

Digitized by the Internet Archive
in 2017 with funding from
Getty Research Institute

MAGYAR IPARMŰVÉSZEZET

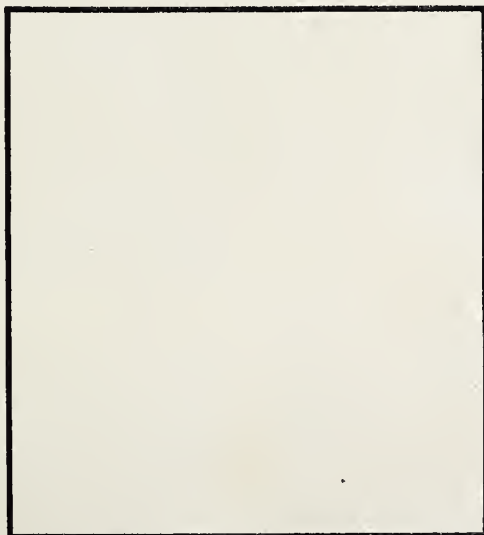
AZ ORSZÁGOS MAGYAR IPARMŰVÉSZEZETI MŰZEUM ÉS ISKOLA
ÉS AZ ORSZ. MAGYAR IPARMŰVÉSZEZETI TÁRSULAT KÖZLÖNYE

A VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI M. KIR. MINISZTERIUM MEGBÍZÁSÁBÓL
SZERKESZTI

FITTLER KAMILL

FŐMUNKATÁRS

GYÖRGYI KÁLMÁN

XI. ÉVFOLYAM 1908

□ BUDAPEST □

KIADJA, AZ ORSZÁGOS MAGYAR IPARMŰVÉSZEZETI TÁRSULAT

TARTALOMJEGYZÉK.

ÖNÁLLÓ CIKKEK.

Dr. Koronghi Lippich Elek: A finnek	1
Stjerschantz Torsten: A finn művészet és iparművészet	27
Zsolnay Vilmos emlékezete	57
P.: Modern egyházi művészet	63
Dr. Koronghi Lippich Elek: A művészetek és a stílus	97
Czakó: Fiatal építészek	120
Lengyel Géza: Magyar középületek	125
H. B.: Berlíni levél	131
Gróf Hadik-Barkóczy Endre beszéde a közgyűlésen	141
Dr. Czakó Elemér: Nyomdászatunk jövője	143
Tátray Lajos: A wieni nemzetközi építészeti kiállítás	148
Csányi Károly: A modern érem- és plakettművészetről	162
Dr. Kelen Béla: Országos fényképkiallítás a Múcsarnokban	165
h. b.: A Nemzeti Szalon grafikai kiállítása	167
Bunker J. R.: Soproni ajtókopogatók	168
Fieber Henrik: A modern vallásos művészet ...	185, 225
Radisics Jenő: A londoni magyar kiállítás	206
Mihalik Gyula: Népművészeti kiállítás	218
Népies technikai elnevezések	221
Lukács Zsolt: Egyházművészeti kiállítás	257
Sz.: Egy szentgellérthegyi úriház	259
Gy. K.: Külföldi iparművészeti kiállítások	259
Divald Kornél: Régi bakacsinszövetek	262
Zsolnay Miklós: Állandó kiállítási parkot Budapestnek	265
Ascher Alajos: A magyar háziipar és az iparművészeti iskola	267
Várnai Sándor: A magyar iparművészet úttörői ...	270, 325
Holló Géza: Beszélgetés a művészetről	281
M.: Virágos Budapest	286
Csizik Gyula: Színes vas	286
h. b.: Párizsi levél	288
Radisics Jenő: Az Orsz. Magyar Iparművészeti Múzeum gyűjteményének gyarapodása	305
Gineverné-Győry Ilona: Angol bútorstílusok	311
Egyházművészeti tanfolyam	321
Iparművészeti tervek díjazása Németországban ...	323
Lyka Károly: A székesfőváros Iparrajziskolája ...	345

Margitay: A »Műhely« kiállítása	347
Csizik Gyula: A keramika és üveg művészetéhez	350

PÁLYÁZATOK.

Művészeti pályázat két római magyar festőművészeti és egy szobrászművészeti díjra	50
Eldölt pályázat	50, 179, 222, 337
Képeslevelezőlap-pályázat	50
A „Kgl. Akademie für grafische Künste u. Buchgewerbe“ látogatójegy-pályázata	50
Három pályázat	72, 303
A Magyar Orsz. Képzőművészeti Tanács pályázatai	72
A „Művészet“ szerkesztősége pályázata	73
Pályázat padlóburkolatnak való cementlapok díszítésére	136
Pályázat magyar jellegű emléktárgyakra	179
Pályázat Kossuth Lajos szobrára	180
Helyreigazítás	180, 338
Pázmány síremlékének pályanyertese	180
Pályázat képeslevelezőlapokra	222
Pályázat könyvtáblákra és bórdíszművekre	263
Szobrászművészeti pályázat	263
Pályázat oklevélre	302
Eldölt plakátpályázat	303
Pályázat versenydíjra	337

KÜLÖNFÉLÉK.

Zsolnay Miklós kitüntetése	44
Vaszary Kolos hercegprimás a hazai művészetért ...	44
Feichtinger József György †	44
Maróti Géza Mexikóban.	44
A magyar iparművészet gyarapodása	69
A kultuszminiszter elismerése a Magyar Iparművészeti Társulatnak	69
Gróf Hadik Barkóczy Endre	69
Kínevezések és előléptetések	69
Mihalik József	69
A Halmos-féle ex-libris pályázat	69
Maróti Géza sikere	70
A M. Iparművészeti Társulat debreceni fiókbizottságának megalakulása	70
Lessing Gyula	70
Deutscher Werk-Bund	70

	Oldal		Oldal
Grafikus építészek (Cz.)	134	A magyar kereskedők vásárja	73
Kőrösfői Aladár új freskói (Cz.)	135	Az idei londoni magyar kiállítás	73
A vízjegyekhez	135	Házipari munkakiállítás	73
A Ház című építőművészeti folyóirat	136	Az 1910. évi brüsszeli nemzetközi világkiállítás	74
Az iparművészet fogalmához	178	Iparművészeti kiállítás Debrecenben	74
Pozsonyi iparművészet	178	Művészeti rajzok és tárgyak kiállítása	74
Antal-vasaló	178	A népművészeti kiállítás látogatói	223
Oesterreichische Gesellschaft zur Förderung der Medail- lenkunst und Kleinplastik	179	Karácsonyi kiállítás	223
Iparművészet a javítóintézetben	179	Az Orsz. Magy. Iparművészeti Társulat karácsonyi vására	341
Az utca művészete	179	A »Műhely« kiállítása az Urániában	341
A Gellérthegy művészi kiképzése	179	Az Orsz. Magy. Iparművészeti Társulat jövő évi tavaszi lakberendezési kiállítása	342
Saarinen Eliel látogatása Budapesten	179	Az iparművészeti karácsonyi kiállítás Szegeden	342
Hortí Pál holttestének hazaszállítása	179	Gyermekrajzok az Orsz. Iparművészeti Múzeumban	342
A Székesfevárosi Iparrajziskola	179		
Hortí Pál temetése	222		
Orsz. m. kir. Képzőművészeti Főiskola	222		
Orsz. m. kir. Iparművészeti Iskola	222		
Arnhold Nándor	222		
Nyomdászati tanműhely	264		
Olbrich József Mária	264		
Az Orsz. Iparművészeti Múzeum plakátkiállítása	264		
A m. kir. államépítészeti hivatal és a patina	297		
Nemzetközi rajzoktatási kongresszus	297		
A kereskedelemügyi m. kir. miniszter érme	298		
Hortí Pál hagyatéka	298		
iff. Bodon Károly rajzaihoz	298		
Károlyi-émlékszerleg	298		
Helyreigazítás	298		
Thék Endre kitüntetése	343		
Jungfer Gyula †	343		
Az öntött vas a művészeti iparban	343		
Ismeretterjesztő előadások	343		
Angol iparművészet	343		
A lakás berendezése és művészeti díszítése közötti rokonság	344		
Budapest épületeinek virággal való díszítése	344		
Iparművészeti előadások a vidéken	344		
Magyardíszű levélpapírok	344		
Aki »elvből« nem vesz magyar árút	344		
Sorsolás	344		
Budapest mint virágváros	369		
Matlekovits Sándor ünneplése	370		
Telcs Ede kitüntetése	371		
Alpár Ignác sikere	371		
Nádler Róbert rajzai	371		
Osztrák csipkebolt Budapesten	372		
Vásárlások a király számára	372		

KIÁLLÍTÁSOK.			
Thoroczkai (Wigand) Ede Marosvásárhelyen	50		
Az Orsz. Magy. Iparművészeti Társulat lakásberen- dezési kiállításának elhalasztása	50		
Műhely	50		
Orosz műipari kiállítás Párisban (H. B.)	51		
Egyházművészeti kiállítás	73, 223		

SZAKIRODALOM.			
Werner Sombart könyve (Cs. Gy.)	181		
W. Doenges, Meissner Porzellan; seine Geschichte und künstlerische Entwicklung (Csizik Gyula)	182		
Die Grundlagen bewusster Stilempfindung	183		
Wohnung und Hausrat	183		
„Textile Kunst und Industrie“ c. új folyóirat	183		
A Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelőségé- nek jelentése	298		
A Studio a magyar iparművészetről	298		
Hans Cornelius: Elementargesetze der bildenden Kunst	302		
Alexander Bernát: Művészet	338		
Kozma Lajos ex-libris kötete	339		
Mutató az új ipartörvényhez	339		
Az Istenfa. Írta: Huszka József	872		
Kelet művészete és műtárgyainak. Írta: gróf Vay Péter	372		
Könyvek a japán művészetről	373		

KÜLFÖLD.			
Róma	184		
Berlín	184		
München	184		
Bécs	184		
Hamburg	184		
Düsseldorf	184		
Stockholm	184		
Az ezidei darmstadti iparművészeti kiállítás	184		
Az amerikai nyilvános múzeumokra fordított összegek	339		
Műtárgyak lopása	339		
Nemzetközi művészeti tőzsde	339		
Művészeti célokra fordított összegek	340		
Jelmezbabák és plasztikus karikaturák kiállítása	340		
Német népművészet	340		
Hamisított műkincsek	340		
Lichtwark Alfréd	375		
A szász törvényhozás törvényjavaslata	375		
A párisi Louvre gyűjteményének gyarapodása	375		
Corrado Ricci rendelete	375		
Régi mesterségek ismertetése	375		

Stockholm 1909-iki művészeti kiállítása	375
A párisi Musée Galliera zsuri-jének határozata	375
A »Punch« c. folyóirat kiállítása Londonban	375

MUZEÁLIS ÜGYEK.

Hamisítványok (Czakó)	52
Ismeretterjesztő előadások	74
Az Orsz. Magy. Iparművészeti Múzeum ismeret- terjesztő előadásai a lefolyt évadban	74
A múzeumi alapeszme (Czakó)	74

KERAMIKA.

Keramika (és kő)	53
-------------------------	----

GRAFIKA.

Mesterség és művészet a nyomdászatban (Sz. G.) ...	49
Napoleon-képek	49
Jubiláló nyomdászegyesület (Czakó)	49
Merkantíl grafika	70
A nyomdász művészete (Czakó)	70

LAKÁS-MŰVÉSZET.

Az otthon művészete (Margitay Ernő)	53
A „Műhely“ kiállítása	75
Lakásdíszek	75
Japán ház Párisban	75
A „Műhely“ kiállítása (Margitay)	180

FÉMMŰVESSÉG.

Új formák a fémművességben (Csizik Gyula)	54
Ékszerészet	56
A „Koch-monografia“ újabb kötete (Cs. Gy.)	76
Fémjelzés és művészet	223
A fémdíszítésnek egy új technikája	374
A vaskályha	374

NÉPMŰVÉSZET.

Gerlach-Schwindrazheim: Uaterfranken (Mihalik Gyula)	56
Két új magyar népművészeti munka	56
Gróh István könyve	76
A „The Craftsman“ cikke	76
Népművészeti kiállítás	183
Csere a finnnekkel	183
A Társulat népművészeti gyűjteménye	184
Rabi munka	184

AZ ORSZ. MAGYAR IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT KÖRÉBŐL.

Az Orsz. Magy. Iparművészeti Társulat választ- mányi ülése 1. IX., 2. IX., 3. IX., 4. X., 7. IX., 9. X. Új tagok. 1. X., 2. XI., 3. X., 4. XI., 5. IX., 6. IX., 7. XII., 8. IX.	
--	--

Új alapító tagok. 1. X., 4. XII., 5. IX., 6. IX., 8. IX. Karácsonyi sorsolás eredménye	1. XI., 9. IX.
Az Orsz. Magy. Iparművészeti Társulat köz- gyűlése	4. IX.
A lakásberendezési kiállítás elhalasztása	6. IX.
Az Orsz. Magy. Iparművészeti Társulat egyház- művészeti kiállítása	6. IX.
Felhívás	7. IX.
Jóváhagyott alapszabályok	8. IX.

KÉPEK JEGYZÉKE.

BÚTOROK, LAKÁSBERENDEZÉS.

A „Merijoki“ villa uri szobája. Tervezte: Eltel Saarinen	4
A „Hvitträsk“ villa ebédlőjének részlete. Tervezte: Gesellius	19
A „Merijoki“ villa egyik fülkéje. Tervezte: Eltel Saarinen	21
Műterem részlete. Tervezte: A. Gallén Kallela	22
Asztal berakott díszítéssel. Tervezte: Eltel Saarinen	24
Pamlag karfájának faragványos része. Tervezte: Loja Saarinen	24
Székény. Tervezte: Eltel Saarinen	33
Ebédlő. Tervezte: E. Saarinen	53
Körösfői szoba sarka. Kós Károly fölvétele	99
Torockói szoba sarka. Kós Károly fölvétele	100
Torockói szoba részlete. Kós Károly fölvétele	101
Műterem. Tervezte: Kós Károly	108, 109
Hall-ebédlő a művészkházhoz. Tervezte: Kós Károly	110
Hálószoba a művészkházhoz. Tervezte: Kós Károly	111
Hálószoba sarka. Tervezte: Kozma Lajos	121
Zeneszoba. Tervezte: Kozma Lajos	122
Ebédlő. Tervezte: Lakatos Arthur. Készült a kassai kir. javítóintézetben	174
Uri dolgozószoba. Tervezte: Fehérkuthy és Dósa. Készítette: Hosszú István	174
Leányszoba. Tervezte: Fehérkuthy és Dósa. Készít- tette: Mocsai József	175
Ormánsági thékaszékény és törülközőtartó. Arnhold Nándor fölvétele	224
Szt.-gellérthegyi villa ebédlője. Tervezte: Hoepfner Guidó és Györgyi Géza	254
Szt.-gellérthegyi villa uri dolgozószobája. Tervezte: Hoepfner Guidó és Györgyi Géza	255
Fogadószoba és ebédlő részlete. Tervezte: ifj. Bodon Károly. Készítette: a darmstadti Alter-cég	276
Ebédlő és előcsarnok részlete. Tervezte: ifj. Bodon Károly	277
Fogadó- és uri szoba részlete. Tervezte: ifj. Bodon Károly	278
Uri szoba és lépcsőcsarnok részlete. Tervezte: ifj. Bodon Károly	279

	Oldal		Oldal
Fogadóterem. Tervezte: ifj. Bodon Károly	280	Fayence-edények. Készültek Vértes (Vögerl) Rezső szaktanár vezetése mellett a székesfővárosi iparrajziskola agyagipari tanfolyamán	149
Ágy és ruhaszekrény. Tervezte: ifj. Bodon Károly	289	Színes ablak. Tervezte: Ruszti Gyula és Király Jenő	214
Szalonrészlet. Tervezte: ifj. Bodon Károly. Készítette: a darmstadti Alter-cég	290	Színes üvegmozaik. Tervezte: Ruszti Gyula és Hönigschmid Oszkár	215
A Dékányi-féle csipkebolt részlete. Tervezte: Fehérkuthy és Dósa. Készítette: Kuczora Flórián	291	A Megváltó. Eosin-szobor. Készítette: a Zsolnay-gyár	235
Ruhaszekrény. Tervezte: ifj. Bodon Károly. Készítette: a darmstadti Alter-cég	291	Üvegfestmények. Készítette: Róth Miksa	237
Kisebb könyvszekrény és írópolc. Tervezte: Horti Pál	293	Mozaik kép. Készítette: Róth Miksa	238
Ormánsági székek. Arnhold Nándor rajza	304	A veszprémi színház részére készült színes mozaikablak. Tervezte: Nagy Sándor. Készítette: Majoros (Mayböhm) Károly	295
Ormánsági „szekrény“. Arnhold Nándor rajza	304	Színes kályhaftűk Mária királyné arcképével. XV. század	308
Bethlen Kata kelengyeládájának részlete (1695)	308	Három csésze. Porcellán. Bécsi gyártmány XVIII. és XIX. század	314
Faragott láda. Skócia 1653	310	Porcellán fedeles edény és porcellán tányér, bécsi gyártmány, XVIII. század	314
Tölgyfa pohárszék 1695. Angol bútor	311	Japáni porcelláncsészék	314
Asztal, gótikus magyar, XVI. század	319	Mázás majolika tálak. Magyar, XVII. század	315
Párnázott karosszék 1710	322	Majolikátál. Készítette: Zsolnay Vilmos	315
Queen Anne (1715) korabeli szék	323	Két asztaldísz, tatai és hollói gyár. Mázás majolikakupa. Magyar, XVIII. század	316
Berakottdíszű diófaszekrény 1687	324	Mázás cserépedények, régi mexikói munkák	317
Chippendale terve után készült könyvszekrény 1765	325	Füles edény, mázatlan cserép, népvándorláskori	317
Tölgyfa pohárszék 1690	326	Ónmázás kancsó	317
Fiókos szekrény diófából	327	Fedeles tál és teás kanna, porcellán. Bécsi gyártmány, XVIII. század	319
Chippendale terve után készült írószekrény 1770	328	Tál, herendi porcellán 1843	320
Az Orsz. Iparművészeti Múzeum kiállításának részlete	329	Kávészkanna, mázas, kemény cserép. Bayreuth, XVIII. század	320
Pohárszék és könyvszekrény. Sz. főv. Iparrajziskola	360	Majolika edények. Sz. Főv. Iparrajziskola	366
Ablakfülke. Tervezte: Nádler Róbert	368	Színes ablakok. Sz. Főv. Iparrajziskola	358

AGYAG-, ÜVEG-, MOZAIK- ÉS PORCELLÁNműVEK.

Üvegmozaik ablak. Tervezte: Walter Jung	18	Ékszer-, ötvös- és zománcművek.	
A „Hvittrask“ nyaraló egyik ablaka. Tervezte: Ottó Ehrström	40	Írókészlét domborított ezüstdől. Tervezte: Elie Saarinén és Erie Ehrström	24
Üvegmozaik ablak. Tervezte: Axeli Gallén Kalela	45	Ezüstserlegek és ostyatartó. Tervezte: E. Ehrström	34
Eozin-vázák	60, 80	Ezüst övcsat. Tervezte: E. Ehrström	36
Virágváza és kancsó	77	Ékszerek, domborított ezüstdől. Terv. E. Ehrström	36
A hetvenes évek elején készült Zsolnay-edények	78	Kehely, ostyatartó és borkancsó. Terv. E. Ehrström	37
Lakodalmas menet. Tányér. Mintázta: Klein J.	79	Ezüst mellcsat. Tervezte: E. Ehrström	38
Porcellán-fayence edények	80	Serlegek, Kovács Ferencről és Lindmayer Jánostól ...	199
Eozin-edények	81, 83, 84, 85, 92	Nyakláncok és násfák. Tervezték: Gruy Mária, Jakó Géza, Király Jenő és Ruszti Gyula	212
Magyar népies cserépedények mintájára készült majolikák	81	Ciborium, feszület, gyertyatartó és kehely aranyozott bronzból. Tervezte: Hendrich Antal. Készítette: Bittner János	236
Pyrogranit griff. Mintázta: Nagy Mihály	80	Az Orsz. Magyar Gazdasági Egyesület gróf Károlyi Sándor emlékszerlege. Tervezte: Muhics Sándor. Készítette: Herpka Károly	296
Mázás porcellán fayence-reliefek	83	Pohár, serlegek és kupa, aranyozott ezüst. Magyar XVI. és XVII. század	316
Kristálymázú kancsó	85		
Eosin- és grès-edények	86, 87, 89		
Majolika-relief	86		
Falburkoló edények máz alatti festéssel	88, 89		
Eosin-kép. Abt Sándor műve	90, 91		
Grès-edények	90, 91		
Krisztus. Eosin-szobormű	92		
Porcellán-fayence váza cloisonné-szerű díszítéssel ...	93		
Grès- virágtartók	93		
Áttört díszítésű váza	93		
Virágváza. Tervezte: Gróh István	95		
Zeneszoba ablaka. Tervezte: Kozma Lajos	118		
Hall ablaka. Tervezte: Kozma Lajos	121		

TEXTIL.

	Oldal
Szövött falí szőnyeg. Tervezte: V. Blomstedt	40
Applikációs vánkosok. Tervezte: Axeli Gallén Kalela. Készítette: Mary Gallén	45
Szövött faliszőnyeg. Tervezte: Olli Ehrström	46
Applikációs munkával díszített gallérok és kézelők. Készültek özv. Mirkovszky Gézáné tanárnó vezetése mellett a sz. főv. Iparrajziskola női munkatermében	150
Applikációs munkával díszített terítő és függöny. Készültek özv. Mirkovszky Gézáné tanárnó vezetése mellett a sz. főv. Iparrajziskola női munkatermében	151, 152
Zacskó. Tervezte: Rauscher Julianna	213
Hímzett misemondóruhák. Tervezte: Hollósy Mária. Készült a pozsonyi Izabella háziipar egyesület ciferi hímzőiskolájában	239
Szepességi bakacsín-kendő részlete. XVII. század	242
Sárga gyapjúval átszőtt szepességi oltárkendő töredékek. XV—XVI. század	243
Bakacsín-abros részletei. XVII. század	243
Az Orsz. Iparművészeti Iskola háziipari osztályában készült vert csipkemunkák. Tervezte: Szendrői D. és Örkényi J.	294
Faliszőnyeg színes gyapjúból, flamand XVI. század	318
Gaze legyező. Applikációs gallér és kézelők. Sz. főv. Iparrajziskola	354
Csomózott szőnyeg. Tervezte: Lakatos Arthur. Sz. Főv. Iparrajziskola	355 357
Gobelin ellenző. Tervezte: Mayer Antal. Sz. Főv. Iparrajziskola	356
Csomózott szőnyeg. Tervezte: Nádler Róbert	368

KÖNYVKÖTÉSZET.

Imakönyvfedelek. Készítette: Gottermayer Nándor ...	236
Könyvtáblák a londoni Arts and Crafts Schools-nak a rajzoktatási kongresszuson volt kiállításából ...	274
Borjúbörkötés. XVI. század	320

SZOBRÁSZATI MŰVEK, KISPLASZTIKA.

Gipsz dombormű. Mintázta: A. Gallén K.	38
Zsolnay Vilmos szobra Pécsen. A főalakot Horvai János, a mellékalakokat Abt Sándor mintázta; pyrogranit alapzatát tervezte: Schulek Frigyes ...	77
A Mennyegek Királynéja. Szécsi Károly mintája nyomán készült terracotta	87
Versenydíj. Mintázta: Filippinyi Sámuel	199
Feszület. Mintázta: Fekete Oszkár	199
Kútrészlet. Mintázta: Ruff András	200
Kútrészlet. Mintázta: Gnädig Sándor	201
Dombormű a londoni Royal College of Artnak a rajzoktatási kongresszus kiállításán volt csoportjából. Tervezte: Miss Winter	273
Plasztikus állattanulmányok. Sz. Főv. Iparrajziskola	364

FALFESTÉS.

	Oldal
Kullervo a bosszú útjára indul. A helsingforsai diákotthon falfestménye. Festette: Axeli Gallén Kalela	47
Freskó a fehér kereszt kórház várótermében. Festette: Undi S. Mariska	137, 140
Egyházi körmenet a XVI. századból. Falfestmény az Orsz. Zeneakadémia földszinti előcsarnokában. Festette: Körösfői Aladár	138
A művészet forrása. Falfestmény az Orsz. Zeneakadémia első emeleti előcsarnokában. Festette: Körösfői Aladár	139
Falí frizek. Tervezték: Ruszti Gyula és Rombauer Erzsébet	210
A balázsfalvi érseki székesegyház freskódíszéhez készült tervezet. Festette: Schmigelschi Oktáv	240
A gróf Vigyázó Sándor-féle rákoskeresztúri mauzóleum freskóinak kartonjai. Festette: Kriesch Aladár	241
A párizsi École des Beaux-Arts-ban készült dekoratív festmény	275
Sablonozott fríz és faliminta. Sz. főv. Iparrajziskola	359

NÉPMŰVÉSZETI MUNKÁK.

Gyetvai guzsalyszár	94
Kalotaszegi sulyok	94
Sóváradi guzsalyszár	94
Ivócsésze Zalathnáról	95
Kalotaszegi kapatisztító	95
Zólyomi ivócsésze füle	95
Ivócsésze Krassószörény megyéből	95
Kapuzábék Parajdon. Kós Károly felvétele	102, 103
Kis kapu Parajdon. Kós Károly felvétele	104
Új kiskapu Bözödujfalun. Kós Károly felvétele	105
Ormánsági „szökrény“ és ködmön. Festette: Arnhold Nándor	184
Festett kancsó. Péterffy Lajos tulajdona	193
Cseréptál. Dr. Balázs István tulajdona	193
Véselt díszítésű kancsó (1847). Györgyi Kálmán tulajdona	193
Cserép oromdísz a derzei unitárius parókiáról. Gróh István tulajdona	193
Régi cserépedények	193
Puskaporozott és faragott só- és paprikatartó szaruból és fából. (Somogy megye.) K. Lippich Elek tulajdona	194
Faragott állótükör. (Somogy megye.) Maróti Géza tulajdona	194
Faragott sőtartó fából. (Somogy megye.) Maróti Géza tulajdona	194
Spanyolozott sőtartó szaruból. (Somogy megye.) Maróti Géza tulajdona	194
Faragott szoborfülke diófából. (Somogy megye.) K. Lippich Elek tulajdona	194
Faragott papaszemtok. (Somogy megye.) K. Lippich Elek tulajdona	195
Spanyolozott tükörfa. (Somogy megye.) Maróti Géza tulajdona	195

	Oldal		Oldal
Fából faragott kapatisztító. (Kalotaszeg.) K. Lippich Elek tulajdona	195	Zsolnay Vilmos sírboltja Pécssett. Tervezte : Sikorsky Tádé	96
Faragott tükörfa. (Somogy megye.) Az Orsz. Magy. Iparm. Társulat tulajdona	195	Szászlónai gör. kath. templom. Kós Károly főlvétele	97
Puskaporozott tükörfa. (Somogy megye.)	195	Kibédi ház. Kós Károly főlvétele	98
Festett ónfedele kancsó, cseréptál, festett kancsó. Bóhm János tulajdona	196	Kis udvarház. Tervezte : Kós Károly	106
Hímes sulykoló. (Kalotaszeg.) Lajta Béla tulajdona	196, 197	Kis udvarház műteremmel. Tervezte : Kós Károly	107
Fából faragott gyertyatartó. (Kalotaszeg.) Maróti Géza tulajdona	197	Kis udvarház udvara. Tervezte : Kós Károly	112
Szaruból készült paprikatartó, spanyolozott díszítéssel. (Ormánság.)	198	Udvarház a domboldalban. Tervezte : Kós Károly	113
Tálosok festett díszei. (Ormánság.)	198	Zebegényi r. kath. templom. Tervezte : Kós Károly	114
Ágy festett díszítménye. (Ormánság.)	198	Elemi népiskola és népkönyvtár. Tervezte : Györgyi Dénes	115
Mángorlófa Tolna megyéből. Arnhold Nándor főlvétele	198	Kis kastély Nógrádban. Tervezte : Györgyi Dénes	116
Sulykok. (Ormánság.) Arnhold Nándor főlvétele	198	Ev. ref. templom, iskola és paplak. Tervezte : Mende Valér	117

FAFARAGÁS.

Fafaragvány. Tervezte : Axeli Gallén Kalela	39
Érrovásos faragások. Tervezte : Gruy Mária	209
Faszekrényke érrovásos faragással és fémverettel. Tervezte : Rombauer Erzsí	211
Papirkések. Tervezte : Marschalkó Etelka	213
Fából faragott dombormű. A birminghami művészeti iskolának a londoni rajzoktatási kongresszuson volt kiállításából	290

ARCHITEKTURA, INSTALLÁCIÓ.

A „Merijoki“ villa előcsarnoka. Tervezte : Gesellius, Lindgren és Saarinen	1
Az 1900. évi párisi világkiállítás finn épülete. Tervezte : E. Saarinen	9
A helsingforsí új kórház. Tervezte : Lars Sonck	10
A „Hvitträsk“ villa Helsingfors mellett. Tervezte : Gesellius, Lindgren és Saarinen	10
A tammerforsí szt. János templom. Tervezte : Lars Sonck	11
A helsingforsí banknak domborított sárgarézből készült főkapuja. Tervezte : Ehrström	12
Lakóház kapuzata Wiborgban. Tervezte : Armas Lindgren	13
Wiborgi lakóház főbejárata. Terv. : Armas Lindgren	14
Banképület Helsingforsban. Tervezte : E. Saarinen	15
Helsingforsí bank belseje. Tervezte : Lars Sonck és Walter Jung	16
A helsingforsí bank belseje. Tervezte : Lars Sonck és Walter Jung	17
Wiborgi lakóház belsejében levő falí fríz részlete. Tervezte : Armas Lindgren	18
Műteremház egyik ajtaja. Tervezte : Axeli Gallén Kalela	19
A „Hvitträsk“ villa előcsarnoka. Tervezte : Saarinen	23
A kőbányai r. k. templom főoltára. Tervezte : Tandor Ottó. Készült a Zsolnay-gyárban	82

GRAFIKUS MUNKÁK.

Axeli Gallén Kalela	26
A. Gallén Kalela rajza	27, 28, 29, 31, 41, 43
A „Kivitt“ (a hét testvér) c. regény plakátja. Tervezte : Axeli Gallén Kalela	48
Ex-librisek. Rajzolta : Muhits Sándor	64
Ex-librisek	65, 66, 67, 68, 75
Könyvíllusztrációk. Tervezte : Kozma Lajos 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136	126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136
Szedéshez rajzolt vigneta és keret. Készült a düsseldorfi iparművészeti iskola nyomdász-szakosztályában	142
Könyvoldal. Készült a bécsi államnyomdában	143
Hibás mesterszedési fogások	144
Téves felfogású tervezet a nyomdász-szakiskolából	144
Iskolai feladat a magdeburgi nyomdásztanfolyamon ; széteső és kevert szedést miként kell egységessé szerkeszteni	145
Címlap. Készült a Chikago Inland Printer nyomdásziskolájában	146, 147
Címlap. Készült a berlini nyomdász-szakiskolában	146
Norvég példa : a szedés és keretdísz elrendezésére	147
Amerikai példa a rajz és szedés összhangjára	148
Oldallapok az egységesen kiállított könyvből. Rajzolták, maratták, nyomták és kötötték a lipcsei nyomdász-szakiskolának növendékei	161

	Oldal
Címszedés és keretdísz összhanga egy XVI. század- beli francia nyomtatványon	162
Arányok tanítása a csikágói nyomdásziskolában, épí- tészeti részletek után	163
Angol plakátok ismeretlen szerzőktől	330, 331
Angol plakátok. Tervezte: John Hassal	330, 332, 333, 334, 335, 336
Angol plakát. Tervezte: Bushel	331
Bükkerti Mariska rajza	344
Nádler Róbert rajza	349, 352, 370, 371, 373, 376
Homlokdísz. Székesfőv. Iparrajziskola	362, 363
Akttanulmányok. Székesfőv. Iparrajziskola	365

FÉNYKÉPEK.

Pihenés. Weisz Hugó felvétele	156
Szénásszekér. Izabella főhercegnő felvétele	156
Cápafogás. József kir. herceg felvétele	157
Téli táj. Nagyrévi Haranghi György felvétele	157
Felhőtanulmány. Matusik Márton felvétele	158
Éj a Balatonon. K. Lippich Elek felvétele	159
Öregasszony. Révész Zoltán felvétele	160
Körösfői A. és neje. Székely Aladár felvétele	160

FÉMMUNKÁK.

Bútorvasalások és hamuveder domborított rézből. Tervezte: E. Ehrström	35
Rézlemezből domborított óralap. Tervezte: E. Ehr- ström	36
Hamutartó domborított rézből. Tervezte: A. Gallén K. Domborított bútorveret. Tervezte: E. Ehrström	39
Virágváza domborított rézlemezből. Tervezte: Vértés (Vögerl) Rezső. Készítette: Jancsurák Gusztáv rézműves. Kovácsolt vasállványát készítette: Sár- váry János	155
Soproni kovácsolt vasból készült ajtókopogtatók. XVI., XVII., XVIII. század	176
Vasrács. Tervezte: Mánczos Zoltán	218
Rézből domborított keresztelőmedence. Tervezte: Lajta Béla. Készítette: Galambos Jenő	233
Keresztelőmedence. Tervezte: Tátray Lajos. Fedelét vasból kovácsolta: Imregy Pál. Műkő-alapzatát készítette: Hämmerle és Társa	234
Örökmécses. Tervezte: Vértés Rezső. Rézlemezből domborította: Jancsurák Gusztáv. Állványát vasból kovácsolta: Sárváry János	235
Kovácsolt vaskapuk. Sz. Főv. Iparrajziskola	361

BŐRMUNKÁK.

Bőrbatik-munkák. Szék támlája és ülőlapja. Készültek az Orsz. Mintarajziskola és Rajztanárképzővel kap- csolatos s Nádler Róbert tanár vezetése alatt álló iparművészeti gyakorló osztályban	153
Ébédlőszék, fényképeret, pamlagpárna. Készültek ugyanott	154, 155

	Oldal
Tarsoly bőrből. Készült ugyanott	155
Zsolnay Miklós Pécs városától kapott díszpolgári ok- levelének borítómappája. Tervezte és készítette: Nádler Róbert	249
Az Orsz. Magyar Gazdasági Egyesület gróf Károlyi Sándor-emlékszerlegének tokja. Tervezte Mühics Sándor. Készítette: Físchhof Jenő	296
Véssett bőrmappa. Székesfőv. Iparrajziskola	355

ÉRMÉSZET.

Ezüstből domborított plakett. Tervezte: E. Ehrström	38
A bruxellesi St. Michel et Gudule templom. Tervezte: Wiener Jakob	170
Az aacheni monostor-templom. Tervezte: Wiener Jakab	170
A művész anyja. Tervezte: Max Dasio	170
Szt. Márton. Tervezte: Max Dasio	170
Íjjazó Diana. Tervezte: Max Dasio	170
Esküvői emlékérem. Tervezte: Max Dasio	170
Gróf Széchenyi István. Tervezte: Loránfi Antal	171
Popper Dávid. Tervezte: Telcs Ede	171
A husipari kiállítás plakettje. Tervezte: Juhász Gyula	171
A balesetügyi kiállítás érme. Tervezte: Juhász Gyula	171
A kereskedelemügyi m. kir. miniszter iparművészeti érme. Tervezte: Berán Lajos	172
A sütőipari kiállítás plakettje. Tervezte: Murányi Gyula	172
Thaly Kálmán emlékérmé. Tervezte: Berán Lajos	172
Anyóka. Tervezte: Beck Ö. Fülöp	173
Plakett. Tervezte: dr. Greiner Dániel	173
Zsolnay Miklós emléklakett. Tervezte: Beck Ö. Fülöp	173
Európa bikával. Tervezte: Franges Róbert	173
A kereskedelemügyi m. kir. miniszter a vidéki kiállít- ások részére készült érmének mintája. Tervezte: Maróti Géza	292

VEGYESEK.

Síremlékek. Tervezte: Tátray Lajos	124
Síkdíszítmények. Tervezte: Gruy Mária	213, 214
Síkdíszítmény. Tervezte: Rombauer Erzsébet	214
Síremlékek. Tervezte: Vučak Mihály	216
Mozaikkép terve	238
A „Műhely“ kápolnája. Tervezte: Tátray Lajos	244
Zománcolt keretek terve. Tervezte: Horti Pál	292
Cementlapokra való díszítések. Tervezte: Horti Pál	300
Könyv- és cserépdíszítések. Tervezte: Horti Pál	301
Könyvdíszek. Tervezte: Horti Pál	301
Alabastrom óra. XIX. század eleje	313
Cimeres aranylakkdoboz, japán	318
A berlini Hohenzollern-Kunstgewerbehaus jelmez- baba - kiállításából. Rajzolta: Szirontai Lhotka István	339, 340, 341
Virágtanulmányok. Székesfőv. Iparrajziskola	353
Pillangó tanulmányok. Székesfőv. Iparrajziskola	353
Inkrusztált díszítmények. Tervezte: Nádler Róbert	367

GESELLIUS, LINDGREN ÉS SAARINEN:
A „MERIJOKI” VILLA ELŐCSARNOKA.

HALL.

A FINNEK.

IRTA: KORONGHI LIPPICH ELEK DR.

ÖRTÉNELMET ÍROK, ami látszólag nem ide való. De megírom, mert az a hitem, hogy nem elegendő, ha folyton csak szakbeli részletügyeivel foglalkozunk a művészeteknek, de szük-

séges, hogy a művészeti szellemet néha az ő világtörténelmi nagy szerepében is szemügyre vegyük.

Egy népről írok, mely létének évezres khaoszából a szemünk láttára alakult ki kultúr-nemzetté s amely nép kialakulásának legmélyebbre ható és legmesszebbre tündöklő vezető fénye — a művészeti szellem.

Ennél az emberiség történetében nincs szebb tanulsága annak, hogy a nemzetek sorsát intéző titkos erők között — ott a művészet is!

☐

☐

Fenn éjszakon, a skandináv államok és a rengeteg Oroszbirodalom közé ékelődve, van egy nagy ország s ebben a nagy országban egy kicsi nép.

Finnország nagy ország és fölötte érdekes. A Keleti tenger mossa lennső partjait, melyeken, sziklás kis kertekben, nyaratszaka, még nyílnak a rózsák; a smaragd színű kis gazdaságokban, nyírfáktól és fenyvektől elhódított területeken, megérik a sovány fajta gabona is: árpa, rozs, zab; — a felső vége pedig oda nyúlik az éjszaki jeges tengerhez, hol néha olyan nagy a világosság, hogy éjfélkor is süt a nap, néha meg olyan igazi a sötét, hogy még délben sem kel fel a nap. S ez a néha-néha éppen fél-fél esztendőt jelent.

Fölfelé nyúlásában olyan nagy ez az ország, hogy tíz szélességi fok pántolja át keresztbe, a területe 373.604 négyzet kilométer (a Magyarbirodalomé csak 279.759 négyzet kilométer). Felső részeiben apró kis lapp emberek viaskodnak a minden tenyészetet leborotváló jeges

viharokkal, dél felé pedig egy hős nép sűrűforog gyönyörű kultúrájának épülő várfalai körül, nép, melynek vasakarátát lánglélek edzi acéllá — s mely a mi egyetlen rokonunk Európában.

Iskoláink és világtörténelmi gondolkodásunk fogyatékságának egyik bizonyosága az a sajátos valóság, hogy társadalmunk a finnségről vagy éppen semmit sem tud konkrét értelemben, vagy itt-ott legfeljebb csak annyit, amennyi homályosan az emlékezete valamely zugában porlepetten megmaradt, nyelvtani könyvek bevezető fejezeteiből.

Finn . . . ez a szó milyen fogalmakat vált ki magyar agyvelőből? Legtöbbnyire valóban semmifélet, — gondolat nélkül megyünk el a finn név mellett. Egyikünkre-másikunkra ránk legyez a finn-ugor nyelvhasznításról való emlékeink tétova árnya, egy pillanat töredékérseig mintha hallanók ezeket a kétes értelmű szokat: Sajnovits, Reguly, Budenz . . . medve, foka, bálna, rénszarvas, zuzmó, hómezők . . . s mintha lengén átsuhanna szagló idegcinken a halzsír émelygős illata . . .

Finnek . . . okvetetlenkedő, apró, szöke, bundás halevők . . . talán csak arra való, hogy néha megcsiklándozzák az orrát a nagy, lomha orosz medvének, ki aztán rájuk csap időnkint az ormótlan mancsával — s aztán egy ideig megint békesség.

Egy publicistánk, valami »szabadgondolkodó«, meg is írta most nem rég: »Egészben véve furcsa, hogy ez a kis nép oly súlyt vet arra, hogy a világon legyen. Mít szeret azon a nyelven, mely nem jelent egyebet, mint egy kényelmetlenséggel többet? Mít mond neki a muzsikája, mely nem mond semmit? Mít félt azon a kultúrán, mely halovány leöntés-tea a nyugat főzetéből? Mít veszítene nemcsak a világ, de ő maga is, ha átolvadt volna a svédtségbe, vagy elvegyülne abba a nagyszerű tengerbe, melynek vízei felett a Tolsztojok s a Dosztojevszki leke lebeg? Igen, igen, ez így van. Érthetetlen erőlködés . . .«

Így is gondolkodnak tehát a finnekről nálunk olyanok, kik egyáltalán gondolkodnak róluk. Meg kell azonban nyugtatnom finn barátainkat és testvéreinket afelől, hogy itt ily szuverén göggel mégis kevesen szólnak róluk, talán csak éppen ez az egy. Ránk nézve lenne ördöngös baj, ha a tárgybeli ismeretnek és az ideális lendítő elemeknek ily nagy hiányában szenvedő világfelfogás foglalna tért a magyarul gondolkodók között. Egyáltalán nem tudni valamiről . . . erre kapható a magyar; de váltig nem kapható az afölött való csodálkozásra, hogy miképpen szeretheti egy sokat szenvedett, ős nemzet a saját nyelvét, zenéjét és miképpen csügghet a saját kulturáján, — különösen akkor, ha olyan megszentelt az a nyelv, ha olyan magas fejlettségű az a zene s oly ép és erős gerincű az a kultúra, mint aminő a finneké.

Ellenkezőleg: éppen a magyarság az, mely — ha ismernie adatik — egész lényét átjáró együttérzéssel vesz részt a létökért viaskodó és fajbeli hivatásukért lelkesülő népek küzdelmeiben, olyannyira, hogy még a saját birodalmában élő idegen néptörödékek faji érzéseivel és sokszor államellenes törekvéseivel is inkább elnéző alkura lép, semhogy ellenők az erősebb fél természetijogát ridegen alkalmazza.

Csak hogy a magyar éppen azt a remek kis testvérnépet ismeri legkevesébbé, mely szinte példátlan érényekkel vívja szakadatlan harcát, léte ostromolt alapjainak védelmében. Pedig őt ismerve, sokat érő tapasztalatokkal gyarapíthatnók a saját lelkünk arzenálisát.

A finnség múltja olyan mint egy komor mese, jelene pedig nagyszerű epopoea, melyben azonban nem a deus ex machinák, hanem az emberi lélek mélységeiből feltörő valóságos energiák mozgatják az eseményeket.

Időszámításunk kezdetkoraiban a finn-ugor népcsaládok még egymás mellett laktak az Ural vidékein; s a történelem színpadán mozgó népek ugyancsak jól ismerték a hatalmas finn és mordvin, valamint a szilaj urg, urog, ugor nép nevét. E népek és szomszédai elszapor-

dása folytán mozgolódások és eltolódások állottak be a közös ősi területeken. A tömeges, együttes irányú népvonulásokat lehetetlenné tették egyrészt a nagy hegyek, másrészt az előnyomuló indo-germán népek áradatának zavaró hatásai. A finn-ugor népcsoportnak nyugoti tömege voltak a lappok, a szuomiak (finn, észt, liv, karjalai), mordvin és cseremiszt törzsek. Ezeket a népi eltolódások hullámai éjszak felé szorították, mind feljebb és feljebb. A népcsoport keleti tömege, úgymint a zürjén, vogul, votják, osztyák és magyar zöm szétfeszült: a vogul és osztyák csoportok az Ural-hegység keleti felére, a zürjén és votják az Ural nyugoti oldalára húzódtak, a magyarság pedig az Ural déli nyúlványainál helyezkedett el, honnét a szomszédos turk és szláv néptörzsekkel való folytonos dulakodás közben végre is ide tolódott a mai Magyarországra. Nyelvünk egyező alkatát és ősi fogalmakat jelző szavait hoztuk fel korunkig emlékeül a finnekkel hajdanta való együttélésünknek, ama nyelvgazdagodással együtt, mely a turkokkal és szlávokkal való állandó keveredéseknek a természetes következtése.

A finnek előbb (már a VII. században) értek mai hazájukba, mint mi a miénkbe. Mi még Etelközben legeltettük a nyájainkat, mikor ők, útközben hosszabb-rövidebb időre megszállva egy-egy területet s ott el is hagyogatva egy-egy törzset (livek, kúrok, észték), főtömegükkel már letelepedtek a mai Szuomi országban. Mint mi itt a Tisza-Duna mentén, ők ottfenn az ezernyi tavak vad vidékein vadásztak, halásztak és legeltettek. Nomádkodtak és pogánykodtak, éppen úgy mint mi; velünk egy istent imádtak, a miénkkel egy alkatú nyelvet beszéltek. De mi már a X. században áttértünk a keresztény vallásra, őket csak a XII-ben törték bele. Mi már tekintélyes állam voltunk és II. Géza királyunk éppen akkor irt az ő büszke önérzetében eképpen a francia királynak: »Én csak Istentől félek, embertől nem!« — mikor Szent Erik svéd király (1160 táján) legázolva az óriási területen elszórtan élő finn pogányokat, országukat is hatalmába kerítette s a megmaradt

finnséget megkeresztelvén, bekebelezte. Ekkor vesztették el finn testvéreink a szabadságukat és sorsuk lön, hogy hazájuk állandó csatateré legyen az egymásra törő svéd és orosz fegyvereknek. Finn nemzet, finn állam, finn kultúra nem keletkezhetett, mert a csekélyke számú szegény finn nép felett 700 esz t e n d e i g a hatalmas svéd erő és svéd kultúra súlyosodott.

Hét évszáz elteltével egy I. Napoleon nevezetű Akarat uralkodott a világon s kedvtelése lévén Európa térképének korrigálása, a tilítói békekötés alkalmával 1807-ben azzal lepte meg IV. Gusztáv svéd királyt, hogy Finnországot I. Sándor muszka cárnak ajándékozta . . . I. Sándor azonnal jelentkezett az új birtokért, de Gusztáv hadai töltött puskával fogadták. A hadak természetesen finnekből állottak, kik szegények eképpen, Isten tudja hányadszor, ontották vérüket azért, hogy az ő hazájokat megoltalmazzák a svéd uralom részére. Ezúttal hiába volt a vérontás, a régi genialitásban megfogyatkozott svéd hadvezetés elhibázta a dolgot: a finn katonaság minden legendás hőieskedése ellenére is elveszítette a véres játékot s Finnország az 1809. évi szeptember hó 17-én Fredrikshammban megkötött békeszerződéssel az orosz birodalomhoz csatoltatott.

Ilyen világtörténelmi nagy esetnek kellett bekövetkeznie, hogy a finnség gondolkodóba merjen esni afölött, hogy voltaképpen van-e hát ő a világon, vagy nincsen? csak a földrajzi területe tesz-e számot, avagy az ő fajbeli lényé is bátorzkodhatik magát a nagy világ-egyetem egyik alkotórészének tekinteni?

A helyzet valóban természetszerűleg parancsolta egy lelki válság megindulását. Fokozta a helyzet talányos kényességét az a nagy előzékenység, mellyel a cár e sokszor kipróbált hőiesességű és igen intelligens új népelemet kezelte. A cár egy darab súlyos svéd kultúrával találta magát négy szemközt s érezte, hogy vele csinyján kell bännia. Kinevezte magát Finnország nagyfejedelmének, az ország kiváltságait: autonómiáját, alkotmányát megígérte, összehívta a finn országgyűlést . . . amelyen — megjegyzem — senki sem tudott finnül beszélni, mert minden intelligens finn ember

svéd nyelvű volt, még Sprengporten is, a finn függetlenség eszméjének tűzörzője.

A finnek természetesen a svéd uralom alatt sem voltak önálló nemzet, de a faj értelmisége a svéd protestánsizmus szabad szellemében és a magas svéd műveltség áldásos hatásai között kultúrellemmé edződött. Műveltségben és viszonylagos szabadságban elérték a finnek a legtöbbet, amit egy oly sokszor megtizedelt maroknyi nép elérhetett.

A fredrikshammi béke után azonban a kis nép boldogulásának minden feltételében óriási változás állott be. A finnség egy teljesen új, döntő erejű tényezővel került szembe: az oroszossal.

Mindenki érezte, hogy az orosz hatalom túlsúlya a finnek svéd kultúrájának pusztulását jelenti. De a finn értelmiség egész szelleme tiltakozott az orosz befolyás ellen, amely a megszokottnál alantasabb erkölcsöket hordozott nem egészen tiszta hullámain, amelynek tartalma mindenuntalan elárulja Byzanc etikai hagyományait, az orosz életet szabályozó vallás pedig ellenkezik a lelki világosság princípiumaival. Érezte a finnség, hogy szakítania kell a svéd kultúra közösségével, de érezte azt is, hogy az oroszossal lépni közösségbe nem tud. Mit tegyen? Mibe kezdjen?

A finnek előtt egyre világosabban kezdett kialakulni az a dacos öntudat, hogy hiszen ők nem is svédek . . . hanem finnek! Mint vilámlás az éjszakában, a felcikázó fajbeli gondolat úgy világosította be előttük azt az évszázakig sötétben kúszó utat, melyre — ha meredek, ha járatlan — okvetlenül és eltökélten rá kell lépniök, hogy a svéd művelődést elhagyandó s az orosz elkerülendő, létüket biztonságba helyezhessék. Érezték, hogy az óriás barbár medve átöleli és megfojtja őket, hacsak mellének nem szegezük az egyedül biztos védő fegyvert: a nemzeti öntudatot, a saját fajbeli magasabb műveltségöket.

Nehéz idők következtek a finnségre: lázasan kereste önönmagát s bizony — nem találta meg sokáig. A finn kultúrájának semmi tradíciójára nem akadtak; a legműveltebb finnek, kik-

nek vezetniök kellett a nemzeti áramlatot, még finnül sem tudtak; — hiszen 700 esztendőn keresztül a műveltek nem beszéltek finnül, minélfogva ki sem épülhetett az a finn nyelv, amelyen most 700 esztendő múlva egyáltalán ki lehetett volna fejezniök a magasabb gondolataikat . . .

Finn irodalom, finn művészet, finn tudomány, finn társadalom nem volt. Csak egyetlen erőforrásra támaszkodhattak tehát a nagy cél felé induláskor: a finn akaratra!

Ezzel az akarattal lehatoltak aztán abba a rétegbe, ahol még élt az ősi finn nyelv és vele az ősi finn szellem, lehatoltak — a nép rétegébe. Ráemlékeztek a H. G. Porthan és az R. Becker régi figyelmeztetéseire, hogy a finn nép körében még igen-igen sok, gyönyörű ős népéneket tudnak az öregek.

Míg az idősebb finn urak a nemzet közjogi politikájának és adminisztratív berendezkedésének a szálait szőtték-fonták, a fiatalok az ő ideális fellángolásukban türelmetlen hévvel kutattak a finnség múltjában rejlő erők után. Egy alig 21 éves fiatal ember, úgy hívták, hogy Lönnrot, mint a népmesékben a tündérkisasszony felszabadítására világga menő tarisznyás legény, elindult, hogy felkutassa azokat az ősi népdalokat, amelyekből valami csodat várt az ő fiatal ösztöne. 1823-tól kezdve bejárt nagy vidékeket, meglakta a finn parasztok faházait, elüldögélt a hosszú estéken tűzhelyeik mellett, velök evett, velök aludt, velök búsult . . . s amit hallott, feljegyzett minden népéneket. Mikor ezeket az énekeket rendezgette, összeillesztgette, küldt belőlük a finnek bámulatos nemzeti éposza: a világhíres Kalevala, melynek első kiadása azután 1835-ben jelent meg 25.000 strófában.

Kalevala . . . ez az irodalmi csoda! A finnek őskorbeli közműveltségének zengő adatgyűjteménye.

A művelt Nyugat sokáig nem hitte el, hogy Európát lakó nép hagyományában maig is éljen egy olyan remek népi éposz, mint aminő a Kalevala. Lönnrotot mint valami genialis hamisítót tárgyalták.

De ma már a finn művelődés legelső apostolául tiszteli őt a világ, neve szent fogalom

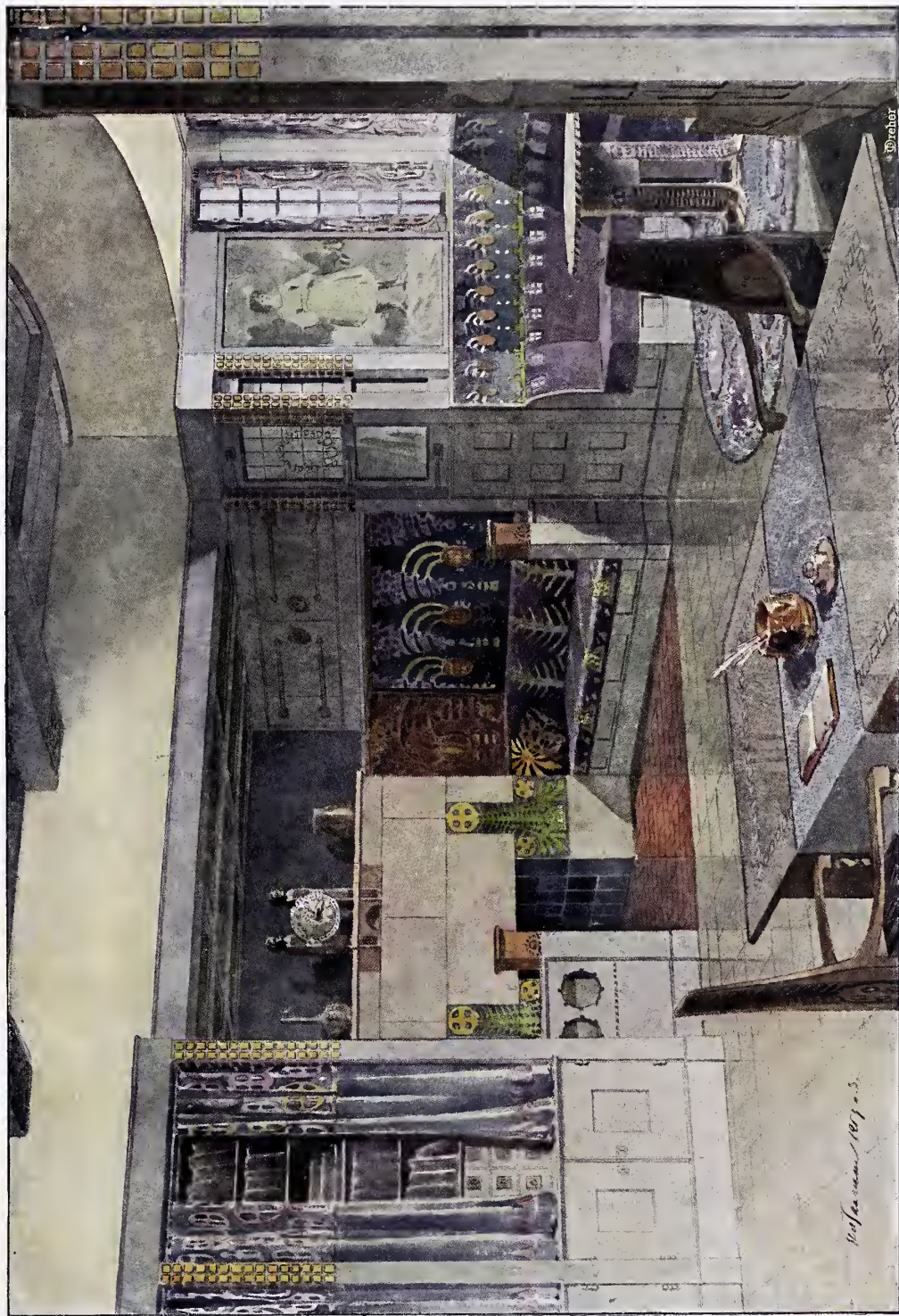
a nemzete érzületében s a Kalevala a finn nemzeti kultúrának csodatévő forrása és élő evangéliuma.

Lönnrot kutatásainak eredményén felbuzdúlva, a fiatal kultúrfinnek egész kis hadserege gyülekszik a Kalevala körül. Megalakítják 1831-ben a finn irodalmi társaságot s az e társaságban megbeszélrt irányító elvek szerint nemcsak a Kalevala bővítése és teljessé tétele céljából, de a nép szájhagyományában megőrzött minden más emlék összegyűjtésére is elindulnak lelkes férfiak az ő kutató útjaikra. Cajan, Castrén, Europaeus, Porkka nagy eredményekkel tértek vissza. Europaeus átkel Oroszországba s ott, a birodalom szívében, a tveri kormányzóságban fölkeresi azt a csöppnyi finnséget, mely a de la Gardia hadai elől még a XVII. század elején menekült oda. Ott köztük megtalálta a remek Kullervo-epizódot. Porkka pedig Ingerlandban egymaga 70.000 strófát gyűjtött össze.

A fajbeli önmegismerés vágyától áthatott lélekkel, az irodalmi társaság organizáló vezetése mellett, a nép között való nyelvi és népköltési kutatásra mind többen és többen vállalkoznak s megindul a Kalevala interpretálásának és az összegyűjtött népköltészeti anyag kiadásának munkája. Mindez nagy költséggel is járt, de a pénzt összehordta a parányi finn társadalom. Abban a szegény országban, amelynél szegényebb talán nincsen is, egy pék, W. Blomberg, 106.000 frankot, egy Ahlgren nevű kereskedő pedig 186.000 frankot hagyományozott a finn irodalmi társaság akciójára . . .!

A Kalevalának és az egyéb finn népköltési emlékeknek kiadása, elemzése és magyarázata létre hozta azt, ami a század első évtizedeiben még egyáltalán nem volt: a finn irodalmi nyelvet. — S ezzel megindult a nyelv tudományos búvárlata is.

Sjörgen kezdte meg a nyelvtanulmányozást. Nagy és örökszép jelenség volt az, amint a nyelvbúvárlat során egyre több és több finn-féle népet fődöztek fel Oroszország területén, — azokat, amelyek a népvándorlás során itt-ott elmaradoztak — s amint példátlan mohósággal e népek nyelvének és történetének kifürkészésére vetették magukat. Megható az

E. SAARINEN: A „MERIJOKI“ VILLA
URI SZOBÁJA,

SALLE DE TRAVAIL
DE LA VILLA „MERIJOKI“.

a határtalan lelkesedés, mely a finnek legjobbjáinak egész lelkét a népük létalapjait képező ethnológikus viszonyok bűvárlatához forrasztotta. Castrén egymaga végigkutatatta az éjszaki Jegestengertől a kínai határszélig terjedő rengeteg területet. Castrén után Ahlquist vette át a finn és a többi finn-féle nép nyelvének ügyét s Ahlquisttal már egy egész fényes nemzedék dolgozott együtt azon az óriás munkán, melynek nagyszerűségét ernyedte idegekkel és kozmopolita észjárással valóban lehetetlen még csak mérlegelni is.

Szögezzük le itt véglegesen, hogy ezek a gigászi erőfeszítések egy költeményből, a Kalevalából merített ihlet alapján építették meg a szép és gazdag finn irodalmi nyelv — s az oly átható és mély finn-ugor összehasonlító nyelv-tudomány organizmusát.

Csodálatos volt a Kalevalának az ősi idők mélységeiből való felbukkanása s mindvégig csodálatos a finn nemzet kialakulására való hatása.

A Kalevala nyelvének és a finnek ősműveltségét kifejező tartalmának elemzése közben sokszor állottak meg egy-egy ködös, homályos érthetlenség előtt. A zengő nyelv és a festői képlet ezer és ezer talányt rejtett méhében, amely talányok megfejtésére való lázas törekvés ismét teremtett valami nagyot és becseset: a finn-ugor archaeológiát.

Itt fűződik a Lönnrot és Castrén nevéhez egy harmadik messze sugárzó, halhatatlan név, az Aspelin neve.

Aspelin a Kalevala zengő adatait tárgyhöz kötni kívánta. Elindult Oroszországba, átkutatta az orosz régiséggyűjteményeket s rájött, hogy azok óriás arányokban tartalmaznak oly leleteket, melyek a finn-ugorság ősi múltjára (tehát a magyarságéra is) mind több és több világosságot deríteni alkalmasak. E leleteket feldolgozta, aztán neki állott s a finn népvonulás útján lévő ősi sírokat és kurgánokat felásatta, a talált anyagot a finn régiségleletek anyagával egybevetette, majd 1887-től kezdve három expedíciót is vezetett az Altai és a Jenisszei vidékeire . . . gyűjt, elemez, köfelírásokat másol s e valóságos hősi munka alapján írja meg alapvető, örökbecsű műveit. A geniális

Thomsen megfejti az ősi írás titkait. Heikel, Munk, Apelgren, Ervasti stb. stb., a fiatal tudósok egész légioja tódul az Aspelin nyomába, oly lelkes fölkészüléssel és hittel, melyet lehetetlen bámulat és megilletődés nélkül néznünk.

Míndez az óriási munka sem volt azonban elegendő arra, hogy a Kalevalában rejtőző minden titokra világosság derüljön. Igen sok fejezet, sok szó, sok kép maradt benne megfejtetlenül!

Ezt a finnek, kik oly lángésszel ismerték fel azt az igazságot, hogy nemzet csak önmegismerés alapján keletkezhetik és állhat fenn, nem hagyták annyiban. A néptől kapták a Kalevalát, elhatározták tehát, hogy a néphez fordulnak végleges megfejtéséért is. Hamar meg is győződtek, hogy titkot rejtő sajátos szavak zára felpattan, példázat, képlet valósággá bontakozik ki, egész jelenetek megelevenülnek, ha sikerült valamely ősi népszokáshoz, vagy oly apró alkotásokhoz kapcsolniok, melyeket a nép ősi ösztöne és fantáziája hozott létre. Rávetették tehát magukat a nép életének, szokásainak és művészkedésének a tanulmányozására. Ez alapon — ismét csak a Kalevala csodatévő erejéből — megszületett a finn-ugor ethnographia, a fajbeli önmegismerésnek ez újabb hatalmas faktora.

A népi élet, a népi művészet bűvárlata valósággal kultusz tárgya lett. De amily sok örvendetes adatot szolgáltatott a népelet tanulmányozása, épp oly megdöbbenő volt az a szomorú tapasztalás, hogy a finn nép ethnikumája már pusztulóban, kihalóban van . . . Kiadták hát a jelszót, hogy menteni kell, ami még menthető! Donner Ottó (szintén apostoli név!) a helsingforsí egyetemen kurzust alapít, hogy az ifjúságot megtanítsa a népelel való bánásra, a népi adatok és a népművészeti maradványok összegyűjtésére. Donner átlátta, hogy a népelet felkutatásában egyetlen ember csak szizifusi munkát végezhetne. Kész társai pedig nincsenek, — ezért fordult az egyetemi ifjúsághoz. Elsőben húsz lelkes fiú kitanításán kezdte. Ezek a tanulmányi szünet alatt szétszéledtek az országban. Pénzök nem volt, csak fanatizmusuk, hitők a dolguk nagyszerűségében és igazságában. Gyűjtő-

útjuk fényes eredménnyel járt. Az eredményt bemutatták kiállításon és a szegény finn fiúk mindazt a sok becses, szép dolgot, mit nagy fáradozással és utolsó pénzecskéjük felélésével összeszedtek, — nemzetőknek ajándékozták, hogy alapját vessék meg egy finn néprajzi múzeumnak (mely azóta páratlan gazdagsággal és a legpéldaszerűbb tudományos rendszerben létesült is és 1893-ban állami kezelésbe vétetett, egyszersmind pedig már kilenc vidéki múzeummal gyarapodott).

Megértette az ügyet a piciny finn társadalom is, mely már az első esztendőben 30.000 frankot adakozott össze krajcáronként a további gyűjtésekre és a múzeumra. A kurzusok az egyetemen tovább folytak, a fiatalság megalakította a »hangyák« társaságát, mely társaság a nemzeti önmegismerés ideáljára föl esküdve, megható lelkeséggel él a nép kultuszának. Akik az egyetemről mint ügyvédek, jegyzők, orvosok, tisztviselők, tanárok kerülnek ki az ország vidékeire, valamennyien a nép szeretetében nevelt emberek s a néppel, mint ősforrással, való szívbéli kapcsolatban működnek nemzetök jövődjének kulturális megépítésén. Míg a finn politikusok egyik kezökkel a brutális muszka erőszak rémeivel való szakadatlan harcot vívják, másik kezökkel pedig a nemzet gazdasági megerősödésén munkálnak, a nemzeti eszme jegyében élő kis társadalom minden elképzelhető megtesz a finn kultúra teljes kiépítéseért. De ennek a kis társadalomnak is megvan a maga »németje« — a svéd elem, mely még ma is csak lassan kopik a finn nemzeti szellem hullámcsapásainak szakadatlan ostromában.

Igen nagy teret kívánna az írásom, ha el akarnám beszélni mindazt a sok lelkes és lelkesítő munkát és áldozatkészséget, melyet a finn társadalom, egyesek és kicsinyke városok, a népi alapokra támaszkodó nemzeti művelődésért lényök egész odaadásával kifejtének.

Azért olyan demokratikus, azért olyan ősi zamatú s azért olyan megvívhatatlan erősségű hatalom a fiatal finn nemzeti kultúra, mely (2 $\frac{1}{2}$ millió ember kulturája!) réme a 100 milliónyi rabszolgát lenyűgző rettentő Oroszbirodalomnak.

A Kalevalából kisugárzó eszme, a finn nemzeti tudomány (megmutatták a finnek a nemzeti tudomány lehetőségét is!), a finn nép kultusza, dalai, művészeti apró, de ősi gyökéretű művei csodát tettek: kialakították a nemzeti gondolatot, mely áthatja a finnség egész valóját, politikáját, társadalmát, művészetét.

A Kalevala és a néplélek felébredése szülte a finn művészetet, mely oly messze sugárzó nagy fényességeivel, mint aminő Gallén-Kallela, az óriási regiszterű festő, — Saarinen, fájának és korának is legnagyobb építő zsenije — és Sibelius, az ős vizek és erdők zúgásától megihletett zeneköltő, valóságos világító tornya lehet a világműveltség oceanján tétova célok után bolygó művészeteknek.

Ez a három lánglelkű és őseréjű művész, a körülöttük felsarjadó finn művészgenerációval — viszi ma a finn kultúrát győzelemről győzelemre s áll őrt acél mellett a finn szellem lebirhatatlan szabadsága felett.

Küldhet a cár zsarnok kormányzókat és vad kozákokat a finnekre, a Gallén, Saarinen és Sibelius művészete erőt és halhatatlanságot biztosít nemzetének.

E sorokat írván, kerül hozzám egy levél a felől a tenger felől, amelyen »Tolsztoj és Dosztojevski lelke lebeg« s amely tengerben — a mi publicistánk szerint — kár volt a finneknek el nem vegyülniök. A levelet senki más nem írja, mint éppen a Tolsztoj és Dosztojevski lelkének egyik örököse: Maxim Gorkij.

Most, hogy a cári kormány újabb merényletet követett el Finnország szabadsága ellen, Oroszország nagy fia, Gorkij, nyílt levelet intézett egy német világlaphoz, amely levélnek egy részét (minthogy nálunk valószínűleg igen kevesen olvasták) ide íktatom. Nézzük, hogyan gondolkodik a finnekről egy nagy kultúr-orosz, — úgy-e, mint a mi publicistánk? avagy úgy, mint én, ki áhitattal csüggök a finn szellem nagyságán, ki szerencsés voltam meglátni a finn művészet nemzetvédő és fentartó hatal-

mát s kinek legszentebb óhajom, hogy bár mi magyarok fel tudnánk emelkedni a maroknyi finn testvérnemzet nagyszerű példájához?

Ime a Gorkij levelének néhány fejezete:

»Sötét hírek érkeznek Oroszországból: az orosz kormány már megint barbár hadjáratot indított a kis Finnország ellen.

Ez a kis ország, harmadfél millió lakosságával, tetterős embereivel, akik vagyona szegények, de észre és észre gazdagok, csodálatos kulturmagasságra emelkedett. Az utolsó esztendőekben Finnországban törvényerőre emelték az általános választójogot, még az asszonyai is élhetnek ezzel a joggal és élnek vele fényes sikerrel; az egész országban általános az iskolai kötelezettség, az egész nép egyértelműen és lelkesen küzd az alkohol ellen és a kereskedelem és az ipar virágzásba pezsdült. Minden téren megmutatják a finnek, hogy milyen óriási erő a demokrácia és a gondolat szabadság. Finnországnak az utolsó esztendőekben való kulturális fejlődése csodálatot és elragadtatást kelt az emberekben.

Ámde a művészet terén még mindennél feltünőbb Finnország haladása. Olyan művész, mint Gallén-Kallela Akseli, aki magában egyesíti az ősember erendő erejét a tökéletesség felé való titáni törekvéssel és a szép iránt lógó szeretettel, olyan férfiak, minők Hallonen, Jaernefelt, Rissanen és Simberg (ezek mind festők) minden ország díszévé és erejévé válnának.

Ott él és ott működik Saarinen, a jelenkornak talán legoriginálisabb és legtehetségesebb architektusa, Sibelius, a csodálatraméltó muzsikusk, Eino Leino, a költő és a zenevilág és költészet sok más jelese. Valamennyien gyorsan fejlődnek, valamennyien csodálatos teljességre értek; jóllehet, hogy csak egy kis éjszaki országnak a fiai ők, mégis, nemes ideáljakkal és megtisztult törekvésekkel minden kultúr nemzetek bámulatára és megbecsülésére érdemesek.

Én ebben a kis országban más országok jövőbeli képét szemlélem, mert itt látom legelőször megvalósítotttnak, amit a művészetről és az életéről másutt még csak álmodnak.

Igy ír Gorkij, az orosz.

□

□

Száz esztendeje, hogy Finnország kivált a svéd politika közösségéből, de csak mintegy húsz esztendeje (nem több), hogy a svéd kultúra organizmusából a finn nemzeti gondolat kiszakíthatta magát s önálló életét megkezdhetette.

A múlt évszáz egész folyamán már a finn eszmétől vajúdott az idő méhe, de az eszme első megérzői és hirdetői svéd kultúrában nevel-

kedett férfiak voltak. Runeberg, éjszak nagy költője, még svéd nyelven írta a finnek hősi dalait és svéd nyelven a finn nemzet gyönyörű himnuszát. Ő és az ő generációja még nem tudott finnül, de már föllobbant lelkükben a nemzeti gondolat lángja. Egyáltalán az előkelők svéd műveltségűek voltak s közülök származtak a finnek első politikusai, írói, művészei. Első nagy festőművészek, Edelfelt is még a svéd művelődés gyermeke volt. — A nép kultuszából kialakult közérzés szülte meg a finnek legelső fajú nagy talentumait; most nem rég, a legutóbbi két évtized alatt.

Az 1900. évi párisi világkiállításon mindannyiunkat fascináló erővel ragadott meg a finnek csarnoka. E csarnokot egy fiatal építőművész építette: Saarinen (szül. 1873.) s egy fiatal festő látta el monumentális, csodaszzerű hatású falképekkel: Gallén-Kallela Akseli (szül. 1865).

Itt hallottam legelőször a nevét ennek a két művésznek, kik ugyanekkor megszerezték maguknak a világhír dicsőségét és hazájuk kulturális eszmekörében a vezető hatalmat. Olyan nagy láng, a tudásnak és a tehetségnek olyan korlátatlan átfogó ereje s a hős léleknek akkora hite, mint aminő a Gallén-Kallela nevét mintegy fogalomává avatja: teremtmény indítékokat hord magában. Az a nemzedék, mely vele egykorú s mely az ő tehetségének körében most bontakozik, bár külön-külön nagy egyéniségeket revelál, a Gallén-Kallela szellemi hatalmának bővületében él s a finn nemzeti ideál kultuszának csatlakozó folyamatát alkotja. Pekka Halonen (szül. 1865.), E. Jaernefelt (szül. 1863.), H. Simberg (szül. 1873.), J. Rissanen (szül. 1873.), K. M. Enckell (szül. 1870.), G. Engberg (szül. 1872.) stb. stb. festők, — E. Wikström (szül. 1864.), V. Malmberg (szül. 1864.), E. Halonen (szül. 1875.) stb. stb. szobrászok, — a genialis Saarinen (szül. 1873.), Lindgrén (szül. 1874.), Gesellius (szül. 1874.), Thomé (szül. 1874.), Lindahl (szül. 1874.), Sonck (szül. 1870.) stb. építőművészek, — W. Jung (szül. 1879.), V. Blomstedt (szül. 1871.), E. Ehrström (szül. 1881.) iparművészek, — J. Sibelius (szül.

1865.) zeneköltő s még egész sorozata a csaknem egy nemzedékből származó finn talentumoknak, minden egyéni eltéréseik mellett is valami sajátos egységben mutatják a finn művészetet. Valamennyit a járatlan utak bátor keresése és az a tünet jellemzi, hogy a járatlan utakat nem külön-külön irányokban keresik, mint ahogy kapkodó, hiú kis generációk szokták tenni, — hanem a felismert közös nagy ideál felé együttesen törtetnek; az ő vonulásukat nem cserkésző erdővágások és bujkáló, tétova kis gyalogösvények jelzik, de hatalmas országúttá tarlódik alattuk a vadon, hogy egy egész nemzet utánuk roboghasson rajta — a közös nagy ideál felé.

A finn művészek könnyelmű művészeti kalandokba, idegen dívatbálványok utánzásaiába még kísérletképen sem bocsátkoznak, hanem fáradást nem ismerő, szorgos, pedáns tanulmányokkal (amiket nálunk »akadémikus«-nak csúfolnak az iskolakerülő zsenik) készülnek fel egy közös cél szolgálatára, amely közös cél: el nem szakadva a hazai földtől, abszolút művészeti eszközökkel szolgálni a nemzeti ideált. Tanulni szívesen tanulnak mindenütt, az idegenben is, de alkotni csak otthon tudnak.

A múlt esztendőben vendégül járt nálunk Gallén-Kallela Akseli s megdöbbenő volt az ő lobogó talentumának egy-egy haragos felvillanása, mikor ott, hol magyar művészetet mutattunk neki, — ő azt meg nem találta! A technikai apró különcködések, szolgálai természetlefestések, a művészi gondolat és fantázia nélkül szűkölködő kis színes dolyfók s mindazok a fontos »irányzatok«, melyeken ő a fölény boruló égbolt költészetét, a körülölelő természet, emberek, élet nagy stílusát föl nem ismerte, fájdalmas keserőséggel töltötték el. De gyermekes örömmel tört ki olyas valami láttán, amiből kiérezte az »egész megoldás« varázsát s a szellemi nagyság sajátosságának illatát. Elküldtem őt vidékre, bejárta Kalotaszeget s népünk — mely annyira emlékeztette őt, alkatánál és természeténél fogva, az ő népére — csodálattal töltötte el. Mondottam neki: ha úgy érdeklí a népünk, üljön meg közte és fessen valamit, fesse meg úgy, ahogyan

ő látja. Ekkor azt válaszolta, hogy ő palettát másutt nem vesz a kezébe, mint csak otthon, mert kötelességének tartja az ő finn művészi mivolta szüzességének a megőrzését... De mert népünkben oly sok ősrokon vonást fedezett fel s a magyar levegőben rezgő sugallatok annyira megihlették a lelkét, azt mondja, újra eljön közénk s akkor talán már ecsettel és palettával.

Ha ilyesmít kis ember beszél, talán lehet fölötte mosolyogni, de a Gallén szájából hallva, érdemes rajta komolyan elgondolkozni.

A Gallén-Kallela hatalmas szelleme nem szorítkozik csupán a festésre, hanem a művészet egész területén uralkodik. Épít, bútort tervez, fát farag, plakettet mintáz, meghonosítja Finnországban a művészi szönyegtechnikát, a grafika terén új fölfedezésekkel lepi meg a világot stb. stb. Ezért az ő hatása kortársaira szinte természetes. Kongeniális társai: az építésben Saarinen, a zenében Sibelius. Ez a három ember valósággal szentháromsága a finn nemzeti kultúrának.

Hogyan lehessen röviden megmondani, mi jellemzi a finn művészetet?

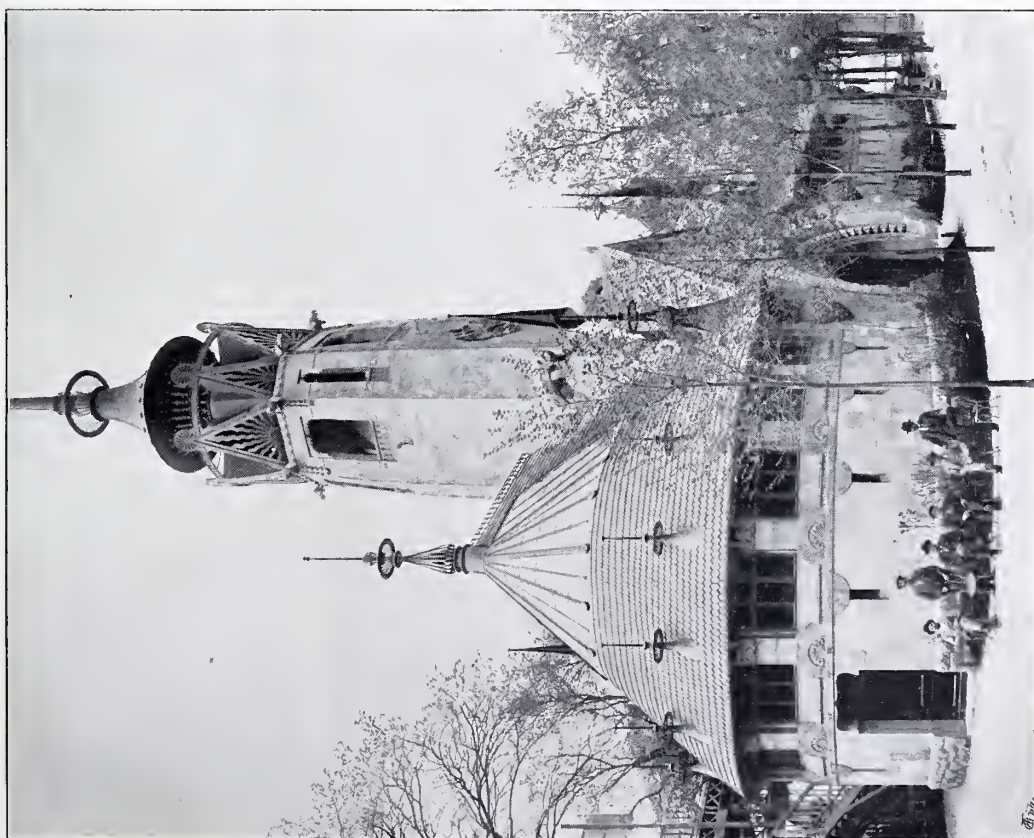
Valami ős ösztön és szűzi erő a formák megalkotásában... szintetikus festés... stílusos egyszerűség... új és izgató kifejezési energiák... valami nehézkesség, zord hangulatok s mégis az érzések monumentális lendülete... az atmoszférának a színeket közömbösítő fátyola... plasztikát adó erős megvilágítások helyett komoly, egységes, derengő félvilágosság... kevés szóval súlyos beszéd... nyugalom, mely nem alvás, hanem a féken tartott erők hatalma... Kalevala fantasztikus nagyszerűsége... ős elemek hangulatába ringató elképzelés... a lényegyet kifejező nagy formák szuverén tudású uralma és a koloritnak szinte elvontsága...

Művészetök nem korlátozódik sem a »színértékek«-kel való játékra, sem az illusztratív formakultuszra... a technika soha sem céljok, hanem mindig csak eszközük... látásuk nem a begyakorlott szem, hanem a lelki műveltség és a céltudástól felmagasztosult értelem látása. Vénájok nem csupán a szemidegek káprázataiból, hanem főleg lelki élmé-

1/a.

A KUNST U. KUNSTHANDWERKBÖL.

LE PAVILLON FINLANDAIS
À L'EXPOSITION
DE PARIS 1900.J. E. SAARINEN :
AZ 1900. ÉVI PÁRISI VILÁGKIÁLLÍTÁS
FINN ÉPÜLETE.

1.

5. EHRSTRÖM: A HELSINGFORSI BANKNAK
DOMBORÍTOTT SÁRGARÉZBŐL KÉSZÜLT FŐKAPUJA.

PORTE D'ENTRÉE EN CUIVRE REPOUSSÉ
DE LA BANQUE DE HELSINGFORS.

6.

6. ARMAS LINDGREN :
LAKÓHÁZ KAPUZATA WIBORGBAN.

PORTE COCHÈRE
D'UNE MAISON À WIBORG.

7.

7. ARMAS LINDGREN:
WIBORGI IAKÓHÁZ FŐBEJÁRATA.

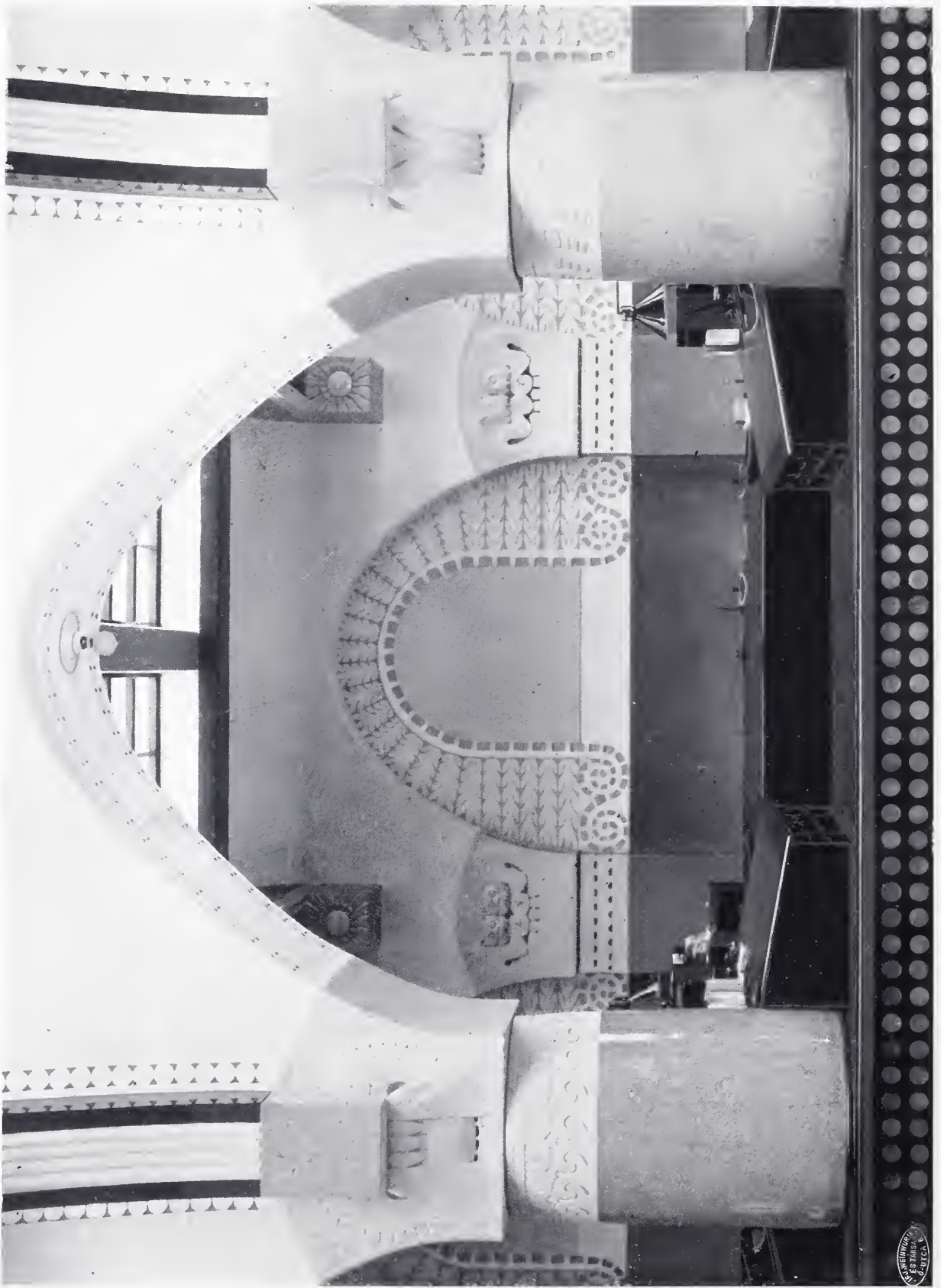
PORTE COCHÈRE
D'UNE MAISON À WIBORG.

8.

8. E. SAARINEN : BANKÉPÜLET HELSINGFORSBAN.

NORDSKE BANK Å HELSINGFORS.

9. LARS SONCK ÉS WALTER JUNG: HELSINGFORSI BANK BELSEJE.

HALL DE LA BANQUE DE HELSINGFORS.

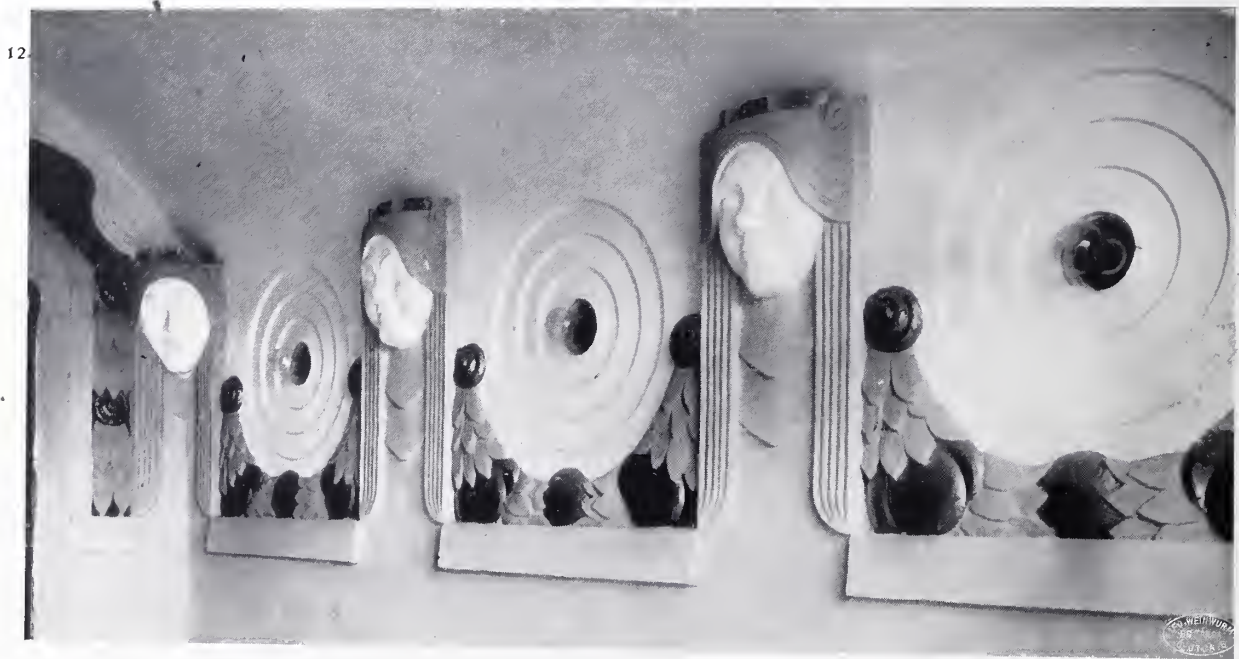
GRANDE SALLE DE LA BANQUE DE HELSINGFORS.

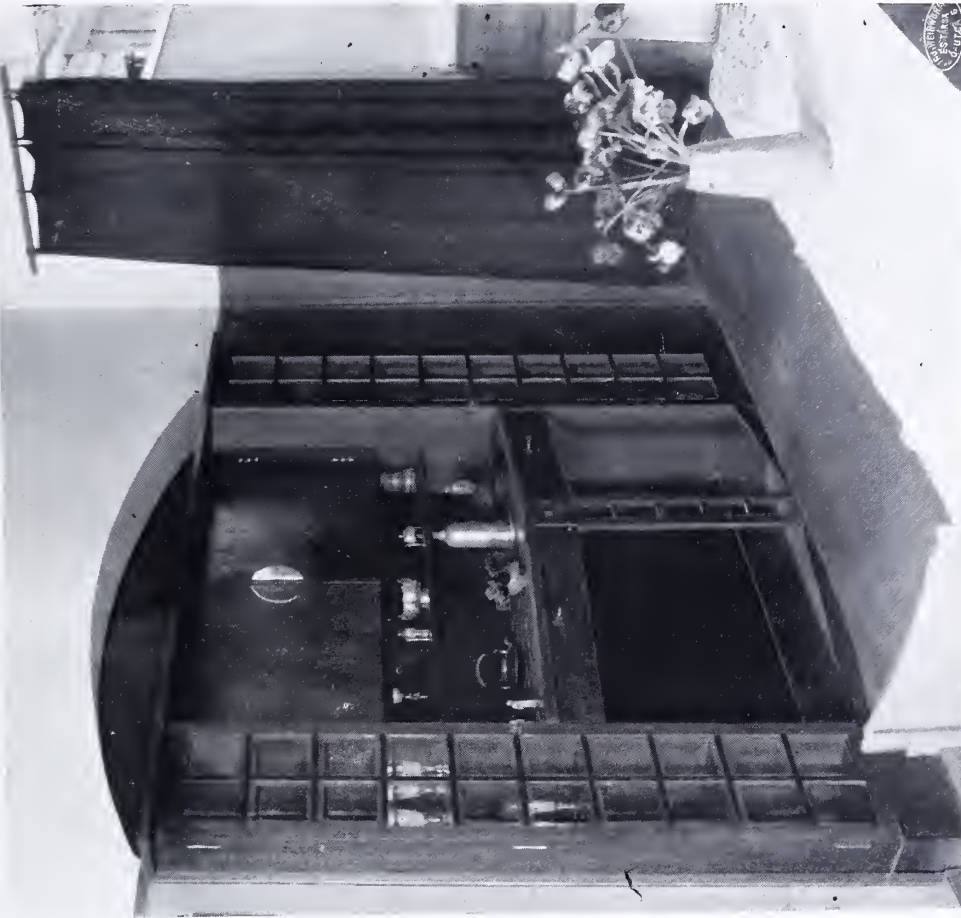
10. LARS SONCK ÉS WALTER JUNG: A HELSINKI FORSI BANK BELSEJE

11. WALTER JUNG : ÜVEGMOZAIK-ABLAK.

VITRAIL.

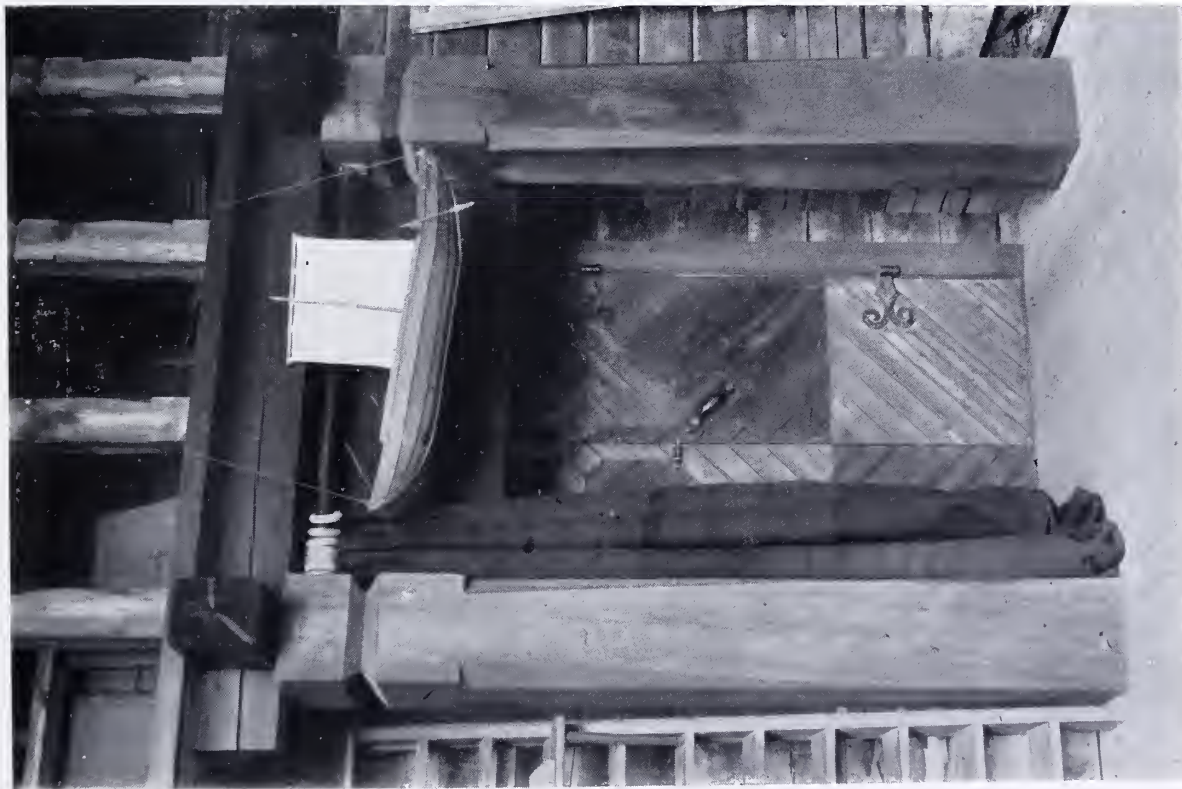
12. ARMAS LINDGRÉN : WIBORGI LAKÓHÁZ
BELSEJÉBEN LEVŐ FALI FRIZ RÉSZELETE.FRISE DANS L'INTERIEUR
D'UNE MAISON DE WIBORG.

14.

DRESSOIR DE LA SALLE À MANGER
DE LA VILLA „HVITTRÅSK“.

14. GESELLIUS: A „HVITTRÅSK“ VILLA
EBÉDLŐJÉNEK RÉSZELETE.

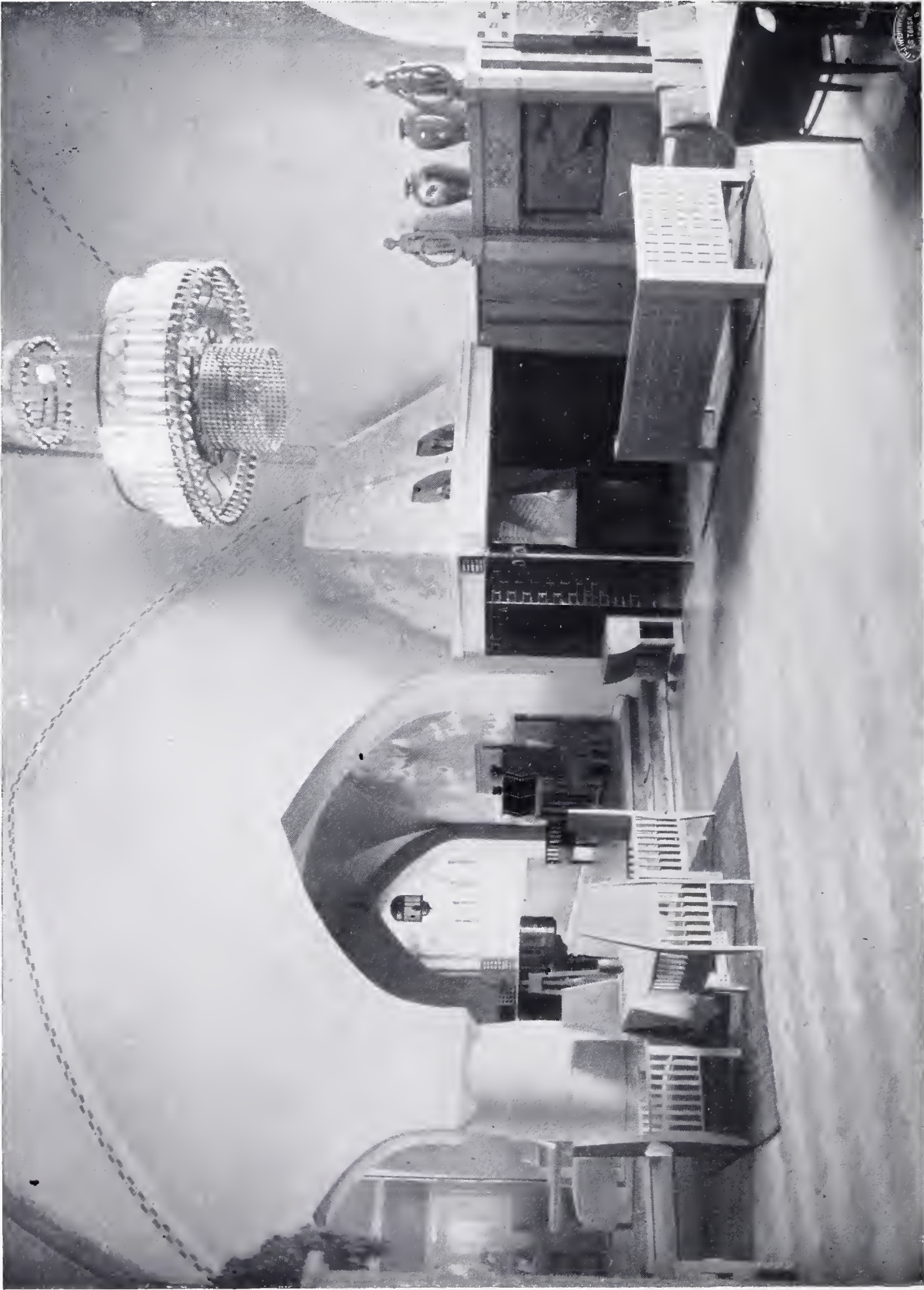

13.

POÛTE D'ENTRÉE D'UN
ATELIER DE PEINTRE.

13. AXELI GALLÉN-KALLELA:
MŰTEREMHÁZ EGYIK AJTÁJA.

3*

15. GESELLIUS, LINDGREN ÉS SAARINEN :
A „MERIJOKI” VILLA ELÖCSARNOKA.

HALL DE LA VILLA
„MERIJOKI”.

16. ELIEL SAARINEN : A „MERJOKI VILLA“ EGYIK FÜLKÉJE.

NICHE DANS LE HALL DE LA VILLA „MERJOKI“.

17.

17. A. GALLÉN-KALLELA : MŰTEREM RÉSZLETE.

INTÉRIEUR D'UN ATELIER DE PEINTRE.

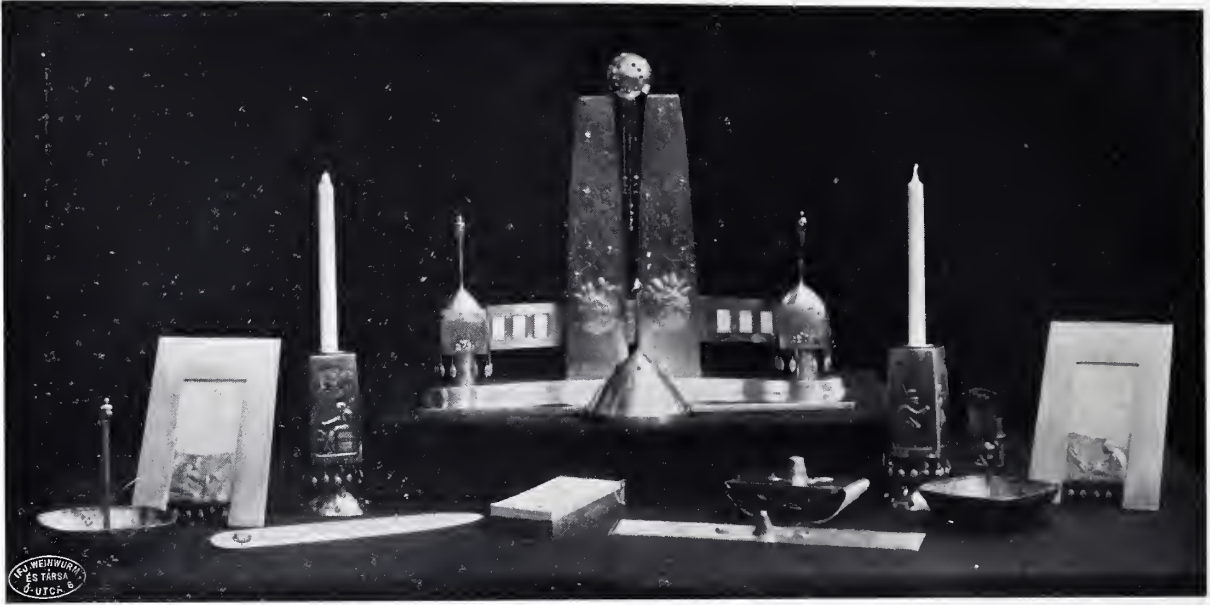

18.

18. SAARINEN : A „HVIITRÄSK“ VILLA ELÖCSARNOKA.

VESTIBULE DE LA VILLA „HVIITRÄSK“.

19.

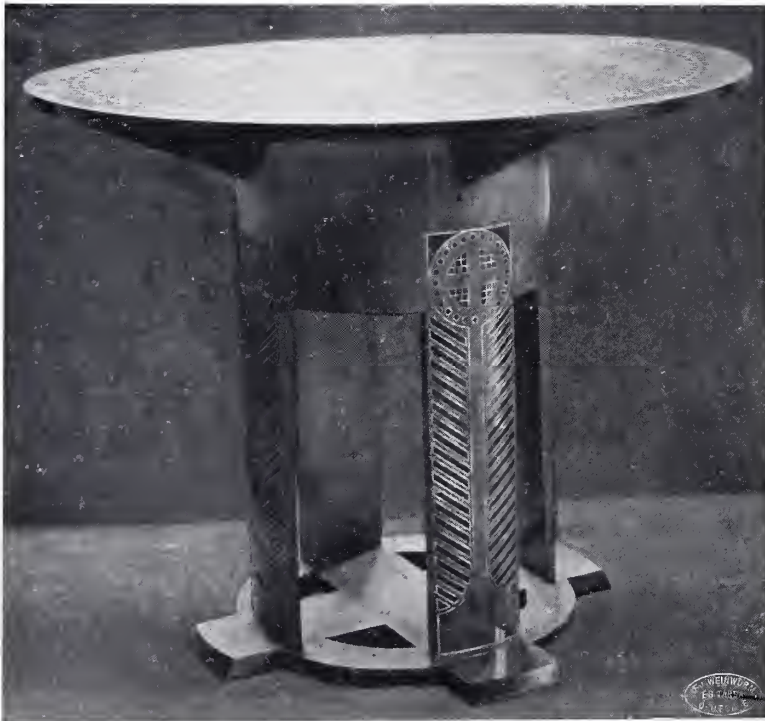
19. ELIEL SAARINEN ÉS ERIE EHRSTROM:
ÍRÓKÉSZLET DOMBORÍTOTT EZÜSTBŐL.

ECRITOIRE ET GARNITURE DE BUREAU
EN ARGENT REPOUSSÉ.

20. E. SAARINEN:
ASZTAL BERAKOTT
DÍSZÍTÉSEL.
TABLETTE
EN MARQUETERIE.

21. LOJA SAARINEN:
PAMLAG KARFÁJÁNAK
FARAGVÁNYOS RÉSE
SCULPTURE EN BOIS
D'UN MEUBLE.

20.

21.

nyekből táplálkozik. Ők is járják a világot, ismerik Páris művészetének is az időszaki tüneteit, de az ő nagy egészségek és biztonságuk a roncsolt idegek időnként felbukkanó perverzítéseival szemben teljesen immúnis.

Horribile dictu: a finn művész — komonál is! Vagyis: abban, amit csinál, tevékeny részt vesz az ő szép műveltségének rendező és fegyelemtartó ereje is. Művészetének a beszéde nem csupán különös szóknek ritmusba sorakozása, de ezeknek a szóknek, a zengésen túl, mondanivalójuk is mindig akad. Mindazáltal nem fecsegnek, nem csevegnek, de igenis komolyan ejtik a szót.

Lyka Károly találoan jellemezte a múlt esztendei kiállításunkon levő finn termet: »Minden festés, minden szobor csupa szófukarság. Mintha csak akkor ejtenének ki egy-egy mondatot, ha abba belefoglalhatnak egész hónapra való mondanivalót. Az egész terem rendületlenül komoly. De nem komor. Az egész teremben egyetlen egy mosolygó arc sem látható. Jó kedv nincs itt, de alig van bánat is. Valamely férfias elhatározottság az alapvonás.«

Úgy van. A finn művészet egész emberek művészete s alapvonása az elhatározottság. Ismeri a saját eszközeit, határait és céljait. Egyszóval nagy és erős művészet, amely azért nagy és erős, mert nem beolvadó hangja idegen művészetek szimfóniájának, hanem az önönmaga vérénél fogva éli a saját önálló életét.

Nemcsak a festés, de az építőművészet is megtalálta Finnországban a saját kulturnyelvét. Idegenek, magukat kiélt idegen formákkal kezdték a múlt század során teleépíteni az új Finnországot. Míg aztán az evolúciónak az az árja, melynek a Gallén-Kallela föltünése köszönhető, felszínre vetette a Saarinen fajbéli zsenijét is. A klasszikus oszloprendek s majd a gipszpompáival éktelekenkedő szokvány architektura korát a Saarinen föllépése lezárta. Ő és lelkes társai már az úttörő alkotásokra íhlető új szellem szülöttei. S amit alkotnak, azt elismeréssel nézi az egész művelt világ s bizony immár utánozni is törekszik, az utánzás sánta logikájával.

Éghajlathoz, tájhoz, lakossághoz, történeti szellemhez alkalmazkodóbb architektúrát a középkor óta nem szült a világszellem.

A Saarinenék finn modern házaiknak alaprajza az angol »otthon« kényelmét egyesíti a finn szellem és lélek kívánta sajátosságokkal; a kiképzések anyaga a finn föld termékeivel függ össze (gránit és fa); a megoldások formanyelve úgy beszél, mint ahogy az éghajlat természetének és a táj jellegének legmegfelelőbb: komoly, nehéz, de nem nehézkes tömegek, — nagy falfelületek — a tompa levegőbe és fenyvek háttérébe rajzolódó szigorú, el nem aprózott silhouettek, — a síkok tagolását nem henye dekoratív pótlékok végzik, hanem művészi harmóniát tartó komoly profilozások, — ornamentális díszek raja nem terheli a tréfara nem hajlandó homlokzatokat, de annál gazdagabban osztják tudásuk és fantáziájuk kincseit Saarinenék a homlokzat ama részein, melyeket hangsúlyozni kívánnak s melyek elbírják a pompadíszt, mint például kapuzatokon, ormokon s egy-egy zárt erkélyen. Ha természetesnek tartjuk és megbocsátjuk egy-egy túlfiatall művész szertelenségre hajló kedvét, a finn építőművészetről elmondhatjuk, hogy a modern megoldásoknak talán legtökéletesebbike, de mindenestre igen nemes és eredeti. A finn templomépítés különösen módfelett érdekes.

Ha elemezni akarnók, azt mondhatnók, hogy Saarinenék, felhasználva az angol otthon előnyeit s áthatva a finn földön fennmaradt románkorbéli emlékek formáitól, a finn népművészetben nevelt fantáziával s egyúttal a Kalevala ős mesehangulataitól íhletett lélekkel, a Gallén-Kallela Akseli forradalmi temperamentumával együtt rezgő idegekkel alkották meg a maguk architektúráját.

Egészen friss hajtása az új finn művészetnek az iparművészet. Még nem is kialakult, még át nem értett, de épp azért ránk nézve igen érdekes.

A használati tárgyak művészi kialakulását a társadalom izlésbeli fejlettségén túl a vagyoni viszonyok szabályozzák. A finnek szegények. Használati célt szolgáló tárgyak költségesebb előállítására a közszellem nem sok íhletet nyújtott eddig a finn művészeknek. E művészek

azonban nem olyan húsból és vérből valók, hogy az ő ideális céljaik felé törekvésükben sokáig késleltetni engednék magukat. Nem nézik összetett kezekkel, hogy az olcsón kíná-
 kozó külföldi hatások fojtsák bele a finn iparművészeti termelésbe az önállóság reményeit; azért Gallén és köre, valamint Saari-
 nenék élére állottak egy modern és nemzeti szellemű áramlatnak ezen a téren is. Megren-
 deléseket vállalnak csaknem ingyen s a sovány fizetségért örökbecsű műveket adnak hazá-
 joknak.

Gallén - Kallénak az iparművészetét is, az ő üvegfestményeit, fém-trébeléseit, bútór- és szőnyeg-terveit, grafikáját stb. az a dacos, monumentális eredetiség, azok a mithikus, mély hangulatok, az az ős népi zamat s az a heroikus vonalfantázia jellem-
 zik, melyek az ő művészetének egészét. Olyan ez az ember, mint egy viharzó géniusz: kitör-

deli és elsöpri a korhadó tenyészetet s szá-
 guldva hinti el új és friss vegetációk magvát.

Saarinen, Lindgren, Gesellius, Lindahl, Thomé, az ő építkezéseikbe komponált lakberendezésekkel, Blomstedt az ő sajátos költészetű szőnyegeivel, Yung az ő modern bútoraival, Ehrström az ő ötletes sokoldalúságával — vizik diadala felé a finn iparművészetet.

Megilletődéssel állhat meg a kultúrember e fáradhatatlan, nagylelkű férfiak apostoli munkája fölött s lehetetlen Isten áldását nem kérnie hittel és bizalommal teljes, önfeláldozó törekvéseikre.

Ami pedig minket magyarokat illet, minél gyakrabban fordítsuk figyelmünket a távoli kis testvérnemzetre, lánglelkű, hős, nagy fiaira, kiknek példája úgy világít felénk, mint sötétségben botorkáló vándor elé jégország gyönyörű csodája: a biztatva lobogó északi fény...

Akseli Gallén - Kallén

A. GALLÉN-KALLELA RAJZA.

A FINN MŰVÉSZET ÉS IPARMŰVÉSZET.

IRTA: STJERNSCHANTZ TORSTEN.

Helsingfors, 1907. karácsony.

LYAN ÖNÁLLÓ FINN kulturáról, amely nemzeti sajátágát és gyökereit a külső természetből és a nép szívéből táplálná, csak a múlt század második fele óta beszélhetünk.

Hogy elszakadt az ország Svédországtól, ami az 1808—9-iki háborúra következett el, kezdetben egy teljesen észrevétlen időszak surrant el, amely azon idők bürokratikus tendenciájának nyomása alatt nyögött. De olyan idő volt ez, amely alatt a legnagyobb mértékben kihasznált szellemi és anyagi erejét a nép szépen pótolta.

Ezen lábadozó idők után, a század közepén kezdődött aztán a társadalom minden rétegében egy mindent átölelő munkája az újratemtésnek.

A nemzeti társadalmi rend alapját vetették meg.

Az eddig elnyomott népelementum és ennek nyelve megoldást nyert.

Az univerzális élet felvirágozott. A nagy tavasz áradata új impulzust adott s felébredt a nép öntudata.

Runeberg János Lajos és Zakris Topelius rázendítették halhatatlan énekeiket, míg Snellman János Vilmos, mint egyetemi tanár, államférfi, filozófus és politikai szerző ténykedése a legnagyobb erővel nyúlt az újratemtés munkájához s elvetett tanainak hatása még most is javában tart.

Kevéssel előbb szedte össze s adta ki Lönnrot Elías az ó-finn énekeket, a nép e legnagyobb nemzeti kincsét, nemzeti époszát, a Kalevalát.

Jóllehet Runeberg költeményeit svédül írta, lelket a finnség ideáljai ihletik; az ő ideális világnézete a szegénységgel, nélkülözéssel, zord természettel és külelenséggel küzdő fiait megdicsőítette.

Azt lehet mondani, hogy Runeberg adta az országnak politikai önállósága öntudatát.

Lönnrot a maga részéről a nép multjának és jellemének elszakadt szálaít fűzte össze; Snelman pedig a művelt osztályt visszaelvezette tulajdonképeni népek; míg Topelius felébresztette a poézisben gazdag finnországi természet szeretetét.

A finn művészeti egyesület alapítása 1846-ban egyértelmű a finn művészet születésével. De még három évtizeden keresztül csak eklektikus követője, epigonja Európa nagy művészi központjaiban uralkodó művészi irányoknak.

S ha a nagy nemzeti ideák betöltötték is a művészet kereteit olyformán, hogy ezek, mint motívumok, az alkotások materiáját szolgáltatták: a hon történetéből merítettek, vagy a népeletből s nemzeti legendákból, a fölfogásuk mégis idegen volt s minden fáradozásuk célja oda lyukadt ki, hogy a finn művészetet a modern kultúra magaslatára vigyék.

Első kiképzésüket teljesen az ország határán túl kellett keresniök (a szobrászok rendszeren Koppenhágában és Rómában, a festők Düsseldorfban, később Párisban), ami nem nagyon szolgált rá, hogy a nemzeti sajátosságokat kiváltsa.

Egy körülmény, amiről még meg kell emlékeznünk, hogy ennek a generációnak művészei kizárólag a jobbmódú, svédül beszélő és skandinávul képzett úri klassziszból rajzot tak ki.

A finn-svéd népelementum későbbi képviselői közül citálhatók a külföldszerte ismert művészek közül: Edelfelt Albert festő és Wallgren Volle szobrász.

Edelfelt Párisban végzett tanulmányai val olyan technikai mesterré képezte magát, amihez gondolat tisztaság és tárgyon ural-

kodás párosult. Így felkészülve festette ő a parti lakókat s azok életét.

Mig Wallgren művészete teljesen lírai-szubjektív.

Ruskin és Morris munkálkodásának befolyása alatt, — amely Angliából szétterjedve mindig nagyobb területeket hódított meg — Wallgren is, mint sok más művész, iparművészeti feladatok megoldására adta magát.

Benne a lírai érzékenység könnyen folyó formákkal egyesült s keresett eleganciával készült művei, kisebb méretű szobrai és iparművészeti tárgyai ritka sikert biztosítottak neki a párisi mondain körökben.

A csempék, vázák és egyéb tárgyak díszítő motívumául rendszeren meztelen, avagy gyengén ruházott női alakokat használ, akik valami növény-álmvilágban elmerülve egyszer keserű bánatot, majd dacos és sugárzó örömet ábrázolnak.

A gazdag világ használta tárgyak, mint kandelláberek, kókandallók, gyümölcsstartók stb.-k különböző ércekbe öntve kerültek ki műterméből.

Több évtizede, hogy Wallgren Párisban honos s idegen lett a hazai mű-

vészi életben. Azért aztán az ő delikát és kedves teremtményei valódi jelentőséget nem is nyertek a finnországi iparművészet születésében és kifejlődésében.

Az erre való impulzus egészen más oldalról kellett hogy jöjjön. Mint következménye a gyors haladásnak, amit a tiszta finn nyelvű kultúrunka hívott elő, nagy erővel nyilvánult meg 1890. év után ugy a képzőművészetekben, mint a zenében is az a szembeötlő, jellemző vonás, amely, mennél jobban fenyegették a nép politikai létét, annál erősebben nyilvánult meg.

A politikai nyomás alatt fokozott mértékben alakultak ki a nemzeti sajátosságok.

A. GALLÉN-KALLELA RAJZA.

S ugyanakkor, míg a nép a maga nemzeti létének megőrzéséért harcolt, a finn művészet bebizonyította a világnak, hogy Finnországnak valóban van igazi nemzeti kulturája.

Összehasonlítva a régibb művészetek patriotizmusával, e sajátosságot nem többé annyira a tartalomban, mint inkább a művészi fel fogásban magában és a kifejezésben találjuk.

Kezdetben demokrátiás irányba csapott. Valami parasztos nehézség, valami ősi erő fantasztikus romantikája, amit kisugároz, mintha öntudatosan opponálni akarna a mostani idők általánosan elismert kozmopolitikus befolyása ellen.

A művészetekben az új nemzeti irány úttörőinek legnagyobb képviselőjéül Axeli Gallén-Kallelát kell megneveznünk. Ritka nagyságú veleszületett festőtalentummal, öntudatosan és messzelátóan mint senki más, hatott a vele egyidős és fiatalabb művészársaira.

Mint legszélsősége sebb naturalista kezdte Gallén-Kallela, s aztán az erőszakolt szimbolizmusból ment át a szintheitikus dekoratív

festészetre, amelyben új kifejezési módokat talált az ő soha meg nem apadó teremtő ereje.

Hatalmas méltóságát a finn őserdőknek, a tavaknak és a nagy tengernek költészetét, valamint a modern kultúrélet komplikált lélekhullámlásait (symposion, conceptio artis etc.) tárja ő elének az ő forró temperamentumával, mindig ragyogóbb s finoman harmonikusabb koloritban.

Egetostromló fantáziájú és mondhatni határtalan eredetiségű született mestere a

Kalevala hősköltevény festői elképzelésének, ahogy az őskor szellemét és gigászi erőkitöréseit előadja.

Az ő Kalevala-képei az átélt nagyszerű benyomások sajátosságával bírnak.

Soha nem illusztrál, mindent az ő egyéni művésztemperamentumán át néz, kiemelve a legendáit, tekintet nélküli natura-

lízmissal, vagy a formalítás és színválasztás stilizáló megegyezésével éri el a megtörténtnek látszó összhatást, a népéposz komor fantasztikáját, vad hangulatát az erdővilágnak, víziós álmaikat a szimbolikus költészetnek.

Ahogy Edelfelt a skandináv-finn parti nép nyílt, szabad érzéseit vissza tudta adni — alig van még, mint Gallén-Kallela, aki úgy tudná festeni a belország szófukar, elzárkózott lakóit.

☐ ☐

A képzőművészek kifejlődéséhez hasonló tünemény áll előttünk az építészetben, valamint az iparművészetben is.

A letűnt században az építészeti mun-

kalkodás Finnországban is követte a kontinensen uralkodó ízlésirányokat.

Mikor Helsíngfors az ország fővárosa lett és adminisztráló hivatalokat szerveztek, egy egész halom épületre lett szükség. Ezeket megépítendő, a kivittel megbízták a Németországból hívott J. C. L. Engel, Schinkel tanulóársát. Engel kozmopolita klasszikussága nyomta reá Helsíngforsra a mai napig szembe tola kodoó bélyegét.

És az ő épületei, ha még olyan idegennek látszanak is a mai idők szelleme előtt, mégis

A. GALLÉN-KALLELA RAJZA.

elismeréssel kell lennünk a jó elosztásért és monumentális voltaért.

Csak 1870 után lehet hazai építészetről beszélni, de ezek is külföldről, jelesen Stockholmból és Bécsből hozott formákat használtak.

Első képviselői ezen új időszaknak Fr. A. Sjöström és Th. Höyer voltak, akiket a szépirodalmi írók is ismert J. Ahrenberg, S. Gripenberg és G. Nyström tanár követtek, kiknek működése még most is folyamatban van.

Ez az építészet ornamentikájában sablonos, lélektelen gipszdíszekkel bővelkedett; s ami a textilmunkát és bútortípust illeti, megelégedtek az ó és külföldi példákkal. E díszítő művészetek önálló kifejtéséről szó se esett. Az az európai mozgalom, amelynek Wallgren-re való hatásáról beszéltünk, amely a művészeteknek praktikus használhatóságát, a slöjdnek terjesztését, a kézműiparnak művészi nivóra való emelését célozta, csakhamar elért Finnországba is. Életteljes entuziasmussal álltak neki az ifjú festők, szobrászok és építészek az applikált művészeteknek.

Már előbb elkezdték a nép házi produktumait összegyűjteni s ezeket modern szükségletekhez alkalmazni.

A keleti finn (kareli) textilmunkákat utánózták s a szövészetnél és női kézimunkáknál ezeket használták fel.

Miután tisztán geometrikusok s csak kis mennyiségre szántak voltak, azért szabad művészi kiképzésre, avagy arra, hogy tovább fejlődhettek volna, nem voltak alkalmasak. A finn dekoratív művészet látszólag eleinte nem az ó-nemzeti népművészetből indult ki.

Ehhez a lökést s annak biztosított támasztékát az internacionális modern stílfelődéstől kapta. Finnországban nem voltak régi tradíciók, amelyek útjában álltak volna az új irányoknak s azért a modern művészet gyors lendületet nyert, magára vonta a publikum figyelmét, sokak kritika nélküli csodálatát, míg sokan értetlenségből a fejüket csóválták.

Angol és belga mintáktól erősen befolyásolt művészek és építészek használták fel az új irányt.

Innét merítve a svéd születésű, finnországi honossá lett Sparre Lajos gróf, eredetileg festő, aki mindjobban és jobban az iparművészetre vetette magát, nagy szolgálatokat tett arra, hogy a műipari kereskedés felvirágozzék.

Egy ügyes eklektikus azonban nem tudta izléses bútoráival befolyásolni a tiszta finn stílust.

Az általa Borgu városban alapított »Iris« gyárból jöttek elő az első, tisztán művészi princípiumok után készült mutatványok.

Ezekhez a munkákhoz a mintákat Sparrén kívül a finn építészek közül Lindahl, Thome, Saarinen és Gripenberg készítették s még az egyideig »Iris«-nél kiállító svédek közül Hjalmar Nyström.

Gallén-Kalléla is részt vett ebben a munkában, még pedig olyan jelentőséggel, amiről később alkalmunk lesz bővebben szólni. Még egy idegen, a belga festő és keramikus, az európaszerte híres Henry van der Velde honfitársa és barátja: A. V. Finch is kiállított az »Iris« gyárban s eljött országunkba. Az ő cserepei most általánosan el vannak terjedve s az ő későbbi működése folytán, mint a helsingforszi iparművészeti iskolának tanára, ez az iparművészeti ág is erős lábra állt s lendületet kapott. Gallén-Kalléla staffeleiműveiben rejlő dekoratív vonásokról pár szóval megemlékeztünk az ő művészete általános vázolásánál. Ő 1899-ben, olaszországi útjában nagy szorgalommal állt neki a régi freskófestészet tanulmányozásának s egy dán festő által, akivel Pompejében találkozott össze, sokat összegyűjtött a tisztán technikai kezelési módszereiről ezen irányban.

Amint haza jött, nemsokára alkalma nyílt megvalósítani új ismereteit. A párisi 1900-iki kiállítás finn-pavillonja belső kidíszítésének méltónak kellett lenni s ez csaknem egészen Gallén-Kallélanak jutott. A párisi pavillon mennyezetének dekoratív freskóit ő festette.

Később a helsingforszi tanulók háza zene-termében: »Kullervo háború előtt« című művét freskóban festette meg, egy olyan óriási kép, amely egy egész csúcspontot betölt.

Hazatérte után még egy ilyen munkához, ha nem is olyan erőfeszítőhöz, jutott Gallén-Kalléla.

Ugyanis az a megbízás érte, hogy Björneborghban egy magánegyének F. A. Jusélius által épített temetkezési kápolnáját egyedül dekorálja ki.

Három évi munka után a kis mauzoleum készen állt, hogy magába zárja a mesterművek egész galleriáját.

Mint az ő dekoratív művészetében, úgy itt is, a mauzoleum festményein, Gallen-Kallela nemcsak a szimbolikus figurák és tájképeknek végtelen sorát tárja elénk, amelyek az élet megsemmisülésének örök körforgását ábrázolják. A szép ideák s ezek ideális alakjai nem a legfőbb bennük. Itt is, mint mindig, a tisztán festői lebegett a művész szemei előtt.

Függetlenül az irodalmi tartalomtól, ezek a freskók szín-szimfoniát vibrálnak, amelynek egyes szakaszai hatalmas tónusokban, teljes akkorddal, minden egyes képben új témával adják elő ugyanazt a mondat, zord legendáit az életnek és halálnak.

A modern Finnország festőművészei közül sokan dolgoznak dekoratív stílusban. De erről a tárgyról beszélve nagyon messze jutnánk s csak nagyon kevés alkalom nyílt a mi festőinknek monumentálisabb dekoratív kompozíciókra adni magukat.

A tammerfors-i János-templom volt az egyetlen legnagyobb épület, amit teljesen művészek dekoráltak: Magnus Enckel és Simberg Hugó.

A nagy oltári freskó, Enckel műve, nemcsak figyelemreméltó és egyívású helyet foglal el Gallen-Kallela dekoratív kompozíciói mellett a mi műtörténetünkben, de mint az övéi, a modern művészet nagy alkotásaival is összehasonlítható.

S hogy Enckel működése egyebekben is a tiszta művészet mezőin mozog s közelebbi

analízise ennek nagy helyet foglalna el itt, azért arra szorítkozunk, hogy csak a felvételeket magukat beszéltessek.

Simberg a tisztán dekoratív részt készítette a templomban. Az ívek és ornamentek magas művészségű egyéniségéről tesznek tanúságot.

Az ablakok üvegmozaikjaiba és dekoratív freskóiba: »A halál kertje«, »Egy megsebzett angyal« s a szép gyermekfrizekbe finom szimbolikus költészetet helyezett s egy egyéni, effektusos koloritot.

Az óriási, tisztán művészi termelés mellett talált Gallen-Kallela még időt arra is, hogy az iparművészeti tárgyakhoz minden irányban mintákat rajzoljon, sőt mi több, maga is egy egész csomót vitt ki sajátkezűleg: fafaragást, üvegfestést, üvegmozaikot, gipsz-reliefeket, kivert réz- és cinklemez, karcolt és fába metszett.

Finnország első művészi fafaragása is az ő kezéből való s az ő rajzai után teremtették meg az első szöveget abban a stílusban, amely finn stílus lett.

Mint ahogy itt a képekből látszik, Gallen-Kallela, ha nem figurákat vesz, mint motívumokat, az ő dekoratív mintáihoz, akkor hazai növényeket és fákat, amelyeket aztán a legbiztosabb kézzel stilizál és egyszerűsít. Soha nem hiányzik belőlük az érzelem és a nervusok s amellet legbensőbb sajátságaikat még kiemeli.

Bizonyos esetekben el lehetne nevezni az ő stílusát arkaizálónak, ha ez alatt nem értjük azt, hogy másol.

Az öserőt és a primitív egyszerűséget, mint oppozíciót, állítja szembe banális izléstelenségével az átlagkultúrának, vagy helyesebben átkozottan felületes kultúrájával az átlagembernek.

A. GALLÉN-KALLELA RAJZA.

Ez az arkaizmus nem naiv, mint egy kezdetleges kulturfokon állóé, hanem tiszta, öntudatos művészségével mindig hatalmasan szuggeráló hatású.

Motívumainak egy részén nem látjuk, hogy a természetieknek megfelelnek; tisztán egy zseniális dekoratív fantáziából rebbentek el.

Olyan motívum, mint a »Rossz lelkiismeret« dekoratív cinkplakett, talán az első tekintetre elmélkedésre hív fel, vagy éppen kételkedésre, de aztán közelebb szemlélve, a skepticizmus helyébe csodálkozás lép.

És vannak olyan vonások művészetében, amelyek sokszor szeszélyes extravaganciákba csapnak, a mélyükbe mégis olyan benső életet zárnak, hogy még a meg nem értőkre is hatnak.

Gallen-Kallela művészete nem intette meg soha a varázs-szót ifjabb kollégáinak, csak az ősmondást, hogy a rejtett kincseskamra ajtaját kinyitotta. És az ő egyéniségének hatalmas ereje nem tudott másként, mint csak úgy, hogy bélyegét még a mások formanyelvére is rányomta.

A primitív vonás, mint az intímabb érzések előhívó eszköze, erősen megjegyzendő a finn iparművészeti törekvésekben.

Vainó Blomstedt festő, a helsingforsi kézimunkabarátok egyesületének egy ideig vezetője, a szövött és kézimunkákhoz készült rajzaiban hasonló irányzatba csapott. Az utolsó időben a norvég képszövészet is, mint erre serkentő, belejátszott, de különösen Blomstedt a stílizálás lágyabb és szelídebb formájával kereste falszőnyegeibe a mesehangulatot.

Hogyan sikerült neki a textiltechnikai követelményeket betartani, azt az itt levő reprodukciókból legjobban meg lehet itélni.

Az új díszítőművészetnek a festők mellett egyéb harcosai is törtetnek előre: az ifjabb építészek.

Ők munkásságukban már a legtávolabbi kezdetnél alkalmat leltek új alaptörvények alkalmazására, egyik-másik közülök nemcsak új építéstílust teremtett nagy művészi tehetségéből, hanem hozzáadta ehhez a művészi kézimunkától kitálló minden sajátos báj és finom gazdagságot.

Európából — ahol a modern művészetnek friss szele nemcsak újszerű festészetet, szobrászatot és kézimunkaipart teremtett, hanem az építészetből is elhordta a régi ideálokat s helyökbe az idők szellemének megfelelő újakat hozott — s elsősorban talán éppen Angliából származnak az új finn építőművészet megszületésének legkivülebb eső ösztönző erői.

De bár legyen úgy, hogy a lökést kívülről kaptuk, a finn építőművészetnek az ő kialakulása mégis csak a hazában találta alapját.

Az új törekvések első lökésének jellemző vonása egy valóságos forradalmár-oppozíció volt a renaissance tartalomtalanná lett formáival szemben.

Hogy ezenkívül még mit akartak, az nem volt világos, azért hordtak össze mindenhol motívumokat, kölcsön kértek régebb stílusokat, csakhogy szakítsanak az isteni renaissance kulisszaépítészetével és az ő szűk, ceremóniás alaprendjével.

Egy öntudatos és művészi stílusnak első kifejezését három ifjú építész adta meg: Gesellius, Lindgren és Saarinen, akik, mihelyt a tanulóéveket maguk mögött hagyták, egy céggé egyesültek s e cégnek munkái díjat-díjra nyertek és mindig nagyobbodó figyelmet keltettek.

Egy nyilvános pályázat eredménye az lett, hogy az 1900. évi párisi kiállítás finn pavillonjának kivitelét ők kapták meg, valamint a helsingforsi nemzeti múzeum építését is (1900-iki pályázat).

A következő évben a cégnek már két új épületéről szedték le az állványokat Helsingforsban: az egyik egy privát lakóház, a másikat a »Pohjola« biztosító társaságnak készítették.

Ezek a házak képezik a modern finn építészet bevezetését s ennek karakterisztikus sajátosságát is magukba zárják, úgy ahogy legelőször felléptek s ahogyan haladást jelentenek; ámbátor az évek haladtával lelkes művészeink tovább fejlődtek.

Rége (nem is oly nagyon rége) a házak tervét sematikus felrajzolták s a homlokzatot hozzákomponálták, függetlenül a belső

22.

22. ELIEL SAARINEN : SZEKRÉNY.

BAHUT.

23.

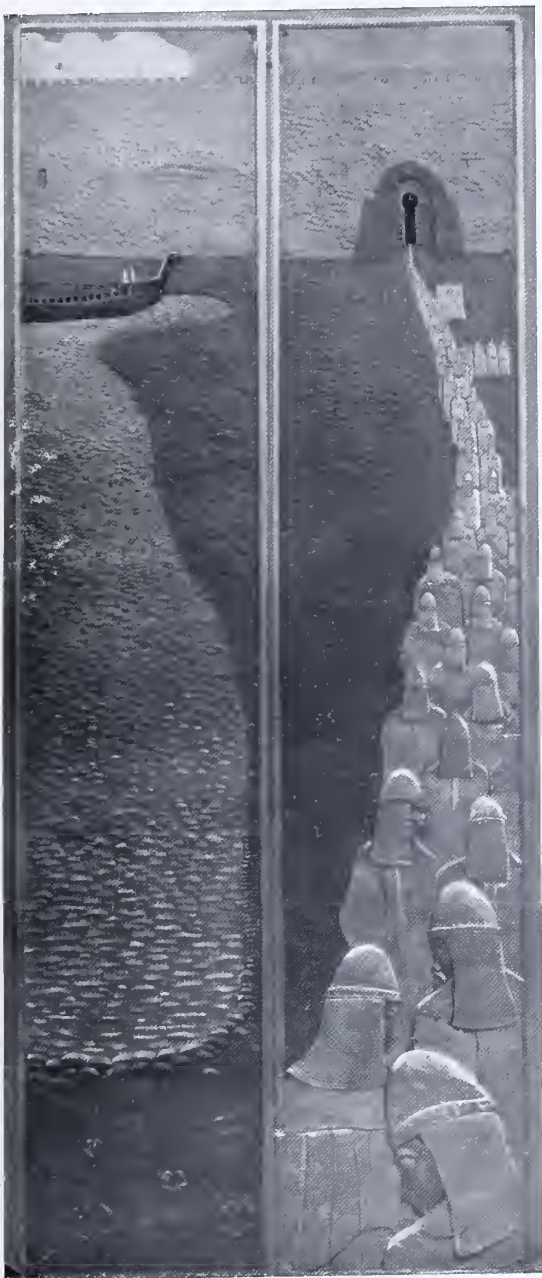
24.

23., 24. E. EHRSTRÖM:
EZÜST SERLEGEK ÉS OSTYATARTÓ.

CALICES ET RÉCEPTACLE
DE SAINTES HOSTIES EN ARGENT.

25.

26.

27.

25., 26., 27. ERIE EHRSTRÖM:
BUTORVASALÁSOK ÉS HAMUVEDER
DOMBORÍTOTT RÉZBŐL.

FERRURES DE MEUBLES ET CENDRIER
EN CUIVRE REPOUSSÉ.

30.

BÍJOUTERIE
EN ARGENT.

30. E. EHRSTRÖM:
ÉKSZEREK DOMBORÍTOTT EZÜSTBŐL.

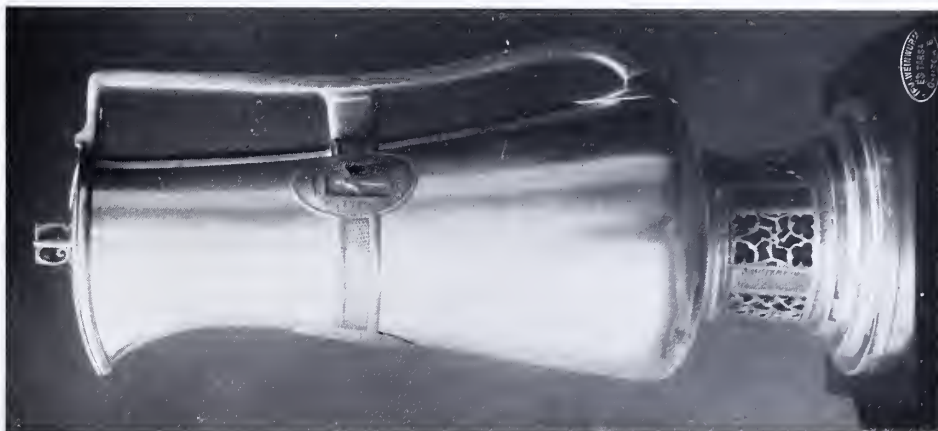
28.

28., 29. E. EHRSTRÖM:
RÉZLEMEZBŐL
DOMBORÍTOTT
ÓRALAP ÉS EZÜST
OVCSATT.

CADRAN
DE PENDULE
EN CUIVRE, BOUCLE
DE CEINTURON EN
ARGENT REPOUSSÉ.

29.

32.

CALICE, ASSIETTE ET POT EN ARGENT
POUR LE SERVICE RELIGIEUX.

31.

31., 32. ERIE EHRSTROM :
KEHELY, OSTYATÁNYER ÉS BORKANCSÓ.

33.

33. E. EHRSTRÖM :
EZÜSTBŐL DOMBORÍTOTT PLAKETT.
PLAQUE EN ARGENT REPOUSSÉ.

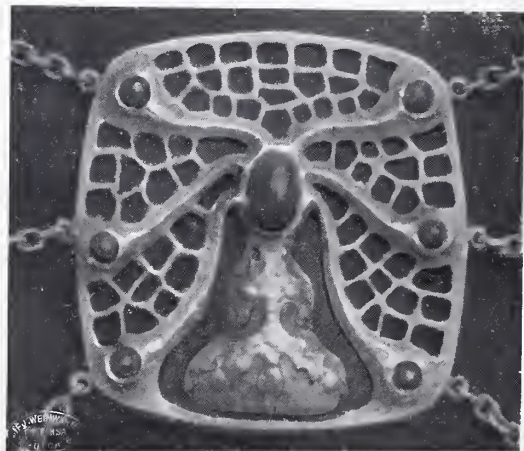
34.

34. A. GALLÉN K. :
GIPSZDOMBORMŰ.
RELIEF EN PLÂTRE.

35. E. EHRSTRÖM :
EZÜST MELLCSATT.
BROCHE EN ARGENT.

35.

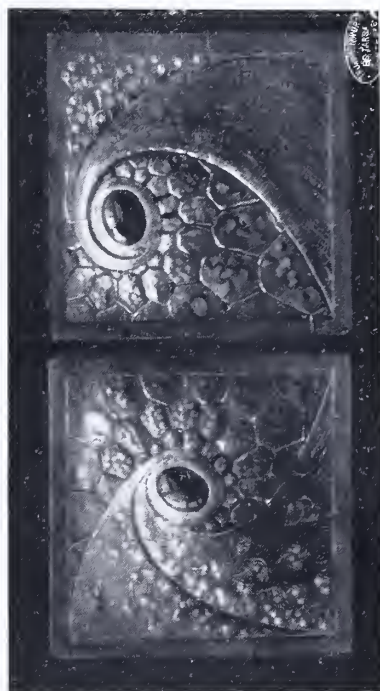

37.

37. AXELI GALLÉN-KALLELA :
HAMUTARTÓ DOMBORÍTOTT RÉZBŐL.

CENDRIER EN CUIVRE
REPOUSSÉ.

38.

38. E. EHRSTRÖM : BÚTORVERET
DOMBORÍTOTT EZUSTBŐL.

FERRURE D'UN MEUBLE
EN ARGENT REPOUSSÉ.

36.

36. AXELI GALLÉN-KALLELA :
FAFARAGVÁNY.

SCULPTURE EN BOIS.

39.

39.
V. BLOMSTEDT :
SZÖVÖTT
FALI SZŐNYEG.

TAPISSERIE.

40.

40.
OTTO EHRSTRÖM:
A „HVITTRÄSK“
NYARALÓ
EGYIK ABLAKA.

VITRAIL DANS
LA VILLA
„HVITTRÄSK“.

magtól; míg ellenben most egészen más princípiumok érvényesülnek.

Nyílt és megfélemlíthetetlen konstrukcióval indul ki az alaprajzból, mint a lényegből, az építész. Belülről épít kifelé, a belső részt lakhatóvá, kedvessé, célszerűvé, kényelmessé, változatosná teszi, úgy hogy minden szoba a maga sajátos vonását viseli magán. Otthont teremt a ház jövő lakóinak, nemcsak tetőt a fejük fölé. De hogy egy ilyen otthont teremthessenek, sok-sok tradícióval szakítani kellett. Már a lépcsőház elvesztette sokkott karakterét s egy mélyebb, intímebb vonást kapott. A lakószobák dimenziója, felépítése, színe különbözők, s mutatják, milyen célra szolgálnak. Hívogató sarkok, sokszor falí padokkal, teszik az interiört lakályosabbá. A fa olyan felhasználása, hogy az egész strukturája és erezte kilátszik, sokkal melegebb szépségű mint a színes felületű mázolás. A kályhákat változatos formára készítik s melegsínű majolikával ruházzák, vagy egyszerűen vakolják s olyan széles nyílással látják el, hogy a tűz

meleget sugárzó fénye látható legyen. Ezekbe a szobákba aztán egyszerű, egyéni stílusú bútorokat raknak, kényelmeseket, hívogatókat, barátságosakat. A szín domináló jelentőségű szerepet játszik. És sok esetben pótolja a gazdagabb és drágább kiképzést, nem is beszélve arról, hogy az interiór festői hatására az elrendezkedés s az ajtók helyes elhelyezése mennyire lényeges.

A szobák terve és kiképzése feltételezi a külső architektúrát. A homlokzat nem magtalan, üres kehely, nem takaró kulíssa, hanem szervezetileg hozzá tartozik a belső részhez s ezt úgy fedi, mint a bőr az izmokat. Szépségét az anyag, a szín és az arányok konstruktív formája adja.

A helsingforszi kaszárnya-utcában épült s itt reprodukált magánház egy egész házsor mintájául szolgál. A házak a díszítés több vagy kevesebb megtakarításával, rendszerint egyszerűen világosra vakoltak s gyengevörös cserepes födélzetűek.

A publikum az új házakat csodálkozással fogadta s élénk vitába bocsátkozott felettük.

Két sima homlokzat minden párkány nélkül, egy vöröses cseréptető toronnyal, sajátos ablakok, nagy, egységes fal-felületek . . . ez is építészet? — mondták némelyek.

Hogy a ház kényelmes, sokan nem akarták elhinni, de aztán már valóssággal csodálták a művészileg elosztott proporciókat, a felületek békéltető nyugalmát s a tiszta stílusosságot.

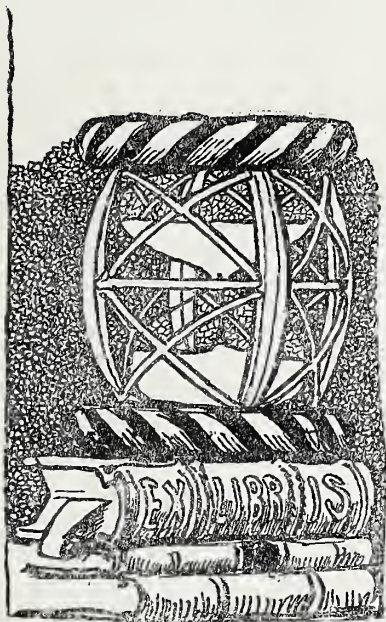
A változatos formájú erkély, a loggia, az oromfal s a magas tető jellege végigvonódnak csaknem minden új épületünkön.

Hanem bizony a különböző építészeti részeket harmonikusan megoldani egy új stílusban s a nagy felületeket művészileg tagolni, a kontrasztok hatá-

sát kiszámítani, valóban ehhez nagy művészi építész-érzék kell s hát, sajnálatunkra, ezekben nem kevesen hibáznak nálunk olyanok, kik az új építészeti stílusban komponálnak.

A legrutálisabb oroszító kísérletek nem rég érték Finnországot s az élet legkülönbözőbb útjain váltottak ki védelmi rendszabályokat s energikus megnyilatkozásait a nemzeti sajátosságoknak, éppen mikor Gesellius, Lindgren és Saarinen a párisi finn pavíllon felvázolásához fogtak.

Kézen fekvő dolog volt s a feladat is megérte, hogy a finn kultúra próbáját kell adni az egész világ előtt, a pavíllon építészetének nemzeti karakterét ki kell emelni.

A. GALLÉN-KALLELA RAJZA.

A nevezett építészek már zsenge munkáikban is alkalmaztak hazai állat- és növény-motívumokat díszítésül, de ebben a tekintetben a finn pavillon valóságos epokális jelentőségű lett. A tornyot és fenyőt, melynek ágai közt mókusok ugrándoznak, medvék vették körül — a mi erdeinkből valók; a vízi rózsák és leveleik közt ugrándozó békák élvezették a gondolatot a belországi tavakhoz; a konstruktív felépülés is: a meredek tető, az alacsony falak, a mi vidéki templomainkra emlékeztettek.

S amellet, hogy ez a művészet az ő gyökereivel mélyen a haza földjében állt, azért minden ellentmondás nélkül új és egyéni volt. Fajbéli ize okozta faszcináló, mély és maradandó hatását.

A graciózus és könnyed pavillon valóban tiszta izlésről tanúskodott és a vonalak és arányok művészi izlésével általában a kiállítás legérdekesebb épületei közé számították és építőit mindenütt ismertté tette.

Az előbb említett »Pohjola«-házban a három építész a nemzeti építéstílust továbbfejlesztette.

A homlokzat durván kidolgozott homokkőből épült s az egész hatalomról és duzzadó erőről tesz tanúságot. A második emeleti sarokrészen hatalmas ablakívek vannak s a bevégző csúcsfal fölé még egy teljesen rézzel bevont torony emelkedik. A díszítést fantasztikus stílzálású honi állat- és növényvilág tölti be.

Medvék, mókusok, farkasok, hiúzok, fenyők váltakoznak mezíten emberekkel és arcokkal.

Kézen fekvően látszik az arra való törekvés, hogy a nehezet és az erőt fejezzék ki ezen a következetesen épült házon.

A robusztus elem üzen itt hadat a könnyű mozgású, törekeny olcsóságnak. Ha éppen példát keresünk ehhez a művészileg egyéni ösiséghez, talán a román stílperíódusban, ennek fantasztikus dekorációiban s nyomott alapfel fogásában, vagy Baillie Scottnál lelünk rája.

De valami egyenes kapcsolódást semmiféle példához nem találunk.

Az egyéniség érzete ezen tehetséges művészekben igen nagy s az ő személyes intenciója új és életteljes művészetet teremt. Az ő művészetükben hajlandó volna az ember inkább

a Gallen-Kallela szellemének befolyását látni s az ő bouvesi otthonának, amely az ő merész és erőteljes falusi bélyegével s a finn parasztvískók és a középkori templomtípusok mintájára épült. Mindenesetre az ő első kifejlődésük parallel irányú az övével. Ahogy a »Pohjola«-házat építették s díszítették, amin mesék és pogány idők vonása vonul végig — ebben is hasonlatos Gallen-Kallelához — Gesellius, Lindgren és Saarinen munkáiban öntudatos kapcsolódást találhatunk középkori templomaink belső dekorációhoz.

E mély hangulatú templomok díszítését s a mi középkori belföldi építészetünket éppen úgy felszívták és zseniálisan fel is használták az új nemzeti múzeum épületének megalkotásában.

És milyen szépen megfelel céljának az épület ebben a művészi gondolatban!

Gesellius, Lindgren és Saarinen hatalmas befolyást gyakorolnak kortársaikra, de azért önálló munka másoknál sem hiányzik.

Mint példát, a tehetséges Lars Sonck építést említhetjük, akinek munkái közül az előbb említett János-templom Tammerforsban és a helsingforsi új »Eisa« kórház, itt vannak a felvételek között.

Egyike a legfiatalabb erőknél Valter Jung, aki Fabricius Emillel társulva az utolsó időben nagy érdeklődést keltett, mint építész és dekoratív festő, valamint Valter Thomé és Lindhal Károly.

Igazi anyagúl gránit, homokkő és kivételesen simított hazai márvány is kerülnek alkalmazásba a mi modern homlokzatépítkezéseinkben.

A modern bútorépítésnek és műiparnak az építészettel való benső összefüggése folytán ezek kifejlődése teljesen összeesik az építészetével.

Már az előzőkből folyik, hogy ezen a téren is Gallen-Kallela volt az az úttörő, kinek érdeme, hogy ma már nemzeti stílusról beszélünk.

Vele működve hatottak nagy befolyással Saarinen és Lindgren a modern műiparra. Különösen az utóbbi, mint a helsingforsi művé-

szeti iskola tanára, óriási munkával nagyot lendített a finn iparművészetben.

Önálló ifjabb művészekről, akik a műiparral foglalkoznak, meg kell említenünk Halonen Emilt s a fiatal cizelőrt, Ehrström Eriket.

Két éven át, míg tanítványa volt Gallén-Kallelának, Ehrström munkái egészen mestere befolyása alatt voltak. Később kiszabadította magát a befolyás alól s megtalálta saját egyéniségét.

Állatokból és növényekből, sokszor mikroszkopikus kísérletekkel készíti ornamentikáit biz-

tos érzésével a stílegyöntetűségnek. Figurális kompozíciókat nagy technikai bravúrral ver ki ércből; találó és mély tartalmú szellem ömlik el művén.

Ékszerdolgok arany- és ezüstbe foglalt drágakövekkel, hamutartók, poharak, vázák stb. kerültek ki az ő műterméből. Dekoratív fémplakettjei bútorokra s kőből való faldekorációi nagy hatásúak az építészet szolgálatában. Ehrström legjelentősebb munkája bizonyára a helsingforszi bankegyesület főbejáró kapuja.

A. GALLÉN-KALLELA RAJZA.

KÜLÖNFÉLÉK.

ZSOLNAY MIKLÓS KITÜNTETÉSE. A M. Iparművészeti Társulat érdemes alelnökét ő Felsege magas rendjellel, a Ferenc József-rend csillagos középkeresztjével tüntette ki. Az alkalmat e ritka kitüntetésre a pécsi országos kiállítás adta meg, amelyet az ő kezdésére rendeztek, s amely egyedül Zsolnay fáradhatatlan buzgóságának, önfeláldozó, szívós munkásságának és áldozatkészségének köszöni szinte példátlan sikerét. Amidőn a kitüntetés tényét őszinte örömmel följegyezzük, egyben konstatálhatjuk azt is, hogy alig volt még kitüntetés, amelyet országszerte nagyobb meglepéssel ne fogadtak volna. Kívánjuk, hogy Zsolnay Miklós érdemes és áldásos munkásságát a magyar iparművészet javára lankadatlan energiával még sokáig folytathassa.

VASZARY KOLOS HERCEGPRIMÁS A HAZAI MŰVÉSZETÉRT. December hó folyamán hercegprimásunk körlevelet intézett az esztergomi főegyházmegye papságához, amelyben figyelmezteti, hogy a hívek téves úton járó buzgósa gyakran még az emlékszerű régi egyházakat is selejtes díszítésekkel, izléstelen gyári termékekkel torzítja el. Kívánatosnak tartja ezért, hogy a papság a kegyeletet és izlést sértő tárgyakat, amennyire lehetséges, a hívek kellő felvilágosítása után s a lelkipásztori okosság szorgos szem előtt tartásával a templomokból igyekezzen eltávolítani s odahatni, hogy a hívek vallásos áldozatkészségüket és bőkezűségüket ne saját maguk vásárolta tárgyak ajándékozásával bizonyítsák, hanem bízzák ezeknek megszerzését hozzáértő illetékes emberekre. Meghagyja egyúttal a hercegprimás a kerületi alespereseknek, hogy a templomokban levő festészeti, szobrászati művekről, az ötvös- és szövőipar remekeiről és minden művészi beccsel bíró tárgyról pontos jegyzéket készítsenek az illető tárgyak részletes leírásával. A jegyzéket az egyházi hatóságokhoz kell felterjeszteni. Felhívja még a hercegprimás a papságot arra is, hogy a hazai művészet és iparművészet felvirágoztatása céljából a templomokban szükséges felszerelést és díszítést, egyszóval a művészi és iparművészi tárgyakat ne külföldi, hanem hazai cégeknek szerezze meg. Az egyháznak állandóan sok ilyen holmira van szüksége, tehát a hazai termelési viszonyokra súlyosan nehezedik az az eljárás, ha a vásárlók közömbösséget tanúsítanak a hazai érdekek és célok iránt.

A hercegprimás végül megjegyzi, hogy a Magyar Iparművészeti Társulat készséggel ad ezen a téren is felvilágosítást. — A Társulat választmánya legutóbbi ülésén foglalkozott a hercegprimás körlevelével és elhatározta, hogy őt annak kibocsátása alkalmából üdvözlő s köszönetet mond a hazai művészet és iparművészet felkarolásáért. Egyben elhatározta, hogy a Társulat egyházművészeti kiállítást rendezzen s pályázatok útján művészeti terveket szerezzen be egyházművészettel foglalkozó iparosok részére.

FEICHTINGER JÓZSEF GYÖRGY. † Az orsz. m. kir. iparművészeti iskola érdemes tanári karát ismét érzékeny veszteség érte. Mult év december 28-ikán rövid, súlyos betegség után, életének 67-ik esztendejében elhalálozott Feichtinger József György festő, az iskola díszítő festészeti szakosztályának 24 éven át volt tanára és vezetője.

Feichtingerrel az iskola egyik legrégebb, annak alapvető munkálataiban is már résztvevő, szakmájában nagy tekintéllyel bíró tanárát veszíti el. Mint keresett szabafestő-mester és díszítőfestő, 12 évi gyakorlati működésből lépett az iskola kötelékébe és ott mindvégig — nagy buzgalommal és ritka, majdnem önfeláldozó kötelességtudással — tanította a díszítőfestésnek alapvető munkálatait.

Igénytelenége és szerénysége következtében alig volt sejtendő a benne rejlő mély tudás. De már az a körülmény is, hogy a majdnem hasonló igénytelen és szerény természetű nagy mesterünk Lotz, minden nagyobb-szabású munkája díszítő-ornamentális részének kidolgozásához Feichtingert vitte segéderőül, bizonyítja, hogy a nagy mester mennyire ösmerte és becsülte Feichtinger tudását.

Szigorú, lelkiismeretes, hozzáférhetlen volt mint tanár, egyeneslelkű, vigkedélyű volt mint ember. Elhalálozása nehezen betölthető űrt hagy maga után.

MARÓTI GÉZA MEXIKÓBAN. Egyes lapok nemrégiben közölték, hogy Maróti Géza, az orsz. iparművészeti iskola jeles tanára, igen jelentős és megtisztelő megbízást kapott a mexikói kormánytól, amely reá bízta a mexikói nemzeti operának belső díszítését. Noha Maróti ügyeiről — annál a szoros baráti viszonynál fogva, amelyben szerkesztőségünk tagjai a művésszel vannak — alaposan tájékozva voltunk, nem akartunk a szóbanforgó megbízásról hírt adni mindaddig, amíg azt Maróti végérvényesen meg nem kapta.

A titoktartásra különben a művész maga is kérte minden ismerőst, aki a megbízásról tudott. Mint hogy azonban az említett közlemények már megjelentek, s azok a valóságnak mindenben nem felelnek meg, a következőkben adjuk a tényállást:

Maróti 1906-ban a kiállítás alkalmával megismerkedett Milánóban Boarival, a mexikói nemzeti színház építészevel, akinek Maróti alkotásai nagyon megtetszettek. Boari akkor megkérdezte Marótit, nem-e volna kedve a mexikói színház belső kiképzésére terveket készíteni. A művész erre megígérte, hogy megbízás esetén szívesen el-

41.

41. AXELI GALLÉN-KALLELA : ÜVEGMOZAIK-ABLAK.

VITRAIL.

42.

43.

42., 43. AXELI GALLÉN-KALLELA : APPLIKÁCIÓS VÁNKOSOK.
KÉSZÍTETTE MARY GALLÉN.COUSSINS AVEC
APPLICATIONS.

TAPISSERIE.

44. OLLI EHRSTROM: SZOVOTT FALISZŐNYEG.

45. A. GALLÉN-KALLELA : KULLERVO A BOSSZÚ ÚTJÁRA INDÚL.
A HELSINGFORSI DIÁKOTTHON FALFESTMÉNYE.

PEINTURE MURALE DANS LA
MAISON DES ÉTUDIANTS À HELSINGFORS.

46.

ALEKSIS KIVEN SEITSEMÄN·VELJESTÄ.

KUVITTANUT
AKSELI
GALLÉN-
KALLELA

ILMESTYY
VIHOTTAIN

KUSTANTAJA:
YRJÖ
WEILIN
HELSINKI

46. A. GALLÉN-KALLÉLA :
A „KIVITT“ (A HÉT TESTVÉR) C. REGÉNY PLAKÁTJA.

AFFICHE.

készíti a terveket. A múlt nyár folyamán Boari, kormánya megbízásából, felhívta Marótit a tervek beküldésére, aki ennek nyomán csakhamar el is készült a tervekkel. December hó elején a művész meghítt barátainak bemutatta rajzait s modelljeit, amelyekről mindannyian, akik látták, a legnagyobb elismeréssel nyilatkoztak. A terveket Maróti magával vitte Mexikóba, ahová december 28-án érkezett. Amidőn e sorokat írjuk — január 24-én — Maróti még Mexikóban van, s hazaküldött értesítései szerint immár valószerű, hogy a színház belseje az ő tervei alapján fog elkészülni.

Maróti a munka egyrészét — amennyiben a mexikóiak hozzájárulnak — magyar műtáparosokkal akarja elkészíttetni, ami nagy összeget jelent, amely ilyenképp a magyar iparművészet javára esnék.

A mexikói nemzeti színház nagyszerűségéről fogalmat ad az építési költség, amelyet harminc millió dollárra irányoztak elő. Maróti tervét a Magyar Iparművészet fogja ismertetni és bemutatni.

MESTERSÉG ÉS MŰVÉSZET A NYOMDÁSZATBAN. Kiss Józsefnek a napokban jelent meg egy újabb „díszkiadású” kötete *Levelek Hullása* címen. Az első oldal tanúsága szerint a szöveg melletti rajzok Falus Elektől valók, a bekötési tábla pedig Courtens festménye után készült. Az áldozatrakész Singer és Wolfner kiadó cég a nyomdai előállítását a Franklín Társulatra bízta.

Első tekintetre szembeötlik e kötetnél, hogy bár külön művész tervezett hozzá széldíszeket és szövegképeket, az egésznek a sorsa mégis egyedül a nyomdán fordult meg. Annak merkantil célzatú beavatkozása pedig a művészeti elvek szerint kötelező grafikus korlátot túllépte a táblán és a szöveg közt egyaránt. A fedélre ugyanis Courtens Aranyeső című képe van alkalmazva, amely különben igen poétikus tájkép, de nem arra való, hogy könyvet kössenek bele. A könyvtábla egyáltalán nem bírja el a perspektivitásra való törekvést.

A könyv belsejében látunk takarékoságot, de látunk pazarlást is. Takarékoskodott a nyomda, mikor a béléspapírt úgy hozta létre, hogy egy kisebb rajzot nyolcszor egymás mellé nyomott, míg csak tele nem lett a papír (nyolcszor megismételvén a művész monogramját is);

továbbá ott, ahol a vízszintes fejléct függőleges széldísznek használja fel. Pazarlást pedig úgy követ el, hogy nem kíméli a festéket. A vonalban és tömegekben befejezett rajzokat kínos színek robbantják szét. Ilyennel már a részletfizetéses közönséget sem lehet elkápráztatni, az is megérzi, hogy ez nem művészet, hanem csak piacra dobott Harlekin. Maga Falus természetesen alig látszik ki abból, amivé a nyomdai pártfogás fejlesztette. A szegény skót fecskék és virágok nem jutnak levegőhöz az aníliintól.

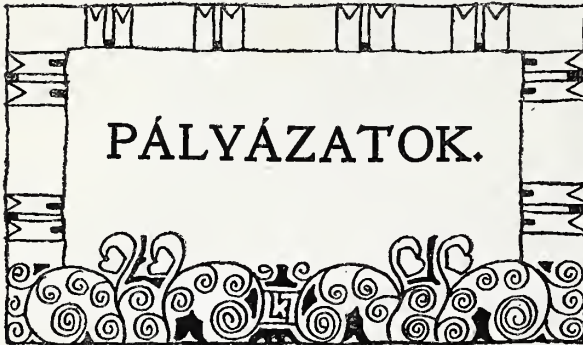
Sz. G.

NAPOLEON-KÉPEK. Gróf Zichy Tivadar gazdag metszetyűjteményéből a Műbarátok Körében kiállította mindazokat a lapokat, melyek Napoleonra és családjára vonatkoznak s egykorú művészek keze alól kerültek ki. A sorozatban rézmaratás, metszés, litográfia és fametszet is képviselve volt vegyesen, úgyszintén olasz, francia, angol és német mesterek. Érdekes tanulságokkal szolgált ez a tárgyi csoportosítás. A legrégebb lapokon még mint az olasz hadsereg vezetője szerepelt Napoleon, ekkor még nevét is olaszosan Buonaparte-nak írta. Majd hatalmának teljében Morgen metszeten triumfátorként jelenik meg. Az angol metszők a császár jellegzetes román arcát is elangolosítják rajzaikon, beesett képű, nagycsontú germán kifejezést adva neki. Josephin, Mária Lujza, Neipperg, a kis római király, a „sasfiók” változatos ábrázolásokban voltak képviselve. Nem hiányoztak a romantikus allegoriák, a rejtvénybe öltöztetett Napoleon képek és halotti emlékek sem, bő betekintést nyújtva a francia történelem e nagy napjaiba.

JUBILÁLÓ NYOMDÁSZEGYESÜLET. A Könyvnyomdászok Szakköre, mely régóta ismeretes arról, hogy tagjai sorában komoly eszközökkel terjeszti a szak tudást, január 4-én ünnepelte alapításának negyedszázados fordulóját a Gutenberg-palotában. A közgyűlésen Fuchs Zsigmond első alelnök ismertette a huszonöt esztendő viszontagságos küzdelmeit. A Szakkör történetét Tanay József elnök mondta el részletesen. A nyolcvanas évek elején alapították a Magyar Nyomdászok Körét, amelynek célja elsősorban a magyarosítás volt. Kevéssel utóbb átalakult a kör s a Budapesti Könyvnyomdászok Szakköre nevet vette föl. 1890 június 22-én ismét változáson ment át az egyesület. Az átalakulás megint névváltozással járt s azóta viseli az egyesület a Könyvnyomdászok Szakköre címet. Eleinte nagy nehézségekkel küzdött a kör. Később, amikor fölolvasásokat, szakkiallításokat rendezett, évkönyveket adott ki s megalapította a Grafikai Szemlét, anyagilag, erkölcsileg is emelkedett a nyomdászok helyzete. A kör 1893-ban gyűjtést indított a Gutenberg-szoboralapra. Ma már igen tekintélyes összeg van erre a célra. A tagok száma ma 1413. A kör vagyona pedig meghaladja a 18 ezer koronát. A jubileumi ünnepséggel kapcsolatosan a Könyvnyomdászok és Betűöntők Szakegyesületének termeiben Spitz Adolf budapesti mesterszedő munkáiból és külföldi modern gyűjteményekből

nemzetközi nyomtatványkiállítást rendezett a kör, mely azonban — különösen Spitz úr munkáit érve — némileg lerontja a Szakkörben istápolt iparművészeti grafikáról alkotott fogalmat.

CZAKÓ.

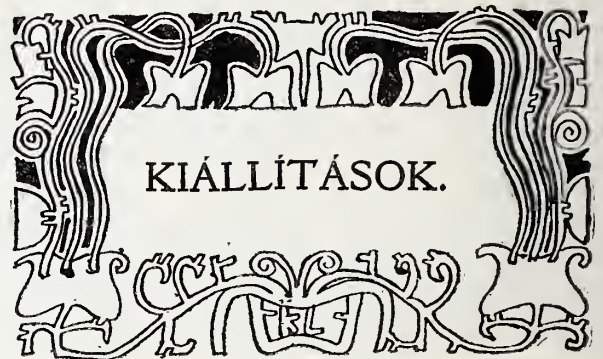
MŰVÉSZETI PÁLYÁZATOT KÉT RÓMAI MAGYAR FESTŐMŰVÉSZETI ÉS EGY SZOBORÁSZMŰVÉSZETI DÍJRA hirdet a M. Országos Képzőművészeti Tanács. A pályázat a római magyar művész-házban megüresedett egy festőművészeti és egy szobrászati műteremre (a hozzájuk tartozó lakószobával együtt) és a festőművészeti helyiségekkel járó 3000 K. valamint a szobrászati helyiségekkel járó 4000 K. ösztöndíjra szól. Pályázhatnak minden magyar honosságú és egyszerűen magyarul tudó festőművész és illetve szobrász, életkorának 25 évétől kezdve. A műtermek és ösztöndíjak az odaítélés napjától számítandó egy esztendőre adományoztatnak. Az ösztöndíjakat évnegyedes részletekben előre utalványozzák. A pályázatok határideje f. évi március hó 31-dike. A részletes feltételek megtudhatók a M. Orsz. Képzőművészeti Tanács irodájában (Báthory u. 12.).

ELDÖLT PÁLYÁZAT. A Halmos Izor ex-líbrisére kiírt pályázatot január hó 17-én tartott ülésén döntötte el a gróf Hadik-Barkóczy Endre elnöke mellett megalakult bíráló-bizottság, amelynek tagjai voltak: dr. K. Lippich Elek, Telcs Ede, dr. Czako Elemér és Halmos Izor. Beérkezett 112 szerzőtől összesen 405 pályamunka, amelyek közül a jury a 200 koronás első díjat Múhits Sándor, a 100 koronás második díjat pedig Földes (Feld) Imre egyik ex-líbris rajzának ítélte oda. Megvásárolták továbbá 50 koronáért Helbing Ferenc pályamunkáját. Ezenkívül két pályamunkát megdícsértek.

KÉPES LEVELEZŐLAP-PÁLYÁZAT. A »Műbarátok köre« a múlt nyár folyamán pályázatot hirdetett oly magyar tárgyú festményekre, melyek alkalmasak sokszorosításra képes levelezőlapok készítéséhez. A szép számmal beérkezett pályamunkákat gr. Apponyi Sándorné elnöklésével elbíráltá br. Liptay Sándorné, gr. Hadik-Barkóczy Endre, dr. Elischer Gyula, Balló Ede és Nádler Róbert festőművészekből alakult bíráló bizottság. Az ered-

mény következő volt: két díjat nyert Nagy Lázár festő, iparrajziskolai tanár, egy-egy díjat nyertek: Meyer Antal iparrajziskolai tanár, Beyer Emil festő és Ócsvári Rezső rajztanár. A pályanyertes művek sokszorosításait forgalomba hozzák, hogy a külföldről beözönlő silány művészi levelező-lapok terjedését ellensúlyozzák. A »Műbarátok köre« a pályázatot a nyár folyamán újra kiírja.

FIGYELEMREMÉLTÓ és új pályázatot írt ki a lípcei »Kgl. Akademie für graphische Künste u. Buchgewerbe« és a »Buchgewerbeverein« (a szász kir. miniszterium támogatásával) művészi látogató-jegyek terveire. Az eszme kétségkívül új; de egyszerűen okos is. Alig van ridegebb valami, mint a látogató-jegy úgy, ahogy ma használják. Az üres fehér papírra nyomott betű az egyéniségnek távolról sem kifejezője, ami pedig lesz a művészi és egyéni vonást kifejező új látogató-jegy. Bizonyos, hogy a divat kínóvései itt sem fognak elmaradni; de kétségtelenül sok szép dolog születik meg majd ezen a réven és terjeszti, fejleszti a művészi érzéket.

THOROCZKAI (VIGAND) EDE MAROSVÁSÁRHELYEN intérieur-kiállítást rendezett, a mely január hó 7-én nyílt meg. A kiállítás három szobaberendezést foglal magában, úri-, leány- és hálószobát. Utóbbi a pécsi orsz. kiállításon, a másik kettő a M. Iparművészeti Társulat tavaszi kiállításán volt látható. A marosvásárhelyi lapok szerint a kiállítás általános tetszésben részesül.

A M. IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT 1908. év tavaszára tervezett lakásberendezési kiállítását a kiállítók kérésére öszre halasztotta. A kiállítás iránt érdeklődő kiállítók forduljanak a Társulat titkári hivatalához. — Hasonlóképpen elhalasztották 1909. évre az idénre tervezett pozsonyi iparművészeti kiállítást.

MŰHELY név alatt festők, szobrászok, építészek és iparművészek csoportot alkottak, amely csoport a kiállításokon egységesen fog fellépni és külön kiállításokat is rendez. A Műhely főcélja az, hogy olcsó és artisztikus munkával annak a publikumnak művészi igényeit elégítse ki, amely publikum az iparművészet terén újabban fölbukkant luxust nem bírja meg. A legközelebbi kiállítás

február 15-én fog megnyílni az Uránia kigyótéri helyiségekben. — Hét teljesen berendezett szoba és apróbb iparművészeti és képzőművészeti tárgyak gyűjteménye lesz az első kiállításon. A művészek közül Wiegand Ede, Lakatos Artur, Muhits Sándor, Dósa Lukács, Fejérkuthy Bálint, Janszky Béla, Tátray Lajos, Kopíts János, Tarján Oszkár, továbbá a műiparosok közül Mayböhlm Károly üvegfestő, Mócsay József és Hosszu István asztalosok, a kassai m. kir. javítóintézeti ipariskola, Imregyh Pál műlakatos, Fischer Emil majolikagyáros és még többen vesznek részt.

Páris, január hó.

OROSZ MŰIPARI KIÁLLÍTÁS PÁRISBAN. Páris rendkívül mozgalmas milliójében, hol az egyik hatalmas impresszió kergeti a másikat, sokszor teljesen eltörölve az előzőt, igyekezik jobb sorsra méltó kítartással lekötöni figyelmünket egy orosz művész csoport. Nem sajnál se pénzt, se fáradságot, hogy bebizonyítsa azt, hogy igenis van saját nemzeti művészeti, hogy az orosz fajban igenis van alkotó képesség, tud teremteni is, nemcsak imitálni. E tézis igazolására tizennégy hónap alatt immár a harmadik kiállítást rendezik, és hogy aránylag kicsi eredményt értek el eddig, az csak azon múlik, hogy a francia közönséget az orosz művészet nemzeti avagy nemzetietlen sajátossága csak nagyon harmadsorban érdekli.

Óriási apparátussal dolgozott az első kiállítás, amely az 1906-iki Salon d'Automne keretében, az orosz művészet fejlődését eredetétől egész a mai állapotáig akarta bemutatni.

Kezdték az orosz primitíveket, akik szentképeket, az »ikonokat« a bizánci festészet hagyományaira alapított rideg és mozdulatlan szabályok szerint csinálták. A művész egyénisége annyira kis szerepet játszott, hogy egyetlen egynek sem maradt fenn a neve. A még meglevő képekről csak azt lehet megállapítani, hogy melyik iskola, a kievi, a moszkvai vagy a niszni-novgorodi alkotása.

A túlfinomodott bizánci kultúra és a bárdolatlan szláv barbarizmus találkozásából nagy és érdekes dolgok születtek. Robusztus erős Krisztusok, telve áthatatlan miszteriummal, csodálatos aszkéta és vérszegény Madonnák, csodatevő szentek, akik az első pillantásra mindjárt az embernél magasabb fajnak látszanak, de csak úgy, hogy az emberi szükségletek, szenvedélyek emberfölötti módon látszanak kifejlődni bennök. Eszünkbe juttatják a civilizáció kezdetén levő népek naív hiedelmeit az isteneikről, akiket óriási mennyiségű arannyal és ékkövekkel díszesen, óriási étvágygal, kiengesztelhetetlen boszúérzéssel tudnak csak elképzelni. Csak szláv földön, csak primitív népnél alakulhatott ki ez a művészet, mely ha tovább fejlődhetett volna, nem volna szüksége tán az oroszoknak bebizonyítani nemzetiességüket. Nem úgy történt azonban.

Nagy Péter cár, a modern Oroszország megteremtője, sok egyéb között elhozott a művelt nyugatról egy csomó képet és művészt, akiknek aztán a cár autokrata hatalmának segítségével sikerült gyökeresen kipusztítani ezt a névtelen, naív és monumentális művészetet és helyettesíteni egy másikkal, mely több szerepet adott bár az egyéniségnek, de csak egy erősen kifejlődött, saját rutinnal, technikai

készségekkel rendelkező művészet keretében. A francia, az olasz, a német művészet keretében.

Amíg a nemzetek közötti érintkezés annyira nehéz volt, hogy a világ az orosz művészek termékeiről nem vehetett tudomást, igen kevésbé feszélyezte az oroszokat ez az állapot annál is inkább, mert ugyanez oknál fogva önönmaguknak se adhattak igazán róla számot. Az utolsó évtizedekben, a forgalom híhetetlen megkönnyítése és a sűrűn egymást követő nemzetközi kiállítások azonban hamar létrehozták azt az általános véleményt, hogy bár sok nagyon ügyes embere volt az oroszoknak, de ez az ügyességük főleg elsajátító volt.

Hogy minden ellenkezőt bizonyítani akarás mellett maguk is érezték ugyanezt a benyomást, abból látszik, hogy hamarosan kialakult egy csoport, mely céljával tűzte ki a festészetet, szobrászatot és építészetet nemzeti alapon fejleszteni.

Visszatértek tehát a primitívjeikhez. Az ő működésüket akarták folytatni. A modern művészet minden fogásával és tudásával, azt a naív, majdnem öntudatlant. Természetesen nem érték el az óhajtott eredményt, legalább a szobrászat és festészet terén nem, csak az sikerült nekik, hogy műveik közvetlenség híján levők, erőltetettek lettek. Nemzetiségük főleg a tárgyukban rejlik, rajzukat Aubrey Beardsley, a Simplicissimus inspirálta, fakturájuk éppen csak hogy egy kissé brutálisabb. Mintha azt gondolnák: mi tulajdonképp barbárabb faj vagyunk mint az angol és a német, nekünk nem szabad oly finomnak lennünk.

Az iparművészetük sokkal inkább meríthetvén eszükét és céljait magából a nép józanul és szükségszerűen megteremtett műtárgyaiból, sokkal egységesebb és karakteresebb és ennél fogva nemzetibb. Faragott famunkák, hímzések, émaílok és agyagiparcsikkek egyszerűen és értelmesen stilizált dekorációjukkal kiváló díszművek. Annyira sajátosak, újak, távolállók minden megszokott dekoratív interpretációjától a geometria és a természet mindennapi jelenségeinek, hogy már első benyomásra felkeltik érdeklődésünket, megkívántatják magukat.

A második kiállítás a »Musée des Arts Décoratifs« helyiségeiben és a harmadik az »Artistes modernes« helyiségeiben már csak tisztán e legújabb tendenciák ismeretét szolgálta. Az előbbi főleg magának a nép művészetének, az utóbbi pedig az ennek az alapján fejlődő ipar- és képzőművészet bemutatását célozta.

Különösen érdekes és az elért eredményre talán elsőrangú fontosságú az, hogy az iparművészeti tárgyak Tenisheff hercegnő óriási uradalmán levő művésztelepén készültek a legkiválóbb parasztlakos és iskolázott művészek együttműködéséből. Ez együttműködés lehetővé teszi bizonyítja azt, hogy mennyire magában az orosz természetben gyökerezik az a felfogás, amely oly szépekké és jellegzetessé teszi e tárgyakat előttünk. Ha a képeken és szobrokon is éreznők azt a szoros kapcsolatot, amely a nép lelkéhez fűzi őket, és nem azt, hogy attól teljesen idegenek, úgy tán nem is volna szükség évenként három kiállításra, hogy az orosz nemzeti művészet létezéséről meggyőzzenek.

H. B.

MUZEÁLIS ÜGYEK.

HAMISÍTVÁNYOK. A közgyűjteményeknek és a magángyűjteményeknek sok gondot adnak a hamisított műtárgyak. Legutóbb az iparművészeti múzeumban Radisics Jenő igazgató vezetése alatt folyt le egy megbeszélés e témáról az amatőr-kiállítás kiállítóival és a múzeum tisztviselőivel, amelyen igen sok jellemző jegyét szögezték le a legkülönfélébb hamisítványoknak.

Porcellánt nálunk Herend hamisított legtöbbet és legjobban. Már az 1851-iki londoni kiállításon egész sorozat kínai porcellánutánzataival szerepel. A nagyobb hatás kedvéért mellé állított eredetivel összehasonlítva, mindenki csodálattal ismerte el az utánzat kitűnőségét s csak a gyár körülményeivel ismerős előtt nem volt titok, hogy tulajdonképpen az »eredetít« is Herend csinálta. Az igazi kínaitól annyiban különböznek ezek, hogy először súlyuk kisebb, másodsor a kékes szín nem a masszában van, hanem a mázban, amelyet az összefolyt vastagabb rétegű máz sötétebb árnyalata árul el és hogy végül színezése nem olyan üde, friss és ragyogó, hanem kevert és megtört, mintegy a régiség látszatának előidézése kedvéért. Még az idén is került Londonból Budapestre ilyen herend-kínai porcellán. Olyan tökéletesek ezek, hogy a gyakorlott szem is csak szigorú összehasonlításra ismeri fel. Ugyanígyon tökéletességgel készített Fischer meissenai és bécsi edényeket is.

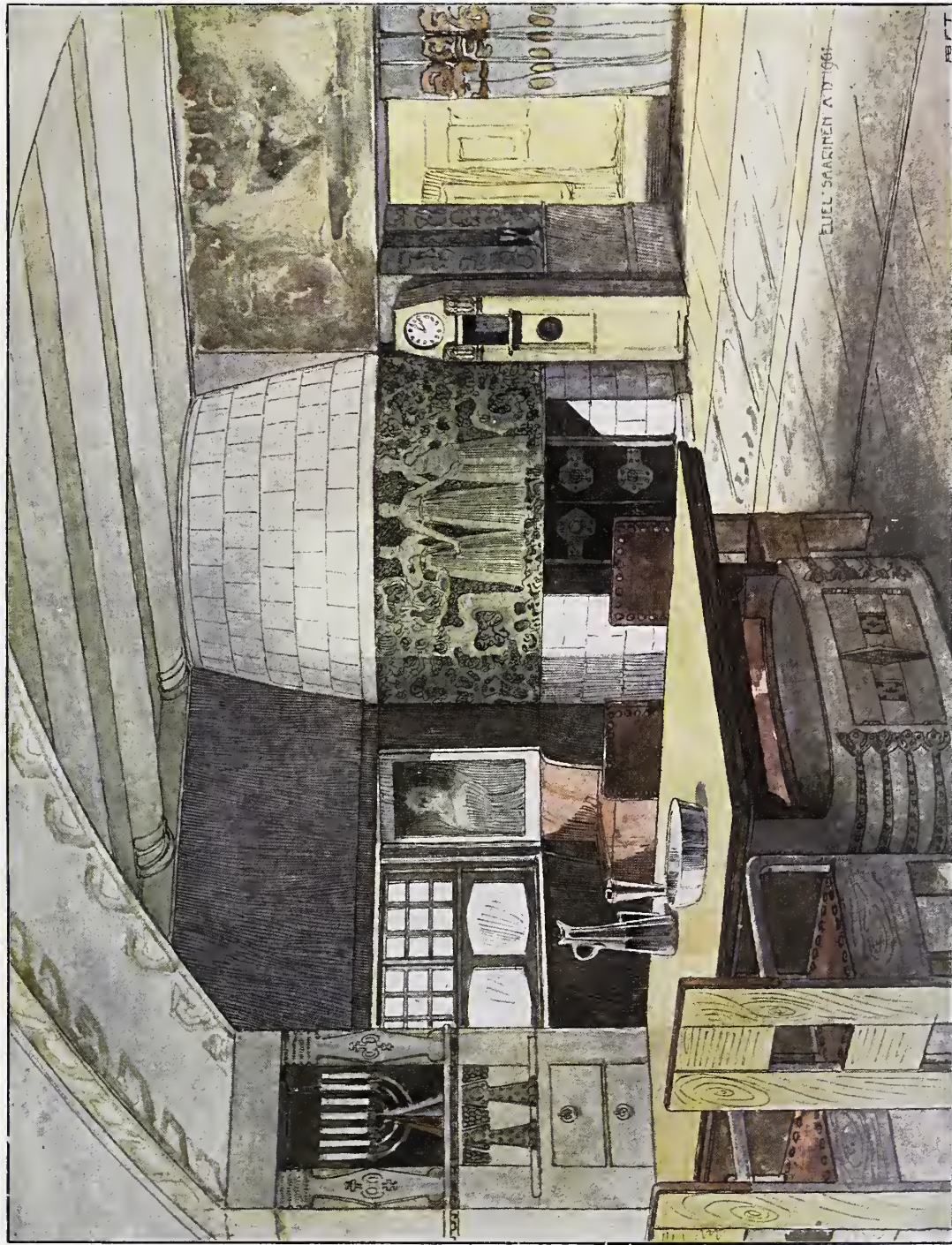
Egyébként bécsi porcellán eredeti is rendkívül nagy mennyiségben van nálunk. Újabban azonban a nagy kereslet folytán a hamisítás is felburjánzott. Pozsonyban készülnek azok a piros rózsás csészek, melyeket csak aranyozásukról, bágyadtabb színükről és bátortalanabb rajzokról lehet felismerni. Előfordulnak utólag festett vagy csak szépített edények is. Ha a festékréteg alatt karcolás nyoma látszik, vagy a színréteg magasabb állású az aranyozásnál, akkor utólagos a festés. Mulatságos az a csésze, amelyen Bécsnek a legutóbbi években épült házsora van ráfestve s alul mégis 1802-es évszámot mutat a jelzés. Általán a bécsi jegyek közt legértékesebb a kis fehér pajzs és a ferdén rajzolt nagy kék pajzs. A festő és aranyozó külön színes és aranyzámmal van jelölve. Hamisítványt esetleg arról lehet megismerni, hogy a vaknyomású évszámjelzés nem nyomva, hanem karcolva van, vagy pedig, hogy a kék bélyeg zöldes, sőt néha feketés színárnyalatot mutat.

A meissenai és más porcellánoknál a színezést és a mintázást kell megfigyelni. Már a máz lecsurgása bizonyos mértékig felismerteti, hogy modern készítmény-e az vagy nem. A modern máz kisebb hőfoknál olvad, hígabb, tehát a mélyedésekben inkább összeáll, nem képez egyenletes réteget. Az utánzat mintázása aprólékosabb, mintegy több eszközt mozgósít, csak hogy régi korból valónak lássék. Színkeverés révén utánozza azt a vegyi bomlást, melyet egy század már létrehoz a felületen. A rajz sem síklik olyan könnyedén mint a korában élő művész ecsetje alól, meglátszik mindig az utánzó félénksége. Különösen a virágos szövetmustrába öltöztetett figurák készülnek manapság nagy számban és a fehéren hagyott alakok. Fajánszoknál is a rajzolat gondosabb és a szín tüzezebb az eredetinel; a hamisítványok színezése inkább a lakk-színekre emlékeztet. Párisban egész gyárüzemre berendezett intézmény termeli a réginek látszó kerámiát.

A miniatűrök is kegyben állnak a hamisítóknál. Töméntelen megbízhatatlan beteges színű arckép van forgalomban. A látképek közül pedig leginkább a régi városképek dívtosak. Wiegand névjelzéssel Budapest 1830-as vedutája is több azonos példányban jutott be a magyar magángyűjteményekbe. A börmunkáknál pedig rendszeren a régiség látszatát oly tüntetően akarják mesterséges kopással, patinázással előidézni, hogy kevéssé figyelmes vizsgáló-dással is fel lehet ismerni a mesterkedést.

A fémeknél is ugyancsak a patina nyújtja a legjobb bizonyítványt. A hamisításoknál kizárólag mesterséges savakkal van előidézve a nemes rozsda. Az ötvös-tárgyaknál azonkívül az idők folytán beálló kopás reszelővel van utánozva, rendszeren ott is, ahol természetes körülmények között a kopás nincs megokolva. Amellett a szemre kopást mutató részletek a tapintásra élesnek bizonyulnak. A hengeres idom a hamisítványoknál esztergapadon készül, a cífrázatok pedig öntve vannak, az igazi régiségű testről és díszről leolvashatni a kalapálás nyomát. A régi aranyozásnak megvan a maga sajátosság áttetszősége. Sok kézzel vert lengyelországi származású ötvösműhamisítvány van forgalomban, amelyeket rendszeren arról lehet megismerni, hogy feltűnően csekély a súlyuk. Nem szólva a közönséges galvanohamisításokról, amelyeket a lecsapódás szemcséi és a zsíros tapintású felület árulnak el legjobban; az öntött fémmunkáknál meg kell még jegyezni, hogy a modern öntés durvább mint a régi és a mai mester igen nagy mértékben beleavatkozik a cizellálással a felület kidolgozásába. Budapestben jelenleg igen sok jó minta után készített ampír-óra van a piacon, mely egytől-egyig újabb gyártmány s alighanem Bécsben készül.

Az erőltetett régiségi hatás vadászása különösen gyakori a zománccműveknél, mint aminők a násfák, triptichonok, óratartók, szelencék stb. Ezeknek a hamisítványoknak a felismerése többnyire könnyű, a dúsan alkalmazott ultramarinkék jellemző rájuk nézve s az, hogy vörös áttetsző zománccot ezüstre alkalmaznak, az igazi régi munkákon ezt csak arany alapon látni. Az ékszereknél a foglalát minősége a legjobb útmutató, amely régi

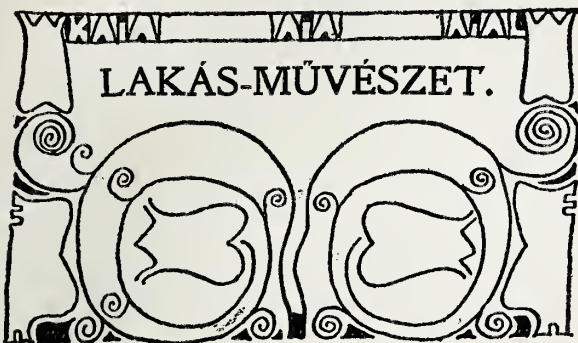

E. SAARINEN : EBÉDLŐ.

SALLE À MANGER.

darabon mindig gondos, sohasem durván elnagyolt. A bécsi Weninger és mások lelkét sok ilyenemű hamisítvány terheli s a Budapesten készült ékszerutánzatok is ismeretese a firenzei ponte vecchio-tól kezdve a párisi antiquáriusokig.

CZAKÓ.

AZ OTTHON művészetével művészek, iparosok, íróknak egész serege foglalkozik. Évek hosszú során keresztül folyik a munka, amelynek kultúrabeli hasznával valamennyien tisztában vagyunk. Tisztában vagyunk azzal is, hogy az eddigi eredmények nem felelnek meg a várakozásnak.

Nem szeretném, ha félreértenének. Nem azt mondom, hogy nincsen művészi színvonalon mozgó iparművészetünk, de állítom, hogy hiányzik a munka szervezettsége, amely szervezettség megszüntetné a kínálat és kereslet között meglévő különbséget és számolna a közönség vagyoni viszonyaival, ami ma általában nem történik.

Szokatlan lehet, hogy művészi lap hasábjain gazdasági kérdésekről szól az ének, olyan gazdasági kérdésekről, amelyek elhanyagolása a magyar iparművészetet vajudását eredményezte. A művészek, iparosok figyelmen kívül hagyják a fogyasztó terület szolgáltató képességének vizsgálatát, ennek folytán a munka eredménye nem helyezhető el a közönségnek kultúrmunkába való bevonása nem sikerül.

Szegény országban drága interiőr-művészet nem verhet gyökeret. Nem. A drága bútorok csupán a kevesek gyönyörűségére szolgálhatnak, azoknak a keveseknek, akik az ország kultúrája szempontjából többek között már csak arányszámbeli csekélységük folytán sem jöhetnek számításba, amellet hogy a hazai művészet fejlesztésének kötelezettségét sem érzik át... Nincs minden humor nélkül az a tény se, hogy az iparművészet másik neve alkalmazott művészet, amely elnevezés a feladatokhoz való alkalmazkodást is jelenti.

Engem ezen a helyen elsősorban az érdekel, hogy a magyar interiőr-művésztől mit várhatok a megadott viszonyok között, meg az, hogy milyen irányban várható a helyzet megváltozása.

Tudjuk azt ugyebár, hogy az emberi kornak bizonyos határán túl többé-kevésbé mindenki konzervatívává válik s ez a — nem maradás, de — megállapodottság rend-

szerint megbénítja a kultúra fejlesztésében való részvételét. Ha ez igaz, akkor a bútorművészet is a fiatalabb generációra van utalva, amelynek vagyoni viszonyai a kezdet nehézségei folytán sem lehetnek olyanok, hogy a parvenü fényűzés szolgálatába állhassanak.

Ha bútorművész volnék, megpróbálnék a két-szobás lakás megoldásának problémájával, mint amely a középosztály anyagi viszonyainak leginkább megfelel. Ez a probléma nem olyan könnyű, mint amilyennek látszik, mert régi sablonok elvetésével jár. Itt meg kell hogy szűnjék a lakásnak obligát háló, ebédlő, nappali szobákra való osztása, amely felosztás a művész képességeit igénybe is alig veszi, annyira nem, hogy a művész-ambíció érdekes megnyilvánulásait látjuk az esetenként rendezett kiállításokon, ahol valószínűleg a lefojtott törekvések teremtik meg az interiőröknek adott viszonyokat egyáltalán nem fedő alaprajzi kiképzését.

A két szoba azonban nagyon kvalitásos művészt igényel, olyat, aki teljes egészében átérti, átérzi a feladatát s tudja azt, hogy az anyagbeli olcsóságot a dekoratív művészet szépségeivel kell fényűzővé tennie. Tudnia kell azt, hogy a nappali szobában a kultúremlékek egész élete lezajlik, tehát összefoglalása kell hogy legyen a fogadó, dolgozó, az ebédlőszobáknak. Afféle living room-ra gondolok, amelynek elnevezése legközelebb jár a valósághoz.

Nem volna hiábavaló fáradság, ha valahol olyan kiállítás nyílnék meg, amelyben egy ilyen kicsiny otthont láthatna a közönség, az a közönség, amely igenis vágyik a szépség után, de amelynek minden közeledése anyagi eszközök elégtelenségén tört meg eddig. Nem ártana a használati cikkek egész tömegének művészi átdolgozása sem, mert tényleg anomália, hogy olcsó művészetért muszáj Bécsbe menni.

MARGITAY ERNŐ.

KERAMIKA (ÉS KŐ). A mázas (glazúros) cserépnek az építészetben való alkalmazása még nem oly elterjedt, mint kívánatos lenne. Ennek oka az, hogy nem tartják elég tartósnak; ami pedig tévedés; mert a jól elkészült keramikai anyag helyes alkalmazásában nagyon is tartós. Legnagyobb ellensége ez anyagnak a víz és a hideg; a fagy reá romboló hatással van. Az egyik főalkatrésze tehát a védő glazúra, ha ez jó, akkor vele még a

szívárgó homokkő is megvédhető. Bővebbet találunk erről a *Werkkunst* 4-ik számának e szakmába vágó cikkében. Keramikai érdekes alkotások néhány képét találja az olvasó az *Art et décoration* decemberi számának a párisi orosz kiállítás kapcsán néhány művészt ismertető cikkében. Alakilag és technikailag is figyelemreméltók ezek; mert egyrészt nemzeti, másrészt új jelenségek. Természetesen egészen mások a *Kunst u. Handwerk* decemberi számában közölt és a stuttgarti ipariskolából való edények. De ezek is a népies, tehát a nemzeti jelleg és újabb alakítás közös szülöttei. Berlinben ez idő szerint az ú. n. Ruskin-pottery (agyagárú) egy gyűjteménye van kiállítva. Angol készítmények ezek — Taylor-tól valók. Jellemző rajtuk a színes, vékony, híg máz, amely néha lüszteres, néha az aventurin színjátékát mutatja. Az edények festése máz alatt történik; tehát ennek a festésnek és a színes máznak együttes színjátéka a meglepő. Kétségtelen, hogy bár még tökéletesítendő, de határozottan művészi, új dolog ez. — Új márványról hoznak hírt a szaklapok. Oroszországból Olonezben fejtik ezt és állítólag a firenzei márvány minőségével és értékével egyenlő.

ÚJ FORMÁK A FÉMMŰVESSÉGBEN. A fémművéség számos és különféle anyaga (vas, bronz, réz, ón, arany, ezüst stb.) úgy a művészi, mint a nem művészi alakítás kérdéseiben csak a maga természetszabta tulajdonságaival érvényesülhet.

A művészet jó korszakaiban ezeket a tulajdonságokat respektálják is és egyébbel egyetemben éppen ez teszi lehetővé a műalkotás létesülését. Viszont az anyag tulajdonságainak félreismerése vagy elhanyagolása az alkotásnak igaz művészetét kétségessé teszi. A bronzból öntendő alak más alakítást kíván, mint a kőből faragandó; az üvegből készülő edény elüt a rézből domborítandó, vagy fából vagy cserépből alkotandó edénytől; a faragás más mint a fémdomborítás és más mint a kőfaragás és mindegyik különbözik az öntött fémellettől; a fakerítés nem lehet olyan mint a vashól való, kovácsolt kerítés; a kézzel csomózott, vastag, puha szőnyeg különbözik a vékony gépszőnyegtől; a könyvnek bőrkötése több tekintetben elüt a papírkötésű táblától; a fémbútor (vas, sárgaréz) nem olyan mint a fabútor és a mennyezet és padló is mások, ha fából készülnek, és

mások, ha stuccoból, illetőleg kőből készülnek stb. stb. Számos példát találhatunk ezekre is és egyéb hasonlóra mindenféle a művészetek története folyamán. Voltak ugyan idők, amikor ezek az anyagi tekintetek figyelmen kívül maradtak; de eme időknél művészete vagy a megállás, a stagnálás vagy a visszaesés jellegét hordja magán. Művészi eltévelygéseknek okozója az ilyen jelenség és megtévesztő, rossz hatású. Az újabb művészi fellendülésnek a művészipar terén egyik legszebb vívmánya és jelensége az anyagiság kérdésének kiemelése, vagyis az a fontosság, amelyet e tekintetben hangoztat és mutat.

Az erről való felfogás és különösen a technikai alkotások terén, — ami voltaképpen szintén idetartozik — ez a kérdés új esztétikai fogalmak szülője; vele fogalmaink a szépről bővülnek és most a szép körébe vonunk oly dolgokat is, amelyeket annakelőtte ide nem tartozóknak tekintettek. Az anyag művészies megmunkálása, felhasználása, valamint az anyagnak művészi értékelése az újabb művészi ipari törekvéseinek középpontja; minden egyéb úgyszólván ekörül forog. Mai felfogásainknak megfelelő szabadsággal, de egyszersmind szigorúsággal használjuk fel az anyagok sokféleségét művész célokra és keresünk új megoldásokat. Igaz, hogy ez iparkodásainknak csak egy része új, a legnagyobb része régi keletű; de különösen ez elv a művészettörténet menetén ily mértékben még csak alig néhányszor érvényesült.

Az iparművészet számos ága közül az újabb törekvések hatása alatt természetesen nem mindegyik változott meg egyformán. A változás először a szükség mérve szerint, másodsor egy újabb elv: az egyszerűség és célszerűség kifejezésének hatása alatt jön létre. Úgy, mint mindig, most is egyrészt a szükséglet, a célszerűséget, vagyis használhatóságot, a célt, ezzel szemben másrészt az anyagot és formát és sokszoros viszonyát egymás között és az előbbiekkal találjuk; s ezek helyes vagy helyesnek ismert, jónak vélt összefüggése, ezek viszonyának kifejezése nyeri meg, hívja ki ítéletünket. Ha az alkotásban ennek a viszonynak helyes megfejtését véljük látni, akkor az alkotást jónak, szépnek, célszerűnek mondjuk; ha ellenben e viszony megfejtését, amelynek megítéléséhez természetesen egyéni elemek is járulnak, nem találjuk megfelelőnek, akkor az alkotás nem tetszik, nem vonzó, a szemlélőt nem elégti ki. Oly egyszerű ez és neki megfelelni mégis oly nehéz. Igaz, hogy ebben a magunk, a szemlélő egyéniségén kívül az alkotó művészt is figyelembe kell vennünk; és ezzel kétségkívül számolni kell, mert nélküle a műalkotásról nem is lehet szólni. Ipari tárgynál is csak akkor hallgathatjuk el ennek a kérdését, ha sokszorosított dologgal állunk szemben; ilyenkor a szákszámra készíthető és mindenki által megszerezhető tárgy készítőjének egyénisége már alárendelt kérdés, bár bizonyos, hogy ítéletünk formálása tekintetében ilyenkor is érdekelhet.

Már most, amikor az újabb művészetnek eme vívmányát, e régi viszonynak újjászületését tettük szóvá, lehetetlen, hogy a művészi ipar ágai közül első sorban ne a fémművészetre, mint az említett viszonynak manapság egyik legkifejezőbb képviselőjére ne gondoljunk. Hozzá

fogható kifejező erővel csakis a fabútorművesség bír; minden egyéb utána következik; még a keramika és az üveg- és a textilipar művészi része is, egyéb alfajokról, kisebb csoportokról nem is szólva.

A fémművességnek minden kiváló művészi ágában ezt az új jelenséget megtaláljuk. Ott van a vasművészetben, ott a bronzművészetben és ott a nemes fémeket feldolgozó aranyművészetben és ötvösségben. Az új idők élénkségevel és a jobbnak keresésével jár, hogy a technikai eljárások — régiek úgy, mint újak — felelevenülnek és megszorodnak; a technika fejlődése ugyan ebben a tekintetben nem sokat lendített; ami újabb technikai jelenség van, az a gyárípar gépeinek nyomát hordja magán. Főjelenség azonban a formák újabb alakulása. A céloknak újabb, szigorúbb kitűzése és szemmel tartása főleg az alaki megoldást változtatta meg. Azt lehet mondani, hogy egészen új, soha sem látott formák keletkeznek. Ha az újabb művészi iparban valami szembeötlő, akkor az a célszerűségnek kidomborítása. Úgy szólnán minden egyebet ez ural, de első sorban a formát, bár azért egész újabb fémművességünkben a formai kérdéssel együtt az anyag megmunkálása is előtérben áll.

Főjellemvonása minden újabb formának először a fém előnyeit feltűntető simaság; ezzel mutatkozik be a technikai fejlettség, amely a jó anyag megmunkálása révén jut érvényre. A fémfelületnek simaságában rejlik sajátságát előszeretettel használja az újabb művészi ipar; s pedig először a szükségtelen kisebb díszítő formák mellőzése, másodsorban a könnyű szerrel is kifogástalan tisztaságban tarthatás céljára. A por és piszok a művészetnek nagyobb ellensége, mint gondolnók. Beleveszi magát mindenhová, ront és pusztít minden helyen másképpen; egyszerűen azt, hogy ellep a felületet és már ezzel is megváltoztatja, másszor azzal, hogy fészket találva, a légkör nedvességét és gázait megfogja, a piszokfészkeknek már csak táplálék kell és idő, hogy a tárgyat, akár tartós fém, akár könnyű strukturájú fa, akár fényes vagy máztalan keramikai tárgy vagy egyéb, a hidegnek és melegnek hozzájárulásával az idő vasfoga cége alatt előbb alig láthatóan, majd szabad szemmel is láthatóan rontsa, utóbb pedig romboló módon pusztítsa. Ezzel szemben a felületeket védő befestés — ott, ahol általában lehetséges — sem sokat használ, mivel a piszok ezen is csak úgy lerakódik, mint nélküle a nyers anyagon. A piszok ellen nincs más védelmünk, mint keletkezésének, lerakódásának lehető megakadályozása; mert csak ott ront, ahol helyet talál és ahonnan egykönnyen el nem pusztítható: a nem síma felületen. Lehet ugyan, hogy az újabb idők díszítő és ipari művészetében is a síknak és síma felületeknek gyakran túlságos alkalmazása az előző idők e tekintetben megint túlzásának, a túlságos díszítő kedvtelésnek visszahatása; de kétségtelenül a célszerűség parancsolta okok lettek a döntők most, mikor a célszerűség és anyagi követelések kielégítése van a zászlóra írva.

Hogy ily körülmények között és e feltételeknek megfelelően, az egyes anyagok művességében a határok mások és mások, az igen természetes és az anyag saját-

ságaiból következik. A vas a kovács kezében másképpen alakul mint az ezüst a fémdomborító kezében; sőt az egynemű és hasonló megmunkálás is a vassal mást fog eredményezni mint a rézzel vagy az ezüsttel; ötvözetek, amilyen a bronz, a sárgaréz és a réznek egyéb keverékei, megint másképpen viselkednek a feldolgozásokkal szemben stb. Ebből is látható, hogy a fémek és fémtvények nagy száma már ebből a szempontból is a megmunkálás mennyiféle változtatást nyújtják; látni másfelől azt is, hogy az egymástól különböző fémek azonos vagy hasonló megmunkálással, az anyag sokfélesége dacára, a megjelenésben vonzóan hasonlóak is lehetnek; amikor például kalapácsolva lemeznyújtást végezünk, illetőleg használunk vas-, réz- és ezüsttárgyak lapjain; vagy domborítást ugyanezen különböző fémanyagokon. Kétségtelen, hogy a domborított ezüstmunka sajátságai szembeötlőbbek, ha a vasdomborítást is ismerjük; vagy fordítva: a vasdomborítást jobban méltányoljuk poncolásával és csinosító műveleteivel akkor, ha a nyújthatóbb ezüstnek enemű megmunkálását ismerjük. Így van az a fémek alkalmazott zománc különféle fajtájával is: egyik emeli a másiknak érdekét, sőt relatív értékét is. És így vagyunk a fémek és megmunkálásaikhoz alkalmazható technikák kombinálható számos esetében. A látszat tehát az, mintha a sok lehetőség dacára a művész vagy műves keze túlságosan kötve, korlátozva volna. Tényleg azonban csak a korlátok nem megnehezítők, hanem ellenkezőleg: biztosságot, támpontokat nyújtanak. Az anyagiasság tekintetében fennálló művészi korlátok voltaképpen a stílusérzéknek tényezői; nélkülük megszűnik a művészi alkotás kézzel fogható és szemmel látható anyagból. Ha nincs korlát, akkor nincs is anyag és nincs is művészet; ipari művészet csak az anyaggal együtt van. Tehát a művészetnek ezekre a korlátokra szüksége van, művészetének egyik fele csak ezek által jut kifejezésre.

Ezeket belül szabadsága korlátlan; formáit maga gondolja ki és alkotja meg, kombinálja és alkalmazza; ebben jut kifejezésre művészetének másik fele. Világos mint a nap, hogy ez a két dolog egymásnak kiegészítője; egyik a másik nélkül el nem lehet: sem az anyag forma nélkül, sem a forma anyag nélkül.

Hogy van tehát mégis, hogy más idők más formákat hoznak létre, mikor forma és anyag mindig volt? Egyszerűen úgy, hogy a szükségletből és körülményekből folyó következtetések, okoskodások, felfogások anyagra és megmunkálásra nézve változnak és e változással — egyéb külső okok hozzájárulásával — az alkotó művész más megfelelőbb alakot, alakítást keres. Így jöttek létre az újabb idők újabb művészi formái is a fémművesség egyik és másik részében. Emlékezzünk csak vissza a legújabb és legjobb művészi ipari termékeket bemutató utolsó kiállításokra, valamint az utóbbi évek egész ily produkciójára; ott látjuk a fémipar művészi alkotásainak egész sorát: kovácsolt vastárgyakat, bronz- és réztárgyakat, ehhez járulnak az ónból készült tárgyak, ott van továbbá az ötvösség, az arany- és ezüstművesség nagy köre és ott vannak külön a lámpa- és csillárgyárak készítményei

stb. stb. És idézzük vissza emlékezetünkbe ezek közül a kiváló dolgokat, vagy lapozzuk át a képekben gazdag szakfolyóiratokat és igyekezzünk az összetartozókat egyes nagy képekké egyesíteni, akkor művészi formák tekintetében külön észlelni valókat fogunk találni.

A formaelemek első pillanatra újszerűségükkel, szokatlanságukkal lepnek meg, de a velük való behatóbb és tartósabb foglalkozás az elfogulatlant meggyőzi e formáknak igazságáról, jogosultságáról; s ezzel egyszersmind az újnak alkalmazásában rejlő túlzásokra, sőt szertelenségekre is bizonyos határig mentséget találunk. Bizonyos határig. Ez éppen a kényes pont és a nehéz kérdés. Hol van ez a határ? Bizonyos, hogy ennek is úgy, mint minden művészi kérdésnek, a szubjektív elem ereje egyik tényezője; e szubjektív elem szabja meg a határt a megítélés körül egyik-másik esetben; esetünkben is ez az erő mérí össze erejét egy másikkal: a művészi egyéniség erejével, vagy ellenkező értelemben véve: a két szubjektív erő érintkező pontokat, rokonságot talál, más szóval megegyezést, tehát vonzódást a kettő között. Ilyenkor többet, sőt sokat fogad el az egyik a másiktól. Ez az elfogadás vagy helyeslés az a határ, amelyről szólottunk. Az új formák keresésének munkája azonban — amint természetes — túlzásokra, visszaélésekre is vezethet, sőt vezetett is. Affektált, semmit mondó, a művészi új elvekkkel semmiképpen sem összeegyeztethető, tehát céltalan és egyéniségre sem valló formákat találunk ez új produkcióban sokat, nagyon sokat. Az elfogulatlan és gondolkodó megfigyelő azonban ilyenekkel szemben nem jön zavarba; megtevéstése nem sikerül, bármily ügyes a szemfényvesztés. Ha az új formával szemben, bármily meglepő legyen is az, helyes ítéletünk van, akkor az újban könnyen felismerhető lesz a művészi, vagy annak hiánya. Tehát a megfontolás vezessen ítéletünkben és akkor az új formát, az ismeretlent megérthetjük. És megérthetjük az ezeken felépülő koncepciót is.

A fémművesség egyes fajtáinak formai elemeit, valamint az anyag és technika megmunkálásának eseteit itt természetesen meg nem beszélhetjük; sőt még példákat sem említünk. Ez fölösleges is. Célunk csak az volt, hogy a fémművesség és produkciója új jelenségének, mint a formaadás eminens példájának kapcsán az új formákra olvasóink figyelmét felhívjuk és emellett a művészi ipar érdekében is a dologra való gondolkodásra serkentünk.

Csízik Gyula.

ÉKSZERÉSZET. Hogy az alapos kiképzésnek hazájában mi mindenről van gondoskodás, mutatja a következő példa. Az ősszel Berlinben a »Museum für Naturkunde«-ban szaktanfolyamot tartottak ékszerészek számára, amelynek tárgya a drágakőisme volt. A jelentkezők száma 70 volt.

GERLACH-SCHWINDRAZHEIM: UNTERFRANKEN. Kiadja Gerlach és Wiedling, Wien. Ára 60 korona. Aránylag szűk területen összegyűjtött népművészeti anyagot mutat be ez a munka csaknem 900 fénykép után készült reprodukcióban. Legnagyobbrészt építészeti felvételeket, városrészleteket látunk, melyeknek kiválasztásánál a festői szempont volt a mérvadó; de bőven akad köztük bútor, faragvány; különféle képen díszített használati tárgy és népviselet is. Nem annyira az egyes elemek, mint inkább a nemzeti jelleget visszatükrözőető művészi összbenyomás ragadja meg Gerlachot, a fényképfelvételek készítőjét, és Schwindrazheimot, az író is, ki tanulságos szöveggel kíséri az összehordott érdekes anyagot. Rothenburgon kezdve végigvezetnek a régi frank területen és városról városra haladva keresik az ősi, de a történelmi stílusoktól többé-kevésbé érintett polgári művészet emlékeit. A nemzeti génusz megnyilatkozását nem egyes társadalmi osztályok keretein belül keresik (paraszt vagy polgári osztály), s ha a németeknél a polgári társadalom őrzött meg legtöbbet a nemzeti művészi vonásokból, úgy ez az ottani sajtós társadalmi viszonyokban leli magyarázatát.

Érdekes, hogy egyes díszítő elemek a német s a magyar parasztmunkákban közösek, pl. a tulipán, rózsaszín, de aki figyelemmel nézi e munkát, rögtön látni fogja, hogy a nemzeti ízt, vonást, nem a motívum adja meg, hanem az a mód, ahogyan azt felhasználja egyik vagy másik népnek a gyermeke.

A gonddal, szeretettel megszerkesztett munkát, melynek kimondott célja a német nemzeti művészet propagálása, melegen ajánljuk figyelmébe azoknak, kik e kérdéssel itthon foglalkoznak.

MIHALIK GYULA.

KÉT ÚJ MAGYAR NÉPMŰVÉSZETI MUNKA jelent meg a napokban. Az egyik Gróh István, az orsz. iparművészeti iskola jeles tanárának »Magyar Díszítő Művészet« című műve, a másik »A Magyar Parasztház«, mely a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet kiadásában jelent meg. Mindkét munkát lapunk legközelebbi számában ismertetjük.

ZSOLNAY VILMOS EMLÉKEZETE.

DR. WARTHA VINCE ELŐADÁSA AZ ORSZ. IPARMŰVÉSZETI MÚZEUMBAN 1908. MÁRCIUS 6-ÁN.

1907. évi október hó 13-án, közvetlenül az 1907. évi pécsi országos kiállítás bezárása előtt és nyolc évvel Zsolnay halála után, leplezték le Pécsen a magyar kerámia nagy mesterének szobrát. A leleplezés napja a magyar iparművészetnek is jelentős ünnepe volt, amelyen részt vett a hazai iparművészetnek minden számottevő tényezője. Az ünnepséget követő legközelebbi ülésén, a M. Iparművészeti Társulat választmánya egyhangulag elhatározta, hogy a maga körében is megünnepli Zsolnay emlékét és felkéri elhunyt nagynevű tagtársának volt jó barátját és munkatársát, a m. kir. József-műegyetem tudós rektorát, Dr. Wartha Vince miniszteri tanácsost, hogy külön előadáson méltassa Zsolnay Vilmos működését s a magyar kerámia terén elért nagy sikereit. A rendkívül érdekes és tanulságos előadás, mely f. évi március hó 6-án volt az orsz. iparművészeti múzeumban, közel ezer főnyi közönség hallgatta és gyönyörködve nézte a remek munkákat, melyeket az előadó ez alkalommal valóságban, részben pedig vetített képeken mutatott be.

Az előadásról gyorsírói feljegyzések nyomán a következőkben számolunk be :

Alpár Ignác, a M. Iparművészeti Társulat alelnöke e szavakkal üdvözölte a megjelent közönséget :

Tisztelt hölgyeim és uraim! Amikor a messze idegenbe, sőt az Oceánon túlra is küldjük iparművészetünk termékeit abból a célból, hogy nemes versenyre keljenek a külföld termékeivel, hogy megmutassuk azt a gondolatot, amely bennünket művészi munkásságunk közben vezet, akkor mindig első sorban a Zsolnay művészi alkotásai voltak azok, amelyek fényt árasztottak hazánkra. Évtizedeken át Zsolnay munkáiból ismerte meg a külföld a magyar díszítési motívumokat, színben és formákban, évtizedeken át alig tudtak másról, mint azokról a híres pécsi gyártmányokról, amelyek innen messzemenetesen kivitték a magyar ipar dicsőségét. És amikor az öreg mester munkássága megszűnt és közülünk elköltözött, szinte természetesen látszott, hogy ő az első iparos, akinek ez az ország szobrot emelt. Hogy ez így történt, biztatóul szolgál a jövőre, mert bizonyítja azt, hogy már a mai korban, napjainkban is ott tartunk, ahol elismerjük az igazi munkát, különösen azt a munkát, amely művészettel párosulva, szívünkben fakad és amikor ennek hivatása az, hogy nemesítse, kedvessé, művésziessé tegye otthonunkat. Nagyon természetes, hogy az Iparművészeti Társulat kötelességét teljesíti, önmagát tiszteli meg azzal, amikor az elhunyt nagy mester emlékezetére ünnepélyt tart. És abból a nagy érdeklődésből, amelyet ime itt konstatálhatok, látom azt, hogy társadalmunk széles rétegébe már-már utat tört

magának a magyar ipar szeretete. Látom azt, hogy a Zsolnay névnek mily csodás vonzóereje van, mert hiszen e nagy és díszes közönség jelenléte azt bizonyítja és arra enged következtetni, hogy Zsolnayt jobban megismerni akarja. Azért jöttünk ide, hogy leghivatottabb magyarázójának, Wartha tanár úrnak előadását meghallgathassuk. (Élénk éljenzés.) Az Iparművészeti Társulat jóleső örömmel veszi tudomásul a közönség érdeklődéséből azt, hogy a magyar közönség már megérti Társulatunk törekvéseit és hogy megbecsüli a magyar iparművészet munkásait. Betegen fekvő elnökünk, gróf Hadik-Barkóczy Endre ő nagyméltóságának megbízásából szívvel üdvözlöm a tisztelt közönséget ebből az első alkalomból, hogy hívásunkra oly nagy számban megjelent. Felkérem a mélyen tisztelt előadó urat előadásának megtartására. (Élénk éljenzés.)

□

□

Dr. Wartha Vince: Igen t. hölgyeim és uraim! A Magyar Iparművészeti Társulat megtisztelő meghívása folytán arra vállalkoztam, hogy a magyar ipar nagy mesterének, Zsolnay Vilmos ipari munkásságának műszaki jelentőségéről itt e díszes körben jelentést tegyek. A pécsi ünnepélyek lezajlása után, amelyeken, sajnos, nem lehettem jelen, annyival is inkább éreztem annak szükségét, hogy nyilatkozzam a nagy mesternek működéséről, mert hiszen egy ideig munkatársam voltam és a régi kémiai laboratórium füstös és sötét helyiségeiben sok élvezetes napot töltöttünk együtt. Nevezetes

ember volt Zsolnay Vilmos. A valódi művészek jellegével bírt. Örülni tudott, mint egy gyermek, a legegyszerűbb dolognak; egy új forma, új szín annyira lelkesítette, mint egy gyermeket, ha a legkedvesebb játékszere a kezébe kerül. Együtt élveztünk, együtt dolgoztunk, de sokszor együtt disputáltunk is, nevezetesen a régi művészetnek emlékeiről és hátrahagyott termékeiről. Előadás után méltóztassanak majd megnézni a híres Georgio Andreolinak tányérját, amelyet sok ezer frank árért az iparművészeti múzeum megszerzett. Ezt a tányért bámultam, tanulmányoztam, sokszor kezemben volt, de a nagy mester nem volt vele megelégedve. Mindig azt hangoztatta, jobbat kell csinálni, szebbet kell csinálni, megfogadta, hogy csinál ő majd szebbet és jobbat. És hiába volt az én küzdelmem, hivatkozva ezeknek a megmaradt relikviáknak nagy jelentőségére, ő megmaradt amellett, hogy a régi-nek utánpótlása, megbámulása nem helyes.

□

□

Hogy Zsolnaynak működéséről, gyárának tevékenységéről tiszta képet kapjunk, engedje meg a t. közönség, hogy egy ideig Schulmeister legyek, — ez a hivatásom — és egy pár általános megjegyzést tegyek azon nevezetes egyszerű anyagokról, amelyekkel a praxis dolgozik és amely egyszerű, igénytelen, a természetben előforduló anyagokat képes a művészet átalakítani oly ragyogó termékeké, mint aminők itt vannak kiállítva. Ez az egyszerű anyag az agyag és ennek az agyagnak ismét egyes alkotórészei. Itt fekszenek egyes válogatott példányok alakjában, mondhatnám a kerámiának szentháromsága: a kaolín, a kvarc és a földpát.

Ez az egyszerű három anyag szolgáltatja a nyers anyagot. Annak különböző keveréke és módosítása képezi azt a becses anyagot, amelyből a művészi alkotások keletkeznek. Az a szép, kristályos, csillogó földpát elmállik azáltal, hogy a levegő vize, szénsava megtámadja, megmarja s akkor ebből a kemény kőből keletkezik egy puha, földnemű fehér anyag. Ez a puha, földnemű fehér anyag a kaolín. A kaolín szó Kínából származik,

ahol egy hegységet Kao-ling-nak neveznek, amelyben ez az anyag előfordul és amely nevet átvittünk magára az anyagra; ez képezi az alapját minden agyagnak. Az a hófehér, hó-tiszta, de hófehér tisztaságában ritkán előforduló anyag, amely rendesen vasoxid-hidráttal, vörös vasoxiddal és fekete bitummal és mindenféle más fémoxidokkal keverve fordul elő, képezi a közönséges agyagot, amelyből a fazekas egyszerű edényeit formálja. Ez a három anyag: a földpát elmállásából keletkezett kaolín, a kvarc, valamint a még ép, el nem mállott földpát, mely sok kristályos kőzetnek, p. o. a gránitnak alkotórésze, képezik a természetben előforduló agyagféléknek alkotórészeit. Hogy fogalmunk legyen ezen anyagoknak számarányáról, felírtam egy pár számot a táblára. A legtisztább fehér, tűzálló anyag maga a kaolín és hogyha szétbontjuk elemeire, azaz keressük ennek a három keveréknek arányszámát, látjuk, hogy a tűzálló anyag majdnem tiszta kaolín. Hogyha ehhez a kaolínhoz hozzácsatlakozik csak $2\frac{1}{2}\%$ kvarc és $1\cdot2\%$ földpát, keletkezik egy keverék, amelyből kvarc hozzáadása által az úgynevezett finom angol fayence készül.¹ Ez majdnem tűzálló anyag. Ha most egy lépéssel tovább megyünk és tovább apasztjuk a kaolín arányszámát 72-re, majd 54-re, és emeljük a kvarc arányszámát, akkor ismét egy új anyag keletkezik, amely a legközönségesebb tárgyak készítésétől kezdve a legfinomabb művészeti tárgyak előállítására való. Ez itt az úgynevezett kőanyag, amelyből a közönséges ásványkorsók készülnek, de készülnek egyidejűleg a legfinomabb művészi tárgyak is. Egy időben még a Zsolnay-gyárban is ilyen kőanyagot készítettek. Ez az anyag már kemény, a törése kagylós, a vizet át nem eresztí és a nyelvhez nem tapad többé. Ha még egy lépéssel tovább megyünk és a kvarcot nem, hanem a földpátot szaporítjuk, s lemegyünk a kaolinnal 54-re és a földpátot szaporítjuk 26% -ra, akkor keletkezik a mi legnemesebb anyagunk, a por-

¹ Példaképen felemlíték egy belga finom-fayence masszát, melyben $58\cdot56\%$ kaolín, $30\cdot36\%$ kvarc és $11\cdot8\%$ földpát foglaltatik.

cellán. A kaolín megolvashatatlan. A kvarc is az, de ha hozzákeverjük a földpátnak bizonyos mennyiségét, akkor a tömeg meglágyul a legnagyobb tűzben és a legbecsesebb anyagot szolgáltatja, a tiszta, olvasztott porcellánt. Kénytelen vagyok ezeket felemlíteni, mert különben előadásomban minduntalan ismétlésekbe kellene bocsátkoznom. Láttuk, hogyha a kaolín lemegy 54⁰/₀-re és a földpát százaléka emelkedik 26-ra, akkor az anyag azt az átlátszóságot kapja, amely a fayence és a porcellán közötti különbséget képezi. A fayence alapanyaga egy földnemű, kemény, likacsos, nyelvezhez tapadó anyag, míg a porcellánál ezek a tulajdonságok nincsenek meg. Ha most a japáni porcellánt nézzük, látjuk, hogy az lényegesen különbözik az európai alkotású porcellántól. Míg az európainál a kaolín 54⁰/₀-ra, a japáninál 24⁰/₀-ra süllyed. Emelkedik ellenben a földpát 26-ról 30-ra és a kvarc 43-ra. Ez a porcellán könnyebben olvad, a színek nem állanak el a magas hőnél, de mégsem konkurrálhat az európai porcellánnal, mert sokkal kevesebbet áll ellen a temperaturának, művészi díszítésre azonban első sorban alkalmas. Most ezek az anyagok, ezek a keverékek, amelyekről szóltam, be lesznek vonva üvegréteggel és ezt mi közönségesen glazurának nevezzük. Ez különféle színű lehet. Ha a finom fayencet akarjuk bevonni glazurával, akkor oly fajta üveget használunk, amely sokkal könnyebben olvad mint maga az anyag. A kőagyagárúkat nem vonjuk be üvegréteggel a szokott módon, p. úgy hogy beporozzuk és égetjük, hanem hogy úgy mondjam, brutális módon bánunk el vele, amennyiben egy marék konyhasót dobunk be a kemencébe, amelyben a bevonandó edények izzittatnak. Ez megolvad, elszáll, a só találkozik vízgőzzel és nátriumoxidot képez, és végre a kovasavval egyesülvén azt a fényes réteget képezi, amely a kőanyagon szokott lenni. A legnemesebb eljárás a porcellánmáz készítése. Méltóztatnak látni, hogy a porcellánmáz ugyanabból az anyagokból áll, mint maga az alapanyag, csakhogy más arányban tartalmazza azokat. Itt van az európai porcellán, amelynél 54⁰/₀ a kaolín, míg a máznál 8·9⁰/₀-ra süllyed. A földpát a porcellánban mintegy 26⁰/₀,

a mázban ez felemelkedik 64⁰/₀-ra. A kvarc pedig, mely 20⁰/₀-át képezi a porcellánanyagának, a máznál 26⁰/₀-ra emelkedik. Tehát a porcellánmáz összetétele magyarázza meg azt a nevezetes körülményt, hogy a porcellánon nincsenek repedések. A porcellánál majdnem mesterségesen kell iparkodni egy oly kéreg előállítására, amely hajszálrepedéseket mutat. Minden porcellán repedésmentes, mert ugyanazon anyag a massa és a máz. A porcellán azáltal van karakterizálva, hogy a második tűzben, vagyis a magas hőfoknál, teljesen a kezdő olvasztásig vagy meglágyulásig hevítik. Azt a masszát, amelyben 96⁰/₀, 97⁰/₀ a kaolín, nem vagyunk képesek megpuhítani. A porcellán azonban megolvad. Csínáljunk metszetet, csiszoljuk finomra és vizsgáljuk meg, akkor azt tapasztaljuk, hogy abban az üvegszerű anyagban kristályok úsznak, jelétül annak, hogy az egész porcellánedény meg van olvasztva. És innen van ez a kellemetlen tulajdonsága a porcellángyártásnak, hogy sok százaléka elvetődik, amíg a fayencenél ez sohasem történik meg. Átme gyünk most ennek a három anyagnak a tűzben való magaviseletének vizsgálatára. Hogyha mi ezeket az anyagokat, első sorban a fajencét, a tűzbe tartjuk magas hőfoknál, akkor nem igen változik az alakja, kevéssé összehúzódik, keményebb lesz mint eredetileg volt, de nem nagyon változtatja alakját, mert csak a zsugorodásig volt égetve, de ha kőanyagárut rakunk a tűzbe és hevítjük, akkor óriási differenciák keletkeznek. Méltóztatnak látni, ez a két edény teljesen egyformára készült és az egyik térfogata majdnem a felére leapadt. Nincs az a mechanikai erő a világon, amelyen sajtolás, préselés útján olyan yira össze lehetne szorítani az agyagot, hogy felényire redukálódjék és ime a tűz megteszi ezt. Feltűnő a porcellánoknál is ez a dolog. E két edény egy és ugyanazon formában készült és egyazon tűzben gyengén hevítettett, a másik, miután rájött a földpátos máz, a nagy tűzben átalakult, összezsugorodott, összeolvadt, áttetszővé vált és sokkal kisebb lett. Hasonlóképpen e két csésze közül is az egyik gyenge tűzön égetett állapotban van, a másik pedig a glazurával van ellátva s az utóbbi majdnem

harmadával kisebb. Ez karakterizálja az egész világon előforduló gyártmányoknak magaviseletét a tűzben. Most arra akarok rámutatni, hogy a Zsolnay-féle anyag ezektől eltér. 1878-ban a párisi kiállításon először feltűnést keltett ez a nevezetes anyag és Schmidt ismeretes német író és keramista azt ajánlotta, hogy ezt az új anyagot, amelyet ő a párisi kiállításon jelentésében először leírt, nevezzék porcellán-fayencenek. Ez az elnevezés karakterizálja az anyagot; valóban jól választott név. Hangsúlyoztam, hogy a fayence tűzálló anyag, amely csak a kemence legmagasabb hőfokán változtatja alakját. De alacsonyabb temperaturánál glazurával, rendszeren ólomüveggel van beborítva. Az alapanyag a Zsolnay-féle.¹ Ez csakugyan olyan tűzálló anyag, mint az angol finom fayence, de kezelése és máza porcellán-szerű. Ez látszik is. Méltóztatnak látni, ez a nyers anyagból készített korsó, ha vízbe tenném, egy pár perc alatt szétfolyna. E második darab már, úgy mint a porcellán, égetve van, de alacsony temperaturánál líkacsos lesz. A harmadik ugyanolyan nagyságú, csak hogy festve van, földpátos mázzal bevonva. Most jut csak a nagy tűzbe és akkor keletkezik ez a kisebb korsó, amely ugyanolyan formában került ki, tehát úgy viselkedik, mint a porcellán. Alapanyaga olyan mint a fayenceé, glazurája és kezelése olyan, mint a porcelláné. Nincs rajta repedés, megkapta a finom, lágy, fényes felületét a porcellánnak, de a belseje kemény, nem olvadt meg, hanem csak összezsugorodott. A porcellán átlátszósága nem is szerepel tulajdonképpen, hanem csak akkor, ha vékony tányérokrol, csészékröl van szó. Ilyen nagyobb tárgyaknál az áttetszőség nem szerepel. Egy roppant előnye van a porcellánfayencenek, hogy csak kis hányada romlik a tűzben, mert akármilyen hőfokra hevítjük, nem változtatja meg alakját. Tudjuk, hogy a porcellánnak — máz alatt — csak zöld, kék és fekete színét lehet a legmagasabb tűznek kitenni.

¹ A Zsolnay-féle massa tartalmaz : 58·25% kaolint, 33·65% kvarcot, 8·10% földpátot. Ezen anyag kőkeményre égethető, de áttetsző nem lesz, nem lágyul meg a tűzben, mert kevés benne a földpát.

A többi magasabb temperaturánál elszáll, ellenben a porcellánfayence alacsonyabb temperaturánál kezelhető.

Ezzel megadtam ennek a sajátságos anyagnak keletkezését és most a díszítésre térek át. Ezt a finom fayencet megelőzte a régibb időkben az úgynevezett durva fayence, vagyis az ón-ólmüveggel zománcozott edények. Ezeknek előállításával kísérletképpen talán foglalkozott Zsolnay, de ezeknek a tárgyaknak készítésével, mint törékeny, lágy anyagokkal, nem szeretett foglalkozni. Mig ellenben tudjuk, hogy újabb időben, éppen Németországban, a régi durva fayence, vagyis a valódi olasz majolika az, amelynek újjászűletésével foglalkoznak. Lássuk pár szóval, hogy mit nevezünk mi régi olasz majolikának. Hogyha az az alapkeverék, a kvarc, földpát és kaolín nem tiszta, hanem vas vagy más ásvány van benne, akkor vöröses, sárgás lesz és hogyha erre fehér áttetsző üveget rákenünk, vagy pedig egy ón- és ólommázat, akkor fehér lesz, de ha nem teszünk bele meszet, akkor az a fehér réteg idővel lepattog. Ezt azért emlitem fel, hogy rámutassak arra, hogy ez a sorsa azoknak a terményeknek, amelyek ónmázzal vannak bevonva; ha nem meszes az alapanyaga, akkor lepattogzik a máz. Ezt az anyagot használták az olaszok a híres olasz majolika készítésénél. De nem az olaszok voltak az elsők, akik ezt alkalmazták és használták, hanem valószínűleg a perzsáktól tanulták az egyiptomiak utódai és így került a mórok útján Spanyolországba, ámbár bizonyos, hogy már 1100-ban találtak egy ma már nem létező városban, Fostat-ban, amely a jelenlegi Kairó helyén állt és ahol egy német tudós évek óta ásott, a földrétegekben perzsa írásokkal díszített cseréptöredékeket, amelyekben a fémlüszter észlelhető. Ez a fémlüszter egy sajátságos valami, t. i. színes és reflektált fényben ezüstre vagy aranyra vagy rézre emlékeztet. Azt leírni nem lehet, hanem látni kell, hogy fogalmával tisztába jöjjön az ember. Az említett város helyén találtak aranysárga és vöröses színben játszó díszítéseket, amelyek régi, valószínűleg a perzsáktól odahurcolt tárgyak. Így tudták meg a mórok és alig létezik nagyobb gyűjtemény, amelyekben a mórok iparművészeti termékeikből egy-

EOZIN VÁZÁK.

egy ilyen lüszteres tál vagy edény ne maradt volna. Ezen lüszterek készítése átment már az olaszok birtokába és főleg Andreoli Georgionak sikerült sajátságos vörös lüsztert előállítani, amelyet rubin-lüszternek neveznek és ezt a legszebb, legragyogóbb színnek tartják, amellyel a keramika rendelkezik. Georgio Andreoli titokban tartotta eljárását. Igaz, hogy a később megjelent Picolpasso munkájában meg vannak említve olyan eljárások és olyan rajzok is fel vannak tüntetve, amelyeken látni, hogy az az illető, aki ezeket a rajzokat csinálta, tudta, ismerte Andreoli Georgionak eljárását. Sokáig nem tudták, hogy mi is okozza ezt a sajátságos vörös színt. De már régebben, már a 60-as években egy francia gyárban kísérleteket tettek és azt tapasztalták, hogy az a sajátságos vörös fémszerű szín a kovasavas rézoxidtól származik. A rézoxid gyengén festi az üveget kék vagy zölddé, de ha én azt a rézoxidot valami füstölő, vagy redukáló gáz segítségével le tudom redukálni oxidullá, akkor erősen fest és keletkezik egy vérvörös szín. Itt egy kísérleti eredményt méltóztatnak látni. Ha oxid a réz, akkor zöld színű lesz, ha redukáljuk, akkor bíborvörös lesz s még a réz is kiválk belőle, de ha levegőt fuvunk rá, akkor ismét zöld színűvé válik. Ezt az eljárást egész a rézkiválasztásig lehet forszírozni. A rézoxid többféle módon festi meg az üveget, amely a fayenceon a mázat képezi. Ha sok szódát olvasztunk bele, akkor kék lesz, még pedig olyan, mint a kobaltkék, jóllehet nyoma sincs ebben a kobaltnak. Ha e tányért például szétmetszem és redukáló tűzben égetem, akkor rézoxidul keletkezik és ebben az esetben a fémrész kiválk, ellenben, hogyha egy bizonyos időben a fémréteg csak véghetetlen vékony réteg alakjában kezd kiválkni, tehát alatta van a vörös szín, felette pedig a réz, akkor az ú. n. vékony hártványk szívárványszíne mutatkozik. Ezt konstátalom és előre megjegyzem, hogy parancsolatra bizonyos lüsztert megcsinálni abszolúte képtelenség. A színek megjelenése mindig a véletlentől függ. Azt lehet szabályozni, hogy bizonyos nagyobb térben nagyobb számú edények egyenlő temperaturának alávetve, egyenlő minőségű felületet mutatnak, de előre meg-

mondani, hogy milyen színe lesz az oxidulos üvegnek, lehetetlen.

Maga Andreoli kijelentette, hogy az ilyen módon sikerült tányérok, mint ez, amely a Spitzer-gyűjteményből került ide és amelynek 13,000 frank volt az ára (ez volt a legolcsóbb példány, egy drágábbat egy amerikai vett meg 60,000 frankért), a ritkaságok közé tartozik és maga mondja, hogy nagy dolog volt már az is, ha 100-ból hat darab sikerült, a többi vagy teljesen eladhatatlan volt vagy olcsó áron kellett vesztegetni.

Ezzel a kérdéssel foglalkoztam már egy-néhány év óta és sikerült a kérdést gyakorlatilag is keresztülvinni. Az elv már ismeretes volt, de ezt a gyakorlatban keresztülvinni nehéz volt. Picolpasso leírásából kitűnik, hogyha mi vasrozsdát kénezüsttel vagy kénrézzel keverünk és vastag pép alakjában rárakunk az ólomtartalmú fayence felületére, tűzbe rakjuk s füstöljük, de csak oly hőfokon tartjuk, hogy az említett tapasz az edény felületéhez ne ragadjon, azaz a glazurával össze ne olvadjon, akkor a kihülés és a réteg lekefélése után az edények a legszebb lüszterszínekkel vannak borítva. Ezeket a kísérleteket utánoztuk Zsolnaynál, de a létrejött szín bizonytalan volt. Keresztünk módot az eljárás egyszerűsítésére és találtunk is. A rézoxidot közvetlenül a glazurába lehet keresni oly csekély mennyiségben, hogy az oxidáló tűzben csak gyenge kékes vagy zöldes színezetet mutat, ellenben redukálva gyönyörű szép vörös színű lesz. Ez a vörös szín lehet tiszta, fémmreflexnélküli, lehet skarlátvörös, lehet a vörös minden nűánsza, de előre megállapítani, hogy melyik edény milyen színű lesz, abszolúte lehetetlen. Újabbban a Zsolnaygyár ugyanazt a szép színt tudja előállítani, mint amely itt látható a porcellánon is. Ezt a vörös színt most már úgy kell előállítani, hogy a kemencébe bevezetjük a világítógázt. Azt hiszem, hogy már régebben jöttek arra a gondolatra, hogy a redukálást gázzal végezzék, hanem bizonyos félelem volt elterjedve, hogy nem jó a világító gázzal az izzó kemencében tréfálni. Megtörtént nálunk is, hogy négyszer-öttször a levegőbe röpült a kemence, de kisebb terjedelmű lévén, nem okozott kárt. Nagyobb

kemencénél azonban óvatosság szükséges. Mindazáltal mindjárt az első kísérlet sikerült. Három hüvelykes vascsövön kiömlő gáztömeget bevezetünk az izzó kemencébe és pár másodpercig bennhagyunk és utána rögtön elzárjuk a külső levegő betódulását: akkor a kemence kihűlése után ezeket a vörös anyagokat nyerjük. A következő lépés az, hogy csak helyenként legyen vörös, tehát lehessen díszíteni is, mustrákkal és rajzokkal. Nevezetes, hogy az a rézoxid, amely behuzódik a mázba, redukálás következtében nem támadtatik meg a rendes savak által. Csak egyetlen sav van, amely a rézoxidult is legyőzi és ez a fluor-sav, amelyet az üvegmaratásra használunk. Ha egy egész vörösre festett edényt helyenként hígított vagy koncentrált folyssavval kezelünk, úgy azokon a helyeken eltűnik a vörös szín és hátramarad az alap színe, amelyet megint különféle módon lehet kezelni. Az egyszerű tény az, hogy a folyssavval fel lehet olvasztani a felsőbb rétegeket és akkor a rézoxidul eltűnik és mutatkozik a rézoxid gyenge zöld vagy kékes színe. A folyssavmaratás mellett még egy másik módszert is lehet alkalmazni, t. i. amikor szép sárga vagy vörös fényhatásokra törekszünk. Ezt pedig úgy érjük el, ha az ezüstöt, akár klórezüst, akár ezüstnitrát vagy kénezüst alakjában, valamely indifferentissal porral rákenjük a felületre és az említett módon kezeljük, akkor a leggyönyörűbb színhatásokat lehet kapni. Ezt a módszert ma is használják az üvegfestésre. Némelykor azonban az ezüst úgy redukálódik fémmé, mint a réz, és azokban a véghetetlenül vékony rétegekben a legszebb violaszínű lüsztert lehet látni. Ha nagyobb ezüstmennyiséggel telítjük, akkor az ezüst, 1100 fokon felül hevítve, a megmerevedésnél kihül és kristályosodik, amivel szintén szép hatásokat lehet elérni. Nem mindig csinálták ezeket az edényeket a Zsolnay-féle gyárban, de már a legrégebb időben, az első párisi kiállítás alkalmával feltűntek sajátos gyártmányai, amelyek eleinte a legközönségesebb agyagból készültek. Addig emelkedett egyre jobban a gyártás, míg végre azon magas fokra jutott, amelynek tanujelét most is itt látjuk. Igen érdekes dolog és ez is 1878 óta datálódik,

amikor először tűnt fel Deck francia keramistának munkája. Ő volt az első, aki először készítette nagyban azokat a gyönyörű képeket, melyeknek előállítására sajátos módszert használt. Félíg reliefszerűen festett, nyers fayence alapra glazurával kevert fénoxidokkal. Erre alacsony temperaturánál olvadó mázt borított és ez behatolt az oxidos masszába és olyan hatásokat létesített, amelyeket nem lehetett még eddig olajfestékkel elérni. Ezt is Zsolnay javított kiadásban nagyban csinálta ólommentes, földpáttartalmú glazurával és ezáltal teremtette azokat a mondhatni örökké tartó anyagokat.

Az itt lévő munkák között látunk egy olyan képet, amely egy még tartósabb anyagra lett festve, az úgynevezett pirogranitra. Ez joggal viseli ezt a nevet, mert oly szilárd, hogy tényleg gránittal mérkőzhetik. Ez a festés már régebben használatban volt. Itt látunk egy képet, amely az engobe festési módszerrel van csinálva. Itt a színek azzal az alapanyaggal lesznek keverve, amely anyag az egész képtömeget képezi. Képzeljünk egy nagy területet, kiégetett agyagtáblát, erre mostan ráfestjük az illető képet úgy, hogy az alapanyaghoz keverünk különböző színű fénoxidokat, de a festő nem látja a színeket, mert azok csak a tűzben alakulnak ki. Mi tehát azt előre valami mulékony anilinfestékkel keverjük, hogy a festő lássa, mit fest. A tűzben ez a festékszín elég és a máz áthatja az oxidos tömegeket, áttetszővé teszi és oly hatásokat létesít, amikre a festő sokszor nem is gondol. Ez egyike a legszebb műtermékeknek, mert ez örökké tart. Kár, hogy festőink nem igen foglalkoznak vele. Látjuk, hogy ezt a módszert illetőleg csakugyan bevált Zsolnay állítása, hogy t. i. szebbet fog csinálni mint az olaszok csináltak, és ha megnézzük ezeket a rendkívül nemes díszítésű edényeket, úgy a formákat, mint a mázakat, amelyek rajta vannak, ha pl. megnézzük a gyönyörű tárgyakat, amelyeket Zsolnay Miklós úr szíves volt ezen előadásra bemutatásra átengedni, akkor bátran mondhatjuk, hogy Zsolnay Vilmos, az öreg fazekasmester beváltotta ígéretét, szebbet és tartósabbat csinált mint a régi olasz mesterek. Foglalkozott a gyár régeb-

ben a perzsa alakok utánzásával is, valamint a cinkoxid és titánsav tartalmú kristályos mázokkal is.

Ez a kristályos máz igen nagy feltűnést keltett Párizsban is az utolsó kiállításon.

Azt hiszem, most már áttérhetek a képek bemutatására. Előre bejelentem, hogy ezen

képek egy része a műteremben készült nálunk, egy részét pedig Zsolnay unokájának, Mattyasovszky Teréz ő nagyságának köszönhetjük.¹

¹ Ez után, megfelelő magyarázat kíséretében, követekezett a vetített képek bemutatása. A képek egy részét e füzetünkben közöljük.
A SZERK.

MODERN EGYHÁZI MŰVÉSZET.

KORUNK művészeti mozgalmaiban a templomnak s általában a vallásos életnek irányító szerepe vajmi jelentéktelen ahhoz képest, amelyet ez a művészet régi korszakaiban viselt. Ennek okát általában abban szokás keresni, hogy az emberiség gondolkodásmódja, amelyet hajdan első sorban vallásos eszmék irányítottak, az új korban teljesen elvilágiasodott. Tagadhatatlan, hogy a középkornak az összes társadalmi rétegeket egyformán átható vallásos szelleme nincs meg többé. Általános vallástalanságról azonban napjainkban sem lehet szó. Ha nem is oly nagy számmal, mint a középkorban, új templom ma is sok épül. Új és régi templomaink ma is gyarapodnak szobrászati és festészeti díszítéssel, művészi hatásra számító felszerelési tárgyakkal. Ha új templomaink építészetében s díszítésében kevés a művészi vonás és még kevesebb az eredetiség, ennek oka első sorban nem korunk vallástalanságában rejlik, hanem inkább ízlése fogyatékoságában, amely oly ideális céloknál is, mint aminő Isten dicsőítése, a művészet tiszta eszközei helyett megelégszik az üres formákat utánzó gyári szurrogátumokkal.

Hogy tehát nincsen olyan önmagában véve is jelentőségteljes egyházi művészetünk, mint aminővel a középkor, a renaissance avagy a barokk dicsekedett, ennek okát csak abban kereshetjük, hogy a művészi szellem nem hatja át oly nagy mértékben a modern társadalmat, mint ahogy a művészet letűnt fényes

korszakaiknak közönségét áthatotta. Nem hatja át az egyházi köröket sem, amelyek ép azért nem is képesek arra, hogy a modern művészetet úgy irányítsák, hogy a vallásos eszméket a művészet modern eszközeivel, a modern érzésnek és felfogásnak megfelelően juttassa kifejezésre. S a hivatalos egyházi körök egyedüli törekvése nagyrészt még ma is csak az, hogy templomaik stílszerűek legyenek. Hogy igazán lelket-szívet emelő művészi hatást gyakoroljanak a hívőkre, arra nálunk vajmi kevesen gondolnak.

Mi a „stílszerűség“? A művészettörténelem korunkbeli fellendülése nyomában a laikusok körében elharapózott tanult ízlés szerint az, hogy a történeti stílusokban tervezett művészi alkotások legaprólékosabb részleteikben is ugyanazon formákat variálják. Az építészet múlt századbéli eklektícizmusa korábban támadt az az elmélet, hogy a különböző célú monumentális épületeknek különböző korok stílusai felelnek meg s e szerint új templomot nálunk még ma is jóformán csak román vagy csúcsíves stílusban építenek. De nem csak az architekturatól követelik meg, hogy minden részletében a középkori stílusok formáit mutassa, hanem a templom festői és szobrászati díszítésétől s egész felszerelésétől is, az oltáron kezdve a szenteltvíztartóig. Sőt vannak a félreértett stílszerűségnek nálunk fanatikusai, akik még tovább mennek s nem tűrnek meg egymás mellett olyan műtárgyakat, amelyek különböző

korok stílusát mutatják, bármily értékesek ezek művészi tartalmuknál fogva s ez utóbbi összhangjánál fogva bármily jól is festenek egymás mellett. A művészet letűnt korszakainak jó ízlésű közönsége soha sem ütközött

I. Díj: MUHITS SÁNDOR RAJZA.

Templomok helyreállításával kapcsolatban nálunk még ma is lebontanak ugyancsak művészies

renaissance részleteket, pusztán azért, mert az épület magva csúcsiveskori szerkezetű; bemeszelnek, vagy lomtárba hánynak művészi renaissance és barokk festményeket, szobrokat, síremlékeket s oltárokat is, mert nem gótikusok s „zavarják“ a régi templomnak többnyire

ugyancsak szegényes és hitvány gótikájának hatását.

Régi és új templomoknak „stílszerű“ tárgyakkal való felszerelése a legutóbbi években egyre nagyobb buzgósággal folyik. S a többnyire külföldről behozott, lélek nélküli gyári munkák egyre nagyobb mértékben fenyegetik művészetünk régi emlékeit, válnak akadályává modern művészeti életünk fellendülésének, amelyért az állam annyit áldoz, a társadalom is sokat fárad s amelynek ügyéért a magyar katolikus egyház nevében most ennek feje, Vaszary Kolos hercegprímás is hathatósan sikra szállott.

Magyarország hercegprímásának első sorban egyházi körökben megszívlelésre méltó s az egyházi művészet felkarolásáról szóló körlevele készítette a Magyar Iparművészeti Társulatot arra, hogy a zászlaja köré csoportosuló mestereket az egyházi iparművészet érdekében külön sorakoztassa. Az eszmék világában a téves jelszavak azok, amelyeket a legnehezebb kiírtani. Mestereinknek is első sorban a stílszerűség félreértett fogalma ellen való harc fog a legtöbb nehézséget okozni, amelynek sikere nélkül a modern egyházi művészet s bizvást állíthatjuk, hogy a társadalom összes rétegeit átható művészi szellem modern és nemzeti irányú fellendülését nem remélhetjük. De ha így harcot hirdetünk is, ez távolról sem jelent rombolást; azt sem jelenti, hogy az egyházi körökben uralkodó ízléssel, vagy pláne az egyház konzervatív felfogásával meg nem alkudva, avagy minden hagyománnyal szakítva, amúgy nyersiben vigyük be a templomokba a modern művészet szellemét s ma, amidőn ez nálunk még világi feladatai terén sem forrt ki. Viszont nem szabad elmulasztanunk egyetlen alkalmat sem, ahol a modern művészet elveit érvényesíthetjük s akárki állítja, hogy az egyház szelleme nem fér meg a modern művészet elveivel, lehet kiváló theológus, lehet profán tudományokban is járatos ember, de a művészethez nem ért s ilyformán ennek modern törekvéseit sem tudja megérteni.

Mi a modern művészet? Elvei ugyanazok, amelyek fejlődésében a művészetet rég letűnt virágzó korszakaiban is irányították s amelyek,

akkor is, ha az elmélet a klasszikus minták utánzását hirdette, első sorban ép a szolgai utánzástól tartották vissza az erejük tudatában és törekvéseik céljával tisztában levő mestereket. A modern művészet is stílszerűsége tör; ezt azonban nem abban keresi, amiben ellenzói, hogy rég elavult formákat szinte kétségbeesztő unalommal a végtelenségig elkoportat, hanem kizárólag a művészi tartalom s a műtárgy anyagának, formájának és rendeltetése céljának a harmóniájában. Ezzel kapcsolatban, de ennek alárendelve, a mester egyéni és nemzeti ízlése érvényesülésének is tág tér nyílik.

Az egyéniség szabad érvényesülésének elve csak ott rontja meg a művészet hitelét, ahol az önálló felfogás nem párosul kellő tudással és megfelelő jó ízléssel. A középkor egyszerű mesterembereinek egyéni érvényesülését szűk látókörük tette lehetetlenné. Ezért rendelték alá teljesen ízlésüket azoknak a formáknak, amelyeket koruk építészete hozott világszerte forgalomba s amelyek szolgai utánzása alkotásaiknak hasznavehetőségük s a szó helyes értelmében vett stílszerűségük tekintetében is nem egyszer ugyancsak ártalmára vált. Aki tehát ilyen régi emlékeket válogatás nélkül utánoz, mint manapság a templomok számára dolgozó mesterek zöme, annak nincsen jó ízlése s így önmagától a modern művészet szellemének megfelelő alkotások létrehozására a leghathatósabb biztatások esetén is eleve képtelen. Az egyházi iparművészet terén ilyenformán szintén közvetítőkre szorulunk, akiknek a megrendelők igényeit figyelembe véve, mestereink számára a modern művészet szellemében tervek készítése lenne feladatuk. A dolog természeténél fogva ezek a tervezők nem kerülhetnek ki modern művészetünk túlzó mesterei avagy forradalmi elemei köréből. Annál kevésbé, mert bármily sokat köszönhet is ennek a modern művészet, a l'art pour l'art elve az egyházi művészetben ép ennek különös céljai miatt kivihetetlen. Forradalmat konzervatív szelleme miatt az egyház a művészet terén sem fog eltérni s ha a modern művészet elveinek meg akarjuk hódítani, ennek útja nem a tabula rasa, hanem az elveknek a vallásos élet elveivel összhangba

hozott, az életre képes hagyományokhoz szabott fokozatos érvényesítése.

A modern egyházi festő ilyenformán, akár oltárképeket, akár dekoratív feladatokat végez, nem helyezhet el templomokbankiméletlen naturalizmussal vagy pillanatnyi impressziók hatása alatt festett olyan képeket, amelyek hősei tele emberi gyarlósággal, itt lesújtó hatással volnának nemcsak a hívőkre, de minden jó ízlésű emberre nézve is. Nincs helye a templom félhomályában az olyan festménynek sem, amely megvilágítása és színezése módjának megfelelően csak képtárak üvegfedeles csarnokában érvé-

nyesül helyesen. A templomi festőnek stilizálnia kell, de nem úgy, hogy alakjai arányait és formáit, valamint képei színezését szolgai módon régi mintákról másolja, de modern felfogását,

modern formáit és színezését a kép rendeltetése céljának, helyének és megvilágításának megfelelően módosítja.

Azok a csúcsíveskori mintákat utánzó lélek nélküli modern falképek, amelyek különösen Németország templomaiban készülnek nagy számmal, semmitől sem állanak oly távol, mint a stílszerűségtől; ép úgy a csúcsíves cíkornyáktól roskadozó oltárok is, amelyekkel tiroli fafaragók különösen Magyarországot árasztják el s amelyek a csúcsíves és fialák értelmetlen halmozása mellett ép azt nélkülözik, ami a középkori csúcsíves oltárokat még ma is hasznavehetővé teszi: ezek szerkezetét.

A régi oltárok predellából, az egyház ünnep- és köznapjainak megfelelően hol nyitott, hol bezárt szárnyas oltárszekrényből és az ezt betetőző oromdíszből állottak. A mai oltár-faragók megtartják a predellát s mint-hogy ma a szentségnek csakis az oltáron lehet helye, a tabernaculumot is befoglalják. A szárnyas oltárszekrényt azonban mellőzik s a predella fölé a régi oromdísz csúcsíves elemeiből összerótt s legtöbbször csak festmények befogadására alkalmas keretet állítanak fel s ebben helyezik el a jól-rosszul faragott szobrokat. Mentül nagyobb az ilyen oltár, annál ki-

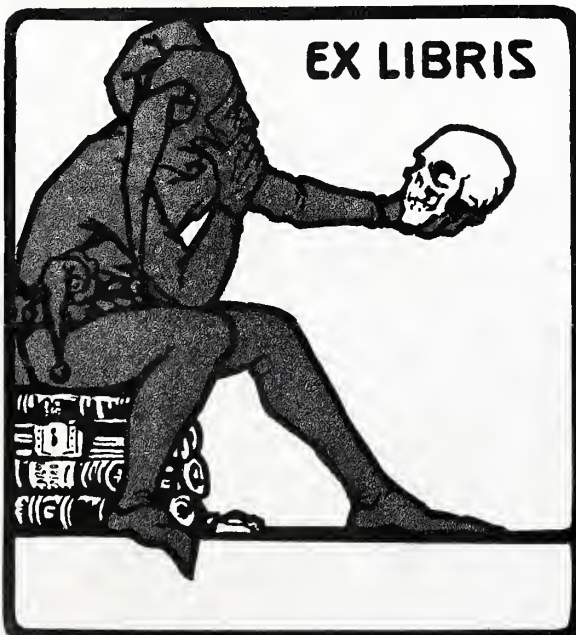

EX LIBRIS

áltöbbak aránytalanságai, annál unalmasabbak szervesen egymás tetejébe rakott építészeti jellegű „stílszerű“ cíkornyái.

Ha oltárfaragóink csak a régi szerkezet-hez ragaszkodnának, kellő irányítás mellett, a szellem nélküli utánzást apránként teljesen elhagyhatnák. A szerkezet, amely az egyházi szokásoknak ma is kitűnően felel meg, a régi volna, ám ornamentális felszerelése, a szekrényében elhelyezett szobrok, a szárnyakat díszítő festmények vagy domborművek, minden ízükben modern felfogásúak lehetnének s az oltárra bizonyára még azok sem foghatnák rá, hogy nem stílszerű, akik a stílszerűséget a gót cíkornyákban keresik.

S miként az oltárnál, egyéb templomi felszereléseknel is bizvást megtarthatjuk a régi szerkezetet, ha ez céljainak még ma is megfelelő, sőt a régi formát is, ha ennél jobbat, helyesebbet mind máig nem tudunk. Igen téves úton jár az ötvös, ha azt hiszi, hogy négyszögletes talppal és szárral, sőt szögletes kupával tervezve kelyhét, modern műtárgyat hoz létre. Soha sem szabad szem elől téveszteni, hogy az íparművészet alkotásainak mű-

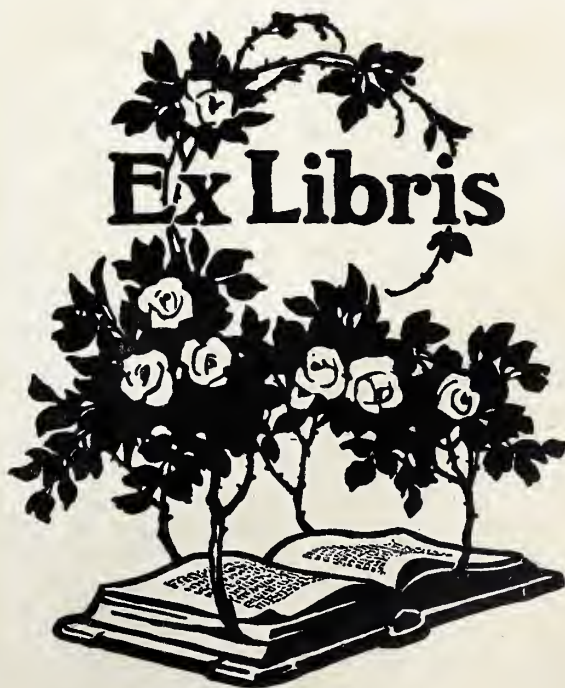
II. Díj: FÖLDES IMRE RAJZA.

vészi értékét semmi sem szállítja úgy alá, mint az, ha formájuk vagy díszítésük csak a gyakorlati célok rovására érvényesülhet, vagy ha a forma nem felel meg az anyag természetének. Ha következetesen ragaszkodunk ehhez a szabályhoz, mindig tisztában leszünk azzal, hogy a régi egyházi szerelvények közül melyeket nem szabad mintáknak elfogadni akkor sem, amidőn a modern egyházi művészet megteremtésére az egyházi körök átlagos izlésével és felfogásával számolva törekszünk.

Az egyházi művészetnek napjainkban a tévesen magyarázott stílszerűségekre való törekvésen kívül nem kevésbé gyakori hibája az, hogy a legapróbb s legalárendeltebb jelentőségű tárgyakon is nagyképű fontoskodással hangsúlyozza ezek egyházi jellegét s a művészi hatást vallásos jellegű külsőségekkel igyekszik pótolni. Régi templomaink telvék olyan felszerelési tárgyakkal, amelyek eredetileg profán célokat szolgáltak. Művészi szépségüknél fogva azonban a régi hívők néha igazán nem templomba való profán motívumaik ellenére is méltóknak találták ezeket, hogy Isten házat díszítsék. Új templomok felszerelésénél, ha a kellő anyagi eszközök megvannak, minden darab

magán viseli egyházi jellegét. Még a koppantó kagylóit is apró keresztek vagy más vallásos emblémák díszítik. Vallásos szimbólumok és emblémák a többi tárgyak díszítésének is főmotívumai. Az oltár lépcsőjére borított szőnyeg nem annyira megbotránkozató, ha középső rózsája a lépcsőfokoknak megfelelően kétszer, háromszor is megtörik, mintha oly motívumok díszítik, amelyek mint szimbólumok a vallásos hívőnek ugyancsak szentek s pap és hívő mégis nap-nap után lábbal tapodja ezeket s egész jóhiszeműleg, mert az árjegyzék szerint templomba illő „stílszerű” szőnyeget vásárolt.

Ebből a példából talán elég nyilvánvaló, hogy a vallásos szimbólumok és emblémák halmozása még nem egyházi művészet; eddigi fejtegetéseinkből általában pedig szintén bizvást levonhatjuk azt az eredményt, hogy az egyházi és a világi művészet elvei ugyanazok. A műtörténelem tanulságai szerint is kétféle művészet külön soha és sehol sem virágzott. A művészet fejlődésében hol az egyház, hol világi elemek befolyása érvényesült nagyobb mértékben.

MEGVÁSÁROLT PÁLYAMŰ:
HELBING FERENC RAJZA.

Maga a művészet azonban mindenkör egy volt: egy-egy korszak és nemzet érzéseinek és ideáljainak hű kifejezése.

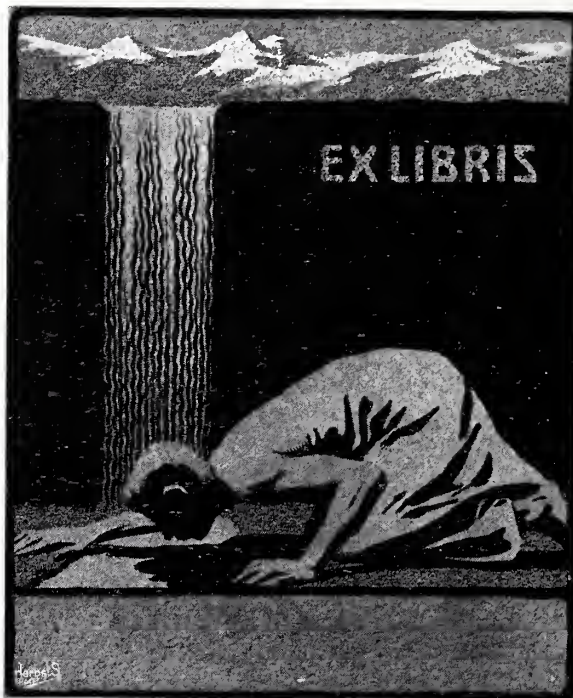
Ha napjainkban az egyház korunk művészietlen szellemének megfelelően nem is mutatott eddig érdeklődést a modern művészet, a kevesek művészeite iránt, ez még nem ok arra, hogy mestereink s egyéb erre hivatott körök se törődjenek az egyház művészeti szükségleteivel. Ellenkezőleg, mint aminő a legtöbb régi egyház, a mostaniakat is egyben korunk művészetének templomaivá kellene megtennünk.

Nincsen középület, amelyben nagyobb számmal és gyakrabban fordulnának meg az emberek, még ma is, mint a templom. Művészi hatásával ez így olyan társadalmi rétegekben

is alkalmas a művészet iránt való érdeklődés felkeltésére, amelyekben művészetről ma jóformán szó sem esik többé. A művészet fel lendülése mindíg csak a kellő közönség érdeklődésén mult, nemzeti irányú felvirágozása pedig azon, hogy mennyiben hatotta át közönségét a művészivel kapcsolatban a nemzeti szellem.

A művészet napjainkban oly körökben is hódít, ahol a vallásos szellem vesztett régi erejéből. Művészi hatású templomnak ígyformán több látogatója lesz mint a művészietlennek. S az eszmék hódításának útjai kifürkészhetetlenek. Ily formán az egyház is, a művészet is csak jól járhat, ha egymással kezét fog.

P.

MEGVÁSÁROLT PÁLYAMŰ: HELBING FERENC RAJZA.

KÜLÖNFÉLÉK.

A MAGYAR IPARMŰVÉSZET GYARAPODÁSA. Jó hírrel lephetjük meg t. Olvasóinkat. Régi óhajta lapunk közönségének és magának a szerkesztőségnek is, hogy a „Magyar Iparművészet”-et, amely fennállása óta évenként hatszor, 2 havi időközökben jelenik meg, a jövőben sűrűbben adhasuk ki. Az iparművészet fellendülése mindenfelé annyira általános s az e téren felmerülő mozgalmak oly gyors egymásutánban váltják fel egymást, hogy a „Magyar Iparművészet” a legjobb igyekezet ellenére sem tudott mindig lépést tartani az élettel, mert hosszú időközkhöz kötött megjelenése ebben akadályozta. Igaz, hogy a lap e szűkes viszonyok mellett is emelkedett.

A Magyar Iparművészeti Társulat a rendelkezésre álló erejével — sőt azon felül is — segítette a szerkesztőséget, hogy feladatának megfelelhessen. Ennek ellenére, a szinte páratlanul csekély tagsági díj mellett, amelyet a társulati tagok fizetnek, nem lett volna mód arra, hogy a lapot oly arányban kibővíthették volna, mint azt a viszonyok kívánják. Ezért az elnökség a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz fordult s kérte a lap államegélyének felemelését. Örömmel jelenthetjük, hogy a nagyméltóságú miniszter úr, méltányolva a lap eddigi szép sikereit, teljesítette a Társulat kérését. Így tehát a szerkesztőség abba a helyzetbe jutott, hogy az eddigi hat szám helyett a jövőben tíz számot adhat. A folyó évben azonban átmenetképpen és tekintettel a januárban megjelent rendkívül terjedelmes finn-számunk nagy költségeire, nem tíz, hanem kilenc füzet jelenik meg olyképpen, hogy a III., IV. és V. füzetet még augusztus előtt, a VI.—IX. füzetet pedig szeptember—december hónapokban küldjük szét.

A KULTUSZMINISZTER ELISMERÉSE A M. IPARMŰVÉSZETI TÁRSULATNAK. Most jelent meg Magyarország közoktatásügye az 1906. évben címmel az országgyűlés elé terjesztett miniszteri jelentés, amely a következő módon emlékezik meg a Társulatról a milánói kiállításon való szerepléséről:

»Iparművészetünk állami hivatalos jelleggel a milánói világversenyben vett részt 1906-ban; teljes erejével vonult ki e szép küzdelemre és a külföldön eddig elért legnagyobb diadalát aratta. A külföldi szakbeli közvélemény egyértelmű nyilatkozása szerint a milánói nemzetközi kiállítás kitűnően rendezett magyar iparművészeti csoportja a kiállítás legérdekesebb, legvonzóbb része volt. A nemzetközi ítélő-bizottság 240 kiállítónkat és ezek 169 munkatársát tüntette ki. E nagyszámú kitétetések közt 62 nagy díj, vagyis egy kiállításon elérhető legmagasabb aranyú kitüntetés volt. Ennek a gyönyörű eredménynek igen nagy részben a M. Iparművészeti Társulat célt ismerő és lankadatlan működése vetette meg alapját. Örömmel szolgál, hogy e helyen is elismeréssel és hazafias köszönettel emlékezhetek meg a Társulat nagy érdemeiről.«

G RÓF HADIK-BARKÓCZY ENDRE, a M. Iparművészeti Társulat elnöke, február hó folyamán megbetegedett s súlyos műtétnek kellett magát alávetnie. Örömmel jelenthetjük, hogy állapota már annyira javult, hogy orvosainak tanácsára Nizzába el is utazhatott. Remélhető, hogy egészsége az enyhe éghajlat alatt csakhamar helyreáll s óhajának megfelelően maga elnökölködjék a Társulat idei közgyűlésén.

KINEVEZÉSEK ÉS ELŐLÉPTETÉSEK. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter Mátrai Lajos szobrászművészt, az orsz. m. kir. iparművészeti iskola díszítő szobrászati szakosztályához segédtanárrá, Híbján Samut pedig ugyanennek az intézetnek ékszerészeti és ötvösművészeti szakosztálya rendes tanárává nevezte ki, továbbá Csányi Károly orsz. iparművészeti múzeumi őrt, múzeumi igazgatóorré, Szőnyi J. László segédőrt pedig múzeumi őrré léptette elő.

M IHALIK JÓZSEF, az iparművészeti múzeum volt igazgatóőre, a múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelőségének előadói tisztségére királyi kinevezést nyert. Mihalik irodalmi és múzeális munkája a szakörök előtt igen nagy becsülésnek örvend. Ő volt az, aki a kassai múzeumot szervezte, leltározta és leíró katalógusba foglalta s ezzel hazánkban páratlan példát nyújtott. Új működési köre, épp a vidéki múzeumok szempontjából, rendkívüli fontosságú. Alkalma lesz tervszerűen előkészíteni a régen hangoztatott kulturális decentralizációt.

A HALMOS-FÉLE ex librís pályázatnak, melynek eredményéről januári füzetünkben számoltunk be, díjazott és megvásárolt, valamint még néhány kiválóbb pályaművét e számunkban közöljük.

MARÓTI GÉZA SIKERE. Már a legutóbb megjelent füzetünkben jelentettük, hogy Maróti Gézáat megbízták a mexikói nemzeti színház nézőtere terveinek elkészítésével. Erre kivülről több neves külföldi művész és vállalat is kapott megbízást (köztük a világhírű new-yorki Tiffany-cég), úgy hogy honfitársunknak ugyancsak kemény versenytársakkal kellett megküzdenie. Őszinte örömmel jelenthetjük, hogy Maróti Géza e mindenképpen megtisztelő versenyből győztesként került ki, mert nemcsak a nemzeti színház nézőterének művészi megoldását és elkészítését bízták reá, hanem ezenfelül még megbízást kapott az előcsarnokok és lépcsőházak művészi kiképzésének megtervezésére is. Az eddigi megállapodások szerint a színházat 1910. esztendő tavaszán nyitják meg.

A. M. IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT DEBRECENI fiókbizottsága március hó 15-én alakult meg. A bizottság elnökévé megválasztották Weszprémy Zoltánt, Hajdu megye és Debrecen szabad királyi város főispánját; alelnökévé Kovács Gyula alispánt, Kovács József polgármestert és Haranghy Györgyöt, titkárnak pedig dr. Rác Lajost. A bizottság közelebb kezd meg működését.

LESSING GYULA, titkos tanácsos, a berlini iparművészeti múzeum igazgatója, 65 éves korában meghalt Berlinben. 1875 óta állt a múzeum élén s különösen az általa szerkesztett kiadványokkal az iparművészet történetének igen becses anyagot szolgáltatott. Alig pár hónapja, hogy nyugdíjaztatását kérte. Utódja Falke lesz.

DEUTSCHER WERK-BUND cím alatt új egyesület alakult meg Münchenben, mely működését az egész német birodalomra ki akarja terjeszteni. Alapszabálytervezetéből kiemeljük a következőket: Gyakorlati úton kívánja megvalósítani a német iparnak és műiparnak technikai tökéletesítését, művészi formákba való öntését; ezért a művészet és mesterség meg ipar között szoros érdekkapcsolatot akar létesíteni. Az ipari termelés minden terén hadat üzen az izléstelenségnek, harcol amaz ipar ellen, melyben közművelődési tartalom nincs. A nagyközönség körében fejleszteni akarja a műizlést s a művészi munka iránti érzéket s e tekintetben a kereskedelem s a hivatalos fórumokra is kiterjeszti figyelmét. A jövő érdekében az iskolai tanításnak útbaigazítást ad a helyes iparosképzés tekintetében. Hatni akar a német városépítés gyakorlati és esztétikai kifejlesztésére. Mindezzel azt a célt kívánja szolgálni, hogy a művészet, kézmű- és gyár- ipar szoros összekapcsolásával a német nemzeti termelés nemesbíttessék s nagyobb arányokat öltösson. Az alapszabályok szövegezését egy 17 tagból álló választmányra bízták, melyben Németország legnevesebb iparművészei szerepelnek, köztük R. Riemerschmid; Bruno Paul; Bruckmann; Behrens; J. Hofmann (Wien) stb., a végleges megalakulásra pedig f. é. októberre hívták össze a közgyűlést.

MERKANTIL GRAFIKA. Újabbán nálunk igen öröndetes irányban vidéken is olyan intézmények fejlődtek magánemberek buzgóságából, ahol a grafika egy-egy alkalmazási tárgya különleges ápolásban részesül. Kner Izidor Gyomán, a művészi meghívók előállítására adta magát. Nagy áldozatokkal művészmunkatársakat keresett hozzá. S bár 1000 koronás pályadíjat tűzött ki egy kis meghívó rajzának jutalmazására, a művész urak nem igen kaptak az alkalmon. Kner, a nyomdász megteszi kötelességét, azonban a magyar rajzolókat még nem állnak mindig feladatuk magaslatán. A bántó dolog csupán az Kner úr meghívóinál, hogy minden általa nyomott kép sarkában A. G. betű van. Ilyen betűkkel pedig, ha jól tudjuk, nem kezdődik egy magyar kemigrafusnak a neve sem.

Molnár Mór Szekszárdon irodalmi és nyomdai intézetében naptárakat és „íróaljzatot“ gyárt, nagy tömegben és tekintélyes külföldi exportot is ér el vele. Külön rajzolókat tart, akinek tervei után a lemezeket vagy ott Szekszárdon metszik, vagy legalább is itthon készítik. Ugyancsak az ő szerkesztésében jelenik meg a vidéki nyomdatulajdonosok hivatalos lapja, amelyből ugyan csak az tűnik ki, hogy a vidéki nyomdatulajdonosokat jobban érdekli az üzlet, mint az iparművészet.

A NYOMDÁSZ MŰVÉSZETE. Semmit sem fognak fel nálunk helytelenebb alapon, mint a nyomdászok képzését. Amint a szakiskola és a szakirodalom nyújt számukra, az vagy olyan kevés, hogy nem lendít rajtuk, vagy olyan sok, hogy senki sem tanulja ki.

A nyomdász-irodalomban az önálló élmények és tapasztalatok helyett több szerepe jut inkább az olvasmányokból absztrahált eredmények közlésének. Pedig akiben még nem érlelődött az igazság meggyőződésé, az másokat sem fog tudni meggyőzni. Ma még az évkönyvekben és a folyóiratokban nagyon is sok a nomád tollforgató, aki ma ide, holnap oda üti bele — a pennáját. Mindenekelőtt a szakírókat kell letelepíteni a komolyabb munkához. A tanulás abban az esetben nem marad el, ha az író többet tud mint az olvasó.

A szakiskolánál, amelyet a szakkör tart fenn dicséretes kítartással s áldozatokkal, a szakirodalomról elmondottakból sok elvet lehetne ismételni. Sok a tanár és kevés az eredmény. Különösen hamis nyomon járt eddig és jár még most is a rajzoktatás, amelyet pedig ugyanannyi órában tanítanak, mint minden mást együttvéve.

A nyomdászoknak művészetre való nevelését nem szabad olyan komplikálni felfogni, mint amilyenek a tanmenetek és szakcikkek írói felfogják. Jóformán egy tételben összefoglalható az: a tanításnál, az irodalomnál olyanokat kell adni a nyomdászoknak, ami alkalmas iparművészeti tevékenységüket növelni.

Iparművészeti tevékenység! Mit értünk ez alatt? Nem azt a rajzolgatást, amelynek eredménye az inkább fájdalom, mint esztétikai hatást keltő fejlecek, címlapok, figurális szedések, képeslevezőlapos virágfürtök stb. A nemes igyekezet szép, de miért erőltetni a rajzművészetet, amihez épp olyan iskolázás és tehetség kell, mint a zenéhez.

Nincs kizárva, hogy van nyomdász, aki megtanul jól rajzolni. A magyar nyomdászok közt is van vagy három. De mind a 6 vagy nem tudom hány ezerek megsemmisülnek ecsettel feyverkeznie. Nem a komponálás a nyomdász feladata, hanem a kombinálás.

A nyomdász-művészet röviden: kombinatív művészet. Minden nyomdász a rendelkezésre álló elemekből (papiros, betű, vonal, dísz, illusztráció, festék stb.) válassza ki a céljához valót s azt alakítsa önálló szerkezzé. Tér- és színérzék vezesse munkájában s előtte, mint ideál, lebegjen állandóan a nagy dekoratív egységre való törekvés.

Ilyen kombinatív munkához adjanak példát a szakfolyóiratok s könyvek. A jóakarátú rossz rajzok tarkasága s cífrasága helyett, az egyszerűség eleganciáját kultiválják. Nem szabad azért, mert egy nyomdász valami olyat csinál, mely az ő iparművészetének körén kívül esik, azt mindjárt közre adni. Ami a művészetnek nem jó, az ne legyen a nyomdászoknak sem jó. Főleg pedig a szakoktatásban nem szabad féltudást terjeszteni. Olyan képességeket kell nevelni, amivel mindenki önállóan tudjon alkotni a készen kapott elemekből.

CZAKÓ.

A PAPIROS VÍZJEGYE. A XIV. századbéli magyarországi papirosoklevelek vízjegyeiről tudományos értékű feldolgozást tett közzé Szönyi László, az iparművészeti múzeum őre. Könyve megjelent az Athenaeumnál 1908-ban. Terjedelme 100 oldal és XVII képes tábla. Ára 3 korona.

E tanulmány a Magyar Nemzeti Múzeum és az Országos Levéltár összes XIV. századi papirosokleveleinek vízjegyeit és az azokból leszárt egyes diplomatikai

tanulmányokat foglalja magában. A nagy szorgalommal összegyűjtött anyag azonban a diplomatikusan kívül bizonyára a kulturhistorikust és az archeologist is érdekelné fogja, sőt olyan formákat is találunk benne, melyek iparművészeti szempontból is figyelemreméltók. A papírmalmok többé-kevésbébe artisztikus jeggyel jelezték cégüket.

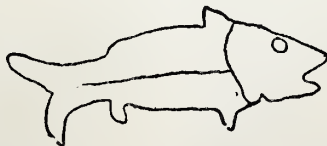
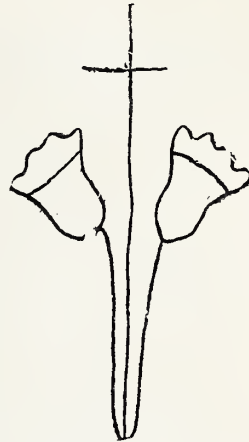
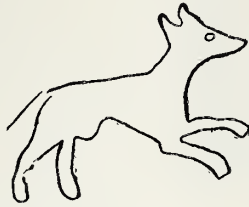
Maga a merített papír önmagában is szép. A színe még nincs kaolinnal agyonfehérítve, inkább meleg árnyalatok felé hajlik. Szakadozott szélét onnan nyeri, hogy merítés alkalmával a merítősztatároló folyó anyag, bár vékonyabb rétegben, a keretre is ráta-

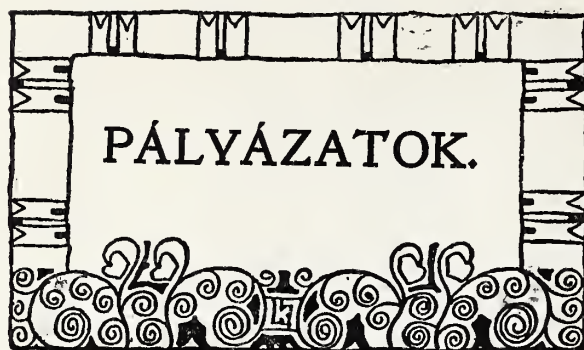
pad. Azonkívül a merítőforma vízszintes és függőleges dróthálózata is nyomot hágy a papíron, mely különösen a világosság elé tartva látható tisztán, sőt a régi papirosokon a durvább bordázat kézzel is kitapintható. Külsőleg állati enyvvel vonták be a papírost, ami tartósságát fokozta.

A vízjegy formája maga is drótból van kialakítva s a szita középtájára van forrasztva, vagy se-lyemszállal rákötve.

A jegy többnyire vonatkozásban van a gyárral, ahol a papír készül. A címerek, betűk, ornamentumok, eszközök, valódi és képzeleti állatok, virágok és gyümölcsök mind igen egyszerűen vannak stílizálva, hogy drótból való kihajlításuk ne okozzon nehézséget. Ma már csak szatinált vízjegyet ismerünk, amit belenyomnak a papírnak egyik oldalába.

A brassói papírmalom (1546) Brassó, a nagyszebeni (1573) Nagyszében, a kolozsvári (1584) Kolozsvár városának címerét használja vízjeggyül. A gyulafehérvári papíron 1647-ben a G. R. betű Georgius Rákóczi-ra vonatkozik, a későbbi karddal átdöfött sisak és az M. A. P. T. pedig: Michael Apafi Princeps Transsilvaniae. Szönyi összesen 1216 vízjegyet ismertet részletesen. Kikutatja eredetüket, megállapítja kormeghatározó értéküket és hogy kancelláriák szerint hol, mikor és milyen vízjegyeket használtak. Tárgy szerint is csoportosítja az ábrázolatokat. A vonal, kör, csillag, háromszög, kereszt, hármashalom, betűk, szerszámok, fegyverek, emberi alkotások és végül emberi, állati s növényi motívumoknak részletesen jelzi provenienciájukat és a főbb típusokat képekben is bemutatja. CZAKÓ.

HÁROM PÁLYÁZAT. A Magyar Iparművészeti Társulat a következő három általános nyilvános pályázatot hirdeti:

I. PÁLYÁZAT MAGYAR JELLEGŰ EMLÉKTÁRGYAKRA.

1. Tervezzenek iparművészeti apróságokat, ú. m. használati és dísz tárgyakat, amelyeket nagy mennyiségben, olcsón, esetleg háziiparszerűen is lehet előállítani. Ezek a tárgyak arra valók legyenek, hogy a Magyarországon megforduló idegenek azokat mint jellemző, ötletes és ízléses emléktárgyakat vásárolhassák.

2. A tervezet tárgyát és anyagát (fa, fém, bőr, cserép stb.) a pályázó szabadon választhatja.

3. Pályázni lehet természetnagyságú rajzzal, plasztikus mintával vagy akár magával a kész tárggyal.

4. Pályadíjul a M. Iparművészeti Társulat egy 300 koronás és két 150—150 koronás díjat tűz ki. Ezenkívül megvásárolja vagy esetleg egyes vállalkozóknak megvásárlására ajánlja a kifizűtt feladatnak legmegfelelőbb pályaművet.

II. PÁLYÁZAT FÉMBEN SOKSZOROSITANDÓ KISPLASZTIKAI EMLÉKTÁRGYAKRA.

1. Tervezzenek a) sportversenyeken, úgymint ló-, ügetőversenyek, díjugratások, vívó-, evezős-, football-, korcsolya- stb. versenyek nyertesének; továbbá

b) gazdasági kiállításokon, ú. m.: gabona-, gyümölcs-, erdészeti, kertészeti, állattenyésztési stb. kiállításokon kiténtetésképen adandó emléktárgyakat, amelyeknek koncepciója esetleg vonatkozásban lehet a sporttal, illetőleg egyik-másik gazdasági ággal, és fémekben (ezüst, bronz, ón stb.) sokszorosíthatók legyenek.

2. A tervezeteket rajzban vagy plasztikusan (agyag, plasztilina, gipsz) lehet elkészíteni.

3. A jogos művészi igényeknek és a pályázat föltételeinek megfelelő terveket a Társulat a pályázó művészszel együttesen a tervezet mívtárához képest megállapítandó méltányos tiszteletdíjon megvásárolja.

III. PÁLYÁZAT OLTÁRRA.

1. Tervezzenek róm. kath. templomba illő kisebb oltárt.

2. A tervezet stílusa egyéni legyen. Tehát nem szabad valamely történelmi stílus ismert formáit egyszerűen

lemásolni, hanem a pályázó igyekezzék tervezetében — a szélsőségek gondos elkerülésével — a jelenkor érzését, fel-fogását kifejezni. Modern stílusú oltárt kívánunk, oly érte-lemben, hogy a modernitás a közismert történelmi stílusok alól való felszabadulást jelentse, amely azonban számol a feladat jelentőségével és az oltár komoly rendeltetésével.

3. Kívánatos, hogy a tervező az oltáron kívül az oltárhoz tartozó felszerelés, ú. m. feszület, szentségtartó, gyertyatartó, kehely, boros- és vizeskancsó, csengetyű rajzát legalább vázlatban is bemutassa.

4. Az oltárt 1 : 10 arányú rajzban kell elkészíteni.

5. Pályadíjul a M. Iparművészeti Társulat egy 400 és egy 200 koronás díjat tűz ki.

6. Amennyiben az oltárnak és felszerelésének részlet-rajzai is kívántatnak, elkészítésökért a Társulat külön mélynyos tiszteletdíjat ad a tervezőnek.

ÁLTALÁNOS HATÁROZATOK, AMELYEK MIND A HÁROM PÁLYÁZATRA ÉRVÉNYESEK.

1. A pályázatok titkosak. Ennélfogva a pályázó lássa el pályaművét valamely jellegével, s ugyan-ezzel a jellegével ellátott zárt borítékban csatolja nevét és lakása címét.

2. A pályázatokon csak magyarul tudó magyar állampolgár vehet részt.

3. Amennyiben a pályázat bíráló bizottsága valamely pályadíjnak kiadását bizonyos föltételhez kötné, pl. hogy azt tervezője gondosabban dolgozza ki, vagy rajta valamely módosítást tegyen, akkor az illető pályázó köteles a bíráló-bizottság kívánságának záros határidő alatt megfelelni, ellenkező esetben a pályadíjtól eselék.

4. A pályaműveket f. évi május hó 25-éig kell beküldeni a M. Iparművészeti Társulat titkári hivatalába.

5. A pályázatot a M. Iparművészeti Társulat állandó bíráló-bizottsága dönti el, mely a szükség szerint két meghívott taggal kiegészítheti magát.

6. A pályadíjjal jutalmazott, valamint a Társulat részéről megvásárolt tervek tulajdonjoga, beleértve a korlátlan sokszorosítási jogot is, a M. Iparművészeti Társulatot illeti meg.

7. Valamennyi pályaművet a Társulat legalább három napig kiállítja az Orsz. Iparművészeti Múzeumban. Kelt Budapesten, 1908. március havában.

A MAGYAR IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT ELNÖKSÉGE.

A MAGYAR ORSZÁGOS KÉPZŐMŰVÉSZETI TANÁCS a következő pályázatokot hirdeti:

1. tíz, a festő művészet és szobrászat köréhez tartozó képzőművészeti ösztöndíjra és pedig:

1	ösztöndíj	1600 koronával
2	„	1200—1200 „
3	„	1000—1000 „
2	„	800— 800 „
2	„	600— 600 „

Ez ösztöndíjak a kiadásuktól kezdődő egy évre szólnak s céljuk az, hogy olyanokat, kik a művészeti pályán az alapvető képzésen már túl vannak s a hívatottságnak

kétségtelen bizonyítékait tudják nyújtani, tanulmányaik kiegészítésében támogassák.

2. Az építőművészet köréhez tartozó két ösztöndíjra és pedig:

1 ösztöndíjra 1500 koronával
1 „ 800 >

Ezek az ösztöndíjak a kiadásuktól kezdődő egy évre szólanak és céljuk az, hogy olyanokat, akik az építőművészeti pályán az alapvető képzésen már túl vannak és a hivatottságnak kétségtelen bizonyítékait tudják felmutatni, tanulmányaiknak kiegészítésében támogassák. E kiegészítés vonatkozhatik külföldi építőművészeti alkotások tanulmányozására, de vonatkozhatik hazai tanulmányutakra is, hazai műemlékeink és népi művészetünk architektúrájának megismerése, feldolgozása és közzététele céljából.

3. A gróf Andrássy Dénes és neje: Franciska grófnő által a magyar állam ezeréves fennállása alkalmából művészeti ösztöndíjakra tett alapítvány kamataiból alakított s jelenleg 4200—4200 koronát képező festőművészeti ösztöndíjra. Pályázhatnak a művészeti iskolai képzésen már túl lévő oly festőművészek és pedig csak férfiak, kik magyar állampolgárok s főleg az állat- és illetőleg a tájfestésben kívánják sikereikkel igazolt művészi képességüket tökéletesíteni.

A folyamodások a vallás- és közoktatásügyi minster úrhoz címezve, 1908. évi május hó 20-áig az Orsz. Képzőművészeti Tanácsnál (V., Bástori-utca 12. sz.) nyújthatók be, ahol a pályázatok részletes feltételei is megtekinthetők. A mutatóműveket 1908. év május hó 19-én és 20-án kell a városligeti Múcsarnokba szállítani.

A „MŰVÉSZET“ SZERKESZTŐSÉGE pályázatot hirdet könyvjegyzőre, a következő feltételekkel:

1. A könyvjegy kiadói címer, embléma, különböző nyomtatott kiadványok, füzetek, könyvek címlapját van hivatva díszíteni, alapötlete tehát vonatkozásban álljon a könyvvel, általában a könyv révén terjedő kultúrával. Mítán ez a rajz a könyv címlapjának csak kis helyét foglalhatja el, a rajz kisméretű reprodukcióra alkalmas tömör, kifejező, magyaros, világosan érthető legyen. Az eredeti rajz bármely méretben, kizárólag fehér papíron fekete festékkel, tollal készüljön, alkalmas legyen a cinkografiai sokszorosításra s hátrány nélkül legyen kisebbíthető annyira, hogy legnagyobb hossza vagy szélessége $2\frac{1}{2}$ centiméter legyen.

2. A rajzzal szerves összefüggésben, jól olvasható betűkkel alkalmazni kell ezt a jelmondatot:

MAGYART A MAGYARNAK.

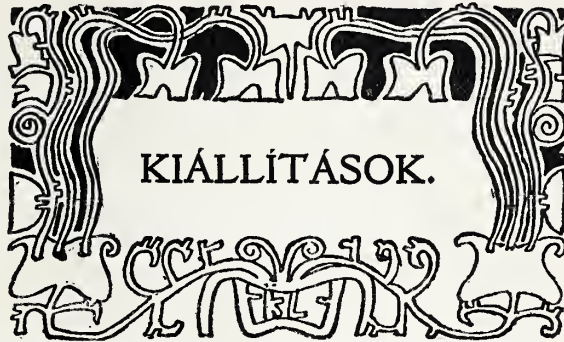
3. Csak magyar művész pályázhatik.

4. A pályázat titkos, jelíges.

5. Első díj 100 korona, második díj 50 korona, harmadik díj 25 korona.

6. Pályabírószág a „Művészet“ szerkesztősége.

7. A pályaművek 1908 május 15-ig a „Művészet“ szerkesztőségébe, Budapest, VI., Andrássy-út 10. szám alá küldendők.

EGYHÁZMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁST rendez a f. év szeptember havában az ideai katolikus nagygyűlés alkalmából a M. Iparművészeti Társulat. Részt vehet azon minden magyar művész és iparos, akinek munkája megüti a mértéket. A kiállítás iránt mindenféle nagy érdeklődés nyilvánul s a Társulathoz eddig érkezett bejelentések máris biztosítják a kiállítás sikerét. Amennyiben a kiállítás nem férne el az orsz. Iparművészeti Múzeum nagy csarnokában, a Társulat az orsz. Képzőművészeti Társulat múcsarnokában rendezi a kiállítást.

A MAGYAR KERESKEDŐK ezidei és április hó 3., 4. és 5-én a városligeti iparcsarnokban tartandó vásárjukra meghívták a M. Iparművészeti Társulatot s kérték, hogy állítson össze a kiállítás számára egy gyűjteményt iparművészeti tervekből. E terveket a Társulat azzal a céllal állítja ki, hogy a vásáron megjelenő nagyszámú kereskedők és gyárosok tervező művészeink munkáit megismerjék, azokat felhasználás végett esetleg meg is vásárolják s náluk hasonló terveket rendeljenek meg. Szóval össze akarja hozni a Társulat a tervező művészeket a kereskedővilággal, hogy ezzel műipari termelésünket megnevesbítse, felfrissítse és a külföldi ízlés lealázó gyámkodása alól felszabadítsa. Kívánatos, hogy a Társulat e törekvése sikeres legyen.

AZ IDEI LONDONI MAGYAR KIÁLLÍTÁS képzőművészeti csarnokában a magyar iparművészetnek mintegy 120 négyszögméternyi külön terme lesz, amelynek anyagát a M. Iparművészeti Társulat gyűjtötte egybe. E csoportban, már csekély terjedelménél fogva is, a Társulat csak egyes szemelvényeket mutathat be a magyar iparművészetből. E tárgyak eladhatók ugyan, de vevőjük csak a kiállítás bezárása után vitetheti el azokat.

HÁZIIPARI MUNKAKIÁLLÍTÁST rendezett március hó 8—15-ike közt a gróf Batthyány Lajosné vezetésével működő hölgybizottság az orsz. Iparművészeti Múzeumban azokból a hölgybizottság utasításai szerint készült hímzésekből, szötteésekből és varrottasokból, amelyeket a londoni magyar kiállítás háziipari csoportja részére a kereskedelemügyi minisztertől e célra folyósított összegből külön megrendeltek. A kiállítást állandóan sokan látogatták.

AZ 1910. ÉVI BRÜSSZELI NEMZETKÖZI VILÁG-KIÁLLÍTÁSRA meghívták Magyarországot s a vallás- és közoktatásügyi miniszter a M. Iparművészeti Társulatot felhívta, hogy a magyar iparművészetnek a kiállításon való részvétele kérdésében véleményt adjon. Mínthogy a kiállításnak eddig közzébocsátott tervezete a részvételt érintő sok fontos kérdésre nézve kellő felvilágosítást nem nyújt, a Magyar Iparművészeti Társulat közvetlenül a kiállítás igazgatóságához fordult felvilágosításért. Ennek tartalmától teszi függővé állásfoglalását.

IPARMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁST DEBRECENBEN RENDEZ 1909. év tavaszán a Magyar Iparművészeti Társulat a debreceni kereskedelmi iparkamárával karöltve. A kiállítás rendezői különös súlyt helyeznek arra, hogy a tervezett kiállításon a Debrecen és vidékének iparossága teljes számban részt vegyen. A felhívásokat már szétküldték és az eddig érkezett bejelentésekből már megállapítható, hogy a kiállítás igen tartalmas lesz.

NÉPMŰVÉSZETI RAJZOK ÉS TÁRGYAK KIÁLLÍTÁSA nyílik meg április havában az Iparművészeti Múzeumban, ahol a Magyar Iparművészeti Társulat a tulajdonában levő gyűjteményt ez alkalommal először mutatja be. A gyűjtemény főleg somogyi, nógrádi, kalotaszegi és borsodmegyei népművészeti tárgyakból és eredeti felvételekből áll. A kiállítást a közönség díjtalanul tekintheti meg.

ISMERETTERJESZTŐ ELŐADÁSOK a magyar iparművészet köréből. Temesvárott január hó 24-én Hoffer Imre ipariskolai tanár az ottani Szabad Lyceumban igen érdekes előadást tartott a modern iparművészetről, amelyen az iparművészeti formák alakulásának okát és jogosultságát és a magyar iparművészet újabb fejlődését ismertette. Az előadásnak nagy közönsége volt.

AZ ORSZÁGOS MAGYAR IPARMŰVÉSZETI MÚZEUMBAN összesen tíz ismeretterjesztő előadást tartottak a lefolyt évadban. Ezeket mindvégig nagyszámú hallgatóság látogatta. Az előadások sor-

rendje a következő volt: Éber László dr.: Wedgwood; Gróh István: Szt. László és a cserhalmi ütközet; Gerő Ödön: A kompozícióról és a ritmusról; Czákó Elemér dr.: A könyvek szépsége; Csányi Károly: A családi ház; Pekár Gyula dr.: A divat filozófiája. Az előadások legnagyobb részét a múzeum igazgatósága ki nyomatja. Ezen kiadványokra, melyeknek ára 20 fillér, ez alkalommal is felhívjuk az érdeklődő közönség figyelmét.

A MÚZEUMI ALAPESZME. Semmi sem nagyobb jelentőségű a múzeumok szervezésénél, mint annak a tervnek a határozottsága, amely szerint működni akar. Sem más múzeumokban már végzett munkára nem szabad vállalkoznia, sem pedig olyanra, amely fölöslegesnek tűnik fel a köz szempontjából. Egyenlő múzeumok párhuzamos működése is fölösleges, ha mindjárt reprezentacionális múzeumnak fenntartása olyan erőpazarlás, amelyet legnagyobb nemzetek sem bírnak ki.

A létalaphoz a létjogot csakis egy más múzeumtól különböző egységes alapeszme, egy eredeti feladat tervező kítűzése adja meg.

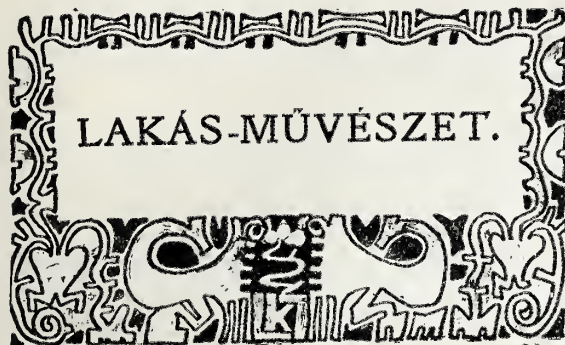
A kítűzött feladat mennél speciálisabb, annál mélyebben kimunkálható. A kimunkálásnak sohasem szakadhat vége, megállás nem lehetséges. Azaz egy fejlődésre képes múzeum sem lehet befejezve, egy múzeumi alapeszme sem lehet egészen megoldva, hacsak el nem képzeljük azt a kort, mikor a tudomány már nem törekszik új eredményekre s az iskolában is csak mindig ugyanazt tanítják.

Az alapeszme szempontjából teljesen mindegy aztán, hogy a múzeum egy vagy több szakosztályból áll-e és hogy az anyag sok-e vagy kevés. Mint egy nagy városrendezési tervnél a fő a nagy koncepciójú terv, a kiépítés idejére bármikor jöhet a sor. Egységes terv nélkül a legkisebb múzeumban sem kerülhető ki a munkapazarlás és az anyagfecsérlés.

Míndezekből következik, hogy a múzeumok működési alapeszméjének kialakításába lényegesen belezártsanak a már létező többi múzeumok és a rokonintézmények (egyesületek és iskolák). Mert nemcsak központja kíván lenni egy feladat érdekében valamely szaknak, hanem keresnie kell az együttműködésbe való kapcsolódást. Ahol tudományos intézményeknek a szükiben vannak, ott a múzeum a tudomány fejlesztését keresi inkább, ahol viszont a tanítási szervek fejletlenebbek, ott nagyobb súlylyal tűz ki nevelési célt.

A hely, a körülmények, a kínálkozó eszközök, mind-mind idomítják és fejlesztik az alapeszmét. Állandósulni csak a nemzeti múzeumok alapeszméje állandósulhat, amennyiben az olyan univerzális lehet, hogy minden szakot, minden irányt és minden fejlődést is magában foglalhat és, mint emlékeztetőt, a fejlődés következtében jelentéktelenné váló tárgyat is megőrizheti.

CZÁKÓ.

A „MŰHELY“ KIÁLLÍTÁSA. A „Műhely“-társaság f. hó 3-án nyitotta meg az Uránia műkereskedés helyiségében legelső kiállítását, amelynek keretében nyolc interieur foglal helyet. Az érdekes kiállítást illusztrációk kíséretében a Magyar Iparművészet jövő számában mutatjuk be olvasóinknak. Addig is, amíg bővebben foglalkoznánk a fiatal egyesület munkájának eredményével, valamit el kell ismernünk, s ez az, hogy komoly, művészeti színvonalon álló kiállítást rendezett. Az Iparművészeti Társulat kiállításain sűrűn szerepelt és megismersodott fiatal művészek a „Műhely“ keretében is kellett hogy megállják a helyüket.

LAKÁSDÍSZEK. Ha nagy úr volnék és parancsoló, okvetlenül statáriumot tartanék, pusztulásra ítélvén legtöbb embertársam lakását, bútorai-val, díszével egyetemben, mert diffícile est satyram non scribere, ha végignéznünk rajtuk.

Ami izléstelenség, a művészet félreértése, s az ok nélküli való díszítő mániá csak összehalmozhat, az mind találkozót ad egymásnak négy fal között, azon a címen, hogy kultúrát hirdet. Természetes tehát, hogy ennek a „kultúrának“ minden hajtása csak szörnyűség lehet, amelyek bármelyike is meddővé teheti a közönség nevelését, azt a nevelést, amely meglehetősen rapszodikus volt eddig, olyasvalami, mint amikor a fa rügybontás, virágzás nélkül kínálja gyümölcsét. A természetben — mondják — ugrás nincs.

Bútorok egyedül való szereplése helyett valamelyik kiállításon a használati cikkek és lakásdíszek művészeti megoldását szeretném látni. Olyasvalamit, amit Londonban, Glasgowban, Münchenben, Drezdában és Bécsben minden valamire való magáncég is produkál. Hogy végrevalóhára megtanulja a közönség, hogy mi a jó fűg-

göny, szőnyeg, hogy a képzőművészet termékei hogy válnak interieurük kiegészítő részévé, hogy adnak az otthonnak színt, meleget és hangulatot. Szeretném látni az intím szobrászat alkalmazását, virágok művészeti elhelyezését, evőeszközök, üveg, porcellán modern lélekkel való átalakítását, amikor nem a fantáziának túltengése teremt, de a használhatóság elve vonul át mindenben. Szóval, azt óhajtanám, hogy a mai ember komoly életszükségleteit komoly művészettel vegyük körül. Addig hiába teszünk akármit, mert fejlődés csak lépésről-lépésre következik, amikor öntudatos, átgondolt munka szükséges. A „Műhely“ most megnyílt kiállítása kapcsán mindezekről is lehet beszélni.

JAPÁN HÁZ PÁRIZSBAN. Valóságos művészeti szenzáció gyanánt foglalkoztak Párizsban az elmúlt hetekben egy házavatással. A japán követség újonnan berendezett palotája okozta a szenzációt. A palota fogadótermeit európai kényelemmel, de japán ízléssel rendezték be. Japán selymek, japán bronzok, japán művészek tervezte bútorok, lámpák és hazai készítmény minden darab. A könnyen hevülő franciákat egyenesen elragadta ez az exotikus milió. Hiszen a japán ízlésnek elég régen vannak már európai rajongói és követői, az import is tömördelek holmijukat tette népszerűvé, de így, teljes együttesben és egyúttal az európai kultúra szolgálatában most jelentek meg először. Francia lapok hasábszámra foglalkoznak az exotikus iparművészet e hódításával. De ez áradozó cikkeknél sokkal érdekesebb az a néhány

fénykép, amit párizsi illusztrált lapok közölnek a híres japáni termekről. Ezek a képek, a maguk szűkeségében, a maguk halavány és szűkszavú művoitában is elárulnak annyit, hogy a nemesebb értelemben vett művészet bizony nem sokat nyert az exotikus vállalkozással. A színek pompája nyilván szédítő, a nemes anyagok káprázata teljes, de a formanyelv és a megcsinálás sehogysem barátkoztak össze. A szegény japáninak nem csak villamos lámpát, de egyúttal európai ülőbútort, asztalt, ősi művészetében ismeretlen szerszámokat kellett alkotnia. És a mester, aki talán utolérhetetlenül idomítja a bronz lehet-línom hajlásait, cifra, üres kárpítos munkát csinált a karosszékből, a szobákból meg zsúfolt vásárt. Nem az ősi artisztikus kultúra átalakító ereje és asszimiláló képessége nyilvánult meg, hanem fogyatékoságok, amelyek mindig előbukkannak, valahányszor úgynevezett stílust erőszakolnak merőben ellentétes szellemű konstrukcióra.

A kísérlet így is érdekes, sőt csak így érdekes. Bizonyítja, hogy

mély, maradandó művészi hatások elérésében nem elégséges az akarás és egy exotikus ötlet. A bőkezűség sem elegendő. A teljes átérés, a tökéletes befogadás, megértés, hogy úgy mondjuk, a művészi benyomások megemésztése nélkül nincs artisztikus eredmény.

GRÓH ISTVÁN: Magyar díszítőművészet, I. rész 60 lap; II. rész 50 lap. Szerző kiadása. Ára 60 K.

Szerző célja, hogy a népművészeti formaelemek tervszerű csoportosítása kapcsán azoknak a modern művészet szempontjából való feldolgozási módját mutassa be.

Abból az elvből indul ki, hogy az iparművészeti tervezés elemi tanításánál az itthon kínálkozó díszítő elemeket épügy felhasználhatjuk, mint akár a renaissance, román vagy más történelmi stílus anyagát. Stílustörténeti alapon arra a következtetésre jut, hogy a fejlődő, keletkezőben levő stílusok mohón szívják fel magukba az önként kínálkozó formakincset. Mivel pedig munkájával a magyar díszítőművészet eljövételét kívánja siettetni, népművészeti anyagot nyújt s bemutatja annak feldolgozási módját, saját tanítványai munkáin.

Az első részben a népművészeti anyagot oly módon összeválogatva mutatja be, amint az az iparművészeti tervekbe belekínálkozik. Ennek csaknem harmadrészt töltik be a sajtómentí parasztházak építési részletei, a többi az ország különböző vidékeiről való faragások, hímzések s agyagmunkákból kerül ki. E díszítő elemek egy része nem magyar, hanem más nemzetiségű vidékeiről származik, amit a szerző azzal indokol, hogy a díszítmény magyar voltát nem a nyelvi, hanem a formai egybetartozás szempontjából kell elbírálnunk.

A második részben bemutatja tanítványainak az ő vezetése mellett s az első részben gyűjtött anyag felhasználásával készült tervezeteit. E túlnyomóan síkdíszítményes terveken erősen érzik a vezető tanárnak irányító befolyása. Ízléses, szép tervezet akad köztük szép számmal, ami csak azt bizonyítja, hogy ügyes kezekben s jó vezetés mellett magyaros formakincsünk megfelel ama várokozásnak, melyet a gyakorlati oktatás terén hozzáfűzünk.

Haszonnal forgatja e munkát az, aki az itt egybegyűjtött formakincsekből inspirációt merít s ezen külső jelenségeken keresztül bele tud hatolni a nép lelkebe, át tudja érezni s éreztetni annak magyar ízét és tartalmát. Hisszük, hogy a jövő igazat ad majd a szerzőnek s

lesznek majd tervező-művészeink, kik ezen az úton jutnak el a magyar nemzeti művészethez és ebben a meggyőződésben ajánljuk e művet a szakemberek és érdeklődők figyelmébe.

A „THE CRAFTSMAN” című newyorki folyóirat hosszabb cikket közöl Szögyény Györgytől, a magyar kereskedelmi kormány newyorki szaktudósítójától, melyben az amerikaiak figyelmét felhívja a művészi és háziipar közgazdasági fontosságára és létfeltételeire. Fejtegetései során hivatkozik a magyar műiparra, mely a párizsi és st. louis-i világkiállításokon oly fényes sikereket tudott felmutatni. A magyar iparművészeti munkákból négy interieurt is mutat he: Wiegand, Undi, Fehérkúti és Dósa meg Weszelytől.

ÚJABB KÖTETE JELENT MEG a Koch monografiáinak. Címe: Schmuck und Edelmetallarbeiten. Auswahl moderner Werke hervorragender Künstler und Werkstätten. 105 tábla. 4°, kötve 19 kor. 20 fil. (Koch, Darmstadt.)

Az ismeretes köteteknek kezdettől fogva állandó sikerük volt. Ez a kilencedik, amely a fémművéség újabb alkotásainak szép gyűjteményét mutatja be, szintén figyelemre méltó kiadvány. Egyszerű gyűjtemény, a reprodukciós technika közhasználati módján (autotípia) készült és nem is nagy igényű; de változatos tartalmánál és a képek elég tisztaságánál fogva megérdemli, hogy figyelemre méltassuk. Ékszerek és nemes fémből készült ötvösműveket találunk benne, és pedig: gyűrűket, nyakékeket, diadémeket, broche-okat, karpereceket, fülbevalókat stb., aztán evőeszközöket, fogantyúkat, kávé és teás edényeket, asztaldíszeket, virágtartókat s egyéb dísz tárgyakat, sőt legyezöket is. A munkák főleg német származásúak; de van közöttük azért elég egyéb, tehát nem német külföldi is. Áttekintő összeállításával a munka, bár akad benne itt-ott talán nem is odaváló, sok szépet tartalmaz; ezért ajánlható. Főérdeke azonban, s ezt hangsúlyozzuk, összefoglaló áttekintése egy bő tárgyú művészeti iparág modern produkciójának; szellemet visszatükröző gyűjtemény ez, és mint ilyen, nem utánzásra, másolásra nyújt anyagot; általában a hasonló kiadványoknak soha a közvetlen másoló utánzás, hanem a jó példaadás legyen a célja.

CS. Gy.

47.

47. ZSOLNAY VILMOS SZOBRA PÉCSETT. A FŐLAKOT HORVAI JÁNOS, A MELLÉKALAKOKAT ABT SÁNDOR MINTÁZTA; PYROGRANIT-ALAPZATÁT TERVEZTE SCHULEK FRIGYES.

STATUE DE GUILLAUME ZSOLNAY À PÉCS.

48.

48. A GYÁR LEGRÉGIBB GYÁRTMÁNYAI. TERVEZTE ZSOLNAY VILMOS.

SPÉCIMENS DES PLUS ANCIENNES CRÉATIONS DE LA MANUFACTURE DE PÉCS.

49.

50.

49-50. A HETVENES ÉVEK ELEJÉN KÉSZÜLT EDÉNYEK.

VASES FABRIQUÉS VERS 1870.

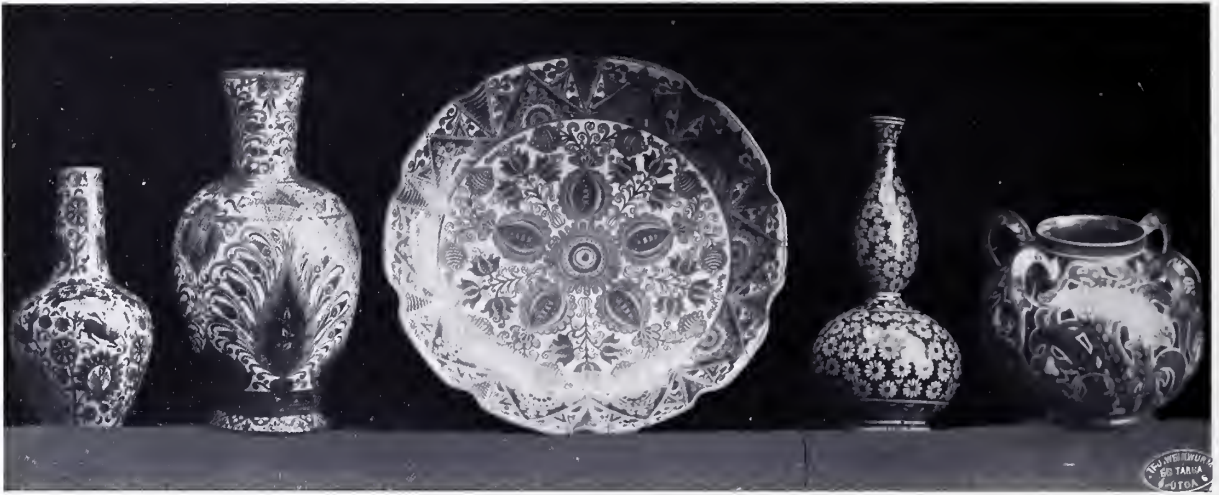
51.

51. LAKODALMAS MENET.
MINTÁZTA KLEIN I.

PÂTE SUR PÂTE
(SUJET : FÊTE NUPTIALE).

52.

52. PORCELLÁN-FAYENCE-EDÉNYEK.

VAISSELLE EN FAÏENCE-FORCELAINÉ.

53.

53. PYROGRANIT-GRIFF.
MINTÁZTA NAGY MIHÁLY.

GRIFFON EN PYROGRANITE.

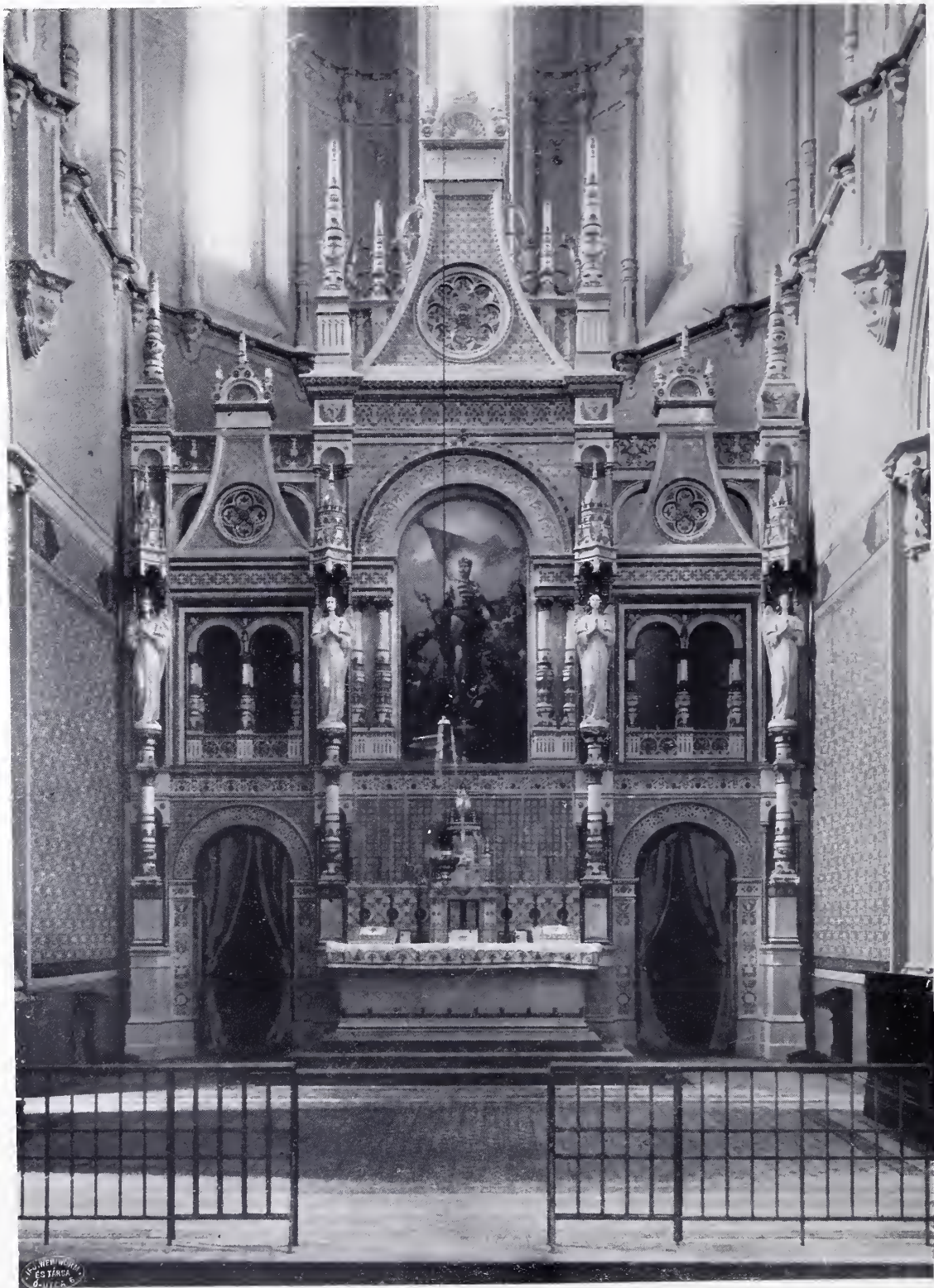
54. EOZIN-EDÉNYEK.

VASES LUSTRÉS (EOZINE).

55.

55. MAGYAR NÉPIES CSERÉPEDÉNYEK
MINTÁJÁRA KÉSZULT MAJOLIKÁK.MAJOLIQUES IMITANT LES FORMES
DE LA POTERIE NATIONALE.

56.

56. A KŐBÁNYAI R. K. TEMPLOM FŐOLTÁRA.
TERVEZTE TANDOR OTTÓ.
KÉSZÜLT A ZSOLNAY-GYÁRBAN.

MÂITRE-AUTEL
DE L'ÉGLISE DE KŐBÁNYA.

57. MÁZAS PORCELLÁN-FAYENCE-RELIEFEK.

RELIEFS LUSTRÉS EN FAIENCE-PORCELAINE.

58. EOZIN-EDÉNYEK.

VAISSELLE LUSTRÉE (EOZINE).

59.

60.

61.

59 - 61. EOZIN-EDÉNYEK.

VASES LUSTRÉS (EOZINE).

62.

64.

62. KRISTÁLYOS-MÁZÚ KANCSÓ.

63.

66.

63-66. EOZIN-DÍSZEDÉNYEK.

VASES LUSTRÉS (EOZINE).

67. MAJOLIKA RELIEF.

67.

RELIEF EN FAIENCE.

68.

69.

68--69. EOZIN- ÉS GRÉS-EDÉNYEK.

GRÉS ET VASES LUSTRÉS.

70.

73.

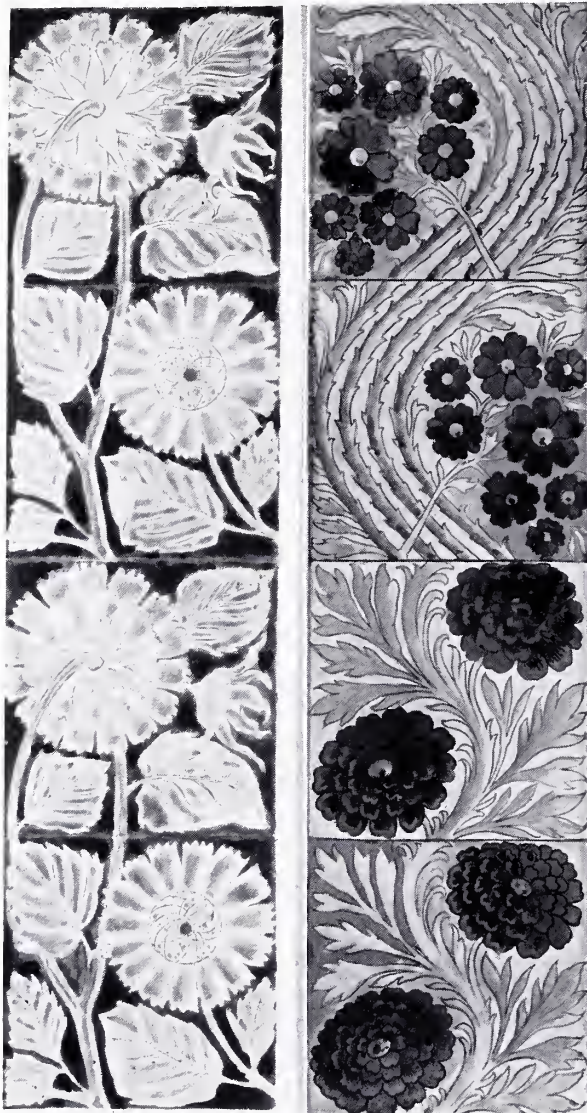
70-72. EOZIN- ÉS
GRÉS-EDÉNYEK.

GRÉS ET VASES
LUSTRÉS.

73. A MENNYEK KIRÁLYNÉJA.
SZÉCSI KÁROLY MINTÁJA NYOMÁN
KÉSZÜLT TERRACOTTA.

STATUE EN
TERRE-CUITE.

74.

74. FALBURKOLÓ LEMEZEK.
MÁZALATTI FESTÉSSEL.

PLAQUES
DE REVÊTEMENT.

76.

75.

77.

75-77.
EOZIN-VÁZÁK.

VASES LUSTRÉS
(EOZINE).

78-80. GRÉS- ÉS EÖZIN-EDÉNYEK.
VASES LUSTRÉS ET GRÉS.

MACK I. TERVE.

81.

81. FALBURKOLÓ LEMEZEK MÁZALATTI FESTÉSSEL.
PLAQUES DE REVÊTEMENT.

80.

82.

82. HOZIN-KÉP.
ABT SÁNDOR MÚVE.

PANNEAU DÉCORATIF EN HOZINE.

83.

83. GRÈS-EDÉNYEK.

VASES EN GRÈS.

84. EOZIN-KÉP.
ABT SÁNDOR MÚVE.

PANNEAU DÉCORATIF EN EOZINE.

85. GRÈS-EDÉNYEK.

VASES EN GRÈS.

86. KRISZTUS.
EOZIN SZOBORMŰ.

86.

BUSTE LUSTRÉ
(EOZINE).

87.

87. EOZIN-EDÉNYEK.
VASES LUSTRÉS (EOZINE).

KRISTÁLY MÁZÚ VÁZA.

88. PORCELLÁN-FAYENCE-VÁZA
CLOISONNÉ-SZERŰ DISZÍTÉSSEL.
VASE EN FAÏENCE-PORCELAINE.

89.

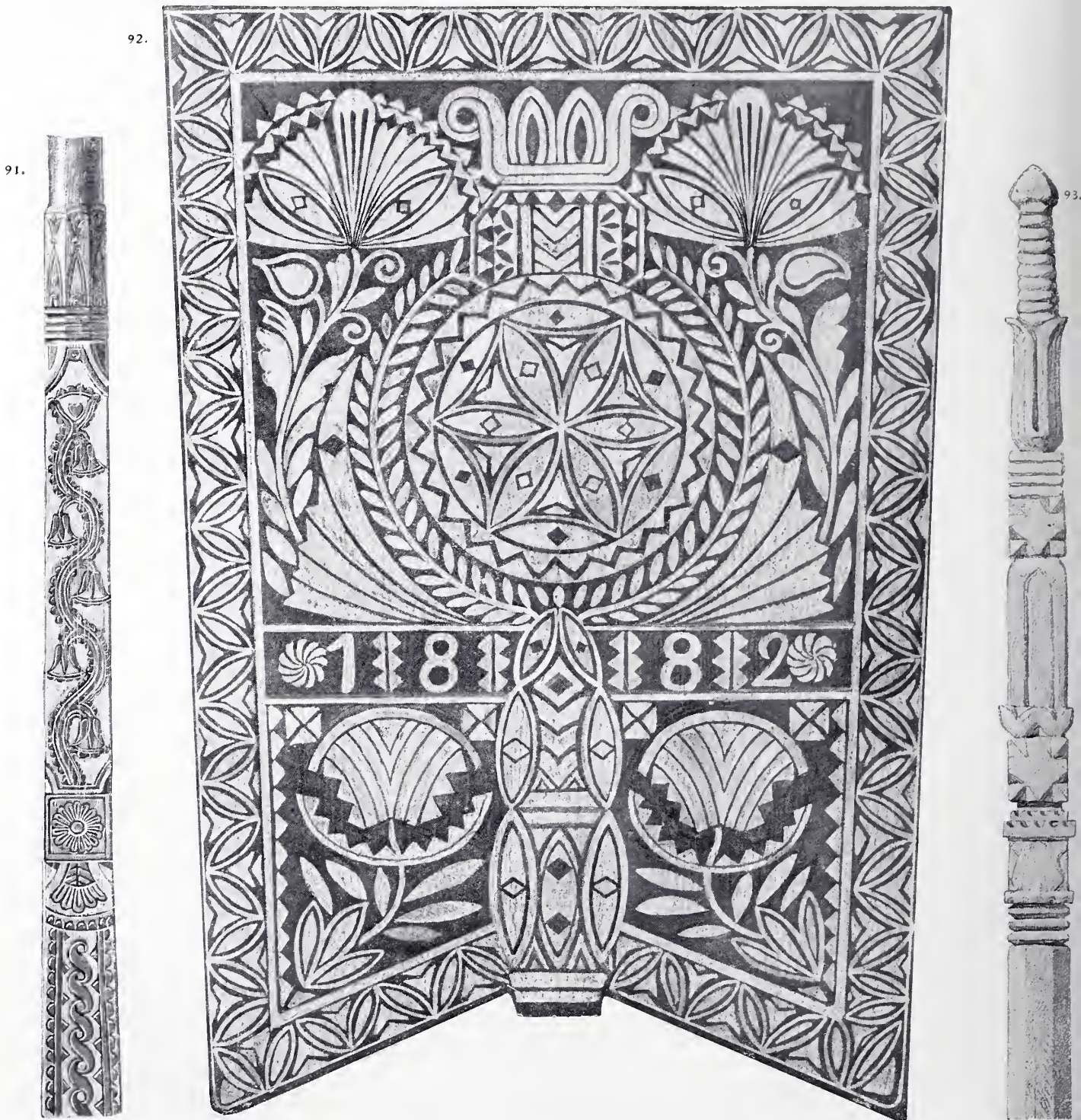
89. GRÉS-VIRÁGTARTÓK.

BOUQUETIERS EN GÈRS.

90.

90. ÁTTÖRT (À JOUR) DISZÍTÉSŰ VÁZA.
VASE DÉCORÉ À JOUR.

91. GYETVAI
GUZSALYSZÁR
BOUT DE
QUENOUILLE
DE GYETVA.

92. KALOTASZEGI SÚLYOK,
ROVOTT DISZÍTÉSSEL.

BATTOIR DE KALOTASZEG.

93. SÓVÁRADI
GUZSALYSZÁR.
BOUT DE
QUENOUILLE
DE SÓVÁRAD.

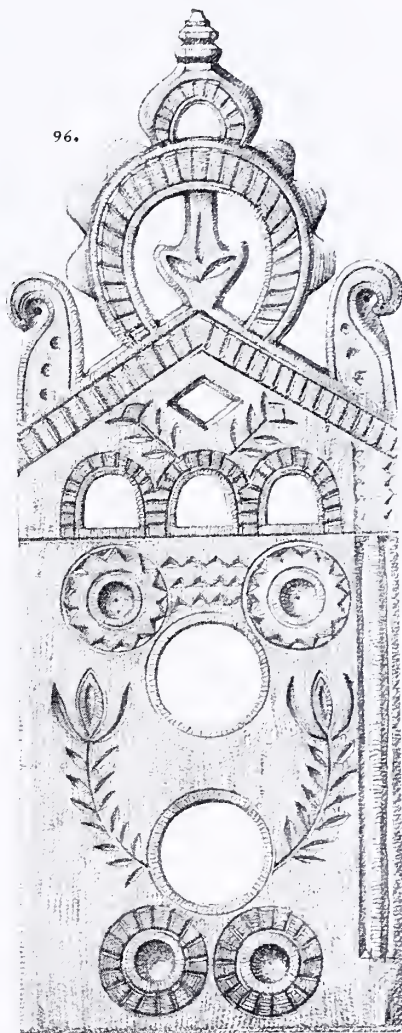
94. VIRÁGVÁZA.
GRÓH ISTVÁN
TERVE.

POT DE FLEURS.
PROJETÉ
PAR E. GRÓH.

94

96.

95.

95. IVÓCSÉSZE
ZALATNÁRÓL.

ECUELLE EN BOIS
DE ZALATNA.

96. ZÓLYOMI IVÓCSÉSZE FULE.
ANSE D'UNE ECUELLE EN BOIS
DE ZÓLYOM.

97.

98.

97. KALOTASZEGI
KAPATISZTÍTÓ
ROVOTT DISZÍTÉSSEL.

OUTIL POUR LE
NETTOYAGE DE HOUES.

98. IVÓCSÉSZE KRASSÓSZÖRENY MEGYÉBŐL.
ECUELLE EN BOIS DE L'ARRONDISSEMENT
DE KRASSÓSZÖRENY.

99.

100.

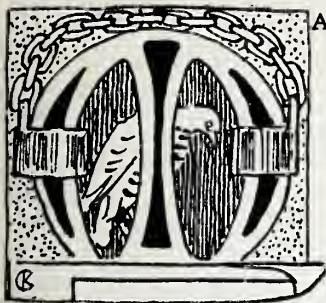

99-100.
ZSOLNAY VILMOS
SÍRBOLTJA
PÉCSETT.
TERVEZTE
SIKORSKI TÁDÉ.

MAUSOLÉE
DE GUILLAUME
ZSOLNAY
À PÉCS.

A MŰVÉSZETEK ÉS A STÍLUS.

IRTA: KORONGHI LIPPICH ELEK DR.

A AZT a kort éljük, melyet a renaissancban felszabadult egyéniség féktelen és végletes energiái állandó izgatottságban tartanak. Érdekes kor, de bonyodalmak közt vergődő. Az

ember minden munkáját erkölcsi és szellemi ütközések közt végzi.

Az egyén annyit jelent, mint harc és háború. Érvényesülni akar, törtet előre, ellentállást nem tűr, támad és védi magát. Sokszor — igaz — a nemesebb ül diadalt a hitványabb fölött, erős győz a gyöngén; de azért ijesztően gyakran majorizálja a hitvány a nemeset, s túlhevében hamar beleszalad az erős a gyöngébbnek a kardjába.

Manapság erre mifelénk az az uralkodó tünet, hogy a gyöngék majorizálják az erőseket. Ha nem akarjuk kerülgetni az igazságot, rá kell mutatnunk, hogy modern művészeti kultúránknak anarchiás a jellege. Anélkül, hogy elegendőképpen kialakult elvei és képességei volnának az alkotásra, rombolja azt, amit készen talál. Több energiát pazarol arra, hogy az előtte elért eredményektől magát függetlenítse, mint amennyi erőt igazolni tud valóságos új eredmények létrehozására.

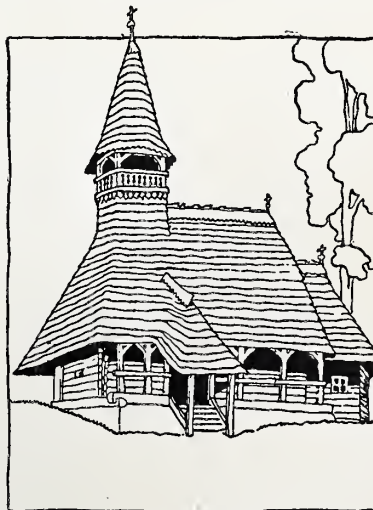
A modernség, az egyén szent jogán, kissé mélyen ment az átabotáság útvesztőjébe. A pogány antik- és a középkori keresztyén szépségideál oltárait felforgatja, anélkül hogy eddigéle sikerült volna neki új szépségideált teremtenie. A „Természet“ jegyében keresi azt s nem győzi eleget hangoztatni a Természet nevét.

Pedig a naturalizmus, impresszionizmus és sok másféle izmus nem újság. Ha nem is ilyen néven, ha néven egyáltalán nem is nevezve, — meg voltak azok minden korok művészetében. Mindig a Természet volt a művészet forrása. Az ősebernek rénszarvból faragott

szobrai, barlang falára rajzolt és füstött mammutjai, bölényei s vadászati kompozíciói, mind a természetlátás és valóságsszemlélet művészi eredményei. Bennök naturalizmus és eleven impresszió.

Az egyiptomi Seík el Beled faszobrát, az enkausztikus múmiaportrékat, az asszír szárnyas bikát, a Parthenon-frizt, Titus diadalívét, Trajánus oszlopát, cézárók képmásait, a pompeji-i és tivólibeli falképeket, bazilikák, dómok művészetét ha nézzük, róluk a művész lelkén át ragyogó Természet mosolyog ránk, szabadalmas természetimádókra... Mielőttünk is volt Természet, mielőttünk is volt Egyén.

De a fajokat és emberiséget átfogó eszméknek, a homogén világfelfogásnak oly nagy korszakaiban, mint minő az egyiptomi, az ó-hellén és a keresztyén román-gót korszakok voltak, az egyéniségek úgy tűnnek élénk, mint egy-egy közös, óriás kaptárnak a méhei: röpdösnek a Természet napsugaras világában, megszállják rétek és erdők minden virágát, üdülnek a mezők hajlongó fűvének harmatán, — de amit a Természettől kaptak és elhódítottak, azt nem használják fel önösen a saját maguk külön diadalának céljaira, hanem

SZÁSZLÓNAI GÖR. KATH. TEMPLOM.
ÉGLISE DE SZÁSZ-LONA.
KÓS KÁROLY FÖLVÉTELE.

99.

100.

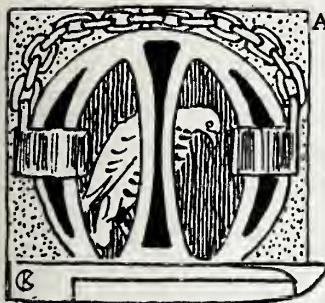

99-100.
ZSOLNAY VILMOS
SÍRBOLTJA
PÉCSETT.
TERVEZTE
SIKORSKI TÁDÉ.

MAUSOLÉE
DE GUILLAUME
ZSOLNAY
À PÉCS.

A MŰVÉSZETEK ÉS A STÍLUS.

IRTA: KORONGHI LIPPICH ELEK DR.

A AZT a kort éljük, melyet a renaissancban felszabadult egyéniség féktelen és végletes energiái állandó izgatottságban tartanak. Érdekes kor, de bonyodalmak közt vergődő. Az

ember minden munkáját erkölcsi és szellemi ütközések közt végzi.

Az egyén annyit jelent, mint harc és háború. Érvényesülni akar, törtet előre, ellentállást nem tűr, támad és véd magát. Sokszor — igaz — a nemesebb ül diadalt a hitványabb fölött, erős győz a gyöngén; de azért ijesztően gyakran majorizálja a hitvány a nemeset, s túlhevében hamar beleszalad az erős a gyöngébbnek a kardjába.

Manapság erre mifelénk az az uralkodó tünet, hogy a gyöngék majorizálják az erőseket. Ha nem akarjuk kerülgetni az igazságot, rá kell mutatnunk, hogy modern művészeti kultúránknak anarchiás a jellege. Anélkül, hogy elegendőképpen kialakult elvei és képességei volnának az alkotásra, rombolja azt, amit készen talál. Több energiát pazarol arra, hogy az előtte elért eredményektől magát függetlenítse, mint amennyi erőt igazolni tud valóságos új eredmények létrehozására.

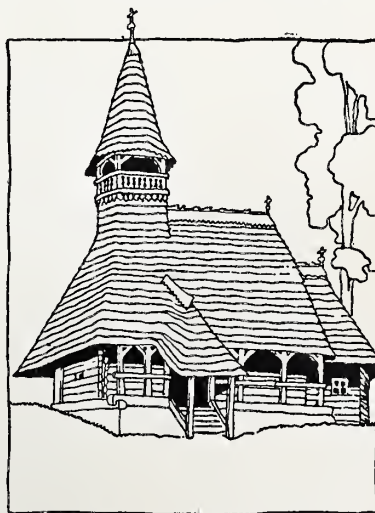
A modernség, az egyén szent jogán, kissé mélyen ment az átabotáság útvesztőjébe. A pogány antik- és a középkori keresztyén szépségideál oltárait felforgatja, anélkül hogy eddig elé sikerült volna neki új szépségideált teremtenie. A „Természet” jegyében keresi azt s nem győzi eleget hangoztatni a Természet nevét.

Pedig a naturalizmus, impresszionizmus és sok másféle izmus nem újság. Ha nem is ilyen néven, ha néven egyáltalán nem is nevezve, — meg voltak azok minden korok művészetében. Mindig a Természet volt a művészet forrása. Az ősebernek rénszarvból faragott

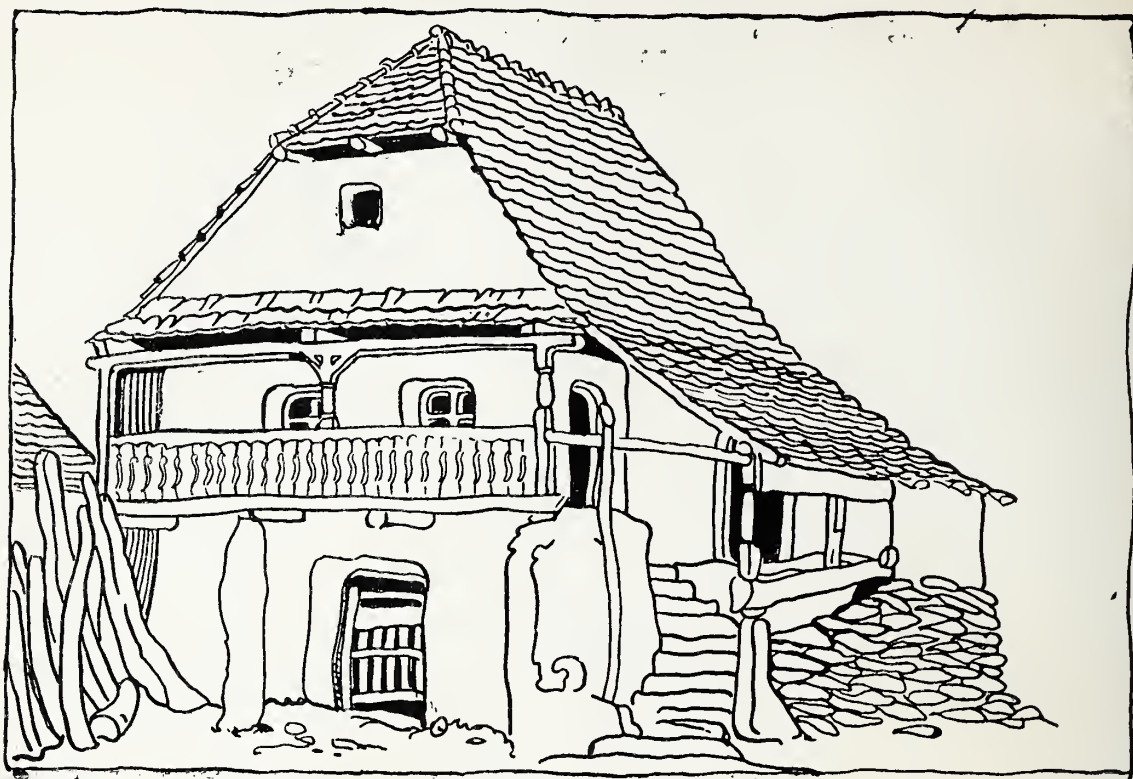
szobrai, barlang falára rajzolt és füstött mammutjai, bölényei s vadászati kompozíciói, mind a természetlátás és valóság szemlélet művészi eredményei. Bennök naturalizmus és eleven impresszió.

Az egyiptomi Seík el Beled faszobrát, az enkausztkus múmiaportrékat, az asszir szárnyas bikát, a Parthenon-frizt, Títus diadalívét, Trajánus oszlopát, cézárók képmásait, a pompeji-i és tivolibeli falképeket, bazilikák, dómok művészetét ha nézzük, róluk a művész lelkén át ragyogó Természet mosolyog ránk, szabadalmas természetimádókra... Mielőttünk is volt Természet, mielőttünk is volt Egyén.

De a fajokat és emberiséget átfogó eszméknek, a homogén világfelfogásnak oly nagy korszakaiban, mint minő az egyiptomi, az ó-hellén és a keresztyén román-gót korszakok voltak, az egyéniségek úgy tűnnek elénk, mint egy-egy közös, óriás kaptárnak a méhei: röpdösnek a Természet napsugaras világában, megszállják rétek és erdők minden virágát, üdülnek a mezők hajlongó fűvének harmatán, — de amit a Természettől kaptak és elhódítottak, azt nem használják fel önösen a saját maguk külön diadalának céljaira, hanem

SZÁSZLÓNAI GÖR. KATH. TEMPLOM.
ÉGLISE DE SZÁSZ-LONA.
KÓS KÁROLY FÖLVÉTELE.

MAISON DE CULTIVATEUR À KIBÉD.

KÓS KÁROLY FÖLVÉTELE.

szerényen, szorgosan beszállítják a közös kaptárba, hogy közös mindannyiuk maradandó hasznára és gyönyörűségére, szabályos sejtékben, mézzé dolgozzák fel. Ez a sejtvilág megőrzi a mézet télidőre is, születő nemzedékek táplálékaul.

Így lón akkoron a Naturából — Stílus.

A mai egyén már büszke és fölötte öntudatos. Mint a gyermek, mindenre hangsúlyozottan ráírja a nevét. Közös célnak, homogén eszmének, kollektív érdekeknek magát tartósan alá nem rendeli. Minden gondolatában, minden érzésében exkluzív. Ő is röpdös a Természetben; de külön virágfajokat választ magának, melyeket féltékeny, türelmetlen mohósággal zsákmányol ki és a zsákmányát nem hordja többé közös kaptárba; föléli saját maga ott a helyszínén. Lakoma után aztán az ilyen szabad méhe kiül az ő saját virága kelyhére, elégedetten dörzsöli össze a szívárványos szárnyait és rezgeti színes potrohát az arany-sugaras plein-airben . . . Úgy érzi, szépet és dicsőt művelt, mindenesetre egyénit.

De fakul a verőfény, szürkül az idő, leszáll az őszi dér, — bágyad az önérzetes, kaptártalan, szabad méhe . . . s végül dermedten hull az ő saját külön virága tövébe, kilehelvén lelkének féltve őrzött ő „egyéni-ségét“ . . .

Az ilyen egyéniség, ha kicsiny volt, nyomtalanul tűnik el azzal az évszakkal, mely szülte őt; ha súlyosabb tehetség volt, hatása több-kevesebb ideig túléli az ő elmúlását, módszerével, látásával, egész „izmus“-ával még néhány évig mohón keresnek boldogulást az epigonjai, de élete művét (ha múzeumi katalógus-számképen őrzi is tudományos szempont) mégis csakhamar a tegnapi művészetének taksálják az újabb egyéniségek, a friss keletű irányzatok; — mert műve csupán egyéni volt, mert a kaptár kollektív munkáján nem alakult belőle stílus.

Örök maradandósága csak az olyan egyénnek jut, aki az ő individualitását bele tudta kapcsolni a művészet örök törvényeibe, kinek művészete a hagyományokkal szemben

nem helyezkedett a tagadás álláspontjára s ki e mellett lelke táplálékát korának és fajának eszményeiből merítette.

☐ Az utolsó egységes nagy művészet, az utolsó stílus a gótika volt s még a quattrocento, egész a cinquecento közepe tájáig. Utána az emberek gondolatközösségét, az összemunkálást felváltotta az egyénekre való tagolódás, az egyén, mint abszolút erő és hatalom. A művészet egységes, összefoglaló törvényei ettől kezdve mindegyre lazább értelmezésben részesülnek, mert a közösségből kiszakadt egyének legfőbb célja a minden eddígvalótól és minden más egyéntől való lehető teljes különbözőség. A renaissance óta többé már nincs egységes, nagy művészet, mert minden egyéniség a saját maga módján, a saját maga kedvére, a saját célja és érdeke, esetleg terheltsége szerint fogja fel a művészetet. A hangsúly többé már nem az egységre, hanem a különbözősre esik. Az emberiség zenekarában nincs többé szimfonia; mindenki „csak azért is” egyebet muzsikál mint a másik. Lehet, hogy jól muzsikál, de túljogot foglalván le magának, harmóniát bont, könnyen anarchiát csinál.

Minél nagyobb hatalomhoz jutott az egyén, annál inkább széthullott a művészet.

Széthullott . . . talán ez a helyes szó. Kiesett az együtteségből.

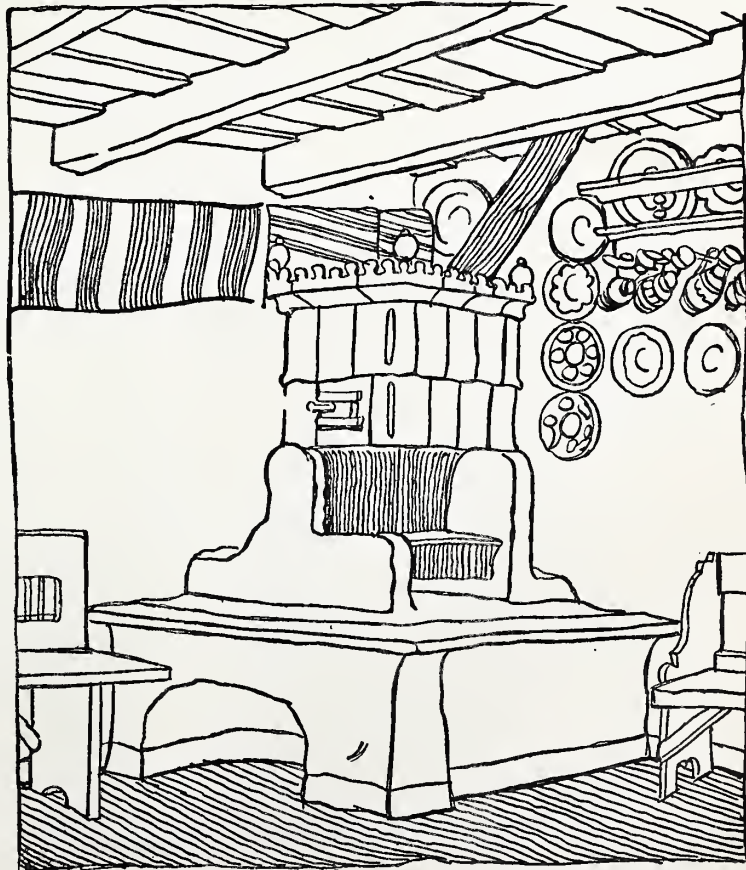
A nagy közös kaptárt, a lelkek élet- és világfelfogásának egységét, elhagyták a méhek; az üres kaptárt pedig feldöntötte az idők szele s kifordult belőle és földre esett az a csodálatos törvényszerűséggel megépített sejtvilág, mely magában egyesítette az összes méhek munkájának eredményeit.

Ez a sejtvilág: az architektúra.

Azóta architektúra — a szó művészeti értelmében — nincs többé. Mert az architektúrát, mint stílust, egyén egymagában meg nem csinálhatja; mert az architektúra egységes világszemléletben élő koroknak és eszmeközösséget élő egész népeknek az alkotása.

Architektúra híján hajléktalanokká lettek a többi művészetek is: skulptúra, piktúra. Az architektúra az a főművészet, mely az összes művészetek alapja, feltétele, hivatás-szerű dekoratív-közösségök megvalósítója. Egyetemes, grandiózus, stílusos művészetek architektúra nélkül nem keletkeznek és nem állanak fenn.

Hogy a renaissance emberisége előtt ismeretessé lett az antik formavilág és az antik filozófia, de egyúttal az új fölfedezésekkel és találmányokkal új világrészek, mindekkorig

KÖRÖSFŐI SZOBA SARKA.
KÓS KÁROLY FÖLVÉTELE.

MAISON DE CULTIVATEUR
À KÖRÖSFŐ. COIN DE CHAMBRE.

ismeretlen emberfajok, idegen kulturák és eddig nem is sejtett lehetőségek tárultak fel: minden egyes ember egyszerre fölzsabadítottnak érezte magát arra, hogy e tömérdek új elem és új hatás közt duskálhatva, magának merőben egyéni életet, egyéni felfogást konstruálhasson, mert ime, a módok és eszközök rendelkezésére állottak.

Az a belső szükség, a művészet nagy törvényeinek az a mindenki részéről való átérzése, az a közös forrásból együtt lendülő ihlet, gondolkodás, cselekvés, vallás, életrendszer, mely az egyiptomi, görög és középkori keresztyén művészet örökszép stílusát létrehozta, a renaissance után már nem képzelhető el. Még a renaissance is, főleg első felében, megtalálta a maga szellemének stílusos kifejezését. Az ember alkotta műveket még feladatuk és természetük szerint való megjelenésben látjuk, úgy mint az architektúrában szinte absztrakt tökéletességgel élő belső törvények parancsolták. Minden a maga helyén, minden a maga módján, a kellő anyagokból, s az eszme szolgáltatában. Sem kép, sem szobor, sem bútor, sem akár egyetlen ajtókilincs nem lép ki a

maga lehetőségei közül, nem téveszti el a szerepét s nem tagadja meg azt a harmonikus kapcsolatot, melynek a szabad természetből földel alá húzódó ember és a lakóhelye között szükségképpen fenn kell állania. Az e kapcsolatból származó aránymegegyezéseket és arány-összegegyeztetéseket szinte örök érvényességgel állapították meg az architektúra nagy stílusai.

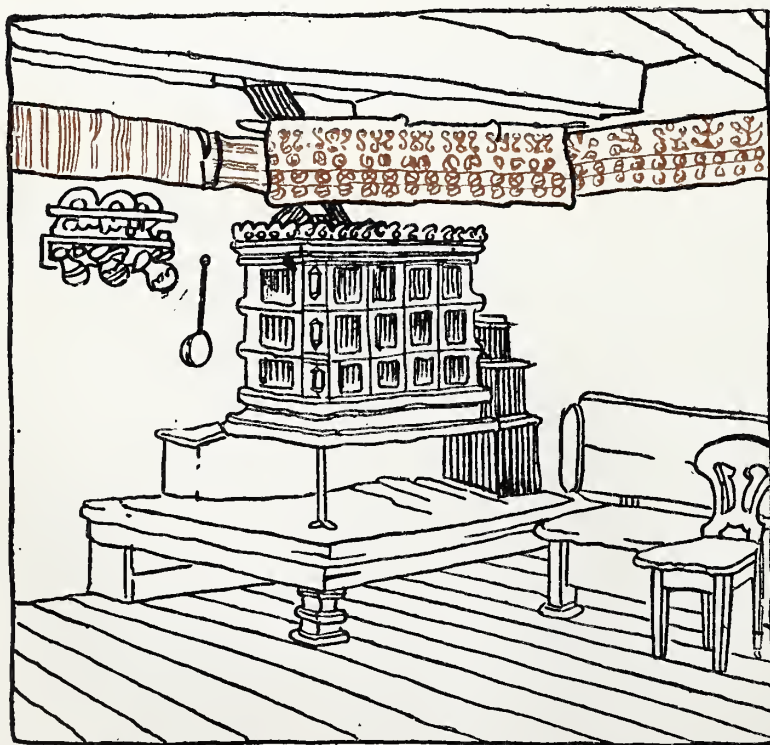
A renaissance a maga stílusának lehanyaglása útján annyira kivezette a művészetet ebből a természetes, szükségszerű állapotból, hogy mind maig künn vagyunk belőle.

Már a barokk elkezdi a túltengő szabadságot. Nyugalanná lesz az architektúra s díszei, szobrai, képei, lakberendezései kiugrának a maguk lehetőségei közül. Kiút a nagy szabadság, az összefoglaló eszmék darabokra hullanak, az anyagok szakítanak a saját természetükkel, a művészetek határai egymásba gubancolódnak, konstruktív és dekoratív elvek keresztezik egymást.

A renaissance után való korszakokban időnkint fellépő stílus-szerű tünetek igen rövidke életűek, mert nem korszellem kifejezői, hanem egyének műve és iskolák mesterséges termékei.

A művészetek e széthullása után életrevalóságot csak a piktúra mutat. Grandiózus meritumának a feltételeit az architektúra lehanyaglásával ugyan ő is elvesztette, de mert az összes művészetek között neki van legtöbb közvetlen közössége a természettel, önként következik, hogy a stílus egyesítő világából kiszakadt s a szabad természet világában szétszlott művészek benne találják meg legjobb menedékeket. Leginkább a piktúra bírja el a különválást, mert a legkönnyebben hajló és módosuló művészet, melyben az egyéniségek sokszerűségei leginkább érvényesülhetnek.

De a szobor, mióta leesett az épületről, vagy kilépett az architektúra viszonylatából, bizony

TOROCKÓI SZOBA SARKA.
KÓS KÁROLY FÖLVÉTELE.

MAISON DE CULTIVATEUR
À TOROCKÓ. COIN DE CHAMBRE.

béna és önnönmagával tehetetlen. Szánalom nézni a modern városokban szabadon ácsorgó köembereket és büszkén lovagló ércvitézeket. Az közöttük még a legszerencsésebb, amelyik valamiféle architektúrával kerülhetett valamelyes viszonylatba; mire főleg a francia művészetben találunk szép példákat.

De a művészetek nemcsak azért indultak satnyulásnak, mert elszakadtak az architektúrától, de azért is, mert ennek folytán lassankint kipusztult belőlük az architekturái elem: a konstrukció. Konstrukció nélkül gerinctelen minden művészet. Hiába aggat magára ékes ruhákat, melyek a szivárvány minden színeiben tündöklenek, s hiába kínálja magát a legmodernebb jelszók kiáltozásával: maradandóság szempontjából mindez keveset ér, ha gerinc híján a feje beleroskad a mellébe, a mellé a gyomrába, ha semmi része sincs a maga helyén, s ha nem a szárnyai viszik őt, de a repülésre képtelen szárnyak terhét ő von-szolja maga után.

A legújabb művésznemzedék Gauguin-t imádja, de én — bevallom — még most is Giotto-nak a művészete előtt érzek meghatottságot.

☐

Vissza az architektúrához!

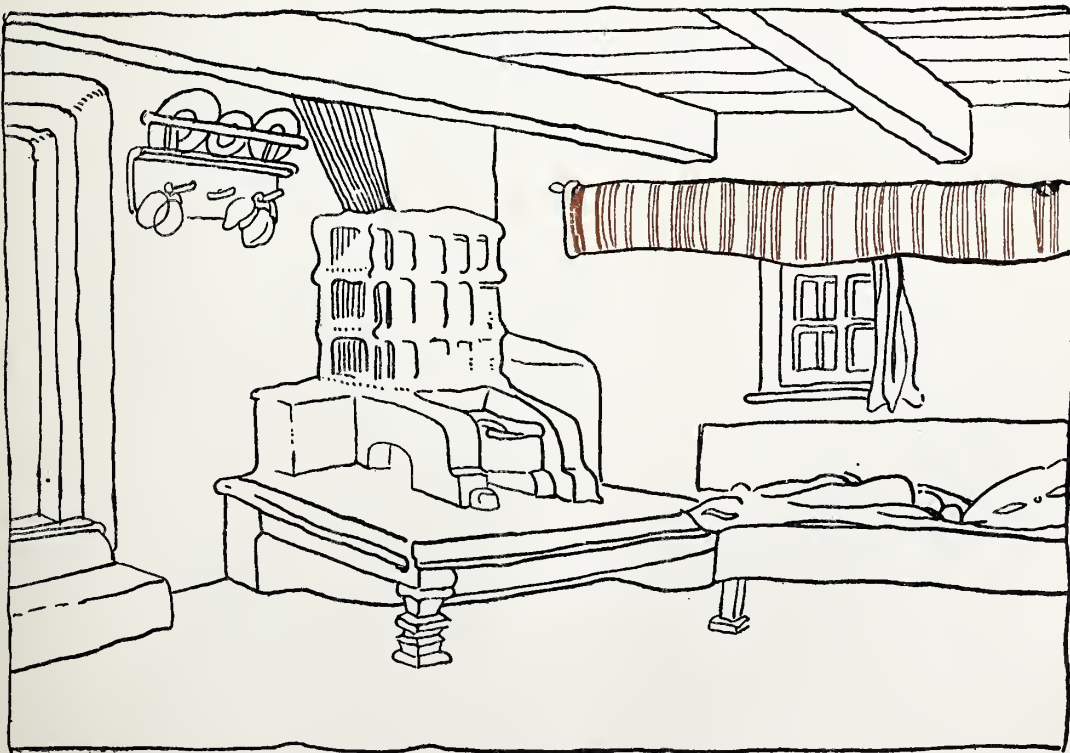
Ki a művészeteknek jót akar, működjék e visszatérés érdekében.

Architektúra, a tér és tömeg ez organikus művészete, hivatott arra, hogy, visszakerülve törvényeinek feltételei közé, a többi művészeteket is ellássa a szerves élet erejével és erkölcsével.

De hogyan vezessük vissza az architektúrát a stílus feltételei közé, ha igaz, amit mondtunk, hogy stílus csak egységes világszemléletből és eszmeközösségből keletkezhetik? Szóval: ha az egyén alárendelt s az eszmeközösség a fő?

Egységes szellemre, uralkodó közös nagy eszmére még egy nemzet életének a szűkebb határain belül is nehéz ma találnunk, a lázas

☐

MAISON DE CULTIVATEUR À TOROCKÓ.
CHAMBRE À COUCHER.

KÖSŐKÁROLY
FÖLVÉTELE.

világforgalom e nyugtalan korában, midőn oly tömérdek fajbeli, politikai, irodalmi, művészeti, tudománybeli és közgazdasági határok keverednek össze, hogy e nagy kavarodás a benne élő egyént, ha nem eléggé kemény koponyával és erős lélekkel áll a zűrzavar közepén, inkább valami bomlasztóan khaotikus állapotba sodorja, semminthogy faja és kora jellemének megérzésére vezetné.

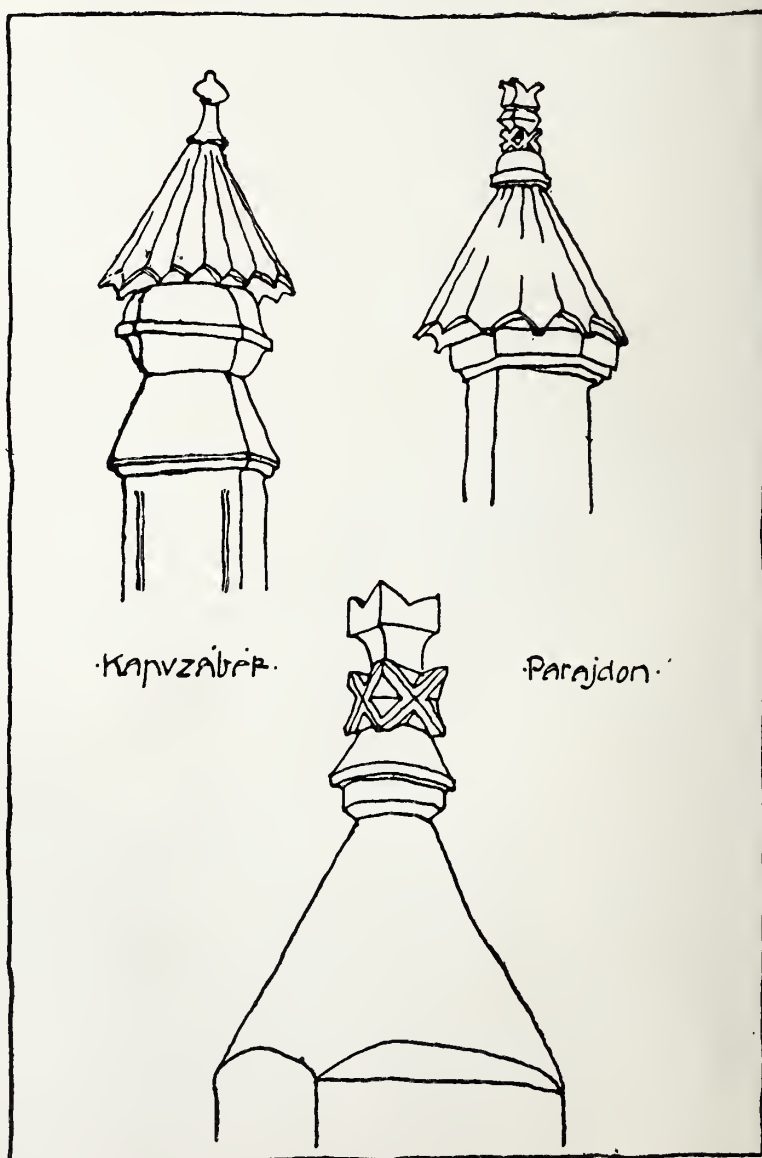
A társadalmat mozgató eszmék közt legnagyobb kavarodást az okoz, hogy a keresztyénység két nagy hitelve, a szabadság és az egyenlőség, az ember individuális öntudatának felébredése után, a modern társadalomban politikai mozgató erőkké alakultak át.

— „Szabad akaratot adott az Isten az embernek, hogy különbséget tudjon tenni a bűn és az erény között“ — ez a krisztusiszabadság. Montesquieu politikai meghatározása szerint már a szabadság: az önnönmagunk által alkotott törvényeknek való engedelmesség. Az individualizmus túltengése útján pedig odáig bonyolódik a szabadság értelmezése, hogy az egyetemes akarat helyébe az egyéni akaratot állítja. Ez már anarchia. Ennek tüneti háborgatják a legújabb idők munkáját, ez elől kénytelen kitérni az útból s szinte kietlen, kopár magaslatokra menekülni — az altruizmus.

— „Mindnyájan egy atyának vagyunk gyermekei. Isten előtt nincs ember és ember között különbség“ — ez a krisztusi egyenlőség. Ebből mit csinál a szocializmus? — az egyén politikai és társadalmi teljes megkötöttségét az állammal szemben. A szocialista társadalmi elv közömbösíteni akar minden

egyéni szabadságot, hogy az állam mindenható hatalmát biztosítsa. Semminek sem szabad magasabbnak, mélyebbnek, keményebbnek és súlyosabbnak lenni az átlagnál.

A szocializmus olyan, mint a naturalizmus: az embert csak fizikai minémiségében fogja fel. A szocializmus szerint az emberi boldogságot és tökéletességet a fizikai szükségletek kielégülésére épített társadalom fogja megoldani. A szocializmus ellentéte a keresztyén eszmének abban, hogy míg a krisztusi

JAMBAGES DE PORTES
EN BOIS SCULPTÉ, PARAJD.

KÓS KÁROLY
FÖLVÉTELE.

eszmé az érzéki, a fizikai embert alárendeli a belső, lelki embernek, — a szocializmus (és a naturalizmus) az emberből a lelket akarja kiirtani. Az az erkölcs, amit a szocializmus a részéről kontemplált állam gépezetében megkövetel, csak a haszonra és célszerűsége terjed ki. A szocializmus mai kiforratlan, de hangos és türelmetlen elméleteiben az ember átlagosítására, az egyenlő jó módra, az egyenlő fizikai boldogulásra törekszik. S ez alig más, mint a régi pogány filozófia boldogság-elmélete.

Bizonyára mind a szabadság, mind az egyenlőség eszméje el fog érkezni majd a társadalmi evolúciók során egymásnak a megértéseig és szövetségük megoldja az új világrendet; míg azonban korunkat e nagy eszmék gyilkos harcai terrorizálják, az alkotó egyenektől bajos lenne általánosságban megkövetelnünk a harmonikus, egységes világszemléletet és eszmeközösséget.

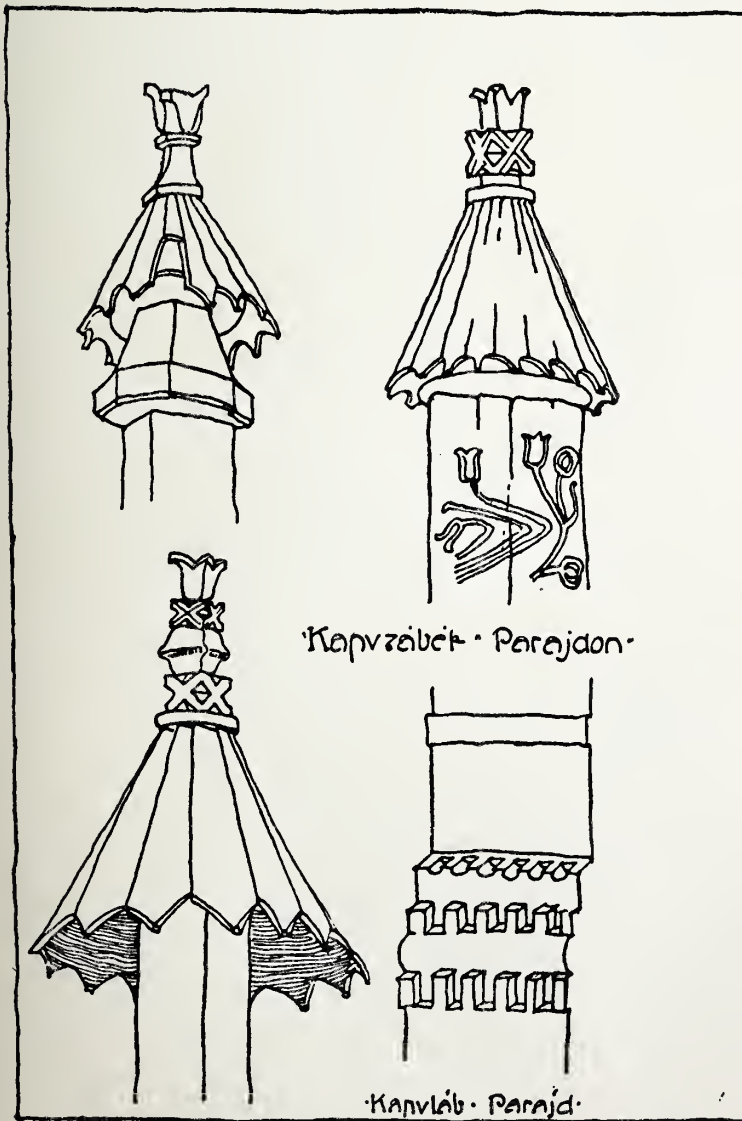
De egy-egy kivételesen nagy tehetségű egyén s egy-egy erős faj mégis, a kor eszméinek e nagy zavarában is, valamennyire meg tudta őrizni a saját lelkének szerencsés összetételét, minélfogva kultúr munkájokban szemlélve őket, észre is vehetjük, hogy az ő útjaik a stílus magaslatai felé tartanak.

Ha minket, magyarokat, a stílusfejlődés módja és feltételei érdekelnek, nem árt, ha szemünket e jelenségekre függesztjük s rajtok komolyan elgondolkodunk.

Szemléletünkéből a következő tanulságok tárulnak elénk:

- azok az egyének és azok a fajok vannak a művészeti stílusfejlődés útján, amelyek összeköttetést találtak az elmúlt korok nagy művészeteivel és ez összeköttetést a különködő modern individualizmus ostromai ellenére is szigorú határozottsággal tartják fenn s szinte valóságos kegyelettel ápolják;

- a stílus útján lévő egyén művészeti készsége nem csupán egyetlen szaknak a mesterségbeli elemeiből táplálkozik, de korának és fajának egész szellemi és lelki életéből; az ő művészetének a fizikai és lelki világban szerzett nagy megismerések a komponensei. Az ilyen egyén az ő individualitásának nem különválására és függetlenítésére helyezi a súlyt, de ellen-

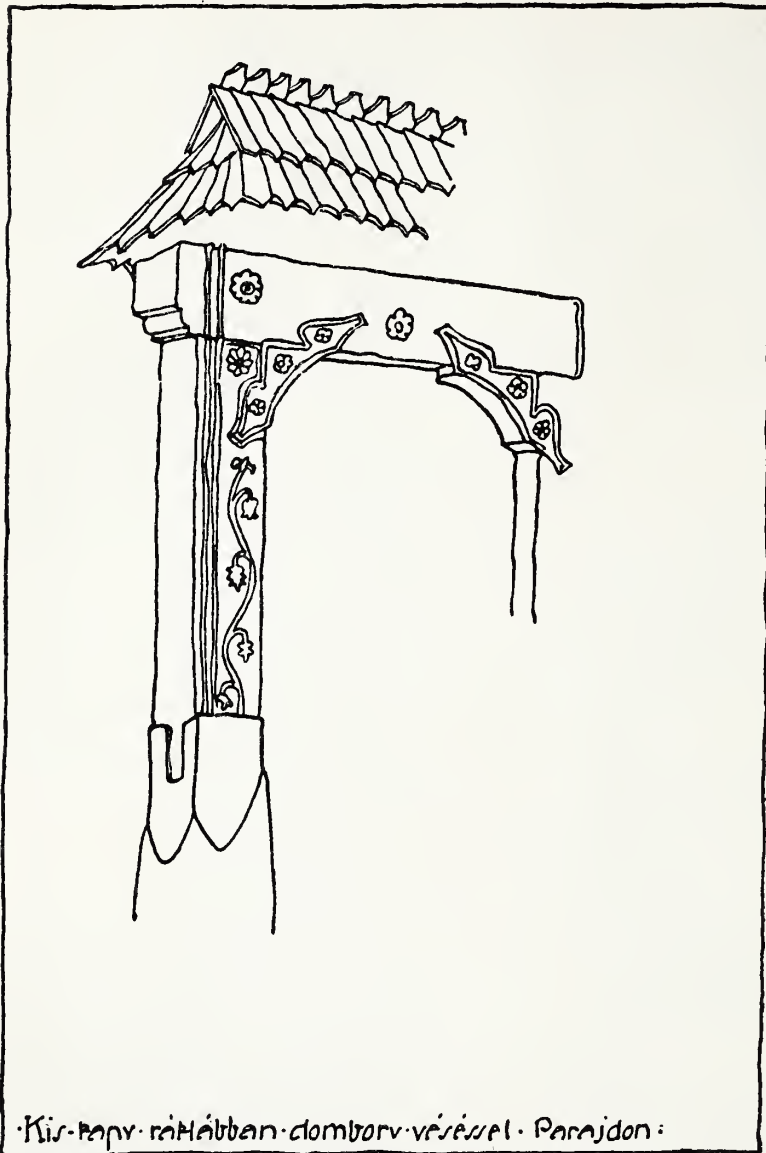

'Kapvizéket' - Parajd.

'Kapvláb' - Parajd.

JAMBAGES DE PORTES
EN BOIS SCULPTÉ, PARAJD.

KÓS KÁROLY
FÖLVÉTELE.

PETITE PORTE D'ENTRÉE, PARAJD.

KÓS KÁROLY FÖLVÉTELE.

kezőleg: a művészet örök és közös törvényeivel való kapcsolatára, valamint arra a szoros viszonylatra, mely belső műveltségénél fogva istenéhez, fajához és fajának életideáljaihoz fűzi;

c) a stílus útján lévő fajoknál azt tapasztaljuk, hogy vannak — életideáljaik. Ideáljaik, melyeknek elérésére, az idők zavaros eszméinek legvadabb viharzása mellett is, toronyirányban mennek. Mert erejük van hozzá, a hit és a meggyőződés ereje.

Ez az erő a fajnak, mint nemzetnek, vagyonbéli és fegyveres hatalmával függ össze. De nem-

csak pozitív, de negatív értelemben is. Erre tanít a következő két véglet példája: a britt hatalom és a finn nép. Az egyik: világok ura, a másik: csöppnyi szegény faj, hódoltság. Az egyik a kultúrnépek legnagyobbika, a másik a legkisebbike. S épen e két nép modern kultúrmnkáján fődözhetjük fel legkiválóbbképen a stílus felé vezető utat. Az egyiknek közvetlen belső ereje ugyan nem az az óriás politikai hatalom, mely a különféle népek száz és száz milliónyi embereit és intézményeit kormányozza (mert vannak túlsúlyban lévő, uralkodó fajok, oly nagy belső erő nélkül is), de az a mindenél hatalmasabb, n a g y s z e r ű e n végrehajtott önképzésből eredő fegyelmesség és emberség fajbelierkölc, melylyel roppant politikai hatalmát igazolni és megérdemelni tudja. Ebben az erkölcsben az angol, oecánoktól elválasztott világrészekben szét-szóródottan is egyetért és együtt érez. — Ez már: egy nemzetnek érzelmi és eszmeközössége.

Ott a másik véglet: a legparányibb, a legszegényebb kultúrnépfaj, a finn.

Ez a nép a rengeteg orosz birodalom nyomása alatt él. De e demoralizált, zsarnok uralom erkölcsi és kulturális felsőbbségét nem ismeri el. Tiltakozik és védekezik ellene. Megfelelő fizikai ellensúlyt harcban vinni nem tud, minélfogva morális elemekre kell támaszkodnia az akaratával. Ebből a helyzetből keletkezett a lelkek egy oly magasztosan szép összellobbanása, mely szemünk előtt, az utóbbi évtizedek alatt, a finn nemzeti eszmét kristályos tömörségben, tisztaságban és ragyogásban szülte meg. Ebben az egységes eszmében fogantatik a finnség

kultúr munkája, mely immár a legjobb úton van, hogy megtalálja a maga stílusát.

Egyszóval: ott az erő, ahol egy nagy eszmében való hit malasztjától termékenyült az emberiség lelke.

Elernyedő hitű fajok, megalkuvások közt tengődő nemzetek, torzsalkodó társadalom, leszerezelt energiájú egyének, nagy életre, stílusra képtelenek.

☐ A britt példa — sajnos — kevéssé vonatkozik ránk, de annál inkább a finn.

Az angolszász faj hegemóniás felsőbbségébe és az ebből származó erkölcsi eszmébe bajos lenne még csak beleképzelni is magunkat; ezernél több okunk van azonban arra, hogy a finnság helyzetét megértsük és a belőle kialakult nemzeti eszme erejét mérlegelni érdemesnek tartjuk.

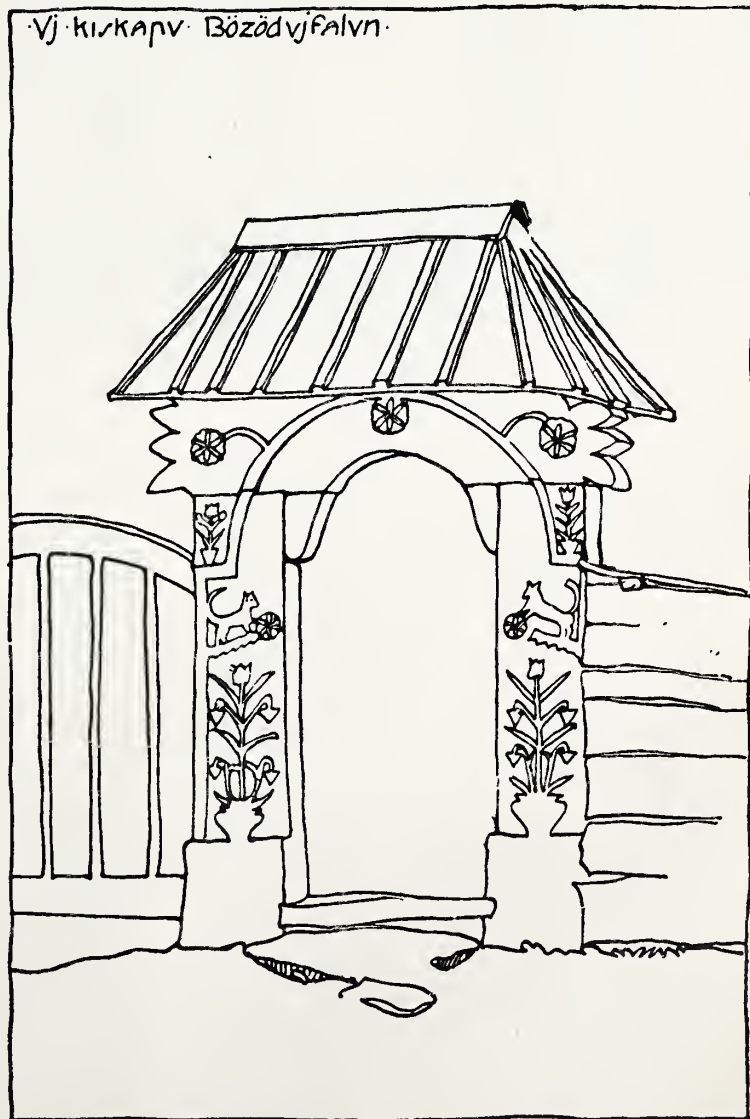
Ami tanulság mégis mind a két példából egyképen sugárzik felénk, a következő: a nemzeti eszme kialakulásának első és fő feltétele a fajbéli önmegismerés. Ezen alapszik a tudatos nemzetek akaratának minden számvetése. Ez tárja fel a szükségszerűségeket s a lehetőségeket is. Ez óv meg a nagyság örületétől s a kicsinység vak nagyozásától. Ez érteti meg a hatalmassal, hogy ne váljék zsarnokká, mert a hatalomnak csak az erkölcs ad erőt és jogosultságot, — s ez inti a gyöngét arra, hogy ne követelje magának az erősek jogát (mert a sajátját is kockára teszi véle), de törekedjék nagy és szorgos munkatevéssel kiküzdeni azt. Fajbéli önmegismerés nélkül rejtettek és sorvadók a nemzet legszebb kvalitásai.

Politikát, társadalmat, tudományt, mesterségeket és mű-

vészeteket átható nemzeti eszme csak a fajbéli önmegismerés talajában gyökerezhetik.

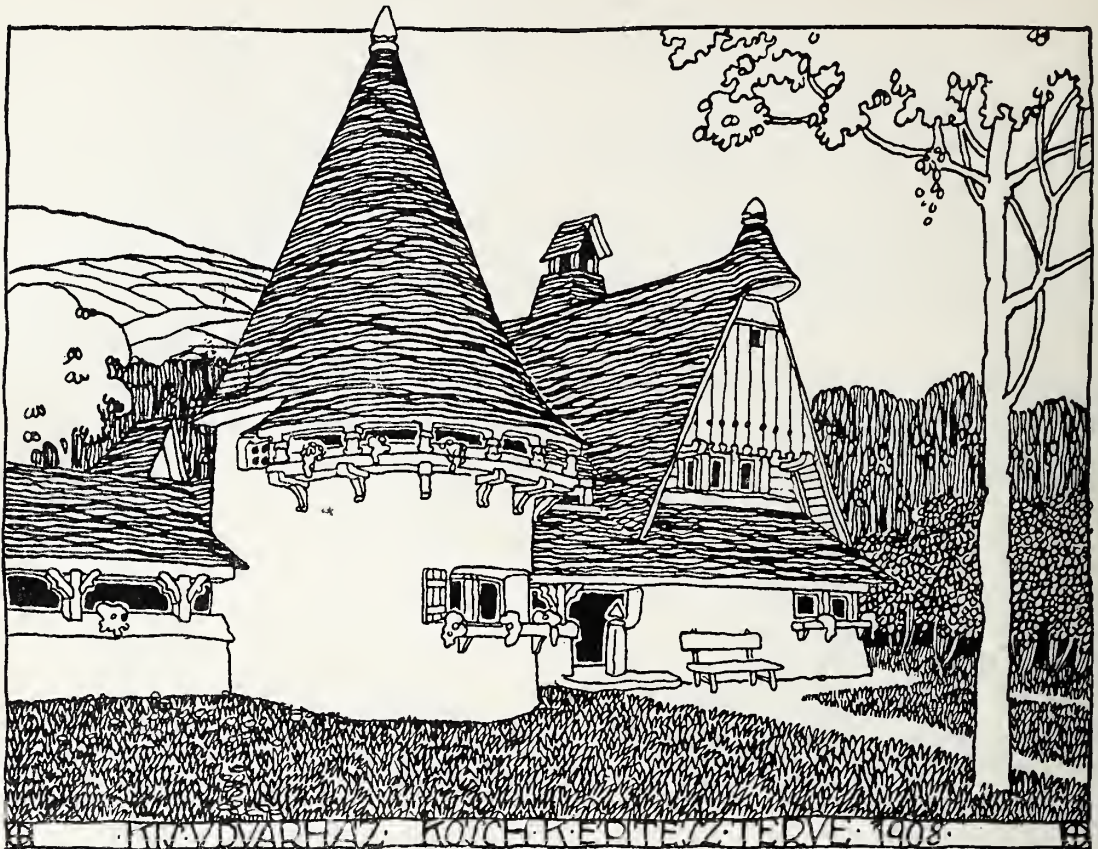
Országa zavarosában s a létét komplikáló idegen gondolatok világában a magyarságnak is keresnie kell és meg kell találnia önmagát, hogy megtalálván, megismerhesse a saját jobb tulajdonságait, melyeknek egész kultúr munkájában való állandó hangsúlyozása és tevékeny részvétele fogja őt eljuttatni a nemzeti eszmében való egység áldásai közé.

Midőn e korban minden más összefoglaló eszme lehetősége hiányzik, az egyedül lehet-

PORTE D'ENTRÉE, [BÖZÖDÚJFALU.

KÓS KÁROLY FÖLVÉTELE.

PROJET POUR UNE MAISON DE CAMPAGNE.

KÓS KÁROLY TERVE.

séges nemzeti eszmében való egységre kell törekednünk, hittel, odaadó munkával és entuziasmussal, hogy művészetünknek szárnya nőljön, a stílus halhatatlanságába felvivő.

Keressük tehát a nemzeti eszme első feltételét: az önmegismerést. Keressük meg a faj lelkét, melyben együtt van erkölcsi belső ereje és kifejező formanyelve. Talán primitív minémiségben, talán bús elhagyatottságban fogjuk találni, de megtaláljuk, ha leszállunk érte abba a rétegbe, hol a nemzetközi nivelláló áramlatok és a szegénység gondja még ki nem irtották teljesen a faj ősi teremtő ösztöneit, nemzedékről nemzedékre átöröklött ősi formakincsét és fantáziáját.

Szálljunk le a néphez, fajnél tulajdonságaink ez utolsó, hű letéteményeséhez. Ez a becsületes, jó nép őrizte meg nekünk egykor mindenkitől elhagyott és megvetett gyönyörű nyelvünket, ő emelte költőinket európai jelentőségre, fölsegít minket ő a művészet stílusához is.

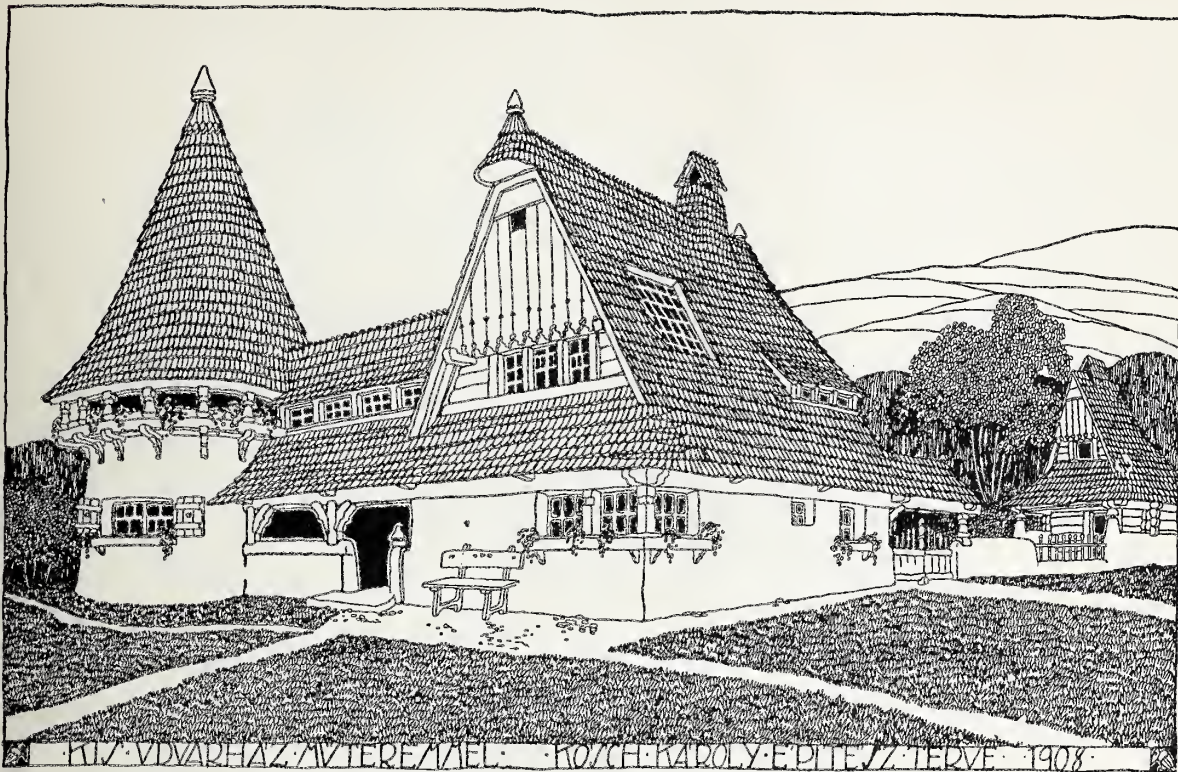
Festő, szobrász, architektus, tanulni a nép közé menjen.

Rég mondom ezt, minélfogva módomban volt e jó tanácsról különféle véleményeket hallani.

Egy festő a maga körében köztetszés mellett így szólott, mondván:

„Micsoda bolond beszéd az? Nem az a magyar művészet, amelyik a parasztot föstí. Nem a gatyától meg a rámás csizmától lesz magyarrá a művészet, hanem annál fogva, hogy magyar művészek csinálják, nem pedig németek és spanyolok. Ha Dachaut, ha Fontainebleaut, ha Hollandiát, vagy Uj-Guineát föstí is a művész, a föstése magyar művészet, mert magyar művész cselekedte.“

Egészen jól beszél, aki így beszél. Vele tartok. Csakhogy én azt az elvet, mielőtt hirdetni merném, tartalommal óhajtom megtölteni. A művészet magyarságát valóban a művészek magyarsága oldja meg; de én ennél az elvi kijelentésnél a világért sem merek oly határo-

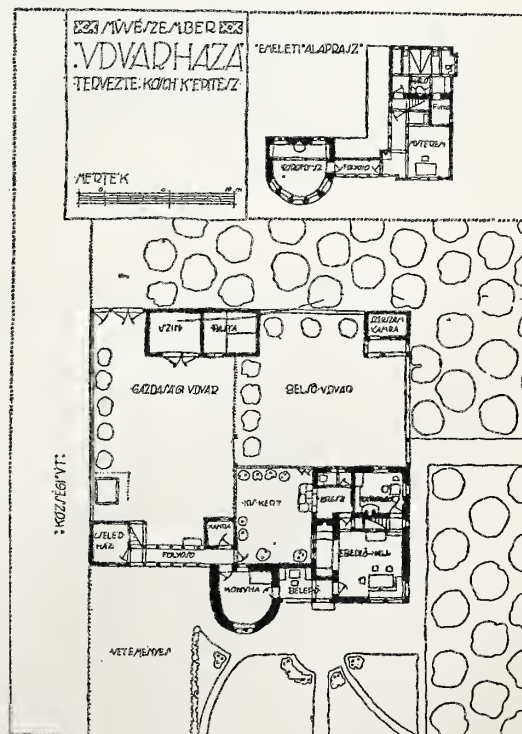

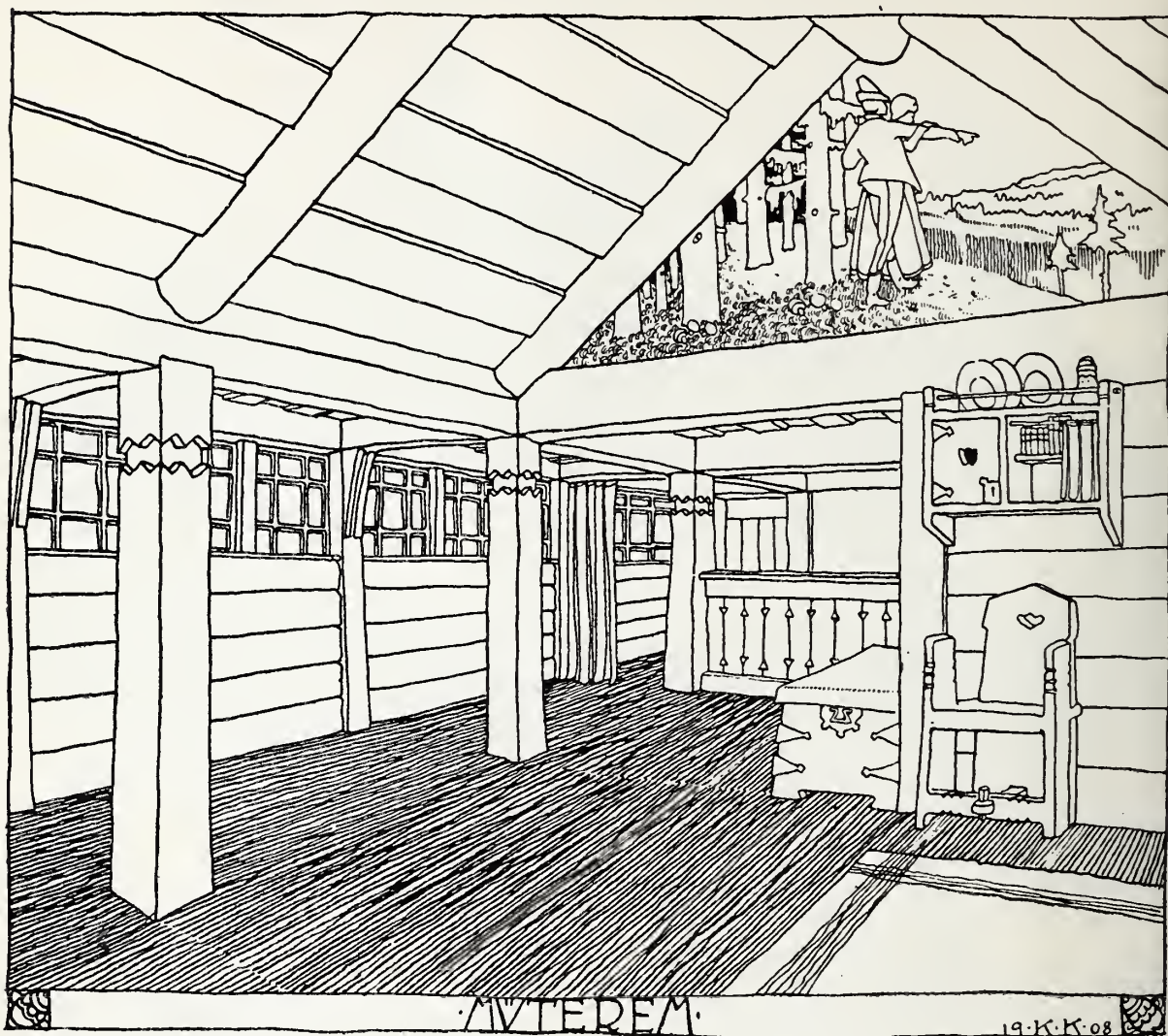
PROJET POUR UNE MAISON DE CAMPAGNE.

KÓS KÁROLY TERVE.

zottan megállani, mint a tisztelt előttem szóló. Én látni akarom előbb — a magyar művészt.

Közéleti viszonyaink igen kevésbé alkalmasak arra, hogy fajbeli kultúrával és a benne való hit erejével töltsék meg a lelket egy ifjúnak, ki az iskolai céltudatos fegyelem és a családi nevelés kötelekei közül túlkorán kiszakítva magát, komoly eszméletekre föl nem készült elmével szalad neki a művészetek szabad világának. Egységes nemzeti társadalmak az ilyen ifjút nevelésbe veszik, de ott, hol ily társadalom nincs, iránytű nélkül vergődik a fiatal bohém s hányt-vetett sajkája rendesen idegen vizekre téved. Életkorának abban a szakában, mely minden hatás iránt a végtetekig érzékeny és a hatások közt, rendező elmével, válogatni még nem tud, többnyire a külföldre kerül s egész tehetsége ott egy-egy idegen eszmevilág meg nem értett és félreértett kultúrájának áldozatává lesz. Áldozatává, mert az a merőben más kultúra sokkal kevesebbet ad neki mint amennyit tőle elvesz. Az ilyen tehetség basztárdképen

ATELIER D'ARTISTE.

KÓS KÁROLY TERVE.

kerül haza; franciává, németté lenni, természetesen, nem tudott, de művészete már a magyar szót idegenül ejti, a magyar néplelket már nem érzi, csak a vitézkötést, gatyát és a rámás csizmát látja meg. S ha magyar művészetről beszélgetek előtte, természetes, hogy lesajnál, mert azt hiszi, hogy a magyarságot én is a vitézkötésben látom.

A szobrász azt mondja, minek menjen ő tanulni a nép közé, mikor a nép szobrokat nem csinál?

Az architektus felsőbbbségesen jelenti ki, hogy a népnek nincs architektúrája, csak ornamentuma. A házból pedig nem lesz

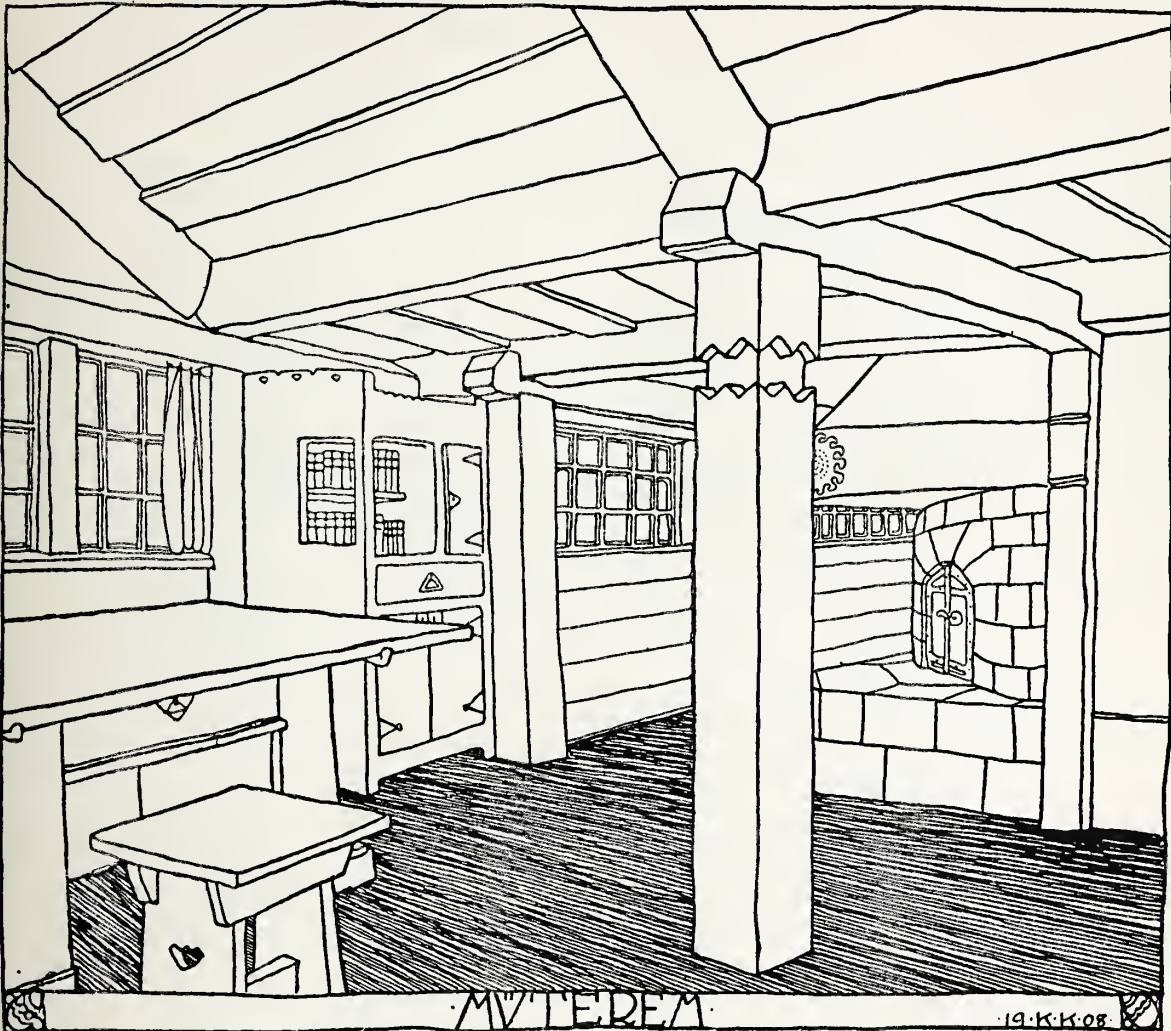
magyar ház csak azért, mert tele aggatjuk szűrők és subák vadvirágaival.

Mindenkivel egyetértek, aki azt állítja, hogy a művészet a magyar nép lemásolásától nem válik magyarrá.

Nem is azért ösztöngöm én a művészeket a nép közé, hanem azért, hogy keressék meg és találják meg a nép — lelket, a magyar lelket.

Ami hiányzik kultúrás közéletünkől, az egységes magyar lélek, erőnk és óhajtott nagyságunk e legfőbb feltétele, az még megvan a népnel. Veszendőben, de megvan.

Ezer bontó elem ostromolja, szét is hull talán nemsokára, de mielőtt e nagy katasztrófa

ATELIER D'ARTISTE.

KÓS KÁROLY TERVE.

bekövetkeznék, fogjuk meg és hozzuk fel ide, kulturás életünkbe.

Gyönyörű példáit látjuk népünk világában annak, amiről fentebb szólottam, hogy lélek-egységből miképen emelkedik föl az ember műve a stílus magaslatára. Ezen a darabka földön nincsen is más egyéb stílus, mint a nép művészetének stílusa. S mert ez, ha naiv formák között él is, sajátos lelki törvényeken alapuló magyar stílus: menjünk és érintkezzünk azokkal a törvényekkel, melyeknek ez a stílus az eredménye.

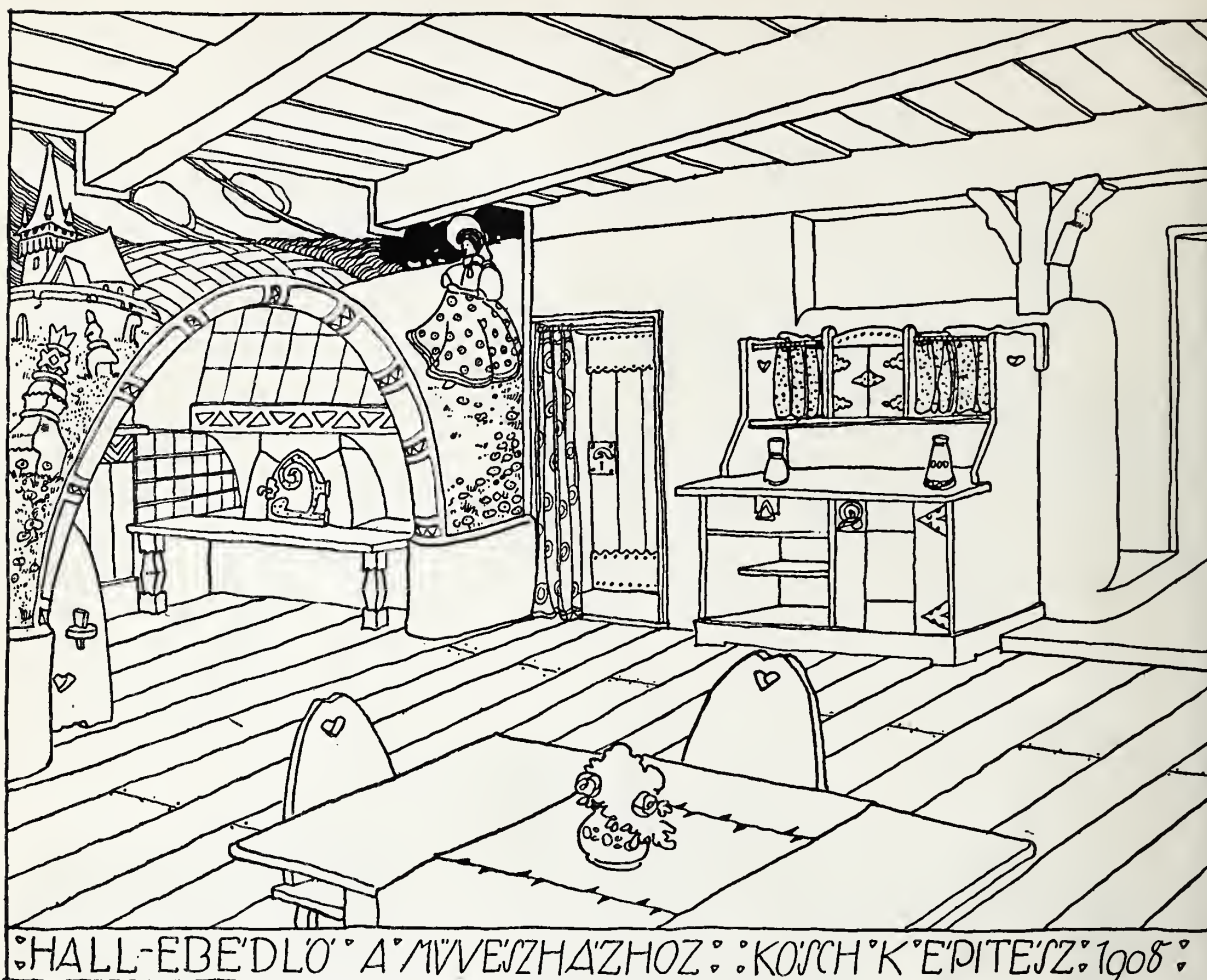
Az a lélek, mely a nép művészeti stílusát megalkotta, még él, de gyönyörű alkotására már csüggedtszárnyú rezignációval néz, mert

az élet túlsok baja, gondja művészkedéshez többé nem engedi. Ő még él, vele még beszélhetünk, ha nagyon sietünk; de műve már a múlté, elvégeztetett . . .

Hogy mi a nép és mi a nép művészete, arról szóljon most helyettem két magyar művész, ki mégis lekerült a nép közé és ivott a lelke mélyének forrásaiból.

Az egyik, festő, immár a stílus megértésének útján, visszajöven a néptől, így ír:

„A magyar nép művészete, mint minden igaz művészet, teljesen, organikusán egybe-forrott a nép életével. Primitívnek mondják, mert nem ismerte a hazugságot és a megalkuvást. Nem félt sem a kontrasztoktól, sem a

MAISON D'ARTISTE.
HALL, SALLE À MANGER.

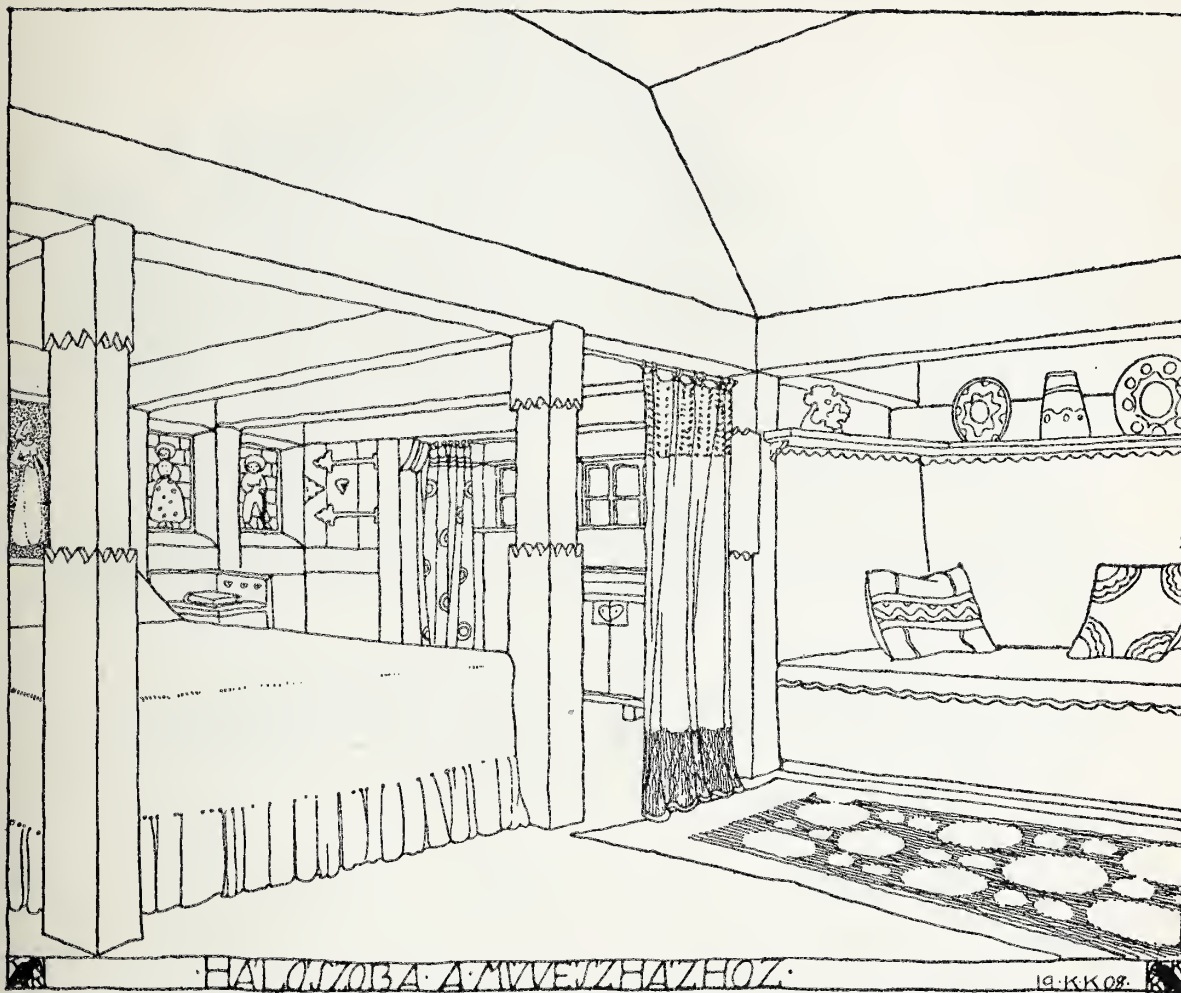
KÓS KÁROLY TERVE.

nagy konszonanciáktól. Vonalaiban ötletes, színeiben virító, egész megjelenésében meggyőző, hűsége végigkísérte a nép fiát az ő egész életén s élete minden eseményének jelentőségét mélyítette, szimbólumaival magasabb szférákba emelte.

Az elmúlt század utolsó tizedeiben aztán — ne kutassuk, mi rabolta el tőle az alkotás ösztönét — a népnek ez a művészete egyszerre csak enyészetnek indult és enyészéssel mintha a népnek sok egyéb nemes és értékes tulajdonságai is nyomtalanul eltűnédeztek volna.

Most már az a kötelességünk, hogy a magyar népnek ezt az ő sajátos, ősrégi, immár veszni induló formai nyelvét megmentsük és átültessük egy újabb, modern kulturális fázis

számára. Első és legfontosabb teendőnknek kell lenni, hogy az embereket a formai nyelv létezésének legalább csak a tudatára ébresszük, annak tudatára, hogy ez a formai nyelv épen olyan elvitázhatatlan közkinccse a magyar léleknek (bár úgyszólván alig tud róla valaki), mint az a másik, a szóbeli, irodalmi (amelyet mindnyájan ismerünk). Meg kell tanítanunk mindenkit arra, hogy milyen értéke és jelentősége van a legkisebb tárgynak is, mely ennek a formai nyelvnek a stílusában készült. Mindmeggannyi főbenjáró kincsei ezek a mi nemzeti kultúránknak, mert elemei egy olyan formai nyelvnek, amelyet nekünk művelődésünk újabb korszakában továbbfejleszteni, a benne kifejezésre jutott törvényszerűségek szerint cselekedni elodázhatatlan kötelessé-

MAISON D'ARTISTE. CHAMBRE À COUCHER.

KÓS KÁROLY TERVE.

günk.“ — Így ír jeles művésznk, Körösfői Aladár.

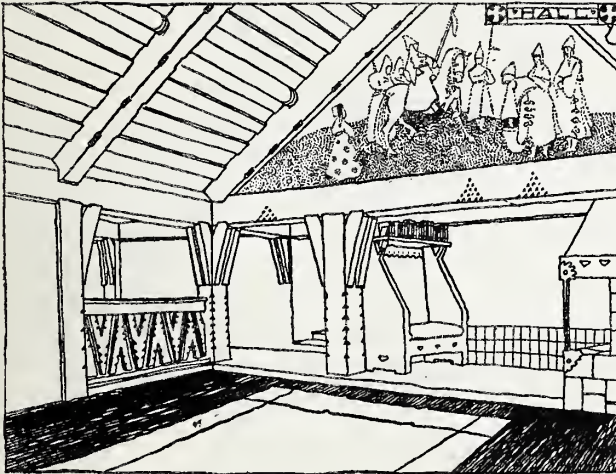
A másik művész — kevesen ismerhetik még, de bizonyosan igen sokan fogják majd ismerni nemsokára — egy egészen fiatal architektus, a most induló generáció legjavából, Kós Károly, — lángoló lelkesedéssel ír az ő megismeréseiről, melyekre a nép világában tett szert.

Részem lévén abban, hogy ő Erdély népét és népi művészetét meglakhatta, egy saját kezével írott és rajzolt szépséges könyvben számol be a tapasztalatairól. Ez a művészi unikum közkézen nem forogván, azt hiszem, hasznos munkát végzek, ha belőle írom ki azokat a dolgokat, amikkel e beszélgetésemet a legmértőbben fejezhetem be. Írásából kiérzik

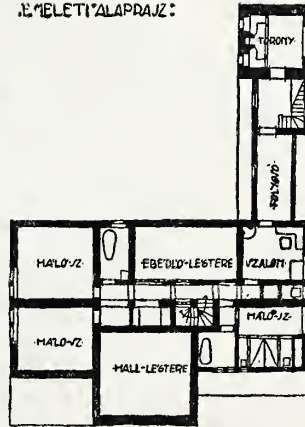
a tüzet fogott szív sugárzó melege, a lélekbe, vérbe felszívódott hit és meggyőződés.

— Tanulmányát Segesvár architektúráján kezdte és folytatta a Torockóén. A középkor hangulata szállott a lelkére, azé a középkoré, mely konstruktív formáival idegenből került Erdélybe s ott magyarra lett, minden más idegentől különbözővé.

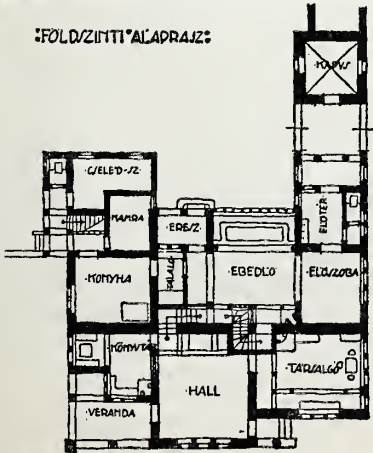
Aztán fölmegy a székely nagy hegyek felé, a Bucsínon túl, a gyergyói havasokba, a fenyőerdők világába, ahova beszorult és megmaradt egy darabka ősmagyar haza. Itt megül a nép között s gyönyörűen írja le, hogy közöttük élve, dalaikat, meséiket hallgatva, munkatevésüket szemlélve, miképen lobbant össze lelke a nép lelkével. Mondja:

EMLETTI ALAPRAJZ:

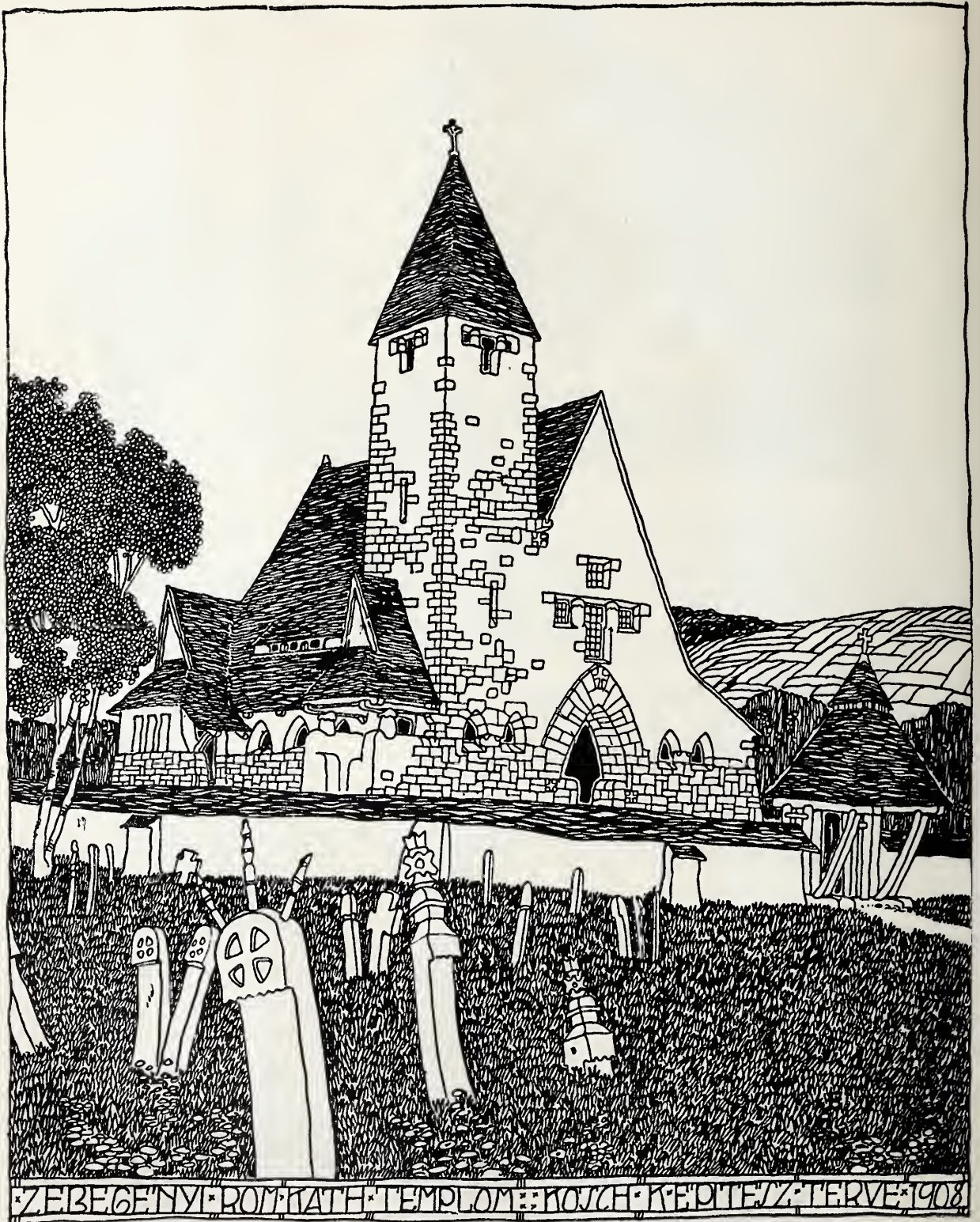
FÖLDZINTI ALAPRAJZ:

VÁRHAZ A DOMBOLDALBAN. T. 2000
TERVEZTE: KÓSZ KÁROLY, ÉPÍTÉSZ. 1902.

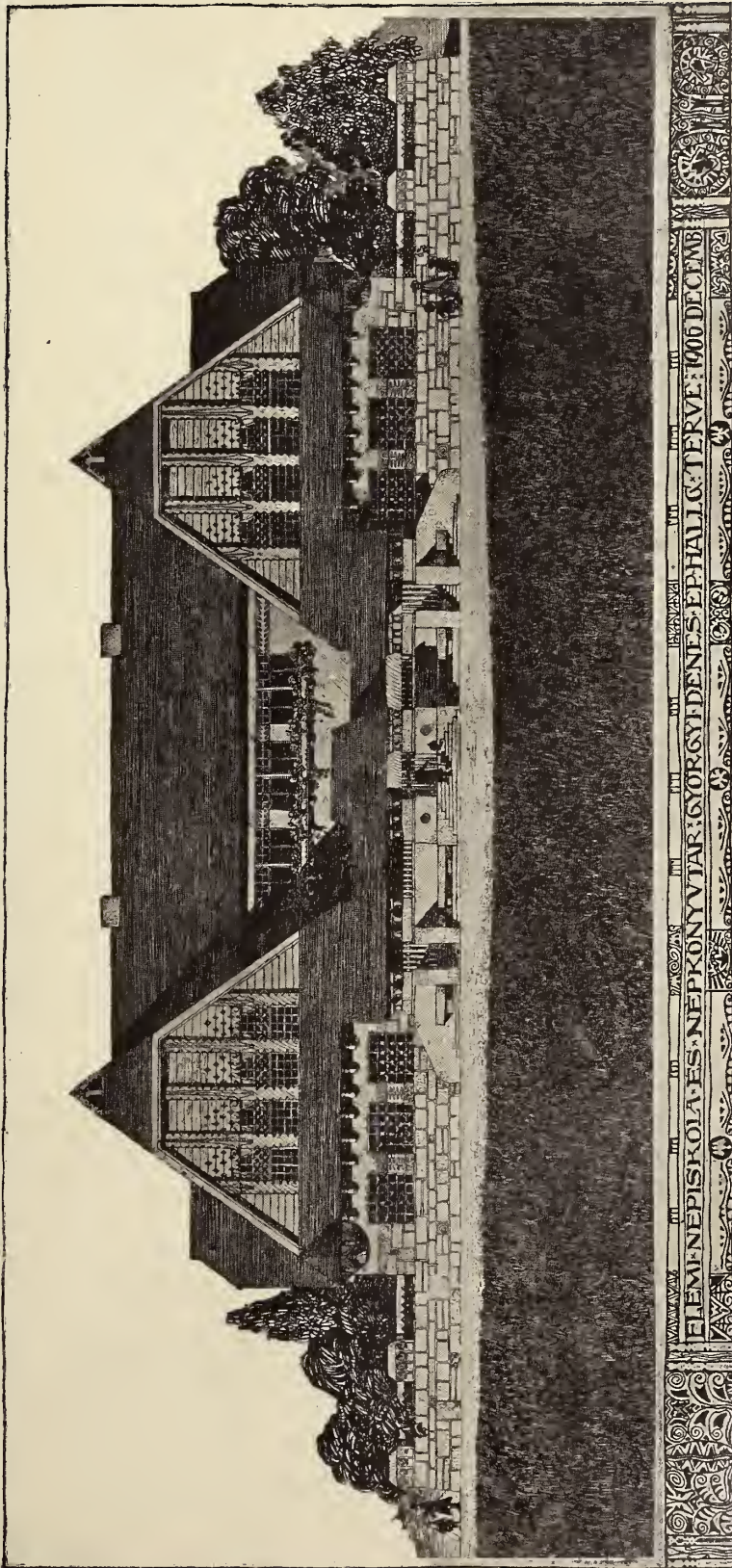
PROJET POUR UNE MAISON
DE CAMPAGNE SUR UNE COLLINE.

KÓSZ KÁROLY
TERVE.

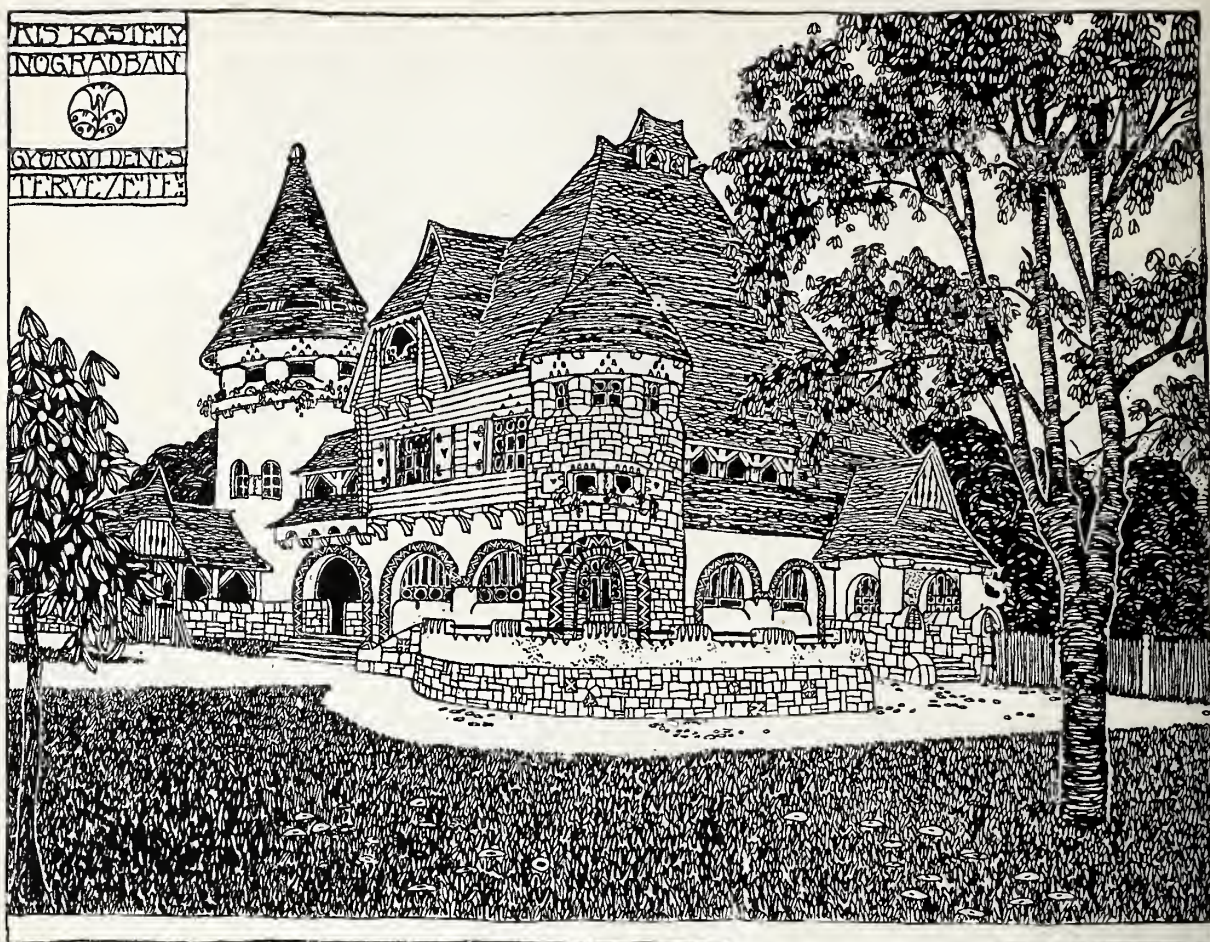
PROJET POUR L'ÉGLISE CATHOLIQUE
DE ZEBEGÉNY.

KÓS KÁROLY
TERVE.

PROJET POUR BÂTIMENT APPARTENANT
À L'ÉCOLE PRIMAIRE ÉLÉMENTAIRE.

GYÖRGY DÉNÉS
TERVE.

PROJET D'UN CHÂTEAU.

GYÖRGYI DÉNES TERVE.

templom megett, egy füves domb és fejtül a hímes fejfa . . .“

Nos, ezekben a szárnyas szavakban, úgy-e bár, még kevés az architekturai pozitívum?

De van bennök egy sokkal szebb bizonyosság, az a bizonyosság, hogy íme, egy ifju architektus, ki most nem rég hagyta el a politechnikum lénia- és cirkalom-világát, megihletve áll a néplélek csodálatos erejű varázslata alatt.

Majd tovább, s ebben már architektúrai pozitívum is vagyon:

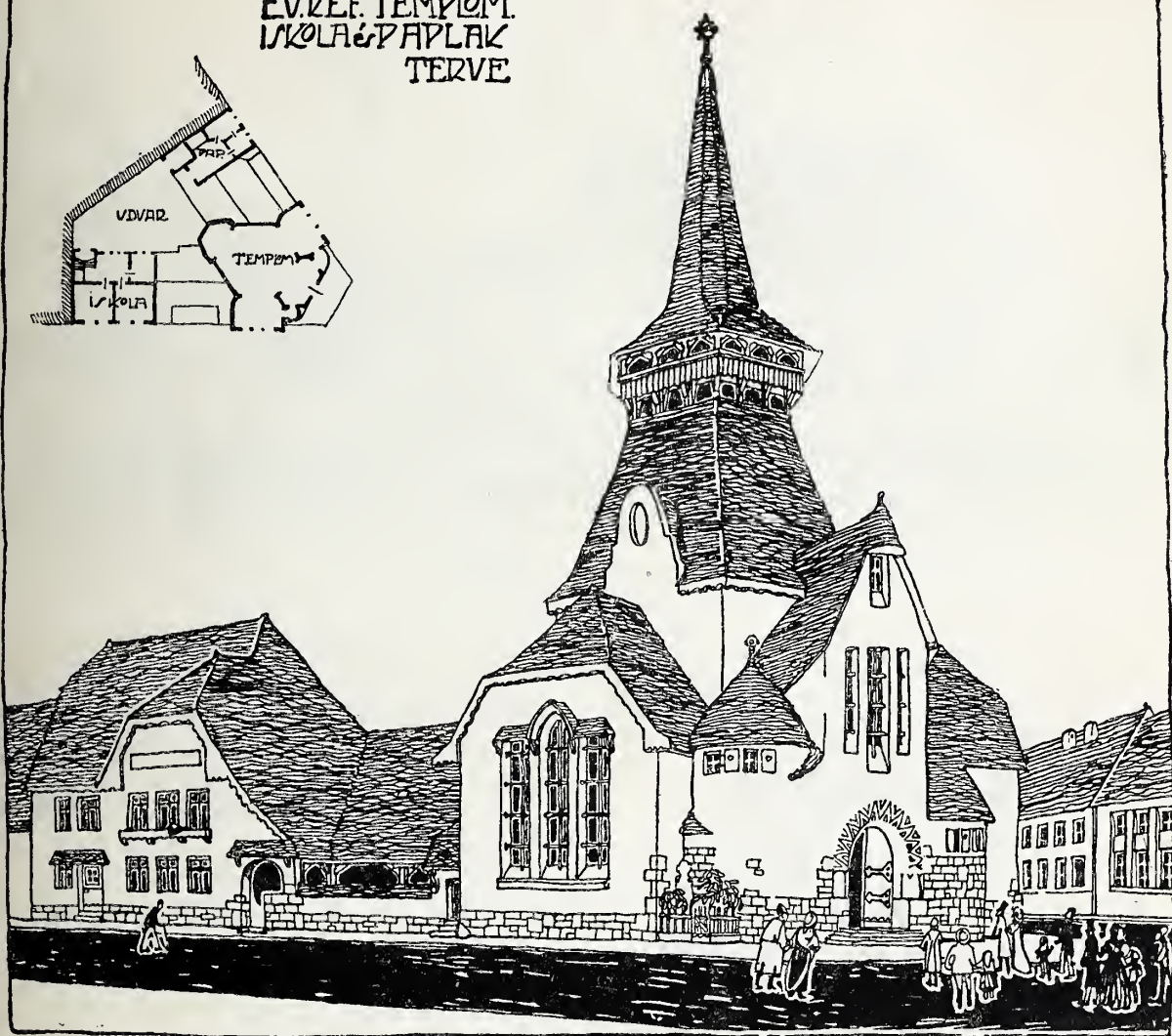
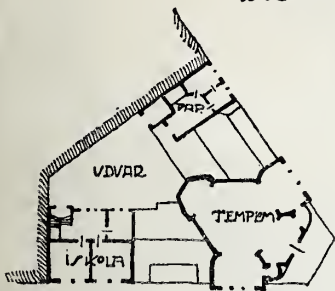
„Láttam a küküllőmenti szász építkezést és láttam a torockóit is, meg a székely magyarokét, meg a kalotaszegit is. És láttam azt, hogy ez, ha mind ugyanabból a tőből fakadt is, mégis mind más és más; de habár

más-más is mindenik, mégis ott van bennük a nagy közösség. Különböznek egymástól, mert más a szász, más a torockói, más a székely, más a kalotaszegi nép, — és van közösség bennük, mert egy országban, egy éghajlat alatt, egy sorsban éltek, közös a multjok, közösek voltak örömeik, szenvedéseik, közösek az emlékeik, közös a históriájuk.

A szász vártemplom is az erdélyi művészet alkotása, mint a kalotaszegi falvak templomai. Ez a közösség bennök.

Ennek a közösségnek a törvényeit kell tőlük eltanulnunk, ha magyarul akarunk dolgozni. Be kell fúrunk a lelkünket ebbe a földbe, amelyre építeni akarunk. Ami a vadmadárnak az ő szárnya, ami a virágnak az ő illata, azzá kell lennie e föld, e nép szeretete-

EV. REF. TEMPLOM.
ISKOLA ÉS PÁPLAK
TERVE

PROJET D'UNE ÉGLISE (CALVINISTE)
ET D'UNE ÉCOLE.

MENDE VALÉR
TERVE.

tének a mi számunkra, magyar építészek számára.

Ezért hallgatom én együgyű emberek együgyű beszédét, amik folynak csöndes őszi estén, mint patak vize a fűzfák alatt; ezért akarom megismerni a hímes fejfák alatt nyugovókat és históriájukat, ezért hallgatom a vén Vlegyásza felől fújó szél muzsikáját, amint elzúg a tornác oszlopai között, és hallgatom a Hargita fenyveseinek kis falvaiban vén nótafák (ösdalokat tudó öregek) meséit

régi pogány világról, Attila királyról, hadak útjáról, Csaba királyfőről és szépséges Réka királyasszonyról; ezért járom a földjüket, ha búza érik, járom, amikor a török búza szárazon zörög az őszi szélben és járom akkor is, amikor fehér az egész világ a Bucsestől az erdős Retyezátig. Ez az, amit keresek és találok a házaikon, kívül és belül, templomaikon és az embereken. Ez az, ami művészetüket, viseletüket és minden dolgukat, még beszédjüket is olyan végtelenül becsessé teszi, mert megértem

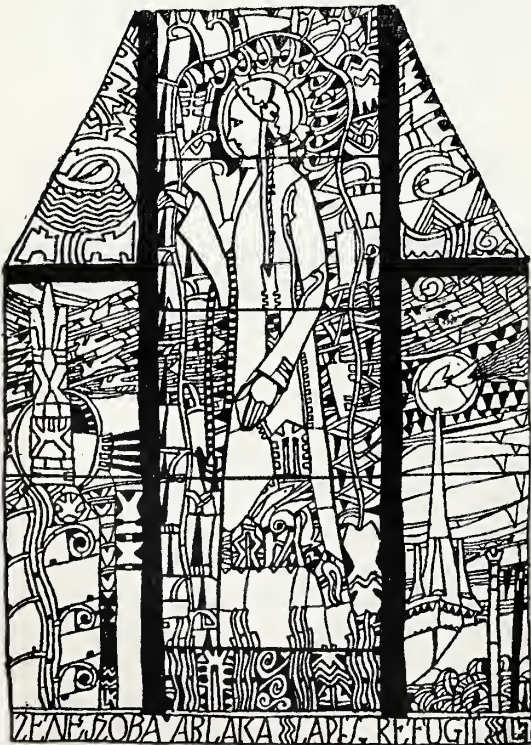
PROJET D'UNE MAISON
DE CAMPAGNE.

KOZMA LAJOS
TERVE.

mindenből, hogy mindez — magyar. Ezért akarom élni e gyönyörű magyar nép életét,

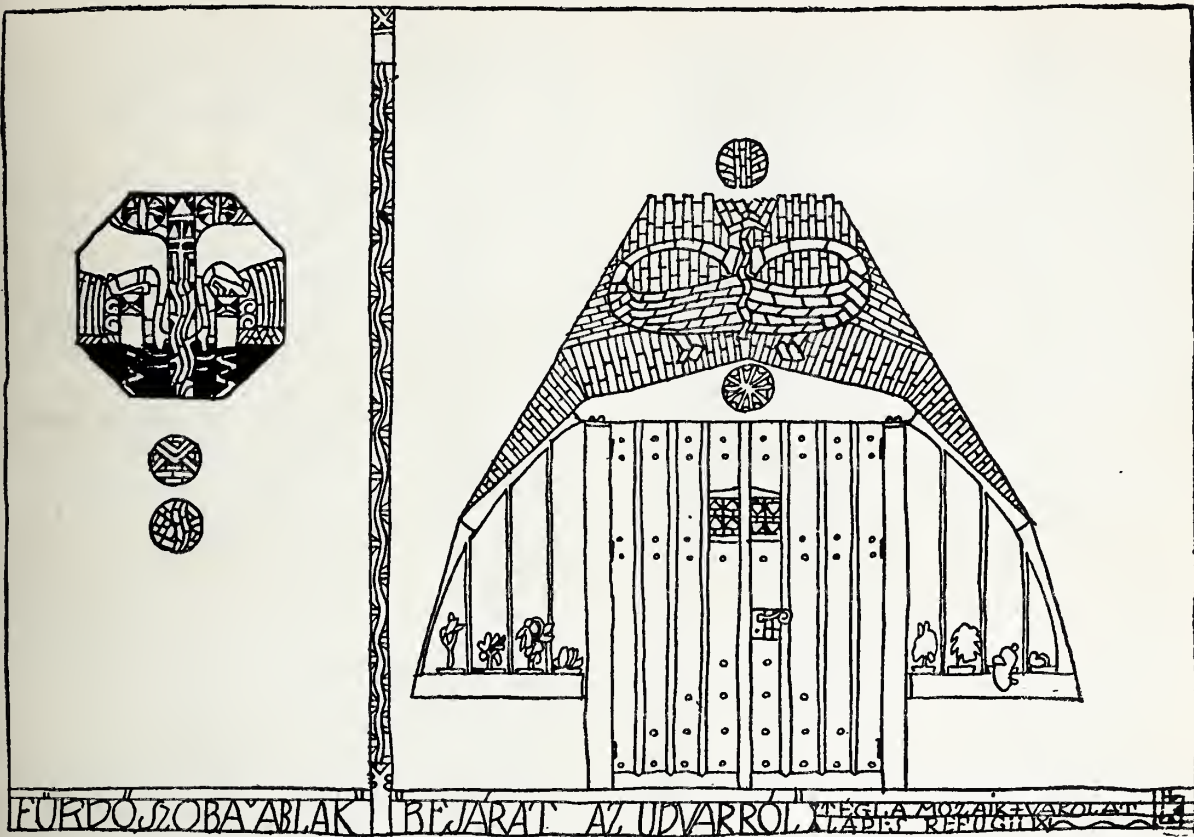
álmodni az ő álmaít, ezért akarok úgy gondolkodni, mint ő, érezni tudni, mint ő és emlékezni, mint ő. Mert ez az érzés, gondolat, emlékezés benne van a cselekedetében akkor — ha öntudatlanul is — amikor kifaragja tornáca oszlopát, mikor kihimezi a kapuját, mikor a templomát, a házat, csűrét építi, és ez az érzés, gondolat, emlékezés vezeti a kezét, mikor idegen minta után is magyar léssen az ő műve. Ez teszi szemét olyanná, hogy az idegen holmiból ki tudja választani, azt ami neki és talán épen csak neki való, és meg is tudja csinálni úgy, hogy azt nem lehet másnak látni, mint csak magyarnak. Ez a nemzeti génusz. Ez az, amit keresnie kell a magyar művésznek és amit csak itt találhat meg, ezen a földön, e között a nép között."

Az erdélyrészi nép architektúrájának stílusáról így ír: „A szász nép a nyugat középkorával ajándékozta meg Erdélyt és a mi népünk csinált abból nemzeti gótikát. A valkói, körösfői, gyerőmonostori templomok magyar gót templomok. És ha külsőségeiben: ornamentikában, egyes fedélalakításban, bútorok kivágásában. vonalvezetésben hatottak is rá későbbi korizlések, a szellem, mely átlengi, középkori.

VITRAIL DE
LA SALLE DE MUSIQUE.

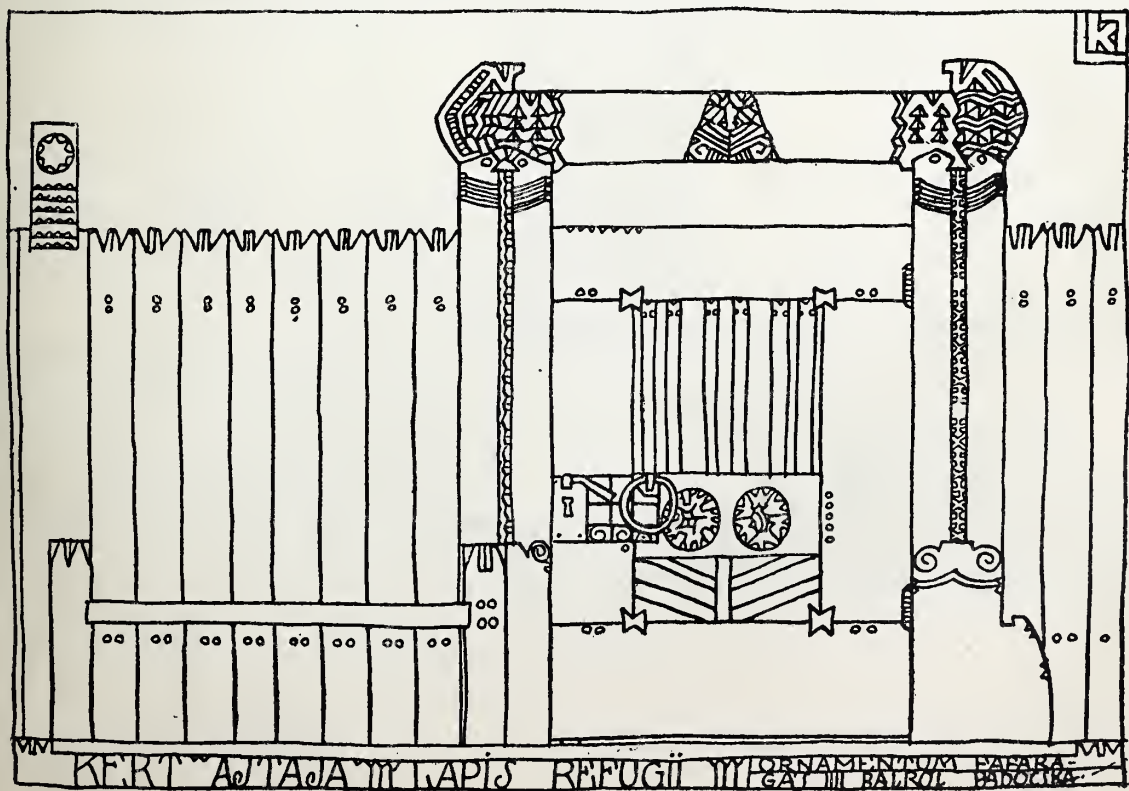
KOZMA LAJOS
TERVE.

FÜRDŐSZOBA ABLAK | BEJÁRAT AZ UDVARRÓL | TEGLA MOZAIK ÉVÁRÓLANT | LÁBIR. REFUGIUM

PETITE FENÊTRE ET PORTE DORMANT SUR LA COUR DE LA MAISON DE CAMPAGNE.

KOZMA LAJOS TERVE.

KERT AJTÁJA | TEGLA MOZAIK ÉVÁRÓLANT | LÁBIR. REFUGIUM | ORNAMENTUM BAKARA-GAT III BALÉROL BÉDOCKRA

PORTE D'ENTRÉE DU JARDIN DE LA MAISON DE CAMPAGNE.

KOZMA LAJOS TERVE.

És amiként az erdélyi magyar nép konstruktív művészete a középkor egyenes leszármaszotta, úgy a mi születendő nemzeti stílusunknak is csak a középkor lehet az egyik szülője. Egészséges csak az a művészi irányunk lehet, amelyik a meglévő alapokon akar tovább építeni. Népünk az ő stílusa alapjául a középkort fogadta el és ezt máig megtartotta; tehát ez megfelelt neki, és amint látjuk, tudta ezt a magáévá tenni, tudta a maga igen szerény eszközeivel is nemzetivé alakítani.

Konstruktív népművészetünk alapja a középkor művészete; nemzeti művészetünk alapja a népművészet.” — Így ír a fiatal Kós Károly.

Ezzel szándékoztam én magam is befejezni a beszélgetésemet; örülök, hogy helyettem egy fiatal magyar architektus fejezte be eképen.

Minden művészet csak úgy élhet eleven életet és csak úgy alakulhat belőle stílus, ha ihletét és megnyilatkozásának sajátosságait fájának lelkében és formanyelvében keresi és egyúttal organikus folytatása, nem pedig megtagadása a megelőző korok művészetének.

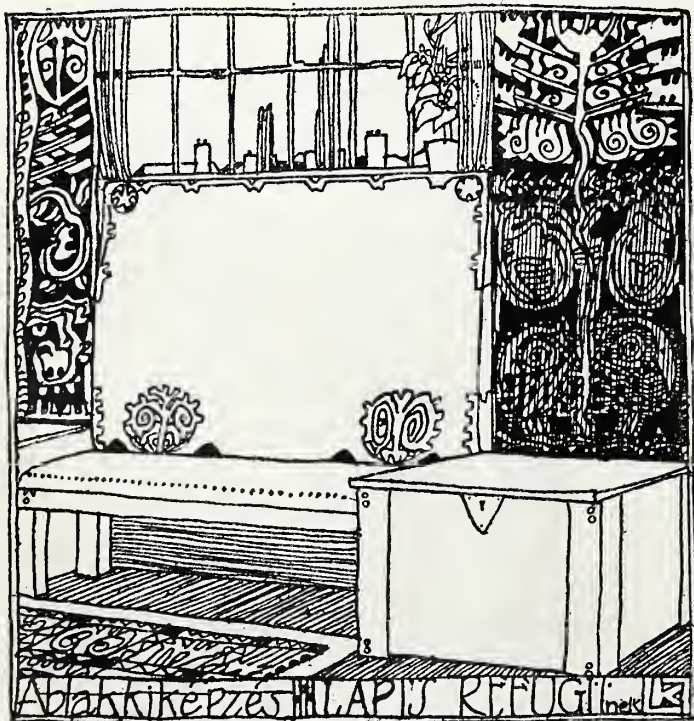
A jelennek a saját külön természete szerint kell élnie, de a multa kell építkeznie, mert különben a műve jellem és fundamentum nélkül való kontár építkezés.

FIATAL ÉPÍTÉSZEK.

Mai számunk főcikkének kíséretében építészeti felvételek, tervezetek és egyéb rajzok szerepelnek. Készítőik kivétel nélkül a leg-

fiatalabb építész gárdához tartoznak, akik csak az imént hagyták el vagy még csak legközelebb fogják elhagyni a budapesti műgyetemet.

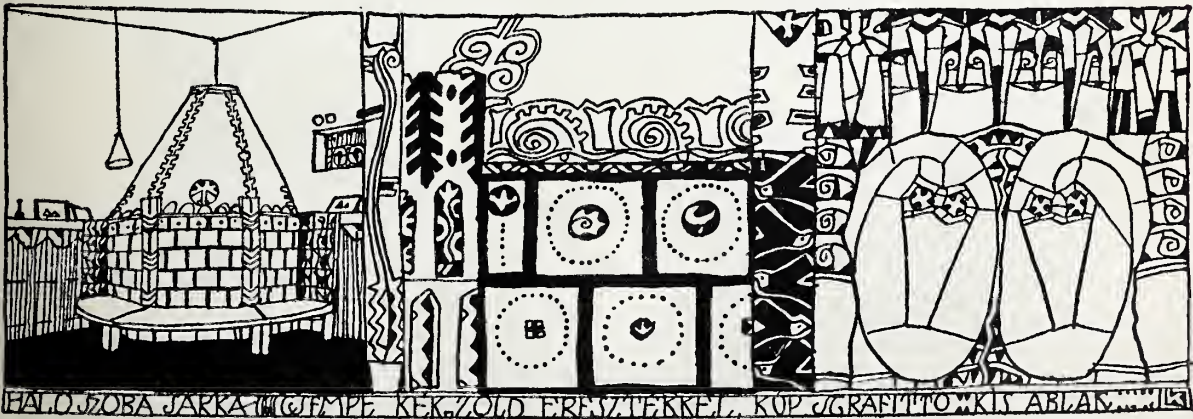

COIN
DE CHAMBRE.

KOZMA LAJOS
TERVE.

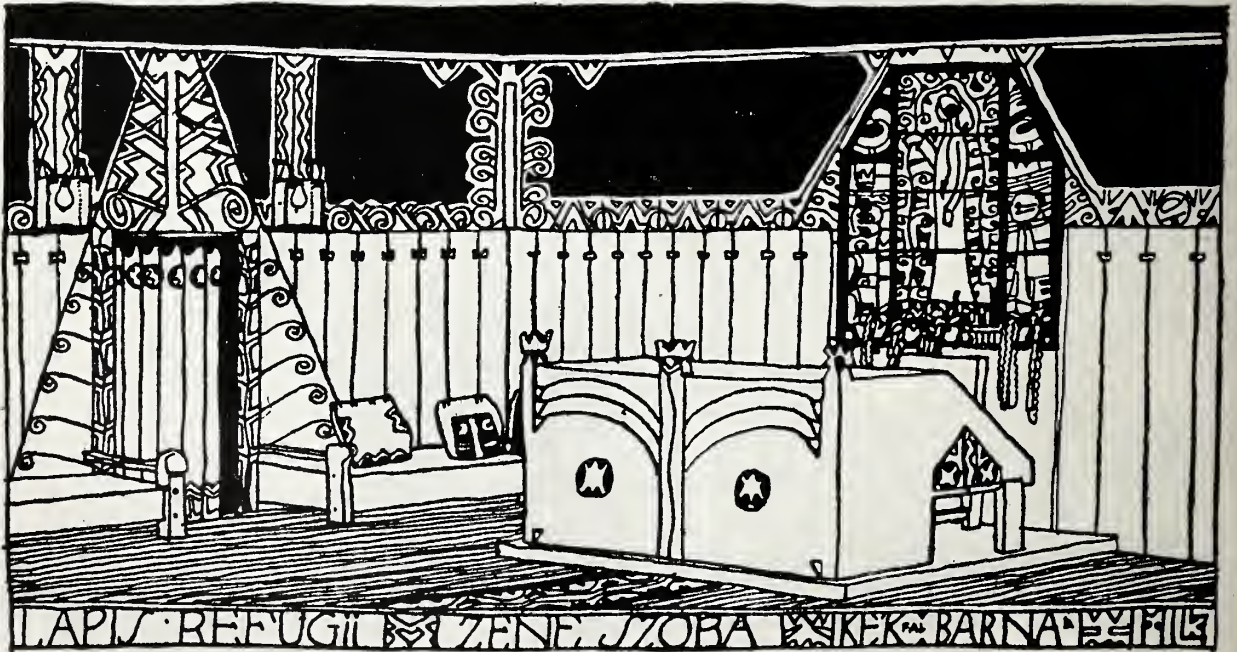
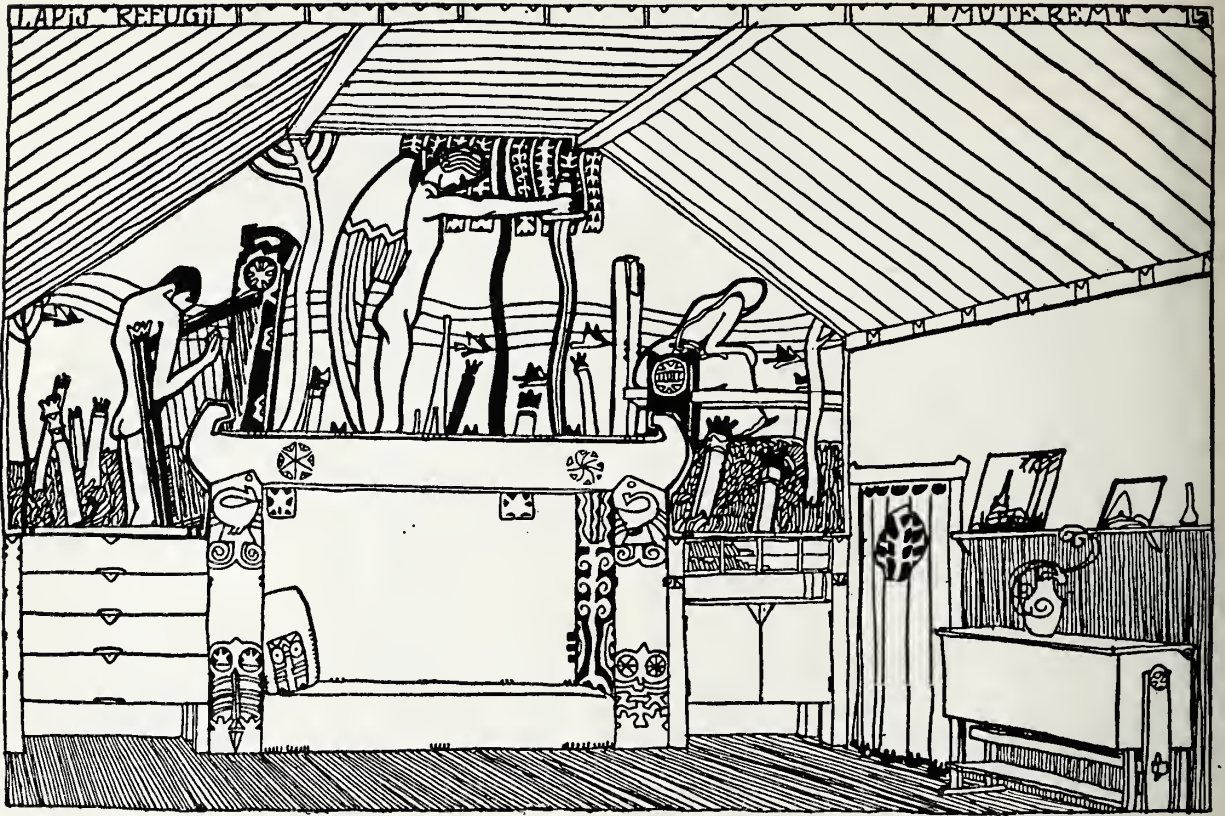
E fiatalok csoportja nem ötletszerűleg került így össze, hanem mert munkáik olyan ígéretekkel tartalmazzak, melyek közös törekvésekre engednek következtetni. Művészi egyéniségük most van fejlődőben. De a kiindulásnál már rendkívül érdekes és értékes jeleket adnak. Közös jellemvonásuk, hogy az iskolán kívül egy másik iskolát jártak, a népművészetét, amelyből azonban nem ethnografikát merítették, hanem bizonyos nagyjelentőségű elveket.

Mindannyian járták az országot s mindannyian vissza-vissza tértek a kalotaszegi Körösfőre. Rajzolgattak házakat, szobákat, kapukat, fejfákat és himzéseket, de legtöbbször mégis a körösfői templom tornyát. Bele is vésődött lelkükbe annak érzékeny vonala a négy fiatornyával együtt, hogy azóta úgy tekintenek rá, mint a japán művészek az ő szent Fuzsijama hegyükre. Itt találkoztak és értették meg egy-

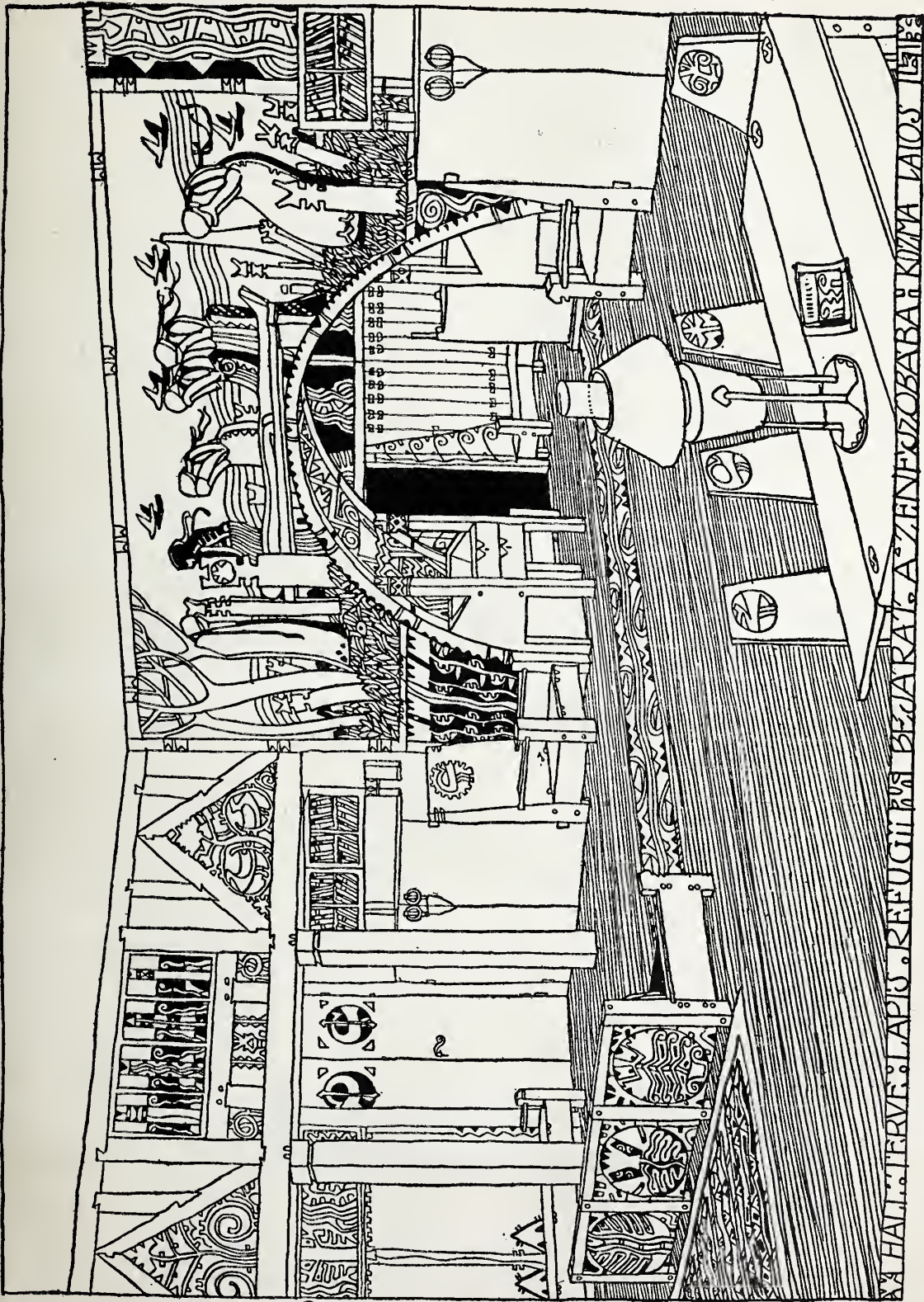
DÉTAILS DE LA CHAMBRE À COUCHER
DE LA MAISON DE CAMPAGNE.

KOZMA LAJOS.

SALLE DE MUSIQUE DANS LA
MAISON DE CAMPAGNE.

KOZMA LAJOS
TÉRVEI.

MAISON DE CAMPAGNE. DÉTAILS DU HALL ET VUE DANS LA SALLE DE MUSIQUE.

KOZMA LAJOS TERVE.

KET LEANYSIREMEKE

PIERRES TOMBOLES.

TÁTRAY LAJOS TERVE.

mást a körösfői templom körül mind a hatan: Janszky és Tátray, Kozma és Kós, Györgyi és Mende. Szövetségi jegyül is használhatnák a torony képét, ha ugyan minden szervezkedésnél is nem szorosabban fűzi őket össze a körösfői elvek — nevezzük úgy — közössége.

Mit képvisel hát tulajdonképpen a körösfői torony? Röviden: olyan eredeti alkotásokra vezető elveket és módszereket, melyeknél a súlypont nem az utánozható formanyelven van, hanem az adott körülményekkel számoló találékonyaságon.

A mi népünk építő készsége szoros kapcsolatot tart nemcsak a rendeltetéssel, hanem a természettel is. Pl. Kalotaszegen vagy a székelyeknél minden ház, minden templom úgyszólván bele van konponálva a tájképbe. Mintha csak úgy nőtt volna ki szervesen a földből, akár valami növény. Anyaga, megmunkálása, felépítési gondolata organikus kapcsolatot fejez ki a talajjal és az azon élő emberek életszükségleteivel.

A budapesti lánchídról körültekintve bizonyára sokan megérik, hogy az országházunk és a királyi palotánk tulajdonképpen fel van cserélve. Az egyik a magasba törekvő csúcsíves izlésével a hegy tetején, csak nyert volna hatásában, a másik pedig, az a habsburgi barok kastély, egyenesen sík földre illik, kert közepébe rejtve, mint ahogy a párja van Gödöllőn. Viszont az alagút és a lánchíd kapuáról, továbbá a halászbástyáról mindenki azt fogja mondani, hogy valóban azok csakugyan a maguk helyén vannak. A környezettel, mint látjuk, még a legnagyobb építészeti alkotásaink sem mindig számolnak, mit kívánjunk tehát azoktól

az uniformizált kaszárnyáktól, indóházaktól, iskoláktól, középületektől és templomoktól, amelyek úgy vannak kigondolva egy recept szerint, rajzdeszkán túl nem terjedő látókörrel, hogy bátran fel lehetne egyiket a másikkal cserélni egy-egy városban, sőt az egész ország területén. Művészeti irányukat jellemzi az a gipszspanyolfal, mit Walter Crane talált ki a budapesti körúti házakról szólva.

Azok számára, tehát akik megértik azt, amit látnak, a helyhez kötött építési gondolat, a primitívnek tetsző konstrukciók, a melyek talán a középkor óta élnek a népies architektúrában, a síma falak, a kívülről leolvasható belső tagozás, főleg pedig a szerkezeti vonalak és tömegek érvényesülése, amely mellett minden dísz csak alárendelt jelentőségű — igen sok becses és értékes tanulságokat tartalmaz. A kánonokban vetett hitet ugyan megbontja, de viszont biztos fejlődési utat jelöl. Ime ezt látták meg a mi fiataljaink is a körösfői toronyból.

A zebegényi templom, az ő iskoláik, nógádi kastélyuk, udvarházuk, művészházuk mind-mind egy bizonyos helyre vannak tervezve, egy bizonyos körülményekhez. S úgy a külső mint a belső kiképzésnél is világosan kidomborodik, hogy ezek már tudják, hogy valamit tervezni és cifrázni nem egyet jelent. Hanem az olyan formák is az iparművészet-hez tartoznak, melyeken semmi dísz nincs. Azaz hogy a mindenáron való díszítés még nem iparművészet. Ha ilyen lesz e csoport további munkássága is, mint a minő a kezdete, akkor a körösfői toronyról még sok szó fog esni.

CZAKÓ.

MAGYAR KÖZÉPÜLETEK.

A VELENCEI Doge-palota is középület, az ötödik kerületi járásbíróóság is az. A szegény alperesek, a fiskálisok, a végrehajtók, akik ebben a mi középületünkben és más, hasonló alkotások között járkálnak, talán maguk csodálkoznának legjobban, ha

eltűnne egy szép napon az ócska, poros lomtár és márványos csarnokban, csillogóra simított tölgybútorok között hatalmas falképek alatt kellene aktáikkal megjelenniök.

Az ellentét olyan szédületes a Laguna-város fejedelmi palotája és a mi szegényes

ítélkező házunk között, hogy bántóan triviálisnak látszik a kettő egybekapcsolása. De vannak dolgok, amiket csak is az ellentét világít meg kelőképen. Az ellentét, igaz, feltételez valami közös alapot. Hát hiszen a közösség megvan. A Doge-palotába is ügyvédek, jogkereső polgárok jártak. Bonyolult vagyoni jogi processzusokat bogoztak ki valaha a káprázatosan finom ablakok mellett. Döntöttek pénzügyek felett és emberi élet felett. És a sóhajok hídján át eljutott rettentő börtönébe a szerencsétlen bűnös. A gyönyörű márványpalota szájatató turisták zarándokoló helye, hajdan a nyilvánosság, a jog, a közigazgatás háza volt, de azért, sőt épen azért méltó hordozója minden dísznek, minden pompának, amit csak termett a kora.

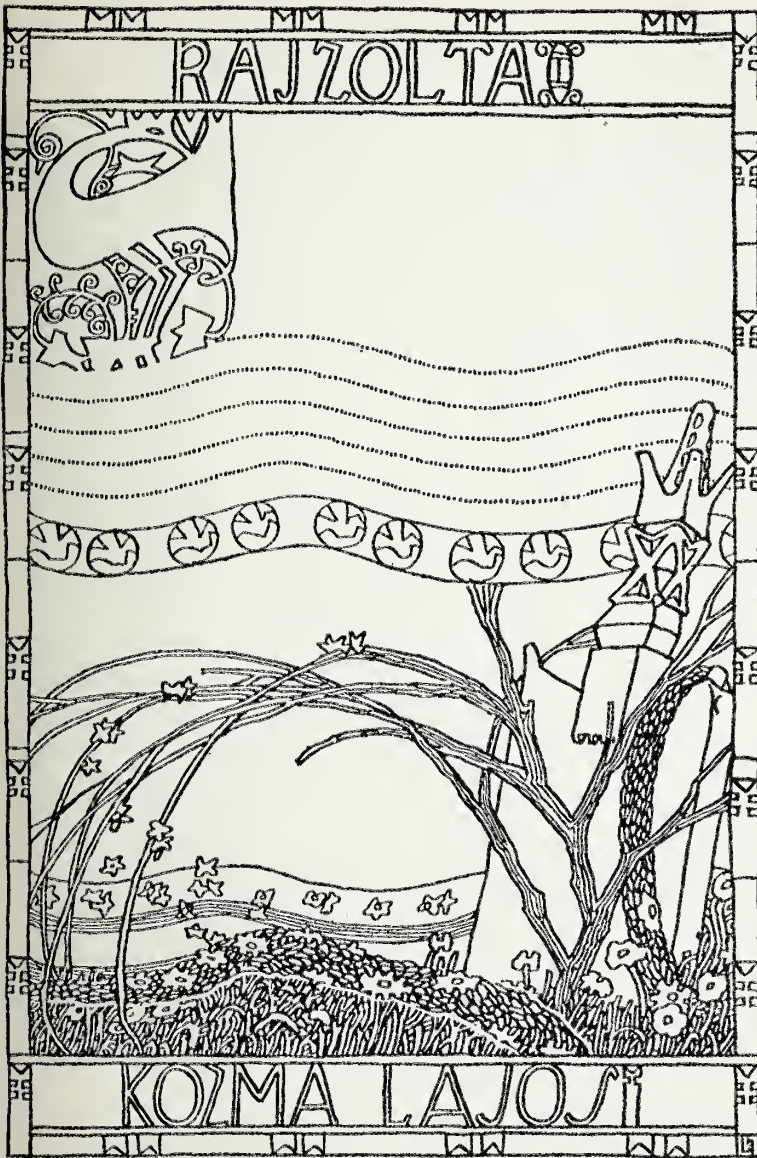
Anélkül, hogy valaki boldul, a Doge-palota köntösében szeretne látni minden magyar középületet, mégis gondolkozásra készítet az a sivárság, az a lélektelen unalom, szürkesség, amely még az újabb magyar középületekben is fogad. Az idők, igaz, nagyot változtak és velencés fénnel, velencés ragyogással nem ékesítik a leggazdagabb népek legkiválóbb építményeit, mondjuk, országházait sem. A jó izlés, a szép szeretete azonban nem vészett el, csak épen változott, átalakult az idővel együtt. A kultúrember, akít otthon legalább is tisztaság, világosság, szép után való törekvés vesz körül, joggal keresi ezt a miliót minden nyilvános célra szánt helyiségben.

Persze, hiába keresi. Minden engedmény, amit hivatalos körök, hatóságok a művészi

KOZMA LAJOS.

szellemnek tesznek, kimerül abban, hogy egy új épület tervét pályázat útján szerzik be. A pályadíjat nem mindig a legartisztikusabb terv viszi el. Ha mégis a legartisztikusabbé a palma, az csupán annyit jelent, — nem művészi erő hiánya, hanem a szegényes eszközök miatt — hogy az új épület csinos, ötletes homlokzatot kap. Már a belső megoldásnál már kevésbé érvényesülnek esztétikai szempontok. Az meg szinte példátlan, hogy a berendezésnél szóhoz

KOZMA LAJOS.

jusson a modern termelés legbecsesebb kreációja, az iparművészet.

A tervpályázatok útján igen sok művészi törekvés talál módot a megnyilatkozásra. Hogy mégis olyan kevés a középítkezések izlésfejlesztő hatása — holott régente ezek voltak a stílusfejlődés, az általános izlés eleven forrásai — annak oka épen abban keresendő, hogy a formai kvalitások a pusztá külsőre, a burokra szorítóznak. Hiszen a modern épületnek a

homlokzat mindinkább csak boríték. A téglá, a vas, a vakolatok sokféle fajtái, az egyre jobban közeledő öntött falazat, mindezek gátat szabnak a külső kiképzésnek, a szabad dekorációt lefokozzák, a hálószerű konstrukció pedig nem alkalmas arra, hogy az oszlopos, íves építkezés szépségeivel versenyezzen.

A modern épület befelé él, még a közcélokra szánt épület is. A modern ember siet, kocsin jár, az utcán nem nézdegél, a façade számára alig van egy pillantása, rohan be a kapun, csak az épület belsejében kezd gondolkodni arról, hová is jutott. Itt néz először körül, itt kezd értékelni, kritizálni. Az tehát a fontos, — legalább is az épület külsejéhez fűzött igényekkel egyformán fontos — hogy az első stációjánál melegség, nemes izlés, hangulat fogadja. Ez az első impresszió tudatja vele tulajdonképpen, hogy hol van. Ennek a belső állomásnak a fontosságát már érzik a művészek, amidőn foyer-k, előcsarnokok, lépcsőházak, vesztibülők formái kifejlesztésével mindjobban törődnek.

Hanem ez csupán az első pihenő. A jövevény már szalad föl a lépcsőn, vágta keresztül a folyosókon, keresi a hivatalszobákat. Amint megy előre, úgy marad el tőle az izlésnek, az esztétikus törekvésnek utolsó nyoma is. Szürke falak fogadják, barátságtalan, kongó, hamuszínű terrazzo-padló, szűk folyosó, nyírkorgó ajtók és a csupasz szobákban törött lábú bútordarabok. Itt várakozik, itt ácsorog órák hosszat az ügyes-bajos ember, unalmában itt vizsgál meg minden zúgot; — ha a

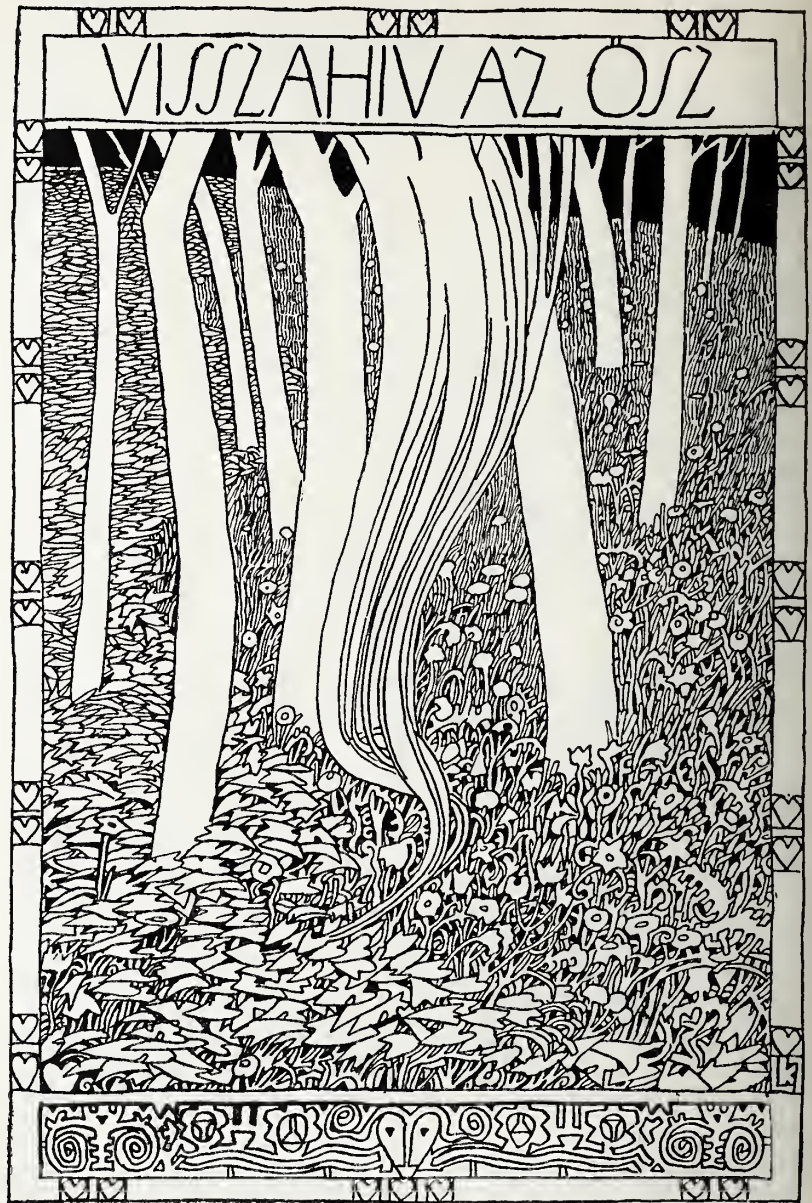
középületek művészete valóban a népnek szól, ha valóban arra való, hogy a kommunális hely kiemelkedő voltát mutassa és ünnepi ruházatot tárjon a néző elé, akkor az ünnepiességét, a kiváló formák, anyagok érvényesítését, az artistikus elrendezést itt kellene kezdeni, belül, a szív táján, ahol az összegyűjtött szépség valóban a nép szeme előtt van, ahol csakugyan lehet tőle hatást, izlésfejlesztő impressziót várni.

Minden művész, akár épületekkel, akár mesterséggel foglalkozó, de minden gondolkodó ember igazat fog adni abban, hogy egy középület, egy egészen szimpla hivatal, iroda, vagy iskola belső helyiségeinek artistikus elrendezése nem valami ördöngös mesterség. Botorság volna arról írni, ami már a művészi inspiráció, a mesterségbeli jártasság, az ötlet, a lelemény szabályokba nem foglalható dolgához tartozik. De minden egészséges szemű érdeklődő észreveszi és megjegyzi magának, hogy olykor a legszimplább eszközök milyen kellemes, milyen lebilincselő hatást váltanak ki.

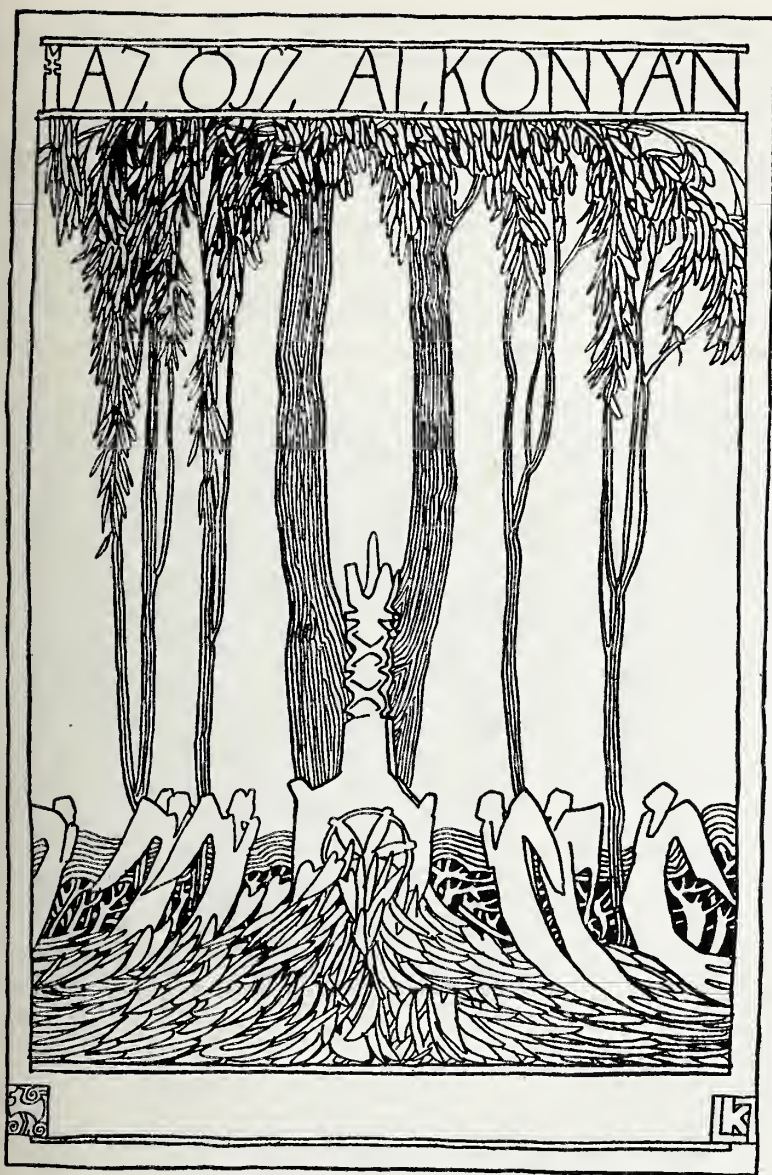
Egy nagy, régi falusi házban láttam egy széles, zárt, alacsony folyosót. A falai fehérre voltak meszelve, ez a fehérség visszatükröződött a padló színes, tarka, négyszögletes borító lapjain és a falak mellett állott néhány vörösre festett nádszék. Ez a néhány szín, néhány vonal — lehet-e elképzelni is egyszerűbbet — hihetetlenül kedves, formás, kellemes volt. Artistikus volt, noha elrendezésében legfelfjebb a háziasszony egészséges érzékének volt része. Hát ennél több

eszközzel rendelkezik a legegyszerűbb, a legmindennapiabb használatra szánt középület is. Miért oly ritka bennük mégis egy kellemes színfolt, egy jól megformált bútordarab?

A magyar iparművészet haladása, utolsó évtizede egyszerűen bámulatra méltó. A képzőművészetet magát harcoló emberek és harcoló irányok szaggatják, bénítják. Az iparművészet ezzel szemben egységesen és nyugodtan izmosodik. Alapja valódi szükséglet: a kultúr-

KOZMA LAJOS.

KOZMA LAJOS.

ember élete, háza, szobája, könyve, mindenféle kedves jószága. A magyar iparművészetet európai tudás emeli nyugati magaslatra és magyar forrás vize ad neki originális zamatot. Az originalitás pedig hatalmas fegyver a kereskedelmi és ipari versenyben. Ezzel felszerelve, a magyar iparművészet diadalmas utakat jár meg, csak épen a magyar közélet házaiból szorul ki. Mint mesterség, mint gyártmány bejut, mert hiszen nem lehet azzal vádolni

az államot, hogy — például — az új országház berendezési cikkeit idegenben készítette. Csupán a szellem, a keret, a millió idegen — nagy kárára a milliónak is, a művészetnek is, a célnak is. Az ember elgondolkodik azon a furcsaságon, hogy a legfinomabb, a legkényesebb, a legdrágább izlésű főúri otthon minden követelésének eleget tud tenni a modern magyar iparművészet, kommunális helyen azonban alig kap teret. Az üzleti plakátokat megcsináltatják magyar mesterekkel, de a színházak nézőterén a vörös plús az egyetlen dekoratív anyag és a legsilányabb bécsi barokk a szokásos motívum.

Mit mondok, színházban? Tessék elmenni egy-egy újabb keletű vidéki törvényszéki palotába. A hivatalos szobák persze a legköznapibb módon szürkéek, de akad egy-egy ünnepélyesebb, díszesebb helyiség, tárgyalóterem. Miben nyilvánul meg az ünnepélyessége? Hamis aranyozásban, a fölösleges cífraságok, gipszrózsák halmozásában. — A komoly, nevezetes helyiség olyan, akár egy másodrangú bécsi mulató. A kis amorettek, virágok, girlandok,

csecsebecsék — milyen kómikus mindez az esküdtszék, az ítélőhozás termében! És milyen fontossá válik ez a sok aprólékos kifogás, ha elgondoljuk, hogy teljesen méltatlanul egy hatalmas terület marad zárva a magyar iparművészet törekvései, a magyar izlés fejlesztése elől.

Ez a kopár hely termővé válik, ha majd a tervpályázatok módjára, akár megbízás útján is, minden új középület artisztikus belső elrendezéséről is gondoskodnak. A középület nem egy

évtizedre készül. Amikor törődnek azzal, hogy minden darabja erős, jó, sokáig tartó, szép legyen, hogy ne jusson benne hely cífraságnak, de el-

tűnjön a sívár unalom is belőle, akkor építtetik meg igazán bölcsen, takarékosan és hasznosan a nyilvánosság házat. LÉNGYEL GÉZA.

BERLINI LEVÉL.

Április hó.

Alig van város Európában, amely kellemtlenebb benyomást kelt, zavarosabb képet nyújt, Berlinnél. Léptenyomon érezzük, hogy ez a város csak az utolsó pár évtizedben lett világvárossá, hogy rohamos fejlődése, népességének hihetetlen módon való szaporodása, forgalmának és jelentőségének óriási módon való megnövekedése igénybe vette és lekötötte minden erejét. A forgalom lebonyolítására utcákra volt szüksége, a szaporodó lakosság számára házakra. Hosszú egyenes utcák mentén, amelyek szabályosan vágják időnként egymást derékszögben, házsorok emelkedtek tehát, amelyeknél minden egyéb tekintetet elnyom a praktikusság keresése.

A forgalom és lakosság növekedésével lépést tartott a vagyonosodásé is, és amint az már a gyorsan gazdagodottnál be szokott következni, a berliniek is fitogtatni akarták gazdagságukat. Házaiknak a homlokzatán ugyancsak meglátszik ez a törekvésük. Kiálló erkélyek, loggiák, impozáns tornyok, amelyeknek egyedüli célja a telek és az anyagpazarlás látszik lenni, ok és céltalanul alkalmazott szob-

rászdiszek, szinte kiáltani látszanak, hogy »Nézétek milyen gazdagok vagyunk, nem bérkaszár-

KOZMA LAJOS.

nyában lakunk ám, hanem bérpalotában». Az erkélyektől és loggiáktól azonban nem látjuk az architektúrát, a plasztikus dekorációról meg már messziről meglátszik, hogy a gipszöntőnél készült gyári módon.

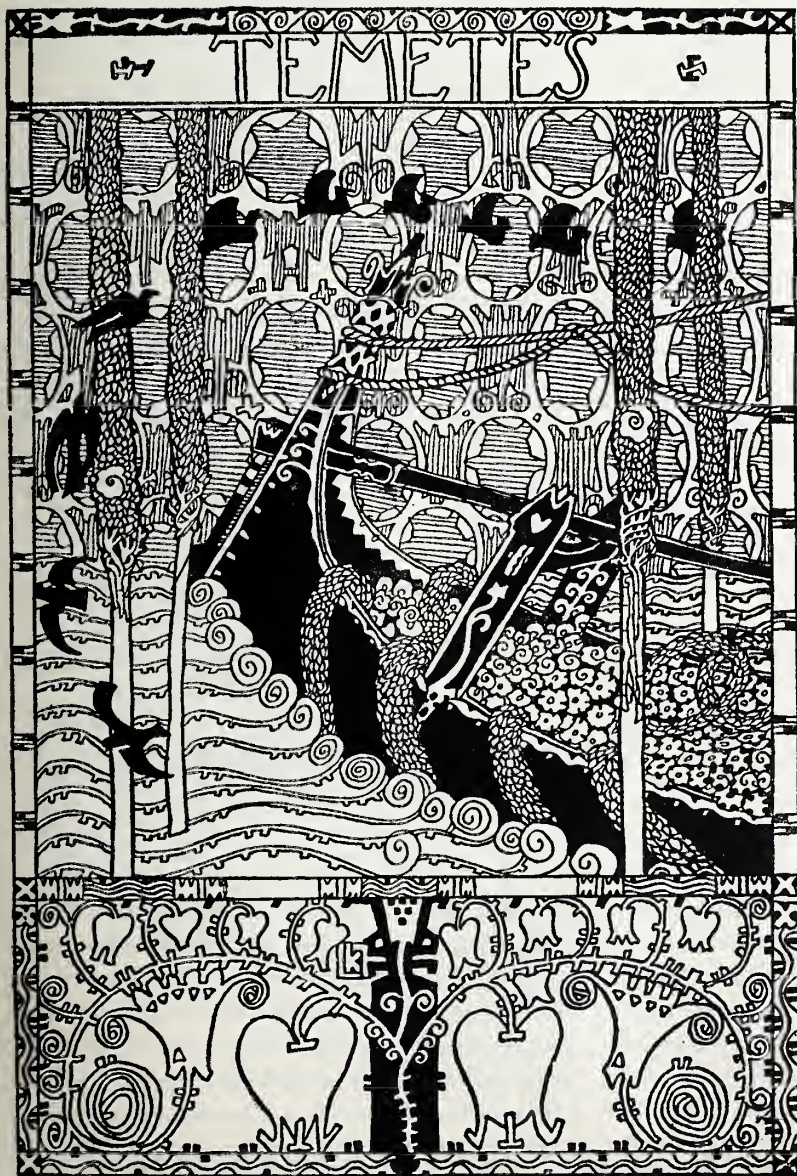
Egynehány, még az Alt-Berlínből származó francia építészek építette utcától eltekintve, alig van az egész városban ház, amelynek tervezésénél tekintetbe vették volna a környezetet is. Egymás mellett állanak és egymást meg-

vetni látszanak. A gazdagabbaknak a pénzén épültek, 2—3 méterrel a soron belül, kerttel maguk előtt, a kert természetesen üres és sívár tűzfalak közt terjeszkedik ki. Kopasz, magas falak egyhangúsága a kicsiny zöld sávot agyonnyomja, az ellentét pedig, amely a kertés és kertetlen épületek között előáll, nem a kellemesség, de csak a rendtelenség érzését ébreszti fel bennünk.

Az újabban felnőtt generáció, amely már vagyonosnak született, és amely pénzt híval-

kodás nélkül és ki tudja már adni, kezdi erősen érezni a csunyaságát ennek a protzstilusnak, és megtesz minden lehetőt, hogy az állapotokon javítson. Érzik és látják, hogy téglából és malterből nem lehet kőházakat konstruálni, és hogy az épületek szépségét nem az teszi, hogy a cifraságok óriási mennyiségével ellepjék őket. Ennek az érzésnek a hatása alatt keletkeznek az újabb házak, amelyeknek tervezésénél uralkodó szempontnak mind e hibák elkerülése látszik. Egyszerű, majdnem puritán a stílusok. Az eleganciát és szépet a fölösleges elhagyásában, az architektonikus részeknek, a falak, ablakok és erkélyek elhelyezésében és egymáshoz való viszonyításában, és a nagyobb síkoknak díszkrét és stilszerű díszítésében találják. Az egészet aztán olyan módon mázolja egy vagy két színűre, hogy a színnek is igen nagy szerepet juttatnak az összhatás elérésére.

Az egyszerű stílusu épületeknek szürkészöld, sárga, kék a színe, ami kétszerezsen teszi feltűnővé őket a körülöttük lévő cifraságok

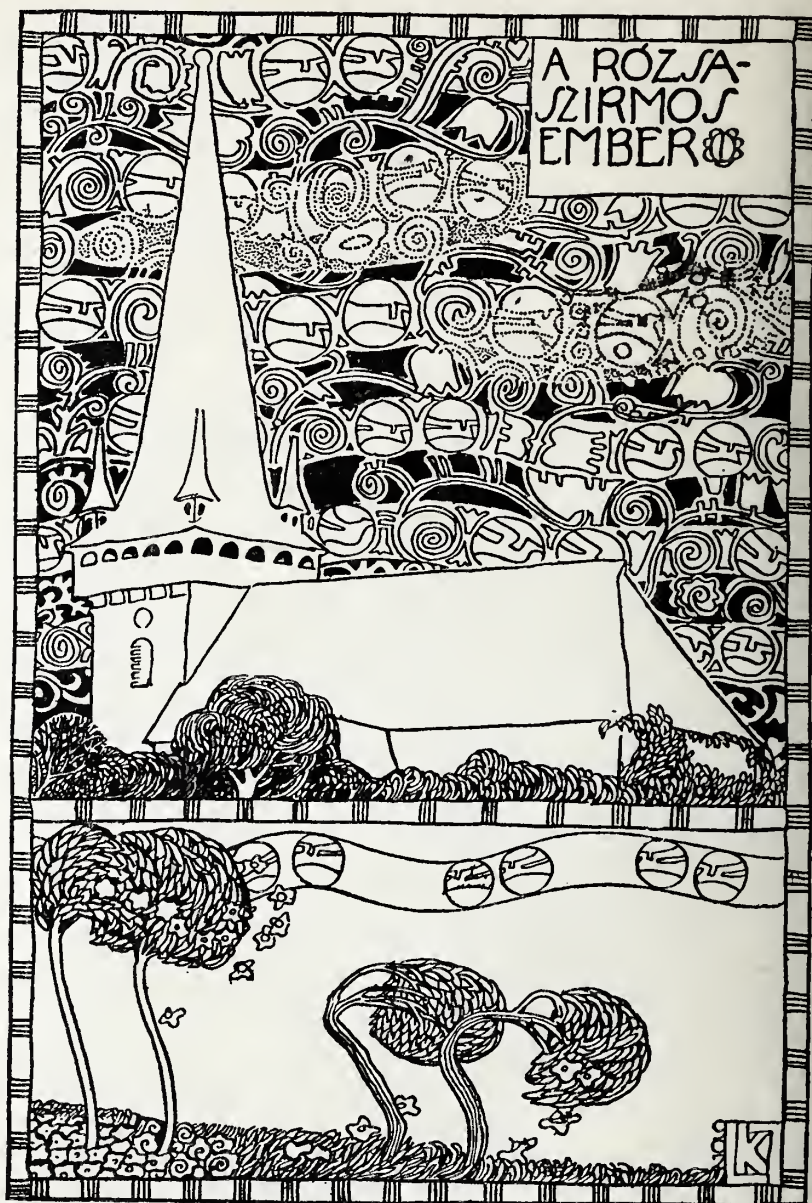
KOZMA LAJOS.

tömegében, amelyből nem egészen harmonikusan válnak ki komorságokkal.

Budapestet vádolják rendszerint azzal, hogy hatóságai minden lehetőt elkövetnek a város szépségeinek elpusztítására. Hogy alaposan-e, az kivüle esik e sorok feladatának, az azonban bizonyos, hogy nálunk a város egyik legszebb terét, nem engedték volna anynyira elékteleníteni, mint amennyire azt itt megtették a káprázatos pénzeken megépített »Dom- und Gedächtniskirche«-vel a császári palota előtti téren. A stílusnak abszolút hiányával, tornyainak, kupoláinak, oszlopainak össze-vissza daraboltságával nem templomot, de annak ügyetlen karikatúráját látjuk itt magunk előtt, mely távol attól, hogy a magasztosság érzetét keltene bennünk, önkéntelen mosolyra késztet. A rendkívül lokalpatrióta berlini, aki pedig nem szereti városa gyengéit meglátni, megborzadva tekint fel utána a szemben álló császári palotára, melynek felséges lakója patronálta ez épületszörny létesülését.

A mai berlini építészetnek megjelenése még rendszertelen, még kaotikus, de érezzük már benne azt az energiát, ami ezt a forrongást lecsillapítja, megtisztítja és hasznos és szép dolgokat alkot majd.

Az »Aussenarchitektur«-ral szemben, az »Innenarchitektur« a bútór művészete már nagy és maradandó eredményekre jutott. Az irányadó törekvések itt is negatívak voltak. Hibák és izléstelenségek elkerülése. Ennek a célnak az örökös szem előtt tartásával és

KOZMA LAJOS.

ügyesen alkalmazott eklekticizmussal létrejött egy stílus, mely eredeti és fejlődésképes, mert még csak a nagy formái vannak meg. Ezeknek a formáknak változatos felhasználása és helyes díszítése még óriási teret nyújt a tervező művészeknek és alkalmat fog nyújtani oly alkotásokra, amelyek hatásukat nem veszítik majd el néhány éven belül.

»Schmücke dein Heim« régi szokás mondja már a németeknek, amely megmagyarázza,

KOZMA LAJOS.

hogy mért előzte meg a bútór művészete az építészét. Az otthon csak a belseje a lakásnak, vonzó és szépnek elsősorban ennek kell lenni, a háznak külső fala lehet kevésbé szimpatikus, azt úgyis csak a künnlevők látják. Az otthon díszítésére a bútorokon kívül

rajzban harmonikus minták, logikus egészet képeznek azzal a tárggyal, amelyet díszítenek. A tervező művészek között olyanok szerepelnek, mint Bruno Paul, Van de Velde és az egész gyűjtemény dicséretére, nem válnak ki belőle különösen.

H. B.

egyéb sok minden tárgy is használatos, és ezek között nem utolsó helyet foglalnak el a hímzett, kötött, szőtt női kézimunkák. A porosz iparművészeti múzeum helyiségeiben most egy mintakollekció látható belőlük, melynek hívatása az, hogy vándorkiállítás-ként végigjárva az egész országot, irányadóként szolgáljon, főleg a kézimunkák tanításával hívatásszerűen foglalkozóknak. Mint a modern iparművészet minden jelenségénél, itt is látjuk, hogy eredmény csak ott érhető el, hol nem a díszítést tekintik öncélnak, és csak a díszítendő tárgy szükséges részeinek művészi alkalmazásával, konstrukciójának megfelelő, az anyaghoz alkalmazkodó ékítések használatával akarnak művészi karaktert adni neki. A kiállított fehérneműkön, gyermek- és női ruhákon, takarókon és párnákon — az eddigi szokástól eltekintve — nem briliáns technikai fogásokkal nyelik meg a nézőt. Egyszerű, izléses, színben és

KÜLÖNFÉLÉK.

GRAFIKUS ÉPÍTÉSZEK. A körösfői templom finom magasba szökellő vonalai nemcsak az építészetet termékenyítették meg, hanem szőnyegen, könyvtáblán, exlibrisen és illusztrációkban is ott kísért a bájos és monumentális torony-gondolat, mint a kialudtvulkán csúcsa Hokusainál, aki egyik könyvében éppen százszor rajzolta meg azt. Ez a magyar Fuzsijama elsősorban az építészek másnemű tevékenysége számára is megnyitotta a magyaros látás útját.

Egész sereg grafikus eredmény kerekedett ki belőle. A magánkörnek szánt jókedvű „Megfagyott muzsikus”

című kiadványok már évek óta izelőt adnak a műegyetem tanulóinak könyvművészeti érzékéről. Ennek a jelenségnek azonban olyan fejlődő irányú folytatása is következett be, amelynek folytán új grafikus nevekről, mint Kozma és Kós, is tudomást kell vennünk.

Kós Károly könyvet írt és rajzolt Erdélyország népének építészetéről. Olyan tanulmányutat tevő komoly ember grafikus naplója ez, aki nyitott szemmel, művészi ízléssel s érző szívvel utazik. A mű csak egyetlenegy példányban készült. Tartalmából azonban jelen számban Lippich cikkében vannak idézetek s rajzaiból is reprodukálunk egynéhányat. Ez a kétirányú bemutatkozás tartalmi és formai tekintetben is figyelemre-

méltó. Kóst ennek alapján is az „egységet-látók” csoportjába kell soroznunk. Meleg szeretettel helyezkedik el a dekoratív korlátok között. Kötésén, bélésein, szövegén és képein meglátszik, hogy egy agy fogalmazta meg és egy érzés fejezte be. Szerencsés ember az, akinek telik az ötletből és a hangulatból annyi, hogy ott és úgy végezheti a munkáját, ahol és ahogyan elkezdte.

Kozma Lajos „Gazdag hervadás” címen 300 példányban könyvet adott ki, amelyben a halni menő élet fellobbanásait szimbolizálja rajzokban. Szöveget Varjas Sándor írt mellé. A nyomást és a kötést a Világosság-nyomda végezte mintaszerűen. A merített papíron megjelent mű 6 koronáért kapható a szerzőnél (Erzsébet-körút 7.).

Kozma is látja és keresztülviszi könyvében az egységességet, konstruktív alapból fejlesztett kötése, saját metszésű linoleumnyomatának frissége és az elrendezés eleganciája sokkal hatásosabbá teszi a könyvet magát, mint azt a lapunkban közölt szemelvényekből megítélni lehetne. De annyit a mutatóványokból is láthatunk, hogy neki van társai között a legnagyobb képzelőereje. S ha aránylag kevés formai elem is gyökeredzett meg lelkében, annak mindig tiszta a dekoratív értéke és mindig megragadók a vonalai.

Érzésvilágának szomorkás árnyalata van. Búsán hajlongó fák, aláhanyatló virágok, csöndes néma utak, fáradtan libbenő madarak, főleg pedig a kemény temetői fejfa élekre ácsolt motívumai visszavisszatérnek rajzaiban. A Temetés című ünnepélyesen komor rajza

KOZMA LAJOS.

közeledik a gobelin technikában való gondolkodáshoz. Többi rajzai inkább írva vannak tollal és vésővel. Mindeniket kerettel köti le, ha csak pár vonal közé illesztve is, mint a régi miniatűr barátok. De ahol meg tud csipni egy-egy dúsabb fríznek való helyet, ott díszítő kedvtelése szinte kiárad.

CZ.

KÖRÖSFŐI ALADÁR a Zeneakadémia új palotájában olyan freskókat festett, amelyek technikailag visszanyúlhatnak Cennino Cennini „Trattato“-jában közölt receptekhez. Ma már igazi „al fresco“ kép ritkán készül, a festészet sorsa inkább a függő képek keretén belül megy végbe. Pedig magának az eljárásnak is megvan az önálló szépsége. A márványporos vakolatot nap-nap után csak akkora darabon rakják fel, amennyin a festő dolgozik, mert a színes víz, azaz a festék, csak akkor szívárog bele kellőleg a nyirkos alap porusaiba. Minden este fényesítő vassal járják át az elkészített részletet; száradás után pedig gyöngén viasszal vonják be, amely műveletektől a pompeji freskók lüszteres hatásához válik hasonlónak. A nagy freskó középcsoportja mögött leomló gazdag díszű köpeny a nedves vakolatba modelláló vassal van bedolgozva, minek folytán kiemelkedik a síkból. Utólag ez be is aranyoztatott, a vízcsorgás vonalaiba pedig vékony ezüst szálak vannak szőve.

A földszinti előcsarnokban festett két fríz az egyházi és a profán zenét ábrázolja. Az első egy templomi körmenet képéből csendül ki himnikus hangon, a lépésekben, a mozdulatokban és a tagozásban áhítatkeltő ritmus rejlik. A második egy XIV. századbeli magyar lakodalmas menet, ünnepélyes formáival és örömteljes színakkordjaival megadja a hegedősök zenekíséretét. Amit ezek a képek a fríz keretébe helyezve csak jeleznek, azt teljes érvényre hozva Körösfői az emeleti freskójában alkotta meg. Feltrata: „akik az életet keresik, elzarándoklanak a művészet forrásaikhoz.“ A csobogó víz medencébe hull és olyan tükröt ad, melyben a mindenség tükröződik vissza a megálmódott géniuszokkal és mennyországával együtt. Ide vonulnak szelíd zárkózottsággal öregek és fiatalok, hogy lelküket üdítsék. A művészet forrásához érkező emberek vonalryelve belső érzéseket tolmácsol. A szférák muzsikáló anyagai a lépcsőzetes azürkék felhőkön gyöngéd ritmusba fűződnek. S a forrás fölött a karcsú szűzies női testek lágyan folyó vonalaiban az alkotó művészet miszticizmusa jut kifejezésre.

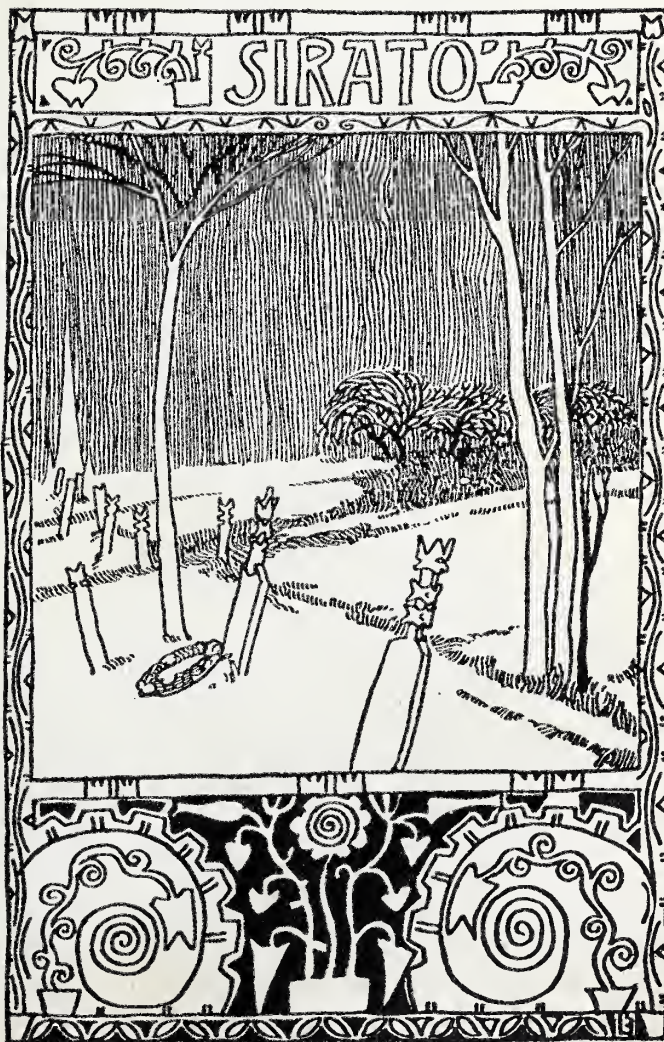
Mindent így csak a freskó nyelvén lehetett megfogalmazni.

CZ.

A VÍZJEGYEKHEZ pótlólag a következőket közlünk Dréhr János úr. Ma már a külföldi bank- és értékjegyeken vízjegyként a fénynyomatok és gravürök finomságával ver-

senyző képeket látunk. Ezek kézi merítéssel készülnek, a szita dróthálózatába az illető képnek a relief-je úgy van belepréselve, hogy a papírosban sötétebbnek látszó részek a szitahálózat vízszintje alatt, a világosabb részek ellenben a fölött fekszenek. Ezáltal a papíros merítésénél a híg folyós papírpép a szita mélyebben fekvő részeibe természetesen vastagabban, a domború részeire pedig a rendes vastagságánál vékonyabban helyezkedik el. E téren feltűnést keltett az 1900. évi párisi világkiállításon Oroszország, a pétervári állami papírgyárában készített vízjegyű papírosaival.

A kézi merített papíros vízjegyén kívül a gépen gyártott papírosokat is ma már mondhatni általánosan természetes vízjeggyel gyártják, részint gyári védjegyként a papíros eredetének a nagy világversenyben való felismerhetése végett, másrészt főleg értékpapírok (résvények, kötvények, szelvények, sorsjegyek, postai- és egyéb

KOZMA LAJOS.

díjjegyek) készítéséhez való papírokban az utánzatok és hamisítványok lehető megakadályozása és könnyebb felismerhetése végett. Ezek a vízjegyek szintén nem préselt vízjegyek, hanem azáltal keletkeznek, hogy a végnélküli szítán futó híg papíryanag, az afölött tengelye körül forgó hengerszita (égoutter) síkjából kiemelkedő sodronyfonal (vízjegyfonal) érintkezési helyén részben kiszorul és rétegvastagsága vékonyabb lesz.

A HÁZ címen építőművészeti havi folyóirat indult meg Málnai Béla és Székely Dezső szerkesztésében. Az első számban K. Lippich Elek írt cikket a magyar architektúra kérdéséről. Málnai Lechner Ödönt, Czákó Elemér pedig Pasteiner Gyula középkori építészetünk topográfijáról tartott akadémiai székfoglalóját ismerteti. Az illusztratív anyag bő, de nem elég gazdaságos. A rég érzett hiányt pótló folyóiratnak máris megvan a maga biztos közönsége. Kiadóhivatala: Városligeti fasor 1. Nyomja az Athenaeum. Előfizetési ára egész évre 20 kor.

PÁLYÁZAT.

PÁLYÁZAT PADLÓBURKOLATNAK VALÓ (MŰMOZAIK) CEMENTLAPOK DÍSZÍTÉSÉRE.

A Magyar Iparművészeti Társulat ifj. Walla József úr megbízásából a következő nyilvános pályázatot hirdeti:

1. Tervezzenek 20 centiméternyi oldalhosszúságú cementlapokból összeállítandó padlóburkolatot, hozzávaló szegéllyel (bordure) együtt. Ilyen lemezek mintái megtekinthetők a Magyar Iparművészeti Társulat igazgatóságai irodájában. (IX. Üllői-út 33—37.)

2. A tervezőnek ügyelnie kell arra, hogy a lapoknak padlóburkolattá való összerakásánál egységes, nyugodt, határtalan díszítmény (pleinmustra) keletkezzék.

3. Megkívántatik: a) A padlóburkolat egy lemezének természetnagyságú színes rajza;

b) a szegély (bordure) egy részének (rapport) valamint a sarokmegoldásnak természetnagyságú színes rajza;

c) a teljes burkolat hatásának megítélhetése végett 10—12 egymás mellé rakott lemeznek 1/5 léptékben készített kisméretű színes rajza, amely a szegélyt a sarokmegoldással is tüntesse fel;

d) a színezésnél pedig ügyelnie kell arra, hogy a színek valóságos márvány színeknek (fehér, fekete, vörös, szürke, sárga, zöld) megfeleljenek.

4. A jogos művészi igényeknek megfelelő pályaművek díjazására ifj. Walla József úr három pályadíjat tűz ki és pedig:

I. díj 200 kor. II. díj 100 kor. III. díj 50 kor.

Ifj. Walla József úr fenntartja magának a jogot, hogy mind a három pályadíj kiadása esetén a pályamű-

KOZMA LAJOS.

vek közül a neki megfelelőket 25—25 koronáért megvásárolhassa.

5. A pályázat titkos. Ennélfogva a pályázó lássa el pályaművét valamely jelíggel s ugyanazzal a jelíggel ellátott zárt borítékban csatolja nevét és lakása címét.

6. A pályázaton csak magyarul tudó magyar állampolgár vehet részt.

7. A pályaműveket f. évi június hó 9-ig kell a Magyar Iparművészeti Társulat igazgatóságához beküldeni.

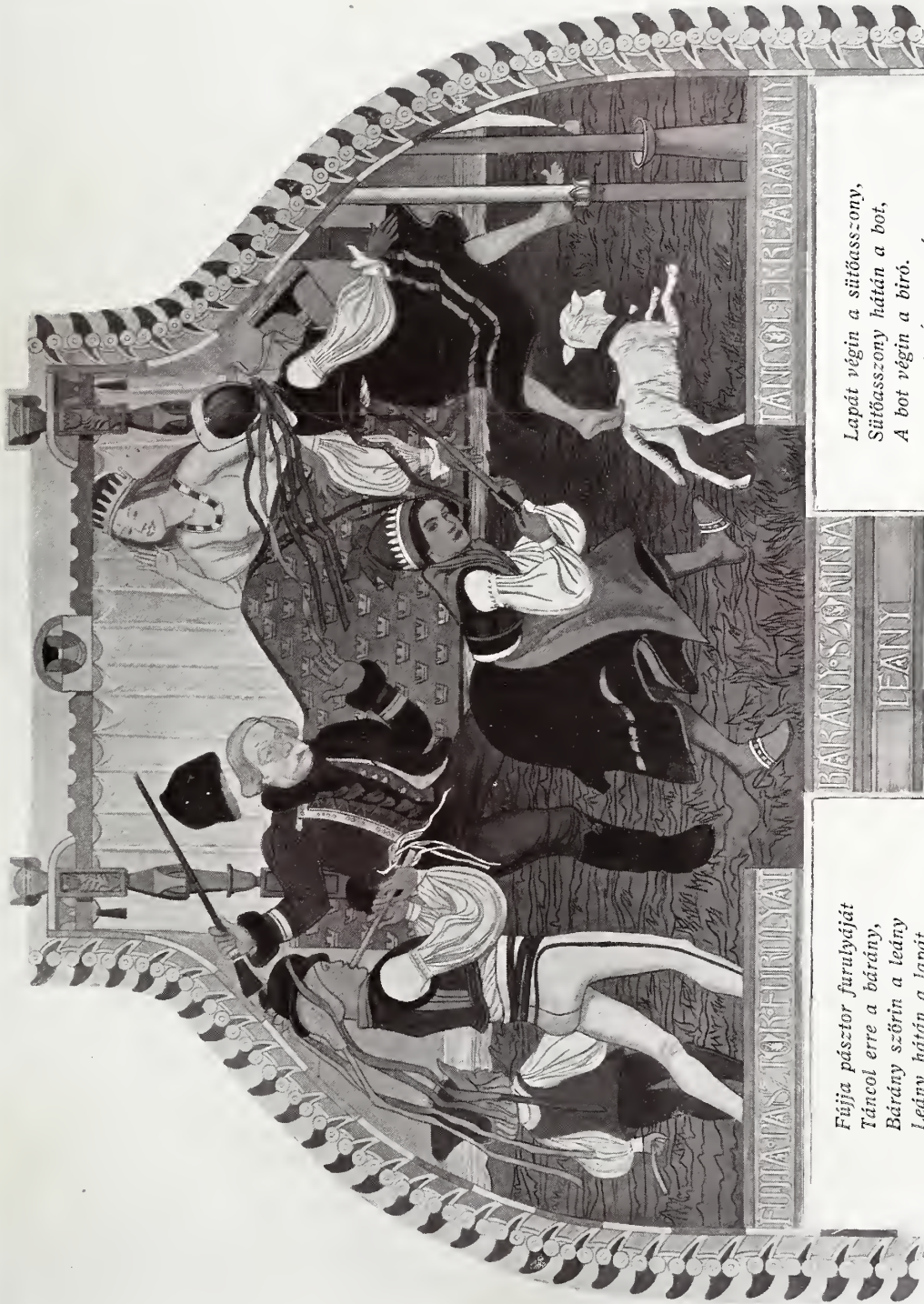
8. A pályázatot a Magyar Iparművészeti Társulat állandó bíráló bizottsága dönti el, mely magát ez alkalomból ifj. Walla József és Róth Miksa urakkal egészíti ki.

9. A pályadíjjal jutalmazott és megvásárolt tervek tulajdonjoga, beleértve a korlátlan sokszorosítási jogot is, a pályázat hirdetőjét illetik meg.

10. A Magyar Iparművészeti Társulat valamennyi beérkezett tervet legalább három napig kiállítja az Orsz. Iparművészeti Múzeumban.

Budapest, 1908. április hó 30-án.

A MAGYAR IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT
ELNÖKSÉGE.

Fújja pásztor furuyáját
Táncol erre a bárány,
Bárány szőrín a leány
Leány hátán a lapát,

Lapát végén a süttőasszony,
Süttőasszony hátán a bot,
A bot végén a biró.
(SZÉKELY NÉPMESE.)

'UNDI S. MARISKA FRESKÓJA
A FEHÉR KERESZT-KÓRHÁZ VÁRÓTERMEBEN.

FRESQUE DANS LA SALLE D'ATTENTE
DE L'HOSPICE DE LA CROIX BLANCHE.

MARCHE NUPTIALE AU XIV. SIÈCLE.

MAGYAR LAKODALMAS MENET A XIV. SZÁZADBÓL.

MUSIQUE ECCLÉSIASTIQUE AU XVI. SIÈCLE.
FRESQUES DANS LE VESTIBULE
DE L'ACADÉMIE DE MUSIQUE.

EGYHÁZI KÖRMELET A XVI. SZÁZADBÓL.
KÖRÖSFŐI ALADÁR FRESKÓI
AZ ORSZ. ZENEAKADÉMIA FÖLDSZINTI ELŐCSARNOKÁBAN.

A MŰVÉSZET FORRÁSA.
KÖRÖSFŐI ALADÁR FRESKÓJA AZ ORSZ. ZENEAKADÉMIA
ELSŐ EMELETI ELŐCSARNOKÁBAN.

FRESQUE DANS LE VESTIBULE
DE L'ACADÉMIE DE MUSIQUE.
„LA SOURCE DES ARTS.”

GRÓF HADIK-BARKÓCZY ENDRE

A M. IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT ELNÖKE.

1908. ÉVI ÁPRILIS HÓ 26-ÁN A KÖVETKEZŐ BESZÉDEDEL NYITOTTA MEG A MAGYAR IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT XXIII. RENDES ÉVI KÖZGYÜLÉSÉT:

Igen tisztelt tagtársak!

Engedjék meg, hogy mielőtt mai közgyűlésünk napirendjének tárgyaival foglalkoznánk, figyelemeket néhány oly kérdésre hívjam fel, amelyek társulatunk, illetőleg iparművészetünk jövődjéé egészséges fejlődésével szorosan összefüggnek.

Azt hiszem, szerénységgel nélkül állíthatjuk, hogy társulatunk immár közel negyedszázados fennállása óta szép sikereket ért el és hogy számottevő része van iparművészetünk fellendülésében.

Azoknak az érdemes férfiaknak, akik társulatunkat megalapították és a magyar iparművészet boldogulása érdekében évek hosszú során át önzetlenül, igaz úgyszeretettel dolgoztak, kemény munkát kellett végezniök, mert az úttörés nehéz föladatára vállalkoztak. Meg kellett küzdeniök a közönnyel és csak fáradtságos munkával ébreszthették föl a magyar közönségnek iparművészetünk iránt való érdeklődését és gyűjthettek maguk köré egy immár elég tekintélyes művész- és iparoscsoportot, amely a társulat céljait magáénak vallja és követi.

Törekvéseinket, szép folyóiratunk mellett, a kiállítások is hathatósan előmozdították. Noha a kiállítások nem sikerültek mindig úgy, ahogyan azt óhajtottuk, mégis megvolt az az eredményök, hogy együttes munkára bírták a művészeket és iparosokat és hogy a közönség e vállvetett munkásságnak sokszor igen szép eredményeit láthatta.

Nem kicsinylem a kiállítások jelentőségét. Tudom, hogy sok művészt és iparost csak akkor kezdtek itthon megbecsülni, mikor külföldi kiállításokon is szereztek babért. Nyilvánvaló az is, hogy a kiállításokra — hazaiakra és külföldiekre egyaránt — jövőben is szükség van, hogy művészeink és iparosaink tudásáról, haladásáról és versenyképességéről úgy a külföld, mint a hazai közönség tudomást

szerezhessen. De a kiállítások nem gyakorolják az izlés fejlesztésére szerintem azt a befolyást, melyet nekik eddig tulajdonítottak. Nem pedig azért, mert az igyekezet, hogy azok mennél fényesebben sikerüljenek, minél terjedelmesebbek legyenek, illetve mennél több tárgy legyen kiállítva, azt eredményezte, hogy bizony mindig akadt oly kiállított tárgy is, amely nem ütötte meg a kellő mértéket. Így tehát megeshetett az is, hogy egyik-másik kiállítás megtévesztette a nagyközönségnek azt a részét, amely hajlandó a kiállításokat az izlés legfőbb megnyilvánulásának tartani, s kiállításokon látott tárgyáról azt hiszi, hogy azok mind a legszigorúbb rostáláson mentek keresztül, s a jó izlés legmagasabb igényeit is kielégíthetik.

Ebből tehát az következik, hogy kiállításaink anyagát szigorúbban kell elbírálnunk, de módot kell keresnünk, hogy más úton is hassunk a nemesebb izlés terjesztésére. Különben is a kiállításainkat látogató közönség csak kis töredéke annak, amelyre a magyar iparművészetnek szüksége van, hogy megízmosodjék. Százerek vannak még e hazában, akik hivatásuknál, társadalmi állásuknál és vagyoni helyzetüknél fogva iparművészetünk felkarolásában és nemesítésében közreműködhetnek, de részint nembánomságból, részint a művészet iránt való érzék teljes hiánya miatt távol állnak törekvéseinktől. Ezért kell hatályos, tervszerű mozgalmat indítanunk, hogy mennél szélesebb köröket nyerjünk meg a hazai iparművészet ápolásának.

Nehéz feladat előtt állunk. Amerre tekintünk, még sokfelé az izléstelenség, a hamis látszat terpeszkedését látjuk. Köz- és magánépületeink nagy részén, a lakásokban értéktelen surrogatumokat, cifra, izléstelen tákolmányokat látunk. Az utánzatok, a hamiságok ipara virágzik, mert a közönség jó része még mindig olcsó pénzen olyat akar vásárolni,

ami többet, drágábbat mutat annál, a mi. A hivalkodás, a hamis látszat az, ami izlésünket megmetelyezi és sokszor arra ösztökéli az iparost, hogy meggyőződése ellenére mutatós, de valójában silány, értéktelen dolgokat készítsen.

Mindaddig tehát, amíg közönségünk jó részét nem hatja át a becsületes jó munka után való vágy, amíg nem abból a szempontból itéli meg az eléje tett holmit, hogy formája megfelel-e rendeltetésének, tartós-e, jó-e anyaga, amiből készült, okszerű-e a díszítése, — hanem elsősorban azt keresi, hogy lehetőleg olcsón vehessen mennél cifrább, sokat mutató, drágának látszó tárgyat, — mindaddig működésünk, ha nem is lesz meddő, csak kis téren mozoghat. Ezért kell megragadnunk minden rendelkezésünkre álló eszközt arra, hogy a nemesebb izlést, művészi dolgokhoz való hozzáértést terjesszük. Ezzel nem csupán művészi kultúránknak teszünk szolgálatot, hanem emeljük az általános erkölcsi [érzést, mert belevisszük a köztudatba az igazság, szépség és jószágnek megbecsülését, s a hamis látszat, a hazugság iránt való mélységes ellenszenvet.

Elsősorban az iskolák feladatának tartom, hogy az ifjú nemzedékbe beleoltsák a szépségnek, a jónak, az igaznak szeretetét.

Tanítsák meg ifjainkat a szépségnek felismerésére és megbecsülésére. De módot kell keresnünk arra is, hogy a jelen iparművészetének istápolására hivatott

magyar közönség izlését nemesítsük és tévelygéseire rámutassunk. És itt küzdenünk kell, nem csupán az izléstelenség és elcsépelet szokványosságok, de az idegen munka szolgálai utánzása ellen is. Mert nem lehet erkölcsi alapja annak az iparművészetnek, amely csak hűségesen másolja azt, amit idegen nemzetek művészei kitaláltak s csak olyat produkál, ami idegen kultúrának a bélyegét viseli magán. Hogy eszméinket terjeszthessük és az iparművészet egészséges fejlődésének biztos talajt teremtsünk, bele kell hatolnunk az iskolákba, a nagyközönség és a nép művelésére hivatott intézményekbe, a különböző közművelődési és társas-körökbe, ahol személtető képek bemutatásával, előadásokkal, olcsó kiadványokkal tervszerűen terjesztenünk kell az iparművészetet s általában a művészet megértésére szolgáló szépirodalmi és technikai ismereteket.

Tehát nagyobbarányú, tervszerű mozgalomra kell készülnünk s azt eredményesen végre is hajtanunk, ha nem akarjuk beérni azzal, hogy nemzeti iparművészetünk oázis maradjon a sablonok és szokványosságok sivatagában.

És ebben a mozgalomban számítnunk iparművészetünk minden lelkes hívének közreműködésére, elsősorban pedig Önökre, tisztelt tagtársaink, akiket szerencsém van itt üdvözölni, s akik megjelenésükkel is bizonyosságát adták törekvéseinkkel való együttérzésüknek.

SZEDÉSHEZ RAJZOLT VIGNETTA ÉS KERET.
KÉSZÜLT A DÜSSELDORFI IPARMŰVÉSZETI ISKOLA
NYOMDÁSZ-SZAKOSZTÁLYÁBAN.

NYOMDÁSZATUNK JÖVŐJE.

IRTA: CZAKÓ ELEMÉR DR.

AKÖNYVNYOMDÁSZOK SZAKKÖRE dicséretes áldozatkésztséggel ezeltört hét esztendővel egy továbbképző szaktanfolyamot indított meg, amely hívatva lett volna a nyomdászoktatást iparművészeti irányba terelni. A kezdet szűkös viszonyaiból lassankint kintört az intézmény. Először az óras-ípari szakiskolában állandó helyiséghez jutott, majd egyesek adománya által támogatva, sikerült megvetnie egy szerény kísérleti nyomda alapját, legutóbb pedig az állam mintegy 2000 koronás évi segítségével járult a tanfolyam céljainak előmozdításához.

Ez a korlátolt eszközökre támaszkodó keret is már elég alkalmat kínált arra, hogy valami történjék a nyomdászművészet javára. S az a hét esztendő, amióta a tanítás folyik, annyi anyagot hozott fölszínre, amiből kellő kritikával meg lehet állapítani, hogy a kezdet nehézségein túl lévő tanítás eredményekre vezetett-e s biztosítja-e a fejlődést ezeken az alapokon.

Együtt van hat évi előzmény után a legutóbbi évnek termése az iskolai kiállításon. A szaktanfolyam vezetői ezt az eredményt mindenképpen értékesnek becsülik. Arra mutat legálább az a körülmény, hogy egy olyan díszes kiadványban tettek közzé a növendékek java munkáit, amely kiadvány az állami dotációnak több mint kétharmadát emésztette fel a maga külsőségeivel.

Az igazságos bíráló azonban a kiállítás és az Értesítő-nek nevezett kiadvány áttanulmányozása után kénytelen azt a leverő, de jól megfontolt véleményt kiformálni, hogy a nyomdász-szakoktatás ma még jobban ki van szolgáltatva a dilettáns kísérletezőknek, mint valaha. Az ad hoc felbukkant tanárok kétségtelenül jóakaratólag és jóhiszeműen dolgoztak, sőt bizonyos nemes önfeláldozást sem tagadhatni meg tőlük, mikor csekély szabadidejüket minden különösebb honorálás nélkül bocsátották a köz rendelkezésére, de viszont el nem hallgathatjuk ennek fejében, hogy teljesen szervezetlenül és főleg saját képességeik vizsgálata nélkül fogtak a tanításba. Hat év alatt hatféleképen tanítottak és annyi kísérletezés után még most is minden egységes cél híjával vannak. A legeslegfőbb tantárgyakat,

a rajzoktatást és a mesterszedést pedig elrettentő hamis nyomon üzték.

A rajzoktatást mindjárt kiforgatta sarokaiból egy nagy túlzás. Elterjedt az a hit, hogy csak az áll Gutenberg művészetének a magaslatán, aki fejleceket, címlapokat, menükártyákat stb. tud rajzolni. Az Értesítőben a szakiskola céljait egyenesen az van kitűzve, hogy az „a könyvnyomtatóból grafikus művészeket neveljen“. Ennek behatása alatt 75 növendék közül 64 iratkozott be a rajztanfolyamra, annak ellenére is, hogy a szaktanfolyam hat évi ok-

KÖNYVOLDAL.
KÉSZÜLT A BÉCSI ÁLLAMNYOMDÁBAN.

tatás után még egyetlen-egy rajzoló sem nevelt ki, hanem téves jelszavakkal csak illetéktelen vágyakat keltett a lelkekben és ezáltal saját mesterségük fejlődési útját torlaszolta el. Mert ma már ott vagyunk, hogy a kezdő nyomdász sem tartja elég nagyoknak, elég nemesnek a maga feladatát és művészi alatt csak azt érti, amikor cífrázat meg dísz foglal helyet munkáiban. Valósággal a tetováló indiánusok felfogása kezd lábrakapni.

Természetesen a rajztanítás lényege nem lehet káros a nyomdászatra nézve. Csak az az irány a veszedelmes, amely kiemeli a nyomdászt a megszabott tevékenységének a köréből s amellyel a rajzban sem képes teljes és önálló eredményekig jutni. Az 1907—8-iki értesítő-albumban mintegy 20 olyan műmelléklet van, amelyet állítólag mind az iskola valamelyik növendéke csinálta a díszkiadvány kötésén, béléspapírján, ex-librisén, olvasójelén, fejlécén és záróképen kívül. Ez azonban csak porhintés. Mert valójában egy sincs, amit tanuló alkotott. Egyrészt maguk a tanárok komponálták és komponálták, esetleg már évekkel ezelőtt. Ami pedig a növendékek nevével van jegyezve, az egy sem eredeti kitalálás gyümölcse, hanem egyszerűen átpauzált variáns.

Jó! Bizonyos mértékig a másolás is lehet hasznos. A közzétételt ugyan sohasem érdemli meg, de növelheti a dekoratív érzéket a tanmenetben, bár ma már a mintalapokat is csaknem kivétel nélkül kezdik kiküszöbölni. De mit szólunk az olyan másoláshoz, amely a növendékek érzékeit egyenesen rontja. Itt

közöljük félnagyságban az Értesítő olvasójelét például arra, hogy minő felfogást nem szabad terjeszteni az iparművészeti grafikában.

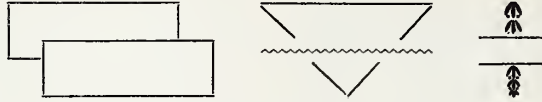
A könyv hátrafelé szélesedik, ilyen perspektíva a jól megfigyelt valóságban nem fordul elő.

A lapok fel vannak hásvítva s abból egy közismert betüöntödei ornamentum bujik ki, koszorút formálva. A síkban tartott koszorún egy ingmellszerű bagoly gunnyaszt. Szörnyű aequilibristikája ez a két és három kiterjedésű ábrázolásnak.

Ne gondolja azonban senki, hogy a bagoly példa magános kivétel, mert az egész Értesítő — hármát leszámítva — csupa negatív példát tartalmaz. Van fejléc, ahol fejetetején áll a növényi ornamentumot jellemző organikus felnöves; van címlap, ahol a síkba préselt angol rózsák távlatban rajzolt vályúból nőnek ki; vannak rossz bidermájer fejek, hihetetlen színű vízirózsák s más csonka rajzgondolatok mellett ott van az a jó öreg elpusztíthatatlan sas is, Eckmann modorában megfejelve, amelyet már unalomig ismerünk naptárakból, ex-librisekből, hirdetésekben és címlapokból egyaránt.

Egyszóval a nyomdászrajzoktatás igen balul fest az alaposabb vizsgálatra. Eredeti képességeket — sem tér-, sem

színérzéket — nem fejlesztett, hanem csak hulladékoknak, mások morzsáinak feltalálására nyújtott alkalmat. Az egész nem egyéb, mint értelmetlen játék kölcsönként motivumokkal. Ilyen rajzoktatás kétszeresen káros: először megrontja a közízlést, másodsor elvonja a mesterszedőjelölteket igazi foglalkozásuktól.

HIBÁS MESTERSZEDÉSI FOGÁSOK.

TÉVESFELFOGÁSÚ TERVEZET A NYOMDÁSZ-SZAKISKOLÁBÓL.

Twelfth Concert of
the Lyre Club
South Hall
May 12

KÉSZÜLT A CHIKAGO INLAND PRINTER
NYOMDÁSZISKOLÁJÁBAN.

Akit tehetsége a rajzolás felé sodor, ám hagyja el a nyomdát, ne szerződjék mesterszedőnek. Aki azonban az ólombetűkhöz láncolja tevékenységét, az becsületesen mérlegelje teendőit, jöjjön tisztába feladataival, tanulja ki annak fogásait. A papíron csak szerkeszteni, elrendezni kell. Rajzban csak vázlatosan építsen fel egy gondolatot, pár odavetett vonással. Sem rajzokat szépen másolni, sem gondosan kidolgozni nem szükséges. Adott elemekből, betűkből, színekből, vonalakból s esetleg készen kapott rajzokból egy egységes hatást összekombinálni egy adott feladatra nagyobb szellemi munka, mint díszítmények változatait kifacsarni hiányos rajzkészséggel. A könnyen olvasható és a könnyen előállítható egyszerű, de izléses művek a jövő, nem pedig a túlterhes díszeket fáradtan vonzó díszkiadásoké. Kís, ügyesfogású, világos elrendezésű, értelmesen tagolt nyomtatványokat kívánunk, amelynek dísz maga a térérendezés és az üdítő, de mérsékelt színakkord ad. Egy modern gondolatnak célszerű alakban való megtestesítése nagyobb művészet, mint holt formák ismételtetése. Az így működő nyomdásznak sikere sem lehet kisebb a rajzszerzőságnál. Művészete nem fog alább állni amazénál.

Minden egyénnek észre kell azonban vennie, mikor kiválasztja kedvének és fajsúlyának megfelelő helyét az emberi munka széles mezején, hogy ő csak láncszem a lán-

ban, egy kerék a nagy gépezetben. Munkatársaival egy közös együttműködés részese, amely körülmény természetesen irányt szab számára, egyéniségét alkalmazkodásra készíti. Munkája is csak részlete egy egésznek. Ezt már a szakiskolában is fel kell tární minden szakon, hogy beleoltódjék az ifjú kezdőbe az összedolgozás érzése, a részletmunkán át is egységtlátóvá fejlődjék. Mert az anyagok, eszközök és megmunkálások különféleségéből egy egységnek kell létrejönnie. Olyan egységnek,

amelynek nem a grafikus műtűrke a legfőbb lényege, hanem az a nagyszerkezetű szellem, ami eltölti az alkotókat. Mindegyik tudja és mérlegelje mit, miért és hová csinál, akkor a csinálás leghelyesebb mikéntjére is rá fog jönni. A tanításnál is mindenki segítsen a többinek és valamennyi mindenkinek.

A sikerek csakis így teremhetnek. A közös munka egysége az igazi eredmény, de ebben az egységben mindenki érezze, hogy ő is számít. A szedő, a gépmester, a kalkulátor mind—mind... A haladás útját épp a tudatos összemunkálkozás nyitja meg, ahol minden tag viszi a maga szerepét a többiekhez igazodva, ami által valamennyien osztozkodnak mindenik legjobb eredményeiben.

Ezt azonban könnyebb tanulni, mint tanítani. Mert formulák és receptek nincsenek, csak elvek és módszerek. Aki másol, az

PROGRAMM
DER FACHKLASSE
FÜR TYPOGRAPHEN
DER I. HANDWERKERSCHULE
BERLIN, LINDENSTRASSE 97/98

DIESE
FACHKLASSE
GIBT BUCHDRUCKERN
GELEGENHEIT ZU KUNSTGE-
WERBLICHER UND TECHNISCHER AUS-
BILDUNG. DER UNTERRICHT IST
AUF MINDESTENS ZWEI
HALBJAHRE VOR-
GESEHEN

WINTERHALBJAHR 1906/07

CÍMLAP. KÉSZÜLT A BERLINI
NYOMDÁSZ-SZAKISKOLÁBAN.

téved, mert másolni nem lehet, csak újat kigondolni, új célra, új csoportosításban. Sem Morrisset, sem a régi mesterek megcsodált műveit nem lehet mintáknak venni. Azok csak arra jók, hogy felnyissák a szemet. Rajtok keresztül csak kutatni kell azt a szellemet, azokat a módszereket és elveket, amelyekkel a művészi munkát a nyomdászatban létrehozták. És ha azt megértettük és megértettük, akkor annak megfelelőleg kell dolgozni. Csodáltassuk meg az ifjakkal, amit a régiek csináltak, de fürkész-

tessük is ki, hogy mit hogyan csináltak, figyelmeztessük aztán a jelen anyagaira és technikáira, s azonközben ki fog fejlődni a képes-

NORVÉG PÉLDA: A SZEDÉS ÉS KERETDÍSZ ELRENDEZÉSÉRE.

SONG RECITAL

UNDER THE DIRECTION OF EDWARD STEPHENSON
CHAPEL HALL, SUNDAY EVENING, MAY 25

PUPILS AND GRADUATES
OF THE STEPHENSON
VOCAL CLASSES
WILL PARTICI-
PATE: NO
TICKET

KÉSZÜLT A CHIKAGOI INLAND PRINTER
NYOMDÁSZISKOLÁJÁBAN.

bennünket, hogy milyen úton járjunk. Csak meg kell tudni érteni ezeket a figyelmeztetéseket s akkor azt fogjuk találni, hogy a képzelőtehetség, izlés, színbeli és formai találékonyság rejtett forrásai felfakadnak a nyomdász-iparművészet számára is.

A tudomány és a művészet hagyományainak feltárása tehát csak addig a fokig hasznos, a meddig az alkalmas az egyének szaktevékenységét növelni. Akik előttünk éltek, azok hosszú és nagy küzdés árán szerzett tapasztalatokkal figyelmeztetnek

A jövő biztosítóka csak ez lehet, szemünk csak azt keresse, a lassan kibontakozó, de dicsőséges jövőt, ahol a munka a maga erejével koronázza meg készítőjét. Ne neveljünk vérgődő foglyokat a művészet számára, hanem igaz nyomdászokat — iparművésznyomdászokat — akik képesek a maguk korlátjain belül is szárnyalásra, akik a sokféle nyomdászmatériát, legfőképpen pedig a betűket, vonalakat, koczkákat és pontocskákat, a papírost és a színeket úgy rendezék el egy egységes alkotás érdekében, hogy azoknak az adott elemeknek formai és színbeli díszítőképesége legjobban kiaknáztassék. Ne űzzünk elérhetetlen ideálokat, de valósítsuk meg ami tőlünk telik, s akkor gazdag lesz lelkünk, örömteljes az életünk és művészi a munkánk.

A WIENI NEMZETKÖZI ÉPÍTÉSZETI KIÁLLÍTÁS.

SZÍNES RAJZOK, grafikus lapok és fényképek százai töltik meg a Gartenbau parkringi termeit. Két világrész építészei jöttek össze, hogy ki-ki elmondja a mondanivalóját az építészeti rajzok kissé elvont, de a megértőnek nagy szépségeket adó nyelvén. Az utolsó 10 év arkitekturáját ismerjük meg eredeti rajzaikban, avagy tudomást szerzünk egy-egy villanásról, mik lelkekben születnek és megmaradnak vonalak és formák ritmusának — fehér papíron.

Nem az architektúra lényegét kapjuk, ahol formák rajzolódnak le és jelennek meg később a térben végtelen pozitivitással, kiállításban vagyunk, ahol érdekel bennünket egy-egy terem megjelenése, az uralkodó hang, ami a rajzok során végigcsendül és karaktert ad már nem is egy teremnek, hanem egy fajnak, egy nemzetnek. És most, a keresés, a forrongás világában, amikor annyi vitát hallunk arkitekturáról, érdekesnek látjuk, hogyan csinálja egy-egy nemzet az ő kiállítását.

Az angolok érzik az architektúra nagy pozitivitását és fényképekkel van tele termük. Mintha irtóznának minden megvesztegető, tetszetős rajztól, mintha mutatni akarnának minden kis vonal leszűröttségét és helyességét a természetben.

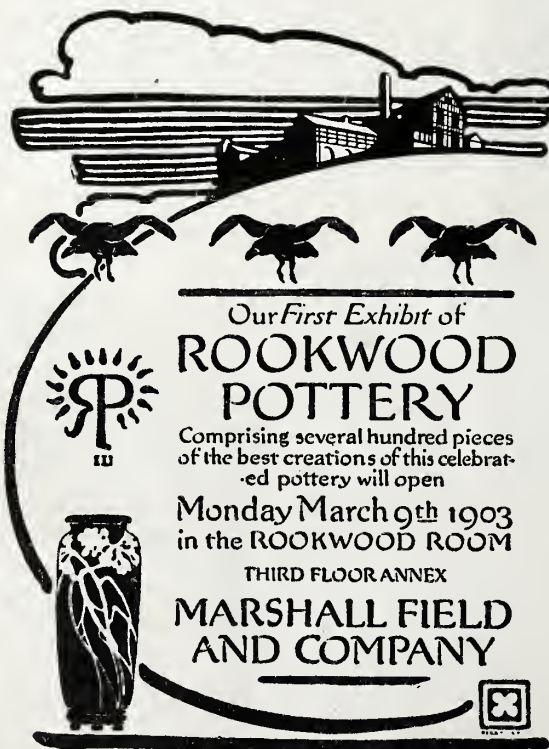
A német termeket is a mélyen átgondolt és megértett rajzok serege tölti be. Jellemző majdnem minden lapon a monumentalitás keresése, a sok eszmei tartalom, a szimbolizmus, nagy elmélyedés

és stílizáló törekvés. Valami ős germán erőt látunk itt és csodálatosan finom kifejezéseit mindezeknek. Az uralkodó hangulat nagyon megfelelő előadási eszközt talál a szénrajzban és gyönyörködhetünk olyan grafikailag is tökéletes dolgokban, mint a Wilhelm Kreis hidja, siremléke és Bismarck-emléke, Martin Dülfer színháza, Emil Schandts, Bruno Schmitz, Schumacher rajzai stb.

Az osztrák termék összhangját és kiváló rajzaik érvényesülését bántja a túlzásfoltosság. A rajzok roppant mennyisége között nehezen érvényesül egy-egy terv szépsége. Nagy kvalitásaival megfog Ohmann tanár Karlskirchen-Platz rendezése, Otto Wagner rajzai és temploma a biztosságnak és saját igazának valami szuverén fölényével; azután kedvünket találhatjuk sok-sok rajzban, amik talán elsősorban rajzok, artisztikusak, kedvesek és a rajzbéli bájtól alig megközelíthetők.

Itt vannak végül a poéták is, akik sokat éreznek is, amikor gondolkodnak, akik amellet, hogy érzik a gyönyörűségét a világos és helyes szerkezetnek, örömeiket találják a formák színeinek térbeli játékában is, vagy akik régi legendákat vélnek hallani, mikor egy templom bejáráját tervezik. A svédekre és oroszokra gondolok most és egy lépéssel tovább, a kiállítás legszébb rajzaira, az elgondolásban és rajzolásban egyaránt nagyszerű finn parlament terveire, Saarinénéktől.

A svédek terme csupa derű, csupa ke-

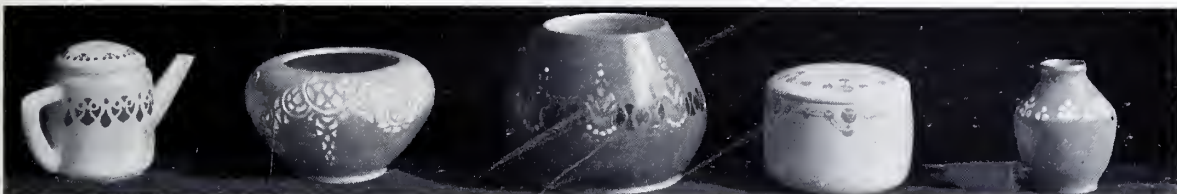

AMERIKAI PÉLDA: A RAJZ ÉS SZEDÉS ÖSSZHANGJÁRA.

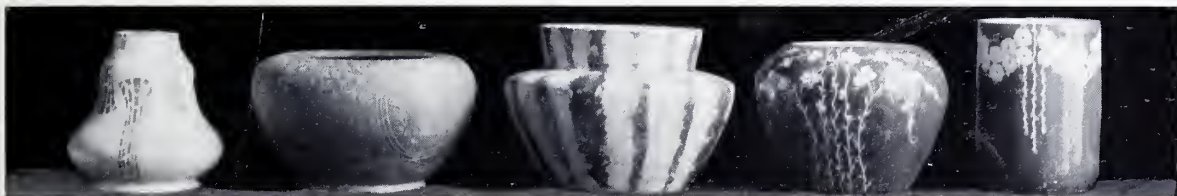
106.

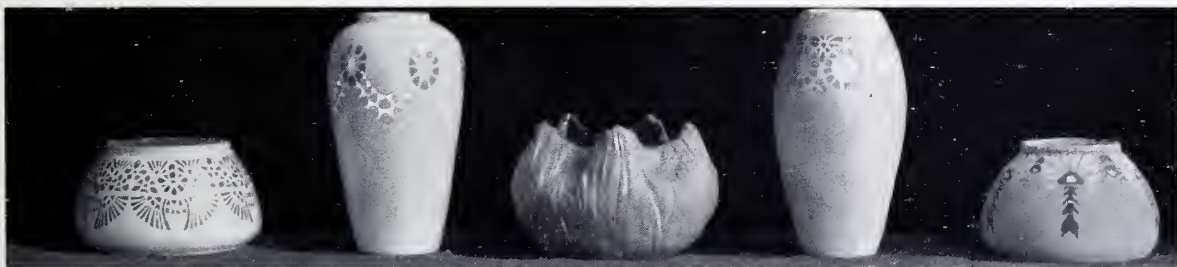
107.

108.

109.

110.

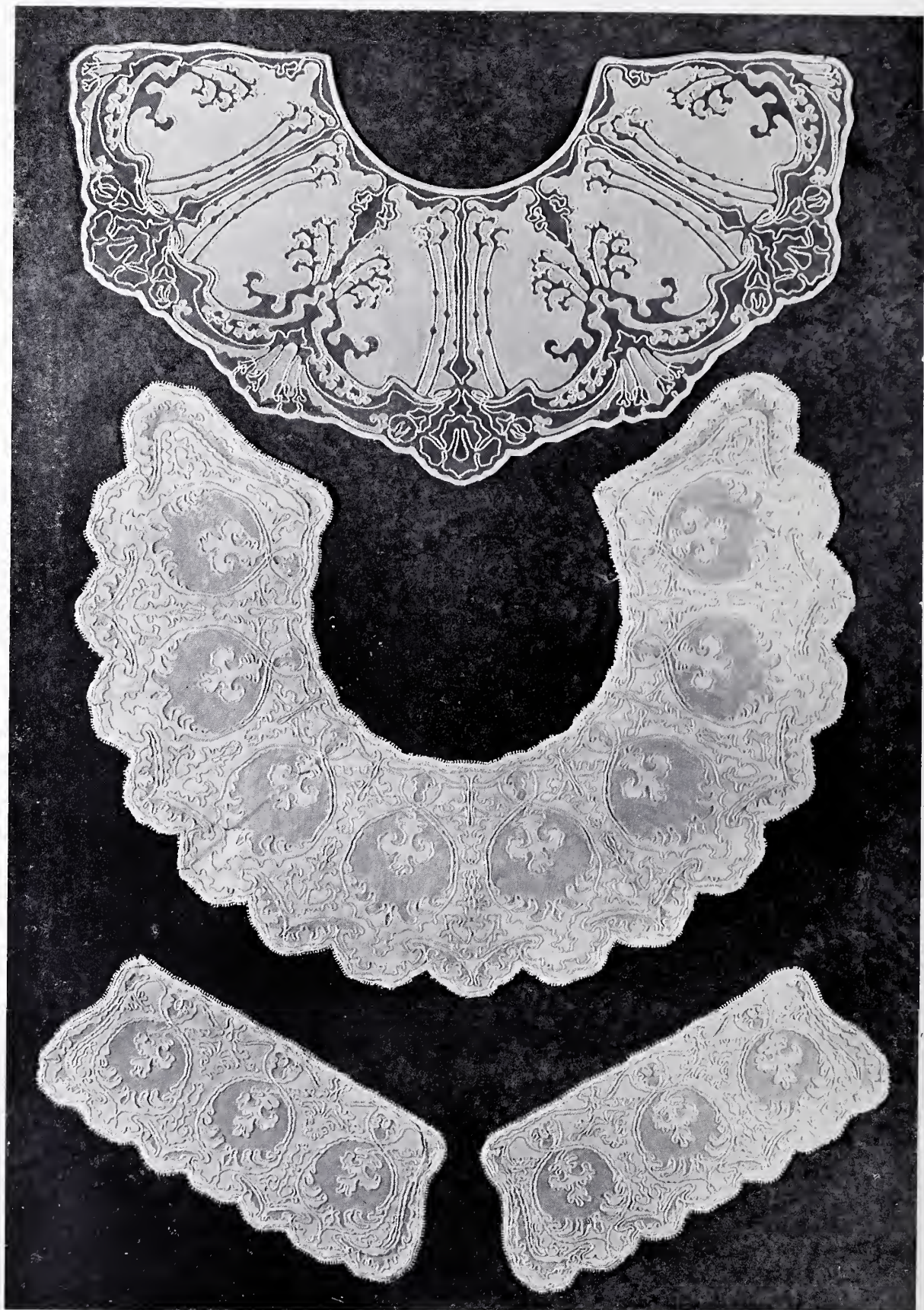
111.

107-111. FAYENCE-EDÉNYEK.
KÉSZÜLTEK VÉRTES (VÖGERL) REZSŐ
SZAKTANÁR VEZETÉSE MELLETT
A SZ. FŐV. IPARRAJZISKOLA AGYAGIPARI TANFOLYAMÁN.

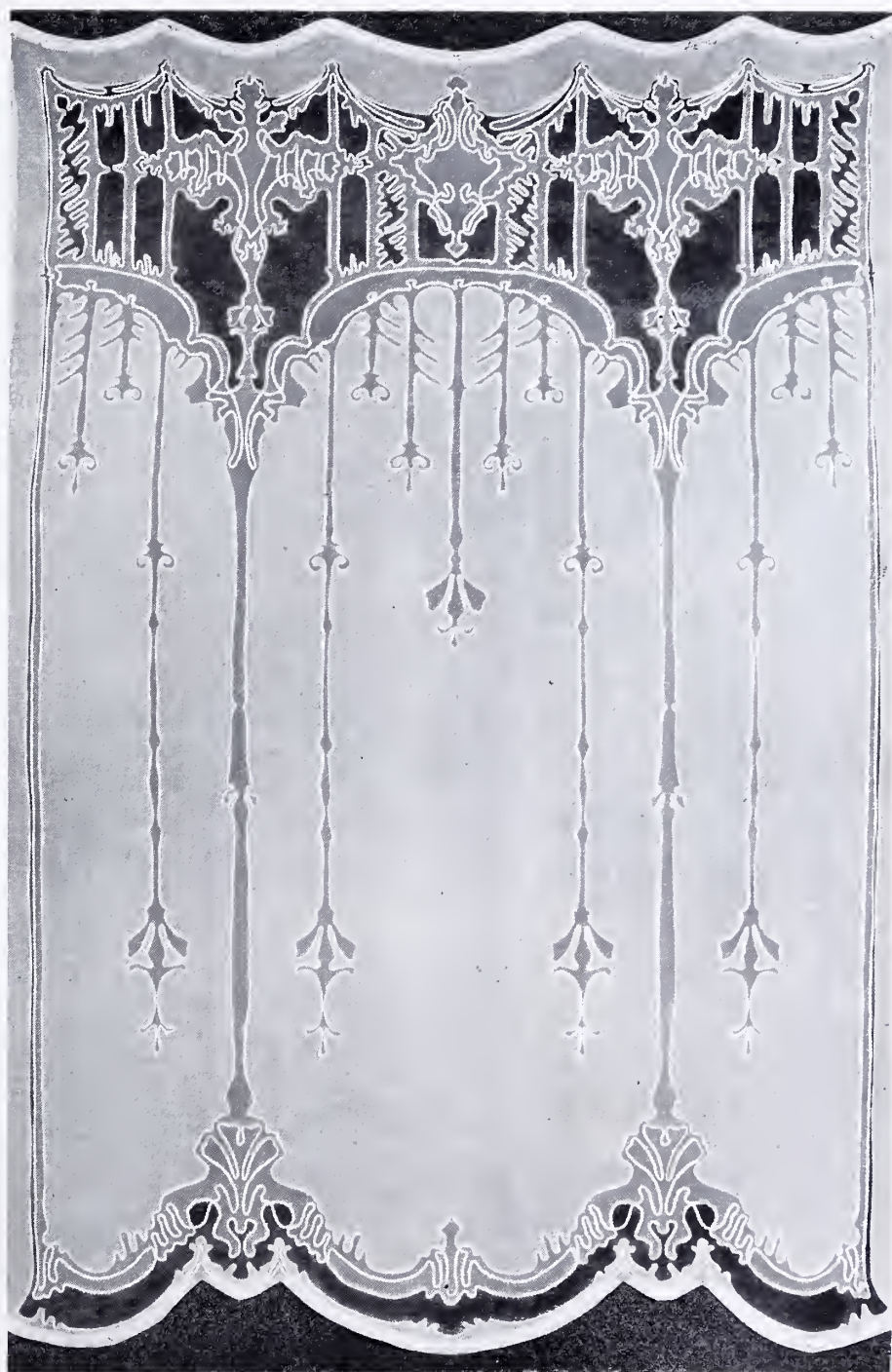
FAÏENCES MODERNES FABRIQUÉES
DANS L'ÉCOLE DES ARTS INDUSTRIELS
DE LA VILLE DE BUDAPEST.

112.

112. APPLIKÁCIÓS MUNKÁVAL DISZÍTETT
GALLÉROK ÉS KÉZELŐK.
KÉSZÜLTEK ÖZV. MIRKOVSKY GÉZÁNÉ TANÁRNŐ VEZETÉSE MELLETT
A SZ. FŐV. IPARRAJZISKOLA NŐI MUNKATERMÉBEN.

COLLETS ET MANCHETTES
DÉCORÉS D'APPLICATIONS.

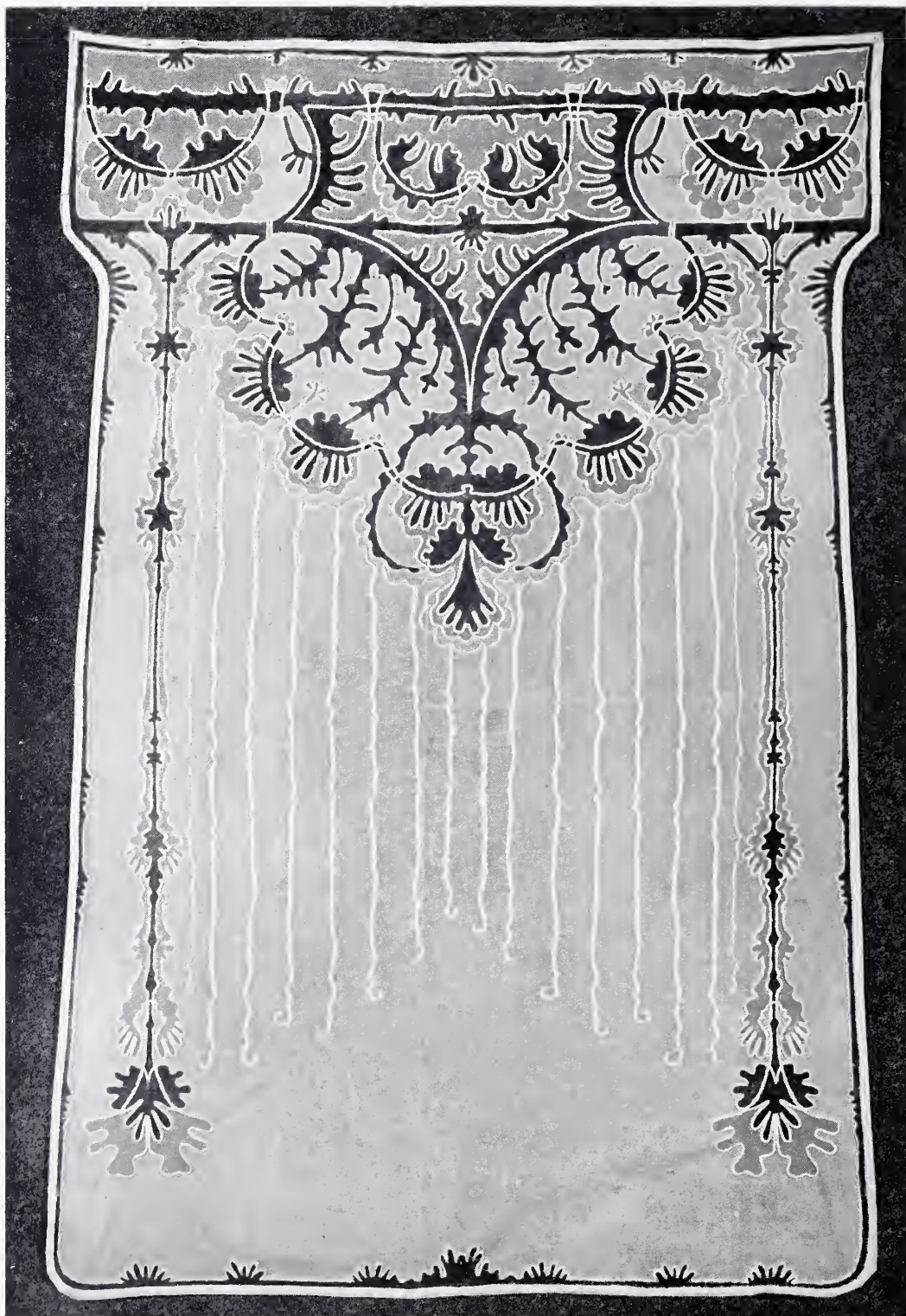

114.

113., 114. APPLIKÁCIÓS MUNKÁVAL DISZÍTETT
TERÍTŐ ÉS FÜGGÖNY.
KÉSZÜLTEK ÖZV. MIRKOVSKY GÉZÁNÉ TANÁRNÓ
VEZETÉSE MELLETT A SZ. FŐV. IPARRAJZISKOLA
NŐI MUNKATERMÉBEN.

RIDEAU ET COUVERTURE
DÉCORÉS D'APPLICATIONS.

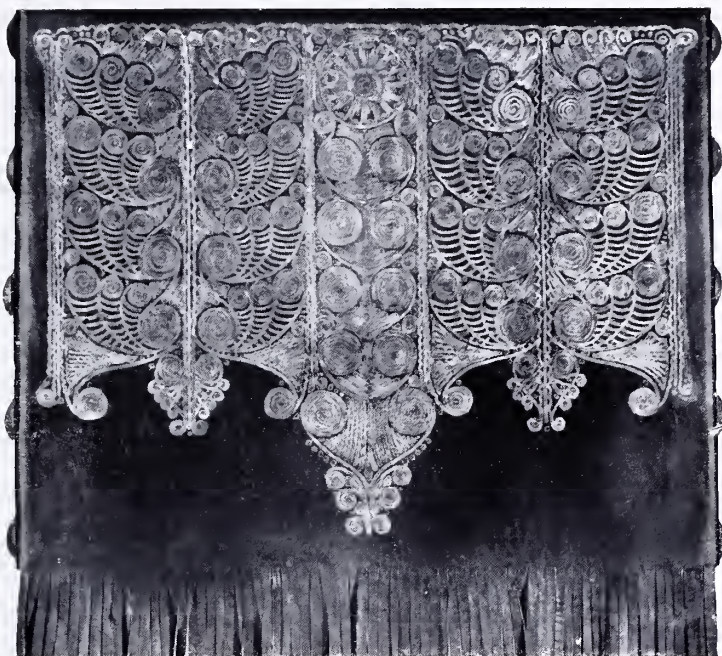
115.

115. APPLIKÁCIÓS MUNKÁVAL DISZÍTETT
FÜGGÖNY. KÉSZÜLT ÖZV. MIRKOVSKY GÉZÁNÉ
TANÁRNÓ VEZETÉSE MELLETT A SZ.-FŐVÁROSI
IPARRAJZISKOLA NŐI MUNKATERMÉBEN.

RIDEAU DÉCORÉ
D'APPLICATIONS.

116.

117.

116., 117. BŐRBATIK-MUNKÁK.
SZÉKTÁMLÁJA ÉS ÜLŐLAPJA.
KÉSZÜLTEK AZ ORSZ. MÚBŐRRAJZISKOLA
ÉS RAJZTANÁRKÉPZŐVEL KAPCSOLATOS
S NÁDLER RÓBERT TANÁR VEZETÉSE ALATT ÁLLÓ
IPARMŰVÉSZETI GYAKORLÓ-OSZTÁLYBAN.

TRAVAUX DE CUIR
EN MANIÈRE
„BATIK“.

118.

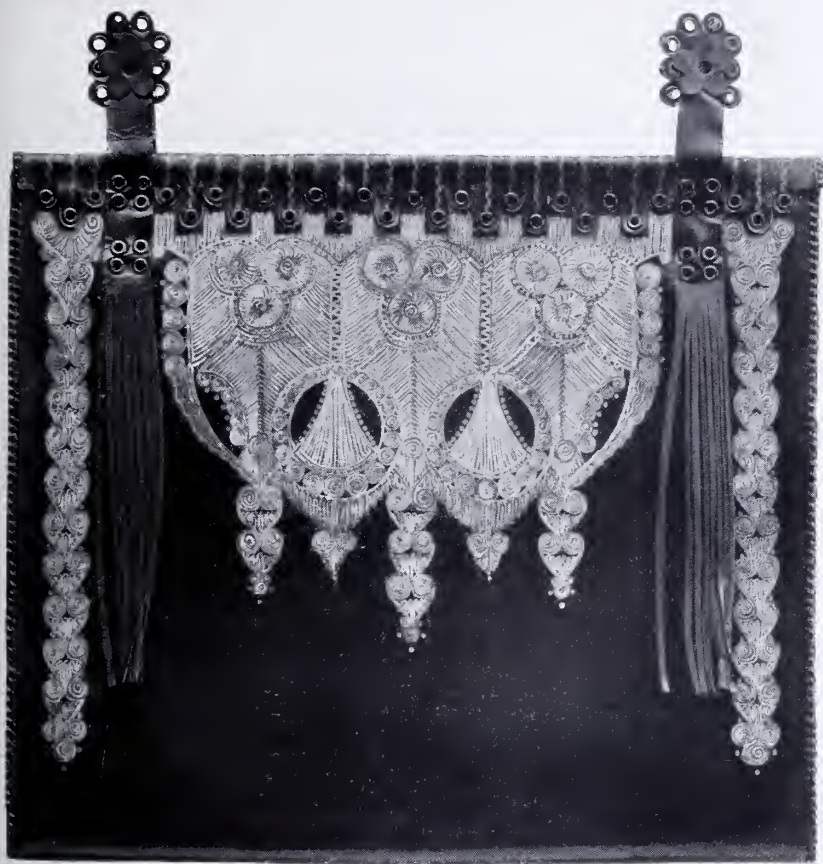

119.

118., 119. BŐRBATIK-MUNKÁK.
 EBÉDLŐ-SZÉK ÉS FÉNYKÉPKERET.
 KÉSZÜLTEK AZ ORSZ.
 MINTARAJZISKOLA
 ÉS RAJZTANÁRKÉPZŐVEL
 KAPCSOLATOS
 S NÁDLER RÓBERT TANÁR
 VEZETÉSE ALATT ÁLLÓ
 IPARMŰVÉSZETI
 GYAKORLÓ-OSZTÁLYBAN.

TRAVAUX DE CUIR
 EN MANIÈRE „BATIK“.

121.

121. TARSOLY BŐRBŐL.
NÉCESSAIRE EN CUIR.

120. PAMLAG-PÁRNA.
BŐRBATIK-MUNKÁK
KÉSZÜLTEK AZ ORSZ.
MINTARAJZISKOLA ÉS
RAJZTANÁRKÉPZŐVEL
KAPCSOLATOS ÉS NÁDLER RÓBERT
TANÁR VEZETÉSE ALATT ÁLLÓ
GYAKORLÓ OSZTÁLYBAN.
COUSSIN EN CUIR.

122.

122. VIRÁGVÁZA DÖMBÖRÍTOTT RÉZLEMEZBŐL.
TERVEZTE VÉRTES (VÖGERL) REZSŐ.
KÉSZÍTETTE JANCSURÁK GUSZTÁV RÉZMŰVES.
KOVÁCSOLT VASÁLLVÁNYÁT KÉSZÍTETTE SÁRVÁRY JÁNOS.

JARDINIÈRE EN CUIVRE
REPOUSSÉ SUR RÉCEPTACLE
EN FER FORGÉ.

123. WEISZ HUGÓ:
PIHENÉS.

123.

REPOS.

124. IZABELLA
FŐHERCEGNŐ:
SZÉNÁS SZEKÉR.

VOITURE
CHARGÉE DE FOIN.

124.

125. JÓZSEF KIR. HERCEG:
CÁPAFOGÁS.

125.

PÊCHE AU REQUIN.

126. NAGYRÉVI
HARANGHY GYÖRGY:
TÉLI TÁJ.

PAYSAGE D'HIVER.

126.

MŰVÉSZI FÉNYKÉPEK.

127.

127. MATUSIK MÁRTON: FELHŐ-TANULMÁNY.

NUAGES.

MŰVÉSZI FÉNYKÉPEK.

128.

128. K. LIPPICH ELEK:
ÉJ A BALATONON.

MŰVÉSZI FÉNYKÉPEK.

EFFET DE LUNE SUR
LE LAC BALATON.

127.

127. MATUSIK MÁRTON: FELHŐ-TANULMÁNY.

NUAGES.

MŰVÉSZI FÉNYKÉPEK.

128.

128. K. LIPPICH ELEK:
ÉJ A BALATONON.

MŰVÉSZI FÉNYKÉPEK.

EFFET DE LUNE SUR
LE LAC BALATON.

129.

129. RÉVÉSZ ZOLTÁN:
ÖREGASSZONY.

VIBILLE
DAME.

130.

130. SZÉKELY ALADÁR:
KÖRÖSFŐI A. ÉS NEJE.

L'ARTISTE ET
SA FEMME.

MŰVÉSZI FÉNYKÉPEK.

OLDALLAPOK AZ EGYSÉGESEN KIÁLLÍTOTT KÖNYVBŐL. RAJZOLTÁK, MARATTÁK, NYOMTÁK ÉS KÖTÖTTÉK A LIPCSEI NYOMDÁSZ-SZAKISKOLÁNAK NÖVENDÉKEI.

dély és mégis monumentalitás. Ostberg Ragnar templomai, Boberg postaépülete, Dahlender karcai és közepén egy bájos kis modell Wahlman Lars Engelbrechtskirche-jéről ritka összhangot és gyönyörűséget adnak.

Az oroszok lehetőleg egyszerűen rajzolnak, rajzaik komolyak, szükséztavúak, de ahol helyenkint a szín hangjai megcsendülhetnek, ott gazdagok, mint egy szép orosz mese. Az egyszerű, logikusan szép előadás nagymesterei Pokrowsky és Kossjakow tanár.

Nem komoly dolog összehasonlítást tenni az utóbbiak és a Schmitzok, Dülferek és Kreisok művészete között. Érzésszerű különbségek ezek, tradíciók és tradíciók átszűrődései.

A magyar építészetről teljes képet ezen a kiállításon nem kapunk. Talán éppen ez az utolsó 10 év nagy küzdés ideje volt a megállapodottak és a keresők között és ez utóbbiak nagyon kis számmal vesznek részt a kiállításon.

Termünkön meglátszik, hogy szeretjük a színt, a virágot, rajzaink talán kissé nagyon is színesek és nagyon is szépek, kevés rajzolásbeli stílussal. A bemutatás nem éppen szerencsés módja mellett is kimagasló a Halászbástya nagy szépsége.

Iparművészetet keveset látunk a kiállításon. A Werkstätte nagyizlésű művésze J. Hoffmann, egy sok finomsággal, biztos tudással megoldott szobát állít ki; tőle van az első nagy terem installációja, mely üresen arányaiban igazán nagystílus volt. Az oroszok állítottak ki még egy pár szép darabot, a népművészet átszűrt ornamentikájával és formáival, mikén ugyanazok a mély megértések és szépségek vannak, mint az architektúrában. A magyar csoportban pedig sokakat megállít Zsolnay ezínya és Körösfői színes szép szönyegek.

TÁTRAY LAJOS.

A MODERN ÉREM- ÉS PLAKETTMŰVÉSZETRŐL.

IRTA: CSÁNYI KÁROLY.

A MODERN ÉREM- és plakettművészetről szeretnék ez alkalommal egyet-mást elmondani. Az éremművészet multját nem szükséges, hogy e folyóirat olvasóival megismertessem, mert bizonyára sokan olvasták Ráth Györgynek* az Iparművészet Könyve I. kötetében e tárgyról megjelent, a világirodalomban is párját ritkító jeles és beható tanulmányát.

A modern emlékérmek sajátosságait először ama római érmeiken ismerhetjük fel, amelyek az V. századtól kezdve a nyilvános játékok és versenyek emlékére készültek. Ezek tekinthetők a modern érmek tulajdonképeni őseinek. Az éremnek ugyanis az a rendeltetése, hogy valamely személy vagy esemény emlékét megörökítse. Az előlapon (avers) legtöbbször az illető személy arcképe, a hátlapon (revers) allegorikus, szimbolikus vagy történeti jelenet van domborműben ábrázolva.

Az érmet verőtőkével állították elő. E verőtőke úgy készült, hogy rövid, egyik végén meglágyított, szabályos acéldarabba az éremvész belevészte az érem negatív alakját.

A renaissance-stílussal az éremművészetnek új és fényes korszaka kezdődik. Az olasz renaissance mesterei érmeiket öntés útján állították elő, nem pedig verés útján, mely utóbbi

eljárás a kompozíció szabadságát, az egyéniség érvényesülését és az érem nagyságát meglehetősen korlátozta. A renaissance-mesterek az érmet viaszból megmintázták. Ez az anyag hűen követi a művész formáló kezét és így hűen tükrözi a művész egyéniségét. A kész mintázatot öntőformával vették körül és ebbe bocsátották bele az olvasztott bronzot, ólmot vagy ezüstöt, mely a viaszt felolvasztván, annak helyét elfoglalta és a mintázat minden finomságát követte. Az így nyert érmet, ha hiba volt rajta, cizellálni kellett. Voltak azonban mesterek, kik az öntés technikájában olyan jártasságra tettek szert, hogy az érem kifogástalanul került ki az öntőmintából és így az eredeti minta minden szépséget feltüntette. A felületet rendszeren meleg-barna patinával vonták be. Ilyen eredeti, egykorú öntvény vajmi kevés maradt fenn és a legnagyobb múzeumok büszkeségét képezi. Ez alkotásoknál az éremvész feleslegessé vált, a művész egyéniségének érvényesülését tehát semmi sem akadályozza; így lesz az érem a nagy alkotásoknak egyenrangú társává, sőt népszerűségben versenyez azokkal.

Ennek az eljárásnak megvolt azonban az a hátránya, hogy az érmet nem lehetett olyan könnyen nagy számban előállítani, mint verés útján. A XV. században kizárólag az öntött érem uralkodik, míg 1550 táján már ismét a vert érem van túlsúlyban.

CÍMSZEDÉS ÉS KERETDÍSZ ÖSSZHANGJA EGY XVI-İK SZÁZADBELI FRANCIA NYOMTATVÁNYON.

* Ráth György: Az Iparművészet Könyve. Három kötet. Kiadja az Athenaeum. — Ára 36 korona.

A későbbi századok folyamán az éremművészet fokozatosan hanyatlott és lassanként a mesterségek sorába süllyedt. Csak a XIX. században és pedig legelőször Franciaországban kel új életre és itt olyan magas fokra emelkedik, hogy méltán nevezhetjük e kort az éremművészet „új renaissance-ának”.

Többen, akik az érem- és plakettművészettel irodalmilag foglalkoznak, főleg Lichtwark nyomán, szeretik az érmekeket a grafikai alkotásokhoz, így a réz- és fametszethez

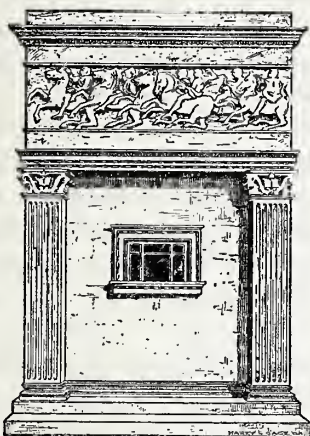
hasonlítani. Némi rokonság tényleg van. A grafikai alkotások is inkább intím hatásokra törekszenek és az érem is egyazon dúc, illetőleg verőtü segélyével több példányban sokszorosítható. A tárgy kis mérete megkívánja, hogy kezünkbe vegyük, illetőleg közelről szemléljük, hogy átérezhessük finomságait. Technikája, készítési módja azonban határozottan a szobrászati alkotások közé sorozza.

A XIX. század egy új eljárási móddal gazdagította az érem előállítását. A gépipar bámulatos fejlődése olyan gép szerkesztését tette lehetővé, mely a nagyban mintázott művet kisebbített alakban adja vissza. A régi eljárásnál, mint már említettük, a vésnök a lágyított acéltömbbe, a tervezett érem nagyságának megfelelően, negatív-formában véste ki annak alakját, hogy azután edzés útján alkalmassá téve, a verésre használható legyen. Ha ez a verőtöke megsérült, új verőtököt kellett vésni. E fáradságos munka elkerülésére Wilhelm Seidan bécsi kamarai vésnök és éremművész a hatvanas években a negatív verőtő helyett pozitív, ú. n. apatót vésett, mellyel lágyított acélba való sajtolással állította elő, az edzéssel használhatóvá tett, verő-

tőt vagy anyatót. A következő lépés volt a redukáló-gép megszerkesztése, mely lehetővé tette, hogy a művész nagyban mintázza alkotását; e minta után készült vasöntvény újabb bronzöntvény alapján készül a redukáló-gép segélyével az acél-apatő, mellyel ismét a verőtöke állítható elő és annak elpusztulása esetén újabb verőtöke előállítására szolgál.

Azért foglalkoztam részletesebben az érmeke újabb előállítási módjával, hogy a modern érem sajátságait és a régebbi alkotások közti különbségeket jobban megérthessük.

A modern érem-művészet H u b e r t P o n s c a r m e (1827—1000) francia művész alkotásaival kezdődik. A határkö az az érem, mely Josephus Naudet természettudóst ábrázolja. Ezen megtaláljuk a modern érem minden sajátságát. A korábbi érmekeken az erősen kiemelkedő dombormű kemény körvonallal csatlakozott a tükörsíma alaphoz, melyet ismét mereven tagozott keret vett körül. Ponscarme szakított e hagyományokkal, az itt bemutatott érmen mindezt hiába keressük. Ő a szegélyt egészen elhagyta, a háttér finom patínával vont be, melyből előnyösen emelkedik ki a laposan kezelt, kissé világosabb dombormű. A feliratok eddigi izléstelen betűit is elhagyta és helyettük egyénibb, a rendelkezésre álló térhez alkalmazkodóbb betűket alkalmazott. E néhány szóval eléggé jellemeztük Ponscarme-ot, és e sajátságok fellelhető követői és tanítványai munkáin is. Mint az Ecole des Beaux-Arts tanárának, bőséges alkalmá nyílt, hogy az új iránynak számos követőt szerezzen. És az eredmények beigazolták eszméinek helyességét. Mellette két kiváló szobrász, Pierre Jean David

ARÁNYOK TANÍTÁSA A CSIKÁGÓI NYOMDÁSZISKOLÁBAN, ÉPÍTÉSZETI RÉSZLETEK UTÁN.

D'Angers (1789—1856) és Henri Michel, Antoine Chapsu vesz részt az alapvetés nehéz munkájában. Ők öntött érmeikkel rámutatnak arra, hogy nem okvetlenül szükséges az antik allegóriákhoz folyamodni, ehelyett fontosabb a természet tanulmányozása. Alphée Dubois, ki eleinte mellszobraival ér el nagyobb sikereket, szintén élénk részt vesz az új irány megteremtésében.

A modern elvek teljesen érvényesülnek J. C. Chaplain művein. Erőteljes, nagyvonalú arcképes érmei monumentális alkotások nem nagyság, hanem művészet tekintetében. Más utakon jár nálánál nem kisebb társa, O. Roty. Ő a finomságok nagy mestere, mit bemutatott művei is igazolnak. E két művész nevét jó ideje együtt emlegetik. Szerintök az érem legyen egyszerű, világos, de azért beszédes, vagyis könnyen érthető. E művészek már előszeretettel használják a négyszögű formát, vagyis a plakettet, mely alak szabadabb mozgást biztosít. Roty öntött plakettjein az olasz bronzok sötét patináját alkalmazza, néha azonban a japán bronzok világosabb patinájával vonja be. Alkotásain a francia művészetet jellemző sajátságos báj, szellemesség és gazdag fantázia uralkodik.

Alexander Charpentier különösen mozgásban lévő alakokat örökít meg plakettjein előszeretettel. Messze vezetne, ha az összes jeles francia éremművészekkel bővebben foglalkoznánk. Elegendő lesz, hacsak névleg felsorolom a kiválóbbakat. Dupuis, Patey, Vernon, Rivet, Pillet, Coudray, Yencesse, Legros neve úgysem ismeretlen a plakettművészet barátai előtt.

Roger Marx: *Les médailleurs français depuis 1789.* című művével az egész világ figyelmét a francia érem-művészetre terelte. A németeknél Alfred Lichtwark: „Die Wiedererweckung der Medaille“ című könyvével a német érem-művészetet keltette új életre úgy, hogy az utóbbi időben a német plakettművészet is nagyobb jelentőségre tett szert.

A. Hildebrand Bismarck-érme pl. szélesebb körben is ismeretes. Ez érmet nagy egyszerűség és az ábrázolt személy nagyságának megértése jellemzi. Érdekes az a körül-

mény, hogy a németeknél leginkább olyan művészek foglalkoznak érmészettel, akik nem kizárólag éremművészeti alkotásokat produkálnak, hanem a szobrászat más ágában is jeleskednek.

Hermann Hahnt főleg Lenbach festőművészt ábrázoló érme tette ismertté. Georg Wrbas, Hans Hartmann és Rudolf Bosselt nemű alkotásain egyéniségük előnyösen jut érvényre. Eleinte inkább a természetűségekre törekedtek, későbbi fejlődésük fokán, leginkább az utóbbinál, a stilizáltság lép helyébe. Ugyane nyomokon halad Dasio és Römer. Dasio művein, miként a bemutatott példák is igazolják, a stilizáltságnak nagy szerep jut, de az erőteljesség sem tagadható meg tőlük.

Greiner leginkább arcképes plaketteket készít. Az ábrázolt egyén jellegzetes vonásait emeli ki előszeretettel.

A Párisban élő Kautsch művein a francia hatás könnyen felismerhető.

A német érmeiket, a francia alkotásokkal szemben, a német szellemnek megfelelő többkevesebb nyersség jellemzi.

Németországban újabban többen hangoztatják a régi technikához való visszatérést. Így J. Aug. Lux: *Geschmack im Alltag* című könyvében e nézet mellett küzd. Ez azonban nem helyes. A renaissance-mesterek sem elégedtek meg a régi eljárással, hanem ahelyett öntés útján állították elő nagybecsű érmeiket; ez alkotások a XV. század szülöttei, ugyanez áll a modern kor alkotásaira is. Az új eljárás egyesíti magában a mintázás, öntés és verés előnyeit. A nagyobb terület fokozza a művész szabadságát, izgatja fantáziáját. Viszont emellett szem előtt kell tartania azt is, hogy milyen nagyságban készül az érem vagy plakett. A könnyebb sokszorosítás elősegíti a mű népszerűségét. Szükséges is, hogy az ilyen kisméretű műalkotás sok példányban készüljön, ezáltal lehetővé válik, hogy minél többen bírassák és igazán élvezhessék. A redukáló gép épügy, miként az öntvény hajszálpontosan követi a minta formáit, teljesen respektálja a művész egyéniségét és feleslegessé teszi más emberi kéz beavatkozását.

Az osztrák éremművészetről nincs sok mondanivalóm. A nagyforgalmú Anton Scharff és az idősebb Tantenhayn voltak az úttörők, helyükbe néhány többkevesebb tehetséggel megáldott fiatalabb művész lépett, akik kisebb-nagyobb sikerrel működnek e téren. Közülök Marschall neve legismertebb nálunk.

Hazánkban az éremművészet szép virágzásnak indult. Telcs és Beck nevét bizonyára mindenki ismeri széles e hazában, aki az éremművészet iránt igazán érdeklődik. Mellettük újabban egy ifjabb gárda nő fel, kik művészi tudással párosult igyekezettel törtetnek előre.

A modern magyar éremművészet tanulmányozására az első kedvező alkalmat az „Éremkedvelő Egyesület“ tavalyi nagysikerű kiállítása szolgáltatta. Itt láthattuk először nagyobb csoportban a modern magyar éremművészet legjelesebb alkotásait. A ma már elismert mesterek művei mellett ott voltak az úttörők alkotásai is. Stuckhart, Wurschbauer, Klein, Karl, Schwartz, a Belgiumba szakadt három Wiener testvér, Ferenczy István és Böhm József Dániel művei még a múlt művészetének termékei. Loránfi Antal érmei a modern irányba való átmenetet képviselik. A tragikus véget ért Szárnovszky Ferenc már a modern irány képviselője. Az Iparművészeti Múzeum

állami nagy aranyérme e művész legjelesebb alkotása.

Beck Ö. Fülöp neve a milleniumi korona-érem által lesz először ismeretessé. Jó ideig egy-maga képviseli a magyar éremművészetet. Legelső alkotásain még a francia plakettek hatása észlelhető, később azonban fokozatosan fejlődve egyéni alkotásokat hoz létre. Az említett kiállításon 61 műve volt látható és e gazdag sorozat sem tartalmazta összes munkáját. Telcs Ede és Maróti Géza, bár inkább nagyobb szobrászati alkotásokkal foglalkoznak, szintén szép számú és jeles érem- és plakett-alkotással gazdagították művészetünket.

A fiatalok közül erős tehetség Berán Lajos, ki máris több alkotással adta tanújelét rátermetségének. Ezek közt legnépszerűbb az Iparművészeti Társulat Trefort-plakettje. Bódy, Csillag István, Juhász Gyula, Murányi Gyula, Reményi József, Vágó Dezső az érem-művészet legifjabb katonái, de máris mindannyian beigazolták rátermetségüket.

A múlt évi első magyar érem- és plakett-kiállítás és néhány külföldi kiállítás sikere eléggé igazolta, hogy e téren nincs okunk séggyenkezni.

Az éremművészet iránti érdeklődés egyre fokozódik és immár szélesebb körben terjed, és kell is hogy minden művelt ember lelkében e kis alkotások, éppen intím hatásuknál fogva, szeretetet ébresszenek.

ORSZ. FÉNYKÉPKIÁLLÍTÁS A MŰCSARNOKBAN.

AMAGYAR AMATŐRÖK Országos Szövetsége művészi és kulturális szempontból elismerésre méltó nagy munkát végzett a május hó 24-én megnyílt fényképképző kiállítás rendezésével. Ha a 3 év előtti utolsó nagyszabású fénykép-kiállításunkon még nem sikerült az általános közvéleményt osztatlanul megnyerni annak az elismerésére, hogy a fotografálás hivatott kezekben jogosan követel magának helyet a művészetek között, úgy az

elfogulatlan szemlélő ennek a kiállításnak csak futólagos megtekintése után is azzal a meggyőződéssel távozik, hogy igenis lehet a fotografálással nemcsak a természet valamely kiváló szép részletét kikeresve, azt szolgálilag utánozni és ily módon szépet alkotni, hanem lehet a valódi művész ihletével a művész egyéniségét, érzését, hangulatát átvinni, beleolvasztani a felvett tárgyba és ezeket az érzéseket, hangulatokat a szemlélőben életre kel-

teni. A régebbi kiállítások még erősen a festészet hatása alatt állottak, utánozni próbáltak minden hatást, ami a festészetben szép és ez az utánzás gyakran balul ütött ki. A mostani kiállítás mutatja, hogy mennyire tisztultak azóta a nézetek, mutatja, hogy mennyire önálló utakon jár a modern fényképezés és tegyük hozzá büszkén: a magyar fényképezés! A legutóbbi nemzetközi kiállításunkat a legjelesebb külföldi erők keresték fel, méltán büszkék lehetünk rá, ha pusztán magyar művekből oly gyűjteményt tudunk összeállítani, amelynek színvonala semmivel sem áll amazé alatt.

A Múcsarnok 15 termét töltik meg a legszigorúbb kritikával összeválogatott képek. Összesen több mint 1500 darab.

Az I-ső teremben Augusztia főhercegné asszony, József főherceg és Izabella főhercegné asszony képeit látjuk. Legnagyobb részét úti felvételek, de sok művészi kvalitásút találunk köztük. Igen hangulatos Augusztia főhercegné asszony képei közül a 4. számú: „Lloyd-gözös a tengeren“. József főherceg felvételei között igen artistikus a 77. számú: „Naplemente“, helyesen elosztott és egyensúlyozott árnyalataival. Izabella főhercegné asszony, „Öreg pásztoróra“ (92.) és „Bélyei facsoport“-ja (91.) szintén művésziek.

A II-ik teremben Kiss Zoltán „Erdei út“-ja nemes egyszerűségével és pittereszk vonalaival köti le a figyelmet. K. Lippich Elek 10 egyaránt szép képpel szerepel. A „Holdas éj a Balatonon“ bájos hangulatával elsőrangú művészi alkotás. Ugyanitt találjuk néhai Eszterházy Mihály gróf művészi hagyatékát. Egyéb kiállításokból ismert, minden kritikán felül álló szép képek. Közöttük 6 darab díszkrét természetes színekben tartott kép dícséri a magyar művészi fotografálás tulajdonképeni megalapítójának emlékét. Székely Aladár, Zachariás Sándor és Faix Jacques művei eme kiváló környezetben is megállják helyüket.

Horváth C. Guidó kiváltkép az „alkonyat“ című képével (III-ik terem, 5. szám) ezúttal is beváltotta a hozzá fűzött reményeket. Matusik Márton, az aradi fotoklub tagja,

néhány kiváló portréval (27.) és tájjal (29.) szerepel itt. Röttig Odo „Gesztenyesütő“-je figyelemre méltó munka.

A IV. teremben Révész Zoltán néhány technikai és művészi szempontból egyaránt kifogástalan képpel (nagyobbrészt arcképpel) szerepel. Különösen szépek a 26. sz.: „Árnyékok a hóban“ és a 28. sz.: „Cínci“. Ugyanitt van Weisz Hugó több artistikus képe.

Az V-ik terem Magyar-Rosenberg Emil uralja. „Veszprémi ház“, „Pihenő“, „Tanulmányfő“ egyaránt jó dolgok, de legkedvesebb mindenek között intim, bájos felfogásával a 61. sz.: „Gyermek a macskával“. Itt kapott helyet Faragó G. ködösös-borongós szép téli hangulata.

A VI-ik terem jobbára Balogh Rudolf képei töltik ki. Néhány gyönyörű, éjszakai lámpavilágítású havas képe van itt. Hoffmann Viktor és Pogány Lajos néhány szintén elsőrangú képpel szerepelnek.

A VIII-ik és X-ik terem szakfényképészek foglalják el és mutatják, hogy mennyire tért hódít az újabb művészi irány a professzionátusok között is. Nem a minden ráncot eltüntető, megifjító retus-munka dominál képeiken, hanem a művészi beállítás, megvilágítás és a kép vonalainak helyes megválasztása és egyensúlyozása. Legkiválóbb Uher néhány arcképe, de szép dolgok akadnak Kossák, Mai és itt-ott Erdélyi művei között is.

A XI-ik terem a Photo-klub gyűjteményes kiállítását tartalmazza. Igen szép Harmatzy: „Templom-interieur“-je (5.), Kelemen Lajos: „Táncosnő“-je (54), Degenfeld Ottó gróf képei és kiváltkép Feledí 16 képe, különösen a „Bruggei részlet“ (107.). Ezek valóban elsőrangú munkák.

A XII-ik terem a legújabb alakult „Budapesti Kamera-Klub“ képei töltik meg. Csupa kiváló dolog, Purcell, Semsey, Belházy, Glósz, Elischer, Fliegl és többektől. A kiállítás legszebb darabjait Haranghy 6 képe között találjuk. Talán mindenek között legszebb a „Tél“ című (54.). A kompozíció, hangulat, beállítás, szín, egyaránt nagymesterré avatják Haranghyt.

A XIII-ik teremben szép képeket látunk Stankovszkytól „Libák a jégen“ (12.) és Garaytól, ki a háromszín-fotografálásban igen jelentékeny eredményeket ért el.

A színes fényképek között úgy a technikai készség, mint a művészi felfogás és a színek harmoniája tekintetében a külföld efajta képeit is beszámítva, szinte páratlanul állnak Bacsa András diápozitívjei.

A XIV-ik teremben a tudományos felvételek vannak kiállítva.

A XV-ik teremben Pejtsík Károly és Janovitz műveik köti le a figyelmet.

DR. KELEN BÉLA:

A NEMZETI SZALON GRAFIKAI KIÁLLÍTÁSA.

MOSTOHA GYERMEKKÉNT húzódott meg a magyar kiállítások legféltettebb zugaiban a grafika, amíg a Nemzeti Szalon vezetősége felismervén azt az óriási jelentőséget, amely a művészetnek e leginkább hozzáférhető ágában rejlik, módot és alkalmat nyújtott neki, hogy kétvétenként rendezett grafikai tárlatán teljes erejében és kellő sokoldalúsággal mutathassa, kínálhassa magát annak a közönségnek, amely egyéb kiállítások alkalmából, a mindig nagyobbhangú, bár sokszor kicsinyművészetű, egyéb műtárgyak, képek és szobroktól nem igen veszi észre.

A Szalon termeinek, amelyekhez fogható célszerűség szempontjából egész Európában kevés van, tekintélyes részét foglalják el az olyan rajzok, metszetek és festmények, melyek alkotásánál első és főszempont a sokszorosításra való alkalmatosság volt. Fa- és linoleum-metszetek, a cinkográfia számára tervezett rajzok, rézkarcok lepik el három teremnek majdnem minden falát. A munkáknak egész sora bizonyítja, hogy meg is érdemlik azt a jóakaratot, azt a vendégszeretetet, amelyben részük vagyon. Kialakult egyéniséget bár nem sokat találunk, új és nagy törekvések nem szólnak bár hozzánk, mégis örömmel nézzük végig őket, mert meglátjuk belőle, hogy azok, akik csinálták őket, értik mesterségüket, tudnak. Anyagukat, annak minden sajátosságát és effektusát ismerik és ha néha nem is kerülnek el minden banalitást, a jó ízlés határán belül maradnak. Negatív erények ezek, de olyan erények, amelyeket igen könnyen lehet pozitívebbekkel kiegészíteni.

A sajtó művészete a grafika. Eredetét szövegek illusztrálására való törekvések okozták

és mind mai napig megmaradt ez egyik legfontosabb feladatának. Öntudatosabb ma már sokkal, mint volt még csak aránylag rövid idővel is. Célja nemcsak az, hogy szolgálja módon adja a képét annak, amit ábrázol. Az olvasóban sok intelligenciát és fantáziát tétel fel, és inkább csak módot szolgáltat arra, hogy mindenki a saját egyéni képzelete szerint lássa meg benne azt a képet, amelyet a szöveg után megérezéket. Nem úgy látjuk benne az olvasottat, az ész, a tehetség alkotta életet, mint a valóságosat. Jeleneteit nem az életből veszi, nem másol modellokat, hanem igenis kifejezi azt a hatást, amit a rajzolóra az író gyakorolt.

A vonalak játéka, a színteltek egymáshoz való viszonya, az ábrázoltak elhelyezése sokkal nagyobb szerepet játszik hatásának elérésében, mint az arckifejezések és színházi módon átérzett pózok. A modern grafikus mindig rajzó, csak rajzeffektusokkal dolgozik, még ha irodalmi célokat szolgál is. Valaha nem így volt és még amikor tisztán csak a rajz kedvéért rajzoltak is, nem tudtak elkerülni elnyomó, megbénító irodalmi befolyásokat.

A Szalon illusztrátorai, Vadász, Remsey, Kozma, Aiglón, Sarkadi, Novák bizonyítják, hogy tisztán csak a rajz eszközei óriási változatosságot nyújtanak és módot adnak minden egyéniségnek a teljes kifejtésére. Rajzaik mind kvalitásosak, mindegyik önönmagának ura és hű kifejezője. Fejlődésükben határozottan szerepet játszottak nagy német, francia és magyar grafikusok. Aubrey Beardsley, a Simplicissimus, Nagy Sándor rajzaikat látták, megnézték és tanultak tőlük; de csak egészebbé lettek ettől, bár a hatás, amit a látottak rájuk gyakoroltak, szembeötlő.

Vadász Miklós ceruzarajzai a természetet élesen látó szemre vallanak. Tudása szuverén, ízlése nagy és egyedül talán azt a flegmát, azt az egykedvűséget vethetnők a szemére, amellyel a dolgokat nézi, anélkül hogy értékdiffereciákat találna a látottakban. Képességei igazán nem közönségesek, de — hogy is mondjam csak — kissé koravének. De hisz fiatal ő még nagyon, talán még megifjodik az idők folyamán.

Aíglon, az emberi test mozgásait figyelő és olyaténképen igyekezik azokat visszaadni, hogy mellettök minden egyebet másodfontosságúnak vesz. Lendületes, a végletekig leegyszerűsített, együtt látott vonalak, egy-egy sötét folt elegendő neki arra, hogy élénk tegyen egy táncoló Salomet, hogy képét adja annak a perverzitásnak, ami a csúcspontjára jut Salomeben, mikor Szt. János levágott fejére mereszti sóvár szeméit. A szomszédságában látható Remsey-rajzok viszont csendes, nyugodt, majdnem lírikus érzéseket keltenek, finom stilizált rajzukkal, előkelő kompozíciójukkal. Sarkadi Emil ex-librisei és fantasztikus tusrajzai szédítő rutinra vallanak, ha rutinja mindig megfelelő tudással és értéssel párosulna és ha kissé szabadabbá tudná tenni magát

Beardsley befolyásától, fantáziája és ízlése egyikévé tenné ifjaink legjelesebbikének.

Tichy Gyula linóleum-metszete a fantázia és analízis érdekes terméke az angol prerafaeliták és a japánok befolyásának. Kozma Lajos, kinek Melodiák című kötetét múlt számunk ismertette, szintén kiállít egynéhány rajzot, melyek könyve mellett jól tartják helyüket.

Novák József Lajos-tól egynéhány dekoratív aquarelles tusrajz van itt jelen, amelyek érdekes dekoratív tehetségre vallanak és poétikus lélek munkái. Igen alkalmas és hangulatos díszül képzelem el magamnak valami verses kötetnek.

Rézkarc, litográfia, monotypia, aquarell, még sok-sok van ezen a derék kiállításon. Sok közötté a jeles, becsületes munka. Szeretnénk részletesen foglalkozni, de se terünk, se célunk nem engedi. Méltó elismerésüket úgysis megkapták már minden téren. Nyugodt és örvendetes lélekkel csak azt konstatáljuk, hogy ebben a kiállításban, ahol a legjobb és legtöbb hely kisebb-nagyobb olajfestményeknek jutott, az érdeklődés inkább feléjük irányul és azok felé, akikről többet mondhattunk.

h. b.

SOPRONI AJTÓKOPOGTATÓK.

KÖZLI: BÜNKER J. R.

SOPRON VÁROSA iparművészeti emlékeivel e folyóirat hasábjain már többször foglalkoztunk. Ezúttal régi vasművességének néhány érdekes emlékét mutatjuk be. Kovácsolt vasból készült ajtókopogtatók ezek, a melyekkel a kies város utcáin, egyes, nagyrészt XVII. századbéli házainak kapuján, itt még ma is lépten-nyomon találkozunk.

Hogy a soproni kovácsok és lakatosok még a múlt század derekán is mily ügyes és művészi lelkű mesteremberek voltak, ennek bizonyítékait a soproni múzeumban láthatjuk. A remekbe készült lakatok és kulcsok, amelyek az egykori lakatos céh egyéb emlékeivel együtt

kerültek ide, még a céhélet utolsó éveiben is mindmegannyi figyelemreméltó példái a technikai kiválóságoknak és jó ízlésnek.

A vasművesség hagyományai Sopronban alighanem messze a középkorba nyúlnak vissza. Emlékei azonban csak az 1676. nagy tűzvész utáni időből maradtak ránk, amely a város javarészét elpusztította, s házainak gyökeres újjáépítését tette szükségessé.

A XVII. század végéről s a következő első feléből valók a kovácsolt vasból készült ajtókopogtatók, amelyek legszebb példáival a soproni múzeum dicsekedhetik, s amelyeket részben Edvi Illés Aladár már publikált. A sop-

131.

131. A SZT-GELLÉRTHEGY
MŰVÉSZI KIKÉPZÉSÉNEK
ESZMÉNYI TERVE.
MEDGYASZAY ISTVÁNTÓL.

PANTHEON NATIONAL
AU MONTI ST. GELLÉRT
À BUDAPEST.
PROJET IDÉAL
PAR MEDGYASZAY ISTVÁN.

132.

132. SZT-GELLÉRTHEGYI
NEMZETI PANTHEON.

138.

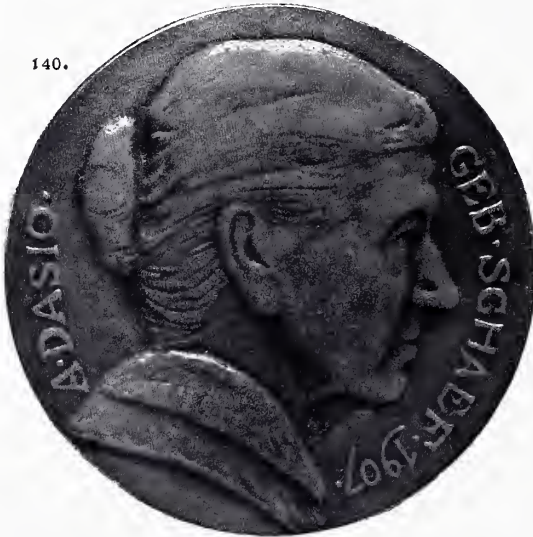
138. WIENER JAKAB :
A BRUXELLESI ST. MICHEL
ET GUDULE TEMPLOM.

139.

139. WIENER JAKAB :
AZ AACHENI MONOSTOR
TEMPLOM.

140.

104. MAX DASIO : A MŰVÉSZ ANYJA.

141.

141. MAX DASIO : SZT. MÁRTON.

142.

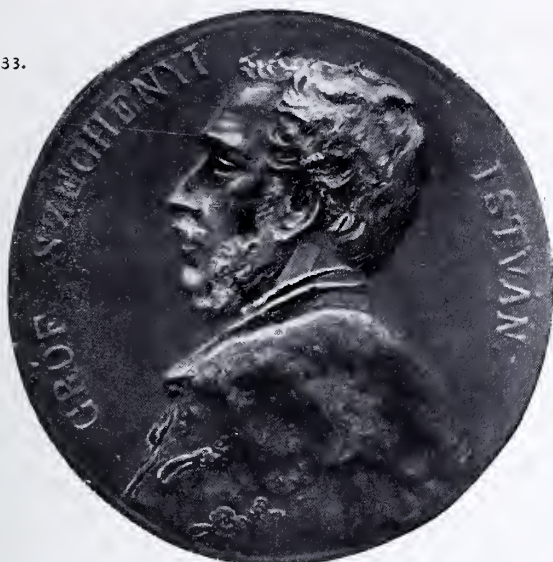
142. MAX DASIO : ÍJJAZÓ DIANA.

143.

143. MAX DASIO : ESKÜVŐI EMLÉKÉREM.

133.

133. LORÁNYI ANTAL :
GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN.

134.

134. TELCS EDE :
POPPER DÁVID.

135.

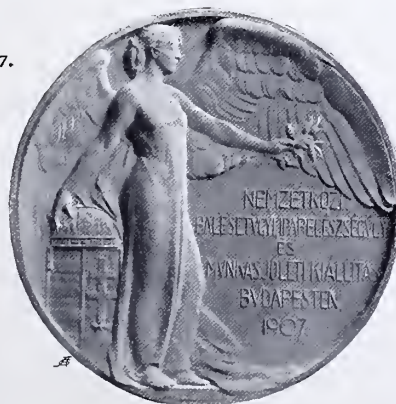

136.

135., 136. JUHÁSZ GYULA : A HÚSIPARI KIÁLLÍTÁS PLAKETTJE.

137.

137. JUHÁSZ GYULA :
A BALESETÜGYI KIÁLLÍTÁS ÉRME.

PLAQUETTES ET MEDAILLES
COMMÉMORATIVES.

144.

145.

144., 145. A KERESKEDELEMÜGYI M. KIR. MINISZTER IPARMŰVÉSZETI ÉRME, BERÁN LAJOSTÓL.

146.

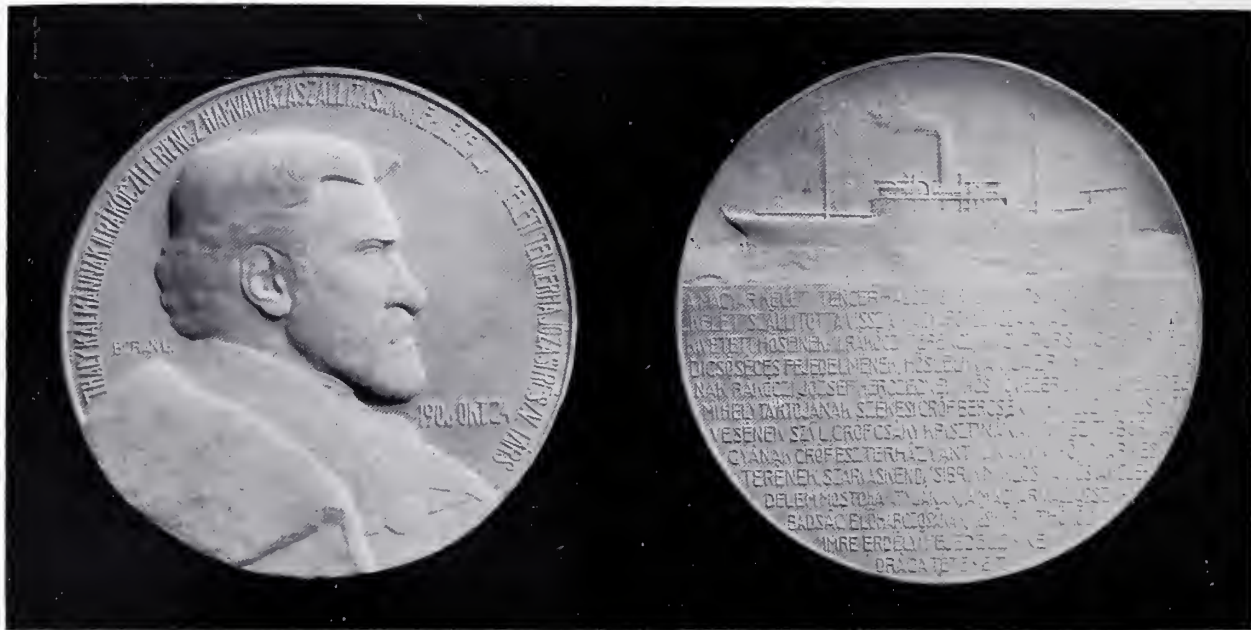

147.

146., 147. MURÁNYI GYULA : SÜTŐIPARI KIÁLLÍTÁS PLAKETTJE.

148.

148. THALY KÁLMÁN-EMLÉKÉREM. BERÁN LAJOSTÓL.

PLAQUETTES ET MÉDAILLES.

149.

149. ANYÓKA. BECK Ö. FÜLÖPTŐL.

150.

151.

150., 151. ZSOLNAY MIKLÓS EMLÉK-PLAKETT.
BECK Ö. FÜLÖPTŐL.

152.

152. DR. GREINER DÁNIEL.

153.

153. FRANGES RÓBERT: EURÓPA BIKÁVAL.

PLAQUETTES ET MEDAILLES.

154.

154. EBÉDLŐ. TERVEZTE LAKATOS ARTUR.
KÉSZÜLT A KASSAI KIR. JAVITÓINTÉZETBEN.

SALLE À MANGER.

155.

155. ÚRI DOLGOZÓSZOBA. TERVEZTE FEHÉRKÚTHY ÉS DÓSA.
KÉSZÍTETTE HOSSZÚ ISTVÁN.

CABINET DE TRAVAIL.

156.

157.

156., 157. LEÁNYSZOBA.
TERVEZTE FEHÉRKÚTHY ÉS DÓSA.
KÉSZÍTETTE MOCSAI JÓZSEF.

CHAMBRE DE
JEUNE FILLE.

A MŰHELY KIÁLLÍTÁSA.

158.

158. XVI. SZÁZAD.

159.

159. XVII. SZÁZAD.

160.

160. XVII. SZÁZAD.

SOPRONI KOVÁCSOLT VASBÓL
KÉSZÜLT AJTÓKOPOGTATÓK.

161.

161. XVIII. SZÁZAD.

HEURTOIRS EN FER FORGÉ. VILLE
DE SOPRON XVI-XVIIIe SIÈCLE.

roni múzeumban levőkön kívül a legérdekesebb ilyenmő emlékek a soproni Storno-ház kapuján, Schneider Márton építész birtokában, Zettl Gusztáv gyáros gyűjteményében, s a Szent-György- és a Templom-utca több házának kapuján látható.

Az ajtókopogtatók egyrésze még a XVI. század reneszánsz stíljét mutatja, a XVII. századbeliek a reneszánszból a barokkba való átmenet formáit tükröztetik vissza, a XVIII. századbeliek lombos ékítésükkel határozottan barokk-formájúak. Részleteik finomságával ez emlékek nem igen tűnnek ki, s főleg figurális motívumaikban nem egyszer szinte esetlenek. Egészben véve azonban igen hatásosak, sőt a részleteikben és kompozíciójukban egyaránt nyilvánuló

naivitásuk bájánál fogva nem egyszer jobban ragadják meg lelkünket, mint nem egy ugyaneme korból való hideg korrektségű klasszikus emlék.

A képünkön bemutatott négy ajtókopogtatót azzal az óhajással közöljük, bárha lehetővé tennék a soproniak, hogy régi városi életüknek ez egyre tűnedező emlékei a soproni múzeumba kerüljenek, amely hovahamar igen fényes új palotát kap. Ahelyett, hogy a külföldi régiségkereskedők utazói szedjék le a kapukról, minden bizonnyal a városnak s az emlékek mostani tulajdonosainak is nagyobb dicsőségére válnék, ha a múzeumban elhelyezve hirdetnék régi mestereink jelességét, s a mostani nemzedék kegyeletét a dicső múlt iránt.

Az a meggyőződésem, hogy az az új és igaz építéset, amelyet mindannyian várunk, inkább a jelentéktelen, de szükségszerű építésből fog kinőni, mint a legkülönfélébb jelentős stílusokkal való experimentálásból.
(WILLIAM MORRIS.)

Ami igazán nagyot és megragadót művész létrehozott, magán viseli szülőházaja erős bélyegét.

(RUSKIN.)

Valahány művész azzal próbálkozott, hogy más nemzet s más kor sajátásaiba élje bele magát, legott harmadrangúvá süllyedt.

(RUSKIN.)

Nem az értelem, sem a tudás, hanem az érzés hidalja át a műalkotás hatását a szemlélő számára.

(»ZEUS«.)

Mihelyest valaki felfedezi, hogy a fának az erezete és színe milyen szép, a nagy sikokat sem fogja díszekkel berakadni.

(HENRY VAN DE VELDE.)

Művészetet csak művész hozhat létre. Műpártolókat pártolhatják ugyan a művészt, de nem következtetnek, hogy azzal a művészetet is pártolják.

(GOETHE.)

Az igazi műértő a legenyhébb kritikus.

(SCHILLER.)

Könnyebb valamit kritizálni, mint méltatni.

(VAUVENARGUES.)

Igazi művészet csak a mesterség földjén terem.

(WILHELM LEIBL.)

A művészi alkotás lényege a szerszám hegye és a megdolgozandó anyag közt fordul meg és nem a kedélyen, értelen, tudáson vagy ismereteken. Ez utóbbiakkal meg lehetnek áldva olyanok is, akik nem művészek, akik azonban formai kifejezést soha sem fognak találni.

(MAX KLINGER.)

A szövet egyik szépségét annak esése adja meg s az esését a hajtékok és ráncok jelzik. Mégis keresve keresik az olyan szabásmintát a ruházatnál, ahol hajték és ránc ne forduljon elő.

(HENRY VAN DE VELDE.)

A művészet komoly munka. Életét tegye rá, aki alkotni akar; és szívét, aki az alkotást meg akarja érteni.

(RUSKIN.)

A drezdai metszettár falán olvasható Goethe mondanása: „Barbár ember az, aki egy kézzel fogja a metszetet.”

A művészet olyan vámpír, mely kiszívja az agyvelőt s aztán áldozatát babérlevelek alá rejti.

(DALL' OCA BIANCA.)

Arra kell legjobban törekedni szorgalmas munkával s esetleg emésztő tanulmányozással és izzadó orcával is, hogy amit a legnagyobb fáradtsággal hozunk létre, az úgy hasson, mintha frissen, könnyedén, minden megerőltetés nélkül lenne odavetve.

(MICHELANGELO.)

KÜLÖNFÉLÉK.

AZ IPARMŰVÉSZEZET FOGALMÁHOZ. Az Ipar-jogi Szemlében olvassuk a következő igen érdekes közleményt: Azok, akik a képzőművészet alkotásaira vonatkozó 1907. évi január hó 19-iki német törvénytől új korszak inaugurálását várták, úgy látszik, nem fognak csalatkozni. Az a dogmatikus szellem is, amely a német judikaturát oly hosszú időn át jellemezte, engedni kezd ama befolyásnak, amelyet a német törvényhozás nemcsak betűjével, hanem szellemével és utóvégre most már a törvények egész sorozatával gyakorol a jogszolgáltatásra. De azt hisszük, hogy minden várakozást meghalad az az érdekes állásfoglalás, amely a dresdeni Oberlandesgerichtnek f. évi március hó 31-én hozott egyik valóban elvi jelentőségű határozatából kiviláglik.

A tényállás röviden a következő. Az egyik fél 1904-ben több ízlésmintát lajstromoztatott be és ellenfelét per útján kényszerítette, hogy az ízlésminta tárgyát képező csipkék előállításával felhagyjon. Az ellenfél 1906-ban pert indított a minta tulajdonosa ellen a tilalom megszüntetése iránt, azon az alapon, hogy elsősorban az alperes csipkemintái nélkülözik az újszerűség és sajátosság jellegét, másodsorban pedig, hogy az általa gyártott csipkék az alperes javára letett minták utánzatai gyanánt nem tekinthetők.

A plaueni Landgericht felperest elutasította keresetével, miután megállapította szakértők közbenjöttével, hogy a letett minta újnak és sajátlagosnak tekinthető és hogy a felperes által gyártott csipkék ezeknek a mintáknak az utánzatai.

Fellebbezés folytán a dresdeni Oberlandesgericht elé került az ügy, amelynél a kérdés lényegesen megbővült. Az első tárgyalás időpontjában ugyanis az alperes ízlésmintáinak 3 éves oltalma már letelt s így a költségigény fenntartása mellett az alperesnek tilalmi igényétől el kellett volna állania. Ennek ellenére az alperes a kereset elutasítása iránti kérelmét fenntartotta azzal a megokolással, hogy bár a törvényes oltalmi idő már elmúlt, minthogy azonban csipkéi az iparművészet termékei gyanánt tekintendők, 1907 július 1-étől kezdve az új törvény 2. §-ának értelmében a szerző halálát követő 30 esztendőig, az utánzás ellen letétel nélkül védve vannak. A felperes fenntartja keresetét és azt a felfogást érvényesíti, hogy a szóban forgó csipkék nem tekinthetők a képzőművészet oltalmára szolgáló törvény tárgyainak.

A felsőbbíróság a fellebbezési kérelmet elutasítja (1908 márc. 31). Az ítélet megokolása elfogadja az elsőbíróság megállapításait a minta újszerűsége és sajátzerűsége tekintetében. Az új képzőművészeti szerzői jogi törvény 2. §-ában meghatározott oltalomra nézve pedig a következőket fejtí ki:

„A törvény 2. §-ának első bekezdése úgy értelmezendő, hogy a törvény oltalma alá nem csupán oly alkotások tartoznak, amelyek a képzőművészet termékei, hanem oly ipari alkotások is, amelyek ugyan nem mondhatók a képzőművészet alkotásainak, mindazonáltal művészies sajátzerűséget tüntetnek fel (künstlerische Eigenart an sich tragen). Megállapítja az ítélet, hogy a per tárgyát képező csipkének ilyenek gyanánt tekintendők, mert arra vannak rendelve, és arra alkalmasak is, hogy formaképzésük által a szépérzékre hassanak. A per tárgyát képező csipke nem esik a szövőipar pusztá vonalmintáinak, avagy a konfekció individuális alaképzést nélkülöző előmintáinak körébe.”

Ha az ebben az ítéletben kifejezésre juttatott alapelvet a judikatura magáévá fogja tenni, a német jogrend arra a nívóra fog emelkedni, amely a francia jogot jellemzi s amely a szépérzékre ható minden alkotást — bármily foglalkozási ág körébe essék is — ha eredeti, a szerzői jogi oltalomra érdemesnek tart.

Kívánatos volna, ha a magyar országgyűlés végre foglalkoznék a művészeti tulajdonjog megvédésének kérdésével, mert bizony akad nálunk elég megvédeni való művészeti alkotás — de akad plagizátor is.

POZSONYI IPARMŰVÉSZEZET. A M. Iparművészeti

Társulat pozsonyi fiókbizottságának érdemes titkára, Suján Pál tanár ritka önzetlenséggel és ügybuzgósággal tesz szolgálatot a hazai iparművészetnek. Hogy a közönséggel megszerettesse a tervezetést s az iparosokkal megkedveltesse a művészileg átgondolt munkák elkészítését, egész sorozat lakásberendezést és kisebb iparművészeti tárgyat tervezett már pozsonyi magánemberek és közintézmények számára teljesen díjtalanul. E működésén kívül előadások, felolvasások útján kelt a közönség szélesebb rétegeiben érdeklődést a magyar iparművészet iránt, s nekünk csak örömről szolgál, ha pozsonyi fiókbizottságunk kebelében ily lelkes tagtársunk működéséről adhatunk számot. Suján Pál munkáiból alkalmilag közlünk néhány szemelvényt.

ANTAL-VASALÓ. Akik bársonyégetéssel foglalkoznak,

azokat közelről fogja érdekelni Urbantsek M. budapesti angolkisasszonynak elmés új találmánya. Az Antalvasaló egy tömör fémhüvely, melyet az égetéshez használt platínatú végére erősítünk. A hüvely vége vasalóalakúra van kiképezve s a bársonnyal ez érintkezik közvetlenül. Előnye ennek a szerkezetnek, hogy a platínatú ízzását mérsékli s így a bársonyszálakat levasalja, de meg nem pörkölt. Az Antalvasaló különféle alakban állítható elő, s így a legkülönbözőbb vonal- és formahatások elérésére alkalmas. Ajánljuk a bársonyégetéssel foglalkozó iparművészek figyelmébe.

OESTERREICHISCHE GESELLSCHAFT ZUR FÖRDERUNG DER MEDAILLENKUNST UND KLEINPLASTIK cím alatt egyesület alakult az osztrák kisplasztika és plakettművészet pártolására. Tagjainak maximális száma 100, kik egyenkint évi 100 korona tagdíjat fizetnek. Tagilletmény fejében 5 év alatt 8 plakettet, 7 kisplasztikai tárgyat és két ékszert osztott ki — nagyobbára bronzkivitelben.

IPARMŰVÉSZET A JAVÍTÓINTÉZETBEN.

Az igazságügyi miniszter újabban a kassai áll. javító-intézetben iparművészeti gyakorló-műhelyeket szervezett és pedig bútor-, bőrdíszmű- és szövőipari műhelyeket, amelyekben az intézet növendékei az illető szakmáknak megfelelő gyakorlati és elméleti kiképzést kapnak. E műhelyekhez szaktanári minőségben Lakatos Arturt a sz. főv. iparrajziskola volt tanárát nevezte ki azzal, hogy a szükséges tervek az intézet részére készítse el s általában a műhelyek fejlesztése érdekében javaslatokat tegyen.

AZ UTCA MŰVÉSZETE.

A villanydúcok szürke, unalmas vonalát érdekesen szakítják meg Aradon. Körülbelül 2 méter magasságban két pléhkorongot erősítenek reá, s ezeket telerakják cserépvirággal. Utánzásra méltó példa!

AGELLÉRTHEGY MŰVÉSZI KIKÉPEZÉSE és a nemzeti panteon eszméje régen foglalkoztatja a magyar építőművészeket.

A most között terveket Medgyaszay István építőművész az év tavaszán mutatta be a M. Mérnök- és Építész-Egyletben, amikor a rendkívül nagyszabású és magas színvójú művészi feladat megoldására irányuló törekvéseit felolvasásában részletesen ismertette. A tervek 1903-ban Bécsben művészakadémiai díjat, 1907-ben Párizsban a „Société des Artistes Français“ szalonjában Médaille-t nyertek.

A M. M. és Ép. E. egyik választmányi ülésének egyhangú határozata után a monumentális magyaros terveket lelkes, pártoló átirat kíséretében a székesfőváros tanácsának ajánlotta.

SAARINEN ELIEL a kiváló finn építész június hó 2-án

Budapestre érkezett magyar barátainak meglátogatására. A művész újabban több németországi villa berendezésére kapott megbízást.

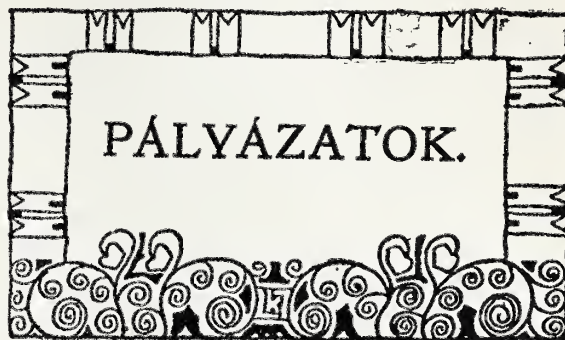
HORTI PÁL kiváló iparművésziünk holtteste eddig a

bombay-i temetőben nyugodott. Özvegye haza hozatja férjének hamvait, hogy itthon, szülőföldjén temethesse el. A művész földi maradványait május hó 28-án indították útnak s így valószínű, hogy június hó 20-dika táján érkeznek Budapestre. A M. Iparművészeti Társulat a temetés rendezését elvállalta; a ravatalt az Orsz. Képző-művészeti Társulat városligeti műcsarnokában állítják föl.

ASZ.-FŐVÁROSI IPARRAJZISKOLA újabban több

osztályába bevezette a műhely-oktatást. Az agyagipari szakosztály tanárának, Vértés Rezsőnek vezetése

mellett készült rendkívül izléses fajánszedények sorozatát, valamint a női munkaterem tanárnőjének, Özv. Mirkovszky Gézáé vezetésével készült művészi applikációs munkákból néhány szemelvényt e füzetünkben közlünk.

ELDÖLT PÁLYÁZATOK.

A M. Iparművészeti Társulat pályázatait, melyeket márciusi számunkban közöltünk, a Társulat bíráló-bizottsága gróf Hadik-Barkóczy Endre elnöklésével június hó 4-én tartott ülésén döntötte el. A magyar jellegű emléktárgyakra hirdetett pályázat 300 koronás első díját Veszely Vilmosnak ítélték oda; 150 koronás jutalmat szavaztak meg Búthy János és Csúrik János pályaműveiknek. Egyben kimondták, hogy a pályázatot megismétlik, mert az általános eredmény nem elégítette ki a bizottságot. A fémbe sokszorosítandó emléktárgyakra kiírt pályázat pályaművei közül megvételre ajánlotta a bizottság ifj. Vastagh Györgyné, Sós Géza, Murányi József pályaműveit. Egy oltár tervezetére hirdetett pályázat 400 koronás díját nem adták ki, hanem 200—200 koronás díjjal jutalmazták Hofinger Ernő, Wälder Gyula és Hendrich Antal pályaműveit.

Janky és Társa nagyváradi cég konyak-palack-cimkéjére a Társulat pályázatot hirdetett az Orsz. Mintarajziskola és rajztanárképző, az Iparművészeti iskola és a sz. főv. Iparrajziskola tanítványai között. A bírálóbizottság a 60 koronás I. díjat Szírontai Lhotka István és Temesvári Kiss Gyula közös művének ítélte oda, míg a II. díjat nem adta ki, megvásárolta azonban 25 koronáért Propper Béla tervét.

PÁLYÁZAT MAGYAR JELLEGŰ EMLÉK-

TÁRGYAKRA. A M. Iparművészeti Társulat bíráló-bizottsága elhatározta, hogy megismétli a március havában hirdetett ugyanilyen pályázatot, mert az első pályázat eredménye nem elégítette ki várakozását s a bizottság nagy fontosságot tulajdonít annak, hogy intencióinak megfelelő, ötletes, magyaros s Budapest jellemző részletei-, vagy a magyar népeleiből merített tárgyú emléktárgyakra kapjon terveket. A bizottság ugyanis gondoskodni akar arról, hogy Budapest és a vidék kereskedésében, amelyekben külföldiek megfordulnak, művésziesen megoldott, viszonylag olcsó, izléses emléktárgyakat lehessen kapni, amelyek valami gyakorlati célnak is megfeleljenek.

A tervező művészek dolga, hogy megoldják a feladatot úgy, hogy a tervezetük teljesen eredeti, magyaros jellegű, célszerű és emellett a művészi ízlésnek megfelelő legyen. A pályázat föltételei a következők:

1. Tervezzenek iparművészeti apróságokat, ú. m. használati és dísz tárgyakat, amelyeket nagy mennyiségben, olcsón, esetleg háziiparszerűen is lehet előállítani. Ezek a tárgyak arra valók legyenek, hogy a Magyarországon megforduló idegenek azokat mint jellemző, ötletes és ízléses emléktárgyakat vásárolhassák.

2. A tervezet tárgyát és anyagát (fa, fém, bőr, cserép stb.) a pályázó szabadon választhatja.

3. Pályázni lehet természetnagyságú rajzzal, plasztikus mintával vagy akár magával a kész tárggyal.

4. Pályadíjjal a M. Iparművészeti Társulat egy 300 koronás és két 150—150 koronás díjat tűz ki. Ezenkívül megvásárolja vagy esetleg egyes vállalkozóknak megvásárlására ajánlja a kítűzött feladatnak legmegfelelőbb pályaművet.

5. A pályázat titkos. Ennélfogva a pályázó lássa el pályaművét valamely jellegével, s ugyanezzel a jellegével ellátott zárt borítékban csatolja nevét és lakása címét.

6. A pályázaton csak magyarul tudó magyar állampolgár vehet részt.

7. Amennyiben a pályázat bíráló bizottsága a pályadíjnak kiadását bizonyos föltételhez kötné, pl. hogy azt tervezője gondosabban dolgozza ki, vagy rajta valamely módosítást tegyen, akkor az illető pályázó köteles a bíráló-bizottság kívánságának záros határidő alatt megfelelni, ellenkező esetben a pályadíjtól esik.

8. A pályaműveket f. évi szeptember hó 28-áig kell beküldeni a M. Iparművészeti Társulat igazgatóságához.

9. A pályázatot a M. Iparművészeti Társulat állandó bíráló-bizottsága dönti el, mely a szükség szerint két meghívott taggal kiegészítheti magát.

10. A pályadíjjal jutalmazott, valamint a Társulat részéről megvásárolt tervek tulajdonjoga, beleértve a korlátlan sokszorosítási jogot is, a M. Iparművészeti Társulatot illeti meg.

11. Valamennyi pályaművet a Társulat legalább három napig kiállítja az Orsz. Iparművészeti Múzeumban. Kelt Budapesten, 1908 június havában.

A MAGYAR IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT
ELNÖKSÉGE.

PÁLYÁZAT KOSSUTH LAJOS SZOBRÁRA.

Debrecen sz. kir. város közönsége a Debrecenben felállítandó Kossuth-szobor tervezésére és kivételére pályázatot hirdet, amelynek részletes feltételeit lapunk hírdetési rovatában közöljük.

A HALMOS-FÉLE ex-libris-pályázaton szerepelt pályaművek közül többet márciusi füzetünkben mutatunk be. Ezek egyikét (a 75. oldalon lévőt), melyet névtelenül közöltünk, Reitzer Jenő festőművész tervezte.

PÁZMÁNY SÍREMLÉKÉNEK PÁLYANYERTESE.

Pázmány Péternek a pozsonyi domban emelendő síremlékére, amelynek költségeit teljesen Fraknói Vilmos

püspök vállalta el, már tavaly hirdetett pályázatot az Országos Képzőművészeti Tanács. Akkor a pályadíj eldöntetlen maradt. Most azonban sikerrel járt. A síremlék egyszersmind tárgya a nagy római művészi díjnak is. Az Országos Képzőművészeti Tanács báró Forster Gyula elnöklésével most döntött a Fraknói Vilmos püspök által alapított római nagy művészeti (Pázmány emléke) díjak sorsa fölött. A tanács a szobrászati díjat Riegele Alajos pozsonyi származású fiatal szobrászművésznek, a két festőművészeti díjat pedig Szmgelszky Oszkár és Coulin Artur festőművészeknek ítélte oda.

A MŰHELY KIÁLLÍTÁSA. Amikor a sorokat olvasák, a fiatal gárda bemutatkozása megtörtént, a Műhely kiállítása bezárult. Az interiőröket széthurcolták s nekem nincs tulajdonképpen más dolgom, mint elméledés a látottak felett, az eredménynek összegezése.

Ezt a kiállítást a kritikusok kétféleképpen tárgyalták. Az egyik rész vállveregető jóindulattal, a másik rész, az üzleti konkurrencia szempontjából, elfogult szemmel. Természetesen egyik mód se lehet helyes. Az első a komolyság rovására esik, a másik nélkülözi a kulturának a kritikához is joggal megkövetelhető fokát.

A Műhely kiállítását csak komolyan lehet tárgyalnunk, mert tagjainak legnagyobb része az Iparművészeti Társulat különböző kiállításain kiállotta a tűzpróbát, igen soknak közülök művészi múltja van, amelyet megtagadnunk nem szabad, de nem is lehet. Ennek a tudásával azután neki indulhatunk a szemlélődésnek.

A világ minden modern műhelye kereskedelmi szervezet, amely a reális élet talaján mozog, nem mindenáron újíto, ám az a célja, hogy a modern lakás problémáját művészi tervek nyomán, jó anyagból készült becsületes munkával, aránylagos olcsóság mellett közelebb hozza a megoldáshoz. Ennek a megoldásnak a sikere azután függ a műhelyek tökeerősségétől, az igazgatás energiájától, a művészek kvalitásától, a munkások tudásától, meg a társadalomtól. Ezek a feltételek a Műhelynél csak részben vannak meg.

A nagy tőke bármennyire fontos is, nem nélkülözhetetlen akkor, ha van olyan publikum, amely megjött a „180 forintos tömörfa bútorok“ hazájából. De megjött-e? Nem, tehát szükségünk van energikus, üzleti szempontból is elsőrangú igazgatásra, amely minden erejével iparko-

dik összeköttetéseket szerezni s kiállításokon csak feltétel nélkül elsőrangú alkotásoknak ad helyet. Más szóval beteg kísérletektől megtagadja az egészséges levegőt. Tisztelettel meg kell állapítanom, hogy ez nem történt meg. Nem történt meg azért, mert láttam textil technikával készült cserepeket, amelyek folytak s amelyeknél teljesen mindegy volt, hogy fejjel felfelé állanak-e, vagy ellenkezőleg. Láttam anyagbéli pazarlással készült tárgyokat, amelyeknek tudnillik az anyaguk kitűnő volt, művészi tervük a dekoratív művészet szempontjából zavaros, értelmetlen, értéktelen, röviden: rossz. Láttam üvegpéldányokat, amelyek állítólag realizálандók lesznek. Én lehetetlennek tartom, hogy olyan dolgokat, amelyek csak a Jugendstil idejében születhettek, ma, az anyagszerűség korában, a használhatóság arculatására megcsínáltsanak, hisz' nekünk nem az a célunk, hogy rontsuk a közönség nehezen emelkedő kulturnívóját... Ezekből — azt hiszem — elég világosan látszik a kiállítás rendezésének nem kielégítő volta. Nem volt megfelelő akkor sem, amikor az egyik legtalentusosabb fiatal magyar piktornak a képeit mások javára az előcsarnok helyiségében helyezte el, ahonnan a közönség rögtön az interiórok felé sietett s így alig vette észre... Szóval a magunk és epigonjaink előtérbe tolása nem ildomos, amellett erősen az üzlet — a mindenáron való üzlet — jegyében született dolog.

Művészek kvalifikációja szempontjából a kiállítás színvonalára hullámzik. Fehérkúti és Dósa bútorait nagyra értékelték a tektonikus tudással, a térkihasználás elvének lehetővé tételével terveztek. Jó bútor valamennyi alkotásuk, komoly munka, meg is vették őket. Fém tárgyaink ötletek és, ami fő, anyagszerűek. Lakatos Artúr tektonikában határozottan gyengébb, nappaliját azonban színben finoman összehangolta. Ez a finomság segítségére van azután a gyengeségek elpalástolásában. Ilyen gyengeség az anyagpazarlás, a bútoroknak, evvel kapcsolatban, aránytalan nehézségük, a berendezés lombfűrész technikája, az íróasztal használhatatlansága, hogy a hálószoba hibáit ne is említsem. Lakásberendezésen kívül börmunkákat is tervezett Lakatos, meg cserepet. A börmunkák közül különösen azok a jók, amelyekben nem szerepel a figurális rajz, a cserepek azonban egyáltalán nem sikerültek. Nem csoda. A sikerhez szükséges a technika ismerése is.

Elsőrangú művészet a Dekáni Árpádé. Amit csipkés takaróban, függönyben, berámázott mintákban produkál, az lehetetlen, hogy gyönyörűségére ne legyen az embernek. Elsőrangú művészi terv, a technika briliáns ismerése, összetalálkoztak, nélküle hiányos lett volna a kiállítás... Tarján és Paárnak a vitrinái gondolkodóba ejtenek. Az egyikben antik ékszerek utánzásai vannak, amelyeknek művészeti szempontból nincs semmi értékük. A modern ékszerek, cukorkatartók stb. szekrénye színvonal szempontjából kevert. Jó technika hol fogyatékos, hol értékes — bár eredeti — tervvel ölelkezik. Valahogy nincs bennük egyéniség s ahol van, mint például a Mester Jenő plakettjeiben, arról az abszolút rosszasága miatt nem érdemes beszélni... Made in France, England and Germany... Muhits Sándornak falfestései nem sikerültek,

annál finomabbak az üveglablakai, ékszertartói. Erős, nagy talentum, aki mindenbe belefog, de nem mindig sikerrel. Dekoratív falfestés szempontjából határozottan legérdekesebb, legegényibb Tátray Lajos, akinek néhány piktorája is szerepel az interiórok belsejében. Ugyancsak ő volt a magánképtár tervezője is.

A Műhelynek sok piktor és grafikus is segítségére sietett. Az örökké fiatalok és a tényleg fiatalok, akik közül különösen Gulácsy és Rudnay válnak ki. A Gulácsy lélekkel átítatott, melankólikus piktorai és rajzai s a Rudnay forrongó erővel teli alkotásai fogtak meg leginkább. Nagyon artisztikusak a Thoroczka (Vigand) Ede tervei, ez a jeles művész, mint grafikus is megáll a helyén... Pásztor János néhány erős szobrot küldött a kiállításra. Hátra volna még az iparosok szerepének bírálása s az interiórok hatásának megállapítása ugyebár?... Merem állítani, hogy iparosaink — a kassai javítóintézet faipari osztályának kivételével — olyan munkát végeztek, amelyről csak elragadtatással emlékezhetem meg. Mocsai József, Hosszú István a fabútoroknál, Imregh Pál a műlakatosságban, Bobitsch Arthúr az installáció elkészítésében és festésében, Zamkovszky és Peterka kárpítósságban, Mayböhk Károly az üvegfestésben remekeltek. Annyira elsőrangú ezeknek az embereknek a szereplése, hogy a kiállítás sikere elsősorban nekik köszönhető. Meg vagyok róla győződve, hogy végzett munkájuknál jobb külföldön sem akad...

Az interiórok összehatásával végzem a dolgomat... Ahhoz, hogy egy szobának hangulata legyen, kell, hogy színben, vonalban, felfogásban és művészeti síkban harmonikussá váljék. Ez nem sikerült, mert nem egymáshoz való emberek kerültek össze. Ezért volt nyugtalan a szobák belseje, ahol bútor, kép, szőnyeg, szobor civódtak egymással.

A kiállításnak megvolt a közönsége s anyagi eredménye is kielégítő. Ha erősebb mértékű, józan önbírálat alkalmazzon a Műhely, lehetetlen, hogy a benne rejlő kvalitások virágzóvá ne tegyék.

MARGITAY.

KÖNYV-ISMERTETÉS.

WERNER SOMBART, akinek neve a társadalmi és gazdasági irodalomban utóbbi időben nálunk is ismeretesebbé lett, a C. Gurlitt szerkesztésével »Die Kultur« gyűjtőnév alatt megjelenő monografiaszerű kiadvány 26/27-ik kötetében fenti címmel a művészi iparról és annak a kultúrában elfoglalt helyéről, illetőleg a kettőnek

viszonyáról ír. A kiadvány kötetei az úgynevezett művelt nagy közönség céljait szolgálják, s mondhatni, hogy ezt a feladatát a jelen kötet kitünően teljesíti. Egyes fejezetekben a szerző a művészi ipar jelentőségét és lényegét, azután a gazdaság és műipar vonatkozásait megvilágítva annak kezdeteit, a középkori zárdaviszonyokat, a műipart mint kézművességet és a kapitalizmus viszonyát a művészi iparhoz magyarázza; a harmadik fejezetben a művésznek a művészi iparért folytatott küzdelmeit fejtegeti, adván a kapitalizmussal, a rendelővel és a technikával felveendő állandó küzdelmek képét; az utolsó két fejezet a művészi ipar jövőjét és a művészi ipar határait tárgyalja. Az egészben 130 oldalos kis könyvnek ez a tartalma bő anyagot szolgáltatna nagy kötetek kiegészítésére. Hogy szerző ezt az anyagot világos egyszerűséggel és ily röviden és élvezetes modorban írta meg, azzal nemcsak az érdekelteknek és érdeklődő olvasóközönségnek tett kitünő szolgálatot, mert a művészi ipar sokat félre- és agyonmagyarázott céljainak és feladatainak könnyű megértését segíti elő, hanem szolgálatot tett egyszersmind magának a művészi iparnak is, mert helyét, szerepét, jelentőségét világosan meghatározva, ezzel az ő érdekeit is előmozdítja, még pedig hathatósabban mint azt a művészetről szóló bármily szépen hangzó ezer kétes értékű és homályos frázissal lehetne.

Az ilyen kulturtényező, amelyenné a művészi ipar a jelenben lett, csak akkor lehet megérteni és méltányolni, ha az egész kultúrával való összefüggése világosan áll előtűnk. Mert a művészi ipar, úgy mint minden művészi dolog vagy jelenség, nem önálló valami, hanem a műveltségi és gazdasági viszonyokkal szorosan összefüggő műveltségi és egyszersmind gazdasági elem. Megszoktuk, hogy a művészi ipart mindig csak művészetnek tekintjük és semmi egyébnek. Ez azonban nagy tévedés. A dolog éppen fordítva áll. A művészi ipar első sorban ipar — amint helyes magyar neve is kifejezi (s nem iparművészet) — mint ilyen tehát első sorban ipari vagyis gazdasági tekintetek alá esik, s csak második sorban következnek a művészeti szempontok, de semmi esetre sem csak a művészetiek; mert a művészet a művészi iparban ipari vonatkozás nélkül meg sem állhat. Ezt meg kell érteni publikumnak és iparosnak egyaránt. Hogy erről a témáról Sombart érdekesen ír, az szinte magától értetődik. Legaktuálisabb érdekűnek mondható a bevezető első rész, amelyben azt magyarázza, hogy mi is az a művészi ipar, azután a harmadik a művész küzdelmeiről, és az utolsó vagyis a művészi ipar határaitól szóló. Amit szerző ezekben oly világosan és találon kifejez és mond, azt így még eddig senki meg nem írta. Különösen műiparosainknak és tervező művészeinknek ajánljuk a könyvnek elolvasását, de mivel óhajtanó és szükséges is, hogy a nagy olvasóközönség is e dolgokban tisztában lsson, e könyvet mindazoknak ajánlhatjuk, akik a művészi iparral bármiképpen foglalkoznak vagy bármiféle vonatkozásban állanak. Fölötte kívánatosnak tartanók, hogy az ilyen könyv magyar fordításban, sőt a mi magyar viszonyainkat is ismertető kiegészítésekkel, kerüljön a

magyar könyvpiacra; a magyar kultúrának az irodalom ez érdekes kis termékéből legtöbb haszna így lenne.

CS. GY.

W DOENGES, MEISSNER PORZELLAN; SEINE GESCHICHTE UND KÜNSTLERISCHE ENTWICKLUNG. 8° 305 oldal, számos képpel és melléklettel. Berlin, Marquardt, 1908. Ára kötve 14.40 K.

A meiszeni porcellán történetét és művészi fejlődését már többször megírták. Legújában a Berling-féle kiváló és nagy monográfia foglalkozik e tárggyal kimerítően; nagy ára (192 korona) miatt azonban ez a kiadvány nagyobb körben ismeretlen. Újabb és összefoglaló ismereteket nyújtó, egyszersmind általánosabb érdeklődésre számot tartó kisebb és kezelhető alakú ilyen munka jelenleg csakis ez az egy — a fenti című — van. Bár ez a meiszeni porcellán történetének csak a XVIII-ik századi részét adja — a második, a XIX-ik századit illetően 1816—1860-ig és onnan napjainkig terjedő részt tárgyaló kötet csak ezután fog megjelenni — mindazonáltal már most adjuk róla szóló közlésünket. Esztétikai és fejlődéstörténeti fejtegetések után, amelyek a könyvnek első és egyik legértékesebb fejezetét teszik, a gyár fejlődésének négy szakaszát — Böttgertől Marcolini-ig — jellemzi, s mindenütt a történeti adatok összeállítása helyett a fejlődéstörténeti képet adja. Külön fejezetet szentel a gyári jegyeknek, s egyet a gyár század-eleji üzemszervezetének. Jegyzetek, irodalom és forrásművek, valamint index egészítik ki a könyvet.

A munka egész tárgyának érdekét az a körülmény is emeli, — ami különben általan nem ismeretes — hogy a meiszeni porcellánmanufaktura, amelynek hírességét mindig csak régi multjával hozzák kapcsolatba, soha sem szűnt meg a művészi kerámikai iparban tényező lenni, amennyiben napjainkig váltakozó sikerrel, de állandóan működött, sőt a jelennek művészetében is szerepet játszik, tehát fejlődése megszakítás nélküli, folytonos. Tévedés azt hinni, hogy a gyár ma is csak régmúlt híre nimbuszával veszi körül magát. Régi híre kétségkívül hozzájárult nehéz időkben a gyár fennmaradásához; de egymagában erre ez nem lett volna elég. Meiszen az ízlés fejlődésével lépest tudott tartani, nem úgy mint több más, egykor tekintélyes porcellángyár, amely erre nem lévén képes, megszűnt. Meiszen túlélte az empire-t, a mult század huszas éveinek virágos idejét, azt az időt, amelyben a virág egyszerre forma és dekoráció is volt; követte a mind rosszabbodó ízlést is, aminek vége a porcellán jellegének és az anyagnak félreismerése lett, amikor a dekorációt a porcellánon úgy kezelték, mint a festő a képet a festővásznon; és a gyár kibírta a művészi munkásság e sikertelen idejét is — a 60-as évekig —, amikor végre újabb fordulat állt be. Innen számítódik úgy Meiszenben mint általában mindenütt az európai porcellánok újjászületése. Ennek a fejlődésnek képét nyújtja majd a második kötet. Szerző az I. kötet anyagának feldolgozásában jól eltalálta a mértéket; a fejlődésről szóló négy fejezetben éppen csak a legszükségesebbeket adja, azt, ami a

megértéshez szükséges és művészetfejlődési szempontból egyszerűsége általános érdekű. Kétségtelen, hogy szerző a tárgynak illetően rövidre foglalásával és előadásával a keramikai művészetet könyvével nagy mértékben szolgálja és érdekkörét tágítja. A kiadvány külső megjelenés tekintetében csinosnak mondható; képeinek azonban — úgy a szövegbeliek mint a táblák — egy része jobb lehetne.

CSIZIK GYULA.

DIE GRUNDLAGEN BEWUSSTER STILEMPFINDUNG. Begriff des Malerischen, das Wesen des Künstlerischen von Albert v. Hofmann. Verl. Spemann, Berlin und Stuttgart.

Szerző a festői elemnek fogalmáról értekezik. A festői benyomások érzéki hatásokból szűrődnek le, s a stílus mellett, mely a belső kényszerűségnek és célszerűségnek folyománya, egy másodrangú fontossággal bíró elemet alkotnak, mely az előbbit kíséri. A természet, művészet, díszítmény és a festői elem kölcsönös vonatkozásait vizsgálja s arra az eredményre jut, hogy a festői kompozíció egyik mechanikai alapja művészi működésünknek.

Stílus és festői elem objektív alkotórészei a művészi tevékenységnek, az egyéni szellem, az előbbi kettővel összekapcsolva adja a tulajdonképeni művészi elemet. Ennek a szubjektív elemnek viszonyát a stilisztikai munkához, avagy a festői kombinációhoz tárgyalja e kis munka befejező részében. Összes vonatkozásaiban vizsgálja az egyéniségnek működését s bizonyos relatív értékű határokat állapít meg a művészi munka számára.

Mindkét munka új szempontokból vizsgálja a művészi tevékenységet s alkalmas arra, hogy az ezen a téren támadt sok zavart tisztázza áttekinthető, világos rendszerével.

WOHNUNG UND HAUSRAT. Beispiele neuzeitlicher Wohnräume und ihrer Ausstattung. Mit einleitendem Text von Hermann Warlich und 650 Abbildungen. Verl. F. Bruckmann Akt.-Ges. München. Geb. 10 Mark.

E könyv főcélja, hogy a jó ízlésre neveljen s ezért elsősorban számos jó példát mutat be a lakásberendezés összes anyagából. Bevezető szövege a lakás megválasztásának és berendezésének főbb szempontjait foglalja össze s részletesen foglalkozik a bútorok szerkezetével, a lakásban való elhelyezésükkel és csoportosításukkal. Tárgyalja a különféle világítási és fűtési szerkezetek előnyeit és hátrányait, szóval a lakásnak úgy egészével, mint minden apró részletével foglalkozik s így laikus és szakember egyaránt haszonnal forgathatja.

DREZDÁBAN új folyóirat indult meg „**TEXTILE KUNST UND INDUSTRIE**” címmel Wilhelm Baensch kiadásában és Oskar Haebler szerkesztésében. Első száma gazdag tartalommal jelent meg. Margot Grupe, a faliszőnyegekről; Dr. Erich Haehnel, a falborító szövetekről; R. Graul, régi keleti szőnyegekről; Joseph August Lux, a hímzésekről írt beléje hosszabb cikket.

NÉPMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS. Május hó 2-án nyílt meg a Társulatnak első népművészeti kiállítása, Apponyi Albert gróf kultuszminiszter jelenlétében. Az a néhány száz rajz és tárgy, melyet a Társulat az utóbbi néhány esztendőben összegyűjtetett, képezi magát ennek a kiállításnak, melyhez a magángyűjtők tekintélyes csoportja csatlakozik. Az ország minden vidékéről akadt hímzés, faragvány és cserépedény, mely formájában, színében, díszítésének elrendezésében és elemeiben jellemzi a nép művészi munkáját. Különösen gazdagon van képviselve Kalotaszeg, egyáltalában a magyar vidékek művészete. Anyagában és tanulságaiban gazdag ez a kiállítás, melyet nemcsak megnézni, hanem tanulmányozni is érdemes. Ebből a szempontból, a magyarság művészi jellemzése szempontjából még majd bővebben is foglalkozunk vele. Ezúttal csak egy szembeéltő tény kell konstatálnunk, azt t. i., hogy azok a fiatalok, kiknek munkáit lapunk mult számában mutattuk be, ebből a forrásból merítették — magyaros érzést, gondolkozást.

A kiállítás az Iparművészeti Múzeum földszinti nagy csarnokát és oldalfolyosójának nagyobbik részét foglalja el.

Kiállítottak: A pozsonyi Izabella háziipar-egylet, a magy. iparművészeti iskola, az orsz. rajz-tanárképző, Ács Lipót, Dr. Balázs István, Böhm János, Büttner Miklósné, Edvi Illés Aladár, Erdőssy Béla, Gerster Miklós, Gróh István, Gróh Istvánné, László Domokos, Leitersdorfer Béla, K. Lippich Elek, Markos Györgyné, Maróti Géza, Mattyasovszkyné Zsolnay Teréz, Mössmer József, Péterffy Lajos, Rados Ignác, Dr. Révész Béla, Dr. Rónaky Kálmán, Stern Anna, Szmik Antal és Szontagh Aranka.

A kiállítást állandóan nagy közönség látogatta. A székesfőváros tanácsa a fenhatóságuk alatt álló iskoláknak figyelmébe ajánlotta a kiállítás látogatását. Ennek az az ajánlásnak az eredménye az, hogy eddig mintegy 15.000 tanuló nézte a kiállítást, ahol Mihálik Gyula tanár magyarozta nekik a kiállítás tárgyait.

C SERE A FINNEKEL. Akseli Gallén-Kalléla közbenjárásával módjában lesz a Társulatnak, hogy népművészeti gyűjteményének fölös darabjaiért cserébe egy finn népművészeti gyűjteményt szerezzen be.

A TÁRSULAT NÉPMŰVÉSZETI GYŰJTEMÉNYE. A társulati gyűjtemény az utóbbi időben értékes és ritka tárgyakkal gyarapodott. Divald Kornél műtörténészünk Szepesmegyében gyűjtött össze sok régi hímzést, csipkét, recét és szőttest, melyek a felvidék régi háziiparára jellemzők és sokban hasonlítanak a Gömörmegyében ismert csipketípusokhoz. Cserépedények is akadnak a gyűjteményben, nagyobbára olyanok, melyek az ország más részeiben is előfordulnak. Bizonyos, hogy ezekkel vásárról-vásárra jártak valamikor a mi mesterembereink.

RABI MUNKA. Egyes magyar vidékeken, ahol betyárvilág volt hajdanában, még ma is így nevezik a népek faragott, spanyolozott, puskaporozott apró használati tárgyait. Régente pásztoremberek kereskedtek velők az országos vásárokon, azok pedig — csaknem kivétel nélkül — rabviselt emberek voltak egyúttal. Innen származik az elnevezés, mely a nép közt még ma is használatos.

RÓMA. A palazzo Rospigliosi-ban, még márciusban, a nő ékítését szolgáló tárgyak gyűjteményéből, mint csipkék, legyezők, órák, bibelot-k stb. szép kiállítást rendeztek. A XVI—XIX. századból való tárgyak gazdag gyűjteménye a szép helyiségekben pompás képet nyújtott, amelyből leginkább a csipkegyűjtemény emelkedett ki. Ami szépet a XV-ik század óta olasz és idegen csipkében készítettek, az mind itt képviselve volt. Hasonlóan kiváló volt a legyezőkiállítás.

BERLIN. Hirt adtunk Julius Lessingnek a berlini iparművészeti múzeum igazgatójának nem régen bekövetkezett haláláról. A berlini múzeum most nagy szövetgyűjteményi kiadványából 300 lapot, csoportokba foglalva

(Lessing emlékét ünneplendő) a múzeum nagy csarnokában kiállít. Tudva van, hogy éppen a múzeumnak szövetgyűjteménye volt az elhalálozottak kedvenc alkotása és hogy az utolsó évtizedben működésének javarészét publikációjának szentelte. Így most ez a szép kiállítás egyszerűen a kegyeletnek kifejezése, amely ily igénytelen alakjában legjobban felel meg Lessing szerény egyéniségének.

MÜNCHEN. A bajor új levélbélyegekre kiírt pályázat eredménye szám szerint nagy volt: 1100 munka érkezett be; de a jury az eredményt minőségileg gyöngének deklarálta, amennyiben kiváló munka e sok között nem akad. Az időnek sajtósága jelensége ez. A díjakat azért ki kellett adni.

BÉCS. Ő felségének 60 éves jubileuma alkalmából Ausztriában jubiláris levélbélyegeket is készítettek. A 17 darabból álló sorozatot K. Moser tervezte és rajzolta, sőt a bélyegek színét, nagyságát is a művész határozta meg. A cs. kir. államnyomdából kikerült bélyegek kiadása művészi eseményszámba megy.

HAMBURG. Az ottani Kunstvereinben csipkekiállítást rendeztek, amelyben résztvettek: a csipkeipar fejlesztésére alakult hamburgi és ugyanily célú osztrák társulatok a dalmát kézimunka- és iparegylet, a nagyszebeni (I) múzeumiskola, az Óriáshegységben fekvő schmiedeburgi csipkeiskola, a dán háziiparegylet és a brazzai zárdaiskola. Hogy ebben a társaságban mi különös szerepe van a nagyszebeni iskolának és hogy a nagyszebeni iskolának miért kell hamburgi kiállításon részt venni, azt nehéz lenne megmondani.

DÜSSELDORFBAN kiállítás nyílt meg, melyen zsidó származású épületek és kultusztárgyak láthatók; a kiállítást a zsidó műemlékek kutatására alakult társaság rendezte.

STOCKHOLMBAN szintén kiállítás van s pedig művészipari; amelyen főképen lakásberendezéseket mutatnak be, de emellett a művészi iparágak alkotásai is külön szerepelnek; júniustól szeptemberig tart.

AZ EZ IDEI DARMSTADTI IPARMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁSON áttekinthető képét akarják bemutatni az eredményeknek, amelyeket a hesszeni nagyherceg és művészkolóniája különösen az iparművészet terén elért. E kiállítás rendezői nagy súlyt helyeznek arra, hogy a polgári viszonyoknak megfelelő, olcsó, modern lakásberendezések bemutatásra kerüljenek.

ORMÁNSÁGI „SZÖKRÉNY“
ÉS KÖDMÖN.

ARNHOLD NÁNDOR
VÍZFESTMÉNYE,

A MODERN VALLÁSOS MŰVÉSZET.

IRTA: FIEBER HENRIK.

I.

RÉGÓTA válságos helyzetbe jutott a hit Európáé. A reformáció, a XVIII. századi felvilágosodottság irodalma, a francia forradalom csak előkészítói voltak azon krízisnek, amelyet a XIX. század természet-tudománya és bölcsellete okozott nemcsak az ortodox-konzervatív katolicizmusnak, hanem a természetfelettre támaszkodó minden vallásos felfogásnak. Az intelligencia nagy átlaga megszűnt vallásosnak lenni. És ha nem is foglalt el mindig oly támadó álláspontot, mint a legutóbbi francia kultuszharcban, legalább a negligálás kényelmes talajára állott. Bekövetkezett tehát az a visszás helyzet, amelyet Nordau¹ »religiöse Lüge«-nek nevezett, midőn a nagy többség nem hitt a régi vallásban, de a ceremóniákat végigcsinálta. Megkereszteltette gyermekeit, házasságát a templomban kötötte, a temetést egyházi kísérettel végeztette, mert mellőzése kellemetlen összeütközést okozott volna a zárdában nevelkedett feleséggel, leánygyermekkel, jámbor nőrokonokkal, a törvény betűjét szorgalmazó, de egyébként époly indifferens hatóságokkal. És míg a politikában egyre-másra hozták az egyházak jogait nyíráló törvényeket; a tudomány katedráin zavartalanul hirdették a legmesszebbmenő ateizmust; folyóiratokban súlyosan támadták a teológiát; hírlapokban hol epés elkeseredéssel, hol maró gúnyjal üldözték a hitnek minden megnyilvánulását: az egyháziaknak udvariasságból és szokásból megadták a tradicionális tiszteletet — ecclesia praecedit — sőt meghagyták gazdag javadalmaikat, bíbor palástjaikat, csillogó mitráikat, de ügyes taktikával elmetszették irodalomban, tudományban, művészetben, iskolákban a friss életet vívő artériás ereket. Erhardt,² a hirneves egyházi történetíró, a teológiai világ fájdalmas feljajdulása mellett

konstatálta a kellemetlen igazságot: »Wahrlich! wenn alle jene, die innerlich nicht mehr zur katholischen Kirche gehören, aus der Liste ihrer Glieder gestrichen würden, die stolze Zahl der Millionen von Katholiken würde nicht unbedeutend heruntersinken!« Nietzsche¹ büszkén hirdette: »Todt sind alle Götter, nun wollen wir, dass der Übermensch lebe!« A formák még megvoltak, de a szellem eltűnt; a számok még mutattak, de az igazi hívők hiányoztak.

És ez a válság nem csupán az intelligens hívekben jelentkezett, hanem szinte csodálatos módon belopódzott a klérus lelkületébe is. Az olasz, szellemileg elmaradt papság, természetesen nem szenvedett a modern áramlatok bomlasztó hatása alatt, s nem tudta megérteni, annál kevésbé bölcs mérséklettel méltányolni a tudományokkal lelkesen foglalkozó északi klérus lelki harcát, amelyben a tradicionális hit és a modern tudomány keltek kegyetlen küzdelemre. Ugyancsak Nietzsche² vette észre leghamarább ezt a felemészto, de őszinte lelkiharcot: »Dass ich an ihrem Erlöser glauben lerne: erlöster müssten mir seine Jünger aussehen!« Minden őszinte jóakarát, szorgalmas kutatás és emberfeletti munka dacára sem tudták megállapítani az egyensúlyt az ateista tudomány és a hagyományos hit között. Támadtak csodás szónokai, ragyogó elméi, lelkes harcosai, vértanúságig áldozatos tudós kutatói, de a küzdelmet leszerelni, a monizmus és a kinyilatkoztatás hívei közt tatóngó úrt áthidalni képtelenek voltak. Egyesek kiegyezettö törekvésükben oly engedményeket tettek a modern tudományoknak, hogy Róma végre szükségesnek látta a »Pas-cendi« enciklikával vetni véget a teológiai rendszert alapjában veszélyeztetö engedményes irányzatnak. Az ortodox protestantizmus szintén megsokalta Harnack és iskolájának mo-

¹ Nordau: Die conventionellen Lügen. Leipzig. 1883.

² Erhardt: Der Katholicismus im XIX. Jahrhundert. Wien. 1904.

¹ Nietzsche: Also sprach Zarathustra. Leipzig. 1902.

² U. o.

dernizmusát, s azért kérlelhetetlenül igyekszik kiszorítani őket minden pozíciójukból.

Majd az utóbbi néhány esztendőben hirtelen változás állott be az intelligencia vallásos világnézetében. A tudomány mintha megsokalta volna a csodás felfedezések első mámorát és aggresszív jellegét. A metafizika ismét izgatja a tudományos elméket.¹ A tudomány egymásik csalódása óvatosabbá tette a komoly tudósokat. »Wir sind inzwischen bescheidener geworden,« — mondta Virchow.² A tudomány visszavonult az élet marakodó vásártereiről laboratóriumaiba és csendben végzi kutatásait. A tudomány csarnokaiban élült a csatazaj — legalább egyelőre. A teológusok pedig felhagytak kiegyeztető törekvéseikkel és egész figyelmüket a hit és tudomány határvonalának kicövekezésére fordítják. Egyesek körül-sáncolják magukat a neokantianizmusnak szubjektívizmusával vagy a Spencer által észre-vett nagy Ismeretlen bátyáival, amelyen túl az emberi tudás sohasem fog hatolni.³ A laikus tömeg pedig e fegyverszünet alatt kompromisszumot köt a vallással. Akik a pozitív vallásoktól elidegenedtek, de a korszellem nyomása alatt mégis szükségét érzik valamelyes ideálisabb világnézetnek, Tolstoj után indulva a kereszténység etikai tartalmát vonják ki és megszerkesztik az »ohne Dogma« kereszténységet. A másik, nagyobb tömeg, nem lévén tisztában az ortodox teológia dogmatikus tételével, a kereszténység érzelmi szépségeivel tölti el lelkét és a pietizmus sekélyes vizein evez. A vallás tiszteletet parancsoló misztériumként szerepel a társadalomban. Ateistának lenni nem divat; az erkölcsösséget rendőri, miniszteri rendeletekkel védik. Mindenki vallásos, sőt mindenki teológizál, de nem az előbbi idők szörszálhasogató aprólékosságával, hanem vágyó, epedő szívvel. Valóságos adventi hangulat szállta meg a lelkeket. »Harmatozzatok

égi magasok«, szól merengően a próféta dal. A XX. század a hangulati, nem a tartalmi vallásosság jegyében indul meg.

A vallásos életnek ez a válságos helyzete és zürzavaros volta kiverődik a XIX. és XX. század vallásos művészetén is. Mert bár nincs kizárva, hogy teljesen vallástalan ember a legvallásosabb képeket festhesse, amit még aquinói szt. Tamás¹ is megenged és a művészettörténelem Peruginóval és Fra Filippoval igazol, akik nem igen hittek azon misztériumokban, amelyeket remekszámba menő alkotásaikkal fejeztek ki.² De ez mindenestre kivétel. A művészetekben, különösen a festészetben, az érzelmi igazságnak és őszinteségnek oly lényeges szerepe van, hogy a tettetés talán sehol sem ri ki annyira mint a képzőművészetekben. A művészeti haruspexekről hull le leghamarább az álarc. A belső meggyőződés és átérés nélkül alkotott művekről hiányzik az ihlet varázsa s ezért legfeljebb remek kézművesi munkák lesznek. Azért az egységes vallásos világnézet híján szűkölködő modern művészek, ha vallásos műveket alkotnak, nem az egyházas felfogás látószögéből nézik feladatukat; hanem egészen más pszichikai hangulatnak engednek, midőn a természetfölötti ihleti szellemüket. Teljesen téves csapásokon járnak mindazok, akik a legutolsó század vallásos művészetét tisztára lélektelen, megrendelésre készült robotmunkának tartják, amelyben semmi lélektani probléma nem rejtőzik. Ellenkezőleg a modern ember differenciálódott lelki élete, a századot mozgó nagy szellemi irányzatok talán a világi művészetekben sem nyilvánulnak meg oly szubtilis finomsággal, mint épen az annyiszor vallástalannak kikiáltott modern vallásos művészetekben. Felette izgató probléma tehát kitapogatni azon pszichikai okokat, amelyek a modern vallásos művészetek megteremtésére közrehatottak és megértve a XIX. század vallásos művészetének pszichológiáját, következtetéseket vonni a legmodernebb egyházművészeti törekvésekre.

¹ Brunetière: *Revue des deux Mondes* 1895. — Dubois Reymond: *Über die Grenzen des Naturerkennens*. Berlin 1897.

² Virchow: *Die Freiheit der Wissenschaft im modernen Staat*. München. 1897.

³ Zubriczky: *Régi és új utak a hitvédelemben*. Budapest. 1906.

¹ Thomas: *S. Th. 1., 2., q. 57., a. 8. c.* — Gietmann-Sörensen: *Kunstlehre*. Freiburg. 1899. I.

² Muther: *Geschichte der Malerei*. Leipzig. 1900. I.

Mindjárt a XIX. század elején megérződik a motívumok elváltozásának hatása az egyházi képzőművészeteken. Míg azelőtt az egész társadalom összefog, hogy Isten dicsőségére templomokat alkosson, azokat a lehető legfényesebben ékítse, a francia forradalom szelétől megcsappant vallásos buzgalom nem mutatkozik többé elég erősnek arra, hogy élénk egyházművészeti életet teremtsen és tartson fenn. Nincsenek többé penitens lelkek, akik napszámba állanak és bűneik lerovásáért hónapokon át hordják a követ a dómok építéséhez; nincsenek vallásos mecénások, akik nevüket Isten csarnokaiban örökítik meg; a képekről elmaradnak a nagylelkű donátorok, mert az életben is hiányoznak; kivesztek a magisztrátusok, amelyeknek legfőbb vágya, hogy a szomszéd városokat felülmúlják templomuk nagyságával és díszével; eltűntek a céhek, amelyeknek ambíciója, hogy saját díszes oltáruk és padjaik legyenek a templomban. Szóval a társadalom, mint szervezet, nem érdeklődik többé az egyházi művészetek iránt. Az emberek még nem szakítottak az egyházzal, nagyjában még eljárnak a vasárnapi istentiszteletre, de ez már alig egyéb átöröklött szokásnál, beléjük nevelt külsőségnél. Az egyházi művészetek a »papok dolga«. A klérus pedig a jansenizmus, febronianizmus és josefinizmus lagymatag felfogásánál fogva lelkiismeretes hivatalnoksereggé vált, amely adminisztrál, de nem él és éltet. A művészeti képzettség úgy a laikusoknál, mint a papságnál a lehető legminimálisabb. A forradalom kivégezte a finom érzékű arisztokráciát és hierarkiát, a polgári társadalom pedig még nem értette meg a művészetek feladatát.

Dacára ezen kedvezőtlen körülményeknek, a művészettörténelem feljegyzése szerint mégis a legélénkebb művészeti mozgalom indul meg különösen Németországban. Mindjárt előljáróban szükségesnek véljük megjegyezni, hogy a XIX. és XX. században Németország viszi a hangadó szerepet az egyházi művészetekben mindenha. A többi országok csak átveszik a mozgalmakat és sajátos helyi és nemzeti színezettel vonják be. Németországban a XIX. század első negyedében valóságos művészeti láz

lepi meg a kedélyeket. Ha az anyagi viszonyok a művészeti lelkesedéssel kellő arányban állanak, Németországban alig marad talpalatnyi föld, ahol dómok nem emelkednek s nem akad elég falterület, amelyen a kereszténység epepeiája elférne. De ezen művészeti izgalomnak rúgója csak másodsorban vallási, elsősorban esztétikai és hazafias. Ez ugyanis az a kor, amidőn Schlegel¹ és Goethe „szép szellemei“ a drezdai képtárban adnak egymásnak esztétikai találkát, midőn Goethe a strassburgi dómról ír himnuszokat prózában,² midőn Wackenroder³ szerelmi ömlengéseket zeng a középkori német művészetekről. A waterlooi győzelem után felbuzdult német nemzeti öntudat erősen tüzezi az esztétikusok seregét, akik minden művészeti terméket, amit a germán szellem nevelt, gyengéd gonddal keresnek össze és restaurálnak. Különösen a kölni dóm kiépítése képezi a nemzeti öntudat legfőbb vágyát és feladatát. Boisserée tüzes iratokban bizonyítgatja, hogy a német nemzet minden dicsősége a kölni dómhoz van kötve. Midőn a dóm építői elszéledtek, megkezdődött a német nép hanyatlása és megaláztatása. A kiépített és kész dóm lesz a kiforrott, győzhetetlen germán erő és hatalom szimboluma. A történelmi múlt dicsőségétől és a diadalmas napoleoni harc közvetlen emléktől megittasodott romantikus német nép magáévá teszi Boisserée felfogását, állandó napirenden való tartásáról gondoskodnak Goerres és Reichensperger⁴ irataikkal és agitációjukkal. Ezen két agitátor lelkülete híven tükrözteti vissza azon kor vallásos álláspontját. Elsősorban hazafiak, akik a történelmi múltból szívják inspirációjukat és katolicizmusuk erejét. Irataikban sohasem szerepel a tomisztikus dogmatika érvelési módja, hanem unos-untalan hangoztatják, hogy a német nép minden dicsősége a kato-

¹ Schlegel: Die Gemälde. 1798.

² Goethe: Vorlesungen über Theorie u. Geschichte der bildenden Kunst. Berlin. 1827.

³ Wackenroder: Herzensergiessungen eines kunstliebenden Klosterbruders. National-Litteratur. CXLV. Bd. Berlin-Stuttgart, 1890.

⁴ Reichensperger: Fingerzeige auf dem Gebiete der kirchlichen Kunst. Leipzig. 1855.

likus valláshoz van kötve. A német egyházi építészetet tehát elsősorban a hazafias öntudat hordozza, másodsorban pedig az esztétikai rajongás táplálja. Ez a történelmi katolicizmus inspirálja a művészeket fel a nyolcvanas évekig.

A patriotizmus emlőin nagyra nevelődött romantikus építészeti csakhamar erős támasztékot nyer az archeológia hatalmas fellendülésével. Winckelmann iskolájának végre rá kellett jönnie, hogy nemcsak a görög művészetek bírnak jogosultsággal, hanem a keresztény nemzetek művészete is. Ezen teoretikus fel-fogás kialakulására erős nyomást gyakorolt a fennebb vázolt nemzeti öntudat és hazafias lelkesedés, amely a régi műemlékekben jövő-jének zálogát látta. A dolgok mélyére hatolva látjuk, hogy a vallásos gondolat vajmi csekély szerepet játszik a műemlékekre pazarolt áldozatkészségben. Katolikusok és protestánsok összefognak és sohasem kérdezik, mely felekezetnek érdekeit mozdítják elő, midőn a dicső múlt valamely egyházi emlékét drága pénzen restauráltatják; csupán a nemzeti dicsőség lebeg szemük előtt. Akadnak ugyan egyesek,¹ akik a felekezeti kérdést kiélesíteni íparkodnak, de a nagy átlag nem hallgat rájuk. Az esztétikusoknak és archeologusoknak végre is egyremegy az épület rendeltetése. Előttük csak a formái szépség lebeg, amelyet fenntartani vagy helyreállítani szépérzéküknek kötelessége; a hazafiak pedig a középkori nagy kultúrával akarják bizonyítani a nemzet hivatottságát a jövő koncertjében. I. Lajos, bajor király, milliókat áldoz úgy a régi korok neves műemlékeinek másolására, illetve megismétlésére, mint a régi hazai művek restaurálására. Őt pedig ugyancsak nem lehet vallásos buzgaloméért megdicsérni vagy megvádolni. Esztétikus volt izzig-vérig, aki egyként gyönyörködött a pogány Walhalla állítólagos szépségében, mint a Bonifácus-bazilikában vagy az agyon-restaurált bambergi dóm meztelenségében. Mert Lajosnak és archeologizáló korának csak a tiszta stílusok és a stílszerű restaurálások tetszettek. Ezen stílszerű restaurálási mániának milliónyi

szellemi és anyagi nemzeti vagyon esett áldozatul¹ s még oly hatalmas szellem, mint a francia Viollet-le-Duc is valóságos barbarizmussal távolította el az általa restaurált templomokból a „stílszerűtlen“ alkotásokat. Ez ugyan más lapra tartozik, de egyúttal kézzelfoghatóan bizonyítja, hogy az intelligencia mozgó lelke a műemlékek restaurálásánál nem a vallásos buzgalom, hanem az esztétikai, hazafias, archeológikus motívum. Szinte kiáltó az az érzéketlenség, amellyel a „stílszerűtlen“ oltárokat, szobrokat, képeket a nemes stílusú templomokból kiszórták. Az atyák kegyelete, a hívek ragaszkodása nem menthette meg a renaissancenál, sőt a csúcsíves stílusnál ifjabb műemlékeket az archeologo-esztétikusok restaurálási fanatizmusától. Ugyanezen okok vezeték a többi országok restaurálási munkálatait is, talán azzal a különbséggel, hogy másutt a hazafias motívumot nem hirdetik oly nagy zajjal, mint Németországban. Egyebütt inkább az esztétikai és archeológiai szempontok lépnek előtérbe, a hazafias büszkeség pedig mellékszövegként kíséri a fő akkordokat.

Egészen természetes, hogy a klérus örömmel fogadja ezt a bármely forrásból fakadó művészeti tevékenységet. Egyébként a klérus az 1848-iki zivataros idők után összeszedi magát — ez is először Németországban történik — s minél erősebbek lesznek a támadások, amelyeket politikai, társadalmi és tudományos téren ellene intéznek, annál bámulatosabb erőlködéssel, áldozatkészséggel, munkássággal igyekszik előmozdítani egyházának fényét és hatalmát. Ez áll első sorban a katolikus klérusról, míg a protestantizmus csak a század utolsó harmadában kezd jelentékeny tényezővé válni az egyházi művészetekben. A katolikus papság kezd törődni a néppel, annak szellemi és anyagi javaival, s így az alsó osztályok bizalmát és ragaszkodását szerzi meg magának. Ez a felébredő katolicizmus — Prohászka püspök szavai szerint paganizmus — falusi egyház, amely a föld népét tömöríti maga köré. Ausztriában inkább az iparos- és keres-

¹ Bretschneider: Der Dombau zu Cöln. Gotha. 1842. — Heine: Gedichte. Hamburg 1861—63.

¹ Gurlitt: Die deutsche Kunst des XIX. Jahrhunderts. Berlin. 1899.

kedősztály szít a klérushoz az önfentartás ösztönéből a szemítizmussal szemben. S újabbban a polgári elem általában, még nem annyira mélységes meggyőződésből, mint inkább ösztönszerű védekezésből a fenyegető negyedik rend ellen. De végre is a lelki igények lassankint fokozódnak, s kielégítésükre szinte varázsütésre teremnek meg a városi és falusi templomok. Minthogy pedig megvan az egyházművészeti kereslet, százszámra jelentkeznek a technikai főiskolákon diplomát szerzett archeologus és művészettörténeti építész-kontárok. Lelkük üres, szívük érzéketlen. Agyuk tele van tömve részlettanulmányokkal, technikai ismeretekkel, de művészi átérzést, teremtő ihletet nem adhatott az iskola, mely a régi műemlékek szolgálai másolására kényszeríti az ifjú lelkeket. Az iskolák célja nem a szunnyadó tehetségek felébresztése, az egyéniség kifejtése, az eredeti talentum ápolása, hanem az építészeti kánonok lelkiismeretes betanulása. Ezen diplomás mesteremberekkel megkezdődik a művészettörténelemnek hetvenéves avignoni fogsága, a történelmi stílusok círculus vitiosusa. Sorra kerülnek a befejezett stílusok lelketlen kopiai. Az ókori keresztény bazilikák hamar letűnnek a rajzdeszkákról — kivételre csak a müncheni Bonifácus bazilika és a charlottenburgi Friedenskirche kerül — mert létgyökerük nem nyúlik le a nemzeti büszkeség és a történelmi katolicizmus talajába. Annál szaporábban teremnek meg a román és csúcsíves templomok, mint a nemzeti lélek művészeti kifejezői. Majd nagy zajjal indul meg a vita az egyháziak körében az egyházi stílus milyensége és jogosultsága körül. Reichensperger és iskolája vak elfogultsággal hirdeti, hogy egyedül a csúcsíves stílus lehet az egyház igazi építészeti modora, mert benne kristályosodott ki a legpregnansabbban a kereszténység égető jellege; tisztán keresztény eszme szülte, menten minden klasszikus befolyástól. A protestánsok tanácstalanul állanak, mert a csúcsíves stílus kora a katolikus egyház hatalmának tetőfoka. Végre is azzal ütök el a fogas kérdést, hogy a protestantizmus az igazi kereszténység örököse, s így a csúcsíves stílusnak, mint a keresztény szellem termékének, jogos

birtoklója. Minden igaz hívő, katolikus és protestáns egyházinak eszménye a csúcsíves, esetleg román templom lesz. Schmidt, Ferstel, Hauberrisser, Eyle, Leins, Meckel, Becker, Statz, Hohl, Otzen, Hasak, Möckl, Langer, nálunk Steindl, Schulek a legjobb tudásuk szerint igyekeztek eleget tenni e kívánságnak, s míg a két elsőnek sikerült is választékos érzékkel megközelíteni e stílusok finomságait, a többi nem emelkedett magassábra az eklektikusok közepes nivójánál. Franciaországban¹ szintén a csúcsíves és román stílus hódítja meg a kedélyeket, amelyet itt sajátos bizánci és keleti elemekkel szőnek át, ami a keleti protektorátus és a gyarmati politika szüleménye. A milliók, amiket Viollet-le-Duc, Percier, Fontaine, Vignon, Hittorf, Lebas, Ballu, Vaudremer, Vaudoyer, Abadie, Baltard műveibe fektettek, nem a vallásos élet fokmérői, hanem a dúsgazdag szerzetesrendek, kongregációk s néhány vallásos egyházmegye egyszerű hívei áldozatkészségének kifejezői. Az intelligencia távol áll az egyháztól, sőt az egyszerű népnek is alig egy tizede szít hozzája. A hatalmas katedrálisok emelésére a klérus buzgalma és az építészek érdeke fog kezdet. Angliában² makacs következetességgel a csúcsíves stílus mellett tartanak ki, aminek magyarázatát részben még a német archeológiai irodalom előtt felébredt régészeti hajlamban, részben azon hagyományos összefüggésben kell keresnünk, amely a jelen angol életet a csúcsíveskorai építményekkel szervesen összeköti, s amelyet a renaissance, barokk, stb. — különösen vidéken — alig szakított meg. Ezen építészeti tevékenység mozgató ereje a gazdag angol államegyház. Olaszországban az egyházi építészet véglegesen elrekedt. Okát a középkorban emelt templomok rengeteg számában és az olasz nemzeti egységért vívott küzdelem nyomában támadt antiklerikális irányzatban kell keresnünk. Amit

¹ Gosset: *Architecture religieuse*. Paris. 1886. — *Revue de l'art chrétienne*. Paris. 1854—1907. — Schmidt: *Französische Plastik u. Architektur des XIX. Jahrhunderts*. Leipzig. 1905.

² Muthesius: *Die neuere kirchliche Baukunst in England*. Berlin. 1901. — *The church builder*. London. 1862—1907.

az újonnan keletkezett szerzetesrendek építettek, nem egyéb az olasz csúcsíves és renaissance kulisszaszerű silány másolatánál. A műemlékek iránt való érdeklődést a külföldieknek tömeges látogatása, az idegen tudósok kutatása ébresztette fel. Egyébként az olasz művészeteknek majdnem kizárólag esztétikai, s részben kereskedelmi jellege van. Nálunk az egyházművészetnek kezdetben tisztán archeologus-esztétikus természete volt, amelyet a történelmi öntudat is táplált. Később a fokozottabb vallási szükségletet a magyar egyház nagy vagyona, a kormány és egyes hatóságok jogi kötelezettsége elégítette ki. A hívek áldozatkészsége mindenkor elégtelennek bizonyult monumentálisabb egyházművészeti alkotások létrehozására.

Midőn a román és csúcsíves stílus már mintegy harminc éven át korlátlan uralomra jutott — a renaissance kivételképen Berlinben Raschdorff dómjában, Mainzban Christus-templomban és nálunk Ybl Szt. István templomában talált egyetlen képviselőkre, — az embereket valami kínos érzet fogta el, mintha e korlátok szűkek lettek volna. Valamelyes módon derengeni kezdett az intelligensebb elmékben, hogy még Schmidt, Ferstel, Ybl műveiben is hiányzott az a definiálhatatlan valami, ami e műveknek éltető lelket, eleven varázst adott volna. A reflektáló szellemek feszélyezve érezték magukat a régi történelmi formákban, akár ha Stuart-gallérokban vagy rokokó selyemben kellett volna hivatalukba járniok. A rizsporos parókák és kacagányos menték múzeumokba és családi relikviáriumokba kerültek, amelyekben kellő tiszteletben részesülnek és nem egy élvezetes órát szereznek a műértőnek, de a hasonló építészeti elemek szívós makacssággal kapcsolódtak bele az életbe. Mint a kivénült szépségek nem akartak a múlté lenni, hanem szépítő szerekekkel kendőzték kiéltségüket. De végre is a modern kor és a régi formák közti ellentét kiáltóvá lett. Az emberek kezdték belátni, hogy a XIX. és XX. század művészeinek sohasem fog sikerülni a X—XIV. század művészetébe magát annyira beleélni, hogy teljesen stílszerű alkotást hozzon létre. Amint Arany János minden zsenialitása mellett

sem volt képes a Zrinyiász régies zamatját visszaadni, amint Nogáll évtizedekre terjedő Pázmány-tanulmánya képtelen volt az anti-reformáció erőteljes magyarságát visszavarázsolni: úgy az újkori történelmi építészek sem tudtak igazi román vagy csúcsíves szellemet lehelni alkotásaikba és restaurált műveikbe. A szakértők és archeologusok alig egy-egy évtized múlva már felfedezték, hogy a román- vagy csúcsíveskori mester így meg úgy nem dolgozott volna. Ez különösen a restaurálásoknál ötlött az emberek szemébe. A művészet-történelem nemcsak az aachen-i dóm restaurálásának csúfos kudarcát restelte,¹ hanem hova-hamar minden új román és csúcsíves stílű alkotásról kitént a talmisága. Mert az archeologia és művésztörténelem bevezethet a régi emlékek szépségének megértésébe és élvezésébe, de nem teremtheti meg a milieut, amely talaját képezte a régi műnek. A XX. század embere sohasem fog a középkor eszével gondolkodni és kedélyével érezni. A helyzet visszassága még szembeötlőbb lett, midőn a román és csúcsíves templom belső díszítésére és kiképzésére került a sor. Stílszerűség kedvéért a belső dekorációt is a X—XIV. század stílusában készítették. Ámde ezzel a közönség jutott lehetetlen helyzetbe, mert archeológikus képzés híján nem tudta megérteni a régészeti ingyencédést. Lelkétől teljesen idegen volt. De tegyük fel, hogy sikerülne is egészen stílhű alkotást hozni létre, mit nyernénk vele? Mégsem a mi korunk kifejezője lenne, tehát nem a mi művészetünk, hanem a réginek jó-rossz utánzata. S ha minden kornak megvolt joga ahhoz, hogy saját gondolatát és érzését fejezze ki alkotásaiban, miért tagadnók meg e jogot a mi korunktól? Amint az eszmék világában a megállás halált jelent, ugyanúgy a művészetekben is, amit a bizanci gyászosan bizonyít. Épen azért a történelmi iskola kiváló mesterei is érezték a helyzet képtelenségét, és újabb elemekkel igyekeztek a régi formákat lelkünkhöz közelebb hozni, mint például Schmidt bécsi alkotásain. Az újdonság azon-

¹ Strzygowski: Der Dom zu Aachen und seine Anstellung. Leipzig, 1904.

ban csak abban állott, hogy pl. a csúcsíves épületek fegyelmeztségét a renaissance hajlékonyabb, kecsesebb formáival szőtték át, vagy a román, arab és bizanci ornamentikával tették újszerűvé. Így nem annyira átmeneti stílust, mint modern építészeti potpourrit teremtettek. A végleges lépést ezen mesterek még nem teheték meg, mert nagyon benn voltak a középkori nevelésben. Az volt tragédiájuk, hogy az ütközés idejében érkeztek régikori fegyverzettel.

Az elmélet terén az egyháziak közül először a gráci Graus¹ ütött rést a régi felfogáson, amennyiben a renaissance jogosultságát vitatta, de a barokkban már hanyatlást és elpogányosodást látott, amely nézet hosszú időn át általánosan el volt terjedve az egyháziak között.² Ez ellen ismét Kleutgen³ jezsuita atya tiltakozott, védve a jezsuita stílus jogosultságát; míg legújabban Kuhn,⁴ bencés tanár monumentális művészettörténelmében minden új stílus jogosultságát hirdeti. Ugyanezen alapon állanak Beissel⁵ és Mumbauer,⁶ az egyházi szankciót pedig Keppler⁷ püspök adja meg: »So mag heute mancher, je weniger er ins Wesen dieser Kunst eingedrungen ist, um so mehr geneigt sein, vor den Grenzen derselben mit einer Geberde des Abscheues umzukehren. Wenn man aber auch der christlichen Kunstforschung und Kunstgeschichte fort und fort zuruft: ‚Rühre nicht an, koste nicht, fasse nicht an! oder wenn du je dich damit befasstest, verwerfe, verdamme, verurteile!‘ — so ist dem gegenüber mit allem Nachdruck das paulinische, ‚alles ist unser!‘ geltend zu machen und ernstlich zu ermahnen zur endlichen Ausfüllung dieser Lücke in unserer Kunstgeschichte.“ Meyenberg kanonok a strassburgi nagygyűlésen

(1905.) a hallgatóság tapsai között az archaizálást, a régi stílusok felújítását „barer Unverstand, Inferiorität und Beschränktheit des Geistes“ — nevezte. Bécsben Kralík¹ tör lándzsát a modernizmus mellett, Angliában pedig Sinclair² püspök épített modern stílú templomot. Dacára ezeknek a klérus nagy átlaga most is Reichenspergerék bilincseiben van és hevesen tiltakozik minden művészeti modernizmus ellen. Ezzel a felfogással újabb nehézség gördül az egyházi művészetek útjára. Most már nem csupán az alkotó művészek világnézlete és felfogása, érzelmvilága és hangulata áll idegenül az egyházas szellemmel szemben, hanem a papság is nyíltan sorakozik a modern építészek ambíciója ellen. A zürzavar tökéletes és az egymást megértésnek még halvány sugara sem dereng, mert nem a kölcsönös megérteni vágyás, hanem a saját felfogására esküvő elfogultság tüzei az ellenkezőket.

A XIX. század festészetében éppen úgy elváltoztak a teremtő motívumok és épp oly harcias hangulat uralkodik az egyházi piktúra terén, mint az építészetben. A mozgató erők és elemek ugyanazok, de a festészet krízise már mintegy húsz évvel előbb tör ki mint az építészeté. A romanticizmus, amely a katolikus középkor nemzeti nagyságából táplálkozott, az egyházi festészetet is pezsdülő életre ébreszti. Wackenroder egyenesen kimondja, hogy igazi művész csak katolikus lehet, mert úgy az olasz, mint a német művészetek akkor élték fénykorukat, midőn a katolicizmus zavartalanul képezte a művészeket. Művészeti ihletet csak a meleg hangulatú katolicizmus adhat, míg a rideg protestantizmus elhervasztja a művészet virágait. A protestáns művészek elfogadják tanítását és áttérnek a katolicizmusra. Ezen vallásos művészetnek tehát nem a lélek mélyén rejtőző hitbeli érzelm képezi alapját, sem az értelmi belátásból származó meggyőződés, hanem bizonyos esztétikai éldelgés, amely inkább tapad a klasszikus vallásos képek formái szépségéhez, mint ihlető szelleméhez. A nazarénusoknak nevezett festőcsoportban egyedül

¹ Graus: Die kath. Kirche u. die Renaissance. Graz, 1885.

² Czobor: A kereszt. műarchaeológia encyclopediája. Bpest, 1880.

³ Kleutgen: Briefe aus Rom. 1869.

⁴ Kuhn: Allgemeine Kunstgeschichte. Einsiedeln. 1891—1908.

⁵ Beissel: Moderne Kunst in kath. Kirchen. Stimmen aus Maria-Laach. 1908. I—II.

⁶ Mumbauer: Trierisches Jahrbuch für ästhetische Kultur. 1908.

⁷ Keppler: Aus Kunst u. Leben. Freiburg 1905.

¹ Kralík: Die beunerer Kunstschule. Wien. 1906.

² Sinclair: Church architecture. London. 1905.

Overbeck éli át művészetét; a többi inkább esztétikai érzelmeket és szépségeket keres a vallásos eszmékben. A nazarénus iskolának örökségét a rajnai iskola veszi át, amely a remageni szent Apollináris kápolnában teremti meg a bensőséges vallásos érzésnek legőszintébb festői alkotását. Deger, Ittenbach és a két Müller lelkülete még rokon a fiesolei mester kedélyével, s az ő nyomában nőies gyöngédséggel, finom lelki lágysággal festik tele a kápolna falait. Ugyanezen csapáson haladnak később Pfannschmidt, Plockhorst, Hofmann, Kupelwieser, a francia Flandrin, Scheffer, az angol Dyce, Armitage, Paton, a mi Szoldaticsunk anélkül, hogy az olasz mesterek szolgálai másolásánál, a színházi hatásadásánál egyébre súlyt fektetnének. Alig egyebek nagyügyességű mesterembereknél, akik annak idején nagy port vertek fel munkásságukkal és egyikük-másikuk szép vagyont is gyűjtött. De az igazi művészetnek édes kevés köze van műveikhez.

A hazafias és vallásos romantika utóbb a történelmi kutatás révén öntudatos nemzeti művészetet teremtett. Amint az archeológiai és művészettörténelmi tudományok az építészetben eredményeztek, ugyanazt hozta létre más változatban az Európaszerte hirtelen felvirágzó történetírás a festészetben. A romantikus gyermekkorú áradozás és ábrándozás elpárolog s a szisztematikus történelmi kutatás igazolja a harmincas évek patriotikus rajongását. Schlosser, Ranke, Lüden, Giesebrecht, Dahlmann, Gervinus, Guizot, Thierry, Mignet, Macaulay, Carlyle, Horváth, Pauler, Thaly, Fraknoi feltárják a múlt eseményeit. Nyomukban fellép a hősök kultusza, akik költészetben, színpadon, kőben-ércben, vásznakon lelkesítik az utódokat. Kaulbach és Píloty óriási történelmi képei általános bámulat tárgyává lesznek s egész Európában a történelem illusztrálása lesz a művészek ambíciója. A vallásos festészet szintén felvirágzik, mert a racionalista protestáns teológia a bibliát a történelmi forrásmunkák közé sorolta, amely azonfelül a korszaknak megfelelően erős hatású drámai anyagot is szolgáltatott. Wagner nagy apparátusos zeneművei, a történelmi drámairodalom nagy síke-

rei hasonló stílusú alkotásokra ösztönözték az egyházi festőket. Élükön Munkácsy halad, aki királyi diadalait nem vallásos tartalmával, hanem hatalmas scenikai erejével aratja. Ő maga sohasem volt catholique pratiquant s Krisztusban mindig csak az eszméért elvérző Igazat látta, aki főséges megadással tűri az emberi értelmetlenség megtévelyedését. Jellemző, hogy az egész történelmi iskola nem alkotott egyetlen feltámadási vagy mennybemeneteli képet, mert a kereszténység természetfölöttiségében nem hitt. A művészeket tisztán a bibliában megnyilvánuló poézis és még inkább a megrázó tragikum ragadja meg, vagy a nagy színpadi tableaux, amelyek beállításával szeretlen fantáziájuk remekelhet.

Ezen teatralis aplomb-mal rendezett istenes díszfelvonulásoknál maradandóbb értékű lett a történelmi iskola két hajtása: az angol prerafaeliták és a német naturalisták művészete. Az angolok és németek egyként művészeti szempontból foglalkoznak a biblia eseményeivel és pedig majdnem kizárólag technikai inyenckedés kedvéért. Rájuk nézve a szent történetek szelleme és értelme teljesen másodrendű kérdés. A külsőségekben elsekélyesedett művészetet akarják helyesebb csapásokra terelni s azért a nazarénusok módjára visszanyulnak a klasszikus festészet remekéihez. Míg azonban Overbeck iskolája a cinquecentoért és különösen Raffaelért lelkesedett, az angolok a quattrocento naiv érzelmű és technikájú festészetében keresik a megváltó gondolatot, a németek és németalföldiek pedig a XV. századi germán mestereket tekintik eszményképüknek. Az angoloknál és németeknél tagadhatatlanul mély érzelmi felfogás nyilvánul, de az egyháziakat mégsem elégitették ki. Ösztönszerűleg megérezték, hogy nem prima érzés, hanem érzelmi anachronizmus, régi hangulatokba való beleélés, miként az építészetben a történelmi stílusok, új renaissance. A Gabriel Rossetti, Holmunt Hunt, Madox Brown, Burne-Jones, Gebhardt, Menzel, Thomaféle realista egyházi festészet párhuzamosan halad Viollet-le-Duc, Schmidt, Ferstel építészeti tevékenységével. Művészetük inkább a régi festészetnek megismétlése, illetve ugyanazon szel-

162.

a)

b/
c)

d)

162.
a) FESZETT KANCSÓ.
PÉTERFFY LAJOS
TULAJDONA.

CRUCHE PEINTE.

b) CSERÉPTÁL.
DR. PALÁZS ISTVÁN
TULAJDONA.

ASSIETTE PEINTE.

c) VÉSETT DÍSZÍTÉSŰ
KANCSÓ (1847.)
GYÓRGYI KÁLMÁN
TULAJDONA.

CRUCHE AVEC
ORNEMENTATION
ENTAILLÉE.

d) OROMDÍSZ, CSERÉP
A DERZSEI UNITÁRIUS
PARÓKIÁRÓL.
GRÓH ISTVÁN
TULAJDONA.

DÉCORATION DE FAÏTAGE
À DERZSE.

163.

163.
RÉGI CSERÉPEDÉNYEK.

CRUCHES ET ASSIETTES
PEINTES.

164.

164. PUSKAPOROZOTT ÉS FARAGOTT
SÓ- ÉS PAPRIKATARTÓ.
SZARÚBÓL ÉS FÁBÓL. (SOMOGY M.)
K. LIPPICH ELEK TULAJDONA.

SALIÈRE SCULPTÉE EN BOIS
ET CORNE.

165.

165. FARAGOTT ÁLLÓ TÜKÖR.
MARÓTI GÉZA TULAJDONA.
(SOMOGY M.)

MIROIR SCULPTÉ.

166.

166. FARAGOTT SÓTARTÓ
FÁBÓL. (SOMOGY M.)
MARÓTI GÉZA TULAJDONA.

SALIÈRE SCULPTÉE EN BOIS.

167.

167. SPANYOLOZOTT SÓTARTÓ
SZARÚBÓL. (SOMOGY M.)
MARÓTI GÉZA TULAJDONA.

SALIÈRE EN BOIS.

168.

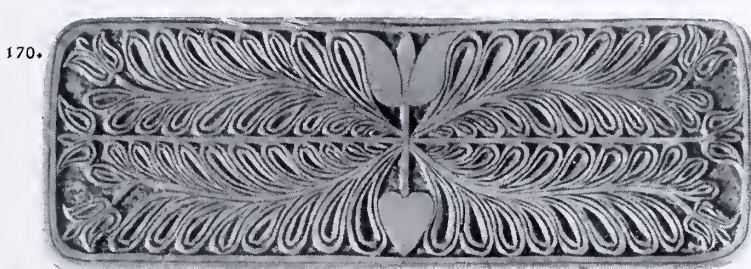
168. FARAGOTT SZOBORFÜLKE DIÓFÁBÓL.
(SOMOGY MEGYE.)
K. LIPPICH ELEK TULAJDONA.

PETITE NICHE SCULPTÉE EN BOIS.

169. FARAGOTT PÁPASZEMTOK. (SOMOgy M.) K. LIPPICH ELEK TULAJDONA.

ETUI SCULPTÉ.

170.

170. FÁBÓL FARAGOTT PÁPASZEMTOK. (SOMOgy M.) ETUI SCULPTÉ EN BOIS. K. LIPPICH ELEK TULAJDONA.

172.

172. SPANYOLOZOTT TÜKÖRFA. (SOMOgy MEGYE.) MARÓTI GÉZA TULAJDONA.

REVERS D'UN PETIT MIROIR.

171.

171. FÁBÓL FARAGOTT KAPATISZTÍTÓ. (KALOTASZEG.) K. LIPPICH ELEK TULAJDONA.

OUTIL POUR LE NETTOYAGE DE HOUES

73.

173. FARAGOTT TÜKÖRFA. (SOMOgy M.) A M. IPARMŰV. TÁRSULAT TULAJDONA.

REVERS D'UN PETIT MIROIR.

174.

174. PUSKAPOROZOTT TÜKÖRFA. (SOMOgy M.)

REVERS D'UN PETIT MIROIR.

175.

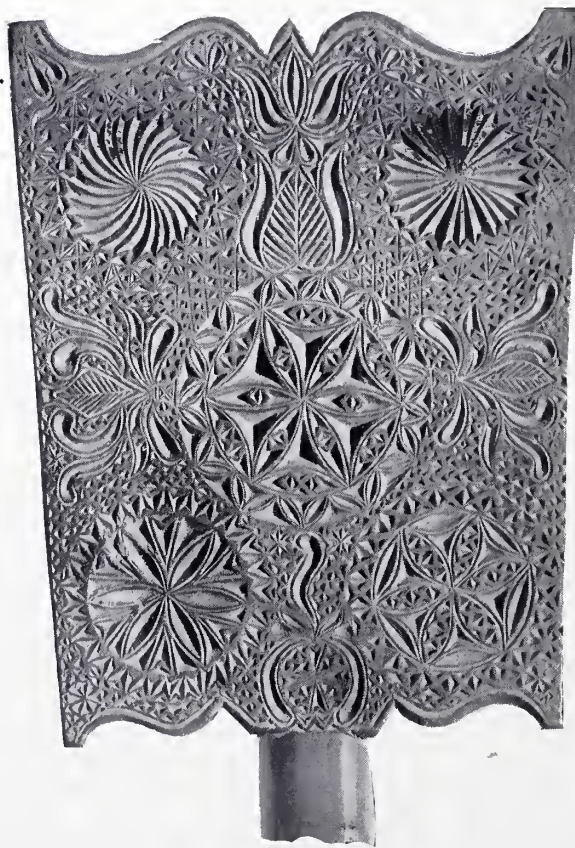

175. FESTETT
ÓNFEDELES
KANCSÓ.
(SOMOGY MEGYE.)
CSERÉPTÁL.

FESTETT KANCSÓ.
BÖHM JÁNOS
TULAJDONA.

CRUCHE ET
ASSIETTE PEINTES.

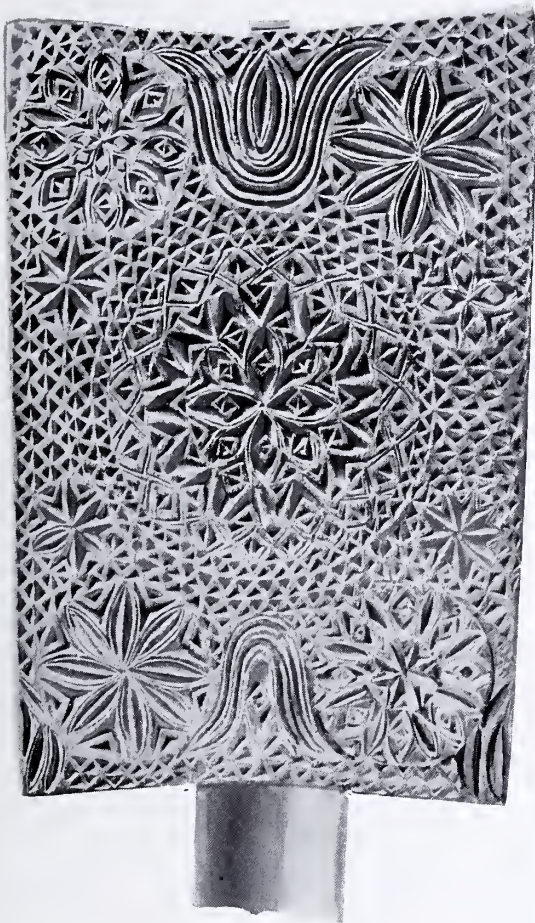
176.

176. HÍMES SÚLYKOLÓ.
KALOTASZEG.
LAJTA BÉLA TULAJDONA.

BATTOIR AVEC
ORNEMENTATION ENTAILLÉE.

177.

178.

177., 178. HÍMES SÚLYKOLÓK. KALOTASZEG.
LAJTA BÉLA TULAJDONA.

BATTOIR AVEC ORNEMENTATION
ENTAILLÉE.

179.

179. FÁBÓL FARAGOTT
GYERTYATARTÓ.
KALOTASZEG.
MARÓTI GÉZA
TULAJDONA.

BASE D'UN FLAMBEAU
EN BOIS.

182. TÁLOSOK
FESTETT DÍSZEI.
(ORMÁNSÁG.)

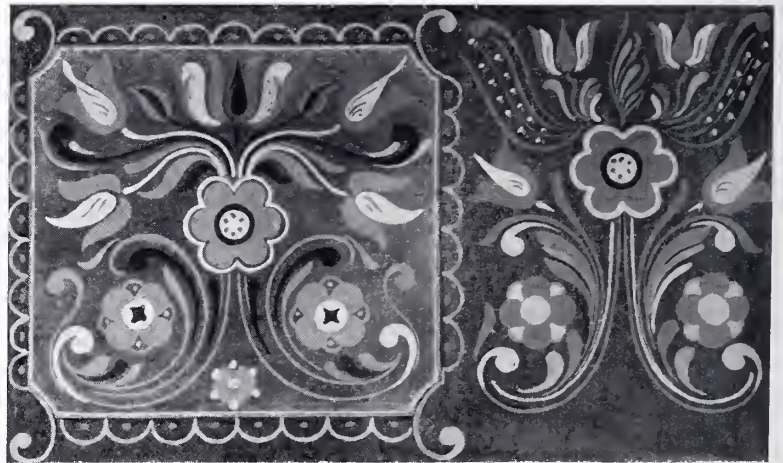

183.
TÁLOSOK
FESTETT
DÍSZEI.
(ORMÁNSÁG.)

180., 181. SZARÚBÓL KÉSZÜLT PAPIKATARTÓ, SPANYOLOZOTT
DÍSZÍTMÉNYEI. (ORMÁNSÁG.)

187.

187. ÁGY, FESTETT DÍSZÍTMÉNYE.
(ORMÁNSÁG.)

186.

185., 186.
SULYKOK.
(ORMÁNSÁG.)

188.

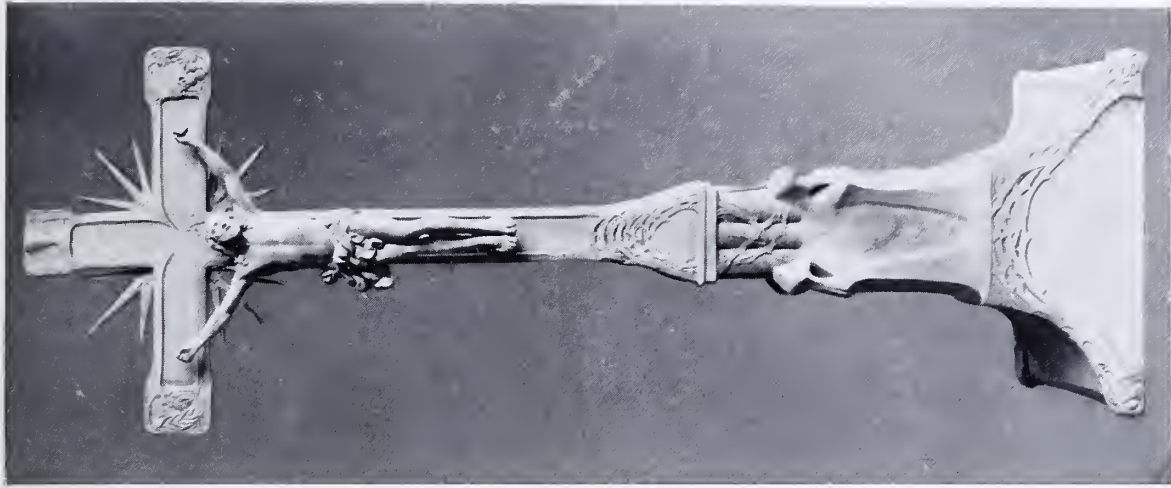

189.

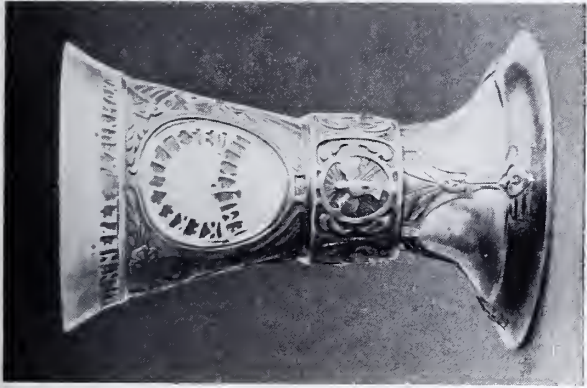
188., 189.
TÁLOS FESTETT
DÍSZÍTMÉNYEI.
(ORMÁNSÁG.)

184. MÁNGORLÓFA,
TOLNAMEGYÉBŐL.
ARNHOLD NÁNDOR
FÖLVÉTELEI.

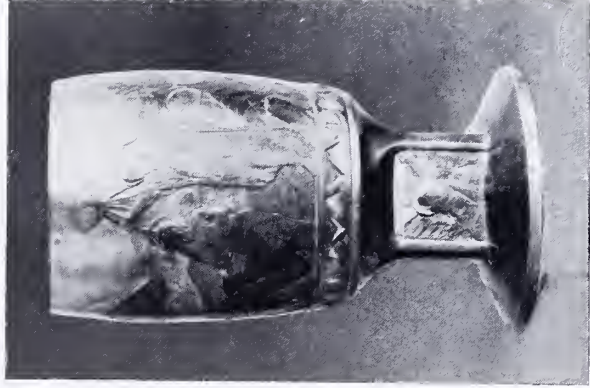
193. FESZÜLET.
MINTÁZTA : FEKETE OSZKÁR.
KISPLASZTIKAI SZAKOSZTÁLY.
TANÁR : LORÁNFI ANTAL.

CRUCIFIX.

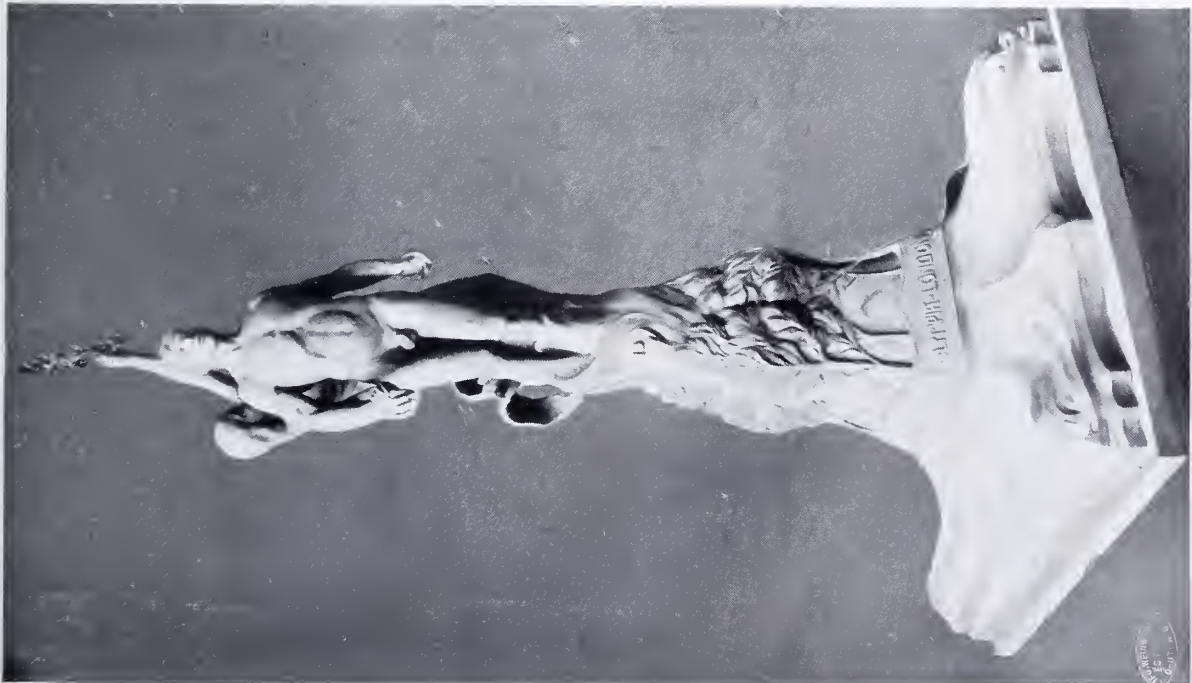

191., 192. SERLEGEK.
KOVÁCS FERENC TÓL ÉS
LINDMAYER JÁNOSTÓL.
ÖTVÖS SZAKOSZTÁLY.
TANÁR : HERPKA KÁROLY.

ORSZ. M. K. IPARMŰVÉSZETI ISKOLA.

CALICES.

190. VERSENYDÍJ.
MINTÁZTA : FILIPPINYI SÁMUEL.
KISPLASZTIKAI SZAKOSZTÁLY.
TANÁR : LORÁNFI ANTAL.

PRIX DE CONCOURS
DE NATATION.

193.

191.

192.

190.

194.

194. KÚTRÉSZLET. MINTÁZTA: RUFF ANDRÁS.
DÍSZÍTŐ SZOBRÁSZATI SZAKOSZTÁLY.
TANÁR: MARÓTI GÉZA.

DÉTAIL D'UNE FONTAINE ADOSSÉE.

195.

195. KÚTRÉSZLET. MINTÁZTA: GNÁDIG SÁNDOR.
DÍSZÍTŐ SZOBRÁSZATI SZAKOSZTÁLY.
TANÁR: MARÓTI GÉZA.

FIGURE D'UNE FONTAINE.

lemű és technikájú felújítása, mint lelkületből folyó vallásos ábrázolás. Művészi játék a régi formákkal pszichikai tartalmuk nélkül, technikai tanulmány lelki átélés híjával. Ami e műveken lelki tartalomnak tűnik fel, nem a vallásos kedély megnyilvánulása, hanem végtelen szubtilis és művészi zománca a vallásos témák poézisétől megilletődött művész lelkének, vagy l'art pour l'art rajongás az ódon technikáért és művészi modorért. Az általános festészet evolúciójában nagy jelentőségük van, mert velük kezdődik meg az önálló modern festészet kiindulása.

Lassankint a szent eseményeket övező nimbuszt Renan és iskolája megtépázták, midőn a szent könyveket a világírodalom remekei közé sorolták és Krisztust kivetkőztetve isteni természetéből, eszményi tökéletességű emberként tüntették fel. Eltekintve a kárörvendők, gúnyolódók és támadók csekély seregétől, akiknek festői matadora az orosz Werescsagin volt, a művészek továbbra is komolyan veszik a biblia eseményeit, de hol az érzelmes poézis fényét hintik az emberszerető nagy Mester alakjára, hol operettszerű ensemble-lá verődte-tik össze a mennyei szenteket és éneklő angyalokat. Ezen egyházművészeti iránynak címképe Kaulbach Szt-Cecíliaja lehetne: elegáns, parfum-illatos, női szentek, a földi anyaság varázsában ábrándozó Madonnák, oroszlanok körmei közt elvérző mennyei arák, első áldozó leánykák, fogadalmat tevő apácák. A megváltásnak férfias jele, a kereszt, kivész a festészet ábrázolásokból. Semmi komolyság; mindenütt léha zsúr-hangulat. A vallásos festészet az émelygősen érzelmes „Gartenlaube“ karácsonyi kiadása. A tartalom véglegesen elveszett s csupán a melankolikus visszaemlékezés játszik fáradtan a szkepszistól kilúgozott, elemi iskolás, szent emlékekkel. Ezen feminista irányzat különösen Franciaországban kapott lábra, ahol Dagnan-Bouveret, Henner, Bouguereau és iskolájuk gondoskodtak az elapácásodott¹ egyház lelki szükségleteiről. Majd áthatolt ez az epidémia Angliába Holden és

Ryland művei révén; Belgiumban Hoecker, Jaussens, Hoesslin műveibe; Németországban pedig Bodenhausen, Defregger, Eichstaedt, Feuerstein, Hofmann, Keller, Kaulbach, Kiessling, Ehrler, Papperitz, Plockhorst, Seifert, Struth, Scheurenberg, Marr, Prell, Fröschl, Kumann, Wagner, Zimmermann tették népszerűvé; Olaszországban Bonpiani, Rossi; Lengyelországban Siemiradzki; Spanyolországban Alcazar gyári tevékenységgel ontották e stílu műveiket. A mienkről kíméletből hallgasson a krónika. És csodálatos, hogy a nazarénusok műveinek ezerszeres reprodukciója mellett az egyháziak körében épen ezen képek örvendenek általános tetszésnek és édeskedő, hamis idealizmusuk révén mint hivatalos egyházi stílus szerepelnek. Az imádságos könyvekbe való apróbb szentképek milliói még ma is Franciaországban, vagy annak hűséges letéteményesénél, Münchenben készülnek e stílusban.

Míg tehát katolikus részen a vallásos festészet ily módon véglegesen elszikkadt, a protestáns művészek körében addig meg nem álmodott fellendülést vett. Itt jó cleve meg kell jegyeznünk, hogy a hivatalos protestáns körök époly elutasító magatartást tanúsítottak e modern festészettel szemben, mint a katolikus klérus. Keblükből, de akaratuk ellenére születik meg a modern vallásos festészet. Nem a megfestett képek irányzati tartalmát és megjelenítési módját tartották, illetve tarthatták sérelmesnek hitelveik szempontjából. A hiba ott csúszott be, midőn a klérus a korszellemet beleolvasta a kész művekbe és az egyházellenes tendenciát kiélesítve és előtérbe tolva, herezist sejtett a vallásos, de nem szorosán vett liturgikus művekben. Ha e nagy mesterek egyházi megbízatást kapnak, s így lelki szükségletüket templomokban elégíthetik ki, valószínűleg szorosabban alkalmazkodnak az egyházi szellemhez, amit Puvís de Chavannes, Thoma és újabban Uhde meg is tettek. Így múzeumok és szalonok számára dolgozva emberesebb felfogással tükröztették vissza a vallásos eseményeket. Vallásos, de nem liturgikus műveket alkottak, amit a megérthetőség kedvéért szorosán meg kell külön-

¹ Fieber: A francia egyház válsága. Alkotmány, 1906. szept. 11—14.

böztetnünk. Míg az utóbbiak istentiszteletre szánva bizonyos megkötöttséget, hieratikus emelkedettséget, több összeszedettséget kívánnak meg, a vallásos képek, mint zsáner és dekoratív művek, szabadabb kompozíciót és felfogást engednek. Ily értelemben Böcklin berlini Pietája liturgikus festmény lehetne, ellenben Klínger Krisztusa az Olímpuson vallásos képnek nevezendő. Tagadhatatlan, hogy a korszellem is nyomot hagyott a műveken, ami azonban csak a kulturhistorikust és esztétikust érdekli. Kiemelve a képeket koruk szellemi áramlatából, megtisztítva minden időbeli vonatkozástól, tiszta vallásos jellegük el nem vitatható. Pár század múlva, ha a mai csatazaj elsimul, az egyháziak olybá fogják venni e műveket, mint például Paolo Veronese »Levi Lakomáját«. S olybá is kell vennünk most is, ha objektív ítéletet akarunk mondani, habár a milieu, amelyben megtermettek, igen érdekelt történet-pszichológiai szempontból. Ugyanis az egyháztörténelmi kritika és a modern természettudományos filozófia megíngatta a művelt közönség hitét a természetfölöttiek lehetőségében. A német protestáns racionalizmus és Renan iskolája már két évtized előtt beilleszteni törekedett Krisztust és tanítását az emberi szellem evolúciójának vonalába és bár fonségét elismerte, a természetfölöttiséget elvitatatta tőle. A modern világnézet a kereszténységben nem lát egyebet etikai rendszernél és kivonva belőle a laikus morált, beilleszteni igyekszik azt az új társadalmi alakulásokba. Erre felette szüksége van, mert a megváltozott gazdasági és ipari viszonyok nagyon sok sebet ejtettek az alsó osztályok kedélyén. A kezek ökölbe szorulnak, a kihasznált negyedik rend elkeseredése vészjóslóan nyugtalanítja az intelligenciát és a vagyonos osztályt. A filantropok szíve megindul az elnyomottak nyomorán és szociálpolitikában, dráma- és regényirodalomban agítálnak a helyzet javítása érdekében. Az anyagi nyomor mellett ott settenkedik a szellemi disszonancia réme, amely nem kiabálja világgá kínjait mint az éhség, de annál emésztöbben kínozza a finoman érző és mélyen gondolkozó lelkeket. A keresztény világnézet sokak

előtt hitelét veszítette és a modern tudomány korifeusai a tudomány csődjét jelentik ki a metafizikai kérdésekkel szemben.¹ Megváltás után sóvárog mind a négy rend, bár különböző értelemben. A művészek átérzik az anyagi és szellemi nyomorúságot és a kereszténység, illetve Krisztus tanában keresnek enyhülést és megoldást. Nem a dogmatikus Krisztusban, hanem az etikai Megváltóban. Ez nem játék, nem festett élőképsoportozatok beállítása, mint az előbbi csoport művei, hanem mély átérése az emberiség fájdalmainak; nemes altruizmus, a szeretet Mesterének emberiesítése az emberiség érdekében. Majdnem ugyanaz az irányzat, mint amelyet Dupanloup,² Bougaud,³ Schell,⁴ Prohászka⁵ inauguráltak a teológiai irodalomban. Krisztus és a mennyei szentek leteszik renaissance tógáikat, brokát és bársony palástjaikat, drágakövekkel ékes koronáikat. Leszállnak a siralom völgyébe, s végig élők a negyedik rend nyomorúságát vagy vigasztaló nemtökként látogatnak be a munkások rozoga kunyhóiba. Nemes egyszerűséggel végzik humánus munkájukat görög tűz nélkül. Az egyháziak a szokatlantól és az atheista tendenciá sejdítésétől megzavarva, megütözköznek az isteninek ezen állítólagos profanizálásán és nem veszik észre, hogy ők is önkénytelenül ugyanazon vágányba jutottak a Jézus szíve kultuszával, mint a festők az emberiség meleg szeretetével: emberiebbé, érzőbbé teszik a középkor megközelíthetetlen Megváltóját, aki csak hódolatot fogadott el híveitől, de nyomorúságukhoz le nem hajolt. Krisztus élő és éltető valóságként áll az emberiség sodrában. Egyesek természetesen túlönnek a célon, nem veszik figyelembe, hogy Krisztus minden realizálás dacára megmarad egy régmúlt történelmi idő élő valóságának,

¹ Dubois Reymond: Über die Grenzen des Naturerkennens. Berlin. 1897.

² Dupanloup: Histoire de Notre Seigneur Jésus-Christ. Paris. 1881.

³ Bougaud: Le Christianisme et les temps présents. Orléans. 1874.

⁴ Schell: Christus. Mainz. 1903.

⁵ Prohászka: A diadalmas világnézet. Esztergom. 1903.

s a jelenben mindig a nagy eszmének hordozója, nem élő hús- és vér-alak. Azonban a nemes intenció még ezektől sem vitatható el. Skredsvig, a norvég mester, Krisztust már gyárimunkásblúzban jelenteti meg, a párisi Steinlen pedig cölinderben, modern felöltőben.¹ A helyes úton haladók élén Uhde áll,² aki mintegy élő cáfolata Wackenroder azon állításának, hogy csak a katolicizmus bensőséges áhítata teremthet igazi művészt. Uhde mint protestáns hívő és modern altruista lélek mélységesen átérzi Krisztus szeretettanának szépségét és hatalmas erejét az emberiség bajainak gyógyításában. Azért Krisztusban nem a transzfiguráció dicsőségét keresi, hanem a megváltói gondolatot, amely enyhülést nyújt a szegény embereknek. Uhde Krisztusa az ács fiának külsejét hordozó Messiás és nem a bizánci művészeknek bíborpalásttal övezett pantokratora. De azért természetfölötti jellegét nem festi el; ellenkezőleg még gloriolával is díszíti. Emberiesen érző szíve van. Uhde francia rivalísa Besnard, aki azonban a természetfölötti jelleg túlhajtásával megfosztja műveit a természetességtől és közvetlenségtől. A vallásos festészet tehát teljesen egyénivé lesz, elhagyja a goethei »allgemein menschlichest« is és az egyéni emberiség jegyében fejlődik tovább, így a sematikus ábrázolásoknak is bealkonyodik. Végezetül ezen irányzat Walter Firle művészetével egészen leszáll a humanisztikus érzés alapjára; elhagyja a bibliai alakokat, s tisztán a vallás kiengesztelő, megnyugtató hatását festi inartisztikus tendencia nélkül. Természetesen ezen művészek alkotásait csak úgy lehet megérteni és méltatni, ha nem berozsdásodott előítéletekkel, hanem Spinoza kritikái elvével szemléljük: »Non ridere, non lugere, neque detestari, sed intelligere«.

Ezen szegény és munkásvilágban mozgó, szocialista zamatú vallásos festészet három évtizeden át lefog minden valamirevaló tehetséget. Majd elmúlik a filantropiáz annyival is inkább, mert a negyedik rend nem viszozza kellő hálával az intelligencia érdeklő-

dését. A művészek megúnják a sívár jelent, a részvevő humanizmuson felülkerekedik a széperő rajongó művésztérmet, a formákat és színeket imádó gourmandéria, s a világi művészettel a vallásos is visszatér a tiszta szép ösvényeire. Nem társadalmi, hanem művészi problémák izgatják a művészek alkotó tehetőségét. Egy részük az előkelő szépet magában keresi; mint kényes érzékű esztétikusok a szép formák és dallamos színek kultuszába merülnek, mint Puvís, Moreau, Watts, Böcklin, Stuck, L. v. Hoffmann, nálunk Ferenczy, Vaszary, Kacziány, Körösfői. Mások az erőteljes kifejezés és az igazság ereje kedvéért a szépségre nem sok súlyt fektető realizmustól sem irtóznak és ennek megfelelően a markánsabb, pasztózus színfelrakással igyekeznek művészi hatást elérni. Klingerrel, Slevogttal, Corinhtal, Herterichchel élükön oly műveket alkotnak, amelyek viharos ellenkezést keltenek a tisztán tartalmi értékekre esküvő hívők körében, ami annál inkább érthető, mert ezeknek élvezése már erősen fegyelmezett művészi képzettséget tételez fel. Minthogy tisztán művészi ingerekből indulnak ki; magas művészi értékük dacára vallásos érzélem ébresztésére ritkán alkalmasak. Ellenben az esztétikus festők oly bensőséges átérzéssel ragadják meg vallásos témáikat, hogy tisztán emberi és művészi intencióból alkotott műveik megígérik az egyháziakat és hívőket is. Különösen Puvís de Chavannes, Böcklin és Stuck képesek tévedésbe vinni az ortodox érzéseket, mert felirat nélkül a legjámorabb vallásosságú művészek alkotásainak látszanak.

Az érzelmi elmélyedésnek túlzott és patológikus jelensége a hallucináció, amely tudvalevőleg a vallás terén oly veszedelmes tévedéseket szokott szülni. Miután a szkepszis elszakította az embereket a tételes vallásoktól, a természetfölöttiségre hajlandó emberek mindenféle okkultista, spirítiszta jelenségek kiero-szokolásában keresnek lelki kielégülést. S ha valaki a csodát erősen kívánja, a hegy megmozdul és eljön Mohamedhez. Itt egy spirítiszta szellem, ott egy szomnambulista apostol hozza lázba a miszticizmusért rajongó hisztériás lelkeket. Az igaz vallásnak semmi

¹ Rictus: Les soliloques du pauvre. Paris. 1903.

² Fieber: Uhde Frigyes. Művészet. 1906. 19. o.

köze e jelenségekhez, de megvannak, nagy rétegekben érdeklődést keltenek, s a festők vagy maguk is belekeverednek vagy az újdonság ingerével akarnak feltűnést kelteni. Maxot Exter, Keller, Höcker követik e téren és Amerikában, Angliában, Belgiumban, Franciaországban se szeri se száma ezen értelmi megtevelyedés festői képviselőinek. Párisban Péladan és társai a »Rose-Croix« szövetséggel keltettek nagy emóciót, Bécsben pedig Kasparides interpretálta nyugatnak ezt az excentrikus irányzatát. Egyes kivételek, mint a belga Knopff, a párisi Rops és a mi Kacziányunk zseniális invencióval vonták el ezen szellemi áramlat romantikus poézisét és modern nacionalizmussal fegyverkezve néhány igen finom hangulatú művet produkáltak.

Miután a történelem összehordta a múltnak adatait és rendszerbe foglalta eredményeit, megszólal a történelembölcselet, amely Spencer evolúció-teóriája alapján magyarázza meg a messzeeső események okozati összefüggését. Marx¹ a történelmi materializmussal, Taine² a milieu-elmélettel kezdik ki a régi teológiai történelembölcseletet³ s a modern történelembölcselet bevégzett ténynek veszi, hogy a kereszténység az emberi szellem evolúciójának természetes terméke, amely annak idején szükségszerűen következett be és Krisztus az evolúció joga alapján foglalta el Zeus trónját az Olímpuson. Chamberlain⁴ és iskolája Krisztust diadalmasan vonultatja fel az Olímpusra, míg Taine⁵ a görög világ vesztét siratja. Klínger e két különböző filozófiai felfogást mesteri kézzel egyenliti ki és reprezentálja a „Krisztus az Olímpuson“ című hatalmas alkotásán. E kép körül is sokat tülekedett a kritika. Különösen az egyháziak támadták elkeseredetten, mert az isteninek profanizálását látták Zeus és Krisztus merész szembehelyezésében és Krisztusnak a vigadó Olímpuson való megjelenésében. Pedig ez tisztára elhamarkodott

ítélet és heveskedés, amely nem vezet megértésre. Higgadt megfontolás után lehetetlen a modern festészetet jogosan profanizálással vádolni. Ellenkezőleg talán soha oly komoly szándék, átgondolás, lelki átélés, küzdelmes igyekvés nem vezette a festőművészeket műveik alkotásánál, mint a XIX. század utolsó harmadában. Végül az impresszionisták különösen Franciaországban és Belgiumban szintén megkísérlik új technikájukat a vallásos témakon (Aman-Jean, Besnard, Guinard, Neukomm, Henri Martin, Veber, Desvallières, Gari Melhers, Ruty, Pichot, Bunny, Dow, Batten, Gaston La Touche, Diez, Previati, Keller, Liebenwein, Kolb, Müller, Goller, Ferenczy, Grünwald, Hegedüs, Kernstock, Vaszary); és bár működésük javarészt művészeti problémákkal való viaskodás, a szándék tiszteletreméltósága még Gauguin primitívizmusában sem vonható kétségbe. Kifogásolható az egyházas, liturgikus felfogás hiánya, de soha a komoly jószándéké; annál kevésbé vádolható a modern festészet rosszakaratú persziflálással. Az olcsó élcelődés és léha pamflet-stílus még nem fertőztette meg a modern vallásos festészetet. E vád igazságtalanságát bizonyos jóakarató körök rövidlítésével szemben ismételtén hangsúlyoznunk kell.

A XIX. század vallásos szobrászatáról elmélkedvén, kísértésbe jövünk rá a bölc Kálmán király törvényét alkalmazni: „de strigis, quae non sunt, nec mentio fiat.“ Mert míg az építészet és különösen a festészet heroikus erőfeszítéssel törekedett feladatát megoldani, az egyházi szobrászat csekély kivétellel tisztára gyári sokszorosításra szorított. Pedig a kereslet nagy volt, mert a történelmi stílusok új renaissance-ával páratlan arányú szobrászat fejlődött, amely zsúfolásig megtöltötte a templomoknak minden zege-zugát. Belső ok gyanánt felemlítjük a XIX. század emberiesítő teológiáját, amelynek révén a festészet a templomokban és lakásokban háttérbe szorult, inkább ornamentális jelleget ölt s helyette szédítő szaporasággal teremnek a különféle szentek szobrai és szoborcsoportozatai. Bizonyos, nagy népszerűségre jutott szentek (szt. Iózsef, páduai Antal), csodás jelenségek (Iour-

¹ Marx: Das Kapital. Hamburg. 1867.

² Taine: Philosophie de l'art. Paris. 1865.

³ Gesta Dei per Francos.

⁴ Chamberlain: Die Grundlagen des XIX. Jahrhunderts. München. 1899.

⁵ Taine: Philosophie de l'art en Grèce. Paris. 1869.

desi Mária) a szeplőtelen fogantatás dogmájának kimondása, Jézus-szive kultuszának, a keresztjáró ájtatosságnak hallatlan arányokban való elterjedése a művészettörténelemben eladdig teljesen ismeretlen bőségben termelték a szentszobrokat. A gyári előállítás, az anyag (gipsz) olcsó volta lehetővé tette, hogy a legszegényebb hívő is szobor előtt végezhesse házi ájtatosságát, ami jobban meg is felelt az egyszerű emberek érzékibb vallásos felfogásának, mint a síkban elvesző kép. Míg a kereslet nem oly óriási, és a munkát kellően fizetik, egyes művészek teljes ambícióval látnak a munkához. Thorwaldsen és Canova a századelei klasszicizmus szabályai szerint alkotják meg jelentékeny, de hideg hatású vallásos szobraikat. Egyúttal az egyházi szobrászatnak egyik, mindmáig szokásos irányzatának vezetői lesznek: a klasszikus görög szobrok szellemét átvevő és, sajnos, legtöbbször gyengén kopizáló vallásos plasztikának. Nálunk ma e csoport legkiválóbb mestere Strobl Alajos. Németországban Breuer, Lang, Rietschel, Wittig, Eberhard, Entres, Sickinger, Knabl, Im Hof, Steinhäuser és különösen Achtermann állítják oltárokra az Olímpus leszerepelt istenségeit katolikus cím alatt; Franciaországban Pradier és Perraud, Belgiumban Geefs, nálunk Bauer, Ferenczy, Züllich, Dunaiszky, Marsalkó, Engél öltöztetik antik togákba az újszövetség szentjeit. Csak a vignetta keresztény, a forma és szellem görög, illetve annak hávány visszénye. Az olaszoknál Tenerani és Fed gondoskodnak az antik életének prolongálásáról. De csak prolongálni lehetett, mert a romanticizmus által feltámasztott középkor román vagy csúcsíves szellemű szobrokat kívánt meg. Tírol fadaragó-műhelyeiben még maradt fenn némi tradíció és kezűgyesség. A nagy kereslet csakhamar egész községeket „Herrgottschnitzlerekké” képez ki, amelyek azután elárasztják egész Németországot, Ausztriát és hazánkat portékáikkal. München egyházi műkereskedései gombamódra termelik a legselejtesebb egyházi szobrokat. Vele versenyre kel Regensburg is nem több művészi eredménnyel. Majd lassan kérdésessé válik München egyeduralgó egyházművészeti kereske-

dése a kontinensen, amennyiben az édeskedő, kecseskedő francia gyártmány és az olasz campo-santo stílus márványfaragás veszedelmes konkurrenciát okoz Münchennek. Itt Schmitt, Eberle, Busch, Albertshofer, Buscher, Bradl, Fischer, Zimmermann, Schädler, Scheel, Reiss, Musch, Bolte, nálunk Brestyánszky, Kugler, Klein képviselik a romanticizmus keltette egyházi szobrászatot. A hetvenes években a realizmus a francia Rude, Falguière, Becquet, Chapu, a német Taschner, Wadere, Schnell, az olasz Dupré, Sarrocchi, a magyar Kiss, Senyei, Jankovics, Róna és Zala vésőjét indítja vallásos szobrok faragására. Közben a renaissance Beyreren (Németország), Dubois Pígaliban (Franciaország), Querolban (Spanyolország) talál lelkes művelőkre, míg végre a barokkal Schaper, Hidding, Bossard, Desruelles, Barrias tesznek kísérletet. Most az egyházi szobrászat ezen három irányban halad; vagy az antik formaszépség kereteiben mozog, vagy a tiroli gyáriparnak szerez nagy forgalmat, vagy végül az antik klasszikus formákat francia eleganciával, kecsességgel, könnyedséggel szövi át. Komoly művészi ambíció igazi nagy tehetséggel párosulva alig-alig akad a XIX. század vallásos szobrászatában. Tiszteletreméltó jóakarat, kereskedői szellem, intelligenciát nélkülöző jámborkodás teremtik meg a templomi plasztika millióit. Az igazi nagy mesterek, Rosso, Rodin, Stevens, Trubeckoi, Klinger, Hildebrandt, Sinding egészen távol maradnak az egyházi szobrászattól s egy-egy Meunier, Van Stappen, Bartholomé, Fadrusz csak el-elvétve tévednek ezen elhagyatott tájakra.

Az egyházi iparművészetről, ha lehetséges, még fokozottabb mértékben áll mindaz, amit a szobrászatról mondtunk. A laikus világ buzgalmanak csökkenése vagy teljes kihalása, az Európaszerte keresztülvitt szekularizáció következtében beállott szegénység, a világi híveknek a művészetekben való teljes járatlansága, az egyháziaknak esztétikai képzetlensége és merev konzervativizmusa, az iparművészeteknek általános dekadenciája és lebecsülése lehetetlenné tették az egyházi szerelvényeknek művészi előállítását. Az építész csak kivételesen tervezi meg a templomok belső kiképzését

és berendezését; az már a mesteremberekre van bízva, illetve a papság és az adakozó hívek izlésére. Midőn a XIX. század utolsó tizedeiben a vallásos buzgalom emelkedőben van, midőn a klérus megreformálódva egyházasabb életet él és elevenebb lelki életet teremt a hívekben, az egyházi iparművészet is fellendül. A tiroli, regensburgi, müncheni, párisi szobrászat szaporaságához hasonló, sőt azon túllevő liturgikus és ájtatossági cikkek gyári előállítására növeli az izlés elkorcsosodását. Amint az iparművészetben általában, úgy az egyházban is a gépek¹ hosszú időn át a leglelketlenebb és legizléstelenebb vásári holmikat gyártják. Az anyag talmisága (pl. lyoni selyem és arany paszomány) nem kelt megütközést az izlésnek általános elfajulása mellett. Az ötvös- és textilgyártmányok semmiben sem különböznek a

párisi „Au bon marché“ áruházak selejtes cikkeitől. Az egyházi műkereskedők egyrészt nem kapnak művészi tervezeteket, másrészt oly potom áron kénytelenek adni árúikat, hogy művészi és szolid kivitelre nem is gondolhatnak. Az oltáregyesületek, amelyek Európaszerte csodás tevékenységet fejtenek ki a szegény templomoknak egyházi szerelvényekkel való ellátásában, teljesen az említett műkereskedők és az egyszerű képzettségű apácák befolyása alá kerülnek. Bennünket a külföld lát el évenként vagy négy millió koronányi egyházművészeti portékával. Ha itt-ott egy-egy gazdagabb mecénás nagyobb összeget áldoz egyházi ruhákra vagy szerelvényekre, az anyag szoliditását és értékét nem igen éri utól a művészi stílus és izlés.

(Befejező közlemény a jövő számban.)

A LONDONI MAGYAR KIÁLLÍTÁS.

IRTA: RADISICS JENŐ.

VÉGZETES SAJÁTSÁGA nemzetünknek, hogy ahol csak lehet önmagát a sárba rántja, meggyanusít mindenkit. A cselekedetek rugóját rendszeresen haszonlesésben, önző mellékcélokban keresi s ebbeli nézeteinek bárkivel szemben nyílt kifejezést szokott adni, legtöbbször a sajtóban. A sajtó lévén majdnem egyetlen informatív forrása a külföldnek, mely abból meríti a mi megítélésünkhöz szükséges adatokat, csoda-e, ha ez a külföld minden erőlködésünk dacára sem hajlandó Magyarországot olyannak elfogadni, aminek mi óhajtanók s a mikor hozzáfordulunk, tőle erkölcsi támogatást várunk, a legjobb esetben közönnyel fordul el tőlünk. A külföldnek nincsen módjában saját állításainkat megcáfolni, nem is keresi, mert nincsen érdekében hogy keresse, igaz-e mindaz,

amit önmagunkról állítunk, nem vagyunk-e talán mégis jobbak, becsülésre méltóbbak? Miért becsüljön többre minket, mint amennyi értéket mi tulajdonítunk önmagunknak? Olyanoknak vesz, amilyennek valljuk magunkat s a szerint bánik velünk. Mi rontjuk le saját tekintélyünket a külföld előtt, senki más, tisztán magunknak tulajdonítsuk, ha akárhányszor elhagyatva állunk s ellenséges, sokszor megvető hanggal találkozunk a külföldi sajtóban, amikor rólunk megemlékeznek.

Az Earl's Court-i kiállítás nem kudarc, nekünk nem ártott. Ez is eredmény a viszonyok figyelembe vételével, melyek között a kiállítás létrejött s tekintve a reája fordított költségeket, és nem is megvetendő eredmény. Tény az, hogy e tárlat nem ad kellő képet Magyarország kulturájáról, erőforrásairól, természetű szépségeiről s egyéb berendezéseiről, melyeknek alapos ismeretét annyira kívánatos volna a külföldön terjeszteni, de erről tenni nem lehet. Az azonban, amit bemutattunk,

¹ Pudor: Erziehung zum Kunstgewerbe. Berlin. 1906. — Bode: Kunst u. Kunstgewerbe am Ende des XIX. Jahrhunderts. Berlin. 1901. — Scheffler: Moderne Baukunst. Berlin. 1907.

megüti a mértéket s általános tetszést aratott. Bizonyítom ezt az angol lapok cikkeivel, melyek a Múzeum birtokában vannak.

Meg fogom kísérlni hozzávetőleg képét adni kiállításunknak. Az ú. n. Earl's Court három terjedelmes, rendetlen alakú területből áll: kertek, udvarok s számos, néha igen nagy, állandó épületek alkotják a kiállítások részére szolgáló helyiségeket. Az épületek legnagyobb része szilárd anyagból való, amivel egyúttal az Earl's Court külső képe egyszer s mindenkorra meg van adva, s amelyen változtatni nem lehet. Az előző kiállítások sem változtathattak e tekintetben rajta semmit. Továbbá, szinte állandó, meg nem változtatható jellege az Earl's Courtnak, hogy az épületek belsejében aránytalanul csekély a szabad, felhasználható terület. Egy része a területnek szerződések által étkező-helyiségek számára van lefoglalva; de még talán ennél is több területet tesznek hasznavehetetlenné a folyosók, vasúti átjárók s egyéb a forgalom lebonyolítására szolgáló csarnokok s közlekedési erek. Ezeknek csak oldalfalai lennének felhasználhatók, akként, hogy a mostani hirdetések eltávolításával a puszta falak esetleg, mondjuk, fényképekkel díszíttetnének. Csakhogy, miután a hirdető cégek e területeket szintén régi szerződések alapján bérlik, jogaik megváltása akkora összeget képvisel, hogy abból akár a felét az Earl's Courtnak újból fel lehetne építeni. De még ettől is eltekintve, a hirdetések csak minket, kik azokhoz szokva nem vagyunk, zavarnak: a tarka-barka hirdetések özöne annyira megszokott képe a londoni nyilvánosságnak, hogy azok nélkül ott semmit elképzelni nem lehet. A legelőkelőbb hangversenyhez használt zongora oldalán ott ragyog nagy aranyos betűkkel a készítő cég neve s London legelőkelőbb színházában, a királyi operaházban hirdetik a szabókat s divátárosokat, kik a szereplők öltözékeit készítették.

Levonva tehát a most említett területeket, marad három szétszórt, összefüggés nélkül való, szorosan vett kiállításra alkalmas térség. Ezeket foglaltuk el mi.

A magánipar és kereskedelem úgyszólván teljesen hiányzik, mert azt a néhány ott szereplő

magánkiállítót annak nevezni nem lehet. Ámde abból, hogy valami nincs, még nem következik, hogy ami van, az rossz; egyszerűen nem létezik. Annyit az angol közönség is tud, hogy Magyarországnak nagyobb és tekintélyesebb az ipara mint aminőnek látszik az Earl's Courtban, csak épp azt nem látja, hogy mekkora s milyen? Ez a körülmény, tudniillik iparunk távolléte, kétségkívül legnagyobb hiánya s, nemzetgazdaságunk szempontjából, fölötte káros oldala a kiállításnak. Nem először esik meg, hogy iparosaink s kereskedőink saját legjobban felfogott érdekük ellen cselekszenek. Ehhez hasonló kedvező alkalom összeköttetések létesítésére sem fog részükre egyhamar kínálkozni. Mert nem az a kiállítások haszna, hogy mit s mennyit adnak el a helyszínén, hanem az, hogy hány új, állandó forrás nyílik meg valamely tárlatból kifolyólag a kiállítóknak.

A főbejáraton belépő látogatót a közoktatásügyi csoport fogadja. Teljes, áttekinthető képét adja tanításunknak s nem egy embert lepott meg oktatásunk magas színvonala, változatossága s modern volta. Mély benyomást tett az idegen nemzetiségek iránt való liberalitásunk s az a körülmény, hogy saját kulturájukat zavartalanul fejleszthetik a magyar állam védőszárnyai alatt. Érdeemes elolvasni, hogy miképp nyilatkozik ez osztályról az angol sajtó.

A következő csarnokban foglal helyet néhány magánkiállító s a mezőgazdasági csoport. Az előbbiekről nem érdemes beszélni, egy sereg üres palacknál alig van ott egyéb mit nézni. Ugyanott állanak a dohányjövedék termékei is, árván; legalább én nem láttam, hogy azokkal valaha foglalkozott volna valaki, vagy hogy lenne képviselőjük. Ellenben nagyon csinos, érdekes és tanulságos a mezőgazdaság. A mezőgazdasági csoporthoz tartozó lovak, marhák s baromfiak kisméretű kifestett gipszöntvényei kiváló tetszésnek örvendenek. Az angol közönség nagyon is illetékes azoknak elbírálására s általános a vélemény, hogy Vastagnak Londonban fényes keresete lenne. Kell-e annál nagyobb elismerés, mint az, hogy a Natural History Museum az egész sorozatot meg akarja rendelni, vagy talán már meg is

rendelte? A földművelésügyi minisztérium részéről kiállított egyéb apró minták szintén tetszést keltettek, úgyszintén a kosárfonás, valamint a miniatűr kertészeti minták. A fennhatósága alá tartozó kincstári fürdők festett panorámájáról azonban jobb nem szólni.

Eléggé távol ismét egy újabb magyar szigettel találkozunk, nagyobbára magáncégek, melyek régi mintákra csinált ékszereket, fazekasmunkákat stb. kínálnak. Az erdélyi módra készült, sodronyos s zománcos ékszerek tetszenek s vevőkre is találunk. Számra s minőségre egyaránt impozánsan jelent meg Zsolnay, talán több is a kelletténél egy tömegben. Egyrészt ennek a körülménynak, de még inkább a készítmények aránylag magas árának kell tulajdonítani, hogy lassan kelnek. Általában meg kell jegyezni, hogy az üzlet az egész vonalon pang Londonban, a kiállításokon, a miénken épp úgy, mint a francia-angolon, nemkülönben a City-ben; nincs pénz, mondják szélteben, mert a lezajlott amerikai krízis nyomai még mindig érezhetők.

Az iménti csoporthoz csatlakozik a Főváros kiállítása. A városi iskolák tanítványai által beküldött munkákat leszámítva, majdnem kizárólag a város épületeit, utcáit stb. feltűnő rajzokból, felvételekből s képekből van összealkotva. A Budapest szépségéről elterjedt hírek megerősítést nyertek ez anyag révén s kétséget sem szenved, hogy e csoport hozzá fog járulni ahhoz, hogy az angolok az eddiginél fokozottabb mértékben felkeressék Budapestet. Sajnos, hogy a menetjegyirodának nincsen képviselője a kiállításon s így nincsen aki megfelelően az érdeklődők kérdésére, hogyan s mi áron lehet legcélszerűbben Budapestre jutni. Középutt van elhelyezve a királyi vár kis gipszmintája, négy oszlop tartotta baldakin-féle alatt. Szemben vele van a kereskedelemügyi minisztérium kiállítása. Szellős, nagy csarnok, melynek térhatását mi sem rontja le s amelynek díszítése úgy a felhasznált anyag megfelelő volta, mint a harmonikus színezés következtében művészi benyomást kelt. Ha bírálni akarnám, ki kellene mondanom, hogy az ott látható néhány vonat modellja s egyéb megközelítő fogalmat sem ad arról, hogy a magyar államvasutak

mily hatalmas organizmusa hazánknak, színvonal a mily előkelő, berendezései mily tökéletesek s egyáltalában, hogy a kereskedelemügyi minisztérium mennyire központja s vezetője hazánk legvitalisabb érdekeinek.

Az angol újságok a nagyközönséggel egyértelműen megegyeznek abban, hogy a londoni magyar kiállítás súlypontja a művészi csoport. A róla elhangzott különféle nyilatkozatok veleje az, hogy hazánk festészete afféle gyermekbetegségen megy át jelenleg. Művészeink határozottan tehetségesek, de túlkönnyen befolyásolhatók — hátrányukra — idegen áramlatok által, ami a vásznanon könnyen kimutatható. Feltűnő a kolorisztikus hajlam, a színek varázsában való öröm, míg másfelől érezhetően nyilvánul alkotásaikban egy neme a nyersségnek s a rajz fogyatékosága, ami az angolok szempontjából lényeges hiány, miután ők a rajzolás tekintik minden művészet alapvető elemének. Azt is hallottam említeni, hogy mintha művészeink nem eléggé foglalkoznának a festéssel mesterség gyanánt, holott a szorgalmas, folytonos munkálkodás, tanulmányozás önképzés céljából, elkerülhetetlen a magasabb színvonal elérésére. Nem tehetem másként, mint hogy azt is felemlítsem, hogy az iparművészet csoportja különös elismerésben részesült; gondosan előkészítettnek, érdekesnek mondják nem legkevésbé azért, mert a jelennek a múlttal való összefüggését, nemzeti voltát s fejlődésének folyamatát a mai napig feltűnő s érthetővé teszi.

Egy lépéssel tovább, az Imperial Courtban, ismét magánkiállítók rendezkedtek be. A zágrábi Berger cég különféle régi s saját készítményű újabb cikkeiben érdekes s gazdag képét tárja fel a horvát viseleteknek, háziiparnak s a háziipar-fejlesztésnek, melynek nevezett cég a legfőbb munkása. Említésre méltók még itt a Pöstyén vidékéről származó, háziipari úton előállított hímzések s fehérneműk. A hímzés talál legjobb vevőre a kiállításon, főleg olcsóbb része, mert mindenki csak az olcsó cikket keresi.

Még egy másik igen csinos, nagy kiterjedésű s nagyon látogatott csoportja van a kiállításnak, ez az ú. n. magyar utcában lévő háziipari csoport, melynek anyagát a keres-

SZEMELVÉNYEK

AZ ORSZ. M. KIR. KÉPZŐMŰVÉSZETI FŐISKOLA
RAJZTANÁR- ÉS TANÍTÓNŐJELÖLTEK IPAR-
MŰVÉSZETI ÉS ÉPÍTÉSZETI RAJZAIBÓL

AZ IPARMŰVÉSZETI RAJZ ÉS TERVEZÉS SZAKTANÁRA NÁDLER
RÓBERT; A TANÍTÁSBAN RÉSZT VETTEK: HAVRANEK FERENC
ÉS ID. DÖRRE TIVADAR TANÁROK. — AZ ÉPÍTÉSZETI RAJZ
ÉS TERVEZÉS SZAKTANÁRA HAVRANEK FERENC MŰÉPÍTÉSZ

CHOIX

DE PROJETS DES ÉLÈVES DE L'ÉCOLE ROYALE
DES BEAUX-ARTS

... az országban a legelőször...
 ... a legelőször a legelőször...
 ... a legelőször a legelőször...
 ... a legelőször a legelőször...

... az országban a legelőször...
 ... a legelőször a legelőször...
 ... a legelőször a legelőször...
 ... a legelőször a legelőször...

SZEMELVÉNYEK

**AZ ORSZ. M. KIR. KÉPZŐMŰVESZETI FŐISKOLA
 RAJZTANÁR ÉS TANTONÉJELŐLÉK I. RÉSZ
 MŰVESZETI ÉS ÉPÍTÉSZETI RAJZABOL**

... az országban a legelőször...
 ... a legelőször a legelőször...
 ... a legelőször a legelőször...
 ... a legelőször a legelőször...

... az országban a legelőször...
 ... a legelőször a legelőször...
 ... a legelőször a legelőször...
 ... a legelőször a legelőször...

CHOIX

**DE PROJETS DES ÉLÈVES DE L'ÉCOLE ROYALE
 DES BEAUX ARTS**

... az országban a legelőször...
 ... a legelőször a legelőször...
 ... a legelőször a legelőször...
 ... a legelőször a legelőször...

... az országban a legelőször...
 ... a legelőször a legelőször...
 ... a legelőször a legelőször...
 ... a legelőször a legelőször...

196.

197.

198.

199.

200.

201.

202.

196—202. ÉKROVÁSOS FARAGÁSOK.
TERVEZTE: GRUY MÁRIA.

ORNEMENTS
ENTAILLÉS SUR BOIS.

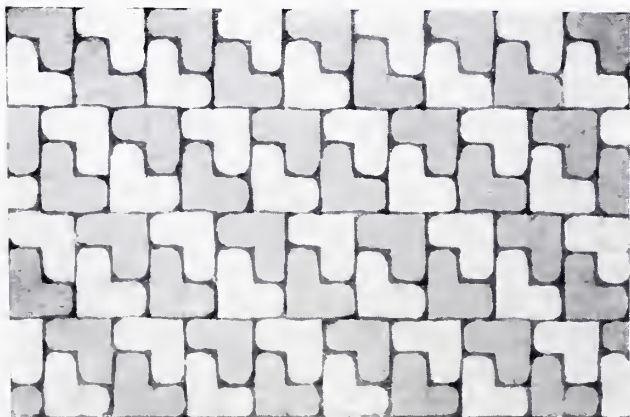
203.

203.
FALI FRIZ.

TERVEZTE:
RUSZTI GYULA.

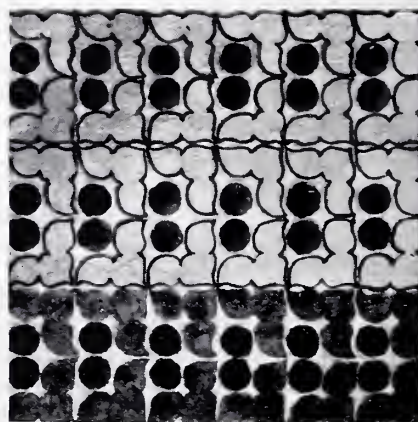
204.

204. TERVEZTE:
ROMBAUER ERZSÉBET.

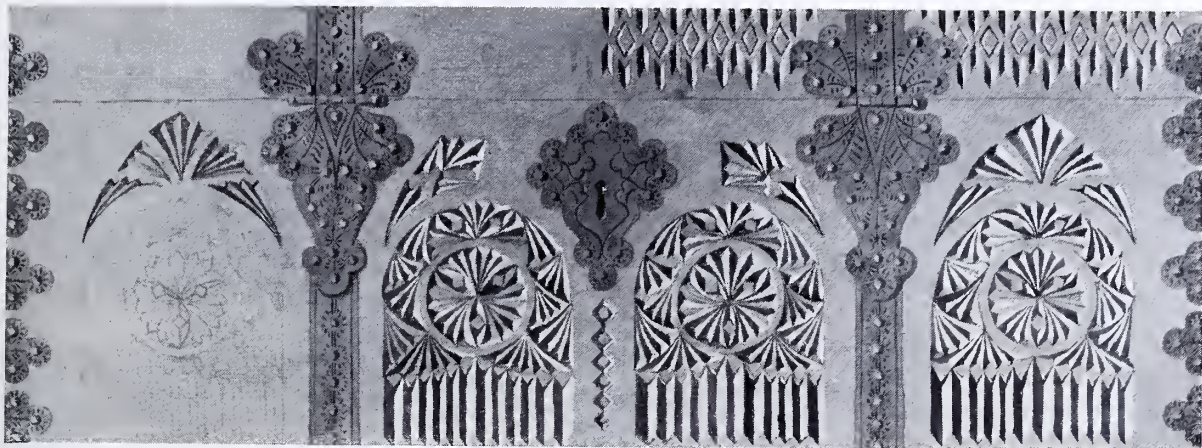
FRISES.

205.

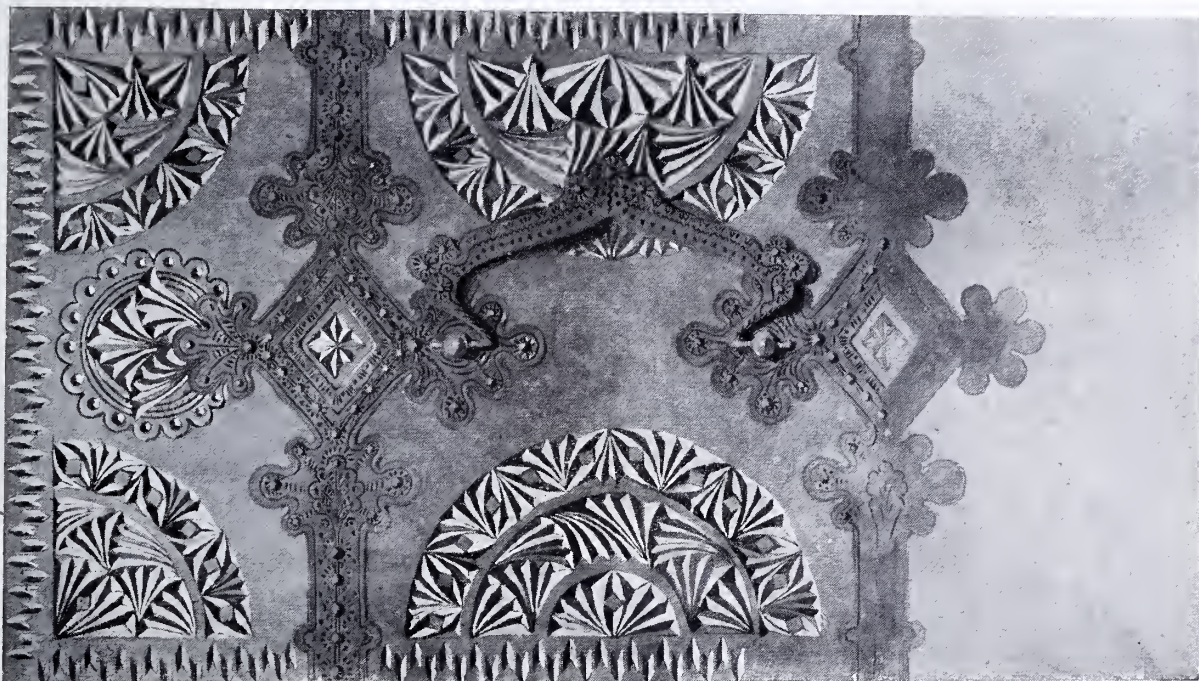

205. TERVEZTE:
ROMBAUER ERZSÉBET.

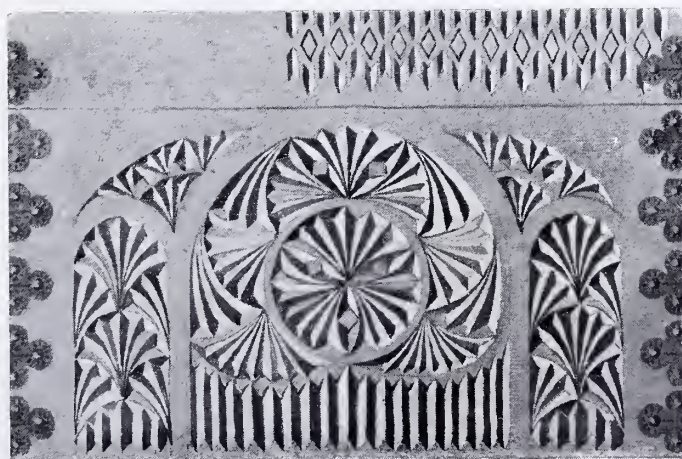
206.

207.

208.

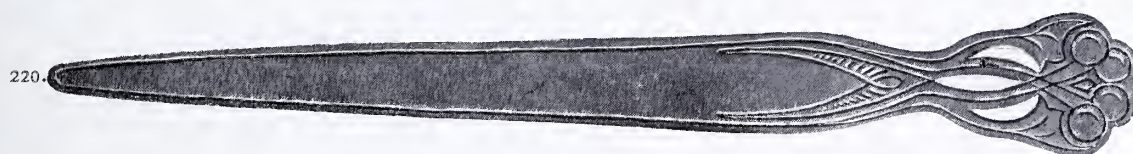
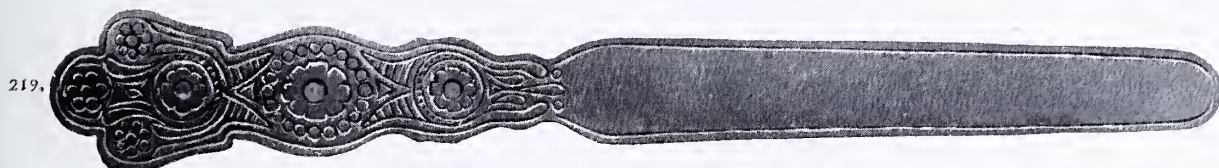
206., 207., 208.
 FASZEKRÉNYKE
 ÉKROVÁSOS
 PARAGÁSSAL ÉS
 FÉMVERETTEL.
 TERVEZTE:
 ROMBAUER ERZSI.

CASSETTE EN BOIS.
 ORNEMENTS
 ENTAILLÉS,
 FERRURES EN
 FER FORGÉ.

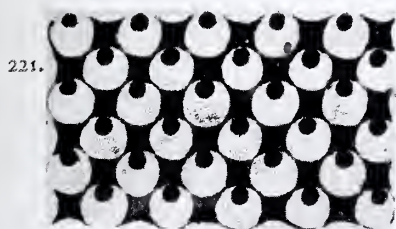
209--216. NYAKLÁNCOK ÉS NÁSFÁK.
 TERVEZTÉK:
 GRUY MÁRIA, JAKO GÉZA,
 KIRÁLY JENŐ ÉS RUSZTI GYULA.

COLLIERS
 ET PENDELOQUES.

217-220. PAPIRKÉSEK.
TERVEZTE: MARSCHALKÓ ETELKA.

COUTEAUX
À PAPIER.

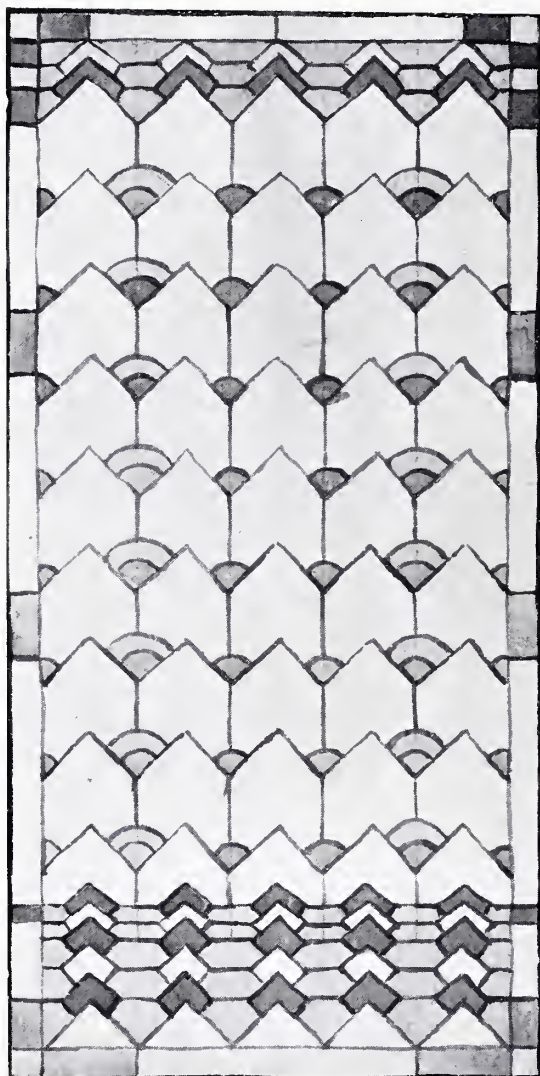
221. TERVEZTE:
GRUY MÁRIA.

222. ZACSKÓ.
TERVEZTE: RAUSCHER JULIANNA.

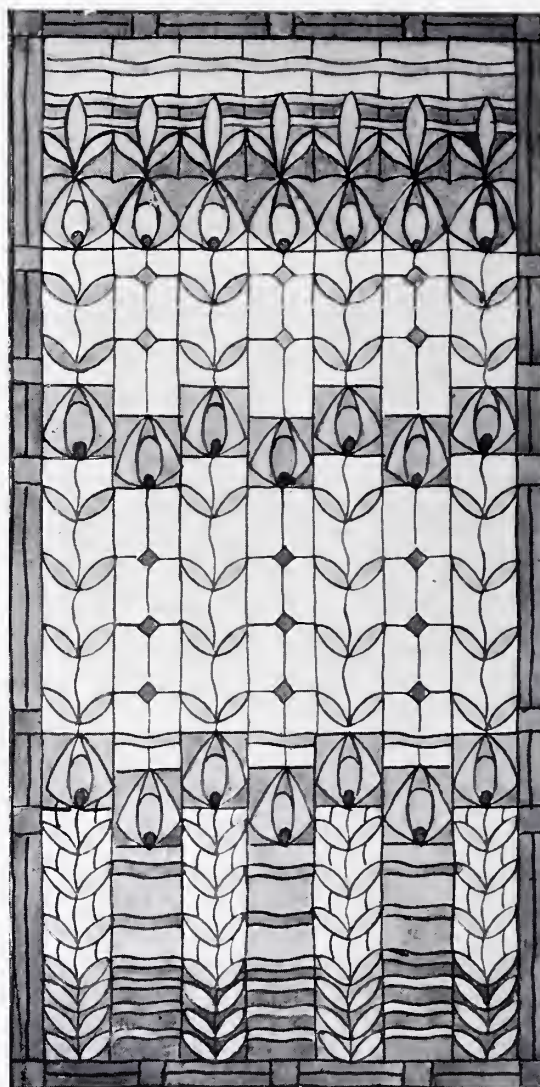
NÉCESSAIRE.

223.

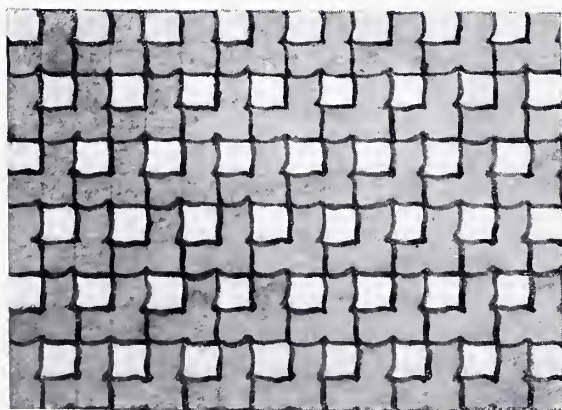
223. SZÍNES ABLAK.
TERVEZTE : RUSZTI GYULA.

224.

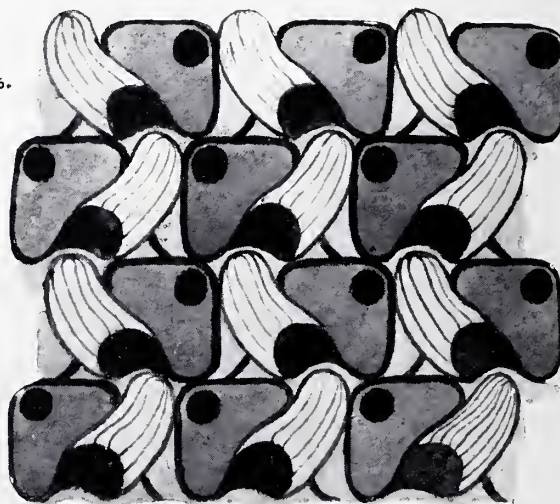
224. SZÍNES ABLAK.
TERVEZTE : KIRÁLY JENŐ.

225.

225. TERVEZTE :
ROMBAUER ERZSÉBET.

226.

VITRAUX.

226 TERVEZTE :
GRUY MÁRIA.

227.

227. SZINES ÜVEGMOZAIK.
TERVEZTE: RUSZTI GYULA.

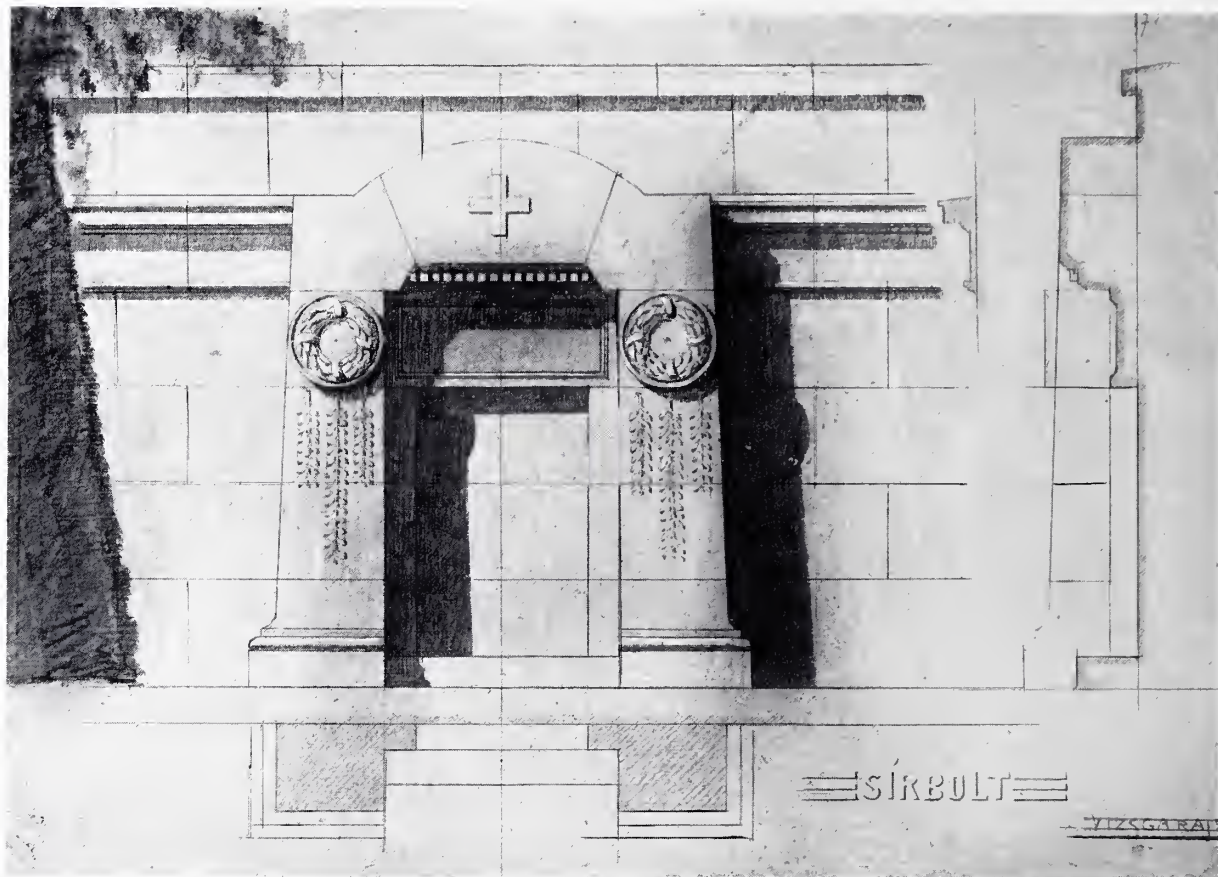
228.

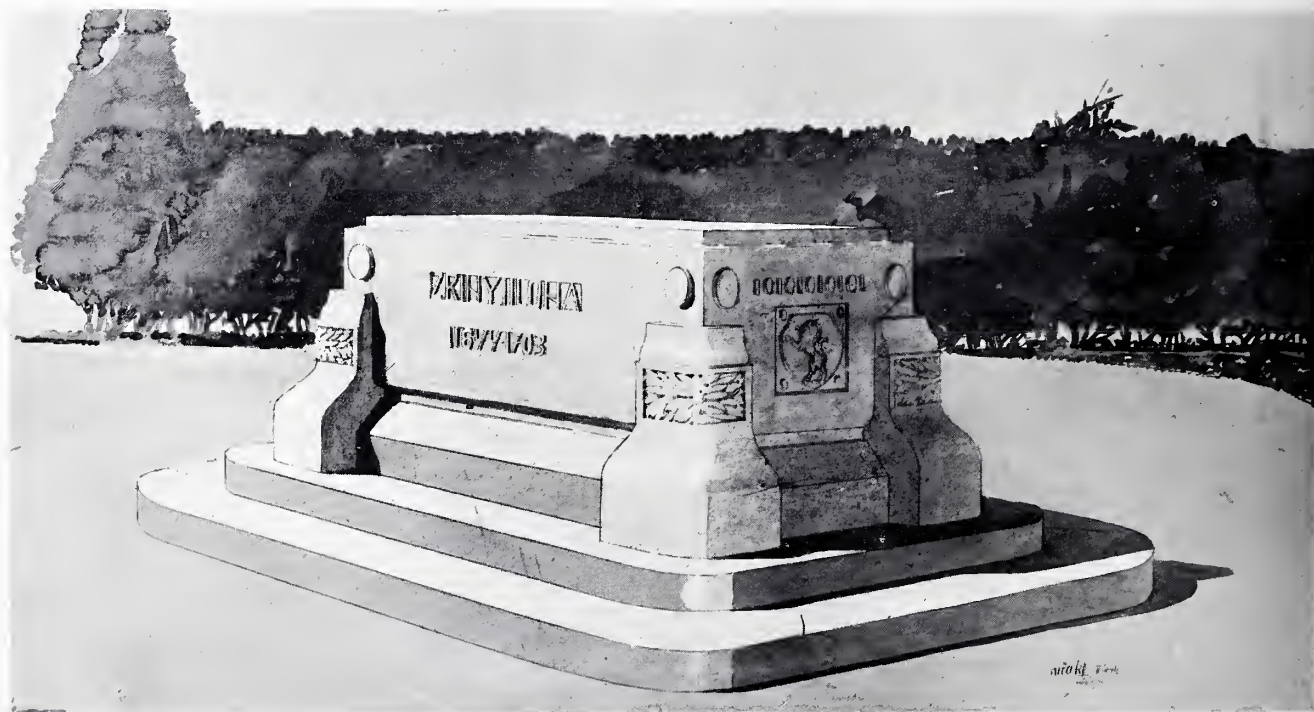
228. SZINES ÜVEGMOZAIK.
TERVEZTE: HÖNIGSCHMID OSZKÁR.

VITRAUX.

229.

230.

229., 230. SÍREMLÉKEK.
TERVEZTE: VUČAK MIHÁLY.

TOMBEAUX.

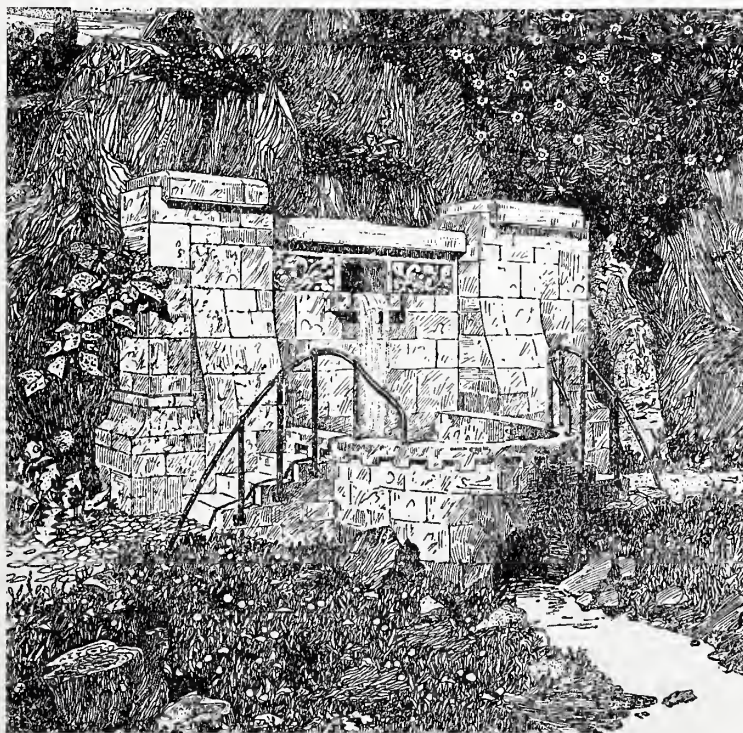
kedelmi részvénytársaság, a Tulipán s az Izabella-egyesület küldték be, ügyesen s tetszetősen rendezve. Nagy népszerűségnek örvendenek az olcsó tulipános cserepek s a hímzések is, amennyiben nem drágák. Kevésbé keresettek az itt kiállított kész ruhaneműek. A gyári ipar oly tökélyre vitte az annakelőtte csak a kézimunka útján előállítható technikákat, azokat oly jól utánozza, hogy az a vevőközönség, mely a kézalhatta remekeket tisztán azért becsüli, mert kézzel készültek s azokat megfizetni hajlandó, természetsszerűleg már csak kicsiny, eltekintve attól a meg nem változtatható tényről, hogy a női közönség csak azt ismeri el divatosnak s hordja testén, amit a női divatárús lát el mintegy szankciójával. Az is kérdés, nem lehetett volna-akár alacsonyabb árakon beszerezni egyes cikkeket, akár azokat csekélyebb haszonnal árúsítani? Sajnálom, de meggyőződésem, hogy az említett csoport rengeteg anyagából sok fog ismét hazakerülni Londonból.

A francia-angol kiállítás természetsszerűleg nagyon ártott a mienknek. De nem azért, mivel a magyar nem lenne jó és nem érdekes; hanem két más oknál fogva. Az angol-francia barátságma rendkívül népszerű Angliában, s megfelel a közérzetnek, mert éle Németország ellen irányul, ez a francia-angol kiállítás sikerének titka. Nagy látogatottságának másik oka

az, hogy tényleg hatalmas, igazán szép és főleg új látványosság. Oda sereglik tehát a lakosság szokatlan attrakciót keresve, és nem legkevésbé az ott lévő számtalan úgynevezett „outside show-k“, a sok mindenféle új szerkezetű s a közönség szórakoztatására szolgáló, néha veszedelmesen merész, rohanó vasutak, hinták, vadak mutatványai stb., stb. kedvéért. Az ilyen attrakciók nélkül kiállítást manapság el sem lehet képzelni, legkevésbé Londonban, melynek lakossága gyermekek módjára tud mulatni. A francia-angol kiállításon működő Flíp-flap nevű alkotmányt: 75 láb hosszú két küllő végén ketrecfélével, melyet a benne ülőkkel e küllők a levegőben átvísznek az egyik oldalról a másikra, egy nap alatt 10,000 ember használta, s a singhalese falu jövedelme a múlt hét elejéig 4000 font (96,000 K) volt. Inkább hibája az Earl's Court-nak, hogy nem rendelkezik elegendő mulattató látványossággal.

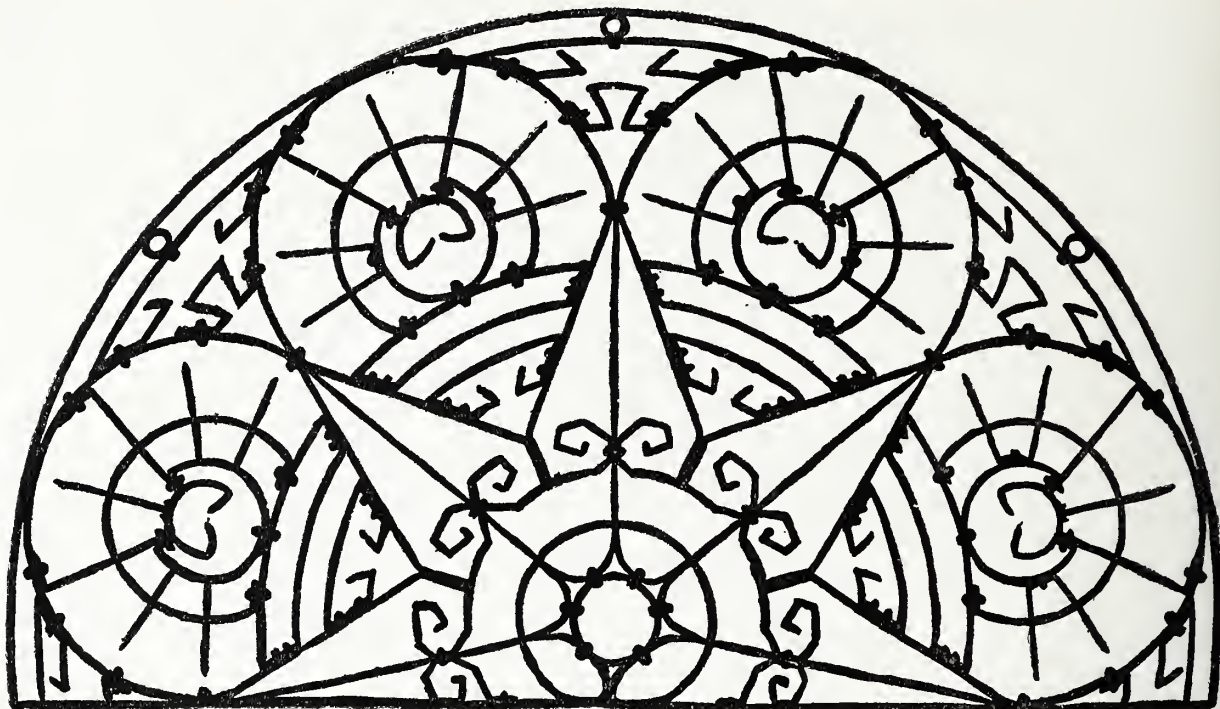
Összefoglalva tehát a mondottakat kiállításunk kicsiny, hézagos, egyáltalán nem az, ami

lehetett volna, nem hasonlítható pl. a párisi világkiállítás magyar csoportjához, és meglátszik rajta, hogy egységes vezetés nélkül jött létre és az körülményishátrányára szolgál, hogy nincsen hivatalos képviselője, azaz a szálak nem futván össze egy kézben, központi vezetés híján van az egész kiállítás, s ennek folytán üzleti eredménye is aligha lesz.

HEGYI FORRÁS ÉPÍTÉSZETI MEGOLDÁSA.
FARAGOTT, SZÜRKE GRÁNITBÓL.
NOVÁK JÓZSEF LAJOS TERVE.

KÉPZŐMŰVÉSZETI
FŐISKOLA.

VASRÁCS.
TERVEZTE: MÁNCZOS ZOLTÁN.

KÉPZŐMŰVÉSZETI
FŐISKOLA.

NÉPMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS.

IRTA: MIHALIK GYULA.

MAI TÁRSADALMUNK fokozott érdeklődéssel kíséri az iparművészet fejlődését; jelentősége folyton növekszik s mindinkább közeledünk ama felfogáshoz, mely az iparművészettel, mint a világ közgazdasági versenyének egyik elsőrangú tényezőjével vet számot.

Azokra nézve, kik a nemzetközi versenyben szerepet akarnak vinni, nem közömbös, hogy ma, az átalakulás, forrongás korszakában, mely irányban indul meg a művészeti fejlődés, mely talajba eresztí gyökereit, mely forrásból szívja táplálékát a fejlődő iparművészet.

A legutóbbi kiállításokon, melyeken a számottevő kulturnépek iparművészete kelt egymással versenyre, meggyőződhattünk arról, hogy az a művészet, mely a többitől eltérő formanyelven, bizonyos faji jelleggel felruházva lépett a küzdőtérre, elsősorban számíthatott a művészethez értő közönség körében elismerésre.

Ez a tapasztalat magyarázza — helyesebben: indokolja — azt, hogy minálunk mind szélesebb körben hódít ama felfogás, mely a mi iparművészetünknek föllendülését a magyar nemzeti jellegnek érvényesülésétől várja.

A magyarul gondolkodó és érző fők ezen tisztán közgazdasági felfogásnál nem állapodnak meg, hanem tovább menve következtetéseikben, az iparművészetnek nemzeti irányban való fejlődésében a magyar kultúra egy fontos tényezőjét látják, melynek más kulturákkal egyetemben az a fontos szerepe, hogy faji jellegünknek megfelelő közműveltségnek megteremtésével szellemi önállóságunkat az európai idegen kulturákkal szemben megacélozza s azoktól függetlenné tegye.

Előre kellett ezeket bocsátanom, mert az iparművészeti társulat népművészeti kiállítása ezen eszmének hordozója. Mint ilyen, határköve a múltnak, irányt mutat a jövőnek, ezért megy eseményszámba azoknak a tuda-

tában, kik érzik az eljövendő magyar művészetet. Mi, kik a „Magyar Iparművészet“ hasábjain a multtal számolva készítjük elő a jövőt, a magyar nép művészetének gyümölcseiből hintjük a magot az eljövendő nemzeti művészet — tudjuk, hogy termékeny — talajába.

A művészet, melynek a „népi“ jelzöt adjuk, ma már úgyszólván egészen a múlté. A közlekedés gyorsasága, a gyáripár rohamos fejlődése, a munkaidő drágulása s a bolti portéka olcsósága, mind hozzájárultak ahhoz, hogy ez a művészet, mely a falu csendjében, idegen áramlatok hódító erejétől védett területen tudott megélni, teljes pusztulásnak induljon. Mondhatjuk, hogy csupán emlékek azok, miket a gyűjtők buzgósága ment meg a feledéstől, s hogy az a mult, amit így felfedünk, alig száz éves, hiszen jól tudjuk, hogy a falu rendszerint minden száz évben újra épül, s ma már a korhadó kapukat, cifrán faragott kerítéseket a drótsövény, a himzést, csipkét a bolti pántlika s más egyéb olyan pótolja, minek a nép lelkéhez semmi köze, s csak a zakatoló gépnek köszönheti lételet. „Periculum in mora“ mondhatjuk joggal s amit ma még a romokból megmenthetünk, az holnap nyomtalanul elvész s vele a nép történetének egy lapja kallódik el.

Mert ebben a művészetben megtaláljuk a magyar népnak történetét. Nem azt, amelyik betűkkel íródott s az értelemhez szól, hanem azt, amelyet ma már értelmüket veszített jelekkel rótt a fába, himzett bőrre, vászonra a népnak díszítő kedve, s mely a teremtő fantáziához, a művészi érzéshez szól. Az idő nyomtalanul suhant el felettük: a régi formák ma is újak, az újak ősieik: a kitoröhlhetetlen magyar faji jelleg foglalja össze őket.

A kalotaszegi darázsolások mértani formái ma is hasonlók északi rokonaink díszítő elemeihez; úgy kell hogy legyen, akkor is éltek már, mikor őseink együtt kóboroltak Ázsia pusztáin. Egy-egy virág, mely ott virít népünk ruházatán, szerszámján, bútorán, a hosszú vándorlásnak lehet emléke. Úgy szakasztotta le a hímes mezőről, ahol szívesen időzött; barátságos néptől kapta-e emlékebe, vagy zsák-

mány volt, mit úgy vitt el ellenségétől? — ma már nem tudjuk.

A kulturnépek művészetének formái is belejutnak a nép művészetébe. A régi nemesi kúriák fonói, a céhbéli mesteremberek munkái mind anyagot szolgáltatnak a nép formakincsének gyarapításához. Mindezt apróra ki-mutathatjuk a népművészet egyes termékein, s ha történelmet akarnánk írni, bő anyagra találnánk. Ez azonban tudományos kérdés, nem is tartozik itt reánk; nekünk művészeti tanulságokra van szükségünk oly mértékig, ameddig a rajzoló művészetről tollal a kezünkben elmélkedhetünk.

S itt vessünk egy pillantást a közelmúlt művészi kísérleteire. Azokra, melyeknek kitzött céljuk a magyar stílus megteremtése volt. A díszítő formáknak egyszerű másolása — azoké a formáké, melyekről ma már nem tudjuk biztosan, magyarok-e, vagy úgy vettük át más népektől — nem vezethetett a kívánt eredményre. Idegen környezetbe kerültek, a technikai tökéletesség, a kifejlett kulturák stílusáiból leszűrt művészi tanulságok béklyókat raktak szabad szárnyalásukra, ismeretlen anyagra kerülve eredeti rendeltetésük elveszett, a célnak szolgálni nem tudtak, a szerkezetbe nem illeszkedtek bele, szóval: a művészi tartalmuk ment veszendőbe.

Másként kell felhasználnunk a népművészetet, hogy a lényegét, éltető szellemét vegyük be a magyar művészetbe.

Rá kell utalnunk a díszítés keletkezésére. Iromba öltések a ruházaton; a rovásnak beszédes vonalkái; a fonásnak kezdetleges formái; a fegyver, a lószerszám dísze, mely becsesebbé tette a tulajdont, tán első megnyilatkozásai a díszítő ösztönnek.

Aztán így fejlődik ez tovább. Más a vonalak menete a fán, más a fémen, más formákat találunk a bőrön, ismét másokat a vásznon. Ahogy a fém, fa, agyag, bőr vagy szövet engedelmeskedett a szerszámoknak, ahogy a szerkezete alkalmas volt bizonyos formák befogadására, úgy alakult, formálódott a díszítmény is. A szövetnek strukturáján alapszik a „szálán varrott“, mely lehetővé teszi a nagyobb folthatásokat, a fának szálkás szerkezete szük-

ségekben arra kényszerít, hogy vékony vonalokból építse fel a díszítményt s ahol nagyobb folthatásokra törekszik a nép, ott a spanyolozáshoz vagy ólmozáshoz nyúl, hogy a fa anyagán győzedelmeskedhessen.

Ez a művészet mindvégig függ az anyagtól, s ez a függés az életfeltétele. Ezért őszinte és becsületos.

A rutin, a gép, melyek fölöslegessé teszik az anyag tulajdonságainak ismeretét, ismeretlen előtte: s az a küzdelem, az anyaggal való megbirkózás az, ami lehetlenné teszi számára a felületességet, elmélyedésre, megfontolásra készíti, s munkájának azt a naiv bájt kölcsönzi, melyet a tervezők elvont papíros - művészetében oly gyakran nélkülözünk.

A két vászonszélből összevarrott ágyterítők varrása mentén, a háznak kiálló mestergerendáján, a kapubálványokon mindig díszítésre akadunk. Fontos szerkezeti elemek ezek, s a nép érzi, hogy jelentőségüket ott, ahol vele a használhatóságukon nem ejt csorbát, hangsúlyoznia kell. Így rendelí alá a díszítést a célnak is, melynek a díszítendő tárgy szolgál, mindig mértéket tud tartani, amikor a tárgynak használhatósága lebeg szeme előtt. Nem találunk faragottonyelű sulykot; avagy párnahéjat, melynek hímzésén kellene pihentetni fejünket, ha használni akarnók. A népet veleszületett gyakorlati érzéke, józan gondolkozása megőrzi attól, hogy művészetét oly helyen pazarolja, ahova az nem való.

Ugyanazon elvek tiszteletét találjuk meg a magyar népművészetben és pedig a maguk természetes, szükségszerű kialakulásában, amelyeket eddig más kulturáktól tanultunk el, mint a modern művészi gondolkozás alapjait. Messze kerestük, amit itthon is megtalálhatunk volna.

A nép művészete ösztönszerűen alkalmazkodik az életviszonyokhoz, az éghajlati sajátosságokhoz. Ezt különösen a ház építésénél, elhelyezésénél láthatjuk. Megvan annak természetes oka, hogy a ház miért néz egyik keskeny oldalával az utcára, hogy ablaka miért tartja szemmel éppen a kapubejáratot s az udvar elejét. Hiszen a hosszoldalán érint-

kezik az udvarral, melyen az otthoni gazdasági munka főbb mozzanatai lejátszódnak, ablaka pedig a kapubejáratot őrzi, nehogy az idegen észrevétlenül juthasson be a házba.

A ház előtti kis kert a maga színes virágaival jóleső pihenőt nyújt a szemnek, de tán arra is való, hogy a beljebb került házat elválassza az utca lármajától, s portól, piszoktól megóvni segítsen fehérre meszelt falát. A virágok szeretete szint víz bele a magyar ember életébe, derűt kölcsönöz neki, az ablakában viritó muskátlik a természetnek színeit lopják a négy fal közé, melyek között a pihenés óráit tölti. Folytatásuk a bútorok festése, a párnahéjak, ágyterítők, ruhaneműek színes hímzése.

A díszítésben találkozunk néhány oly tulajdonsággal, mely a mi népünk művészi hajlandóságát másétól megkülönbözteti. Jellemző, hogy az egyes tárgyakon mindig ki tudja választani azt a helyet, mely legalkalmasabb arra, hogy díszítse. Veleszületett ösztönnel érzi, hogy hol áldozhat díszítő szenvedélyének anélkül, hogy ezzel a tárgy használhatóságát gátolná, sohasem rejti el, de sohasem is tolja előtérbe a díszítést.

A díszítendő felületet rendszerint sűrűn és egyenletesen borítja ornamentummal (írásvarrottas, fafaragványok), s ebben a tekintetben csak ott tesz kivételt, ahol ennek kivitele technikai akadályokba ütközik (szálánvarrott, bőrkivarrásos ködmen), de még ebben az esetben is arra törekszik, hogy nagy, erőteljesen körvonalazott foltokkal tagozza a felületet.

A síkformákat, melyeket díszítményeivel kitölt, a kisebb tárgyaknál azoknak alakja adja, de ott, ahol hosszabb sávokat kell ritmikusan ismétlődő elemekkel fednie (lepedőszélek, kézi mángorló), a területet rendszerint kisebb négyszögekre bontja, melyekbe díszítményeit aztán elhelyezi. Ilyenkor az egyes térkitöltések lazán függenek össze egymással, máskülönben az összefüggést egy egyenes, vagy hullámvonal állítja helyre, mely a ritmikusan tagozott díszítménynek úgyszólván összefoglalója.

A faragásokon, bútorfestéseken vagy cserépedények díszítésén sokszor látjuk, hogy

a virágos indás díszítmény egy cserépből, szivből vagy más formából nő ki (avagy egy madár tartja csőrében), s az egyes indák szeszélyesen kanyargó szárához tapadnak a levelek, virágok. Ezekben a részletekben, ahol a szimmetria törvénye sem köti, mégis megtaláljuk a díszítménynél annyira fontos egyensúlyt, mely a díszített és a szabadon hagyott felület között fennáll s az egésznek nyugalmat ad.

Az anyaggal, a szerszámmal való megbirkózás mindig meglátszík a népek művészi munkáin. A koromba mártott toll nyomát követő himzések vonalai épúgy, mint a fába metszett, sokszor darabos formák mutatják azt a küzdelmet, melyet az akarat vív meg a dacos anyaggal és szerszámmal.

Ez adja meg a népművészeti munkáknak azt a közvetlenséget és frisseséget, mely őket jellemzi, s megérteti velünk azt is, hogy a nép azért díszíti oly gondnal, szeretettel a maga holmiját, mert abban a gyorsan lepergő létnek hűsége kisérőjét látja, kit énjéből fakadó művészetének himes virágaival telezőrní érdemes, mert lelkéhez kapcsolja, a saját énjének egy részévé avatja.

Írásban nehéz olyan tanulságokat leszőgeznünk, melyeknek nyelve a forma és a szín.

Egyes jellemző tulajdonságokra mégis utalhattunk. Hogy a művészi alkotó erő mint veszi hasznukat, mit szív fel magába, az az egyéntől függ s éppen ezért itt nem vállalkozhatunk arra, hogy a jövődő magyar iparművészetnek bármily halvány képét is megrajzolhassuk.

Beszélnünk csak tényekről lehet a művészetben; következtetéseinket is azokhoz kell fűznünk. S ha most jóleső megnyugvással megállapítjuk azt, hogy a magyar népművészetnek hatása máris érezhető egyik-másik iparművészünk munkáin; ha látjuk azt, hogy egyiket a famunkákon látható díszítő-formák naív vonalai ragadják meg; másik a varrottasok dús vonalaiban leli örömét, egy harmadikat az arányok, a térnek művészi elosztása vonzza: úgy csak ismételhettük azt, amit már egyszer hangsúlyoztunk, hogy a magyar népművészetnek elhíntett magja termő talajba hullott, s megvigasztalhat az a tudat, hogy ami a népnél veszendőnek indult, az majd újra feltámad, szebb, tökéletesebb formában, a magyar iparművészetben!

NÉPIES TEKNIKAI ELNEVEZÉSEK.

Darázsolás. A kalotaszegi kötényeken fordul elő. Először ráncba szedik, aztán a ráncokat hosszában átöltik, kockákba osztják s végül díszítménnyel kitöltik.

Írásos varrottas. A nyers vászonra koromlébe mártott tollal felrajzolják (írják) a díszítményt, s ezt azután a vonalak mentén „sínyóros“ öltéssel kivarrják.

Szálán varrott. Keresztöltéssel készül úgy, hogy a vászonnak egy-egy keresztöltésen belül eső szálait megszámozzák (pl. egy keresztöltés 4—4 szálát fog át).

Vagdálásos. A vászomból egyes kisebb közöket a szálak mentén kivágnak s az így keletkezett nyakakat ismét körülvarrják.

Puskaporozás. A fába, szarúba vagy kobakra bekarcolt vonalas rajzot nedves puszkaporral bedörzsölik; ezáltal ez fekete színt kap. Vörös színt ugyanígy kapnak zinoberfestékkel, zöldet pedig összezúzott falevelekkel.

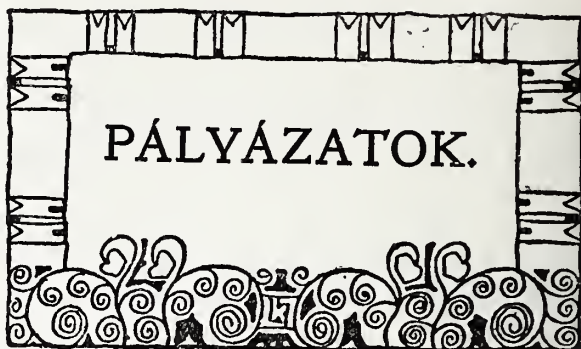
Spanyolozás. A díszítmény formáit fába vagy szarúba mélyen bevésik. Ezeket a mélyedéseket vörös, zöld, kék, fekete peccésviaszszal beöntik. A peccésviasz megdermedése után a fölös részt lekaparják.

Ólmozás. Úgy készül, mint a spanyolozás, csak hogy a mélyedések kitöltésére ólmot használnak.

Gurgulyázás. Az egyszínű mázzal bevont edény felületére a vonalas díszítményt a gurgulyával, egy túlökforma szerszámmal írják. A túlök hegye lyukas, belsejében híg máz van. A nyíláson kiömlő máz tapad az edény felületére.

Vésés (Sgrafitto). A híg agyagpéppel leöntött (engobált) edényt megszáritják s azután színes mázzal öntik le, s ebbe, míg nedves, bekarcolják a vonalas rajzot, mire a díszítmény az engobréteg színében tűnik elő.

HORTI PÁL TEMETÉSE. Több mint egy éve, hogy a magyar iparművészet egy kiváló oszlopját elvesztettük Horti Pálban. A sárgaláz döntötte sírba Bombayban, 1907. május 25-én. Egy egész esztendeig nyugodott idegen földben, míg végre özvegye hazahozatta, hogy szülőföldjében aludhassa örök álmát. Temetése június hó 24-én volt; ravatalát az orsz. m. képzőművészeti társulat műcsarnokában állították fel. A M. Iparművészeti Társulat nevében Alpár Ignác alelnök bucsúztatta a halottat. Beszédében kiemelte Horti nagy érdemeit, a magyar iparművészet érdekében kifejtett lelkes és hasznos munkásságát. A gyászoló közönség sorában Szerényi József államtitkár és K. Lippich Elek miniszteri tanácsos, a sz. főváros hatósága, a művészeti egyesületek, múzeumok és a sz. főv. iparrajziskola képviselői voltak.

ORSZÁGOS MAGY. KIR. KÉPZŐMŰVÉSZETI FŐISKOLA címet kapta az orsz. m. kir. mintarajziskola és rajztanárképző. Öszintén örvendünk, hogy e jeles intézményünk végre az öt már régóta megillető címhez jutott, amely az iskolát egyetemi rangra emeli s ezzel méltó helyet biztosít neki a többi hazai tanintézetek mellett. Az orsz. m. kir. Képzőművészeti Főiskola magában egyesít két rokonirányú, de önálló szervezettel bíró intézményt, ú. m. a Művészképző főiskolát és a Rajztanárképző főiskolát.

A rajztanárképző tanfolyamok fontos tárgyai az iparművészeti rajz és tervezés valamint az építészeti rajz. A rajztanár-illetőleg rajztanítónőjelöltek idevágó tervezéseiből e füzetünkben szemelvényeket mutatunk be, amelyekből látnivaló, hogy mily szép eredményeket mutatnak fel a növendékek e két tárgyból, úgy hogy az ekképen képzett rajztanárainktól iparművészetünk is sokat várhat.

AZ ORSZ. M. KIR. IPARMŰVÉSZETI ISKOLA 1. évben végzett növendékeinek képesítő-oklevél pályázatából diadalmasan kikerült pályaművekből néhány szemelvényt e füzetünkben mutatunk be.

ARNHOLD NÁNDOR, a pécsi áll. főreáliskola jeles rajztanárának az Ormánság (Baranyamegye) vidékén készült népművészeti fölvételeiből néhány mutatványt e füzetünkben közlünk. Arnhold tanár munkálatai külön műben közelebb meg fognak jelenni.

ELDÖLT PÁLYÁZAT. Az ifjabb Walla József által padlóburkolásra szolgáló cementlapok tervére hirdetett pályázat fölött június hó 15-én döntött a dr. K. L i p p i c h Elek elnöklésével összeült bíráló bizottság. — A pályázatra beérkezett 52 terv közül a 200 koronás első díjat Markstein Ilona, a képzőművészeti főiskola növendékének terve, a 100 koronás második díjat pedig Szántó Gergely, az iparművészeti iskola végzett hallgatójának terve kapta. — A harmadik díjat a bizottság nem adta ki.

PÁLYÁZAT KÉPES LEVELEZŐLAPOKRA.

1. A Műbarátok Köre újból nyílt pályázatot hirdet (18) tizennyolc drb képes levelezőlap tervezetére egyenkint 100 (száz) korona díjjal, hogy ezekkel a külföldről beözönlő képes levelező-lapok itthoni kelendőségét ellensúlyozza.

2. E tervezetek közül 12 drb hazánk bármely szetb, nevezetesebb vidékét, vagy annak tájkáját, vagy a tájék részét, történetileg nevezetesebb várát, váromját, városát, városrészét, híresebb történeti és művészeti emlékművét, épületét ábrázolhatja; 6 drb pedig a karácsonyi és újévi ünnepekkel kapcsolatos s csakis hazánkban dívó magyar népszokásokat tüntesse fel. A képek sorozatosak is lehetnek.

3. Minde tervezetek művészi megoldásban, eredeti felfogásban, magyaros ízlésben, kizárólag a megjelölt célra, csakis természet után készült, teljesen kidolgozott, sokszorosításra is alkalmas tervezetben és a közforgalmú levelező-lapok háromszoros nagyságában, vagyis 27 × 42 cm. méretarányokban nyújtandók be.

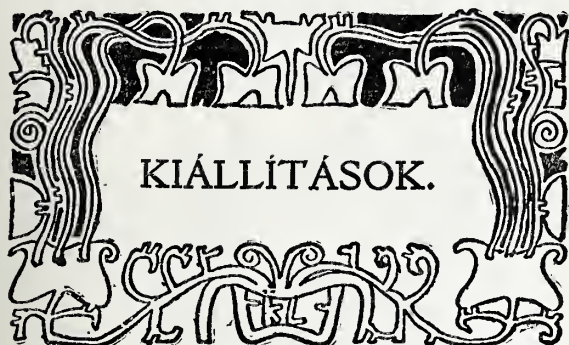
4. A pályázaton egyedül magyar honosok vehetnek részt.

5. Minden egyes tervezet, mely a pályázat feltételeinek megfelel s díjazásra méltónak ítéltetik, 100, szóval száz korona jutalomban részesül s ezzel a kép a Műbarátok Köre tulajdonává válik, az esetleges sokszorosítás jogával együtt.

6. A tervezetek kivitele: olaj, aquarell, rézkarc, szén-, ceruza- vagy tollrajz stb. lehet.

7. A tervezeteket a Műbarátok Köre tagjai sorából alakított művészi jury fogja megbírálni s a díjakat odaítélni.

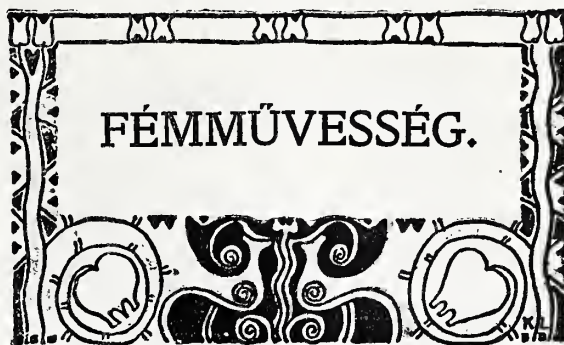
8. E pályázat határideje 1908. október hó 1-én jár le s a pályamunkák a pályázó nevének, lakásának megjelölésével és a képek elnevezésének s a felvétel helyének magán a kép alsó részén, vagy annak hátán való feltüntetésével a kitévő nap délutáni 6 óráig a Műbarátok Köre titkári hivatalába (Budapest, IV., Váci-utca 25., I. em.) küldendő be.

A NÉPMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS, amelyet a Magy. Iparművészeti Társulat az Országos Iparművészeti Múzeumban rendezett, általános érdeklődést kelt. Eddig 20.000-nél több látogatója volt a kiállításnak, mely szeptember hó közepéig nyitva marad. Megtekinthető — hétfő kivételével — naponta 9—1 óráig.

AZ EGYHÁZMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS az eddig történt megállapodások szerint szeptember hó első napjaiban nyílik meg. A tárgyak beküldésének határideje augusztus hó 20-dika, amely napig a kiállítók tartoznak bejelentett tárgyaikat az Orsz. Képzőművészeti Társulat műcsarnokába beküldeni, ahol a kiállítást rendezik. A kiállítás három hétig lesz látható. Mint értesülünk, a szeptember hó 12-én megnyíló orsz. katolikus nagygyűlés a kiállítás meglátogatását programjába fölvetve.

KARÁCSONYI KIÁLLÍTÁS. A M. Iparművészeti Társulat karácsonyi kiállítása igen tartalmasnak és érdekesnek ígérkezik. Tizenhat művészileg megoldott szobaberendezés lesz látható a kiállításon s ezeken kívül több iparművészeti újdonság is kerül bemutatásra. A kiállítás — melynek rendezését Vas Béla vállalta magára — november hó elején nyílik meg.

FÉMJELZÉS ÉS MŰVÉSZET. Hogy a művészi ipar érdekeit milyen — látszólagosan — kicsínységek is befolyásolják, arra jó példa a fémjelzés. A fémjelzéssel az anyag (arany, ezüst) finomságának fokát jelzik s erre hivatalosan, törvényileg megállapított jelek szolgálnak, amelyeket a fémtárgyra ütnek. A fémjelzést természetesen mindenütt törvény szabályozza s nálunk, úgy mint Ausztriában, eddig négy finomsági fokozatot és jelet használtak. A készülő ausztriai új fémjelzési törvény egy ötödik finomsági fokozat alkalmazását tervezi, ami a magyar négy fokozattal szemben előnyt jelentene s az osztráktól amúgy is erősen és károsan befolyásolt magyar aranyműves iparnak újabb kárát jelentené. Erre való tekintettel járt is az érdekelteknek egy küldöttsége a miniszterelnöknél, akit ez alkalommal e befolyás további ellensúlyozására arra kért, hogy egy ötödik finomsági fokozat alkalmazása nálunk is törvénybe véssék, azonfelül, hogy jövőre nézve a mi magyar fémjelzésünk az osztráktól különbözően állapíttassék meg, nehogy osztrák árut — művésztit és nem művészi kereskedelmi árut egyaránt — magyarnak lehessen nyilvánítani akkor, ha az üzleti érdek azt kívánja. A miniszterelnök a kérelmet a magyar ötvösipar és művészet érdekében valónak és jogosnak mondotta és megígérte a magyar érdek megóvását.

Minden erőfeszítés leghatalmasabb rugója az öröm, mely edesebb jutalma a fáradságnak a puszta pénznel, megiffitója a léleknek és új forrása az erőnek.
(RUSKIN.)

Aki jelentékeny műben előbb veszi észre a hibát mint a szépséget, — képzelődő bolond.
(DANTE GABRIELE ROSETTI.)

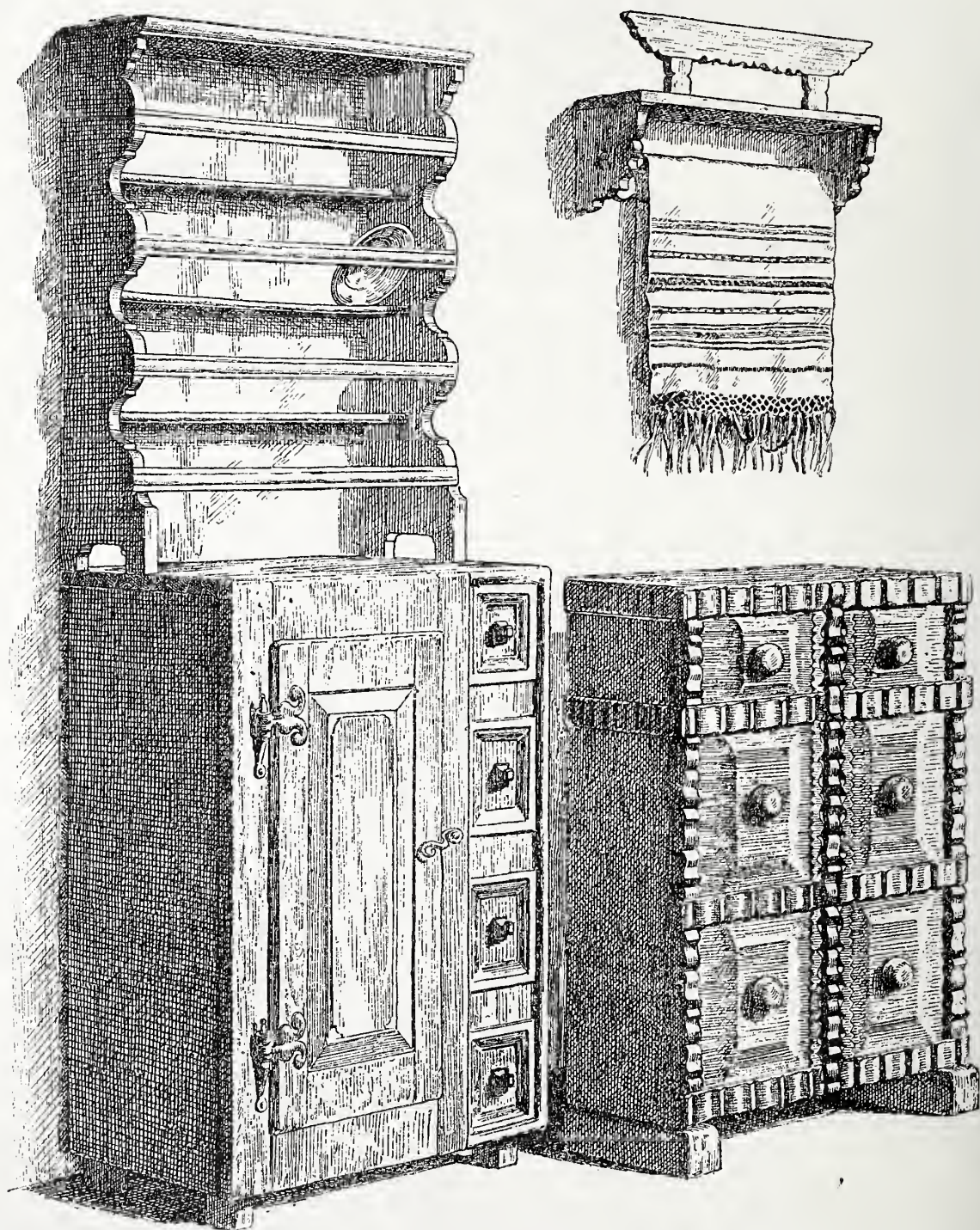
Több kell az izlésnél; jellem is kell a műtárgy megítéléséhez. Független eszmék kellene, hogy csodálatunk is független legyen.
(E. ET J. DE GONCOURT.)

Egykoron hírt kerestek az emberek. De ez ma már nem elég, mert nagy lett a vásár: ordítózás kell.
(NIETZSCHE.)

A képzelet nem csekély mértékben függ az erkölcsi érzés mélységétől. Erkölcsi igazságok csakis általa foghatók fel. A belső látást minden szívdobbanás élesíti; ennél fogva a képzeletet minden önzés gyöngíti, idővel el is pusztítja; mert annak játszisága és ereje kizárólag azon fordul meg, mennyire vagyunk képesek magunkról megfeledkezni s megszálló lelkek módjára a körülünk levő dolgokba belebújni. Nyilvánvaló, hogy a képzeletet folyvást az élő természeti valóság szemléletével kell táplálni. A leghatalmasabb képzeletű emberek mindig legkeményebben dolgoznak s legjobban szomjúhozzák a tudást.
(RUSKIN.)

Alkotni csak az tud, ki egyszerre maga előtt látja az egészet.
(FUSELI.)

ORMÁNSÁGI THÉKA-SZEKRÉNY
ÉS TÖRÜLKÖZŐ-TARTÓ.

MEUBLES DES MAISONS
D'AGRICULTEURS DE L'„ORMÁNSÁG“.

ARNHOLD NÁNDOR FELVÉTELEI.

A MODERN VALLÁSOS MŰVÉSZET.

IRTA: FIEBER HENRIK.¹

II.

AZ EGYHÁZMŰVÉSZETEK egész vonalán tehát két irányzat érvényesül: vagy a történelmi stílusok jobb-rosszabb megismétlése vagy a legselejtesebb kézmű- és gyár-
ipar. Súlyosbitja a helyzetet, hogy a történelmi stílusok kiélése és a modern művészet küzdelmes kibontakozása összeesik a világi hívek vallásos világnézetének krízisével. Zavar és bizonytalanság mindkét részen. A művészek önlelkük inspirációjából vallásos műveket ritkán alkotnak: ha alkotnak, nagyobbára megrendelésre vagy pályadíjak elnyerése végett. Sokakat elkedvetlenít az egyháziaknak merev elzárkózása a modernebb törekvésekkel szemben. Még a mérsékelt hangulatú Kuhn² is felpanaszolja a klérusnak ezen indokolatlan magatartását: „Dieses, das unfreie Anlehnen an frühere Meister, und die Altertümelei überhaupt haben der religiösen Kunst grossen Schaden gebracht. Misslich war es auch, dass von hohen kirchlichen Stellen wenig Förderung und Antrieb ausging, ja dass zuweilen eine Kontrolle und stilistische Beeinflussung gehandhabt wurde, welche nicht zu freiem freudigen Schaffen anregte, so dass vielmehr frische, junge Talente sich vom religiösen Fache abwandten.“ Soha a klérus oly elutasító magatartást nem tanúsított a művészeti fejlődéssel szemben mint napjainkban. Engedjük meg, hogy volt idő, midőn a komolyság hiánya miatt a vallásos tárgyú művek kifogásolhatók voltak úgy egyházi, mint művészeti szempontból, de tendenciózitásból aligha. Ennyire művésziatlenné sohasem vált a modern festészet. Az eretnek művészet még nem született meg. Az egyháziaknak ellenkezése az evolúcióval és a modernizmussal szemben, ami a külső megjelenítést illeti, tisztára esztétikai okokon alapul, illetve a kellő esztétikai képzettség hiányán. De ne legyünk

egyoldalúan elfogultak a klérusnak már annyiszor hangoztatott művészeti képzetlenségével szemben. Tout comprendre, c'est tout pardonner. A laikus nagyközönséget is emberfeletti erőlködéssel kell kimozdítani érzéketlenségéből és maradiságából. De itt mégis előbb sikerül; részben mert a világiak a művészi stílusokhoz az ilyen vagy olyan művészeti felfogásokon kívül semmit sem fűznek, míg a klérus az újszerű szokatlanban könnyen a szentnek profanizálását gyanítja; részben mert a világi intelligencia általában élénkebb kontaktusban van a modern étellel, nagy városokkal, művészeti mozgalmakkal kiállítások, előadások, hírlapok és utazások révén. Ehelyütt tehát könnyebb a meggyőzés és több a sikerre való kilátás. Ellenben a klérus a XIX. század második felében „sekrestye-klérussá“ lett. Az egyházellenes politikai, társadalmi és tudományos áramlatok elől kezdetben elzárkózott. Teológiai képzése szorosan csak az iskolás hittani elvek betanulására szorítkozott. Szegénysége folytán falujából ki nem mozdulhattott; a püspöki székhely vagy a közeli kis város „mútkincsein“ kívül egyebet nem látott; teológiai műveken és egy k a t h o l i k u s napilapon túl anyagi ereje nem terjedt. Így tehát a modern világ nélküle, sőt ellene alakult ki. Úgyszintén a modern művészetek is. Az egyház azelőtt vezető szerepet vitt a művészetek fejlesztésében; majdnem azt mondhatnók, hogy saját papjai fejlesztik ki az új stílusokat. A nyugati szerzetesek iskoláiban terem meg a román művészet; a beauvais-i apát leleményessége állítja be az első csúcsivét; a renaissance a firenzei battistero kapuján kopogtat be és talál szíves fogadtatásra; a barokk a jezsuiták pártfogása alatt járja be diadalmasan egész Európát. Az egyház mindenütt mint kezdeményező szerepel. És a klérus egy hanggal sem tiltakozott, midőn a klasszikus formákat a súlyosabb román elemek nyomták agyon; midőn a román köríveket minden addigi esztétikus ízlés ellen merész csúcsívek

¹ Ennek a cikknek az első része megjelent a Magyar Iparművészet júliusi füzetében.

A SZERK.

² Kuhn. i. m. II. k. 824.

vágták át; midőn a pogány műzsák klasszikus elemeket szőnek legyőzőjüknek művészetébe vagy mikor az ellenreformáció diadalérzete, kitágítja a templomokat és szinte repülésre készíti a nyugodt művészi formákat. Az egyház mindig büszke volt ezen hatalmas kulturmunkájára. Csak a múlt században jutottak hangadó szerephez az ultrakonzervatív zsörtölődők. Az egyház és művészet érintkezése akkor szűnik meg, midőn a klérus a janzenizmus, febronianizmus, jozefinizmus hatása alatt ellanyhul és a világiak vallásossága a francia felvilágosodottság és forradalom folytán ellapul. A klérus azóta nem tudta megtalálni a régi kapcsolatot a művészetekkel. Kétszeresen nehéz volt ez neki, mert hisz a világi művészetek is a réginek másolásában merültek ki. A múlt századi archeológiai iskola nevelt ugyan néhány neves egyházi férfit, akik azonban Reichenspergerék lidércnyomása alól nem tudtak felszabadulni. Lassankint ezek is kihaltak vagy elhalnak s nincs ki nyomukba lépjen. Az ifjú klérus minden ambíciója, amennyiben a lelképásztorkodást átlépi, politikai vagy szociális térre irányul.

A modern művészeteknek az egyházba való behatolását megnehezíti az egyházak nagy részének minden modernnel szemben tanúsított merev elzárkózása. Minthogy a modern áramlatok súlyos sebeket ejtettek az egyházon, most mindent a límine elutasítanak, amin a modernség vignettája van. Sokan nemes ambícióval dolgoznak azon, hogy az új áramlatokból kihámozzák a használhatót,¹ hogy az egyházzal lefejték a századokon át reá tapadt felesleges ballasztot, amely a XX. század emberét elidegeníti tőle, de ezeknek száma aránylag még kevés és egyeseknek² dogmatikai eltévelyedése bizalmatlanná teszi a nagy klérust, amely a napi kemény munkában nem ér rá a kiválasztás nehéz művét önmaga elvégezni. A klérus a belső megújódást és megújítást komolyan veszi; erkölcsi tartalmas-

sága és komolysága az apostoli időkével vetekedik. De mint minden reformációnak, úgy ennek is megvan az erőszakos és túlzó jellege. A túlbuzgók túllőnek a kitézött célon. Újabban a Pascendi enciklika túlon túl szigorú magyarázata következtében egyesek a modern áramlatok elítélésében igen messze mennek. A tüzesfejű és kiskaliberű elmék uralma beállott; a higgadtak, de nem kevésbé jóakarók, elcsendesedve félrevonulnak és várják az első áradat rohamosságának elültét. A teológiában az exkluzív skolasztikus rendszer, a nevelésben a férfiatlan piétizmus, a politikában a céltudatlan handabazás szelleme, a művészetben a bizanci rigorigmus válik eszményképpé. Jellemző, hogy Stolz Albán, híres német egyházi író állítását — miszerint a vallásos képeknek nem szabad művészi értékűeknek lenni, mert az esztétikai szép és gyönyör elvonja a híveket a vallásos elmélyedéstől és áhítattól — a Deutsche Gesellschaft für christliche Kunst legutóbbi ülésén ellenmondás nélkül lehetett reprodukálni. Ezen ultrakonzervatív irányzat a klérusnak esztétikai képzetlenségével kapcsolatban az egyházi művészetek scylláját képezi.

A charybdis a művészek partjáról fenyeget: az egyházas szellem hiánya. Paradoxonnak fog látszani és sokakban megütközést fog kelteni, ha azt állítom, hogy ez utóbbi a kisebbik baj. Mert, mint kulturemberek, szinte óhajtuk, hogy a világnak mai vallásos fel fogása visszatükröződjék az egyházi művészetben is. „Der Zeit ihre Kunst“ — ne csak a bécsi Secessio palotájának homlokzatán ragyogjon,¹ hanem az egyházi művészeteken is. Nekünk époly becses Michelangelo klasszikus titánkodása, Rafael lírizmusa, Ghirlandajo amatőr választékossága, Tiziano királyi lendülete, Rembrandt komor fönsége, Rubens könnyed eleganciája, mint Fra Angelico áhítatos bensősége. Semmi kedvünk sincs Biagio di Cesena-val Michelangelo Utolsó ítéletét levakarni. Az egyháznak, mint kulturfaktornak pedig, szinte drága kincse lehet, ha korunknak egy darab kultur-dokumentumát fogja meg-

¹ Prohászka: Modern katolicizmus. Budapest, 1907. — Erhardt: Der Katholicismus im XIX. Jahrhundert. Wien, 1904. Bonomelli, cremonai püspök.

² Thyrell, Loisy, Murri.

¹ Hevesi: Österreichische Kunst des XIX. Jahrhunderts. Leipzig, 1903. 290. o.

örizni, amennyiben nem ellenkezik homlok-egyenest céljaival és az emberi szellem vallásos vergődését örökíti meg. Az egyház sohasem vállalkozott Omár kalifa szerepére, aki az alexandriai könyvtárt felégette, hanem megörizte a sybillák könyveit is. Minket, modern hívőket, nem zavarnak ezen korszerű mellékzöngék; ellenkezőleg, emelik hangulatunkat. Vallási tartalmat úgysem akarunk magunkba szuggeráltatni; azt tanulmányainkból és szívnkből meritjük. Nekünk a templomi művészet csak hangulatunkat ébreszti fel és szellemi emelkedettségre vezet. Az egyszerű híveket pedig nem zavarják e finom nüánszok, hiszen századokon át áhitattal imádkoztak hasonló szellemű művek előtt. Bennük az esztétikai szép, a köznapitól elütő artisztikus megjelenítés a természetfölöttinek dicsfényét reprezentálja. Amellett a mai modern művészek, akik önelkük sugallatából közelítenek a szent felé, oly pszihikai diszpozícióban élnek, amely egyháziatlan természete dacára képesekké teszi őket vallásos művek létrehozására. Tisztelettel állnak a bibliával szemben és az emberi szellem legszebb termékének tartják. Krisztust még Renan is rajongó szeretettel övezte s benne a szeretet csodáját ünnepelte;¹ a szentek igen nagy része az alapos történeti buvárlás útján mint az emberiség jötevői és hősei tündökölnek.² Azonfelül a katolicizmus poézise megihlet nem egy monista szellemű lelket is. Mindezen körülmények összeszővődnek arra, hogy az isteni gondolatban kiengesztelődést, vigaszt, megnyugvást kereső modern hívő léleknek megfelelő hangulatot teremtsenek. Erősen hangsúlyozni óhajtom, hogy ezen mesterekben csak a teremtő motívum nem egyházas; a megjelenítési mód teljesen korrekt annyira, hogy aki e művészek lelkiállapotát nem ismeri, aligha fogja sejteni az alkotás hangulatát. E felette finom pszihikai nüánsz megértésének nyitja ott keresendő, hogy az őszinte emberi érzés szt. Ágoston mondása szerint „anima naturaliter christiana“.

Az egyháziaknak már kényszerből is meg kell barátkozniok ezen gondolattal, ha nem akarják a művészeti igényeket körükből véglegesen kiküszöbölni. Mert ez idő szerint az egyház szigorú felfogása szerint való igazi katolikus és nagy tehetséget egy személyben nem ismerünk egész Európában. A vallásos életnek most mutatkozó renaissance-a pedig még sokáig nem fogja annyira áthatni az embereket, hogy a művészeknek egyházas szellemű, korrekt világnézetük legyen és belőle az egyház felfogásának teljesen megfelelő műveket alkossanak. A most működő, jó katolikusoknak elismert művészek vagy igen közepeszerű tehetségek, vagy csak megbízások kedvéért hangoztatják vallásosságukat. Az egyház tehát vagy befogadja a modern vallásos, de nem egyházi művészetet, mint megtette bölcső korában,¹ vagy kiskaliberű művész-mesteremberekre bízva munkáit, lemond kulturmissziójáról és művészete a bizáncinak gyászos sorsára jut, amely az athoshegyi festőkönyvvel² elvágta fejlődésének és életképességének fonalát.

Ezen evolucionista, modern művészettel szemben az egyháziaknak fő kifogása a modern művészetek kiforratlansága és hóbortja. Nem lehet oly monumentális megbízatást, mint egy templom, kísérletezés tárgyává tenni, sem a hívők áhitatát mindenféle sajtószertű újdonsággal megbontani vagy megbotránkoztatni. Az ilyenfajta felfogás egészen új az egyházban és a marasmus senílisnek gyászos jele, ami ellen az egyháznak erélyesen kell tiltakoznia, ha a jövő szellemi koncertjében multjához méltó helyet akar elfoglalni. Az egyház — mint láttuk — eleddig sohasem húzódott a művészeti újtástól, még akkor sem, midőn a renaissanceban az elpogányosodás veszélye fenyegette. Sőt minden stílbéli kísérletezés épen egyházi műemlékeken folyt s az egyház nem várta be az új stílus kiforrottságát. Ezen eljárása ismét nagy dicsőségére

¹ Renan: *Vie de Jésus*. Paris, 1863.

² Joly: *Psychologie des saints*. Paris, 1898. — *Acta Sanctorum* Bolland. 1643—1887.

¹ Wilpert: *Die Malereien der Katakomben Roms*. Freiburg, 1903.

² *Ἐπιγραφαὶ τῶν ζωγράφων*. Kraus: *Geschichte der christ. Kunst*. Freiburg, 1896.

szolgál, mert az új stílusok kísérletező kezdeményezései nagy értéket képviselnek a művészettörténészek, amatőrök és kulturhistorikusok szemében; az emberi szellem kialakulásának izgalmas problémáját világítják meg. Tény az, hogy a művészetekkel foglalkozó egyháziak most sem idegenkednek a modern művészeteknek befogadásától, sőt a szigorú elveiről és életmódjáról híres, reformált beuroní bencésrend művésziskolája már 1868-ban kísérletezett a modernizmussal.¹ De tegyük fel, hogy a modern stílus az egyház nélkül alakul ki, az egyház ismét ugyanazon helyzetbe fog jutni, mert az új templomstílus megoldása ismét csak újabb kísérletezés útján fog megtörténni. Amint a román, csúcsíves, renaissance, barokk, rokokó palotából, lakóházból nem lehet ugyanazon stílus templomot megalkotni, úgy leszünk a modernnél is. Csak a szellem azonos, — létfeltétele, szükségletei, kifejezés-módja, konstrukciója teljesen elütő. Ornamentációval és dekorációval nem lehet stílust teremteni. Azonkívül nem szabad megfeledekezünk, hogy az emberi lelkek differenciálódottsága, az individualizmus mind erősebb kifejlődése lehetetlenné teszi a zártkörű, egységes stílusokat a jövőben.² Amint már a renaissanceban az „uomo singulare“ viszi a vezető szerepet, úgy, sőt fokozottabb mértékben fognak elütni a jövő művészet egyéniségei. Itt késlekedni bűn, mert „minden perc egy halál“. Az ily gondolkozás mellett az egyház ismét el fog maradni egy félszázaddal, és méltán rá fog szolgálni elleneinek vádjára, hogy a haladásnak kerékkötője.

Művészeti hóbortot emlegetni pedig legalább is nem tanácsos annak, aki a művészet terén komoly ember, kellő készületségű szaktekinetly számba akar jönni. Mert ezen vádaskodása alapos gyanuba hozza nemcsak a modern, hanem a régi művészetek terén való alapos tudását és ítélőképességét is. Ezen népszerű és túllöntudatos kijelentés azt bizonyítja, hogy kimondója nem tud különbséget tenni az

igazi és talmi művészet között. Tudniillik a régibb korokban sem teremték a zseniális tehetségek minden bokrban és így az égis magasztalt antik művészetben van épen annyi gyarló mesteremberi, műhelymunka, akár a középkoriban vagy a mostaniban. Talán csak a tömegmennyiségben van eltérés, de nem a viszonylagos értékben. A múzeumok, amelyeknek célja a művészeti folyamatosságot egészében bemutatni, akaratauk és rendeltetésük ellenére némileg megzavarták az emberek értékelési képességét. A modern művészet hóbortját emlegetők rendszerint ezen kategóriába tartoznak és nem tudnak különbséget tenni valamely mű művészet-, azaz kulturtörténeti értéke és valódi művészi becse között, s azért minden régít művészi bevégeztségsűnek tartanak. Vannak pedig ott is minorum gentium dii; s ha a modern művészetek terén a szám nagyobb, annak oka a nagyobb kereslet és a szellemi termelés szabadsága. Eszünkágában sincs azt állítani, hogy a modern művészetben minden arany, ami fénylik. Esetről-esetre mi küzdünk a legelkeseredettebben a tehetségtelen voluntörök ellen, de vízözönt nem kívánunk az egész modern művészetre, hanem szeretettel óhajtuk egyengetni az új művészet töretlen útját. Mert nehézségei óriásiak. A múlt századi művészietlen akadémiizmus által megszakadt nagy tradíciókat kikeresni és a jelennel összefűzve tovább fejleszteni, nem csekély feladat. Midőn a művészek a múlt század harmadik részében tudatára ébredtek annak, hogy az akadémia recipéi alapján a réginek utánzásával vagy másolásával nem lehet igaz művészetet teremteni, a kátyuba rekedt művészetet nem lehetett egy rántással kimenteni. Nem maradt más hátra, mint fáradságos kísérletezéssel törtetni a kítűzött cél felé. Minthogy a modern művészek monumentálisabb megbízást nem kaptak és a művészeti hazugság a legkiáltóbban a festészetben és az iparművészetben nyilvánult, az úttörők először ez irányban kísérleteztek. Megismétlődött a kora-renaissance nagy dívina commediája, midőn az építészetben és iparművészetben az ornamentikában kezdett ingerkedni a klasszikus művészet szelleme, a festészetben és szobrászatban

¹ Fieber: A beuroní művésziskola. Magyar Szemle 1906. — Művészet 1906.

² Márkus: A stílusról. Magyar Szemle 1906.

pedig a természethűség jelentkezett félénken. A renaissance sem pattant ki minervaként kész fegyverzettel, amint hogy minden stílus lassú kifejlés útján találta meg sajátos irányát. Ezen kifejlés ugyan soha sem volt századokra terjedő, mint egyes túlbuzgó antimodernista egyháziak vélik¹ és ezáltal a modernnel szemben való várakozó álláspontjukat igazolják. A modern művészet alig három évtizedes múltjával már is szép eredményeket ért el. Reformját szintén nem mindennek alapos felforgatásával végezte, hanem inkább a könnyebb kezelésű dekoratív, iparművészeti és festészeti művekkel kezdte.

A festészetben és szobrászatban szédítő gyorsasággal járta meg az igazi dicsőség útját, míg az építészetben és iparművészetben sokáig ingadozott. E két utóbbiban nagy szerepet nyert a vas mint új konstruktív elem, s ezen anyag természete egy időre megtéveszti a tervező művészeket: mindent mint vonalat és lécezt látnak. Hozzá hasonló és természeténél fogva dekoratív célokra alkalmas a hosszúszerű virág, s e kettőből alakul ki a vonalas „Jugendstil“, amelyben a franciák és Henry van de Velde tagadhatatlanul gyönyörű munkákat készítettek, de magában véve fejlesztésre alkalmatlan és az élelmes gyárosok keze alatt karrikatúrává nyomorodott.² A Jugendstil és a neoimpreszionisták érdekes és tanulságos, de nem egyszer szertelen alkotásai rossz hírbe hozták a modern művészetet. Midőn azonban egy művészeti irány felett ítéletet mondunk, nem szabad annak kínóvéseit mint főtényezőket előtérbe tolnunk, különben úgy járunk mint a barokkal, amelynek jogosultságát és művészi voltát keserves harc árán kellett elismertetni.³

Aki a modern művészetet egész terjedelmében ismeri, és a régihez való viszonyát átérti, megvallja „Et hic dii sunt“; — itt is vannak félistenek.

Az igazi, vérbeli művészek most három úton törekszenek a modern művészeti ideált megközelíteni. Az első csoport a történelmi alapon áll és abban keres inspirációt, anélkül hogy szolgálilag másolná. Az építészetben inkább a lendületeket, mint a formákat, a festészetben a technikát és hangulatot, a szobrászatban a vezető elemeket, anyagszerű eljárási módokat tanulmányozza. A régi művészet csak megindítója azon pszíhikai folyamatnak, amely új eredményeket termel. Érdekes, hogy a modern történelmi iskola miként bővíti ki repertoírját. Nem csupán a klasszikus és keresztény stílusok talajából sarjadoztatja ki tervezeit, hanem bejárja a régi ázsiai és egyiptomi kulturterületeket is ihletet keresve. De erősen kiemeljük a XIX. század és a modern történelmi iskola differencia specifikációját: az ihlető szellem átérzését és az általa való művészi megtermékenyülést itt, a szolgál, formai másolást és variálást ott. Ezen történelmi iskolának most legnagyobb szerepe van Németországban az építészetben, míg Angliában inkább az iparművészet kapcsolódik a történelmi stílusok emlékeihez. P. Lenz, a beuroní bencések művésziskolájának első vezetője, a Szent Mór-kápolnában szellemben méltó alteregója az évezredekkel előbb elhunyt egyiptomi építésznek.¹ Kár, hogy idővel teremtő szelleme elszállt és merev másolásban sekélyesedett el. Ugyancsak a fáraók és Asszíria művészete befolyásolta a bécsi modern építészeket, akik Wagnerrel² és Olbrichchal élőkön főként a monumentális vonalsziluetteket és a fénymázos burkolás szépségeit modernizálták világi épületeiken. Wagner egyúttal a legmodernebb egyházi építészetnek is kiváló mestere, de enemű tevékenységéről a harmadik csoportban lesz szó.

Antik - klasszikus elemeket sejtetnek Brurein³ temetőkápolnái és Berndl, müncheni építész, krasznahorkai Andrassy-mauzóleuma,⁴ amely utóbbi a magyarországi modern

¹ Beissel. i. m. Stimmen aus Maria-Laach. 1908. II. — Muthesius: Kunstgewerbe u. Architektur. Jena. 1907.

² L'art décoratif. 1897—1907. — Lux: Das neue Kunstgewerbe in Deutschland. Leipzig. 1908.

³ Gurliitt: Geschichte des Barockstils, etc. Stuttgart 1887—89.

¹ Fieber: A beuroní művésziskola. — Magyar Szemle 1906. — Kunst u. Künstler. 1906.

² Wagner: Moderne Architektur. Wien. 1902.

³ Berliner Architekturwelt 1906.

⁴ Kunst u. Handwerk. 1904.

műalkotások java sorába tartozik. Gigantikus tömegtagozással válik ki Kreis¹ Bismarck-mauzoleum tervezete.

Az ó-kori keresztény építészet nyomain jár Schmitz² sírkápolnájával és Pehrens hageni protestáns templomával.³ Ugyanezen úton, de kevesebb szerencsével mint utánzói ösztönrel igyekeznek előre a beuroní iskola legifjabb hajtása, amely a bizánci művészet szolgálai másolásában leli örömét. — Román formakörben mozog két kiváló mester Curjel és Moser⁴ a baseli szent Pál-templomnak különösen eredeti és kellemes belső térhatásával és finom ornamentikájával. Ugyancsak román talajon sarjadt, de egészen sajátos színezetet nyert Reuters falusi templom tervezete,⁵ amelynek kiváló erénye, hogy a szokásos monumentalitás nem nyomja agyon a szerény kis falusi templomot. — A régi történelmi iskola által halálra kiszípolozott csúcsíves stíl új életet nyert részben Kröger⁶ által, aki a kieli Ansgar-templomot észak-német oromhomlokzattal élénkítette; részben Möckel⁷ által, aki a berlini Versöhnungskircheben páratlan építészeti invencióval mozdította ki a csúcsíves stílus hagyományos szerkezeti felépítését. Modern anyagot és szerkezeti formát alkalmazott Weidenbach⁸ a drezdai Lukács-templom vasbetonos boltozásánál, amelyet Gussmann meglepő gazdagságú és izlésű dekoratív festéssel igyekezett még hatásosabbá tenni. — Ezek után a történelmi folytonosság megszakad, amennyiben a renaissance egyetlen modern mestert sem inspirált alkotásra. Wagner templomán csak nyomokat hagyott. Helyette inkább a hazai barokkhoz fordultak különös előszere-tettel, aminek okát talán abban kereshetjük, hogy egyrészt a protestáns államokban a barokk egykorú a hitújítással s így a protestáns hívekre nézve nem érződik ki a katolikus történelmi emlék, másrészt némi újdonság ingerével bír, amennyiben a XIX. század

történelmi iskolája a barokk formákat majdnem teljesen elhanyagolta a templomépítészetben, míg a világiban utóbb szédületes arányokban rontotta meg a művészi izlést. A barokkból kiindulva és némi renaissance lendületeket felhasználva, Kröger¹ mutatta be nagy zsenialitással, mint lehet a történelmi formákat továbbfejleszteni és teljesen átegyéníteni. A charlottenburgi, breslaui evangélikus templomok gyönyörű arányú felépítésük, festői tagozásuk, nemes egyszerűségük, őszinte anyagszerűségük, és különösen a breslauinak teljesen eredeti és mesésen művészi izlésű belső kiképzése folytán első helyet biztosítanak Krögernek a modern egyházi építészek sorában. Kedves Kotéra² népies barokk falusi temploma is, faszindelyes fedésével.

Ezzel egyúttal elérkeztünk a második csoporthoz, amelynek építész-művészei a népies művészethez fordulnak és a nemzeti szellemet akarják belelehelni akár a monumentális alkotásokba is. Ez nem oly könnyű dolog, mint első pillanatra látszik, mert most nem egy általános európai stílus nemzeties feldolgozásáról van szó, mint annak idején a történelmi stílusok korában,³ hanem egészen egyéni, sajátos, nemzeti teremtésről — a semmiből, illetve a néplélekből és a szegényes nemzeti, népies művészeti elemekből.⁴ Innét van, hogy első kiindulásában a nemzeties építészet nagyobbára ornamentációval érte be, míg végre a finn Saarinen⁵ a párisi világiállításon ámulatba ejtette az építészvilágot zamatos, nemzeti konstruktív alkotásával. A nemzeti elemnek ezen erőteljes felkarolása a finn és skandináv nemzeteken kívül a magyar modern építésznek egyik fődicsősége. Nálunk az első átmeneti kísérlet pálmája Lechnert⁶ illeti meg, aki a kőbányai templom építésével hirdette először a nemzeti stílus jogosultságát és

¹⁻³ Gurlitt. i. m.

³ Müntz: Histoire de l'art pendant la renaissance. Paris. 1889—95.

⁴ Lechner: A magyar formanyelv. Budapest, 1906. — Malonyay: A magy. nép művészete. Budapest, 1907.

⁵ Magyar Iparművészet. 1900. — Lippich: A finnnek és a finn művészet. Budapest, 1908.

⁶ A Ház. 1908.

¹ Scheffler: Moderne Baukunst. Berlin. 1907.

² Gurlitt: Kirchen. Stuttgart. 1906.

³ Lux. i. m.

⁴ Jahrbuch der bildenden Kunst. 1904.

⁵ Berliner Architekturwelt. 1905.

⁶⁻⁸ Gurlitt. i. m.

lehetőségét. Igaz, hogy nála is akkor még inkább csak dekoratív szerepet játszott, de a jeget megtörte s utat egyenetelt oly izléses és művészi alkotásoknak, amilyenek Jónás¹ végtelenül költői útszéli kápolnája, Thorockai—Vigand² falusi temploma, Goll³ monumentális arányú templomtervezete, Kann⁴ egészen eredeti és főképp új nemzeti szerkezetre törekvő, Márkus⁵ igénytelen, de művészi átértett falusi templomtervezete, Kós⁶ és Mende⁷ vázlatai. Különösen nagy tere nyílik vidéken és falvakban, ahol a nép lelkéből nő ki és a néphez szól.

Angol-, Francia- és Németország a modernizált történelmi stílusokon kívül a nemzeti elemre kevés súlyt fektet, s azért ezen országokban ezen művészi iránynak alig akad képviselője. Nálunk már sokkal erősebb a kozmopolita irányzat és a szintetikusabb művészeti felfogás, amely teljes eredetiségre törekszik.

Angliában tudunkkal még csak egyetlen modern templom épült.⁸ Franciaországban a belső dekoráción indult meg a modern egyházművészet, s Besnardnak⁹ sikerült először diadalmaskodnia az egyháziak túlzó konzervatívizmusán. A legtöbb eredetiséget, törekvést, átértést és igaz artisztikus szellemet tanúsítanak a német mesterek, akik egészen sajátos belső élményeiknek és érzéseiknek engednek, elvonatkoztatva minden ismert formától. Ezek a legerősebb és legértékesebb tehetségek, de egyúttal legkönnyebben síklanak ki az esztétikai szép pályájából. Az esztétikusok dolga az igazi istenadta tehetséget kikeresni és a tehetségtelen epigonoktól elválasztani. Az ilyenek pedig bár csekély, de mégis szép számmal vannak: különösen három mester magaslik ki soráikból nagyarányú építkezéseivel. A már fennebb említett bécsi mes-

ter, Wagner,¹ aki az alsó-ausztriai tartományi kórház templomának tervezésével megmutatta, hogy az igazi modern zseni csodás virtuozítással tud megbirkózni a kultusz igényelte térbeosztással, az egyházi hangulat impozáns természetével és a modern díszítő művészet termékeivel. Wagner ezen alkotása azért is felette szerencsésnek mondható, mert ment a modernség minden lázától és szenzációjától, s így az átmenetet kitűnően közvetíti a régi és modern irányzat között. A bécsi akadémia pályaterve² még a legmerészebb álmokra is feljogosít, ha Wagnernek ezután is alkalma fog nyílni templomtervezésre és épen az akadémia-modell irányába tart, mely valóságos kószimfónia szertelenség nélkül. Wagner mellett Schilling és Gräbner remekelnek. A dresdeni szent kereszt,³ a dresden-strehleni Krisztus,⁴ a klostergraben evangélikus,⁵ a zwickau Luther-templom⁶ őseit felkutatni a legszorgosabb műtörténelmi nyomozás alapján is alig lehetne. Nyugodt monumentalitásuk dacára a tetszetős kecsességet sem nélkülözik, amit részben ötletes tagozás, részben a nagy főszakok közé ékelt plasztikai dísszel érnek el. Wiesa-ban⁷ ugyanők ideális szépségű falusi templomot építettek. Kissé súlyos formákkal, de felette festői tagozással jeleskedik Reuters⁸ hegyi temploma. Az 1906-iki dresdeni nagy iparművészeti kiállításon Schumacher⁹ szerzett kellemes meglepetést egy protestáns templom eredeti nagyságú kasírozott tervezetével. Tèrmegoldás, harmonikus összhatás, gyönyörű részletkidolgozás, gyakorlati tervezés és hangulatos színarrangement által felejthetetlen benyomást tett a szemlélőkre. A kiállítás clouja a kis protestáns esketési kápolna volt, amely igénytelen egyszerűségével, de hangulatos színhatásával mint vallásos építészeti költemény hatott. Ellenben nagyon gyenge alkotás volt

¹ Magyar Pályázatok. 1903.

²—³ Művészet. 1907.

⁴ Művészet. 1903.

⁵ Művészet. 1904.

⁶—⁷ Magyar Iparművészet. 1908.

⁸ Sinclair: Church architecture. London. 1900.

⁹ Hevesi: Acht Jahre Secession. Wien. 1906. — L'art décoratif. 1902.

¹ Die Kunst. 1907/8.

² Wagner: Moderne Architektur. Wien. 1902.

³ Die Kunst. III.

⁴ Gurlitt. i. m.

⁵ Schilling u. Gräbner: Landkirchen. Leipzig. 1904.

⁶—⁷ Gurlitt. i. m.

⁸ Berliner Architekturwelt. 1906.

⁹ Die Kunst. 1906.

Berndt¹ katolikus temploma, amely a primitívizmussal és esetlen biedermeierizmussal való kacérokodásra emlékeztetett. Több mérséklettel és izléssel használta fel a népies motívumokat Kühne² temetőkapornájának megszerkesztésénél.

Nálunk Töry Emil³ »Örökimádás templom« terve papíron maradt örök kárára a magyar építészetnek, mert valóban látványossága lehetett volna fővárosunknak. Mesteri kézzel csoportosította a melléktagozatokat a monumentális hatású főkupola köré; izléses egyszerűséggel, arisztokratikus tartózkodással vezette az ornamentáció vonalmeneteit, s a templom belsejében poétikus intimítást sejtetett.

A modern templomépítészet kérdésének nem kevésbé izgató alfejezete a régi egyházi műemlékek fenntartása.

Ezen kérdés körül is mintegy harminc éves háború dúlt és pedig, sajnos, nemcsak papíron, ami még ártatlan mulatság lett volna, hanem gyakorlatban is, mint főntebb említettük, milliónyi művészeti kárral. A történelmi építész-iskola csak természetesnek találta, hogy a régi műemlékek kijavítását ugyanazon stílusban eszközölje, sőt a félbemaradtakat lehető legkínosabb gondossággal az adott formák szerint kiegészítse és kiépítse. Így nem egyszer megesezt, hogy a régi épületből alig maradt meg valami, talán csak az alaprajzi elrendezés, míg az egész felépítés és ornamentika állítólag teljesen „stílhű“ kiképzést nyert. A purifikáció nemes heve különösen a barokk stíl alkotásait üldözte és pusztította el kérlelhetetlen szigorúsággal. A kijavítási és kiegészítési munkálatokban új gondolatot, újabb formákat, stíllelles újításokat behozni művészeti szentségtörés számba ment. E mesterek teljesen elfeledkeztek arról, hogy minden átmeneti stílus ilyen szentségtörési aktus volt, s ezen állítólagos szentségtörések nélkül úgy a román, mint csúcsíves stílus kialakulása teljesen lehetetlen lett volna. Az egész művészettörténel-

met befejezett, hét pecséttel lezárt kialakulásnak tekintették, amelyet csak megismételni szabad, s fölényes szánakozással tekintettek vissza azon renaissance-, barokk-kori művészekre, akik az előző stílusban épült templomokra új modorú tornyokat építettek, sisakokat raktak, a szentélyekbe új stílu oltárokat helyeztek. Az egész művészeti evolúcióban feltétlenül jártas műépítész csak „tisztá“ munkát végezhetett; a stílvegyítést a régi korok rövidlátó, műtörténelmi képzés híján szűkölködő mesteremberek kontárkodásának tekintette. Azonban nagysokára mégis utólerzte ezt az iskolát a nemezis, s a művészettörténelem Kronosza felemésztette saját gyermekeit, a diplomás műépítészeket. Ugy az alaposabb művészettörténelem történelmi jogok, mint az esztétika pszichológiai indokok alapján igazat adott a lenézett régi mestereknek, s újabban nemcsak néhány Ruskin-tanítvány, hanem az összes műtörténészek, esztétikusok, sőt hivatalos fórumok is elfogadták a jeles műtörténész Dehio¹ jelszavát: „Konservieren, nicht restaurieren!“ Ezen felfogás manap már általánosnak mondható, bármily ujdonság számba is menjen az egyháziak körében, akik még mindig görcsösen ragaszkodnak a „stílszerű“ helyreállításokhoz és pótlásokhoz. Sőt maguk az építészek is kezdik belátni a régi álláspont helyességét, amennyiben régi alatt nem az 1830—70-ig terjedő időkort vesszük, hanem a barlanglakók faragcsálásától fel a XIX. század elejéig. Az irodalmilag is működő műépítészek eme Pálfordulását jelzi Tornow munkája,² amelyben a konzerválás mellett foglal állást, a kiépítéseket feltétlenül ellenzi és csupán az elkerülhetetlen javításokat és toldalékokat véli a régi „stílhű“ formákban készítenedőknek. Pályatársa, Lutsch³ ezen elvekben megegyezik Tornowval, de hangsúlyozza, hogy a javításokat nem a megfelelő stílus bármely változatában, hanem a helyi, hazai nűánszok

¹ Dehio: Denkmalschutz u. Denkmalpflege im 19. Jahrhundert. Strassburg. 1905.

² Tornow: Grundregeln u. Grundsätze beim Restaurieren von Baudenkmalern. Dresden. 1900.

³ Lutsch: Grundsätze für die Erhaltung u. Instandsetzung älterer Kunstwerke. Berlin. 1899.

¹ Die Kunst. 1907.

² Die Kunst. 1906.

³ Magyar Pályázatok. 1903.

233

233. KERESZTELŐ MEDENCE.
 FONTS BAPTISMAUX.
 EN CUIVRE RÉPOUSSÉ.

TERVEZTE LAJTA BÉLA.
 RÉZBŐL DOMBORÍTOTTA GALAMBOS JENŐ.

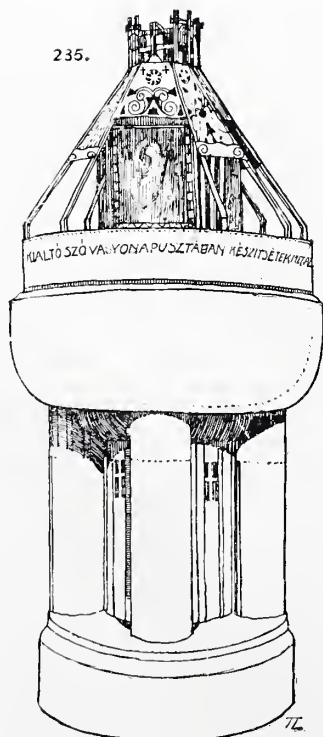
EGYHÁZMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS.

234.

234. A MEDENCE FÖDELE.

235.

235. KERESZTELŐ MEDENCE,
 „A MŰHELY“ KÁPOLNÁJÁBÓL,
 TERVEZTE: TÁTRAY LAJOS.
 FEDELÉT VASBÓL KOVÁCSOLTA:
 IMREGH PÁL.
 MŰKŐ-ALAPZATÁT KÉSZÍTETTE:
 HÄMMERLE ÉS TÁRSA.
 FONTS BAPTISMAUX.

EGYHÁZMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS.

236.

236. ZSOLNAY-GYÁR.
A MEGVÁLTÓ. EOZIN-SZOBOR.
LE RÉDEMPTEUR.
STATUE EN GRÈS LUSTRÉ.

237.

237. ÖRÖKMÉCSÉS.
TERVEZTE: VÉRTES REZSŐ.
RÉZLEMEZBŐL DOMBORÍTOTTA:
JANCSURÁK GUSZTÁV.
ÁLLVÁNYÁT VASBÓL KOVÁCSOLTA:
SÁRVÁRY JÁNOS.
LAMPE INEXTINGUIBLE
EN CUIVRE REPOUSSÉ.

EGYHÁZMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS.

238.

238. CIBORIUM, FESZÜLET, GYERTYATARTÓ ÉS
KEHELY, ARANYOZOTT BRONZBÓL,
TERVEZTE: HENDRICH ANTAL.
KÉSZÍTETTE BITTNER JÁNOS.

CIBOIRE, CRUCIFIX, CHANDELIER ET CALICE
EN BRONZE DORÉ.

239.

240.

239-240.
GOTTERMAYER NÁNDOR:
IMAKÖNYVFEDELEK.

RELIURES
DE LIVRES
DE PRIÈRE.

241.

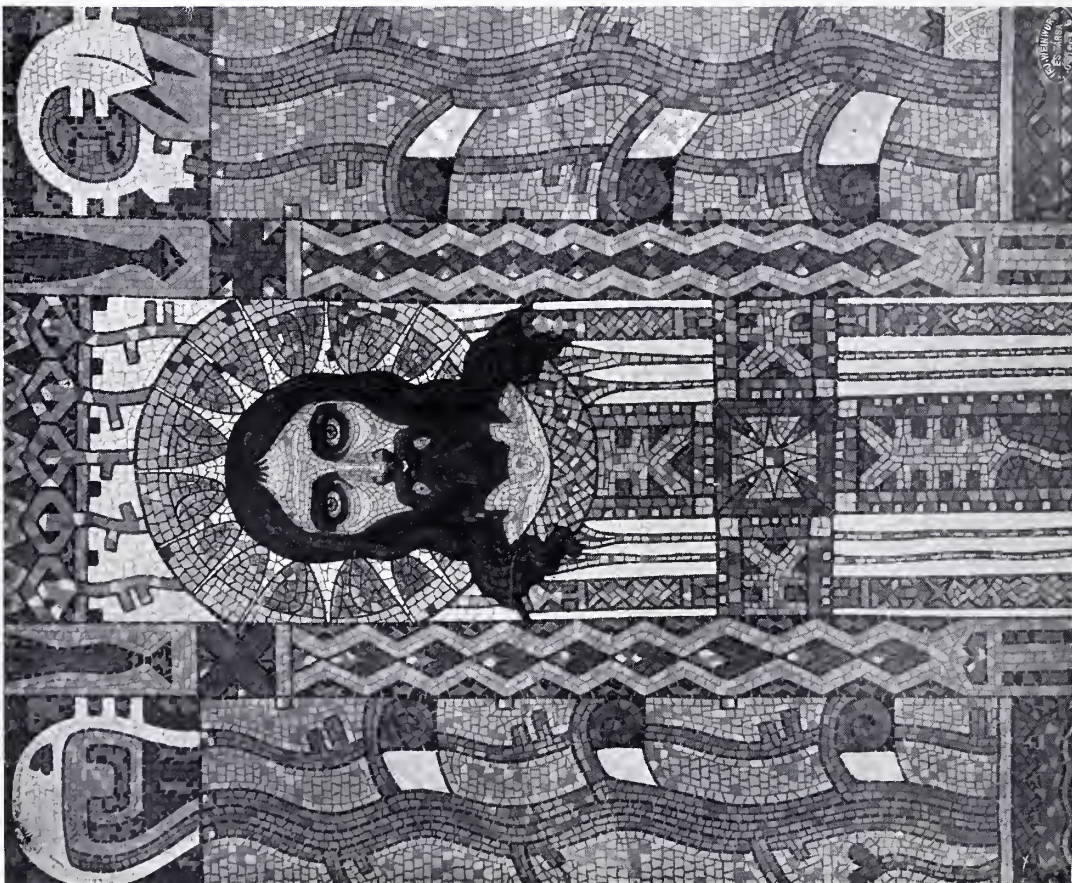
242.

241., 242. ROTH MIKSA : ÜVEGFESTMÉNYEK.

VITRAUX.

EGYHÁZMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS.

243.

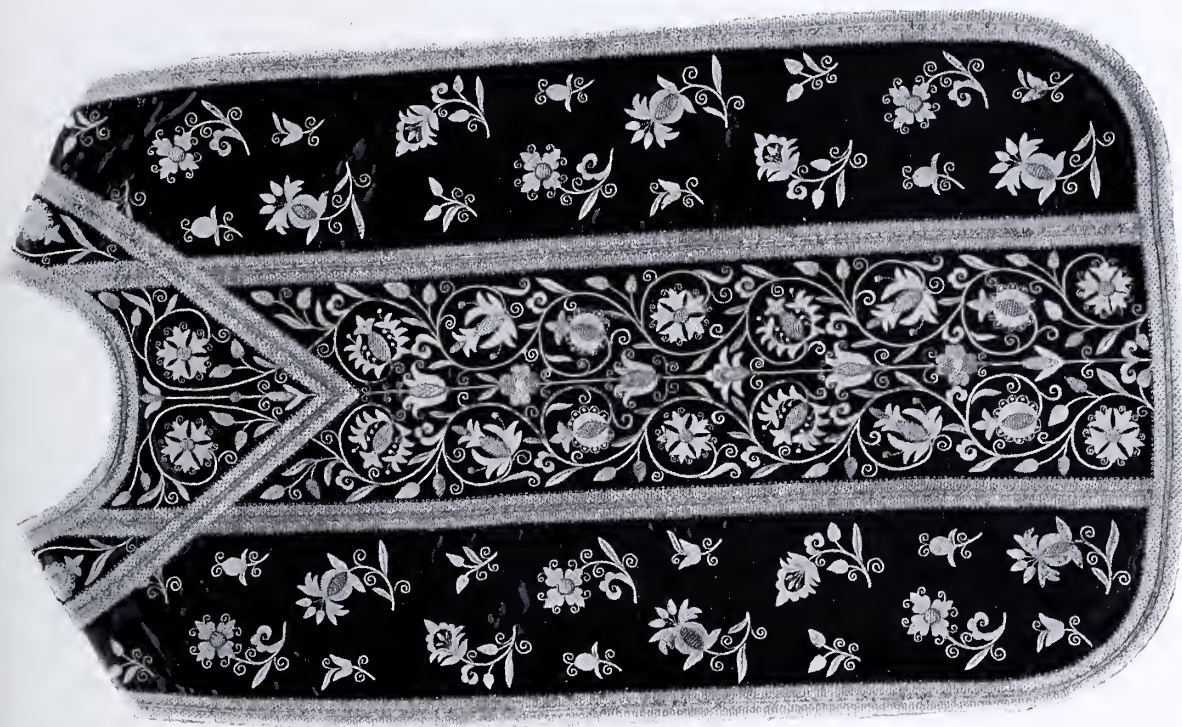
243. MOZAIKKÉP TERVE.
PROJET POUR
MOSAIQUE.

EGYHÁZMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS.

244.

244. ROTH MIKSA:
MOSAIKKÉP.
MOSAIQUE.

246.

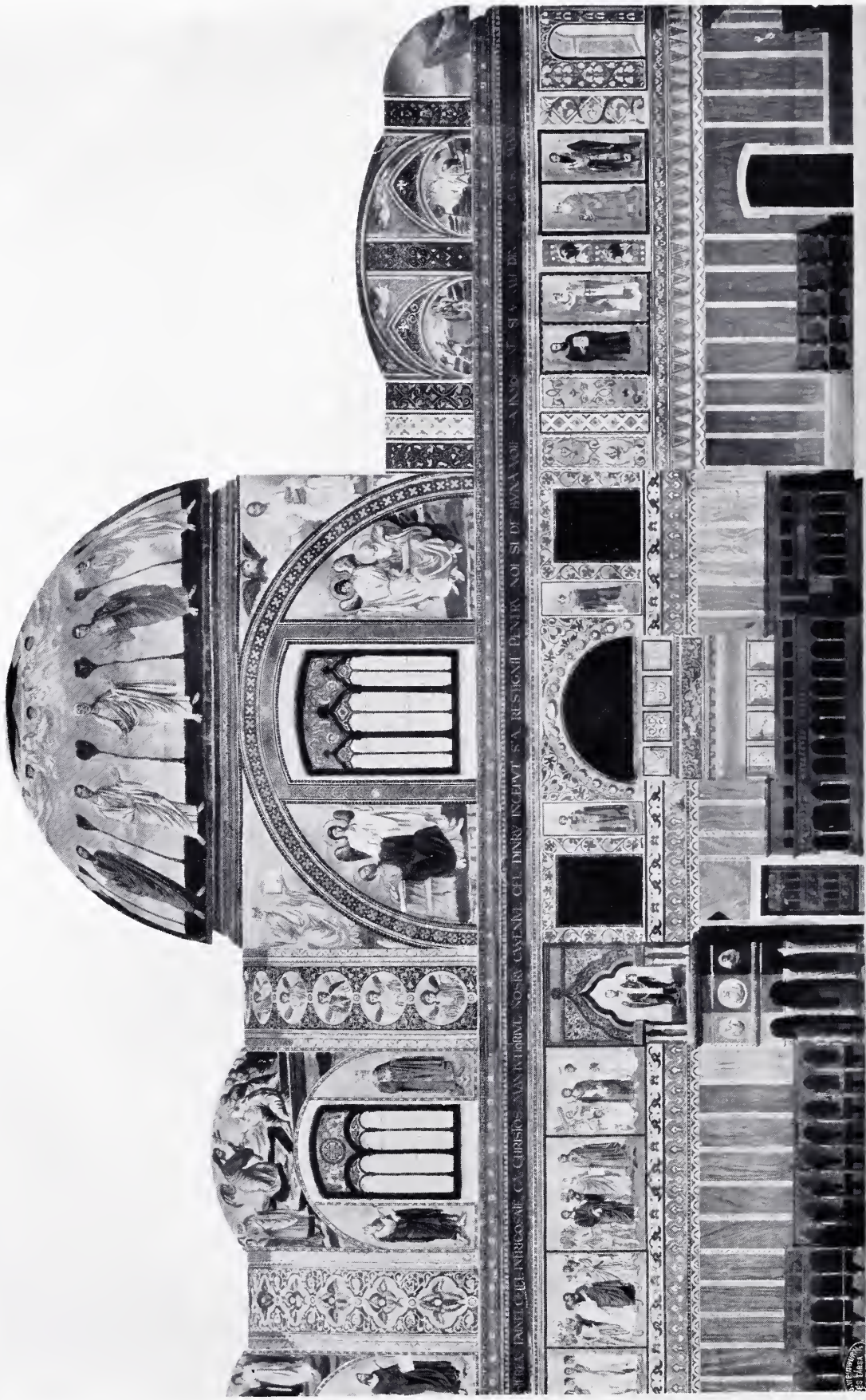
CHASUBLES BRODÉES.

EGYHÁZMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS.

245.

245—246. HIMZETT MISEMONDÓRUHÁK.
 TERVEZTE: HOLLÓSY MÁRIA.
 KÉSZÜLTÉK A POZSONYI IZABELLA HÁZIPAR
 EGYESÜLET CIFFERI HIMZŐISKOLÁJÁBAN.

247. SMIGELSCHEI OKTÁV.
A BALÁZSFALVI ÉRSEKI SZÉKESÉGHÁZ
FRESKODÍSZÉHEZ KÉSZÜLT TERVEZET.

EGYHÁZMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS.

PROJET DE FRESQUES POUR L'A
CATHÉDRALE DE BALAZSFALVA.

250.

A VISZONTLÁTÁS.

CARTON DE FRESQUE POUR MAUSOLÉ.

241

249.

AZ EMBERISÉG BÁNATÁT A KERESZT ALÁ VISZI.

EGYHÁZMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS.

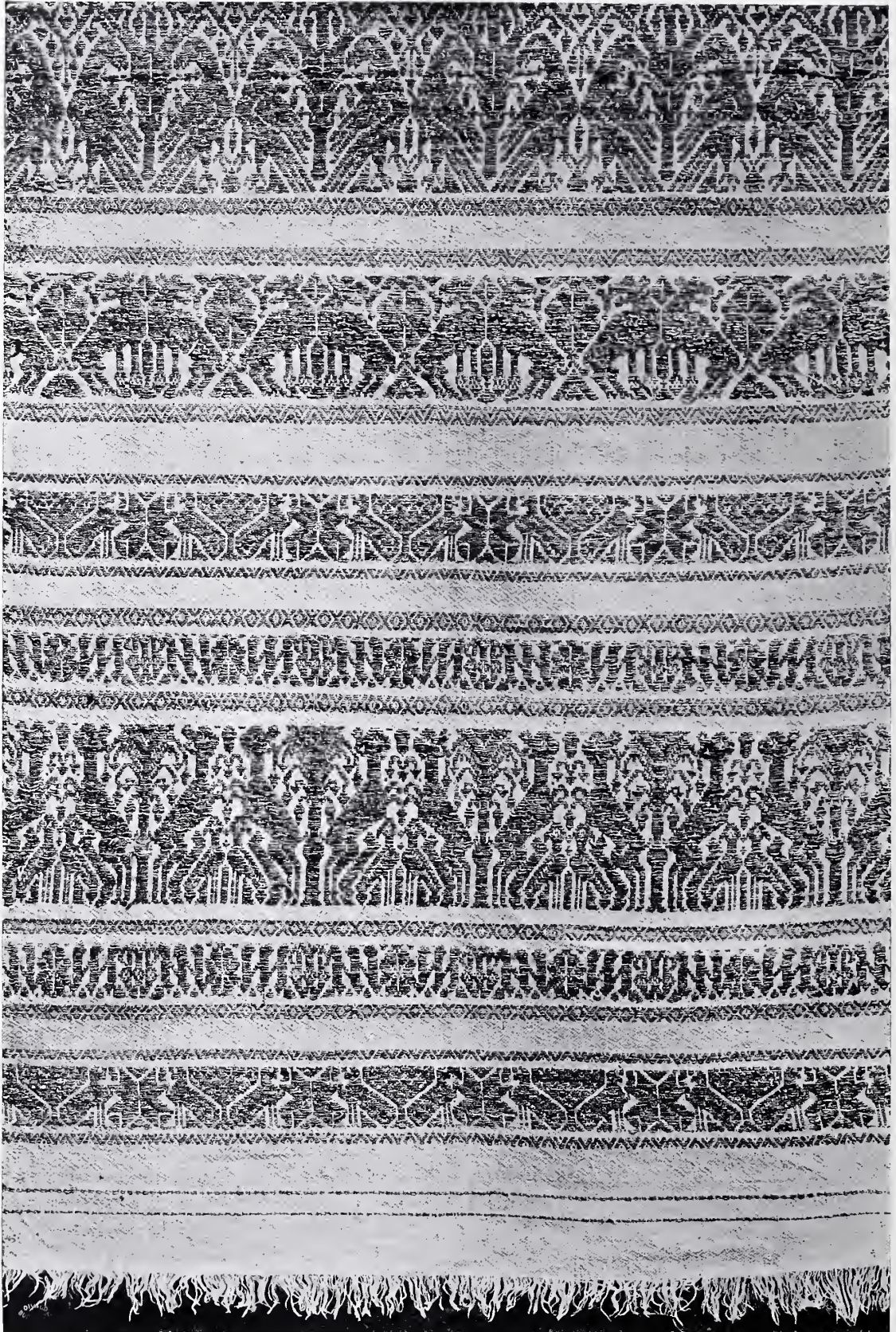

248.

BÚCSUZÁS.

248., 249., 250. KÖRÖSFŐI ALADÁR: A GR. VIGYÁZÓ SÁNDOR-FÉLE RÁKOSKERESZTURI MAUZOLEUM FRESKÓINAK KARTONJAI.

251.

251. SZEPESÉGI BAKACSIN-KENDŐ RÉSZLETE
XVII. SZÁZAD.

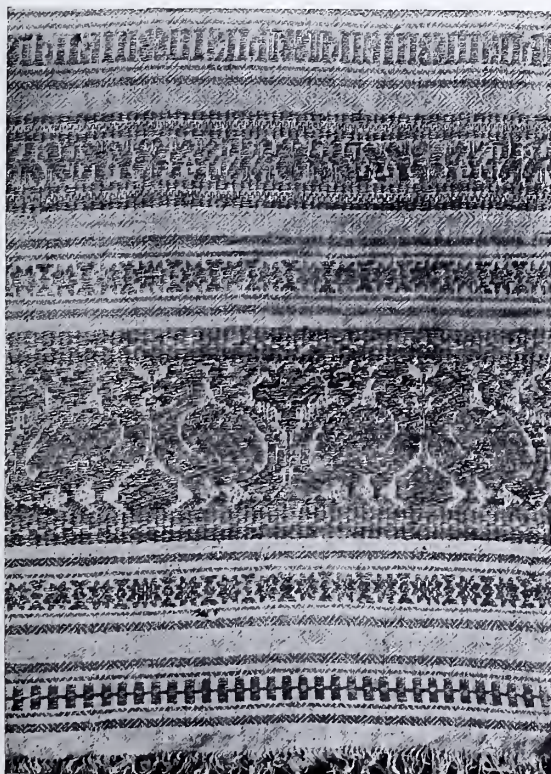
LINGE DAMASSÉ DU XVII. S.
DE L'ARRONDISSEMENT DE SZEPES.

252.

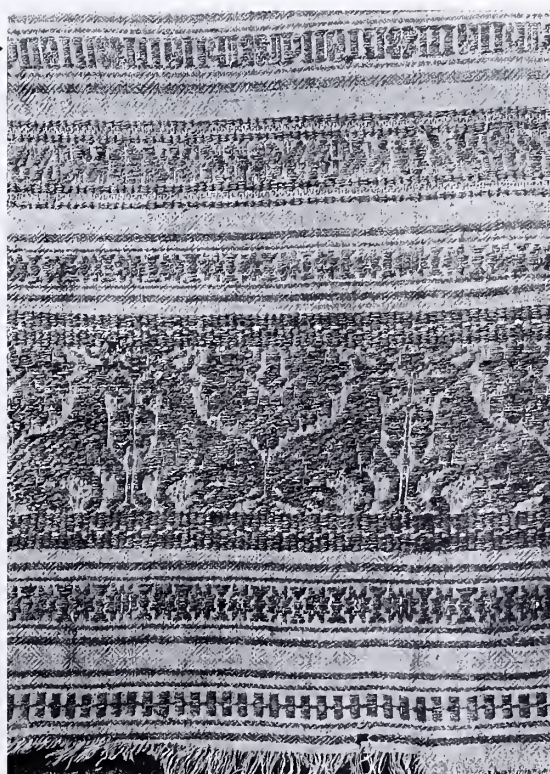
252. SÁRGA GYAPJÚVAL ÁTSZÓTT SZEPESSÉGI
OLTÁRKENDŐ TÖREDÉKKEL. XV–XVI. SZ.

253.

253–254. BAKAC SIN-ABROSZ RÉSZLETEI.
XVII. SZ.

254.

LINGES DAMASSÉS DU XVII. S.
DE L'ARRONDISSEMENT DE SZEPEŠ.

255.

255. A „MŰHELY“ KÁPOLNÁJA.
TERVEZTE: TÁTRAY LAJOS.

EGYHÁZMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS.

CHAPELLE DE
L'ASSOCIATION „MŰHELY“.

betartásával kell végrehajtani. Cloquet¹ szereti a stílegységet az épületekben, de nem tartja megengedhetőnek a Violet-le-Duc-iskola extrém purifikációját, feltéve, hogy az egymásra következő stílusok alkotásai valóban műalkotások. Minden művészt fentartandónak nyilvánít, de visszahőköl és bizonytalanul ingadozik, midőn modern feladatokkal áll szemben. Az egész újabb irodalomban egyedül Ebhardt² áll a történelmi iskola restaurálási programjának alapján. A műépítészek ezen konzervatív magatartásának oka részben a művészi és teremtő lélek szükségszerű elfogultságának és kizárólagosságának pszichikai diszpozíciójában van,³ részben a magas korral járó beidegzettségben, amely újabb impressziók és törekvések befogadására alkalmatlan. Ehhez járul még a gyakorlati műépítészek nagy elfoglaltsága, amely nem enged nekik időt esztétikai továbbképzésre és az irodalomnak folytonos szemmel tartására. Az összefoglalásra rátermettebb, áttekinthetőbb és hivatásuknál fogva minden szellemi termeléssel és felbukkanó újdonsággal foglalkozó művészettörténészek és esztétikusok kivétel nélkül Dehiót követik. Tanúság rá az idevágó legújabb irodalom. Gurlitt⁴ Dehió mellett a legnagyobb érdemekeket szerezte a helytelen restaurálási fanatizmus legyűrésében. Mint elsőrendű szaktekin-télynek, véleménye kiváló súllyal és tekintélylyel bír. Programját röviden e szavakban foglalja össze: „Zweck der Restaurierung soll vor allem das Erhalten sein; man solle das, was zerfallen will, vor weiterer Beschädigung behüten. Man solle es so herstellen, dass man deutlich erkenne, was an einem Bau alt und was neu sei, und man solle das, was man neu hinzufüge, auch stilistisch als neu kennzeichnen.“ Vele egy véleményen van Buls,⁵ aki szintén a régi műemlékek sértetlen, érintetlen fentartása mellett kardoskodik. Minden stíl-

szerű restaurálást „idiotismes modernes“, modern korlátoltságnak nevez. A kiegészítést csak modern stílusban engedi meg. Leroy-Beaulieu¹ a restaurálást erkölcstelen hamisításnak nevezi, s azért a kőben való hamisítást époly kevéssé tudja megbocsátani, mint az okiratbelit. Deri² pszichológiai alapon ellenzi a restaurálást, amit már Ruskin³ is költői lélekkel megsejtett és elragadó ékesszólással hirdetett. Muthesius⁴ a Ruskin által propagált angol felfogásból indulva ki, a restaurálást „an act of sacrilege“, szentségtörő cselekedetnek minősíti. Ugyancsak pszichológiai alapon állva, keményen ostorozza Scheffler⁵ e művészeti megtévelyedést: „Die Ursache dieser seltsamen pseudokünstlerischen Fähigkeiten ist das reactionäre Gelüste, das sich stets dort einstellt, wo die Fähigkeiten zum Fortschritt, zum lebendigen Handeln fehlt.“ Az írókhoz csatlakoznak a hivatalos testületek, amelyek a műemlékek gondozásával foglalkoznak, s jóvá akarván tenni elődeik számtalan hibáit, közös akarattal foglalnak állást a régi restaurálási elv ellen. Az angol Society for protection of ancient buildings (London) a műemlékeket csak olyatén javítja ki, hogy az összeomlástól megóvja; inkább csak megerősít, alátámaszt és összepántol. Pótlásokat és hozzáépítéseket modern stílusban eszközöltet. A svájci bizottság⁶ a stílszerű restaurálást „an der Nase geführt werden“ nevezi, mert a hamisítottat korhűnek akarja feltüntetni. Az osztrák művészegyesület azt állítja: „die sogenannte Restaurierung ist die schlimmste Art der Zerstörung von Bauwerken“, és Riegl⁷ az osztrák műemlékbizottság megbízásából a műemlékeknek mai meglévő állapotukban való fentartását kívánja. A németországi szakem-

¹ Leroy-Beaulieu: *L'amé des monuments*. Paris. 1892.

² Deri: *Psychologische Bemerkungen zur Wiederherstellung alter Baudenkmäler*. Berl. Archit. 1906.

³ Ruskin: *Seven lamps of architecture*.

⁴ Muthesius: *Centralblatt d. Bauwer.* 1897.

⁵ Scheffler: *Moderne Baukunst*. Berlin 1907.

⁶ Zemp: *Jahresbericht der Schweizerischen Gesellschaft für Erhaltung hist. Kunstdenkmäler*. Zürich. 1903.

⁷ Riegl: *Der moderne Denkmalkultus, sein Wesen u. seine Entstehung*. Wien. 1903.

¹ Cloquet: *Revue de l'art chrétien* 1901—2.

² Ebhardt: *Über Verfall, Erhaltung u. Wiederherstellung von Baudenkmalen*. Berlin. 1905.

³ Popp: *Maler-Aesthetik*. Strassburg. 1902.

⁴ Gurlitt: *Kirchen*. Stuttgart. 1906.

⁵ Buls: *La restauration des monuments anciens*. Brüssel. 1903.

berek évről-évre megtartott ülésükön hasonló állásponton állnak.¹ A magyar műemlékek bizottsága eddig nem foglalt hivatalosan állást, de előadója, Éber László² egyetért a külföldi szaktekintélyekkel, sőt éles szemmel és művészi ízléssel meg is jelöli az irányt, amelyben minden úgynevezett művészi „restaurálásnak“ haladnia kell: „Régi templomokba bizvást beleállíthatunk modern műveket, oltárokat és orgonákat, szószékeket és szobrokat, padokat, egyéb berendezési tárgyakat. Nem sértik a kegyeletet és művészi ízlést. Ha középkori templomok új kifestéséről van szó, ne folyamodjunk a régi mintákhoz, hanem törekedjünk arra, hogy a festett dísz az épület jellegének megfelelően. Ha valamely régi épülethez gyakorlati oknál fogva új részt kell hozzáépíteni, az ne legyen „stilszerű“, hanem igazán új és csak tömegével, tagoltságával feleljen meg a réginek, ne igyekezzenek egyes részleteivel a régít utánozni.“

Hosszasabban időztünk ezen „alfejezetnél“, mert egy szinte ledönthetetlennek látszó bálvány ledöntését céloztuk és mert manapság még a restaurációk száma messze felülhaladja az új megrendeléseket és megbízásokat. A szaktekintélyek felsorolása talán gondolkozóba fog ejteni nem egy egyházi férfit, hogy félretéve a szokásos restaurálási módot, maga is utánajárjon és ne bizzon mindent egyházi műkereskedőkre és templomfestőkre.

Míg az építészet terén elég örvendetes tevékenység nyilatkozik, az iparművészetben — az előbb említett gyári selejtességeken kívül — általános pangás uralkodik. Oka szintén nem külsőleges, hanem a világnézletekben és vallási felfogásban megnyilvánuló eltérés. Amint láttuk, a modern egyházi építészet inkább a protestantizmus körében nyert elég kedvező fogadtatásra, míg a konzervatívabb katolikusok csak felsőbb presszióra — állami vagy városi megrendelésre — jutottak modern templomokhoz, leggyakrabban akarattuk ellenére. A protestáns istentisztelet pedig szegé-

nyes puritánsága miatt nem igényel liturgikus eszközöket, ruhákat, sőt még festészeti és szobrászati igényei is meglehetősen korlátozottak, ha nem egyenesen ellenszenvesek. Így tehát az iparművészet még a modern egyházi művészetben is mostoha gyermekként szerepel. Amit modern iparművészeti tervezetként piacra vetnek, legtöbb esetben csak annyiban modern, amennyiben nem régi korból származnak, de az új szellem teljesen hiányzik belőlük.¹ A textilágak majdnem teljesen elhanyagoltak, vagy kevésbé sikerültek. Az egyetlen Hodgen² csipkeverése érdemel e téren figyelmet. Percy Dearmer³ kazulája a borromeusi nyomokon halad s alig mutat erőteljesebb kiindulást. Az oltárnak nagyobb figyelmet szentelnek a modern tervezők, amennyiben egyrészt még nagyjában az építészeti kiképzéshez tartozik, másrészt a protestáns kultusznak is lényeges része. S e téren néhány igen szerencsés és művészi megoldásra akadunk. Wagner⁴ templomában egy felette szokatlan, de királyi fönségű baldahinos oltárt találunk; mellette a szintén osztrák Kastner keltett feltűnést a párisi világkiállításon remek és teljesen eredeti oltárával.⁵ Történelmi reminiscenciákkal vegyes eredeti oltárral lép meg Schmidt⁶ a müncheni Maximilian-templomban kora román és modern stílvegyülete által. Bizanci és angolszász motívumokból modernizálja Lohr⁷ érdekes oltárát. Ugyancsak régi angolszász emlékekre emlékeztetnek Stabler⁸ és Reynolds Stephens.⁹

¹ Grienberger. Die liturgischen Gefässe u. Geräte in neuen Kunstformen. Wien. 1906.

Teldegg: Moderne Kirchen-Dekoration. Wien. 1899—1900.

Bürkner: Kirchenschmuck u. Kirchengeräte. Gotha. 1892.

Graef: Kirchenmöbel, Geräte u. innere Ausstellung. Weimar. 1890.

Braun: 150 Vorlagen für Paramentstickerien. Freiburg 1903.

² The Art. Workers Quarterly. 1902.

³ The Art. 1902.

⁴ Kunst. 1907.

⁵ Kunst u. Handwerk. 1900—1.

⁶ Kunst u. Handwerk. 1904.

⁷ Kunst u. Handwerk. 1904.

⁸ The Art. 1903.

⁹ The Art. 1904.

¹ Tag für Denkmalpflege. 1900—1906.

² Éber: Műemlékek gondozása és modern művészet. Művészet, 1906.

Legmodernebbek Wagneren kívül a franciák, akik részben a réznek formái szépségeit használják ki, mint Serrurier,¹ részben a modern virágstilizálásból teremtenek poétikus oltárkat — mint Génouys.² Philíps³ gótizáló fazonatos szentélykerítéssel zárja körül az oltártervezés szűkös területét. Orgonaépítés terén egyedül, de egyúttal páratlanul áll Dolmestch⁴ alkotása a stuttgart—cannstadi evangélikus templomban. Nemes modernizmusa a legmerevebb ellenkezőket is elnémitotta. Ha még megemlítjük Wilson⁵ gyönyörű modern templompadjait, befejeztük a nagyobb templomtárgyak szegényes, de nem érdektelen repertoírját. Nagy előszeretettel foglalkoznak még az ablakokkal, mint építészeti kiegészítő tárgyakkal, s e téren is érdekes példányokkal találkozunk: Graham Robertson,⁶ Sparrow,⁷ Sanderson,⁸ Wilson-Tiffany,⁹ Biéler,¹⁰ Pacher,¹¹ Mayböm jó hangzású nevek a színes ablakfestészetben. Élénkebb tevékenység uralkodik az ötvösművészet és kisplasztika körében. John Williams¹² (kereszt és gyertyatartó, füstölő), Maryon¹³ (kereszt), Wilkins¹⁴ (kehely), a kiválóan neves Fischer¹⁵ (kehely, kereszt) javarészt az ó-angolszász szíjfonatos stilizálást viszik modern érzéssel mesteri magaslatra. A franciák közül Lalique,¹⁶ Bougouin¹⁷ és az angol Asbee¹⁸ fenyőgály, szőlőinda, búzagalász motívumokból stilizálják meg kelyheiket. Stilizált virág elemekkel dolgozik Tarján is (kelyhek). Cissarz modern csillárral gazdagította az alsfeldi temp-

lomot.¹ Bambridge-Reynolds² olvasótámlája, Robinson³ biblia-illusztrációi, Toley-Risler⁴ imakönyvbekötése, Müller⁵ szenteltvíztartója zárják be a modern egyházi iparművészet katalógusát.

A templomi művészettel mindenkor szoros kapcsolatban volt a temetők művészete, s mint praktikus, de egyúttal az egyháziak szabványaitól és óhajtasaitól függetlenebb ágban a művészi képzelet és modernebb irányzat is hamarabb érvényesülhetett, mint a templomi művészetekben. Különösen Németország törekedett arra, hogy ha már temetői nem vetekedhetnek az olasz campo santók vagy a párisi Père-Lachaise festői fekvésével, legalább siremlékeinek művészi tervezésével és kivitelével vigyen vezető szerepet a temető művészetében. S ez valóban sikerült is. Mert míg Európa temetőiben halotti csend uralkodik, s a művészet geniusza is lefelé fordított fáklával gyászolja középkori nagyságának végleges elmulását, vagy az olasz temetőkben a variété-chansonettek kétes dícsfényében ragyog, a német temetőkben komoly munkával igyekezik a halál birodalmát megszépíteni. A német tervezetek mindenesetre szerényebb igényűek mint Bartholomé monumentális „aux morts“ emléke,⁶ de annál nagyobb számmal szerepelnek; sőt alig van neves építész vagy szobrász, aki e téren is meg ne kísérelné erejét. Így különösen a müncheni temető gazdag művészi modern siremlékekben, amelyeket Wagner, Kreis, Kolbe, Hottenrott, Müller,⁷ Obrist, Grösner, Wenz, Wittmann, Gasteiger, Kosenbach, Fick, Henes, Lindner⁸ alkottak. A németek a temető művészetének már két ízben igyekeztek nagyobb lendületet adni temetőkiállítás keretében, amely azonban nemcsak egyes sírkövek kiállításában nyilvánult — mint nálunk Tóth és Füredi gyűjteményes kiállításában, — hanem

¹ L'art décoratif. 1904.

² L'art décoratif. 1901.

³ The Art. 1902.

⁴ Gurllitt: Kirchen. Stuttgart. 1906.

⁵ Studio: 1896.

⁶ The Art. 1903.

⁷ The Art. 1903.

⁸ The Art. 1904.

⁹ L'art décoratif. 1902.

¹⁰ L'art décoratif. 1904.

¹¹ Kunst u. Handwerk. 1899.

¹² The Art. 1902. 1905.

¹³ The Art. 1903.

¹⁴ The Art. 1903.

¹⁵ The Art. 1903.

¹⁶ L'art décoratif. 1902.

¹⁷ L'art décoratif. 1904.

¹⁸ Deutsche Kunst u. Decoration 1906—7.

¹ Deutsche Kunst u. Decoration. 1908.

² Studio. 1897.

³ Studio. 1895.

⁴ L'art décoratif. 1902.

⁵ Kunst. 1907.

⁶ Benedite: L'art au XIX. siècle. Paris 1902.

⁷ Die Kunst. 1907.

⁸ Kunst u. Handwerk 1905—6.

egész kis temetőkertek létesítésében; így Wiesbadenben 1905-ben és Drezdában 1906-ban.

Az említett 1906-díki drezdai nagy arányú egyházművészeti kiállításon kívül a német katolikusok már 30 év óta évenként nagygyűlésük keretében törekednek bemutatni egyházművészeti termelésüket és haladásukat.

Az utóbbiról, sajnos, csak mérsékelt hangon szólhatunk, mert ezen tárlatok alig egyebek nagyobb szerű templomi cikkek vásárlásánál, ahol a kereskedői szellem uralkodik, s igazi vérbéli művészalkotás csak nagyritkán kerül bemutatásra.¹ Előnyösen ütött el a bécsi szecesszió 1905-díki egyházművészeti tárlata, hol a beuroni művésziskola mellett nem kisebb mesterek szerepeltek, mint Corinthe, Gebhardt, Uhde, Stuck, Gauguin, Denis, Samberger, Andri, Besnard, Mehoffer.²

Ezen tárlat, valamint az Iparművészeti Társulat által most rendezett egyházművészeti kiállítás biztató előjele, hogy ezen a téren is diadalmaskodni fog a haladás szelleme a tespedés, tudatlanság, megrögzöttség sötétsége felett. Mert kétségbe kellene esnünk az egyház életereje és művészi érzéke felett, ha az egyházi művészeteknek addigi hivatalos és közkedveltségű alkotásait eszményieknek, s az egyházi művészetek mai állását valami örvendetesnek, szükségesnek és megváltoztathatatlanak tekintenők. Ez nem volna egyéb, mint az egyház nagy hagyományait teljesen félreérteni, azokkal ellenkező irányban dolgozni, ha megtagadnók a mai nemzedéktől azt, ami a kereszténységnek mindenha fődícsősége volt: az új formákat örökifjú szellemmel tölteni meg. És bár ellenkezzenek a befolyásosabb egyházi körök, vagy akár az egész jelen nemzedék, mi erősen hisszük, hogy a jövő ebben a tekintetben is az ifjúságé, különösen ha teret kap, hogy erejét kipróbálja és eszméit megvalósítsa.

☐

☐

A strassburgi münsternek déli román portálóján a csúcsíves szobrászat két leggyönyörűbb

¹ Popp: Von Gegenwart u. Zukunft der Kirch. Kunst. Trier. 1908.

² Kralik: Ausstellung d. Vereinigung bild. Künstler Oesterreichs. Wien. 1905.

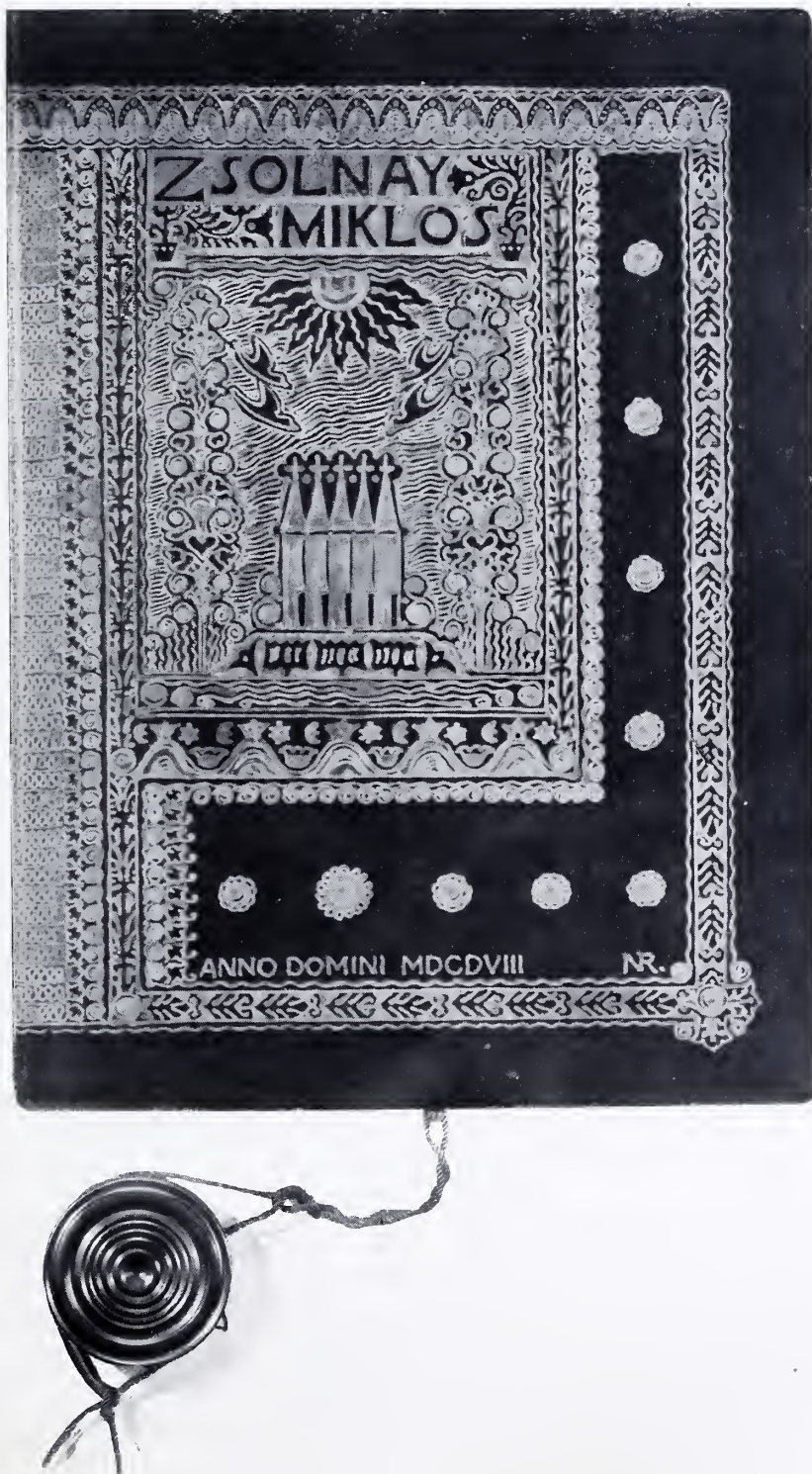
alkotása áll, amelyek művészeti tekintetben felveszik a versenyt a klasszikus szobrászattal is.

Bágyadtan, mintegy szélhűdötten áll az egyik — a zsinagóga, az ó-szövetséget képviselő nőalak. Háromszor megtört zászlórúdja alig-alig támaszkodik karjához, mintha minden pillanatban elesni készülne. Halálra fáradt jobbában kihullásra áll a törvény könyve. Nemes arcán a fájdalom és haldokló remény játszik. Egykoron a vallás és kultúra legdrágább kincsei voltak reá bízva; de nem ismerte föl az idők jelét, nem sejtette meg az új kor hajnalhasadását. Szeme be van kötve és e köteleken át alig csillan meg a szem, amely valamikor a politeizmus szürkeségében tisztán és bátran tekintett. Testtartása, földre szegzett feje tanúsítja, hogy eljátszotta szerepét, mert nem értette meg az új idők szellemét. Consummatus est. Leszerepelt.

Vele szemben egy másik nőalak áll. Királyi diadém ékíti homlokát. Tartása nemes, magas, méltóságteljes, a büszkeségnek, elbizakodottságnak legcsekélyebb jele nélkül. Tudatában van annak, hogy az igazságnak, szeretetnek és a népek kulturájának hordozója. Munkakedvvel és derült lélekkel öleli körül jobbával a lelki felszabadulás és megváltás jelét, a szent keresztet. Balkezeiben az áldozatnak és vigasztalásnak kelyhét tartja. Reményteltjes biztossággal, sugárzó szeretettel fordul a megtört zsinagóga felé, de szeme a messze távolba tekint, be a nemzetek és népek jövőjébe, amelynek ő a legfőbb kulturfaktora. És szép homlokáról lesugárzik az intelligencia fénye, amely hirdeti, hogy ő is részt kér a tudományok és művészetek szellemi irányításában. Szemét nem szegi le, nem tört bottal indul útjára, hanem emelt fővel, ifjú erővel, szerető lelkesedéssel és a diadal biztos tudatával.

Erősen meg vagyunk győződve, hogy az egyház hivatása ma sem lehet más, mint a strassburgi dóm építéskor. Az egyháznak most is kötelessége, hogy a természetfölötti világ portálóján állva, intelligenciával nézzen a modern világ tudományos és művészeti küzdelmeire; azoknak kibontakozását elősegítse; szívesen munkáljon közre minden valódi haladásban, jöjjön az akár a merészen előre tör-

256.

256. ZSOLNAY MIKLÓS,
PÉCS VÁROSÁTÓL KAPOTT
DÍSZPOLGÁRI OKLEVELÉNEK
BORÍTÓMAPPÁJA,
TERVEZTE ÉS KÉSZÍTETTE
NÁDLER RÓBERT.

RELIURE
D'UN DIPLOME DE CITOYEN
HONORAIRE.
BATIK EN CUIR.

257.

257. HOEPFNER GUIDÓ ÉS
GYÖRGYI GÉZA.

SZIT-GELLÉRTHEGYI ÚRIHÁZ.
PETIT CHATEAU À BUDAPEST.

258.

258. HOEPFNER GUIDÓ ÉS
GYÖRGYI GÉZA.
SZT-GELLÉRTHEGYI VILLA.

OLDALNÉZET, MELLÉKBEJÁRÓVAL.
VUE DE CÔTÉ ET PORTE LATÉRALE

259.

259. FŐBEJÁRAT, ELŐKERT ÉS TERRASZ HÍDJA.

PORTAIL ET TERRASSE.

260.

260. HOEPFNER GUIDÓ ÉS
GYÖRGYI GÉZA.

HALL. LAMBERIA-RÉSZLET.
PORTES ET FRAGMENT DE LAMBRIS.

261.

262.

261., 262. HOEFFNER GUIDÓ ÉS
GYÖRGYI GÉZA.

TÉLIKERT.
JARDIN D'HIVER.

263

263. HOEPFNER GUIDÓ ÉS
GYÖRGYI GÉZA.
SZT-GELLÉRTHEGYI VILLA.

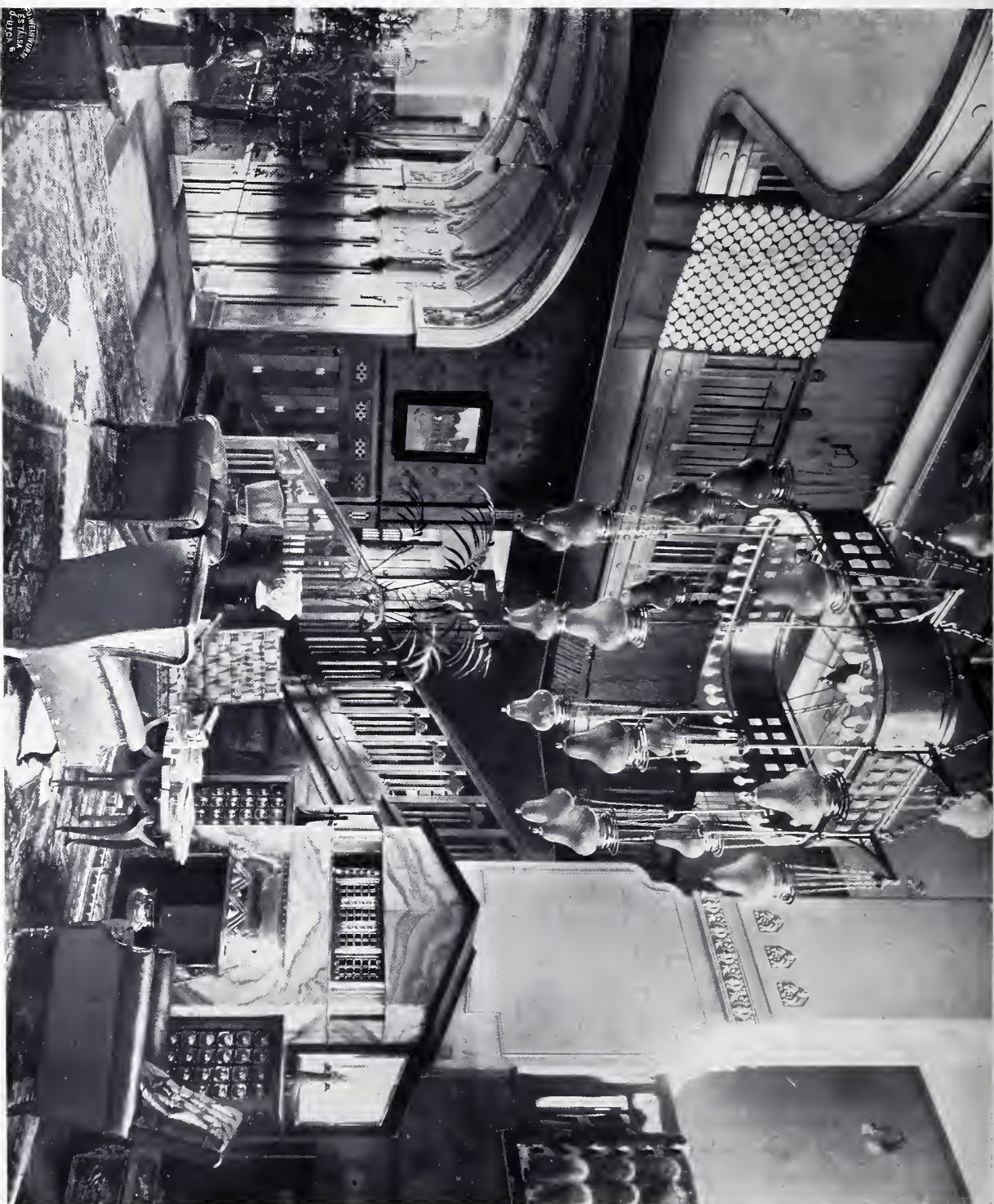
EBÉDLŐ. ASZTALOSMUNKA, FEHÉR JÁVORFA.
SZÍNES BETÉTTTEL ÉS EZÜST-LÉC DISZÍTÉSSEL.
CSILLÁROK FÉMRESZEI EZÜSTÖZVE.
SALLE À MANGER.

264.

264. HOEPFNER GUIDÓ ÉS
GYÖRGYI GÉZA.
SZT-GELLÉRTHEGYI VILLA.

ÚRI DOLGOZÓSZOBA.
ASZTALOSMUNKA, PALISZANDERFÁBÓL
FARAGOTT ÉBENFABETÉTEKKEL.
CHAMBRE DE TRAVAIL DE MONSIEUR.

265. HOEPFNER GUIDÓ ÉS GYÖRGYI GÉZA.
SZT-GELLÉRTHEGYI VILLA.

HALL.
(ASZTALOSMUNKA SZILFABÓL, SZÍNES BERAKÁSOKKAL.)

tető tudomány világából, akár a zseniálist teremtő művészet birodalmából. Különösen a művészetek terén sürget minden ok és tekintély, hogy „nyissuk meg a templomok kapuit a modern művészeteknek — mint azt Beissel¹ nagylelkűen mondja — mert ha elzárjuk a kapukat, behatolnak az ablakokon“. De ezen elvi kijelentés után ne csapjuk be ugyanazon ajtókat a modern művészet előtt azzal a kijelentéssel, hogy

még éretlen, kiskorú, kísérletező — mint ugyanaz a Beissel kislelkűen teszi. Hogy a modern művészeteknek éretlen, sarlatán titánjai ne juthassanak be egyházainkba, ne állítsuk azok portáléjára a kákán is csomót kereső tudatlanság és maradiság nyöszörgő koldusait, hanem a strassburgi dóm kőből faragott Ecclesiájának élő szellemét: az alapos tanulmányokból, szemléletből, finomult izlésből kivirágzó: intelligenciát.

EGYHÁZMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS.

IRTA: LUKÁCS ZSOLT.

AJELENLEGI HELYZET megismerése, konkrét adatok gyűjtése, melyek alapján az érdekelt körök egyesült erővel vihetik majd előbbre az egyházművészet ügyét: ez volt a VIII. kath. nagygyűléssel egyidőben rendezett egyházművészeti kiállítás célja.

Szigorú művészi mértékkel nem mért a zsűri sem s nem mérhetünk mi sem, míhelyt e kiállítás célját s az előkészítésére szánt rövid időt ismerjük.

Úgy tudjuk, hogy a most alkalmazott enyhe mérték ellenére a zsűri mégis kénytelen volt számos olyan, a mai keresletnek megfelelő dolgot visszautasítani, mely a jóízlést egyenesen sértette. Ez okból éppen olyan templomberendezési tárgyak elől zárultak be a kiállítás kapui, melyek ma mint kereskedelmi cikkek nagy keresletnek örvendenek a hívők s a papság körében. Ez csak azt bizonyítja, hogy ma sok izléstelenséget termelünk e téren, rengeteg összeget² költünk reá, s ennek oka az, hogy az intéző körök, a hívők nem becsülik vagy ismerik eléggé a művészetnek amaz erkölcsnemesítő, lelket felemelő hatását, melyet az a hívő lélekre gyakorol. Maga az iparművészet körébe tartozó anyag, mellyel itt foglalkozhatunk, viszonylag kevés volt: jele annak, hogy termelésünk e téren nagy hézagokat mutat fel. Szerencse, hogy akadt képző-

művészeti alkotás elég, mely e hiányokat — legalább a kiállítás keretében — leplezze.

Mínőség tekintetében eléggé változatosnak mondhatjuk a kiállítást. Megtaláltuk benne a ma uralkodó közizlésnek, a múlt stílusainak, s a felszínre törekvő modern izlésnek képviselőit.

Az olcsó keresletnek megfelelő árúkról itt nem szólhatunk, ezekben nem igen találjuk meg a művészetet; az említésre érdemes munkák szépségüket vagy a régi stílusokból merítik, vagy új művészi formákat keresnek, melyeket a templom művészetébe beilleszthetnek.

A pozsonyi Izabella-háziiparegyelet misemondó ruháin pompásan érvényesülnek a régi népies formák, melyeket az izléses elrendezés, a nemes anyag még csak szebbé tesz. Mint utánzásra méltó példát említhetjük föl azt a nagy szakértelmet és ügybuzgalmat, mellyel maga a fenséges főhercegnő vezetí és irányítja a védnöksége alatt álló háziiparegyesület munkásságát.

Jungfer kovácsoltvas és bronzmunkái nemes stílusérzékkel megcsinált dolgok, s megvan bennük a mesterségnek minden raffinált tudása. A Zsolnaya-gyár gyűjteménye mindent tartalmaz, amit a legegyszerűbbtől a kényesebb izlésig megkívánhatunk. Róth Miksa, Waltherr Gida és Mayböhm Károly üveglakái már ismert kitéző kvalitásaikkal ragadnak el, s Róthnak mozaikja egy minálunk még aránylag új iparág felvirág-

¹) Beissel: i. m.

zását bizonyítja. Oberbauer ezüst-, Kulcsár bronzmunkái, Gottermayer kötése, Langer papi trónusa, művészi szépek s technikailag tökéletesek.

Smigelschi és Körösfői kartonjairól az iparművészet keretében is meg kell emlékeznünk. Előbbi a mai kornak egész tudását viszi bele abba a monumentális dekoratív egységbe, melyet egy bizanci templom belseje mutat; utóbbi lágyan összecsendülő vonalaival új érzébeli finomságokban gyönyörködteti szemünket. Új — és mindjárt hozzátéhetjük — minden tekintetben sikerült dolgok Vértess Rezső örökmécsesei (készítették Jancsurák és Sárváry) s a Hendrich Antal tervei után készült feszület és gyertyatartók, melyek Bittner János műhelyéből kerültek ki. Dékányi templomi használatra szánt új csipkái az ismert jó kvalitásokat mutatják, Nagy Ida vert csipkéin pedig a régi magyar minták egyes felhasználását látjuk.

Lajta Béla keresztelőkútja (készítette Galambos Jenő) új és művészi. Tengernyi gondolatot ébresztenek az apró medaillonok, melyek borítják. A nehezen formálható anyaghoz mért stílus pedig megadja nekik azt a régies patinát, melyet oly szívesen látunk az egyházi vonatkozású tárgyakon. Utóljára hagytuk a »Műhely« kápolnáját.¹ Az iparművészeti társulat módot

¹ Berendezési tárgyai: Oltár: Tervezte Tátray Lajos, a famunkát készítette Mayböhm József és fia, a menzát mőkőből Hämmerle és társa. Orgona: Tervezték Fehérkúty Bálint és Dósa Lukács, készítették Angster József és fia. Keresztelő medence: Tervezte Tátray L.; a kőmunkát készítette Hämmerle és társa; kovácsolt vASFödélét Imregh Pál. Üvegablakok: Tervezte Muhits Sándor, készítette Majoros (Mayböhm) Károly. Ülőbutorok és imazsamoly: Tervezték Fehérkúty és Dósa, készítette Mocsay József. Gyertyatartók: Tervezték Fehérkúty és Dósa. Örökmécses: Tervezte Tátray L., készítette Imregh Pál. Négy freskovázlat: Festette Muhits Sándor. Falfestés: Tervezte Tátray L. festette Bobitsch Arthúr. Mozaiktervezetek: Festette Bobitsch Arthúr.

akart nyújtani arra, hogy egy minden ízében modern alkotás is szerepelhessen a kiállításon. Erre vállalkozott a »Műhely« csoport a maga kápolnájával.

A szűk téren, mely rendelkezésére állott, egy minden tekintetben új és eredeti alkotást mutat be. Izlés uralkodik minden tárgyon, s ha egyes részletek zavaróan hatnak is, az egésznek nyugodt előkelősége nem téveszti el hatását. Így, mint a kiállításon egy része, egy kissé hidegen hágy minket, de azt hisszük, hogy egy rendeltetésének megfelelő helyen megtalálnók benne azt a melegséget, mely egy imádkozásra, belső elmélyedésre szánt kápolnát kell hogy betöltsön.

A mondottak kapcsán konstatálnunk kell, hogy az egyházművészet terén még sok a tennivalónk. Ez a tájékoztató kiállítás, melyet inkább lehet templomberendezési, semmint egyházművészeti kiállításnak neveznünk, feltárta szükségét annak, hogy az egyház és az iparművészet kölcsönösen támogatva egymást, igyekezzék azon, hogy a művészetet a templomba s a templomot a művészetbe belevigye. Sem tervezőművészeink, sem iparosaink, de még az iparművészeti társulat sem rendelkezik azokkal az anyagi eszközökkel, melyek szükségesek ahhoz, hogy egy kiállításra való művészi templomberendezési tárgyakat pusztá kockázatra elkészítsenek, avagy megrendeljenek. Művészi munkákkal csak úgy tölthetni meg egy nagyobb kiállítást, ha az egyházi férfiak az egyéni kívánalmaiknak megfelelő művészi tárgyak elkészítésére megrendelés útján módot adnának (mint az a két év előtti drezdai kiállításon történt), akkor oly anyagot lehetne egybe gyűjteni, mely a művészi jelzőre mindenképen méltó lenne.

Reméljük, hogy ez az első kiállítás útját egyengeti a hazai egyházművészeti kiállítások sorának, s hogy az ezután következők a mostaninak tanulságait úgy az egyház mint a művészet javára értékesíteni fogják.

EGY SZT-GELLÉRTHEGYI URIHÁZ.

RITKÁN NYILIK építészeinknek alkalom arra, hogy egy család otthonát egyszerűen, annak belső berendezésével együtt teremtsék meg, úgy hogy az épület külseje a belső berendezéssel teljesen összhangzó legyen.

Míg a bérházak tervezésében az építés feladata a célszerű beosztáson és nagyobbára csak a külső arkitektonikus művészi megoldásban úgyszólván kimerül, itt alkalom kínálkozik arra, hogy művészi ihlettségének melegét az épület minden zugába lehelje.

Hálás az ilyen feladat kivált akkor, ha az építető, az anyagi korlátok meghatározásán kívül, szabad kezet enged a tervezőnek.

Így járt el az e fűzet képein bemutatott úriház műértő tulajdonosa, dr. Bayer Dezső, aki lakóházának és egész berendezésének tervezését Hoepfner Guido és Györgyi Géza építőművészekre bízta.

Helyén valónak látjuk, hogy e sikerült úri otthonnak néhány részletét ábráinkban bemutassuk s ezzel egyúttal bizonyosságot tegyünk műiparunk fejlettségéről.

Maga az úriház Budapest egyik legszebb pontján, a Gellérthegy déli lejtőjének közepmagasságában áll. Az ott érvényesülő gyönyörű panorámának lehető legteljesebb kihasz-

nálása volt a tervezők egyik főtörekvése. Érdekes, bár meglehetősen nehéz feladat volt a meredek lejtőnek művészi megoldása, melylyel a tervezők festői hatásokat tudtak elérni.

Nem hivatása lapunknak, hogy az épület részletes arkitektonikus ismertetését adja; ábráink magyarázatául csak röviden megemlítjük, hogy a földszintet gazdasági helyiségekben kívül vendégszobák foglalják el, míg a magas földszinten a reprezentatív, az I-ső emeleten pedig a lakóhelyiségek vannak.

Célszerű és ötletes megoldást mutat a sétaterrasznak felhasznált, faragott kőből készült, hatalmas kerítésfal.

A modern kényelmi és egészségi berendezéseket (lift, vacuum cleaner, közp. fűtés, garage) mind megvannak a lakóházban.

A belső berendezésben közreműködött műiparosaink a következők: Gelb M. és Fiai (szalon, női háló és fogadó); Thék-féle gyár és Fischer Zsigmond kárpitos (úri dolgozószoba, Hall és ebédlő); Lengyel Lőrinc Szegedről (férfi háló, gyermek- és reggeli szoba); Róth Miksa (üvegmozaik munka); Szabó Antal (szobrászmunka); Jungfer Gyula (múlatatasmunka); Kissling R. és Fiai (csillárok); Zsolnay-gyár (fayence-falburkolatok).

Sz.

KÜLFÖLDI IPARMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁSOK.

LONDON, PÁRIS, MÜNCHEN, DARMSTADT, BÉCS, PRÁGA.

Az idei nyár bőséges alkalmat adott arra, hogy a kultúrnemzetek újabb iparművészeti törekvéseit és alkotásait tanulmányozhassuk és egymással összehasonlítsuk. Németországban két gondosan előkészített kiállítás: a müncheni és darmstadti, a délnémet iparművészet rohamos haladásáról tesz tanúságot; Londonban, a nagy felkészüléssel, óriási pénzüsszeggel és két nagy nemzetnek lelkes közreműködésével rendezett Franco-British Exposition a francia és a brit nemzetnek a művészet, ipar, valamint az emberi tevékenység minden egyéb ágában való munkásságáról ad képet; mellette húzódik megszerényen a magyar kiállítás; Párisban, a Grand Palais-

ban nagyarányú lakásberendezési kiállítás a francia bútort és vele rokon iparok mai állapotát mutatja, Prágában a kereskedelmi és iparkamara meglepően nagyarányú és ügyesen rendezett kamara kerületi kiállításával vonzza a látogatókat, végül Bécs legújabb művészeti egyesülése, a Kunstschau zászlaja alá sorakozó művészek, a bécsi hipermodern művészeti alkotásokat állítják ki új kiállítási csarnokukban.

E kiállítások megtekintése nyomán legszembeötlőbb jelenségként följegyezhetjük, hogy a francia, sőt az angol iparművészek is — csekély kivételtől eltekintve — ma még a XVII. és XVIII. század művészeti stílusainak

formakincseiből táplálkoznak. A barokk, rokokó és az empire stílus formanyelvével élnek és hűségesen utánozzák a múzeumokban és palotákban őrzött műkincseket. Különösen áll ez a bútoriparról. A párisi Grand Palaisban látható mintegy 200 szobaberendezés közül csak kettő-három akad, amely nem készült valamely történelmi stílusban.

A modern művészetnek éppily mostoha viszonyát tünteti fel a londoni franco-british kiállítás, ahol az angolok a Queen Anne, a franciák pedig a Lajosok stílusainak szellemében készült szobaberendezések hosszú sorozatával szerepelnek. A brit kiállításon hiába kerestük Ashbee, Voysey, Baillie Scott, Mackintosh és a többi jeles művész alkotásait. Nyilvánvaló, hogy csak szórványosan, a kor szellemétől áthatott egyes műbarátok home-juk részére készülnek tervezeteik; a nagy árúházak, gyárosok, szóval a tömegtermelés nem szorult tervező művészekre. Nekik megfelel a rajzoló, aki a dédapák hagyatékát fűrgén utánozza, kombinálja, változtatja, akinek ilyenkép tehát önállóan alkotni nem is kell. Az ötvös-ípar hasonló jelenségeket mutat fel. Az angol és francia ötvösök bámulatos technikai tökéletességű munkáin önálló gondolatot, eredeti formai megoldásokat s a fémnek anyagszerű feldolgozását csak elvétve látjuk. A munkák nagy tömege ellenben az építészeti mintalapokból összeállított tervezetek vagy régi ötvöstárgyak többé-kevésbé sikerült utánzatai. A használhatóság és célszerűség követelményeivel a készítőik nem igen törődnek. A legtöbb eredetiséget — bár itt is csak szórványosan — az agyag- és a szövőipar terén láthatjuk. Csak bútorszöveteken, tapétákon, valamint egyes fayencegyártmányokon, üvegmozaikmunkákon látszik meg a kiállításon is kitűnő munkákkal szereplő angol iparművészeti iskolák üdvös hatása. És amit e téren fölmutattak, valóban magas színvonalon áll. A francia modern kerámia is tud egyes nagy mestereket fölmutatni. Bigot, Delaherch, Dalpayrat, a Massier testvérek, Mueller és társaik nemcsak új technikai vívmányokkal fejlesztették iparukat, hanem új formákat is eszeltek ki. A francia szövőipar azonban — művészi szempontból legalább — nem áll egy színvonalon az angoléval. Itt is több az imitáció mint a feltalálás.

A franco-british kiállítás épületei is mutatják, hogy a kiállítás intézői nem ambicionálták, hogy egy modern kiállítást mutassanak be, mert az építészek teljesen figyelmen kívül hagyták a modern művészet elsőrendű követelményeit: az anyagszerűséget és becsületességet. Az utolsó évtizedek kiállításairól jól ösmert hamis, színpadi trükkökkel dolgoztak, a gipszből, papírmásból készült, plasztikus cökornyás díszektől roskadozó, habarccsal födött jutával bevont falak alkotják a kiállítás csarnokait s a színpadi hatást a káprázatig fokozzák az épületek párkányain, ormáin és ablakaín alkalmazott, esténként kigyuladó színes villamos lámpák.

A felhozottakból tehát látnivaló, hogy a szó teljes értelmében vett iparművészetet e kiállításon, az angol ipari szakiskolák gazdag csoportos kiállításán kívül, csak egyes agyag- és szövőipari kiállítók mutatnak be.

Annál több művészet szorult a képzőművészeti csarnokba, amely az utolsó száz évben feltűnt legkiválóbb

angol és francia festők, szobrászok és építőművészek alkotásainak a javát foglalja magában. Soha eddig ily magas színvonalú műkiállítást még nem rendeztek. S merem megjósolni, egyhamar nem is lesz alkalmunk arra, hogy hasonló nagyszabású, egytől-egyig művészi remekmunkákból álló kiállítást láthassunk. Ezzel a művészeti kiállítással Királyfi honfitársunk, a francia-brit kiállítás megszervezője, olyan csattanó Clou-t biztosított a maga kiállításának, amilyennel előtte még egy kiállítás sem dicsekedhetett.

A londoni magyar kiállításról lapunk legutóbbi számában hivatott tolltól eredő beható ismertetés fölöslegessé teszi, hogy arról e helyen bővebben megemlékezzem. Noha teljes elismeréssel kell adóznom mindazoknak, akiknek a rendelkezésre állott módfelett rövid idő alatt a kiállítást nyélbe kellett ütni, mert igazán emberi erőt meghaladó munkát végeztek, — mégis sajnálattal állapíthatom meg, hogy kiállításunk nem olyan, amilyen ma már egy magyar kiállítás lehet, ha azt kellő körültekintéssel és az összes illetékes körök lelkes közreműködésével rendezik.

A németek két nagy kiállításán, Münchenben és Darmstadtban mindvégig azt a törekvést láttuk, hogy egyfelől a kiállítási épületeket a nemesebb értelemben vett modern szellemben alkossák meg, tehát megmutassák, hogy lehet jó és tetszetős kiállítási épületeket a szokásos sarlatán viccek és szurrogatumok nélkül is megalkotni, másfelől, hogy az iparművészet kizárólagosan a XX. század izlését és forma- és színérzését mutassa. És ez a dicséretes törekvés általában sikerre vezetett. Ezzel nagyot lendítettek a kiállítás megalkotói a német iparművészet megújításán s biztosítják győzedelmes előrenyomulását a konzervatívizmussal béklyóiban tespedő francia és a lassúbb lépésekben haladó angol iparművészettel szemben.

A müncheni kiállítás egész anyaga kizárólagosan Münchenre vonatkozik. A kiállítás célja, hogy megmutassa, hogy München ma mit akar, mit tud.

Ha tehát figyelmesen végignézzük a kiállítást, tiszta képet kapunk München városának mai állapotáról, mert összehordtak és tanulságosan bemutatnak itt mindent, ami München megismerésére alkalmas.

Együtt látjuk itt az összes müncheni iskolákat, egészségügyi berendezéseket, bepillantást nyerünk München kereskedelmébe és nagyarányú ipari vállalataiba. Itt nyilvánul mindenfelé a müncheni izlés, München művészete.

E bemutatkozás teljessége az, ami a kiállításnak jelentőséget ad. Másfelől pedig érdekes a kiállítás azért, mert igaz művészet nyilvánul meg minden csoportjának a rendezésében, nincs itt semmi olyan, ami a művészi összhangzást megzavarná. Erre pedig eddig alig volt példa. Ezt a kétségkívül nagy eredményt csakis a tervszerűen és szigorúan végrehajtott művészi program megvalósításával érhetők el.

A művészeti pavillon a képzőművészet válogatott munkáit foglalja magában s mintegy száz teljesen és művésziességgel megoldott és berendezett helyiség az iparművészet sokféle ágazatának egységes képét tárja elénk. De a művészet nem csupán mint a gazdagok kiváltsága szerepel itt, hanem mint természetes járuléka mindannak,

ami bennünket környékez: mint a becsületesség és a műveltség követelménye.

A kiállítás modernitását nem is annyira a formai megoldásokban és a díszítés részleteiben látjuk, mintsem inkább abban, hogy mindenféle az anyagszerűsége, a gondos munkára és a célszerűsége való komoly törekvés nyilvánulását tapasztaljuk.

A Darmstadtban rendezett hesszeni országos művészeti és iparművészeti kiállítás eszméje Ernő Lajos hesszeni nagyhercegtől indult ki. Célja az, hogy áttekinthető képet mutasson Hesszen jelenkori művészeti alkotásairól. Itt ez a korlátozás adja meg a kiállításnak sajátos jellegét. A látható művek vagy hesszeni születésű, vagy Hesszenben lakó művészekből erednek. A legelőkelőbb helyet az architektúra foglalja el, mint az a művészet, mely a kézművességet összefoglalja. Fejlődése szorosan összefügg a modern élet követelményeivel s vonatkozásban van oly társadalmi és gazdasági kérdésekkel, amelyek most kiválóan előtérbe kerültek.

Mindinkább tért hódít az a meggyőződés, hogy egy tervszerűen vezetett iparművészeti politika a közgazdaságnak fontos része. Az építészet és iparművészet csak akkor emelkedhetnek valóban művészeti magaslatra, ha hívatott erő irányítja fejlődésüket. A fejlődés pedig megakad, ha e föltétel hiányzik, vagy ha a hívatottság az erő nélkül van meg, vagy megfordítva. Hesszen e tekintetben szerencsés ország. Kormányja, de első sorban a művészetért lelkesülő, áldozatkész fejedelme rövid idő alatt bámulatos haladásra serkentette és képesítette Hesszen iparművészetét. És az eredmény szemmel látható.

Érdekes része a kiállításnak a munkásfaló. Az olcsó lakások létesítésére alakult egyesület hat teljesen berendezett munkásházát mutat be, amelyek megalkotásában a leghívatottabb művészek vettek részt egymással.

Ez a kiállítás, Németország egy művészeti szempontból igen értékes államának hét éves fejlődését mutatja be. Nem legkisebb érdeme a kiállításnak az, hogy nem akar tömegekkel hatni, hanem szűkebb méretű és ezért könnyen áttekinthető. Ha egyéb érdeme nem volna, ez az egy is elég, hogy a kiállítás létrejöttén örüljünk.

A bécsi Kunstschau első bemutatkozásán a Klímt vezérségét követő művészcsoporthoz munkáit egyesíti magában. Mintegy 50 termet töltenek be ezek a merész, részben érthetetlen, de sokszor igen érdekes festmények, szoborművek és iparművészeti dolgok. Az a bizonyos bécsi stílus nyilvánul itt szuverén módon úgyszólván minden munkán, az a könnyed, de alapjában a perverz-

tásig túlhajtott, ideges művészet, amely a bécsieknél talán megbocsátható, minthogy azzal adnak munkáiknak helyi ízt, sajátos bécsi jelleget. Egy felkapott áramlatnak nyilvánulásai ezek, amelyekben igaz gyönyörűségét kevés ember lelheti, mert, mint említettük, közönséges halandóknak nemcsak érthetetlen, de részben visszataszító művészi szülemények. A rendezés, mint ahogy azt a bécsieknek már megszoktuk, most is kítűnő. Olcsó eszközökkel finom művészi hatásokat értek el. A keret, amely a művészi dolgokat magában foglalja, azokkal sohasem versenyez, bár magában véve is komoly művészi munka számba megyen.

Végül még rövidesen meg akarunk emlékezni a prágai kiállítás iparművészeti részéről. A legbecesebb az iparművészet körébe tartozó csoportok között az ipari iskoláknak kiállítása. Tudatos, erélyes és a gyakorlati élet követelményeivel számoló vezetésre vallanak a különböző szakiskolák munkái. Általánosan elismerik, hogy a prágai iparművészeti iskolának a kontinensen alig akad párja. Finom ízlés, eredetiség és praktikus szellem nyilvánul a bemutatott munkák javarészeiben s a kiállításon szereplő ipari csoportokban sűrűn tapasztaljuk az iskola hatását, látjuk, hogy mily okosan befolyásolja és fejleszti művészeti irányban a cseh ipart.

Legmeglepőbb eredményeket az iparágak között az agyagművesség mutatja. Vannak nagy csehországi gyárak, amelyek csakis művészeti szempontból kifogástalan árukat készítenek és hoznak forgalomba. Tehát nem követik azt az üzleti elvet, mely azt tartja, hogy a közönség túlnyomó része beéri az ízléstelen tákolmányokkal s ezért ilyeneket kell gyártani. Az említett cseh gyárak ellenben a legkiválóbb művészekkel készítetik a terveket és mintákat s gondosan ügyelnek arra, hogy azok sokszorosítása is megfelelő legyen. Ujabbban a Zsolnay-féle ezüstkészítményekhez hasonló dísz tárgyakat, falburkoló lemezeket készítenek. Hasonlóan kedvezően mutatkozik be a cseh üvegipar, szövőipar, míg ellenben a bútortipar — egy-két kivételtől eltekintve — az una-
lomig elcsépejt bécsi bútortípusok utánzására szorítkozik.

A csehországi németek két év előtt Reichenbergában és a csehek a most Prágában rendezett kiállításaiikkal egyaránt bebizonyították vasszorgalmukat, haladásukat. A két, ipari szempontból annyira fejlett nemzetnek versengése szemmel láthatóan rohamosan előrevitte őket a közgazdaság és kultúra mezején egyaránt.

Az ilyen versengésből mindenesetre több haszna van az országnak, mint ha politikai, nemzetiségi és felekezeti vívásban merül ki ereje.

GY. K.

Aki egy nagy művészeti alkotást megértett, kezdi szeretni önmagát.

Ha valakinek művében megláttad a szép-et, ne menj el szótlánul mellette. Egy jól alkalmazott dicséret sokszor egy egész élet sikerét dönti el.

Ha egyszer valahol ráakadtam a szép-re, azután mindenütt azt keresem.

Aki művészet nélkül el tud lenni, élete harmóniájából talán csak egy valami hiányzik, de az épen — a vezető dallam.

K. LIPPICH ELEK.

RÉGI BAKACSIN SZÖVETEK.

IRTA: DIVALD KORNÉL.

A Magyar Iparművészet 1905-ik évfolyamában, Sáros vármegye szövött emlékei sorában két szöttes kendőt s egy hasonló technikájú miseruha-betétet mutattam be. Wenzel Gusztávnak, Kassa város barchett-készítéséről írott s az Akadémia társadalomtudományi értekezéseiben 1871-ben megjelent füzeté kapcsán, elsősorban Rejtő Sándor műegyetemi tanár úr szíves segítségével, elég valószínűséggel sikerült kimutatnom, hogy ezeknek a régi szötteseknek a technikája ugyanaz, mint aminő a különösen Zsigmond királyunk részéről szabadalmakkal elhalmozott régi barchettszövőinké volt. Ugyancsak 1905-ben, de ennek egyik későbbi számában, az olasz L'Arte című folyóiratban Alessandro Belluci, a Rómában rendezett női kézimunkakiállításon látható volt egész sorozat hasonló technikájú és izlésű XIV. és XV. századbeli kendőt ismertetett behatóan. A kendők és terítők, másfél száz darab, Mariano Rocchi perugiai gyűjteményéből valók voltak s Belluci szerint e barackmagmustrás alapú fehér sávokkal váltakozva, kék pamuttal alakosan átszött kendők Perugia takácsai egyik külön céhet alkotó csoportjának sajátos alkotásai voltak, amelyek Itália egyéb részeiben legfeljebb festményeken ábrázolva fordulnak elő. Belluci szerint ezeken a kendőkön „la tessitura è ad occhio di peruce“, vagyis a lenfonalas alapszövet barackmagmustrájú (szó szerint fordítva fogolymadár szemekkel mustrázott) s a kék fonál, amellyel az alakosan mintázott sávokat átszötték, pamut. Bár az olasz író nem tartja valószínűnek, a kék pamuttal átszött kendők készítésével foglalkozó mesteremberek céhe alighanem az Ars Bambacariosuma volt, amely Perugiában 1529-ben a L'Arte della Seta-val egyesült. A perugiai pamutszövők iratai nem maradtak fenn. A Wenzel Gusztáv közölte s e folyóirat 1905. évfolyamában általán magyarázott okmányok szerint kassai és bártfai barchanistáink egyéb jelentős szabadalma az volt, hogy Zsigmond király idejében pamut-

fonállal szöni kívülük senkinek sem volt szabad hazánkban. Barchanistáink általában kétféle szövetet készítettek; parchantot és pokschint, vagyis barchettet és bakacsint, 1905-ben közölt fejtegetéseimben annak a véleménynek adtam kifejezést, hogy az ez alkalommal bemutatott szöttes kendők, barchettek, Rejtő Sándor úr figyelmeztetett arra, hogy mivel a Wenzel közölte okmányok szerint a barchettet s nem a fonalat bolyhosították (wolslachen) és szövése után fehérítették, a barchett nem lehetett színes fonállal átszött. A budai törvénykönyv Zsigmond korabeli adatai szerint Buda vásárain barchettből szabott kész dolmányokat is árúsítottak. Ez a körülmény szintén arra vall, hogy a barchett egyszínű szövet volt. A bakacsín szintén a budai törvénykönyv adatai szerint színes szövet s drágább, mint a barchett, mert amíg ebből idegen kalmárok Buda vásárain legkevesebb hat darabot adhatnak el, a bakacsínból öt darab a minimális mennyiség, a nem budai kalmároknak csakis nagyban megengedett elárúsításnál.¹

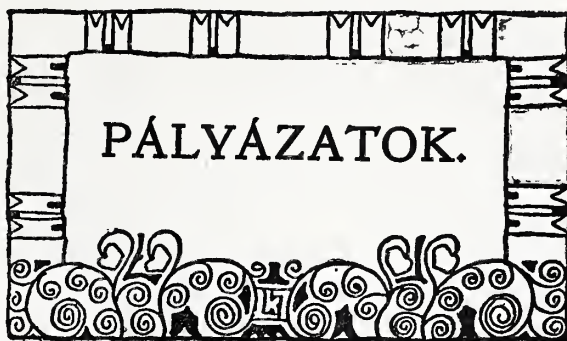
A kassai barchanisták ránk maradt irataiból azonban bizonyos, hogy a barchettet is sávolsorokkal szötték, mint a bakacsín fehér sávjait. Ez utóbbi különben nevét alighanem szintén sávolsoros alapja mustráitól nyerte. Az olasz boccasino (szamárszáj) minden bizonynyal a barackmagmustrának Itália más vidékein divatozott vagy Perugiában is az occhio del peruce-nél régibb elnevezése. Hogy ezt az olaszoktól vettük át, ez a körülmény arra vall, hogy a keleti eredetű technika is Itáliából származott át hozzánk. Zsigmond király korabeli virágzásából bizvást lehet arra következtetnünk, hogy a bakacsín-szövés már a XIV. században országszerte elterjedt s bármint igyekezett ez a királyunk korlátozására, továbbra is országszerte művelték s ha régi

¹ V. ö. Davori Reikovic Neda, Buda város jogkönyve. Budapest, 1905. 269—271. l.

neve el is enyészett, illetve az életben idővel az új korbelti feketeszínű halotti terítőkre ment át, magát a technikát barchanistáink szabálmáinak elvülése után a takácsok továbbművelték; sőt kezdetlegesebb alakjában a nép is elsajátította és az ország legkülönbözőbb vidékein lényegében véve ugyanazzal a technikával készíti még ma is vastag szőttéseit, amelyek fehér primitív mustrájú alapját kézzel berakott s rendszerint piros pamut, csillagok és madarak díszítik sávosan.

A képeinken ez alkalommal bemutatott régi bakacsín-szövetek közül a felerészében egész lapon ábrázolt kendő a Szepességről való s párosával madarak, szamarak és ágaskodó torzálatok díszítik s keskenyebb sávjain rosszul másolt gót minuszkulái alapján itélve, alighanem a XVII. századból való. A husvéti báránnyal díszített kendőrészletet Lőcséről, ma a Sárosvármegyei Múzeumban, sárga gyapjú- s nem pamut-fonállal szőtték át; gót minuszkulás Mária-felíratai alapján bizvást a XV—XVI. századba helyezhetjük keletkezése idejét. Másik két kisebb képünk egy XVII. századbéli 128 cm széles és 148 cm hosszú ökrökkel, pulykákkal és kutyákkal átszött terítő részleteit ábrázolja. A terítő Abauj vármegyéből való s Mihálik József szívességéből közölhetem, aki a Sárosvármegyei Múzeum rendezésekor a bártfai szent Egyed templom lomtárában egész sorozat régibb típusu bakacsínkendőt talált és szerzett meg a múzeum számára. Ezeknek a kendőknek a díszítése a folyóiratunk 1905. évfolyamában közölt s szintén bártfai kendőéhez hasonló.

Az ugyanitt közölt fricsi kendő vademberei díszítik azt a törülközőt, amelyet az iparművészeti társulat gyűjteménye számára a szepesmegyei Malduson szereztem meg s amely a társulat népművészeti kiállításán látható. Az érdekes törülköző alighanem a XVII. századból való s fehér alapszöveve nem barackmagmustrás, de sávolsorokkal szőtt, egymással összeolvadó András-keresztekkel mintázott.

PÁLYÁZAT KÖNYVTÁBLÁKRA ÉS BŐRDÍSZMŰVEKRE. Dávidházy Kálmán debreczeni könyvkötő, díszmű- és dobozárúgyáros felkérte a Magyar Iparművészeti Társulatot, hogy a következő általános nyilvános pályázatot hirdesse:

1. Tervezzenek könyvfedeleket, bőrrel bevont képereteket és ékszer-, keztű-, gallér-, varróeszköz-, zsebkendő-, kisebb írószer-, kártya- stb. dobozokat, női kiegészítést, pénz-, szivar-, levéltárcát s egyéb, a bőrdíszművészet körébe tartozó tárgyakat, amelyek mint dísz-, emlék- és használati tárgyak forgalomba hozhatók.

2. A tervezett tárgy, illetőleg annak díszítése megvalósítható legyen a következő technikákkal: bőrvésés, bőrpasztika, bőrkarc, bőrmozsaik vagy bőrbatik. Esetleg aranyozás is alkalmazható.

3. A tervek annyira legyenek kidolgozva, hogy a pályázat hirdetője azokat műhelyében közvetlenül felhasználhassa.

4. Dávidházy úr a legmegfelelőbb rajzok díjazására három pályadíjat tűz ki és pedig:

I. díj 100 K, II. díj 60 K, III. díj 40 K.

Ezenkívül szándéka, hogy a nem díjazott művek közül is a neki megfelelőket — a tervezővel együttesen megállapítandó méltányos tiszteletdíjon — megvásárolja.

5. A pályázat határideje 1908. november hó 3-dikán déli 12 órakor jár le, a mikorra a pályaterveket be kell küldeni a Magyar Iparművészeti Társulat igazgatóságához. (Budapest, IX., Üllői-út 33—37.)

6. A pályázatot a Magyar Iparművészeti Társulat elnöksége által felkért bíráló-bizottság dönti el.

7. Valamennyi pályaművet a pályázat eldöntése után 8 napon belül el kell vitétni, mert azontúl a Társulat értök felelősséget nem vállal.

Budapest, 1908. szeptember hó 16-án.

A MAGYAR IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT
ELNÖKSÉGE.

SZOBRÁSZMŰVÉSZETI PÁLYÁZAT. II. Rákóczi Ferenc és bujdosó társai emlékének megörökítésére a kassai székesegyházban felállítandó emlékműre a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium nyilvános és nyílt pályázatot hirdet, amely 1909. évi szeptember hó 30-án d. u. 5 órakor jár le. A pályázat részletes feltételei megteudhatók a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium művészeti szakosztályában (V., Báthory-utca 12.).

NYOMDÁSZATI TANMŰHELY. Az iparművészeti iskola keretében ez év októberében tanműhely nyílt meg, amelybe korlátolt számban olyan nyomdászok és iparművészek vétettek fel, akik eddigi működésükkel a tipográfiában vagy a grafikában való jártasságukat igazolni tudják s magukat a nyomdászatban iparművészeti irányban továbbképezni óhajtják. A Könyvnyomdászok Szakkörének nemes áldozatkészsége folytán teljesen felszerelt nyomda áll a tanműhely tagjainak rendelkezésére s azonkívül állandó évi anyagi támogatásban is részesül. A tanítási tervet értelmében heti 2 órában rajztanítás folyik, másik kettő színgyakorlatoknak van szánva, amelyek a síkformákban aránybeli, térkitöltési és színbeli érzék fejlesztését célozzák. Ezenkívül ugyancsak heti 2 órában különféle szakelőadások tartatnak, mint például a sík nyomdászati mértéke (typometria), a nyomda felszerelése, a szedő és a nyomó munkája, a papíros, a festék, a stereotípia és galvanoplasztika, a kemigráfia, a művészi sokszorosító eljárások, az alapnyomati lemezek, a dekoratív korlátozások törvényei, a nyomdász munka gazdasági és társadalmi kérdései stb. stb. A fősúly azonban a gyakorlati feladatok megoldásán nyugszik (heti 4 órában). Itt főleg olyan nyomtatványok szerkesztetnek át a modern művészeti kívánalmaknak megfelelőleg, a melyek közkezen forognak s az ízlésséget mégis nélkülözik. Levelezőlapok, keresztelőlevelek, különféle bizonyítványok, hatósági okmányok stb. stb. bő anyagot szolgáltatnak az ilyen kísérletezésekhez. A Könyvnyomdászok Szakkörének támogatásával az Iparművészeti iskolá-

ban szervezett nyomdászati tanfolyamon a beiratkozásra s egyéb tanulmányi rendre vonatkozólag az Iparművészeti Iskola esti tanfolyamának szabályai érvényesek. Ismert grafikus művészek, építészek s vezető szerepben lévő nyomdászok jelentkeztek a sokatigéző tanműhely tagjakul.

OLBRICH JÓZSEF MÁRIA (1867—1908). Nagy veszteség érte a német iparművészetet: egyik leglelkesebb, legbátrabb és legmunkásabb apostolát döntötte a sírba a halál. Olbrich, a darmstadti művészkolónia vezére halt meg augusztus 8-án Düsseldorfban, ahol egy nagyszabású megbízáson, egy árúház megalkotásán dolgozott. Olbrich Osztrák-Sziléziában, Troppauban született 1867-ben. Tanulmányainak elvégzése után munkatársa lett Wagner Ottónak, a hírneves bécsi építésztanárnak, aki nagy hatással volt Olbrich fejlődésére. — 1898-ban nagy feltűnést keltett első nagyobb szabású, önálló munkájával, a bécsi Szecesszió épületével. 1899 óta tagja a Darmstadti művészkolóniának. Hosszú sora a művészi épületeknek és lakásberendezéseknek dicséri finom ízlését, sokoldalúságát, eredetiségét. Több kiállításon (Darmstadt 1901., Turin 1902., St.-Louis 1904.) nagy sikert aratott műveivel. A most még látható darmstadti művészeti kiállításnak főépülete, a műcsarnok a vele kapcsolatos nagy „nász toronnyal“ Olbrich terve nyomán készült.

Olbrich munkáit sajátos elegancia jellemezte; a bécsi ízt megtartották későbbi alkotásai is, amelyek idegenben készültek. Művészi tudását, önállóságát még azoknak is el kell ösmerniök, akik egyébként nem hevültek alkotásaiért. Erdemeinek nem legcsekélyebbje az, hogy a történelmi stílusok szolgálai utánpótlása ellen ő küzdött a lelelkesebben és sikeresen s ezzel nagy része van a modern német iparművészet megújulásában és megizmosodásában.

AZ ORSZ. IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM október havában plakátkiállítást rendez s egyben bemutatja újabb beszerzéseit is. Tárgyalásokat folytat ezenkívül a Múzeum igazgatósága, hogy a londoni Franco-British kiállításon levő angol és francia iparművészeti iskoláknak kiállításainak a javát megszerezze, hogy ezeknek az iskoláknak munkáit még ez év folyamán bemutathassa a magyar közönségnek.

Sok erős, nagy léleknek a katasztrófájába került, míg kialakulhatott egy-egy — útszéli igazság.

Az eszünk talán elegendő arra, hogy megmondja: mit hogyan kell tenni. De mit ér, ha tenni nem tudunk?

Innen van, hogy sokszor a mi tanácsunkkal mások boldogulnak, olyanok, kiknek nincs elég eszök, de tenni képesek.

Nem szeretem az elveket, mert súlyokat aggatnak a szárnyaimra.

Aki az elvek jól kigondolt, szépen szabott öltözeteiben szeret járni, ösztönszerűen húzódik a hétköznapi kemény dologtevésektől, mert nyilván tisztában van vele, hogy munkában a legkiválóbb szabó remeke is kitérdesedik.

A Természet hatalmas, de nem zsarnok. Hűséget követel az ő szerelmesétől, nem rabszolgaságot.

Bizalom szüli az önbizalmat.

K. LIPPICH RLEK.

ÁLLANDÓ KIÁLLÍTÁSI PARKOT BUDAPESTNEK!

IRTA: ZSOLNAY MIKLÓS.

ZOK A NAGY művészeti tanulságok, melyeket az új német iparművészeti irányok forrongó harca nyújt mindazoknak, akik a német architektura rohamos fejlődését s a művészi ízlés kialakulását figyelem-

mel kísérik, méltó foglalatot nyertek különösen az ideai darmstadti és müncheni kiállításokon. Amott a megifjodott német architektura modern feladatai s az élethez simuló művészete állotta ki teljes sikerrel a próbát, messze túlcsapva a tisztán esztétikai határokon s mélyen átnyulva társadalmi és gazdasági, de különösen néphygiénikus tere is alkotásaival s ezzel egy oly művészi irány renaissance-át szolgálva, mely művészi és theoretikai elvekből indulva ki, ismét az élethez tér meg; — itt pedig a bajor főváros művészi erőinek csoportosítása volt a gondolat a művészeti ipar összes ágainak egy új korszaka számára, amint ezt a régi századokban Nürnberg és Augsburg példáján láttuk s az európai vásárló közönség meghódítására.

Mindkettőnek közös vonása pedig a német partikulárizmus és a történeti hagyományok élő tiltakozása volt a Berlinben támadt s fejlődési önkényszóval portált művészeti irány egyoldalúságai ellen, az önálló szellemi és kulturális erők fejlesztése útján, oly műpártoló fedelmek védszárnyai alatt, amilyen ott a hesszeni nagyherceg, itt Lajos bajor herceg. A kettejük körül sereglő művész-kolóniák nemcsak központját voltak képezendők a tartományok egész szellemi életének, de egyszersmind minden irányban kiágazó sugaraít a belőlük kiinduló gazdasági és szociális törekvéseknek.

Különösen Lajos bajor herceg volt az, aki mint az ügy hathatós pártfogója jelentékeny lépéssel mozdította elő ezt a művészeti programot a müncheni állandó kiállítás szervezésével, amellyel permanens hajlékot terem-

tett ezeknek a törekvéseknek. Münchenben az utolsó évtizedekben, mióta a kristálypalota (Glaspalast) kizárólag a képzőművészeti társulat rendelkezésére bocsátott át, egyre érezhetőbbé vált a hiánya egy állandó kiállítási helyiségnek. Több vállalat kiállítása épen az ideiglenes kiállítási épületek költségessége miatt zárult deficittel. Épen ezért a város már hosszabb idő óta folytatott tárgyalásokat a Bavariapark tőszomszédságában fekvő Theresienhöhe parkszerű területe megszerzése iránt, ami végre sikerült is s ma már nyolc millió márkát haladó költséggel, előkelő müncheni építőművészek közreműködése mellett egész sorát látjuk ott emelkedni az állandó kiállítási épületeknek, színházzal, vendéglókkal, gépházzal stb.

A garanciális-bizottság és az építészeti bizottság kebeléből kiindult s a műbarát bajor herceg által buzgó támogatásban részesített eme terv megvalósításával ma már Münchennek állandó központja van minden ipari, gazdasági vagy művészeti kiállítás céljaira, ép úgy mint sportversenyekre, mely egyéb építészeti előnyöktől eltekintve, már csak az egyszer viselendő költségek könnyebb és egyszerűbb amortizációja révén is megbecsülhetetlen előnyökkel jár. De a mellett városzépítési szempontból is nagy jelentősége van, mert széles parkjaival és sport-telepeivel kedvezően illeszkedik be a kiállítási telep a város tájképi jellegébe, hygiénikus szempontból kitünő elrendezésű s a főváros lakosságának is kellemes üdülőhelyéül szolgál.

Budapest főváros valamely közeli fekvésénél és természetadta szépségeinél fogva már magában is megbecsülhetetlen előnyökkel kecsegtető részének állandó kiállítás céljára való megszerzése által önként oldódnának meg a főváros rendezésének és szabályozásának ama függő kérdései is, melyek eddig kielégítő megoldást nem nyerhettek s nem is nyerhetnek mindaddig, míg egy összefoglaló vezéreszme nem irányozza a konstruktív művész és tervező inspirációját, ép

úgy mint a nagy nemzeti törekvések szolgálatában álló müncheni és darmstadti kiállításokon láttuk. De különösen az utóbbinál, ahol a természet s művészet oly harmonikusan egészítette ki egymást s a kert architektura eszközeinek oly ügyes felhasználása emelte az összbenyomást, melyek a platán és rózsalugasok s a csobogó kutak festői kereteibe foglalták s mesterséges tavak tükrében csillogtatták vissza a kiállítás épületeinek képét. Már egy ily milieu magában is elég volna arra, hogy az idegenforgalom zsilipjeit nálunk is megnyissa a magyar főváros számára s ezzel utat törjön politikai és kulturai önállóságunk elismertetéséhez a külföld előtt. Meg vagyunk győződve, hogy csak egy nagy szociális és kulturális alkotás keretei közt érvényesülhet kellően mindaz a kiaknázatlan előny, mely fővárosunk természeti szépségeit oly megbecsülhetetlenné teszi ránk nézve, csak ott szolgálhat méltó háttérül egy minden részében átgondolt, részleteiben és egészében összefüggő tervnek. Ez a szociális és kulturális alkotás pedig nem lehet más, mint egy állandó kiállítási telep létesítése, nemcsak azért, mivel előbb-utóbb ennek megteremtésével úgyis foglalkoznia kell az illetékes faktoroknak, hanem legelső sorban azért is, mert azok a nagy művészeti érdekek, melyek egy állandó kiállítási terület létrehozásához főleg az építőművészet szempontjából fűződnek, csak így találhatnak alkalmas tért a megvalósulásra.

A müncheni állandó kiállítás a modern német építészeti irányzatok bemutatásával fontos lépést képvisel abban az irányban, mely az úgynevezett célszerűségi építkezés (Zweckbauten) terén észlelhető mozgalmakban a legutóbbi időben megnyilvánult, ellentétben a Drezdában s másutt emelt cifra, hivalkodó, hamis látszatot mutató ideiglenes kiállítási épületekkel. A darmstadti kiállítás pedig szintén egészséges visszatérést jelentett a személytelen és szigorúan tárgyias építészeti stíl, mint az emberi alkotási ösztön józan alapjának kifejtésére. A túlhajtott individuálizálás kerülése, több tárgyiasság, kevesebb szubjektivitás, anélkül persze, hogy az egyéniség joga ezzel csorbát szenvedne, sőt inkább abban fejtve ki

az egyéniség teljességét, hogy a tárgyszerű és önmagában adva levő keretek közt is szabadon mozog és megállja helyét, ime, ezek voltak a legutóbbi darmstadti építőművészeti kiállítás gyakorlati tanulságai, úgy, amint azt a csak imént elhunyt Olbrich kiállítási épületeiben is megfigyelhettük.

Londonban tudvalevően az Earl's Court és az idei Franco-British kiállítással bemutatkozó Sheperds Bush, hosszú időre megfelelő hajlékot biztosítanak az időszak kiállításoknak. Ezek a kiállítási parkok a minden tekintetben célszerű kiállítási csarnokaikkal, vendéglőikkel és sokféle attrakcióikkal módfelett megkönnyítik a kiállítások rendezését s ezzel a város idegenforgalmának emelésének fontos tényezőivé váltak.

Hasonló üdvös hatás volna várható erről az oldalról nálunk is egy állandó kiállítási telep révén. De ehhez oly környezet kell, mely a maga természetadta föltételeivel emelni legyen képes a művészi feladat munkáját.

Óhajtandó volna, hogy Magyarországon az illetékes körök, a kormány és a főváros ne zárkózzanak el ezeknek a kérdéseknek mérlegelésétől és megvitatásától. A városligeti nagy iparcarnok, melynek területe egy nagy részét ma már úgy is a néprajzi múzeum és az állandó bútorkiállítás köti le, sem dimenzióinál, sem távolságánál fogva nem alkalmas arra, hogy kiállítások rendezésére célszerű helyül szolgáljon. Attrakciót nem képez már régóta a közönségre nézve. Ezért fontolóra kellene venni a város szívéhez közelebb eső, könnyebben hozzáférhető s természeti szépségekben bővelkedő területeknek a mondott célra való felhasználását. Ilyennek kínálkozik pl. a Margitsziget, amely esetleg a külső Lipótváros partmenti részével hiddal összekapcsolva, gyönyörűen megoldható kiállítási parkot adna; de szóba jöhet a Gellérthegy is, amelynek páratlan és domináló fekvése, közelsége, e részben szintén mindazokat az előnyöket biztosítja, amelyeket egy állandó kiállítási parktól várunk. Mi természetesebb ugyanis, mint hogy azt a nevelő és instruktív hatást, melynek kielégítése elsőrendű feladata a modern kiállítások szervezésének, egy ifju és fejlődésben levő város-

rész természetes vonzóereje felhasználásával is biztosítsuk?

Azt hisszük, hogy már magának a kérdésnek fölvetése és megvitatása is elég arra,

hogy serkentőleg hasson a mi, művészi mozgalmakban oly szegény közéletünkre és sok jeles és rátermett művészi egyéniségünk teremtő és alkotó fantáziájára.

A MAGYAR HÁZIIPAR ÉS AZ IPARMŰVÉSZETI ISKOLA.

IRTA: ASCHER ALAJOS.

BENNE VAGYUNK a huszadik század nehéz küzdelmeiben, a technika örületes tempóban rohan a maga útján előre, félrelők, letapos mindent, ami törekvéseinek útjába áll: az ideáлизmust, a munkához való szeretetet, millió és millió ember existenciáját, hogy az egészséges kisipar romjain felépítse a zakatoló, sívár gyárak ezreit.

A technika halad, halad előre, ma már jóformán géppel csinálunk mindent.

Ámuló tisztelettel nézzük, amit az emberi elme ezen a téren végez, de vajjon mi lesz majd, ha ez így tovább halad? Az emberi elme nem akar megpihenni, a halandó ember dicsőségére, a szegény munkásnép rovására — egyik találmány a másikat követi. Szaporodnak a gépek, de kisebb-nagyobb arányban szaporodik a népesség is; egyre több és több éhes gyomor kiáltoz kenyérért, a munkás kéz szükséglete pedig aránytalanul csökken. Aminek elvégzéséhez régen 20—30 vagy még több becsületes, szakképzett munkás kellett, azt ma egy kis gép egymaga is elvégzi. És mégis az általános drágaság napról napra nagyobbodik, egyre nehezebb lesz élni s másokat az életnek megtartani, — lehet-e csodálni, hogy ilyen körülmények között az államoknak a szociális bajok orvoslása épen korunkban okoz legtöbb gondot? A szociális bajok lázító réme végig járja egész Európát, s az államok rengeteget tesznek, áldoznak, hogy ezeket a bajokat egyelőre legalább enyhítsék. Nehéz volna e szűk kerektek közt fölserolni mindazt, ami manapság a szegényebb néposztály megélhetési gondjainak

enyhítésére világszerte történik. Nem is tartoznak egészen ide. Bennünket a háziiparok ügye érdekel, s mondhatjuk, hogy az államok a háziiparok meghonosítására és fejlesztésére sohasem fektettek oly nagy súlyt, mint épen napjainkban. Az első pillanatra furcsának látszik, hogy manapság gondolunk a háziiparok intenzívebb felkarolására, amidőn a gépek fejlődése épen legjobb korát éli. De így van, s tegyük hozzá, hogy ez csak természetes. A technika fejlődése a kisipart, a házi tűzhely körül végezhető kenyérkereső foglalkozásokat sújtotta legjobban, természetes, hogy a bajok orvoslása is ezen a téren a leg-sürgősebb.

A K. K. Zentral Spitzenkurs in Wien, a Verein zur Förderung der Österreichischen Spitzenindustrie (nem emlékszem hamarjában, hogy ez-e a hivatalos címe), a különböző sziléziai és szászországi háziipari szakiskolák, Olaszország, Svájc, Franciaország, Belgium és Anglia különböző háziipari intézményei nem egyesek ambíciót, hanem fontos közgazdasági célokat szolgálnak. Az egyre jobban súlyosbodó megélhetési viszonyok a nőket is a számottevőbb kenyérkereső munkára kényszerítik, a társadalom tekintélyes részét képező középosztály asszonyainak otthon végezhető állandó munkára van szükségük. Kenyérkereső munka kell annak a sok embernek, akik ma minden foglalkozás nélkül állanak, munka kell a hegyvidék és az alföld lakóinak egyaránt, s erre mindenütt a háziiparokat, a könnyen hozzáférhető foglalkozásokat szemelték ki.

Megnyugvással gondolhatunk arra, hogy ezekben a törekvésekben hazánk nem áll az utolsó helyen. Magyarország mindíg is földmives állam volt, s ha egyes nagyobb városokban iparunk föl is vergődik majd az európai színvonalra, a földmivelés hazánk közgazdaságában mindíg számottevő faktor fog maradni. S a földmivesnek, a szociális viszonyok mai állása mellett, a háziiparra szüksége van, akár egy falat kenyérre.

De szükségük van arra másoknak is. A társadalom középosztálya sehol sem oly nagy és oly szegény, mint nálunk, sehol sem áll annyira munka és kereset nélkül, mint hazánkban.

Bizonyára ez a tudat vezette a vallás- és közoktatásügyi minisztérium művészi osztályát, amidőn néhány évvel ezelőtt fontos ügykörét a háziiparok meghonosítására is kiterjesztette.

A háziiparok sorában vezető helyen állnak azok, amelyek a nőknek nyújtanak foglalkozást. Ilyenek a csipkekészítés minden fajtája: a hímzés, a szövés, a vászon- és a szőnyegszövés, a zsubrikálás — ha helyes útra fog térni, — a varrottas stb. Ezek a foglalkozások mind tűrhető megélhetést biztosítanak, ha olyat tudunk produkálni, amivel a kultúr-államoknak kíméletlen versenyébe jó reményekkel bele mehetünk. Mert ne áltassuk magunkat! Kétségtelenül nagy haszonnal fog jární, ha maholnap hazai szükségletünket magunk tudjuk ellátní, de az is bizonyos, hogy a háziiparok szociális bajainkat csak akkor fogják igazán enyhíteni, ha háziipari termékeinknek a külföldön is tért fogunk hódítani.

Ehhez azonban nem elég, ha a háziiparokat egyszerűen meghonosítjuk, fejleszténí is kell azokat, fejleszténí arra a magasabb, kiváló művészi nivóra, amelyen hovatovább a külföldi államok háziipara is állani fog. — Csakis így állhatjuk meg a nagy versenyben a helyünket. — A külföldi államok ma kivétel nélkül legjobb művészi erőiket terelik a háziiparok szolgálatába, — nekünk is a magasabb művészetet kell a magyar háziiparba beolttanunk, mert különben az erőknek e vehemens mérkőzésében vesztesként le kell törnünk.

Az iparművészeti iskola körülbelül másfél év óta foglalkozik is e meglehetősen nehéz feladattal, — lássuk tehát, hogy mit csinált idáig és milyen szervezettel gondolja a jövő kérdéseit megoldani?

Az iskola kezdetben a különböző fajtájú szőnyegek előállításá mellett csak a halasi és a vert csipke meghonosításával foglalkozott, utóbb azonban, hogy jó munkát végezhesen, törekvéseit a csipke többi fajtáira, sőt a művészi hímzésre és zsubrikálásra is kiterjesztette. Az első idő — mondhatnám a mai napig eltelt idő — a kísérletezés, a tapasztalatok gyűjtésének, a viszonyok tanulmányozásának ideje volt.

A tapasztalatok megtanítottak rá, hogy mi itt is sokkal nehezebb körülményekkel állunk szemközt, mint akármelyik külföldi állam. A magyar társadalom közönyét megtörni és bizalmát megnyerní, a magyar népet hozzászoktatni ahhoz a beismeréshez, hogy télen is kell dolgozni, hogy a földmivesnek a téli kereset legszerényebbjét is meg kell becsülnie, — bizony nehéz mesterség. A háziiparok tulajdonképeni meghonosításához csak a talajnak ílyetén való megpuhítása után lehet hozzáfogní. És nem csekélyebb feladat a számottevő vevőközönség és a megbízható kereskedelem meghódítása sem. Pedig erre is szükségünk van.

Az előkelő közönségnek és a nagykereskedelemnek a kormány törekvéseit támogatnía kell. Be kell ismerníök, hogy az Ausztriával való vámközönség így is, úgy is nagy csapás hazánkra, melynek súlyát csak akkor fogjuk igazán enyhíteni, ha a magyar ipart még áldozatok árán is pártoljuk. Ilyen feladatokat nem lehetett csak úgy mellékesen megoldani, azokra ugyancsak nagy körültekintéssel kellett berendezkedni; azt az időt tehát, amely idáig eltelt, a hazai és külföldi tanulságokra épített alapvető munkák, a szervezkedés vette igénybe.

Ezzel a munkával nagyjából elkészültünk. Az iparművészeti iskola egy új osztálllyal, a »Háziipari osztálllyal« gyarapodott, amely — ha programjához a miniszteri hozzájárulást is megkapja — ezek után már a következő úton fog haladni.

Gondoskodni fog elsősorban a szükséges szaktanítónök és munkavezetónök kiképezte-

téséről, másodsor az iparművészeti iskola mindenkorai növendékeinek a szakszerű tervezésbe való bevezetéséről;

harmadszor megbízható munkásnők neveléséről és végül a munkásnők állandó foglalkoztatását biztosító kereskedelmi összeköttetésekről.

A szaktanitónők kiképzéséhez a tanitónői diploma megszerzése után egy évi, a munkavezetőnők neveléséhez 4 középiskolai előképzettség és a 16-ik életév betöltése után két évi szaktanulmány kontempláltatott. Felső női ipariskolákban képesített kézimunkatanitónők és munkavezetőnők számottevő kedvezményekben részesülnek (ösztöndíj stb.). A tanitónők és munkavezetőnők fölvétele évről-évre pályázat útján történik. A végleges fölvételt az iskola javaslata alapján a minisztérium eszközli. Az iskola csak annyi pályázót javasolhat a fölvételre, ahányat a kiképzés után előreláthatólag el tud helyezni. A tananyag ezekre nézve kiterjed a csipke minden fajtájára, a hímzésre, zsubrikálásra, a csipke és az idevágó háziiparok fejlődésének történetére, valamennyire a rajzra, stíltanra és tervezésre, az anyagismére, a szakszerű szám- és könyvviteltanra, s végül a mindennapi kereskedelmi levelezésre.

A tanitónők és munkavezetőnők kiképzése díjtalan.

Hogy azután mindazokat, akik ezen háziiparok valamelyikével iparszerűleg akarnak foglalkozni, izléses, a legkényesebb kereskedői forgalomra is alkalmas mintákkal láthassa el, az iparművészeti iskola különböző szakmabeli növendékeinek bevonásával, különösen a mindennapi ékítményes tervezés oktatásának keretében, gondoskodni fog hozzáértő, gyakorlott tervezőkről. A tervezéssel foglalkozó fiatal emberek az egyes technikákra vonatkozólag időközönként szakszerű magyarázatokat fognak nyerni, sőt az iskolának gondja lesz arra is, hogy azok a tervezők, akik az iskola elvégzése után egész tevékenységüket a háziiparoknak akarják szentelni, a technikák ismeretébe gyakorlatilag is bevezetessenek.

Hogy a tervezők nevelése megkönnyítessék, az iskola megfelelő tanulságos gyűjteményekről és szakkönyvekről gondoskodik. Az összes terveket a központi iskola a tervező

felügyelete alatt kipróbáltatja, a tervezésre szánt és az előállítási árral is ellátott mintákat a legjobban sikerült próbamunkák szolgáltatják. Ezek a minták sokszorosítottak s ingyen bocsátatnak mindazoknak rendelkezésére, akik be tudják igazolni, hogy az illető háziiparral iparszerűleg foglalkoznak.

Az iparművészeti iskola háziipari osztályának legfőbb gondja természetesen a megbízható munkásnők nevelése. Ott, ahol a talaj erre alkalmasnak mutatkozik, a munkásnők nevelését már az elemi népiskolai oktatás keretében készíti elő. Azokon a helyeken, ahol ez a kísérlet jó eredménnyel járt, de különösen oly vidékeken, amelyeken valamely háziiparnak már bizonyos multja van, az iskola vándortanfolyamokat rendez. Ha a vándortanfolyam sikerült, s a nép kellő érdeklődést tanusít, a vándortanfolyam helyén állandó munkatelep szerveztetik. Minden munkatelep élén egy-egy munkavezető áll, ha pedig egymás közelében több munkatelep létesül, a legfontosabb egy tanitónővel szakiskolát kap. A munkatelepek az illető tanitónővel, a tanitónő pedig a háziipari osztállyal áll közvetlen összeköttetésben.

A munkásnők nevelését az iparművészeti iskola mindenütt ingyen végzi, sőt az iskolának gondja van arra is, hogy a növendékeknek minél hamarább keresete legyen.

A vándortanfolyamok rendszeren 4—5 hónapig tartanak, s csak a legszükségesebb alapismeretekre terjednek ki. Ezek az ismeretek is elegendők azonban ahhoz, hogy az illetők megrendelésre dolgozhassanak. A szakiskolákban és a munkatelepeken jelentkező munkásnőjelöltek teljes kiképzésben részesülnek, de ezek kezdettől fogva bizonyos ösztöndíjat élveznek. A szükséges megrendelésekről, a mintákról és a kész dolgoknak értékesítéséről szintén az iskola gondoskodik. A szakiskolák és munkatelepek évi működésének tartama mindig a helyi viszonyoktól függ. Az iparművészeti iskola a helyi viszonyokat mindenütt respektálja és ügyel arra, hogy a jelentkezők rendes gazdasági teendőiktől sem vonassanak el.

A szaktanitónők és munkavezetőnők szünidejüknek egy részét továbbképzés céljából Budapesten töltik.

Hogy az iparművészeti iskola a dolgozók kereskedelmi részét hogyan üti majd nyélbe, arról fölösleges e helyen beszélni; a lényeg az, hogy erről is gondoskodni fog.

És gondoskodni fog mindig a munkásnép anyagi érdekeinek szigorú szemmel tartásával. Anyagi hasznot nem keres. Gondoskodik majd főképen megbízható külföldi összeköttetésekről, hogy a magyar háziipar termékei az ország határain túl is jó piacra találjanak.

Az iparművészeti iskola egyébként sokat vár a mostanában megalakult, »Orsz. Háziipari Szövetség« támogatásától. Az »Orsz. Háziipari Szövetségnek« és az iparművészeti iskola »Háziipari osztályának« ma-holnap egy szerves egészzé kellene összeforrnia. Mindegyiknek megvan a maga külön hatásköre s a maga hatáskörének betöltésére egyik is, másik is jól be van rendezve. Az iskola tanít, oktat szeretettel, lelkesedéssel, gondoskodik tanerőkről, munkásnőkről, tervezőkről és mintákról, munkatelepekről és szakiskolákról és mindezek segítségével a lehető legjobb

művészi kézimunkákról, — az Orsz. Háziipari Szövetségnek pedig csak arról kellene gondoskodnia, hogy ez a munka ne legyen hiábavaló.

S milyen könnyű volna ennek a feladatnak megfelelni. Az Orsz. Háziipari Szövetséget hazánk főurai hölgyeinek színe-java alkotja. Ha a Háziipari Szövetség latba veti megbecsülhetetlen erkölcsi és anyagi eszközeit s az iparművészeti iskola törekvéseit olyan szeretettel fogadja, amily őszintén óhajtja az iskola az egyetértő közös munkát; ha a Szövetség megmarad a maga hatáskörénél s nemes ambíciója nem ragadja olyan vállalatokra, amelyekhez berendezve nincsen; ha megnyugszik abban, hogy a művészi oktatást és a háziiparok meghonosításának feladatát hazánkknak ez az egyedül álló iskolája töltsen be — s ezek után lelkes propagandát csinál annak, amit az iparművészeti iskola munkatelepei produkálni fognak: — akkor feladatát fényesen betöltötte s a közoktatási kormány befektetése és az iskola fáradozása sem veszett kárba.

A MAGYAR IPARMŰVÉSZELET ÚTTÖRŐI.

I.

ASZÁZ ÉV ELŐTTI Pest művészeti életét, architektúráját, a merőben anyagiás cél-szerűség béklyóiból művészi teremtés színvonalára emelkedni igyekvő polgári iparát, alig ismerjük. Korunk művészi jelszavai messze túlszárnyalták ma a régi Biedermeyer-kor egyszerű ízlését. Pedig mennyi frissesség, mennyi báj és bensőség ömlik el e kor egész architektúráján és műipari alkotásain. A dísztingvált polgári ízlés, a szolid és megbízható munka, mely e kor alkotásait jellemezte, ma ép az ellenkező irányba csapott át. Nem tudunk betelni a formák és círádák tobzódó kultuszával és sokszor inkább értéktelen munkához, hamis szurrogátumokhoz folyamodunk, csak hogy a gazdagság és előkelőség ál-látszatát mindenben megóvjuk.

Kétszeresen hálátlan és meddő munkának látszik ép azért a régi Pest fejlődésben levő

műiparát, finomodó műízlésében megnyilatkozó szellemi megújódását tenni tanulmány tárgyává. Az a tárgyiaság és természetesség azonban, amellyel apáink minden művészi feladattal meg tudtak birkózni, s mellyel a legnagyobb egyszerűség mellett is a legnagyobb formatökélyt tudták elérni, az a kipróbált s szolid széperzés, mely oly nemes ellentétet mutat némely modern irányzat sivár művészielenségével, megérdemli, hogy azt, ami bennök értékes és maradandó, jogaiba visszahelyezzük.

Tekintsük csak például az építkezést! Már maga az utca, kecses és szeszélyes kanyarulatavai, mely minden fordulónál új és váratlan képben gyönyörködtetett, nem rejtett-e vajjon magában sokkal szerencsésebb inspirációt, mint ami unalmasan egyenletes, monoton utcáink? Hozzá a magas kertfalak, melyek az egyes

házak között elvonulva, rácskapuikon át bepillantást engedtek az árnyas kertbe. Nem is szólva magáról a házról, előkelő, széles kölépcsőivel a portale előtt, tágas, világos pitvarával, melyen át a nyitott ajtó mellett egyenesen az udvar vén diófaíra pillanthattunk, kényelmes, művészi esen kanyarodó lépcsőivel, fehérre festett ajtóival. Egy ily lépcsőház egyszerű mázolásával is bizony előkelőbben hatott, mint mai lépcsőházaink imitált márványburkolataikkal, hamis aranyozásukkal.

Ilyen volt a régi Pest architektúrája, s hasonló volt a benyomás, ha a szobákban körülnéztünk. Itt is minden egyszerű, sima és cícomátlan. Fehér mennyezet, fehérre mázolt ajtók, zavaró díszítések nélkül, egyszerű cserépkályhák, de finom zománccal vonva be. Az ablakfüggönyök nem zárták el a napvilágot, hanem bőven engedték beözönl eni a nap sugaraít s világos színükkel annyi fényt törtek meg, amennyire csak szüksége volt a szobáknak.

Jung, Hild, Pollák és Zitterbarth: ez a négy név az Pest régi architektúrájában, mely a XVIII. és XIX. század fordul ó pontján a művészi és iparművés zeti lendületet képviseli. A négy közül Zitterbarth maga is régi pesti építész-családi sarja, Pollák, a Nemzeti Múzeum nemes formájú architektonikájának megalkotója pedig bécsi születésű, a ki csak 1798-ban telepedett meg Pesten, s csak úgy törhetett magának utat pályáján a céhkiváltságok mindent lenyűgöző bílincsei mellett, hogy feleségül kellett vennie itteni mestere Krausz János építész hátrahagyott özvegyét.

Majdnem leküzdhetetleneknek látszottak akkor még azok a nehézségek, melyek a művészi érvényesülés útjában állottak nálunk. Művés zeti oktatás nem volt, serkentő, ösztönző példák teljesen hiányzottak, a műipari törekvések nem oldhattak szárnyat, hogy lelkesítő s a fantáziát megihlető minták hatása alatt a formák tökélyét s gazdagságát magoké vá tehették volna. Nem csoda, ha a művés zeti hagyományokban hasonlíthatlanul feletünk álló Bécs nevelte fel a mi számunkra is egész generációját azoknak a mestereknek, akik akár a képzőművés zet, akár a műipar valamelyik ágában arra voltak hivatva, hogy

szépművés zeti életünkbe friss pezsgést vigyennek bele s a kézműipar számára megnyissák a rajzoló stíl és ízlés formáinak világát.

Így Röhl Nepomuki János, az Orsován született, később selmeci erdészé és bányatanácsossá lett hasonnevű atyának fia, aki Grácból János főherceg ajánló levelével jött Pestre József nádorhoz 1812-ben, a kinek úgy ajánlta be főhercegi patronusa, mint kiváló ifju művészt s kérte támogatását, hogy művés zi pályáján előrehaladhasson.

Tudjuk az öreg nádor meleg érdeklődését a tudományok és művés zetek iránt. Pest város művés zeti és kulturális fejlődése elváhatlanul van e műpártoló és városfejlesztő Habsburg nevéhez fűzve. Ő alakította meg a még gyermekcipőit alig levetett város közígazgatásában a szépes zeti bizottságot, ő dolgoztatta ki Pest város első rendezési tervét s természetes, hogy a város szépes zetére, monumentális építkezési gyarapítására irányuló nagyszabású programmjával kapcsolatban erős lendületnek indult szellemi és művés zeti mozgalmak terén Röhlnek is kínálkozott működési kör.

Pesten akkor már fennállt egy felsőbb engedéllyel megnyílt iparrajziskolai tanfolyam, az első intézet, mely a művés zeti oktatás magasabb rendű kivánalmaít óhajtotta egyesíteni az iparosképzéssel. Ennek félévi munkálatairól, úgy, mint tanulói számáról is rendes felterjesztés ment a minisztériumhoz elbírálás végett. Mivel azonban ennek növendékei száma korlátolt volt, mert csak azok látogathatták, akik erre a tanterv szerint kötelezve voltak, ezek pedig magok is elfoglaltak minden helyet — tehát maga az intézet tanára, Schwarcz József is elismerte egy második rajziskola felállításának szükségét s ezt a maga részéről az egyetem keretében képzelte megvalósítandónak.

Röhl, aki magyarországi születésű volt s most, mint József nádorhoz intézett beadványában kifejti, hazája számára akarta tehetségeit gyümölcsösztetni, a bécsujhelyi akadémiát végezte, azután tiszt lett a Reisky-féle gyalogezredben s mint ilyen vállalta el Gráczban a Castellí-ezred parancsnoksága felhívására a megtisztelő feladatot, hogy az ezred tisztikarának a katonai térképezésből teljesen díjtalanul elő-

adásokat tartson. Önzetlenül s fényes eredménnyel végezte ezt a feladatot, dacára annak, hogy már elismert festőművész volt s művészi keresete minden idejét igénybe vette.

A helytartósághoz intézet beadványában Röll egy második rajztanoda fellállíthatásáért folyamodott tehát Pesten, amelyben nemcsak a katonai térképezést vállalkozott tanítani a vezérkar által elfogadott módozat szerint, hanem a legszükségesebb terepfelvételeket és szabadkézi rajzot is. Még pedig úgy, hogy vagyonosok jutányos tandíj mellett, szegény, de tehetséges tanulók ellenben teljesen ingyen részesüljenek az oktatásban, úgy a polgári mint a katonai rendből s azonfelül a szükséges rajzeszközökkel is ingyen láttassanak el. Végül pedig jó és alkalmas minták beszerzéséről is ő maga igérkezett gondoskodni.

A helytartótanács döntését Gráciban várta be. Ez azonban nem következett be oly hamar mint várta volna. A város ugyan egyenesen az engedély megadása mellett foglalt állást, tekintettel arra, hogy a pár év előtt megalapított egyetlen rajziskola a rohamosan szaporodó város igényeit többé egymaga nem elégítette ki. Fennmaradt azonban az intézet magán- vagy nyilvános jellegének, képesítési és tanrendszerének kérdése, amelyek tanügyünk akkori rendezetlensége mellett nehezen voltak összehangzatba hozhatók a tanulmányi rend fenálló elveivel.

A br. Brunswick József, Latinovich János, Jankovich János ellenjegyzésével hozott helytartótanácsi határozat végre is úgy oldotta meg ezeket a nehézségeket, hogy megadta ugyan Röllnek a rajzkurzus megnyitására az engedélyt, de nem a tanári címet és a nyilvánossági jelleget, tekintettel arra, hogy azok a tárgyak, melyeket Röll a rajzoktatás köréből tanítani vállalkozott, nem képezték kiegészítő részeit az országos tantervezetnek. Felhatalmazták azonban Röllt arra, hogy amennyiben saját anyagi veszélyére vállalkozik rá, az önként jelentkezőknek akár egyedül, akár többek társaságában oktatást adhasson, azonban

intézete működéséről úgy a városnak, valamint az illető állami tanintézetek igazgatóinak jelentést tenni köteles.

Ugyanekkor egy más jeles művész is állandó működési tért nyit magának Pesten, egy még akkor nálunk meglehetősen elhanyagolt iparművészeti ágban, a rézkarcolásban. Ez a Bécsben született Richter Fülöp, aki, miután itt a plasztikai akadémián kiténtetessel végezte a tanfolyamot, azzal a tervvel jött Magyarországra, hogy bejárva az országot, ennek természeti és művészeti szépségeiről, városairól, hegyeiről, barlangjairól, tájairól és ritkaságairól vázlatokat készít, melyeket rézbe metsz. E célra útlevelet és ajánló-levelet kért a vármegyékhez és hatóságokhoz, hogy feladatában támogassák s kérelme támogatására okmányait és rajzait is becsatolta.

Richter már akkor nyolc év óta élt Pesten Berger Ferenc nyugalmazott kamarái kasznárnál feleségével együtt albérletben s mint maga kiemeli, Magyarországot már második hazájának tekintette. Festegetéssel tartotta fenn magát s amint maga kiemeli, Magyarország beutazásának és természeti szépségei megismeretetésének tervében főleg az vezette, hogy a szép iránt való érdeklődést tágabb körökbe is belevigye s ezzel a közönséget a művészi irányú nevelésnek megnyerje.

Richter ezen karcai fennmaradásáról nincs tudomásunk. Bizonyos, hogy a jeles Schmutzer Jakab tanítványa volt a bécsi akadémián, akinek modorát követte ő is, s épen ezért könnyen összetéveszthető az ugyanakkor Bécsben élt A. G. Richterrel, kinek a bécsi Lichtensteinképtár Tiepolója után készült nagy metszete »Krisztus az olajfák hegyén«, amint az angyal a keserűség poharával kínálja, ismeretes. A mi Richterünkre vonatkozó adatok sokkal fukarabbak, pedig ő volt nálunk a rézkarc igazi megalapítója s az a szolgálat, amelyet hazánk kulturái és néprajzi ismertetése ügyének tett, bizonyára nagy mértékben járult hozzá művelődési törekvéseink helyes megítéléséhez a külföldön.

256.

256. MISS WINSER : DOMBORMŰ.
A LONDONI ROYAL COLLEGE OF ARTNAK
A RAJZOKTATÁSI KONGRESSZUS KIÁLLÍTÁSÁN
VOLT CSOPORTJÁBÓL.

RELIEF.

257.

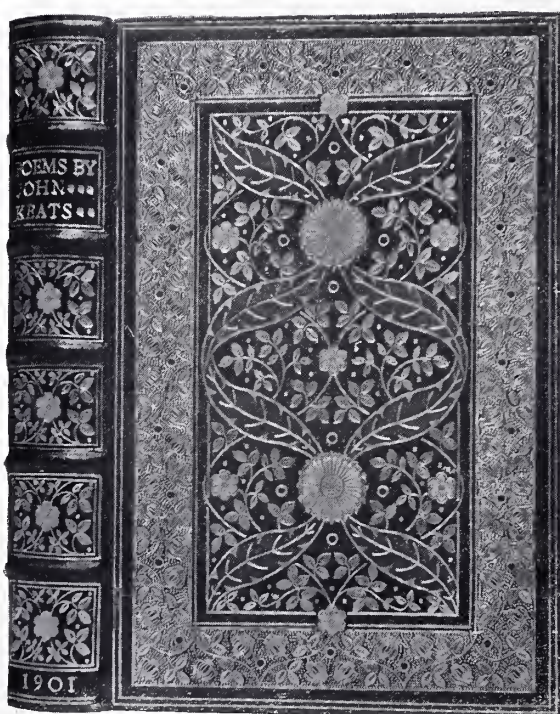
258.

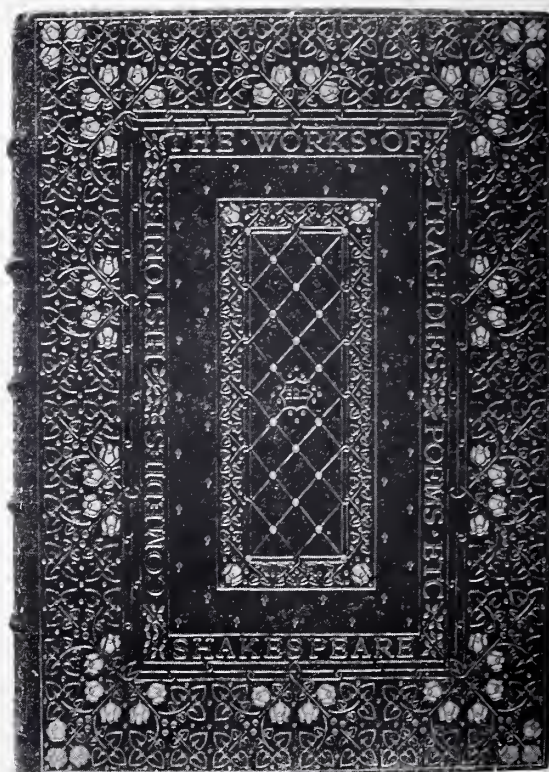
259.

260.

261.

257 - 261. KÖNYVTÁBLÁK
LONDONI ARTS AND CRAFTS SCHOOLS-NAK
A RAJZOKTATÁSI KONGRESSZUSON VOLT
KIÁLLÍTÁSÁBÓL.

RELIURES.

262.

262. A PÁRISI ÉCOLE DES BEAUX ARTS-BAN
KÉSZÜLT DEKORATÍV FESTMÉNY.

PEINTURE DÉCORATIVE.
ÉCOLE FRANÇAISE.

AZ IDEI LONDONI RAJZOKTATÁSI KONGRESSZUS KIÁLLÍTÁSÁBÓL.

263.

264.

263., 264. IFJ. BODON KÁROLY :
FOGADÓSZOBA ÉS EBÉDLŐ RÉSZLETE.

DÉTAILS D'UN SALON ET
D'UNE SALLE-À-MANGER.

KÉSZÜLT A DARMSTADTI L. ALTER CÉG MŰHELYÉBEN.

265.

266.

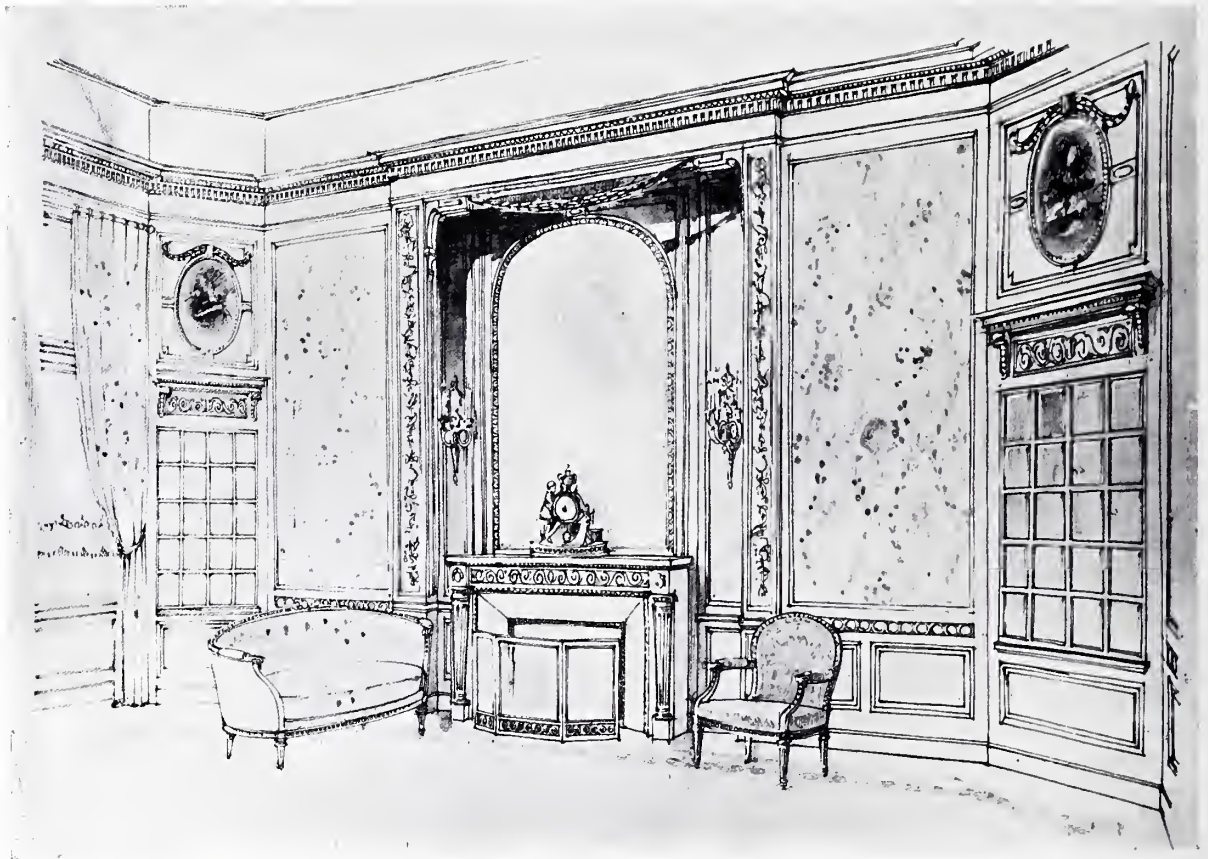

265., 266. BODON KÁROLY:
EBÉDLŐ ÉS ELŐCSARNOK RÉSZLETE.

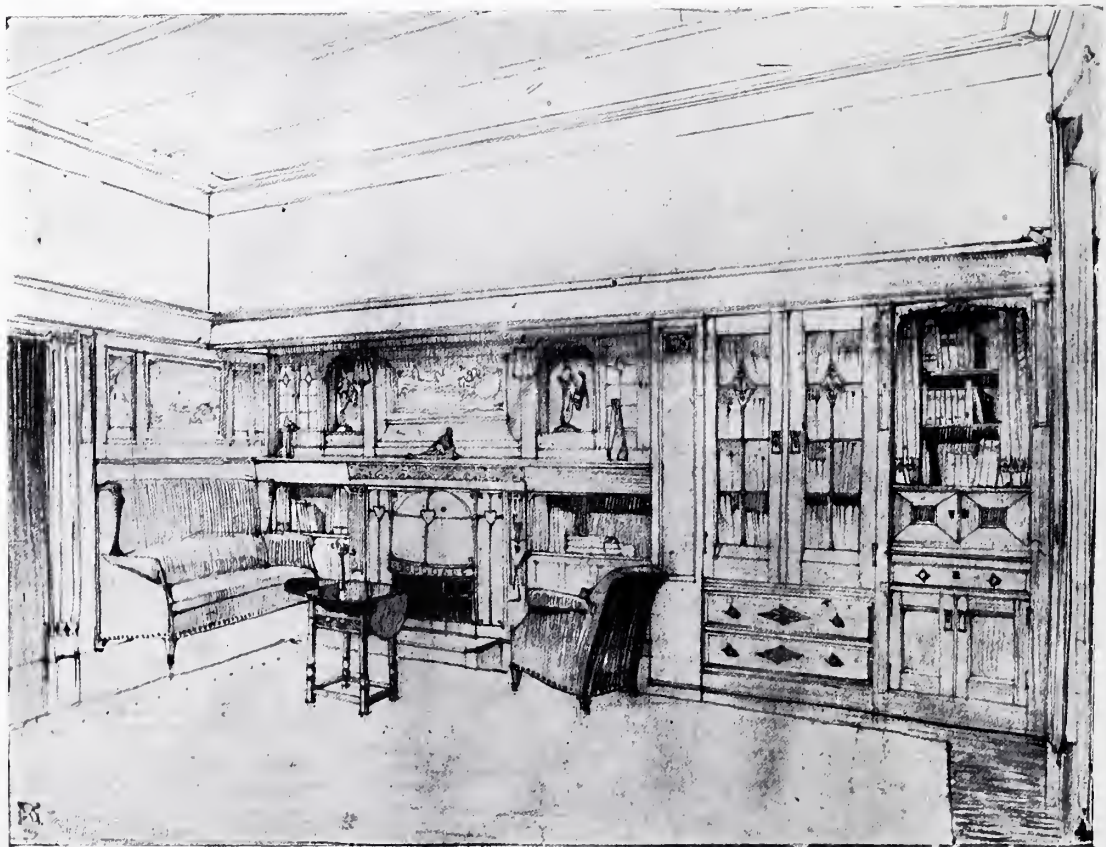
SALLE-À-MANGER ET
ANTICHAMBRE.

A DARMSTADTI L. ALTER CÉG RÉSZÉRE KÉSZÜLT TERVEK.

267.

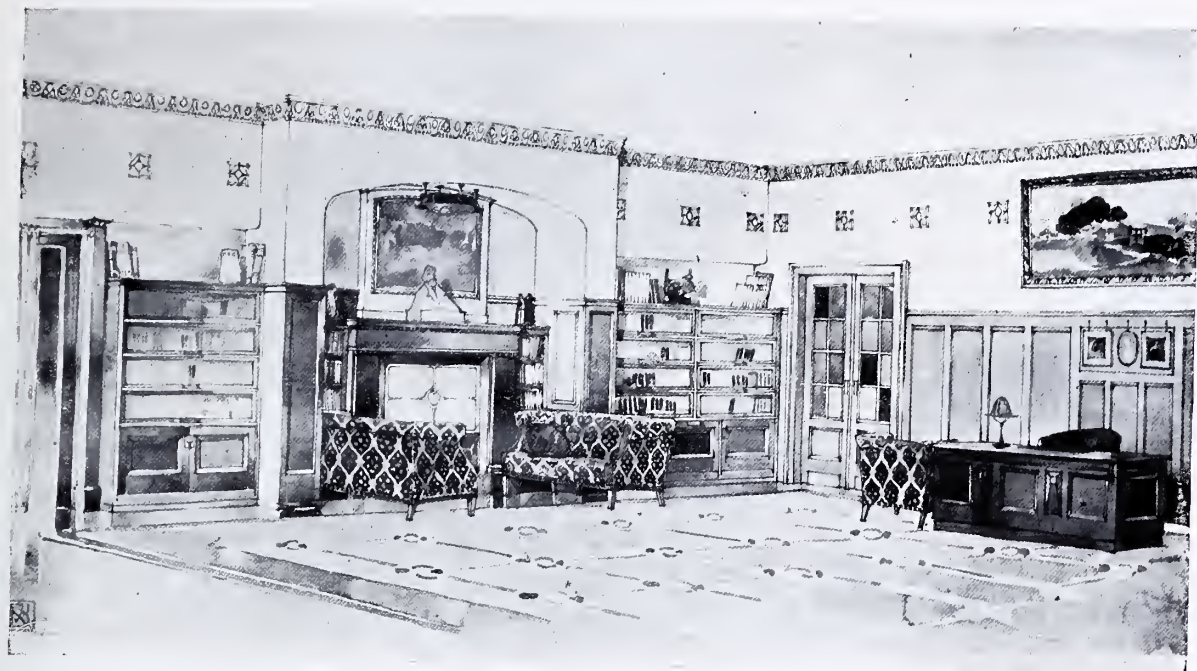
268.

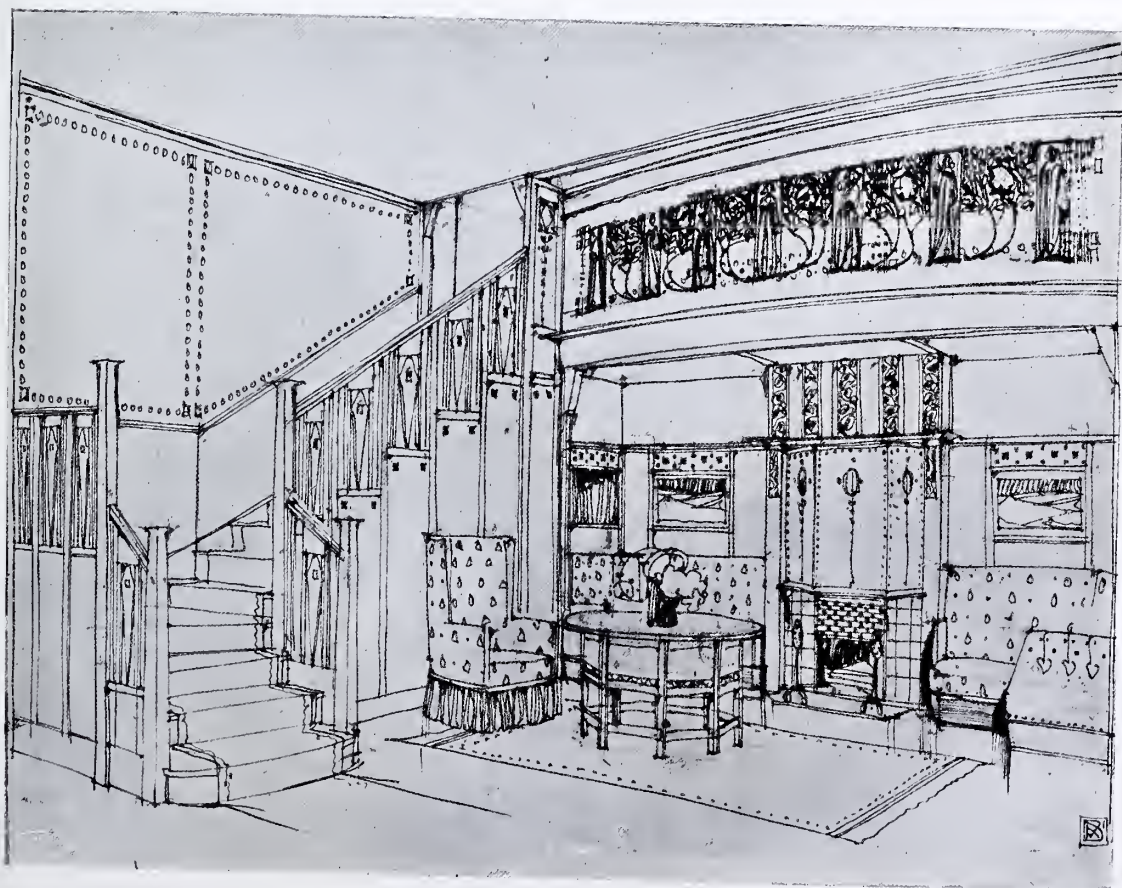
267., 268., IFJ. BODON KÁROLY :
FOGADÓ- ÉS URISZOBA RÉSZLETE.

DÉTAILS D'UN SALON
ET D'UN CABINET DE TRAVAIL.

269.

270.

269., 270. IFJ. BODON KÁROLY:
 ÚRISZOBA ÉS LÉPCSŐCSARNOK RÉSZLETE.

DÉTAILS D'UN HALL ET
 D'UN CABINET DE TRAVAIL.

BESZÉLGETÉS A MŰVÉSZETRŐL.

IRTA: HOLLÓ GÉZA.

AMŰVÉSZETRŐL folyt a beszéd s a vitakozók szemében kigyulladt a fanatizmus tüze, ahogy mindenik a maga igazát védelmezte.

Beszélhettek bármit, mondá az egyik, fejét dacosan hátraszegve, fűrkésző éles tekintetét hol az egyikre, hol a másikra szegezve, nincs más igazság, mint a természet, ahogy a maga valóságában előttem áll minden tulajdonságával egyetemben. A természetben nincs rút, nincs visszataszító, merő szépség minden, csak szem kell a meglátásához. Aki azt korrigálni vagy változtatni akarja, az vagy korlátolt, ki elbizakodottságában azt hiszi, hogy különbet alkothat, mint a természet, vagy csaló, aki, mivel nem tudja a látottakat híven visszatükröztetni, jó kibúvóképen úgy fordítja a dolgot, hogy hisz ő nem is arra törekszik. Rám nézve nincs más feladat, mint a természetet minél hívebben, az érzékek csalódásáig híven vásznamra varázsolni, úgy, amilyen az a valóságában, ahogy mindenki látja, de ahogy megcsinálni nagyon kevesen tudják. Szerintem csakis ez a komoly munka és mindenkinek, aki nem tekinti a művészetet felületes játéknak, hasonlókép kell cselekednie.

A maga valóságában? Ahogy mindenki látja? Édes barátom, a természetet senki sem látja egyformán. Először, mert látni is tanulni kell, éppen úgy, mint beszélni vagy akár hallani; aki nem gyakorolta a látását, sohasem tudja a dolgokat helyesen megkülönböztetni. Egy laikusnak minden szürke: az ég is, a víz is, a föld is, ahol pedig a piktör csupa merő színeket lát. Másodszor pedig azért nem, mert minden ember más- és másféleképen érzékel, már csak a szemalkotásánál és agyszerkezeténél fogva is.

Objektív látás nincs, csupán szubjektív szemléletről lehet szó — egyéni látásról. És ha én valamit kéknek látok, vagy vörösnek, vagy narancssárgának, azt köteles mindenki respektálni éppen azért, mert az én egyéni meglátásom.

Ugyan kérlek, vágott szavába a harmadik, ki beszél itt meglátásról. Nem az a fontos, hogy mit látok, hanem hogy hogyan csinálom meg. Látni utóvégre mindenki lát valamit és ha nekifekszik, rajzolni meg festeni is megtanulhat, legalább is egy bizonyos fokig, de a lényeg nem a meglátásban, hanem a visszaadás mikéntjében van, abban az egyéni stílusban, ahogyan én azt megfestem, nem pedig a választott téma milyenségében. Én például újabban csupa apró szín pettyekből rakom össze képeimet, mert ez az, ami a fény vibráló hatását legjobban megadja és mert ez az, ami az én egyéniségemnek legjobban megfelel. Sándor, hisz ismeritek a munkáit, mindent körülkonturoz, Béla pedig széles nagy síkokban veti vászonra a látottakat. Én ugyan, őszintén megvallva, nem sokra becsülöm a munkáikat, de ők legalább mégis megértettek annyit, hogy a művészetben nem a „mi?“, hanem a „miként?“ a fontos. Csakis ez adhat egy képnek érdekességet, eredetiséget, szóval művészi értéket.

Most megszólalt a negyedik, egy betegesen rajongó arcú fiú. Tágranyílt pupillájú szeme mereven egy helyre szegeződött, az arca néha összerándult s ilyenkor torz kifejezést adott a különben finom vonásoknak. Lassan, nyugodtan kezdte a beszédet, de később mind exaltáltabbá vált s a hangja el-elcsuklott a szavak közben: Semmi közöm az egész utánzásban ragadt pikturához, az egész kopirozó kompániához. Egyebet sem tudnak, mint ülni a modell előtt és pingálni, pingálni nadrággikopásig s a vége az, hogy csináltak egy képet, aminél tíz év múlva bárki jobbat állít elő, ha vesz egy színesen fotografáló gépet. Nem igaz, hogy az egyik objektíven látta volna meg a természetet, nem igaz, hogy a másik hupikéknek látta a paradicsomot, a természetben nincs kontúr, sem festékpamacsok nem kóvályognak a levegőben. Egyáltalán hazugság az egész visszatükröztetési komédia. Füttyülők az egész természetre. Bennem magamban van egy világ.

Csak a szememet kell behunynom és megépekedik körülöttem minden. Iszonyú szörnyek suhannak el mellettem, gyermeklányok serege táncol előttem, testükből virágok fakadnak, emberfejű kigyók kapkodnak a sarkam után, csodálatosan érzéki nők fonnak át karjaikkal és én átélem velök az erotikának legrejtettebb misztériumait. És ebből mind kép lesz. Kép, amit az emberek legnagyobb része meg sem ért és talán sohasem fog megérteni, de aminek láttára kéjes borzongás fut át a kiválasztottakon és én ezt akarom! Ezt! Ezt! Akarom!

Most felállt az ötödik. Magas, csontos alakja nőni látszott miközben beszélt. Szava keményen harsogott, mint a korbács suhogása. Homloka pirban égett és a középső ér vastagon kidagadt rajta, mikor kezdte: Hazugság, hitványosság mind, amit csináltok. Összes alkotásaitok nem járultak hozzá egy szemernyivel sem az emberek boldogságához. Sokkal inkább a megrontásához. Szemfényvesztők, vásári komédiások vagytok valamennyien, akik a művészet cégére alatt önző célokat hajszoltok: elismerést, hírt, vagyont szerezni minden áron; vagy pedig rövideszűek, akik nem látják, hogy a kor vajudik és megváltás után eped. Ezt a megváltást hirdetni és elősegíteni kötelessége mindenkinek, akár író legyen, akár szobrász, akár festő. Nagy alkotások kellene, léleknek jóságából, haragjából fakadó, amik fülébe harsogják a tömegnek: „Emberek ébredjete! Ez az élet így nem élet, ezt a nyomoruságot nem szabad tovább túrnótok. Rajta, vessétek magatokat a küzdelembe, harcoljatok egy új világért, a jövő szabad és boldog világáért!“ Proféta legyen az, aki művész akar lenni! Tartalom kell a művészetbe, nem puszta érzékcsiklandozás. Szín, forma, vonal magában mind üres, mint ahogyan üresek az artikulátlan hangok, amik nem állva egy eszme szolgálatában, semmit ki nem fejezve, kínosan és bántóan ütnek meg fülünket. Meghalt a „l'art pour l'art“ régi hazug jelszava, amit egy üres, tartalmatlan kor piktornemzedéke tűzött a zászlajára. Másikat írunk mi a mi lobogónkra s ez az új jelszó a „l'art pour l'homme“! Csak ez menthet meg attól, hogy a társadalom heréje,

a kiváltságos osztály prostituáltja legyek, akit az érzéki gyönyörökért, amit nyujtok, egyszerűen kítartanak, több-kevesebb pénzt s kétes értékű elismeréseket lökve elém. Nem vagyok és nem is akarok degenerált idegzetű uralkodók bohóca lenni, kinek bukfacein mosolyogni kegyeskednek. Az én szívem a szegényeké, elnyomottaké s a művészetem csak eszköz, hogy értük küzdjek, úgy mint ahogy mások más téren küzdenek értük. — Oh, mennyi nyomoruság! Mennyi kinszenvedés! S ti ezt mind nem látjátok vagy nem akarjátok látni?

Erre aztán csönd lett. Mindnyájan érezték, hogy ez az ember kemény igazságokat vágott a szemük közé. Hosszan ültek ott némán, szótlanul, mignem beesteledett s a sötétkék égről beragyogott egy csillag a nagy rácsos ablakon keresztül. Akkor megszólalt az egyik a hatodikhoz fordulva, ki eddig csöndben hallgatta a szenvedélyes önvallomásokat. És te, kérdé, mit szólsz te mindezekhez? Hol itten hát az igazság? Az feléje fordította arcát és sajátságosan szomorú, de mégis szelíd mosolygás futott át vonásain. A sokat átélt, sokat szenvedett és sokat megértő emberek csöndes mosolya.

Az igazság? Az mindenütt van és nincs sehol. Az igazság nem egy fix pont, ami vagy a végesben vagy a végtelenben lebeg előttünk, az az az út, melyen mindnyájan haladunk, mely végtelenből végtelenbe megy s ezen mozog beláthatatlan hosszú sorban az emberiség tova. A haladás irányát tekintve egy része elől, más része hátul, de csak a haladás irányát tekintve, mert különben a végtelenben nincs sem elől, sem hátul, ott minden hely egyenlő értékű. Ezek az emberek, akik ott vándorolnak, el-eljutnak egy-egy kilométerköhöz. Ilyenkor megállnak egy pillanatra s azt mondják: „Ez az igazság!“ És tényleg igazuk van. Ő rájuk nézve abban a pillanatban az az igazság. Ami mellett már elmentek, az túlhaladott álláspont, ami előttük van az még nem realitás — egy sejtés, egy álom, néha még az sem. A való igazság csak az, ahol őszintén konstataálták: „Ime itt állok, ez az a pont, ahova eddig tényleg eljutottam“. És ha valaki minden pillanatban őszintén konstatalja, hogy hol van,

az az ember mindíg az igazságban él. A hazugság, a csalás, az emberi értékeknek a meghamisítása csak ott kezdődik, ahol valaki mást mond, mint ahol tényleg áll. Akár azt mimelje, hogy ő már oly vidékeken járt, ahova még csak ezután érhetne el, akár azt tagadja le, hogy ő már más világokat érintett lábával, csak azért, hogy a régi világ lakóitól kaphasson valamit: hazug volt mindkét esetben.

És ez így van a pikturában is. Aki őszintén adja azt, ami ő maga, annak őszinte és igaz lesz a művészete is és mindíg rejt magában bizonyos emberi értékeket, legalább is a vele hasonló és nálánál alacsonyabb szintű állók részére. Ami én rám nézve már nem érték, másra nézve még mindíg lehet az s annak éppenséggel arra van szüksége. Mint ahogy a csecsemő gyermeknek nem adhatok felnőtteknek való táplálékot, mert belepusztulna, éppen úgy a kulturának, ebben az esetben esztétikai kulturának, alacsonyabb szintű állóknak sem adhatunk olyan dolgot, amit csak magasabb kulturával bírók képesek megemészteni. És ha az emberek őszinték, nincs is erre szükség. Minden különböző kulturális szintű által elhatárolt embercsoportnak megvan a maga tipikus kifejezője írásban, törvényhozásban épp úgy, mint a művészetben, akik abból a csoportból származva, annak a miliójében élve, éppen annak az embercsoportnak való műveket alkotnak. Ezek azok, akiket ők megértenek s akiknek a megértése lehetővé teszi számukra a továbbhaladást, eddigi korlátaikon túl való növekedést, új értékeknek megismerését és élvezését.

Tény az, hogy egész primitív látású emberek megdöbbennek, ha új festői meg-látással kerülnek szembe, épp úgy, mint ahogy megdöbbennek a más irányban elmaradtak, ha új társadalmi igazságok vagy olyan tudományos felfedezések kopogtatnak az ajtajukon, amik kizökkentik a megszokott sablonból és újabb meg újabb szellemi erőfeszítést igényelnek a megértéshez. Hogy kibujjanak a meg-értéssel járó fáradsalmak alól vagy pedig, hogy egyéb rájuk nézve kellemetlen körülményektől megszabaduljanak, először mindíg megpróbálják az újat ostobaságnak vagy erkölcsatlenségnek

minősíteni s csak ha ez nem sikerült, akkor veszik maguknak a fáradságot megkérdezni, hogy: „Tulajdonképpen miről is van szó?”

Mennél mélyebben lát valaki a dolgokba, annál kevesebben képesek őt követni s annál kevesebb ember számára lesznek igazságok, amik ő rá nézve azok. Ha esetleg el is ismerik, az emberek nagyobb része nem meggyőződésből, hanem szuggesztíóból vagy hamisságból magasztalja, hogy ilyen módon ők is magasabb szintű állóknak láttassanak.

Formailag groteszk, színben ritkán, nehezen és rövid ideig megfigyelhető dolgok a legtöbb embernek szemében hazugságnak tűnnek fel, mert ők csak a tartós és közönségesebb benyomások megfigyelésére rendelkeznek kellő energiával. Még kevesebben vannak azok, akik egy munkán keresztül a művész lelkébe is bele tudnak pillantani. Ehhez nemcsak a külső dolgok önálló megfigyelésére, de az emberi lélekben lejátszódó folyamatok megismerésére, lélekanalizisre is van szükség. Olyasmire amit valaki át nem élt, másnál sem ismerhet rá. Teljes vagy legalább is megközelítő megértésre a művész csakis a hozzá hasonló típusú emberek részéről számíthat, a többiek csak töredékeket képesek belőle megérteni és élvezni. Hogy példával illusztráljam: vegyük azt az esetet, hogy egy művész valami érzést akar kifejezni s ennek alárendel mindent. Elhagyja a sok apró részletet, az izmoknak különös hangsúlyozását, el a naturalisztikus fény- és színhatásokat, ahelyett a mozdulat kifejező voltára fekteti a súlyt, ahol kell konturral is erősítve azt, s a színeknél arra ügyel, hogy azokon olyan akkordot üssön meg, amik éppen azt az érzést váltják ki az emberekből, amit ő ki akar fejezni. Egy ilyen festmény előtt sokan azt fogják mondani: kár, hogy nincs „kidolgozva”; mások: hiányzik belőle a fény, a szín; ismét mások: a kompozíció jó, de nincs benne térbeliség; és így tovább, s csak nagyon kevesen lesznek, akik megértik, hogy ezekre az elhagyásokra igenis szükség volt, mert különben a sok részlet szétforgácsolta volna a néző figyelmét s a mű nem annyira az érzésekre, mint inkább az intellektusra hatott volna.

Egyáltalán nem szabad azt gondolnunk, hogy akár a pikturában, akár a szobrászatban minden művészet, sőt, túlnyomó részben tudomány. Úgy értem a dolgot, hogy egy színnek, formának, vonalnak valórnak, tónusnak helyes megfigyelése éppen olyan irányú szellemi működés, mint például egy sejt szerkezetének megfigyelése, vagy egy lepkének szárnyrajza szerint való felismerése. Hogy én azt a lepkéről készített rajzot természetrajzi könyvbe nyomtatom vagy festményképen állítom ki, hogy én arról az izomról megállapítom, hogy erről a csontról ered s ezen végződik, vagy pedig aktot rajzolok, amin ez ábrázolva van, a szellemi működést illetőleg azonos dolog, mindkét esetben érzékelt dolgok közléséről van szó. Hogy azután az érzéklés szubjektív, az nem változtat a dolgon. A tudós megfigyelése éppen olyan szubjektív mint a festőé, épp annyira függ az érzékszerveinek s agyvelejeinek szerkezetétől mint enné.

Egész addig, amíg csak a természet megfigyeléséről és arról a szándékról van szó, hogy azt szubjektíve ugyan, de a valóságot mégis megközelítve adjuk vissza, és csakis az a cél, semmi egyéb, addig egyáltalán nincs szó művészetről, hanem tudományról. Nem lebecsülésképpen mondom ezt. A tudásnak éppen úgy megvan a létjoga mint a művészetnek, de más kategóriába tartozik. Megjelenésében a kettő soha sem független egymástól, de elemzésben megkülönböztethető.

Az első lépés a művészet felé, szerintem ott kezdődik, mikor a művész válogatni kezd, még pedig nem aszerint, hogy mi a szép, mert a szépet objektíve sohasem határozhatjuk meg, annak fogalma folyton változik a faj, a milió és a kulturállapot szerint, hanem aszerint, hogy mi tetszik neki és mi nem. Itt, és nem az érzéklés különféleségében lép előtérbe az egyéniség, a lelki ember, ki a maga képére kezdi formálni a világot. Ez azonban még nem elég. A művészetet tényleg nem szabad önkényeskedésnek vagy játéknak felfogni és tényleg nem lehet a *l'art pour l'art* elvét oly módon értelmezni, hogy a mű önmagáért van. Ha egy munkát senki meg nem néz, ha az senkire hatással nincsen, az a fest-

mény nem más mint egy darab bemázolt vászon, kevesebb értékű mintha tisztán maradt volna. Egy képnek az értékét azok az érzések adják meg, amiket a nézőkből ki tud váltani, vagy ma, vagy akár száz év múlva — ez csaknem egyre megy — szóval azok az intellektuális, érzelmi és erkölcsi értékek, amiket az alkotójuk belé vitt s amik a nézőkben új életre kelnek. Ily értelemben tényleg a *l'art pour l'homme* elv a helyesebb, de már azt megszabni, hogy én ennek vagy annak a társadalmi osztálynak érdekében tartozom dolgozni, s értéktelenné nyilvánítani mindent, ami nem ebben a körben mozog, szintén nem lehet.

Szerintem a művészet tartalmazhat ugyan eszmét és ez az eszme fakadhat bármely osztály ideológiájából, de ennek az eszmének magának nincs művészi jelentősége. Ez csak téma, mint ahogyan egy tájkép vagy hirtelen meglátott jelenet is téma, de a művészi jelentőség nem a témától, hanem attól függ, vajjon a festő meg tudja-e azt úgy festeni, hogy bennem érzéseket keltsen. Azoknak az eszközöknek pedig, amikkel ezeket az érzéseket kelti, csak a piktura, illetőleg az éppen szóban forgó művészet szertárából kell kikérülni. Újra mondom, semmi kifogásom az ellen, hogy valaki egy eszmei tartalma képpel akarjon megkötölni, de ha más egy naplementével, vagy egy szűziesen finom test bájával váltja ki belőlem ezeket az érzéseket, azért ezeket sem fogom kevesebbre becsülni mint a másikat.

Nagy tévedés volna azt hinni, hogy a művészet feladata oly módon nyúlni az életünkbe, hogy bizonyos megadott, a művésztől szuggerált cselekvésre készítessen, sőt még az sem, hogy bizonyos meghatározott érzelmi vagy gondolati irányba sodorjon. A művészetnek célja — ilyen értelemben szabad célról beszélni — az, hogy az életet tegye gazdagabbá, erőteljesebbé és finomodottabbá, még pedig kinek-kinek a saját egyénisége szerint. A művészetnek, épp úgy mint a nevelésnek, nem szabad erőszakoskodni, a tölgyet nyír-fává változtatni — erre nem is képes — hanem az emberek öntudatlan lelkvilágára hatva olyan hangulatot kell teremtenie, hogy abból

az ő öntudatlan énjükből fakadjanak új eszmék, új érzések, amik az öntudatba jutva, mint sajátjuk jelenjenek meg. A művészet nem mag, amit az emberek lelkébe vetünk, hanem eső és napsugár, ami az egyéniségünkben rejlő magvat kikelti és sudárba szökkenti. Egy példával legjobban megvilágíthatom ezt. Bismarckról beszélük, hogy minden nagyobb államférfiúi alkotás előtt Beethoven darabjait játszatta magának. Beethovennek esze ágában sem volt, hogy a németek valaha hadat üzenjenek a franciáknak vagy hogy a szociálisták ellen ilyen vagy olyan rendszabályokat hozzanak, ő csak alkotott dallamokat, amik a lelkéből fakadtak s ezek a dallamok megindítanak mindenkit, aki a zene iránt fogékony, s őt megtudja érteni; és ezeknek a hangoknak hallatára Bismarck megerősödött az ő saját egyéniségének keretén belül, s alkotott olyan törvényeket, a mik az ő saját énjének visszatükröztetői.

Megértem, hogy a művész mit gondolt és érzett, átérzem azt a hangulatot, ami az ő lelkét elfoglalta, mikor a művét alkotta, de új érzésre gyulladok, új gondolatokat szülök, új cselekedetek véghezvitelére indulok, ha a mű, ami előtt állottam, igazi művészi alkotás, olyan, ami a lelkem mélyéig meg tudott indítani. Erre azonban nem mindenki képes. Csak az, akiben magában is nagy emberi értékek lakoznak, s aki az embereknek azon csoportjához tartozik, amelyben én is vagyok.

Engem soha sem ejtene kétségbe, ha munkámat akár a nézők legnagyobb része is értéktelennek vagy hatástalannak találná, csak egy pár, vagy akár egy is legyen, akít avval megindítok, és a lelkében új forrásokat nyitok; viszont örökre letenném az ecsetet, paléttát, ha arról győződném meg, hogy emberek megállnak képeim előtt, és azt mondják: „Ejnye be jó kép! De milyen ügyes dolog! Éppen mintha élne!” És azután tovább mennének, anélkül, hogy csak egy is érezte volna azt a meghatottságot, amit egy igazi művészi alkotásnak kelteni kell.

Rám nézve teljesen mindegy, hogy valaki ezer részletet visz-e bele a munkájába, vagy

dekoratív síkokká egyszerűsíti a formáit, festhet nagy foltokban, vagy pointilista modorban. Használhat konturt, vagy olvaszsa egymásba a színeket, formákat, ez mind másodrendű dolog, a lényeges csak az, hogy kelt-e megindulást vagy nem? Ha keltett; művészi munka, bármilyen modorban volt is megfestve, ha nem: mesterség, legjobb esetben tudomány, de nem művészet.

Nem esem bele abba a szélsőségbe sem, hogy azt a tételt állítsam fel: művészi az, ami nekem tetszik. Művészi minden, ami bárkiben is érzéseket kelt. Elismerem művészi lehetőségét a legvadabb, akár idegbeteg fantázia alkotásának is, ha van valaki, akinek életét ez tudja gazdagabbá, értékesebbé tenni, elismerem művészi lehetőségét a legminuciózusabban kidolgozott képnek is, ahol minden hajszál külön meg van festve és a legszélesebb síkokban összefoglalt dolgoknak is, ha van aki ezek előtt érez megindulást. Azt mondom rá: ha szükségletet pótol, hiányt töltött be, nem volt hiábavaló. Én azonban nem szuggerálok magamra, hogy akár az egyiket, akár a másikat szépnek találjam engem illetőleg. Megörzöm az áhítatomat azok számára, akik közvetlenül, egyéni erejükénél, rokon hangjaiknál fogva hatnak rám, és ha véletlenül, nagy ritkán ilyenek elé kerülök, a szívem hálával és szeretettel telik meg az alkotójuk iránt s lelkem összeforr az övével országok és korok homályán át.

Hígyjétek el barátaim: minden technika, minden tudásbeli dolog csak másodrendű jelentőségű. Fontos, mert nélkülük nem lehet művet alkotni, de a lényeg az az érzések, azok az emberi értékek adják meg, amiket a művész belefektetett, s az az áhítat, az a megindultság, a mivel a művet alkotta, ami egyedül képes másokból is hasonló érzést kiváltani.

Ekkor megint csend lett. A hold besütött a szobába, a tárgyak hosszan elnyúlt árnyékokat rajzoltak a padlóra, a bútorok körvonalaí alig észrevehetőleg váltak ki a homályból. Valami sajátságos nyugalom ereszkedett le mindenekre. Némán mozdulatlanul mered-

tek maguk elé. Nem beszélt egy sem, de a szíve dobbanásán érezte mindenik, hogy az most együtt ver a többiével. Végre fölkel az első, hosszan, melegen megszorította a hato-

dík kezét, aztán a küszöbre lépett és ment a többi is sorba egymásután, az utolsó pedig ott állt a nagy rácsos ablak mellett s mosolygott kifelé a csillagos, világos nyári éjszakába.

VIRÁGOS BUDAPEST.

AZ ORSZÁGOS Magyar Iparművészeti Társulat okt. hó 20-án tartott választmányi ülésén Gelléri Mór kir. tanácsosnak azt a javaslatát tárgyalták, hogy a Társulat vegye kezébe a főváros virágkultuszának irányítását. A választmány határozata nem is lehetett más, mint a javaslat elfogadása, amelynek kapcsán az e kérdéssel foglalkozó bizottság a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet-, a Magyar Építőművészek Szövetsége- s az Országos Magyar Kertészeti Egyesülettel lép érintkezésbe.

Szerencsésnek tartom azt, hogy a javaslat ősszel került a Társulat elé, mert így ideje van a bizottságnak arra, hogy minden előzetes lépést megtehessen és a propagandát megindíthassa. Annyival is inkább könnyű lesz ez a dolog, mert a virágos ablakok száma Budapesten évről-évre örvendetesen szaporodik.

Ma az az állapot, hogy főképen a szegény emberek lakása, a középületek és szállók ablakai vannak tele virággal, míg az úgynevezett középosztály lelkéből kivészett a szívnek a szeretete, a poézis. Nem csoda, mert ezt az osztályt sújtotta legközelebbül az utóbbi évek gazdasági válsága, amely válság összeesik a művészetnek újraszületésének idejével. Az pedig nem lehet bizonyítás tárgya, hogy a standard of Life gazdasági megpróbáltatások idején nemhogy emelkednék, de határozottan csökken Drága virággal tehát kísérleteznünk nem lehet. Nem lehet azért, mert minden jóakarát hajótörést szenved az anyagi erők majdnem teljes hiányán.

Nagy hiba az, hogy talán egész Európában nálunk legdrágább a virág akkor, amikor a vidéken nincs értéke a hazai virágnak éppen tömegénél fogva. A spekuláció rávetette magát a virágspecialitások, melegházi növények termesztésére, s elhanyagolta az olcsó dekoratív

virágok forgalomba hozatalát. Csak a múlt esztendő óta látunk valami változást, amely a pelargónium (muskátlí) kiállítással vette kezdetét. Éppen azért üdvös az olyan kereskedelmi szervezettel való tárgyalás, amelynek módjában áll a virágdíszeknek emberséges, európai áron való szállítása, illetőleg a források megnevezése. A bizottság feladatát képezné másodsorban az, hogy az építőművészek különböző egyesületeinél indítványt tegyen az épülőfélben levő házaknak virágrácsokkal való ellátására. Ez feltétlenül olcsóbb a »díszvakolás« borzalmainál, s amellet sokkalta artisztikusabb. Nem kivihetetlen utópia az sem, hogy az építőművész vegye be költségvetésébe a háznak virággal való első felékítését. Tapasztalatból tudom, hogy ez alig kerül valamibe, megütközést sem kelt az építetónél, s kultúrjelentőségében igen nagy lépés előre. Természetesen ahhoz, hogy az építőművész igazán művésze lehessen a háznak, virág szempontjából is, szükséges a magyar kertnek legalább is olyan ismerése, mint a bécsiek, németek, angolok idevágó munkásságának tudása.

A közönséget meg kell tanítani írásban, élőszóval arra, hogy a Makart-csokrok, művirágok és egyéb izlésteleniségek ideje végleg lejárt. Hogy a drótra fűzött virág barbárság, s a virág a lakásban elsősorban díszítő elem. Meg kell ismertetni a mezei, a parasztvirágok seregével, amelyek olcsók, s amellet szebbek a kirkatok hermafrodita alakjainál. Meg kell tanítanunk a publikumot arra is, hogy a virágzó ág mindennél szebb a világon, szebb a kaméliánál, szebb a lótusnál.

Szeretném, ha e részben annyi intelligencia volna bennünk, mint a magyar parasztban, hogy a japánokról ne történjék említés.

M.

SZÍNES VAS.

IRTA: CSIZIK GYULA.

AVAS SZÍNEZÉSÉNEK kérdését az új idők modern művészi ipara még nem oldotta meg. Felfogásának szabadságában és függetlenségében az új művészet elsősorban az anyagot respektálja, amikor azt céljaira felhasználja; azt mondja, hogy minden anyagnak sajátosságain alapuló előnyöket juttatja érvényre alkotásainál. Való igaz, hogy a jelenben az anyag érvényrejutásának

idejét éljük s éppen ez az oka annak, hogy az újabb iparművészetben a szín szerepe is megváltozott. Más színértékekkel is dolgozunk ma, mint annakelőtte; sőt azt lehet mondani, hogy a szín esztétikája is megváltozott. Bizonyos, hogy a szín általános megbecsülésének és szerepének időbeli változása egymásutánjában újabb időponthoz jutottunk s díszítő művészetünkben is a szín-

érzésnek egy új stádiumához értünk. A jelennek színadása, színkiválasztása és színértékelése is azonban, úgy mint minden a világon, változásnak van és lesz alávetve. Ne gondoljuk, hogy a művészi ipar anyagát örökké a maga eredeti színében fogják használni; ez a feltevés valóban lehetetlenség lenne. Csak nézzünk körül a világban s kutassuk, hogy mily anyagot látunk a maga eredeti színében? Minden, ami emberi kéz nyomát viseli magán, a készítmód, a megmunkálás szüksége, kényszere folytán és felhasználása okából az ember ízlése, felfogása, ítélete folytán, általában véve valamely különleges ok miatt mindig változtatott színű. Mivel pedig ezeket az okokat sem gondolhatjuk mindig állandóknak, mindig ugyanúgy maradónak, következképpen alkalmazásukban az anyagok is az okok változásával, változtatott színben fognak megjelenni. Nyilvánvaló, hogy az anyag »valódiságának« követelésében határt kell tartanunk; de egyenesen lehetetlen is, hogy ennek a követelésnek mindig és mindenütt eleget tehesünk. Mert a valódi, vagyis a nyers anyag a maga valódiságában csak ott jogosult, ahol esztétikai érzésünk igényeinek meg is tud felelni; s ebben a kérdésben mégis ez a fő. Sőt vegyük figyelembe, hogy az efféle igényeink is változnak; tehát már ez is elég ok lehet arra nézve, hogy belássuk, hogy ebben a tekintetben a változás folytonos. De ettől eltekintve, maga a józan és nem esztétizáló ész sem enged meg, hogy az anyagot ott, ahol nem alkalmas, nem célszerű, a maga eredeti színében használjuk és mutassuk. A fát a maga természetességében csak akkor mutathatjuk, ha anyaga hibátlan és megmunkálása is kifogástalan. A kőnek ilyen alkalmazása csak ott van helyén, ahol anyaga oly hibáktól ment, amelyek legalább bizonyos megmunkálást megengednek; de a sőt alkalmazásának helye is döntő tényező lesz ebben a kérdésben. Így van ez más anyagokkal és a fémekkel is. A sárgaréz, mint színes anyag, csak megmunkálása révén fogadható el a díszítő művészet körében; ha megmunkálása színbeli és anyagbeli előnyeit nem tünteti fel, akkor eredeti színe számba sem jönne. Így van ez a bronzral is; bár nála a levegő káros behatása az eredeti színt nagyon is hamar eltünteti, s a bronznak színkérdése ezzel meg is szűnik, vagy ha akarjuk, csak ezzel kezdődik, ha t. i. a színes patinaképződést tesszük kutatásunk tárgyává.

A vasnál a dolog különösen fontos. Ha anyagát nem kiváló módon munkáljuk meg, akkor nyers színével művészi hatást általában csak abban az esetben érhetünk el, ha nagy méretekkel dolgozunk; de egyébként még a legjobb esetben is a hatás csak időleges, rövid életű; ha csak a nyers anyagot a levegő támadásától meg nem védjük. Ha anyagát választékos megmunkálás juttatja érvényre, (a mai tendencia) akkor kétségtelen, hogy vele is szép eredményeket érhetünk el; de itt megint a kis méret feltétele szinte magától áll elő. De már a nem kiváló minőség a megmunkálás tekintetében határokat szab, sőt a minőség hiányának pótlására is, vagyis palástolására már segítő eljárásához folyamodni vagyunk kénytelenek. Ilyen eljárást pedig a festésen kívül mást eddigelé nem

ismerünk. Művészi újabb gondolkodásunk — mint mondtuk — az anyagot emeli érvényre. De már a vas példájából is látható, hogy az csak úgy egyszerűben és egyéb megfontolás nélkül nem lehetséges. Ha ezt az elvet szigorúan keresztülvinni akarjuk, akkor a vasat a művészi ipar köréből vagy ki kell zárni, vagy alkalmazását szűk korlátok közé kell szorítani. De — és azt hisszük, hogy ez a helyesebb — inkább a szigorú elvből fogunk engedni, és mivel a vasnak anyaga a maga természetes voltában minden esetben ki nem elégít, a vasművészetet egy díszítő másik és pedig igen fontos elemmel kell összekötöni; s ez a szín a festék. Jól tudjuk, hogy ennek sok akadálya van. Először is a vasművészet nagyobb méretű művészi alkotásai majdnem kizárólag plasztikusok; a plasztika pedig bevett szokás vagy felfogás értelmében szintelen. A szokás, a hagyomány pedig nagy dolog. Ez esztétikai előítélet alatt az egész plasztikus művészet szenved. Újabb időben ettől a felfogástól legalább az úgynevezett kispasztika és a művészi ipar magát részben felszabadította ugyan, de a vas színezésének kérdését eddigelé megoldatlannak kell tartanunk. Hogy ez így van, arról bármely kiállításon, ahol művészi vastárgyak nagy számban láthatók együtt, mindenki meggyőződhet. Ami itt látható, az nagyon, de nagyon kis kivétellel fekete, vagyis feketére festett, mázolt vas: maga a szomorúság, amelynek szülőanyja a félreértés rosszul értelmezett esztétika. Hosszan tartotta, sőt tartja magát még ma is sokfelé az a fölfogás, hogy a vastárgy kivétel nélkül csak fekete vagy szürke lehet. Miért? A megmunkálás hibáinak eltakarásán, vagy ami fontosabb, a levegő bomlasztó hatásának ellenére a vasat be kell festeni; ez kétségtelen. De ha befestjük, miért csak feketére, amely szín tulajdonképpen a vasnak nem is színe? A kérdés nem is a befestés, hanem a miként való befestés körül forog.

A kérdést újra felvetjük: a vas, mint a művészi ipari alkotásnak anyaga — befestés esetén — csak fekete festékekkel mázolván lenne alkalmas? Ha védő festékreteggel már be kell vonni, be nem látható, hogy az miért lehessen csak fekete? Hogy különben is ez a fekete szín a mai felfogásnak sehogyan sem felel meg, az abból is látható, hogy netán a modern szobába helyezett vagy helyezendő fekete vaslámpa vagy csillár egész környezetével mily kellemetlen diszharmoniót létesít. Nem is használja a modern tervező a feketére festett vasat; hanem csillárjait és egyéb fémkellékeit kizárólag sárga fémből készíti vagy tervezi. A vasmunka ma éppen e szerencsétlen feketére befestése miatt száműzötté lett a művészi ipar egy nagy területéről. Ez pedig mindenesetre kár. Egy-egy fehér hollóként megjelenő kísérlet elvész a nagy tömegben. A probléma itt ez: a plasztikai vasművet a színnel összeegyeztetni. Sokkal könnyebb feladat ez — persze más is — mint a színes emlékszerű plasztika sokszínűsége kérdésének megoldása; és még sincsen megoldva. Csakhogy nem is azon fordul meg a dolog, hogy nehéz-e vagy könnyű, hanem azon, hogy vonzó-e mint művészi feladat, és önálló kísérletezésre ösztönöz-e. Egy dolog bizonyos, és ez az, hogy 1. a vasnak a modern művészi

iparban nagyobb szerepet kell juttatni, és 2. hogy e szereplésénél az anyag természetes színét a befestéssel, a színezéssel érdekesebbé és változatosabbá kell tenni.

Csak egyéni nézetet fejezünk ki azzal, ha azt mondjuk, hogy a modern lakásban már most is sok a réz, egyaránt a sárga és a vörös; ezzel túl sok a fénylő, csillogó és nyugtalanító, sőt az aranyra emlékeztető pompát mutató részlet, és valami gyöngéséget, valami erőtlenséget és símaságot kedvelő és a plasztikát mellőző, sőt száműző jelleg alakul ki, ami túlságosan egyoldali és az annyira hangoztatott egyéniség kifejezését akadályozza, sőt vele ellentétbe is helyezkedik. Azt hisszük, hogy a művészi ipar a vasnak nagyobb felkarolásával és színezésével több tekintetben nyerne. Nyerne pedig vele oly anyagot, amely a rézzel és ennek ötvényeivel szemben sok előnnyel bír; ezek között első helyen van a megmunkálás sokfélesége, amely a rézéhez képest sokkal kevésbé kényes, aztán ár, azaz olcsóság tekintetében is előnyösebb. A réznek szép vörös, vagy a sárgaréznek sárga színével és fényével ugyan nem ékeskedik, hanem ennek ellenében javára írjuk az ajánlott befestéssel kínálkozó előnyöket.

A vasnak színes felhasználása tehát befestése ellen szól — látszólag — az a már gyakran felhozott érv, hogy a befestéssel más anyag látszatát akarjuk a tárgynak; a festék alatt levő anyag el van takarva, valódiságát nem ismerhetjük fel, következképpen a pótanyag használatának, más szóval a művészi megtévesz-

tésnek nyitunk ajtót, ami pedig hiba. Kétségtelen, hogy az anyagot illető ezt a megtévesztést az igazi művészet joggal elveti. Csakhogy éppen a vasnál, annak művészi alakításánál ez az ellenvetés meg nem áll; mert ott, ahol az anyag stílusztikai vagyis helyes alakítása nem lehet kétséges, ott az anyag felől sem lehet kétségünk, bármiként legyen is az befestve. Senki sem fogja gondolni, vagy hinni, ha mondják is, hogy a fa vagy üveg színére festett kovácsolt vasrács fából vagy üvegből van, és nem vashból. A kovácsolt vasnak anyaga technikai alkalmazása révén szól hozzánk, és minden esetben megértjük, hogy vas, és másnak senki sem fogja tartani; a megtévesztés lehetőségét tehát éppen anyagi sajátágaiból folyó alakítása zárja ki. Senki sem fog másféle anyagból vasat mutatni akarni; a fából vaskarika a művészetben nem járja, mert nem lehetséges. Az anyagi megtévesztés tekintetében a kovácsolt és művésziileg alakított vasnál tehát nyugodtak lehetünk; ott nincsen pótanyag és nincsen megtévesztés. Az ellenvetés vagy aggodalom tehát megszűnik és a befestésnek, illetőleg a hagyományos feketére vagy szürkére való festés mellett egyéb festékekkel, sőt több színnel való befestésnek többé mi sem állja útját; ha csak — amint mondtuk — a hagyományos felfogás nagy hatalma nem. Műiparosainkon fordul meg tehát a dolog. Próbálkozzanak; hadd lássuk nemsokára, mit tud a magyar vasművesség idegen segítség és kezdés nélkül. Úgy hisszük, hogy ez a probléma vagy feladat eléggé érdekes, hogy vele foglalkozzunk.

PÁRISI LEVÉL.

1908 október hó.

MAJDNEM aggodalommal nézünk elébe a bekövetkezendő szezonnak. Alig vagyunk a legisleg-elején és már is telidestele vagyunk kiállításokkal. A Grand-Palais-ban a Salon d'Automne és a Salon du Mobilier.

A Musée Galliera-ban az asszony ékítését célzó műtárgyak kiállítása, a Szajna-parton a Champs Elysées mögötti városi üvegházakban a családházaké, az Iparművészeti Múzeumban a színházi művészeteké. Hiszen ha ez így fejlődik tovább a szezon előrehaladásával, rövidesen nem marad helyiség, amely nem hirdetné a francia művészet gazdagságát.

Ha legalább megvolna az a vígaszunk, hogy mindaz, amit látunk, érdemes arra, hogy megnézzük. Ha nagy akaratok, új stílusok, ha küzködések és őszinte törekvések keresnek lekötni figyelmünket.

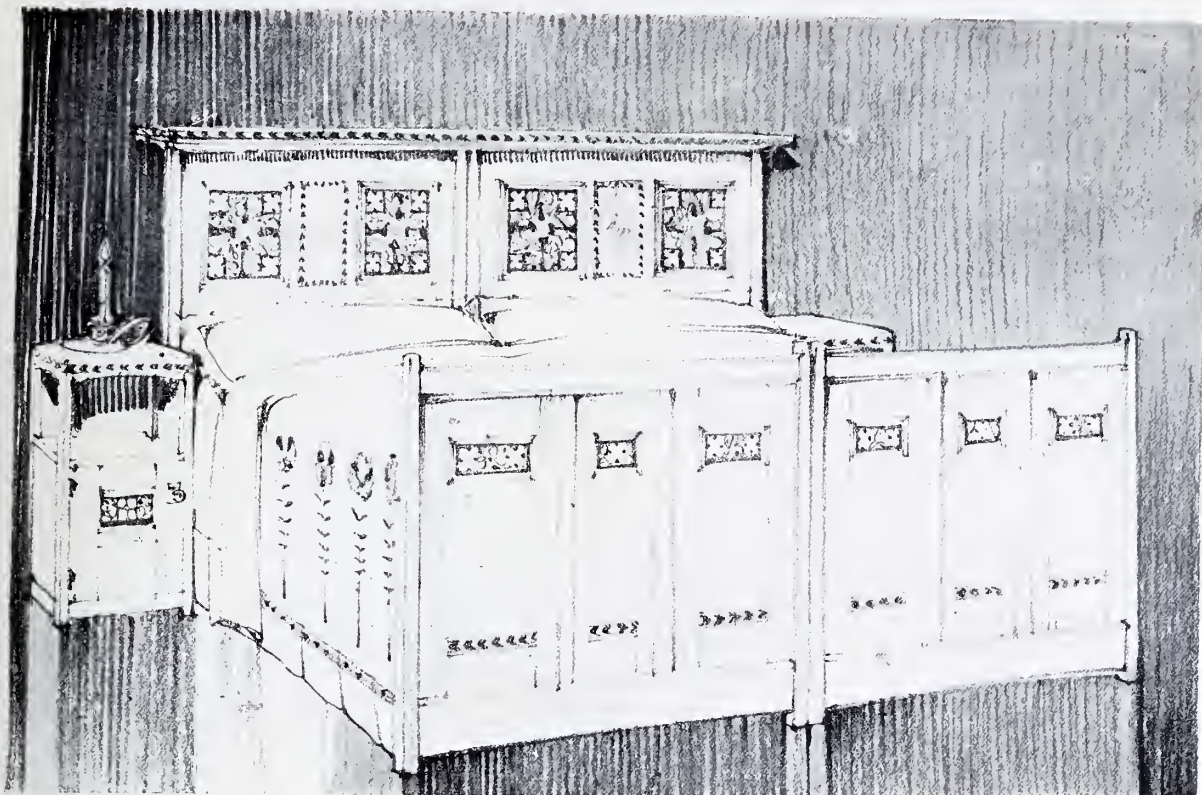
Fájdalom azonban nem így áll a dolog. A családházak kiállításán nincs egyéb korlátolt filiszter ízléshez alkalmazkodó kis villáknál. Az egész költséges összeállítás, — valóságban felépítették a kis házikókat téglából és kőből — annyira híján van minden eredetiségnek, hogy másként mint reklámcélokka nem is tudom magamnak megmagyarázni létezését.

A Salon du Mobilier, a bútor-szalón, óriási pretenziókkal a Grand Palais nagyobb, felét foglalja magában. Két részből áll, retrospektív és modern kiállításból. Egy-néhány egészen olcsó szobaberendezésen kívül, absolute nincs jelen modern bútor. Gyakorló iparosok a kiállítók, akiknek kisebb gondja is nagyobb annál, hogy eszméknek csináljon propagandát. A divat Louis XVI. csinál Louis XVI-t, éppen úgy mint csinálta a Louis XV-t, mikor a divat ezt követelte. Mert mindenek előtt való az üzlet.

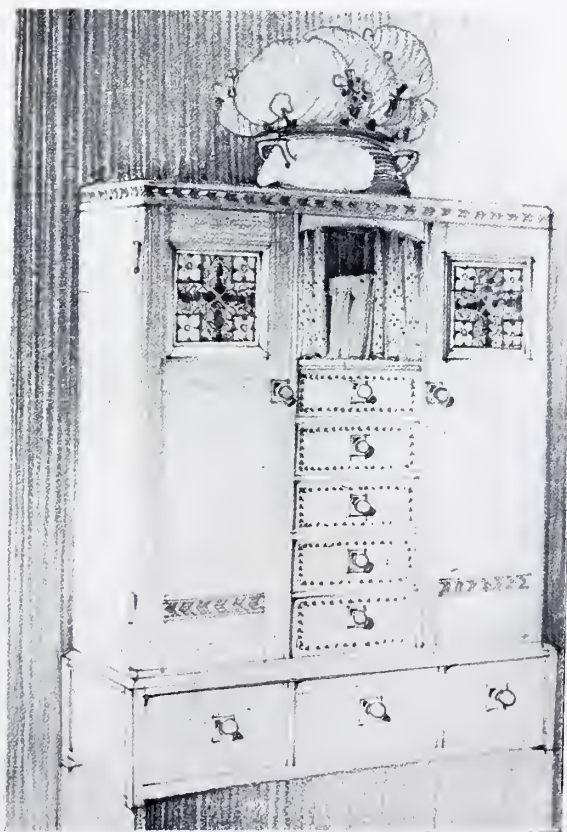
Hogy mennyire odavetik magukat, még a legelőkelőbb cégek is, az akár helyes, akár helytelen közízlésnek, az kiténik nagyon világosan, ha végignézzük azt a szobasort, amely a szalón vezetősége által kiírt pályadíjért versenyez. A pályadíj feltételei közé tartozik az is, hogy a stílus Louis XVI. legyen. És bizony minden darab Louis XVI. jobban Louis XVI, mint az eredeti XVIII. század végéről megmaradt darabok, amiket a retrospektív részben láthatunk.

A Musée Gallériában a legfőbb luxus, az asszonyt szolgáló, talált fedelet. Itt már örvendetesen tapasztaljuk, hogy a XX. században vagyunk és sokan vannak olyanok, akik a maguk hangján akarnak megszólalni, lehetőleg nem utánozván senkit, és ha már ez lehetetlen, legalább

272.

273.

272., 273.
 IFJ. BODON KÁROLY :
 ÁGY ÉS RUHASZEKRÉNY.

ARMOIRE ET LITS.

274.

274. IFJ. BODON KÁROLY :
SZALONRÉSZLET
KÉSZÜLT A DARMSTADTI
L. ALTER CÉG MŰHELYÉBEN.

MEUBLES D'UN SALON.

275.

275 FÁBÓL FARAGOTT DOMBORMŰ.
A BIRMINGHAMI MŰVÉSZETI ISKOLÁNAK
A RAJZOKTATÁSI KONGRESSZUSON
VOLT KIÁLLÍTÁSÁBÓL.

RELIEF EN BOIS.

276.

276. A DÉKÁNI-FÉLE
CSIPKEBOLT RÉSZLETE.
TERVEZTÉK
FEHÉRKÚTHY ÉS DÓSA.
KÉSZÍTETTE KUCZORA F.

COIN D'UN MAGASIN
DE DENTELLES.

277

277. IFJ. BODON KÁROLY:
RUHASZEKRÉNY.
KÉSZÜLT A DARMSTADTI
L. ALTER CÉG MŰHELYÉBEN.

ARMOIRE.

278.

279.

278., 279. MARÓTI GÉZA :
A KERESKEDELEMÜGYI M. KIR. MINISZTER A VIDÉKI
KIÁLLÍTÁSOK RÉSZÉRE KÉSZÜLT ÉRMÉNEK MINTÁJA.

MÉDAILLE POUR EXPOSITIONS PROVINCIALES.

280.

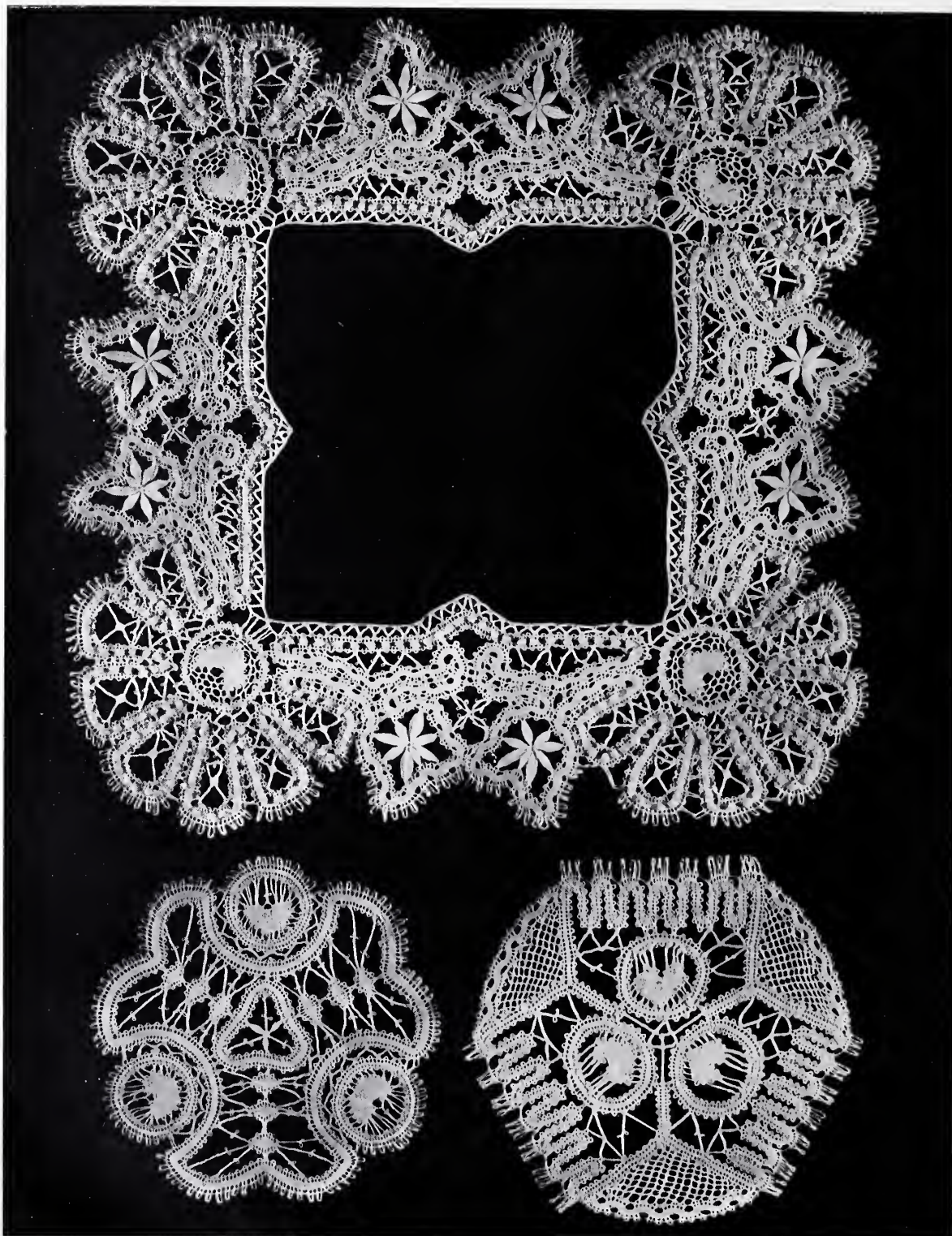
281.

280., 281. HORTI PÁL :
ZOMÁNOLT KERETEK TERVE.

CADRES ÉMAILLÉS.

284.

284. AZ ORSZ. IPARMŰVÉSZETI ISKOLA
HÁZIIPARI OSZTÁLYÁBAN KÉSZÜLT
VERT CSIPKE-MUNKÁK.
TERVEZTÉK: SZENDRŐI D. ÉS ÖRKÉNYI I.

DENTELLES AU FUSEAUX FAITES DANS
LES ATELIERS DES INDUSTRIES
DOMESTIQUES DE L'ÉCOLE ROYALE
DES ARTS DÉCORATIFS DE BUDAPEST.

285. NAGY SÁNDOR: A VESZPRÉMI SZINHÁZ RÉSZÉRE
KÉSZÜLT SZÍNES MOZAIK ABLAK:
„A NÉPMŰVESZET VARÁZSA.”
KÉSZÍTETTE: MAJOROS (MAYBOHM) KÁROLY.

VITRAIL DANS UN THÉÂTRE.
SUJET: „LES CHARMES DE L'ART POPULAIRE.”

286.

286., 287. AZ ORSZÁGOS MAGYAR
GAZDASÁGI EGYESÜLET
GRÓF KÁROLYI SÁNDOR
EMLÉKSERLEGE ÉS ENNEK TOKJA.

TERVEZTE MUHICS SÁNDOR,
A SERLEGET KÉSZÍTETTE
HERPKA KÁROLY, TOKJÁT
PEDIG FISCHHOF JENŐ.

COUPE COMMÉMORATIVE
EN ARGENT ET LE COFFRET
POUR GARDER LA COUPE.

287.

ne olyat, aki nem beszélhetett úgy, hogy a gondolatai helyesen beilleszkedjenek korunkba. A két vezető egyéniség Henri Ham és René Lalique. Az első még fiatalember aránylag. Hatásait az anyag, rendszerint szaru, tárgy tulajdonságának kihasználásával éri el. Fésűt, dobozait és egyéb apró tárgyait egyszerű, dekoratív és konstruktív rajzokkal és megmunkálásukkal majdnem monumentális hatásúak. Vele ellentétben Lalique, az anyag alanyi tulajdonságait legalább is a tárgyiakkal egyenlő arányban használja fel. Bármely ékszer értékelésénél igen fontos az a tudat, hogy anyaga arany és drágakő. Rajza fantasztikus, a megmunkálása pedig veszedelmesen ügyes. Mintha mindegyik csak azt akarná mutatni, hogy mi mindenfélélt lehet a türelmes anyagból csinálni.

A Salon d'Automne-ban az iparművészetek minden ága képviselve nagyon. A bútor is, és pedig a modern bútor. Sok mondani való nincs róla, túlszígorúan megítélni nem szabad a tervezőket. Helyzetnek igazán nem lényes. Nemcsak hogy a közönség nem veszi be munkájukat, de még az iparosok készpénzért is csak kedvetlenül valósítják meg terveiket. Annál szebb azonban a keramika. Valósággal csodálatos, hogy milyen tökélyre vitték az agyag és az üveg művészetét. Matt és csillogó mázak, egyszínűek és színjátékosok, homályos és átlátszó anyagú vázák, dekoratív friezsek találhatók teremről teremre és mindegyiknél azt hisszük itt a tökély, ennél már igazán nincs tovább.

Van itt egy a könyv illusztrálására vonatkozó gyűjtemény is. Ahol illusztrációkat és pedig kitűnőket látunk, többek között Steinlen-től és Mauricé Denis-től.

Akad két magyar iparművész is, akik igazán nem tartoznak itt az utolsók közé. Az egyik Lakatos Artur, kinek a kassai javítóintézetben elkészített bőrmozaikjai és bőrfestései (tárcák, dobozok) előkelő színeffektusokkal igen kellemes látványt szolgáltatnak. Egy vitrinára való, talán tizenöt darab van belőlük, és egy se akad közöttük kivetni való. A másik magyar kiállító, két fivér, Nics testvérek, akik kovácsolt vasmunkáikkal következetesen keresik fel a francia kiállításokat, és úgy látszik, végül sikerhez jutnak, ami talán már rég bekövetkezett volna, ha a francia közönségnek nem volna oly erős előítélete az idegen iránt.

h. b.

Akit semmi sem vagy csak nagyon kevés dolog érdekel: alantas lélek. A magasabb fokú értelmesség mindenben talál valamit, amit észrevenni érdemes.

Vannak eredménytelenségek, melyekben több az erkölcsi nagyság és fejlesztő erő, mint némely ragyogó sikerekben.

Ha meg akarod ismerni az utaimat, velem kell jönnöd; úgy madártávlatból csak nyeglén ítélethsz.

Honnan tudjuk, hogy mennyit érünk, míg nagy feladatok elé nem állunk?

K. L. E.

A M. KIR. ÁLLAMÉPÍTÉSZETI HIVATAL ÉS — A PATINA. Olvasóinknak, kik az igazságügyi palota táján jártak, bizonyára feltűnt a rézből domborított hatalmas hármass fogat (tríga), amely a palota homlokzatának középső részét díszíti.

Ez a szobormű, mely mint említettük, rézlemezből készült, idővel szép, zöldes patinát kapott. Örült ennek a színes, nemes rozsdának a szobor tervezője Sennyei szobrász, készítője Steiner csak úgy mint a palota építője Hauszmann professzor. Csak a m. kir. államépítészeti hivatal nem örült. Sőt „intézkedett“ és pedig olyaténképp, hogy elrendelte a szobroknak bemázolását, nehogy a csunya zöld rozsdá marja. „Egyszer miniummal, háromszor pedig venyigefeketével“, úgy szólott a rendelet. A derék mázó mester, amikor a rendeletet megkapta, ugyan nagyon csóválta a fejét, mert ilyen megbízásról még nem hallott, de elvégre annak eleget kellett tenni. Egyik legénye épp javában beminiumozta már az egyik tálot, a m i k o r Steiner Ferenc, a szobor készítője véletlenül az igazságügyi palota felé vetődik. Megrémülve látja a szörnű cselekedetet. Természetesen rögtön megmozgott minden követ, hogy a mázolás folytatását megakadályozza. Hauszmann professzornak tekintélye egész súlyát latba kellett vetnie, hogy elérje a furcsa rendelet visszavonását és a szép szoborműnek a miniumtól való megtisztítását. A szóban forgó eset szomorúan világítja meg államépítészeti hivatalunk művészi érzékét. Ezért helyén való lenne, ha jövőben művészi vonatkozású kérdésekben való intézkedései előtt, illetékes emberek vagy fórumnak véleményét kérné. Vajjon elképzelhető-e, hogy Velencében a Szt. Márk-templomnak, vagy Drezdában a Zwingernek gyönyörű zöld patinájú kupoláit „egyszer miniummal, háromszor venyigefeketével“ bemázolják?

NEMZETKÖZI RAJZOKTATÁSI KONGRESSZUS volt augusztus havában Londonban. Kapcsolatosan a kongresszussal nagyszabású kiállítást rendeztek, amelyen úgyszólván minden kultúr-nemzet bemutatta nem csupán rajzoktatását, hanem iparművészeti oktatását is. A magyar csoport nem adta művészi oktatásunk teljes képét, mert a kongresszusi kiállításra szánt rajz-kollekciók egy részét át kellett engedni az Earl's Court-ban rendezett magyar kiállításra, amikor már nem maradt elég idő egy új sorozat egybegyűjtésére. Különösen fájlaltuk, hogy az orsz. iparművészeti iskola és a sz. fővárosi iparrajziskola

hiányoztak a kongresszusi kiállításból, ahol bizonyára méltó hely jutott volna nekik a többi iparművészeti irányú iskolák mellett. A kongresszusi kiállítás brit és francia részében volt munkákból néhány szemelvényt e füzetünkben mutatunk be.

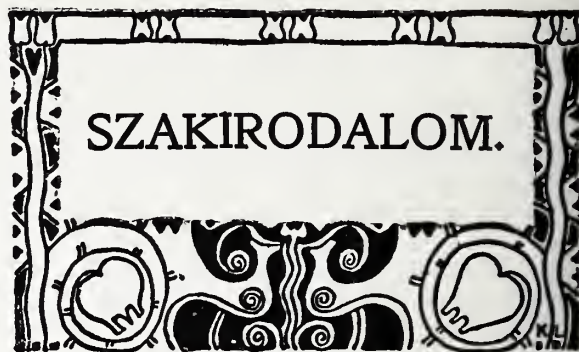
A KERESKEDELEMÜGYI M. KIR. MINISZTER a vidéki kiállításokon résztvevő kiállítók kitüntetésére Maróti Gézával érmet terveztetett, melyet elsősorban a pécsi kiállítás kitüntetettjei kapják. Az érem mintáját e füzetben közöljük.

HORTI PÁL HAGYATÉKÁBAN levő terveket, fölvételeket, valamint a mexikói őskori gyűjtemény s fényképeket a kereskedelemügyi és a vallás- és közoktatásügyi minisztérium együttesen megvették. A mexikói gyűjtemény, úgyszintén az ott készült fölvételek egy része az Orsz. Iparművészeti Múzeumnak jutott, a terveket, valamint az újabbkori keramiai gyűjteményt a kereskedelemügyi minisztérium főhatósága alatt álló ipari szakiskolák között osztják szét. Ezekon kívül volt a hagyatékban még számos igen értékes terv és vázlat, melyeket az elhunyt jeles művész özvegye az Orsz. Magy. Iparművészeti Társulatnak ajándékozta. E tervek közül néhány szemelvényt a mostani füzetünkben mutatunk be.

IFJ. BODON KÁROLY RAJZAIHOZ. Egy fiatal, tehetséges és törekvő magyar művész tervezeteinek sorozatát mutatjuk be e füzetünkben. Ifj. Bodon Károly nevét iparművészeti körökben már régebben ismerik. 1901-ben díjat nyert a M. Iparművészeti Társulat bútorterv pályázatán. Akkor még csak alig került ki az áll. felső ipariskolából; onnan Faragó Ödön tanár mellé szegődött, aki csakhamar felismerte a tehetséges és törekvő művész jeles képességeit és önálló tervezési munkákkal is bízta meg. Hosszabb időt Bécsben, majd Berlinben töltött, ahol nagyon megbecsülték a magyar művész sokoldalúságát, jó ízlését és munkaképességét. Újabban egy előkelő darmstadti cégnek, a Ludwig Alter-féle lakásberendező vállalatnak tervező építésze.

KÁROLYI-EMLEKSERLEG. Az Orsz. M. Gazdasági Egyesület a magyar gazdák néhai vezérének, gróf Károlyi Sándornak emlékére díszes serleget készíttetett. A tervezéssel Muhics Sándor iparművészt bízták meg, ezüstből domborította Herpka Károly, az orsz. iparművészeti iskola tanára. A serleget és tokját képben e füzetünkben mutatjuk be.

HELYREIGAZÍTÁS. Lapunk legutóbbi füzetének 238. oldalán közölt 243. sz. kép aláírásából tévedésből maradt ki az ábrázolt mozaikkép tervezőjének Bobitsch Arturnak a neve. Egyúttal pótlólag felemlítjük, hogy ugyanazon az oldalon közölt 244. számú Róth-féle mozaikképet Dudits Andor tervezte.

A MÚZEUMOK ÉS KÖNYVTÁRAK ORSZÁGOS FŐFELÜGYELŐSÉGÉNEK megjelent 1907. évi működéséről szóló jelentése Mihalik József előadó szerkesztésében. A 312 oldalas jelentés beszámol az állami felügyelet alatt álló gyűjteményekről, részletesen taglalván a Felügyelőség feladatait a hatáskörébe tartozó intézetekkel szemben. Közli a gyűjtemények gyarapítása érdekében tett intézkedéseket. Kimutatást ad a felügyelet alatt álló gyűjtemények állapotáról, az azokat fentartó hatóságokról. Függelékül pedig a Tanács a Főfelügyelőség szabályzatát is kinyomatta. A jelentésnek egy igen fontos része az ingó műemlékek védelmére készített törvénytervezettel foglalkozik, amelynek munkálatait báró Forster Gyula végezte.

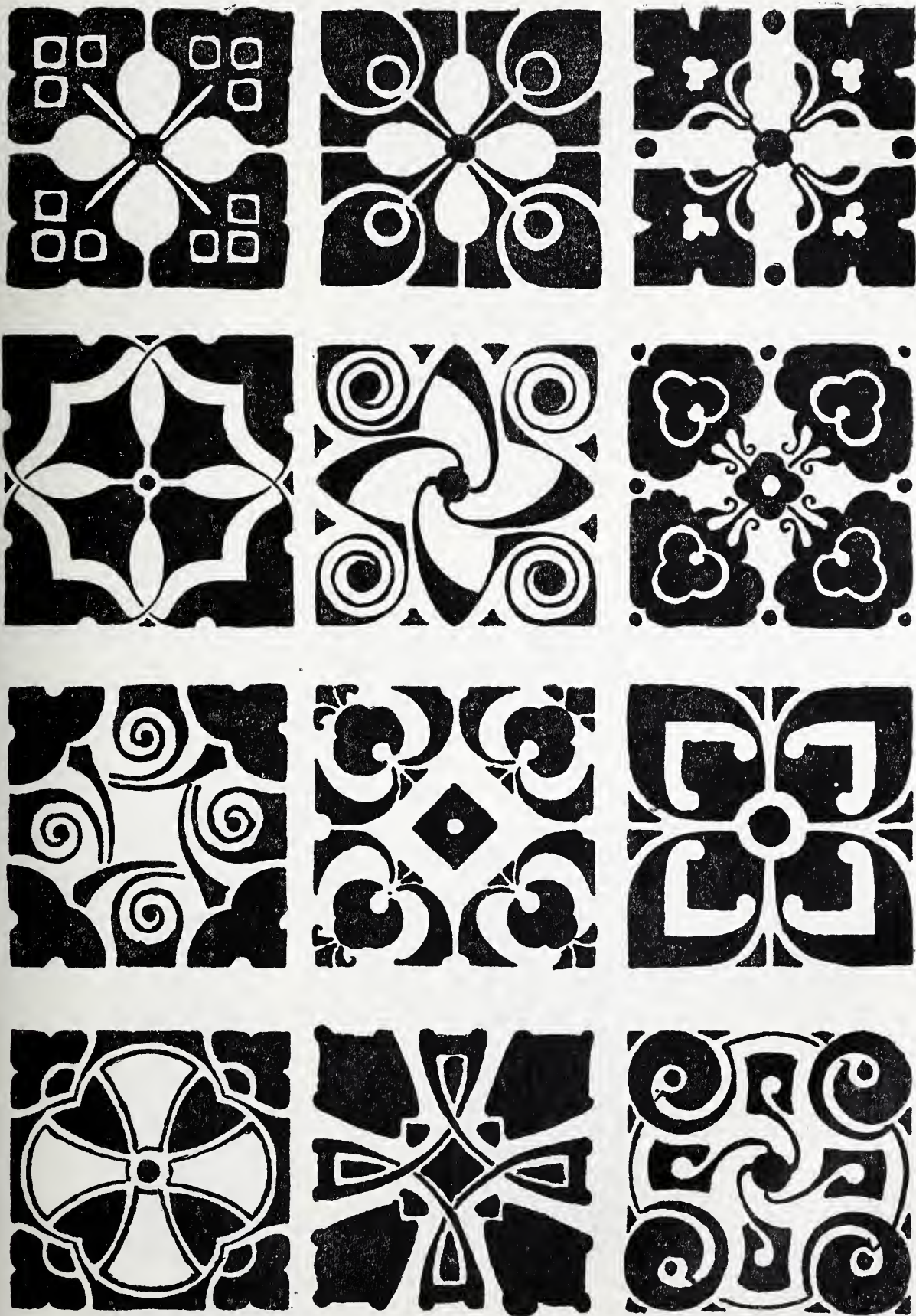
A STUDIO A MAGYAR IPARMŰVÉSZETRŐL. A Studio szeptemberi számában érdekes cikk jelent meg a londoni magyar kiállításon volt iparművészeti csoportról és ennek kapcsán az orsz. iparművészeti iskolával kapcsolatos gödöllői Köröskői-féle szövőiskola, valamint a Dékányi-féle csipkeműhelyben készült munkákból közöl szemelvényeket.

Múlt számunkban — írja a Studio munkatársa — szó volt a magyar kiállítás érdekes festményeiről; ezúttal az iparművészeti gyűjteményről kell megemlékeznünk. Igen kicsi, de rendkívül gondosan s helyes ítélettel összeválogatott csoport ez. Benne érvényesül az az irány, amelyben azok, akik erre illetékesek Magyarországon, a nép oly hosszú időközön át elnyomott művészi tehetségét fejleszteni akarják. Nem épületekben, nem festményekben, sem a szobrászatban kell keresnünk Magyarország hagyományos művészetét, mert ezek az emlékek elvesznek ott, ahol a háború s az elnyomatás pusztít, mint az Magyarországon századokon át megtörtént, hanem a himzésben, szövésben, agyagművészetben s az iparművészet egyéb ágaiban, mert csak ezekben élt s fejlődött a magyar művészet.

Kétségtől a szőnyegszövés az az ága a modern magyar iparművészetnek, mely vezetni látszik. Talán a Nyugat legkeletibb zugának van fentartva az, hogy megfelelő utódja legyen a kelettel leginkább összeforrott e műiparnak. A szövés művészete — már mint amennyire annak modern fejlődése forog szóban — jelenleg gyermekkorát éli Magyarországon; de jövődő sikere, úgy művészeti, mint kereskedelmi, szerencsére, biztosítottnak látszik.

288.

288. HORTI PÁL :
CEMENTLAPOKRA VALÓ DÍSZÍTÉSEK.

DÉCORATION DE PLAQUES
DE REVÊTEMENT EN FAÏENCE.

289.

291.

292.

290.

293.

294.

289—294. HORTI PÁL :
KÖNYV- ÉS CSERÉPDÍSZÍTÉSEK.

ELEMENTS DÉCORATIFS
POUR L'IMPRIMERIE ET
POUR L'ART CÉRAMIQUE.

295.

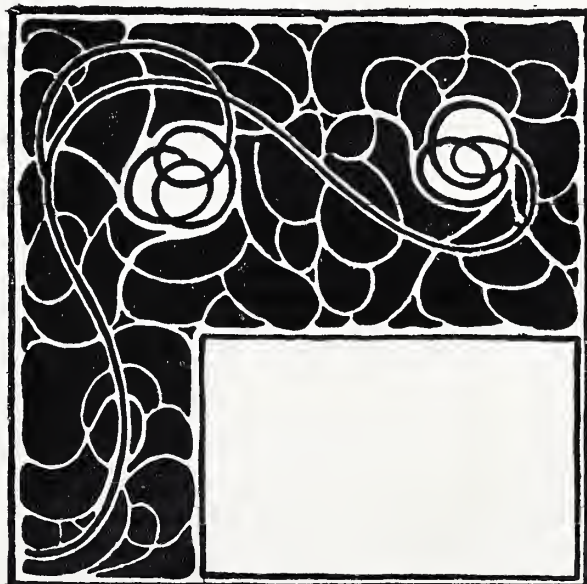
296.

297.

298.

A szöveg három fajanak kitünő példáit látjuk az egyik teremben, mindannyi egyaránt figyelemreméltó; a csomózott szőnyeg, amelynek egyikét érdekes rajzzal képben adjuk; a falszőnyeg, mely rokon a norvég szőnyegekkel, rajta bátor rajz, alaposan kezelve és a valódi arras-i szőnyeg, dicséretesen gondos kivitelben, melyből azonban még hiányzanak a magasabbrendű kvalitások, mint a műlyenek pl. a flamand falszőnyegek megvannak. Valamennyi szőnyeg színezése hibátlan, az árnyalatok sohasem nyersek, mindenkor alkalmazkodnak az egészhez, úgy, hogy több különféle szín kombinációja rendesen sikerült.

A szőnyegeknek nem kevésbé érdekesek a népies hímzések, oly munkák ezek, melyek technikai szempontból tekintve bármely nemzet legszebb enémű hagyományos munkái fölött állanak. Magyarország minden vidékének megvan a maga sajátos hímzése; az egyik faluban divó öltés, rajz, teljesen elűt a szomszédos falutól s úgy látszik, hogy ez úgy volt mindig. A tú művészete nálunk az életből meríti erejét jobban, mint bárhol másutt a Nyugaton, mert Magyarországon még mindig hordják a nemzeti viseletet s a hímzés, a parasztruha legjellemzőbb része. Téli vízi idején, mikor a mezei munka szünetel, a parasztasszonyok sokat hímeznek s ez tömegesen kerül piacra. Hatalmas s eredményes mozgalom indult meg jelenleg oly célból, hogy e munkánem s annak jó minősége biztosítsák s a hanyatlástól megóvassék. Sajnos, hogy modern tervek kivitelére kevés a kilátás, miután a régi minták másolására fektetik a fősúlyt.

A tőmunka újjáébredés legifjabb válfajában, a csipkében ellenben nem régi dolgok utánzatait, hanem ötletes, egyéni munkálkodást látunk. Nagy elismerés illeti a nekünk beküldött s a szekrények egyikében kiállított mintákat. Nem sok az, amit látunk, de minden egyes darab figyelemreméltó. Rajzuk eredeti s a gyengéd színek szubtilis használatát szerencsés ihlet vezeti.

Az iparművészet többi ágában kevés figyelemreméltó dolgot látunk. A régi hagyományokhoz való ragaszkodás, a szabad művészi kifejezések használatának rovásán, a legtöbb esetben szemmel látható, ámde e hibát el kell néznünk a nemzetnél, ahol oly keveset tettek volt a multban a saját művészi meggyőződésének élesztésére. A szabad mozgás e hiányát leginkább az ékszerészetben sajnáljuk, mert bár e munkák sok tekintetben csodálatra méltók, egyéniséget, élő érzést bennök egyelőre nem látunk.

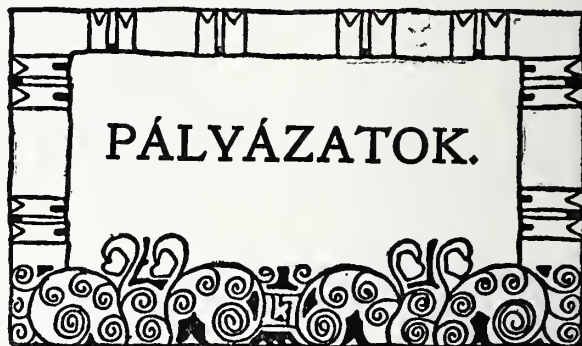
E helyen megemlíjük, hogy a Studio szerkesztője engedelmet kért Ágotai Lajos igazgatótól, hogy a sz. fővárosi iparrajziskolának az Earls Court-i kiállításon volt csoportjából több szemelvényt közölhessen. Ágotai készséggel tesz eleget a szerkesztő kívánságának s így a szóban forgó dolgozatok közlését a Studio egyik közelebbi füzetében várhatjuk.

HANS CORNELIUS: Elementargesetze der bildenden Kunst. Teubner kiadása. Ára 7 márka.

Szerző gyakorlati példákon mutatja be s azokból vezeti le azokat a törvényeket, melyeken a képzőművészeti alkotás alapul. Abból a tételből indul ki, hogy a művészi munka nem más, mint a környezet s egyes részeinek oly módon

való alakítása, mellyel azt szemünk számára teljesen érthetővé tesszük. Kiküszöböli tehát a zavargó, vagyis fölösleges elemeket, hozzáteszi azt, ami hiányzik belőle, vagyis végeredményében szemünk igényeifhez mértén alakítja át környezetünket s annak egyes tárgyait.

A könyvön meglátszik, hogy a gyakorlati téren működő ember tollából került ki; bevallott célja, hogy olyanok számára tegye érthetőkké a művészet alkotásait, kik a művészettől hivatásuknál fogva távol állanak s azt más-ként, mint értelmi képességeiknek felhasználásával, megérteni nem tudják. Könnyen érthető gyakorlati példákból indul ki; elvont okoskodásokkal nem fárasztja a laikus olvasót. Ajánljuk e munkát mindenkinek, ki gyakorlati művészeti kérdésekkel foglalkozik s a művészet megértéséhez szükséges ismereteit ki akarja egészíteni.

PÁLYÁZAT OKLEVÉLRE. a) Tervezzenek oklevelet, melyet a Társulat tagjainak ad.

b) Az oklevél rajza vonatkozásban legyen annak rendeltetésével. Az oklevél nagyságát, alakját (álló vagy fekvő formatum), valamint a kidolgozásnál használt technikát (toll- vagy szénrajz, egyszínű akvarell stb.) a tervező szabadon választhatja.

c) A pályázaton csakis teljesen befejezett s közvetlenül sokszorosítható rajzok vehetnek részt; ezért vázlatos vagy hiányos rajzok pályadíjat nem kaphatnak.

d) A rajzon Magyarország kis címerét és a következő szöveget kell a rajzzal egységesen feltüntetni:

Az Országos Magyar Iparművészeti Társulat választmánya
Budapest, 19... évi hó-án
tartott ülésén

.....
(Név)

.....
(Foglalkozás)

.....
(Lakóhely)

a Társulat tagjainak sorába fölvette.

.....
elnök.

.....
igazgató.

.....
titkár.

e) Pályadíjjal a Társulat két díjat tűz ki, és pedig egy 600 koronás I. és egy 200 koronás II. díjat.

f) A pályázaton csak magyar állampolgár vehet részt.

g) A pályaműveket 1909 január hó 4-éig déli 12 óráig kell beküldeni az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat igazgatóságához. (Budapest, IX., Üllői-út 33—37.)

h) A pályázat titkos; ennél fogva minden pályaművet jellegével kell ellátni és hozzá jelíges zárt levelet kell csatolni, amelyben benne legyen a tervező neve és lakásának címe.

i) A pályázatot az O. M. I. T. bíráló bizottsága dönti el.

j) A pályadíjjal jutalmazott terveknek korlátlan sokszorosítási joga a Társulatot illeti meg.

k) A Társulat valamennyi pályaművet legalább három napig kiállítja.

l) Azok a pályázók, akik a pályázat lejártától számított egy hónapon belül terveiket el nem vitetik, — e határidőn túl azokat már vissza nem követelhetik, mert a Társulat nem vállal értök felelősséget.

Budapest, 1908. november havában.

AZ ORSZ. MAGYAR IPARMŰVÉSZETI
TÁRSULAT ELNÖKSÉGE.

ELDÖLT PLAKÁTPÁLYÁZAT. Pozsony város idegenforgalmi bizottsága abból a célból, hogy az utazóközönség figyelmét a városra és a környékre felhívja, pályázatot hirdetett színes plakátra. A bizottság által felkért júry október hó 22-én tartott ülésén döntötte el a pályázatot és a 300 koronás első díjat *Wintersteiner Gusztáv* pozsonyi festőművésznek, a 200 koronás második díjat *Wimmer Ferenc* építésznek, a 100 koronás harmadik díjat pedig *Suján Pál* tanárnak ítélte oda.

HÁROM PÁLYÁZAT. Az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat a kereskedelemügyi ministertől rendelkezésére bocsátott alapból a következő három pályázatot hirdeti:

1. *Pályázat egyszerű hálószoba-bútorra.*

1. Tervezzenek egy egyszerű hálószobának bútorzatát és pedig a) ágyat, b) éjjeliszekrényt, c) ruha- és fehérnemű-szekrényt, d) mosdót, e) tükrös asztalkát.

2. A pályaterveket 1:10 léptekben kell elkészíteni.

3. Pályadíjjal a társulat egy 500 koronás I. és egy 200 koronás II. díjat tűz ki. Kívánatra a pályadíjjal jutalmazott tervezőknek a bútorok természetnagyságú részletrajzait is el kell készíteniök s ezért a munkájukért külön 200—200 korona díjazást kapnak.

II. *Pályázat egyszerű ebédlőszoba-bútorra.*

1. Tervezzenek egy egyszerű ebédlőszobának bútorzatát és pedig a) ebédlőszekrényt, b) kisebb pohárszéket v. tálalót, c) asztalt, d) széket.

2. A pályaterveket 1:10 léptekben kell elkészíteni.

3. Pályadíjjal a társulat egy 500 koronás és egy 200 koronás díjat tűz ki. Kívánatra a pályadíjjal jutalmazott szerzőknek a bútorok természetnagyságú részletrajzait is el kell készíteniök s ezért a munkájukért külön 200—200 koronát kapnak.

III. *Pályázat intarziás kisebb fatárgyakra.*

1. Tervezzenek színes faberakásos (intarzia) munkával díszített, gyakorlati használatra alkalmas kisebb fatárgyakat, u. m.: dobozokat, tálcákat, fénykép- és egyéb kereteket, névjegytartókat, stb. stb.

2. A pályaterv színezett rajz legyen; megrajzolandó pedig természetes nagyságban a tervezett tárgynak minden oldala úgy, hogy a rajz nyomán a tárgy közvetlenül elkészíthető legyen.

3. Pályadíjjal a társulat egy 200 és egy 100 koronás díjat tűz ki.

Általános határozatok, melyek mind a három pályázatra érvényesek.

1. A pályatervektől megkívántatik, hogy teljesen eredetiek legyenek. Ennél fogva idegen művészeti munkáknak utánzatai vagy idegen irányzatok szellemében készült tervek pályadíjat nem kaphatnak.

2. A pályázatokon csak magyar állampolgár vehet részt.

3. A pályázatok titkosak. Tehát minden pályázó lássa el pályaművét valamely jellegével s ugyanilyen jelíges zárt borítékba tegye nevét és lakásának címét.

4. A pályaterveket 1909. évi december hó 28-án este 6 óráig kell beküldeni az Országos Magyar Iparművészeti Társulat igazgatóságához (IX. Üllői-út 33—37.).

5. A pályázatokot a Társulat állandó bíráló-bizottsága dönti el.

6. A pályamunkákat a Társulat a döntés után legalább három napig kiállítja.

7. A díjazott pályatervek korlátlan sokszorosítási joga a társulatot illeti meg.

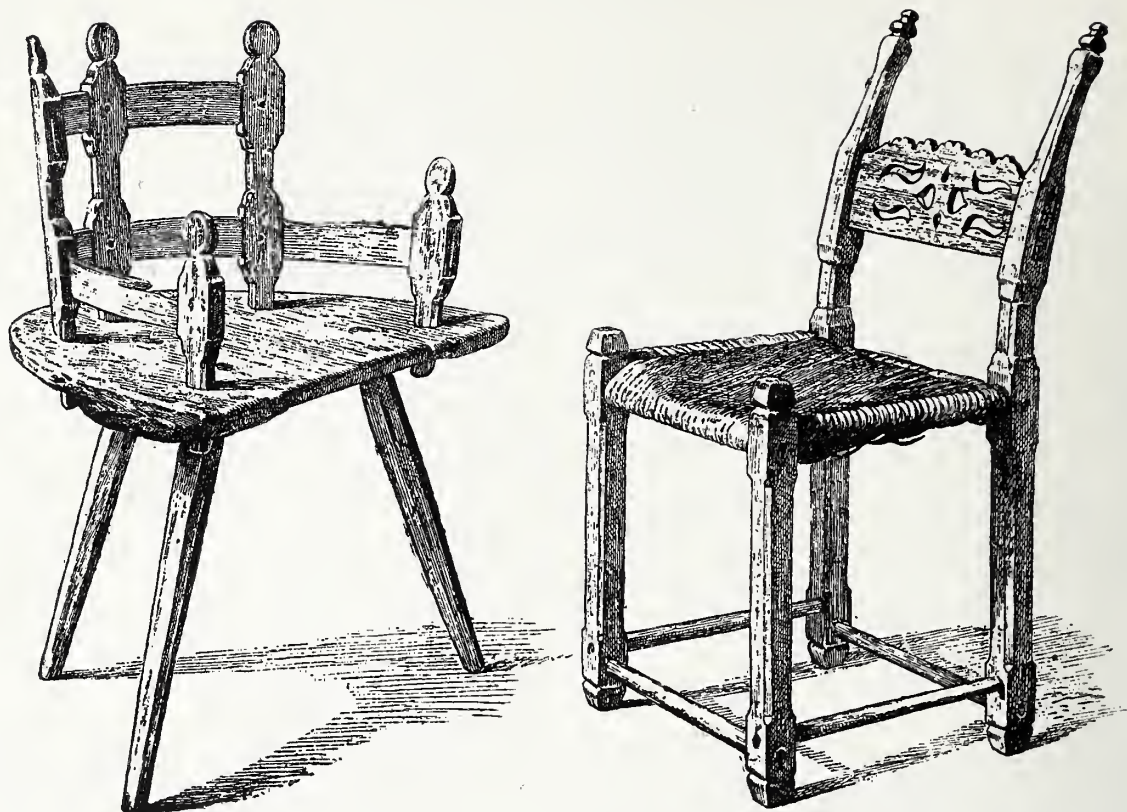
8. Azok a pályázók, akik a döntés napjától számított 30 napon belül tervek felett nem rendelkeznek, igényt azokra többé nem tarthatnak, mert e határidőn túl a Társulat nem vállal értök felelősséget.

Budapest, 1908. november havában.

AZ ORSZ. MAGY. IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT
ELNÖKSÉGE.

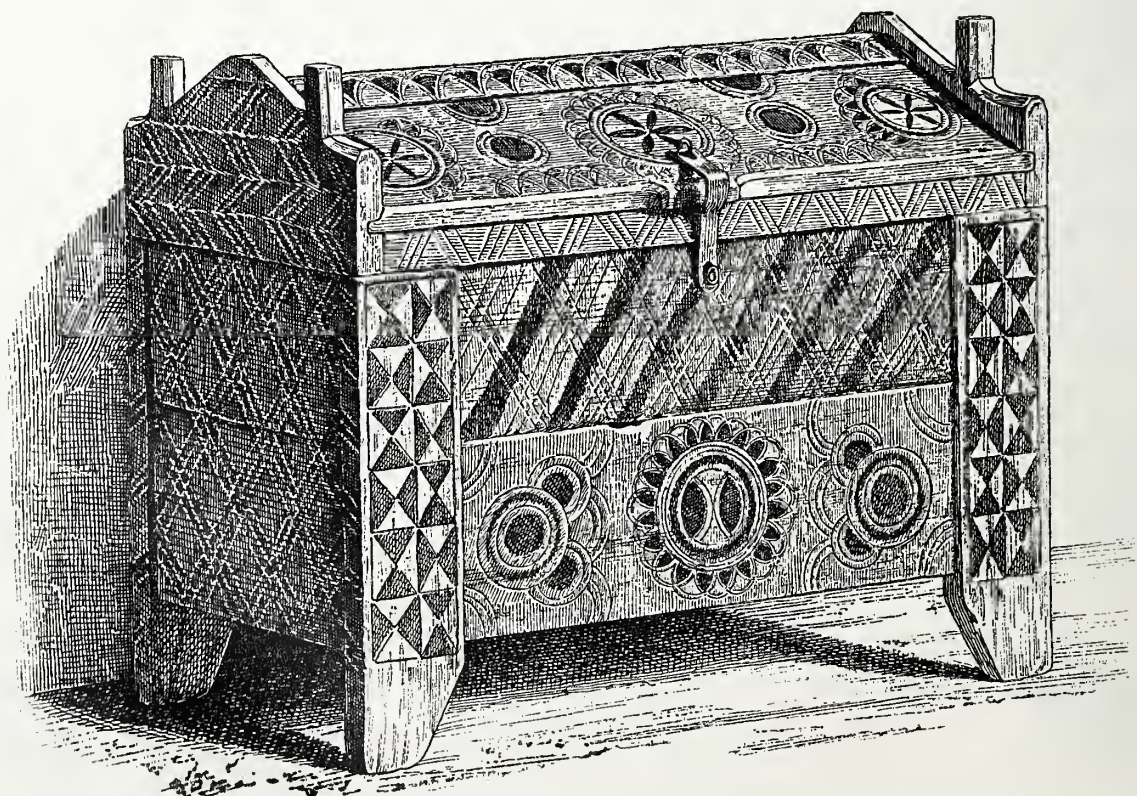

299.

299. ORMÁNSÁGI SZÉKEK.

300.

300. ORMÁNSÁGI „SZEKRENY”.
ARNHOLD NÁNDOR RAJZAI.

MEUBLES D'UNE MAISON
D'AGRICULTEUR DE L'„ORMÁNSÁG”.

AZ ORSZ. MAGYAR IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM GYŰJTEMÉNYÉNEK GYARAPODÁSA.

IRTA: RADISICS JENŐ.

AZ ORSZ. Magy. Iparművészeti Múzeumnak kiállítási szekrények beszerzésére szolgáló javadalma évekkal ezelőtt kimerült s csakis a folyó esztendőből fogva van az intézet ismét abban a helyzetben, hogy hasonló célra áldozhasson. A gyűjtemény természetesen eközben is folyton szaporodott, részben vásárlás, részben ajándékozás útján. Az ajándékba kapott, valamint a legújabban vásárolt tárgyakat állította ki most a Múzeum, mielőtt azokat a meglévő anyagba beolvasztaná. A kiállítás tehát mintegy beszámoló, mellyel tájékoztatni óhajtjuk az országot arról, hogy a gondjainkra bízott javadalmat mily szellemben kezeljük és mire fordítottuk. Egyben a hála adóját is nyilvánosan le akartuk róni a nagylelkű adományozók iránt, akik nem egy, valóban hézagpótló és nevezetes műtárggyal gyarapították a nemzet kultúrtökéjét.

A múzeum javadalma az utóbbi években örvendetesen gyarapodott, hála az illetékes tényezők belátásának és intézetünk iránt minden alkalommal mutatkozó jóakarátának. A mintaszerű és műbeccsel bíró műtárgyak vételárában mutatkozó emelkedés azonban még sokkal nagyobb lépésekkel halad előre, úgy hogy a viszony, mely régen fennállott a múzeum javadalma és a műtárgyak ára közt aránylag csak kevésbé javult; arra pedig egyáltalában még ma sincs mód, hogy a külföldön folyó nevezetesebb árveréseket figyelemmel kísérjük, azokon jelen lehessünk és ilyformán pótolhassuk a gyűjteményünkben még mindig fennálló hiányokat. A viszonyok szorítanak bennünket tehát arra, hogy nagyjában olyan tárgyakat szerezzünk be, aminek az ország területén kerülnek forgalomba. Ezek, ha egyfelől hű tükröt adják a nemzet birtokában levő műkincsek minémiségének s ezt mintegy megörökítik, másfelől egyes csoportok túltengését vonják maguk után, ami nem

helyes olyan intézetnél, amelynek célja művészt, iparost, közönséget egyaránt a művészeti ipar minden ágában egyformán nevelni és tájékoztatni. A beszerzési források korlátolt voltából folyik a múzeum vásárlásainak jellege. Maga az intézet sajnálja legjobban ezt az egyoldalúságot, noha kétségtelen, hogy annyi elsőrangú, ritka műbeccsel bíró emléket régóta nem volt módjában vásárolni a múzeumnak, mint a legutóbbi két-három esztendőben. Nehány darabunk bármely múzeumban feltűnést keltene.

Ezek közt legelől jár a két összevaló flamand származású falszőnyeg, melyeket a kompozíció stílje, kivitele, magyar történelmi vonatkozása, elsőrangú műemlékké avatnak. Kivált arról áll ez, melyet I. Ferdinánd, II. Lajos királyok, Anna és Mária királynék címerei díszítenek. Mind a két kárpit lényegében hasonló. Virágos mezőből két erős fa-törzs hajt ki egymással keresztben és lombos, szívalakú mezőt alkot, melyben ausztriai Margitnak, Miksa leányának leánykori címere látható: csürlő alakú paizs, Castília, Aragon, Ausztria, Burgund és régi Brabant címerével és ezeken Flandria címere. A fa tövével oroszlán (Belgium) és griff, karmaiban acél és kova; velük szemben strucc, állítólag Ausztriát jelképezi, (autruche=Autriche?) melynek címerét egy páva viseli a nyakán. Fönn, jobbról és balról, párosával foglalnak helyet a már felsorolt magyar királyok és királynék koszorus címerei. A másik falszőnyegnek központját ugyancsak ausztriai Margitnak, de már mint szavójai Philibert nevének címere foglalja el. Ehhez képest látjuk itt a szavójai keresztet, amelyhez Károly burgundi herceg, aragóniai Izabella és burgundi Mária címerei csatlakoznak. Mind a két darabon a kompozíciót mintegy besugározza Isten kezének fénye, alatta e felirattal: „Manus dei protegat“. E két remek falkárpit származására vonatkozólag biztosat megtudnunk nem sikerült. A bruges-i aranygyapjú kiállításán voltak

láthatók 1907-ben. Annak kapcsán írta le azokat Destrée a „L'Art flamand et hollandais“ című folyóirat februári számában. A fentebbi adatokat is Destrée nyomán közöltük. Szerinte nem lehetetlen, hogy ausztriai Margit tulajdonában voltak s az sem látszik kizártnak, hogy igaza van a hagyománynak, mely azokat a brou-i egyházból származtatja, e nagyszerű emlékek a tulajdonából, melyet V. Károly nagynénje emelt szavójai Philibertnek. Keletkezésük idejére vonatkozólag bizonyosra vehető, hogy a XVI-ik századból valók. Érdekes kiegészítése e falkárpitoknak I. Ferdinánd s Mária mellképével díszített két színes, szintén XVI-ik századi, mázzal borított cseréplap, valószínűleg kályhafiók, melyeket a Múzeum Párisban szerzett meg. Itt adjuk színes képüket dr. Szendrei János nyomán, aki azokat „A magyar viselet történeti fejlődése“ című művében ismertette.

Magyar vonatkozásánál fogva, de úgy is mint műtárgy, méltó különös figyelmünkre gróf Bethlen Katának 1695-ből származó menyasszonyi ládája, s ennek kiegészítő része, a hozzávaló színes selyemmel és aranyszállal himzett párnahaj: a legszebb ismeretes magyar ágynemű. A tulipántos ládának ez öse kétségkívül magyar munka, melynek Szászföldön kellett készülnie. Erre vall tagozása, a pilaszterek formája és a lombfűrészszel kivágott és reáragasztott díszítmény. A festés ellenben tösgyökeres magyar; az a virágok stílizációja és egymáshoz való fűzésük módja. Ha analógiát keresünk e festéshez, úgy azt a középkori ú. n. bizmutfestéssel díszített ládikókon és dobozokon fogjuk leg hamarabb megtalálni. Még a kulcsa a ládának, áttörött foggantyuján a tulajdonosnő kezdőbetűivel, is megvan.

A magyar anyag nevezetes gyarapodását jelenti a 25 darabból álló XVII-ik és XVIII-ik századbéli ónmázás fazekak és tányérok gyűjteménye, egy ismert amateur éveken át folytatott fáradságos munkásságának gyümölcse. Nevezetesekek azért, mert ékes bizonyosságai annak, hogy miként lehet és kell textil-motívumokat stílszerűen alkalmazni agyagra és hogy régente a magyar műipar minden nyilvánulásait egyazon szellem szülte. A magyar

fazekas mesterségnek ez az ága az ország északnyugati határán fordul elő leggyakrabban, s számos rokonvonást tüntet fel egy-nemely egykorú alsó-ausztriai, de kivált sziléziai fazekasmunkával. Itt az a kérdés merülhet fel, hogy a művészi vezetés kinek a kezében volt, a magyar vagy a külföldi fazekasok kezében? Nézetem szerint minket illet meg a vezetés dicsősége, mert az edény-csoporton látható díszítményeknek ezernyi analógiája van a bel-földi himzések között, a templom-mennyezetek festményein, fafaragványokon és zománcos ötvösmunkákon. A keramika ez ágának beható vizsgálata ezenfelül Olaszországra utal és már csak ezért is valószínűbb, hogy ennek hatása Magyarországon nyilvánul először és onnét sugárzott szét a határszéli tartományokba, amint ezt a sodronyzománcnál is tapasztaljuk. Kiemelendőnek tartok még három kancsót; itt, az országban ásták ki azokat. Az egyik meglehetősen ép, a másodíknak — sajnos — letörött a szája, a harmadíknak pedig a füle. Mind a három ólommázós, részben poncolt, eléggé primitív népies cífraságokkal díszített. Formájuk, technikai kivitelük, főleg pedig a fehér ónmázának szín-minőségében való használata az egyiken, koruk meghatározására fontos ismertető jelek. Nézetem szerint a XVI-ik század vége és a XVII-ik század eleje közt keletkeztek s mintegy áthidalják az űrt, amely mindezideig fennállott a magyarországi, középkori, mázas kályhafiók és az 1600. év elején teljesen kiforrott formában jelentkező ónmázás agyagipar között. Nem igen ismerék ehhez hasonló edényeket ezeken kívül az országban.

A keramika másik ágából, az üvegből is sikerült néhány érdekes példányt megszerez-nünk. Római üvegeket, amelyeket épségükön felül elegáns formájuk jellemez és XVIII-ik századbéli magyar, részben zománcfestéssel ékes palackokat és butykosokat, aminőkkel a Múzeum mindezideig nem birt. A magyar sorozatot egészíti ki a néhány holicsi, ritkán előforduló szobrocska, asztaldísz és egyéb edény, köztük egy világoszöld mázzal borított ködedény-kancsó. Ilyen mázat holicsi ködedényen csak egyszer láttam, a múlt évi amateur-

kiállításon, egy egyébként is feltűnést keltett kis csésze-gyűjteményben. A 300 darabot meghaladó baranyai főkötő-gyűjtemény, a magyar tőművészet legbájosabb és fejlesztésre igen alkalmas csoportja, szintén nagyon örvendetes gyarapodásnak tekinthető.

Külön fejezetet kellene szentelnünk a kiállításon bemutatott ötvösmunkáknak, hazánk műipara e nevezetes ágának, amikből szokatlan mennyiségű, igen jó minőségű példányokat sikerült megkapnunk az utóbbi időben, sajnos azért, mert a rossz közgazdasági viszonyok nyomasztó terhe alatt s az élet drágasága folytán mind többen válnak meg a családi ereklyéktől. A Múzeum tisztán a művészeti szempontot tartja irányadónak ötvösművek s ékszerek véte-lénél. Ez a tény egyébiránt a szóban forgó tárgyak megtekintésénél világosan kitűnik, mert valamennyi edény főleg formailag szép és izléses. A legkiválóbbak a vésett füzérekkel díszített XVI-ik századbéli serleg, a sodrony-zománcos pohár s a pántokba foglalt hordóalakú üveg gyömbértartó. Az utóbbi a XVII-ik században készült. Kiválóbb darabok gyanánt jelezhetők még a fekete gyémánttal ékes, zománcos arany-és a sokszínű domborművű festett zománcnácsa, lomb közé rejtett madárral. Az előbbi magyar a XVII-ik század elejéről, az utóbbi délnémet-nek látszik s ugyanezen század végéről való. Az intézet tekintettel a folyton ismétlődő keresletre, magyar gombok gyűjtéséhez fogott s most mutatja ez irányú törekvésének első eredményét.

A külföldi műipar multjának feltűnteté-sére szolgáló vásárlások között is a keramika dominál, aminek szintén az az oka, hogy egy-két darab kivételével hazánk területén szereztettek, ahol a bécsi császári gyár termékei híhetetlen mennyiségben léteztek hajdan és vannak még most is. Három rendkívül ritka és jó Wien vor der Marke terrine-nek neve-zett fedeles tál tünteti fel az említett gyár első kísérleteit. Minket, magyarokat, a rózsák-kal díszített érdekel a legjobban, mert ugyan-ezeket a rózsákat, tulipánokat és bokrétákat ugyanilyen kivitelben találjuk meg a holic-si majolika átlagán, jelölül annak, hogy a bécsi gyár kezdettől fogva, tehát még mielőtt

döntő befolyással volt a holic-si gyárra, császári intézménnyé vált volna. Ugyancsak a bécsi gyár első korszakából származik egy hat személyre való teáskészlet, melyet Elías Ádám, augsburgi ötvösmester egészített ki két kerek-ded, vésett fedelű, aranyozott ezüstdobozzal, 6 kanállal és csészebélésekkel, bizonyosságul annak az értéknek, melyet akkortájt e porcel-lánnak tulajdonítottak. Az amateur szempont-jából örülök, hogy e készlet eredeti, bársony-nyal bélelt, bőrrel bevont tokjával együtt került a Múzeum birtokába. E készlet magyar családból származik, amelyben azt Rákóczy-örökség gyanánt őrizték. Valamely nagy úr részére készülhetett egy másik, emennél sze-rényebb kivitelű, de válogatott minőségű porcellán útikészlet; két fedeles lábasból és két fedeles csészeből áll, szintén az eredeti tokban. A lágy cserepek között említést érde-mel egy hatoldalú kínai váza formájára csinált, fedeles delfti edény, melynek sötétkék és tüzes vörös díszítménye jóval fölötte áll a kereske-désben található hollandi fayence-ok átlagánál.

A régi aztek kultúra emlékei szórványosan található hazai gyűjteményeinkben, holott rendkívül érdekesek látszólagos furcsaságuk dacára, amelyből a kevésse gyakorlott szem csak lassan tudja a művészi mozzanatot ki-hámozni. A gyakorlott néző azonban azonnal észreveszi azt s akárhányszor élvezettel követi olyik edény szinte klasszikus vonalait, vagy faragott fejnek szinte monumentális felfogását.

Horti Pál korán elhalt művésznök Ame-rikában való tartózkodása alkalmával sok, részben ásatásokból származó mexikói tárgyat: fazekasmunkák s szobrászati emlék gipszmáso-latát szerzett meg. Ezeket vette meg özvegyé-től a Múzeum, abban a meggyőződésben, hogy elkövetkezik az idő, mikor a földszínéről rég letűnt ama nemzet művészetét érdeklődéssel fogják vizsgálat tárgyává tenni világszerte s akkor meglesz az elégtételünk, hogy mi is belekapcsolódhatunk a mozgalomba, még pedig közvetlen tapasztalatok alapján.

Jelenleg, amikor a műipart az angol izlés uralja, célszerű gyarapodásnak volt tekinthető a mahagónifából faragott 8 darab szék, amelyeket a Múzeum londoni képviselője

szerzett meg, egy ottani családban, ahol ezek keletkezésük idejétől fogva, tehát a XVIII-ik század vége óta voltak. Remélhetőleg e székek hasznára válnak műiparunknak, mely szintén Angliából meríti inspirációját. A most felsorolt külföldi emlékek fölött azonban becsénél, értékénél s gyönyörű kivitelénél fogva messze kimagaslik a gróf Festetich Andor birtokából származó fiókos szekrény. Az efféle bútordarabok tudvalevőleg a XVII-ik században kivált Németországban és Németalföldön alkották a nagyúri paloták egyik legkedveltebb ékességét. A legtöbbje tengerentúli fából, ritka gonddal készült és valamely másnemű értékes anyaggal, elefántcsonttal, féldrágakövel, korallal stb. díszített. A mi szekrényünk nagyon szép minőségű békateknővel borított, gyöngyházzal kirakott s a fiókok elején tizenhat miniatüre olajfestménnyel ékeskedik. Az akkori ízlésnek megfelelően, mikor a bútorok épületeket utánoztak, e szekrényke is egy háznak oszlopos homlokzata ablakokkal és ivekkel. Elsőrendű munka, fenntartása kifogástalan, a festmények pedig a kis méretek dacára oly szélesen kezelvék, hogy úgy mondjam, oly nagy kvalitásúak, amínöket ritkán látni bútordarabokon, ahol rendszerint csak hatásra dolgoztak a festők. Nem az én feladatom, hogy kijelöljem a művészi központot, amelyben e festmények keletkeztek. Térey Gábor véleménye szerint 1700 tájáról valók, tehát későbbiek a szekrénynél magánál. Egyébiránt az én első benyomásom is az volt, mikor a festményeket legelőször láttam. Lehet, hogy a fiókok elejét vésett mivű elefántcsont lapok borították, amínöket a szekrényke belső keretén látunk. Tény az, hogy e festmények szépségük dacára rontják az általános színhangulatot, valahogyan felbillentik a színharmóniát, holott fehér foltok a dekoratív hatást határozottan emelnék. A további kutatásnak van fenntartva e pontot tisztázni.

Modern műalkotásokat nem igen volt alkalmunk vásárolni, a plakátokat kivéve, amelyeket londoni tartózkodásom alatt gyűjtöttem. Ezekről, úgy tudom, külön ismertetés fog megjelenni e folyóirat hasábjain, ezúttal tehát mindössze annyit szeretnék megjegyezni,

hogy e plakátokat a mi saját plakátművészetünk felfrissítésére szereztem be, mert ebben újabban hanyatlást láttam. A Múzeum részéről e házban 1897-ben rendezett első modern műipari kiállítás után lényeges javulás mutatkozott a magyar plakátművészetben a mult-hoz képest. Neves művészek kezdtek vele foglalkozni és érdekes színfoltok élénkítették az annakelőtte minden művészi preokkupáció nélkül szerkesztett hirdetések unalmas tömkelegét. Lassanként azonban a művészi és festői momentum kimaradozott plakátjainkból, és egy-egy alakos, a szemet vonzó vagy gyönyörködtető plakát ma már a ritkaságok közé tartozik. Óhajtanám, hogy kereskedőink, akiknek szükségük van a hirdetésekre, ne sajnálják azt a csekély többletet, melybe a művészi plakát kerül, ezzel is újabb feladatokat adva annyi fiatal tehetségnek, mely érvényesülni kíván. Figyelmeztetem őket egyúttal az angol plakátok egészséges humorára; ezzel több vevőt lehet vásárlásra csábítani, mint a hosszú, magyarázó feliratokkal, amelyeket elolvasni amúgy sincsen ideje senkinek.

Egy szakaszát a kiállításnak kizárólag az ajándékoknak szenteltem. Az ajándék nyilvános intézetre nézve egy neme a megtiszteltetésnek és legalább is bizonyítja az érdeklődést, amelyet kelteni tudott. Mielőtt tehát az ajándékba kapott tárgyakat ismertetném, köszönetet mondok az intézet nevében mindazoknak, kik a gyűjteményünket adományokkal gazdagították. Hálámnak akartam kifejezést adni a rendezés módjával is, az ajándékokat elkülönítve, egy kis kertfélében helyezve el örökzöld közepette. Az adományozók nevének emléke épp oly kevésbé fog elhervadni, mint ahogy a babérfa levele sem sárgul meg, nem hull le.

Sorba veszem az egyes ajándékokat. A legelső szekrényben Fischer Emil porcellángyűjteménye fehérlik; jobbára Fischer Móric idejéből származó, díszítetlen edények. Ezzel a sorozattal a múzeum máris gazdag herendi porcellángyűjteménye minden részében tökéletessé vált. A következő kis szekrényben a Múzeum párisi képviselőjének, L. Delamarre-Didot úrnak két személyre való pâte tendre

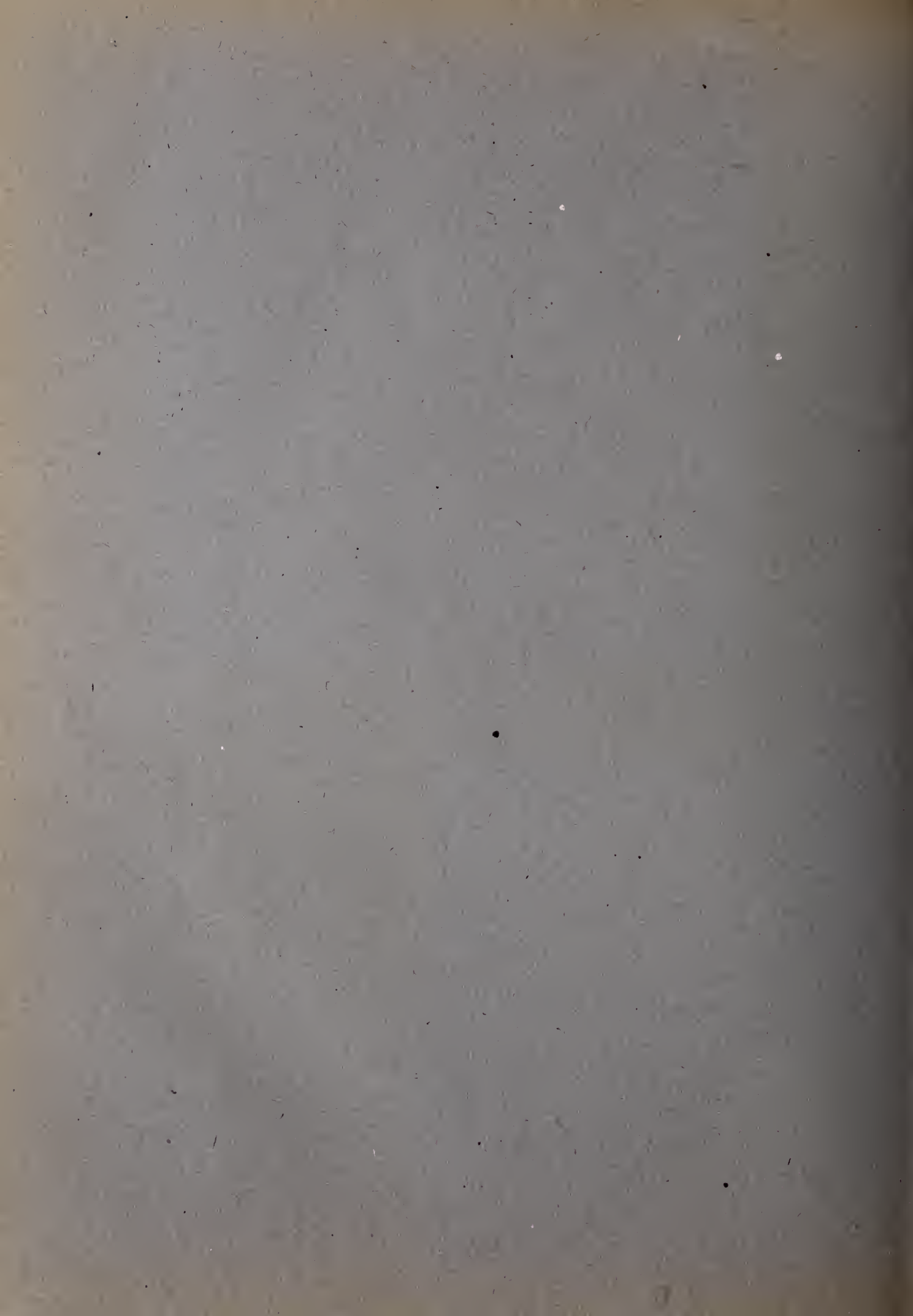

BETHLEN KATA
KELENGYE-
LÁDÁJÁNAK
RÉSZLETE 1695.

SZÍNES
KÁLYHAFIÓK
MÁRIA KIRÁLYNÉ
ARCKÉPÉVEL
XV. SZÁZAD.

készletét látjuk, Lajos Fülöp idejében készült, történelmi személyiségek arcképeivel díszített abban a modorban, amelyben a sèvres-i gyár Marie-Antoinette idejében dolgozott. Két csésze van mellette, az egyik pápai, ez okból nevezetes, ifjabb Ivánka László ajándéka, a másik meissenai, csatározó huszárokat tüntet fel; ezt a csészét Dirsztai Béla ajándékozta. Felül Egger Henrik zománcos szárnyas oltárkája, az augsburgi Wallbaum izlésében és egy kis francia, arannyal kirakott XVIII-ik századbeli tütartó. Egger Henriknek ez nem az első ajándéka; a Múzeumnak hagyományozta végrendeletileg a birtokában levő érdekes gyűjteményt, mely néhai Egger Dávid budapesti ötvösműhelyének legszebb darabjait tartalmazza, afféle családi ereklyék. A harmadik kis szekrényben 30 drb zöldes üvegből való talpas pohár, ú. n. Römer látható. Sok izléssel válogatottak. Modern német gyártmányok, melyeket Farkasházy Jenőnek köszönünk. A negyedik szekrényben porcellánok vannak. Egy igen érdekes, japáni izlésű, jel nélkül való bécsi porcellántányér, ajándékozta báró Podmaniczky Géza és három elsőrendű bécsi csésze a XIX-ik század elejéről; ezeket Hatvany Józsefné bőkezűségéből bírja a Múzeum. Kitűnő példányai a nevezett gyár akkori munkálkodásának, kivált az egyik, mely márványozott alapon, pompeii modorban komponált motívumokkal és a világhírűvé vált bécsi domború aranyozással díszített.

Sarbo Arturné egy herendi tálát és két csészét ajándékozott. A tál páratlan darab. A herendi gyár tudvalevőleg a különféle korú és származású külföldi porcellánok híhetetlenül tökéletes másolatában kereste dicsőségét, ami nagy ügyességre vall, de nem művészi tevékenység. E tálon az élettel keresett összeköttetést a gyár, mert önálló kompozíció van rajta: a gyárban 1843. évi április 27-én kiütött tűzvészt tünteti fel, bámulatosan finom miniatürszerű kivitelben. Csak egy megjegyzésem van. A mester temperamentum hiányában látszott szűkölködni. Alakjai nem vesznek aktív részt az eseményekben, annak menetére nem gyakorolnak befolyást, inkább csak passzív szemlélői a tüzes elem tombolásának. Nagyon izléses és finom a tál szegélyén és hátán látható aranyos lombdíz.

Glück Frigyes 39 darabból álló kulcs-gyűjteményét már a múlt évi amateur-kiállítás alkalmával ismertette e folyóirat. Ezúttal tehát csak ismételtlen utalni fogok a nagylelkű gyűjtő önzetlen tevékenységére, akinek nevét nem egy egzisztencia véste be a szívébe.

Annak a szerencsés áramlatnak, mely kivált a külföldön tehetséges munkásokat hódította meg a képzőművészet köréből az iparművészet számára, egyik példája egy kiterjesztett farkú, zománcos agyagból való páva és a vöröshajú leányfej, melyet Lerche ismert festőművész mintázott, zománcolt, égetett és velencei tartózkodása alkalmával a Múzeumnak felajánlott. Alatta foglal helyet gróf Andrássy Aladárné válogatott bécsi porcelláncsészék gyűjteménye, összesen 7 darab. Egy részük a gyár első korszakából való s egyetlen képviselői intézetünkben egy korszaknak, mikor tisztán fekete színnel és arannyal dolgoztak, az úgynevezett „Schwarzlotmanier“; más részük ritkaságuknál fogva értékes, lévén babakelenyék számára készített, intim használatra való miniatüre csészikék.

Hazánk kínai és japáni műtárgyakat gyűjtő legelőkelőbb amateurének gazdag anyagából való a 72 darabot számláló japáni findzsasorozat és 6 ugyancsak japáni porcellán kanál. Az odavaló porcellánon szokásos díszítés összes nemei tanulmányozhatók rajtuk; ebből a szempontból érdekesek, de meg azért is, mert a Múzeumnak egyetlen ehhez hasonló darabja sem volt eddig.

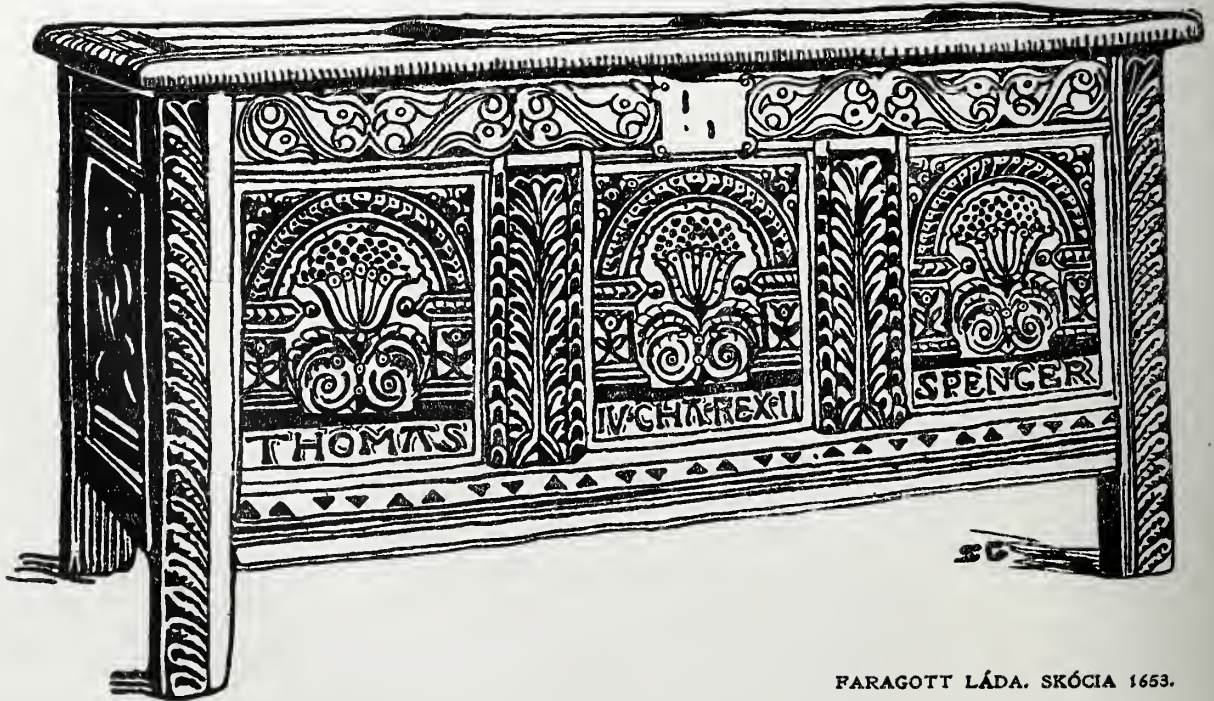
Gr. Széchényi Béla, özv. Gilmingné, Wartha Vince, Hercz Miksa bej és Satori bécsi régiségkereskedő ajándékai ismét egy szekrényt töltenek meg. A japáni Tokugava-család címereivel díszített aranylakk-doboz, csonttal és fémmel borított egy kis fiókos ládika a XIX-ik század 40-es éveiből, két bécsi porcellánkanna, egy arabs feliratú mázas agyaggyűrű, egy japáni porcellán és egy Böttger műhelyéből való sötétbarna mázas és arany cífrasággal díszített ködedénycsésze alkotják a szekrény tartalmát, az adományozók nevének előbbi rendjében felsorolva. Az ugyanitt álló negyvenes évekből származó két cseh üvegpohár, Weinsurm Antal ajándéka.

A hetedik szekrény megtekintésénél, melyben többek között egy fából faragott, mindentől aranyozott óra a XVIII-ik század végéből, egy alabástrom óra a XIX-ik század elejéről, színes réteggel borított, köszörült, cseh poharak, porcellántárgyak és kisebb csecsebecsék vannak elhelyezve, szinte önkéntelenül megjelenik lelki szemünk előtt a nagymama főkötős képe, aki e tárgyakat bírta. Egy részüket bizonyára anyjától örökölte, aki még a nagy Napoleonról tudott mesélni, a többit ajándékkép, emlékül hozták neki, mikor valamely rokon hosszas tanácskozás után, nagy elhatározással, a messze Karlsbadba utazott; sőt a négy illatszernek való palackot tartalmazó kazettet, uram fia! Párisból hozták. A hozzánk különben elég közel álló multnak a levegője csap meg minket e 27 darabból álló gyűjtemény megtekintésénél, melyet Hirsch Istvánné volt szíves intézetünknek adni.

Özv. báró Lipthay Béláné, intézetünk egyik patronusa, mint mindig, úgy ezúttal is érdekes ajándékkal kedveskedett. 26 darab Zsolnay Vilmostól való tálalt küldött abból a korszakából a mesternek, amikor még küzdött s mű-

vészi stílje még kialakulva nem volt. E tálakat néh. Lipthay Béla báró, aki hazánk művészetének minden kezdeményező lépését figyelemmel kísérte, annak érdekében előszóval s tettel küzdött, rendelte volt meg támogatáskép Zsolnaynál.

A következő ajándékokat kell még feljegyeznünk: Az árú- és értéktözsde a börzeplquette két ezüst példányával kedveskedett; Herz Miksa bey egy régi arabs Koránkötetést, Holzer Simon árúházának legújabb plakátját, Kaczvinszky Lajos, szintén jöltevője a Múzeumnak, három szép, vörösrézről trébelt XVII. századbeli erdélyi edényt, a Miniszterelnökség az Andrássy-érmét, a Műbarátok Köre a Gyulayplquettenek eredeti viasz mintájáról öntött példányát, Palkovics Ede egy igen érdekes XVII. századbeli vésett mivű német ajtóvasalást lakattal, Preisach György egy kőcseréptányért, rajta a régi Nemzeti Színháznak rézmetszet után másolt képével, a Főudvarmesteri hivatal az Ő Felsege uralkodásának hatvanadik évfordulója alkalmából készült Marsall-féle plaquettet és végül Wisinger Mór 10 db szíronyhímzésű tirolí bőrövet adott ajándékba.

FARAGOTT LÁDA. SKÓCIA 1653.

ANGOL BÚTORSTÍLUSOK.

IRTA: GINEVERNÉ GYÓRY ILONA.

Mikor az iparművészet világában a ma munkásai egyre nagyobb változatoságban teremtik az újat, mikor azonban emellett a műtörténet egyre szélesebb körre terjedő ismerete a régi korok változó ízlésére mutat oda és végre mikor a minden fontosabb országban megjelenő ily tárgyú folyóiratok, könyvek a szomszéd népek műipari törekvéseinek élénk tárásával majd ide, majd oda terelik az ember érdeklődését, szinte útvesztőben érezzük magunkat: melyik irányt fogadjuk el.

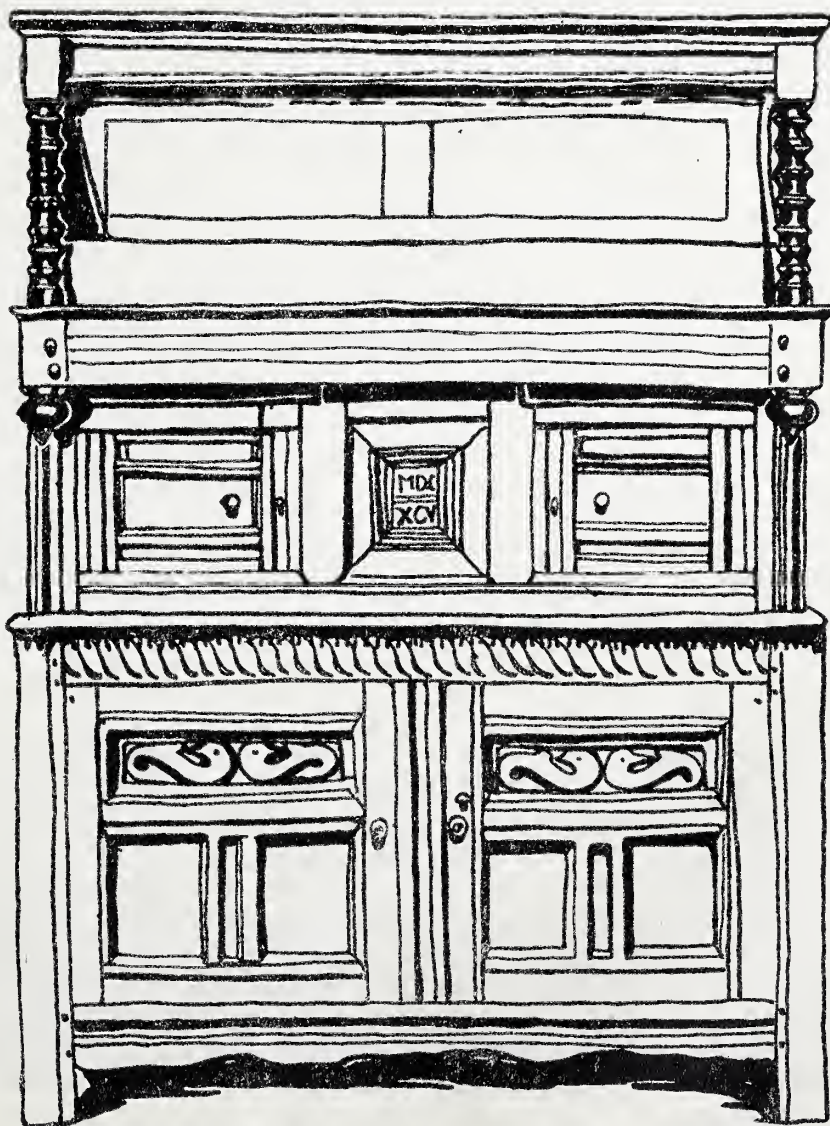
Szerencsére ebben az útvesztőben is van egy Ariadne-fonál, amely kivezet, csak ne sajnáljunk erősen ragaszkodni hozzá. Hogy ez a vezető fonál micsoda, azt Londonnak néhány műkiállítására, azonkívül több igazán egyéni erejű ízléssel megalkotott otthonnak látása tárta tisztán elé. Hogy mi az, amihez az otthonunkban szereplő műipari termékek megválasztásában ragaszkodnunk kell, ha a stílusok tömkelegében el nem akarunk tévedni? A nemzeti jelleg.

Ezt hirdeti el nem némitható erővel az a „revival“ vagyis újjáébredés, ami Angliában mutatkozik; a valódi angol stílusokba való igen határozott visszatérés.

És azt, hogy a nemzeti jelleget jó szem előtt tartanunk, egyáltalán nem

a szentimentalizmus mondatja velem, hanem az esztétika és a jellegbeli összhang szeretete.

A nemzeti atmoszférák száz meg száz apró dologból szűrődnek össze; — a magyar kuriák egész nyílt, hívogató, kedvre derítő, bizalmat keltő jellegéhez a kapubálványok közt kitaruló kettős szárnyú kapu csakúgy hozzá ad valamit, mint az oszlopos tornác, amely

TÖLGYFA-POHÁRSZÉK 1695.

ANGOL BÚTOR.

szabad is, de védett is a maga épen kellő magasságu könyöklőjével; — meg aztán az egymásból nyíló, átlátható szobák. — Viszont a szász és bajor házaknak a külvilágtól szinte rejtőzködő és a házi tűzhely melegét ápoló légkörét a vaspántos kettős ajtók, a mély fülkés, rácsos ablakok, a kályhazug »pfühl«-jei, meg a védelmező saroktornyocskák alkotják meg lassan. Ki ne vette volna észre, micsoda artisztikus, de mindig mintegy a nyilvánosság számára szánt és az otthoni intimitást szinte kizáró »grandeur« van a velencei házak nyílt atriumában, nyílt loggiáin.

Van semmi mással össze nem véthető jellege az angol háznak is és, mint mindenütt, úgy itt Angliában is voltakép a ház, az éghajlat, az életmód formálta ki a bútorok minőségét. És ez az tehát, amiért azt mondom, hogy a nemzeti jelleg figyelembe vétele a stílszerűség és esztétikai összhang kérdése és nem az érzelgősségé. Bizony másféle karszékben, pamlagon érzi magát jól az ember, ahol pl. a levegő tikkasztó volta ellen valami szelős loggián keresünk enyhülést, meg másmilyenben ott, ahol a nedves, ködös tél hidegét a nyílt tűz alig ellensúlyozza eléggé és ahol jó, ha a karszék három oldalról is melegen és puhán fog körül bennünket.

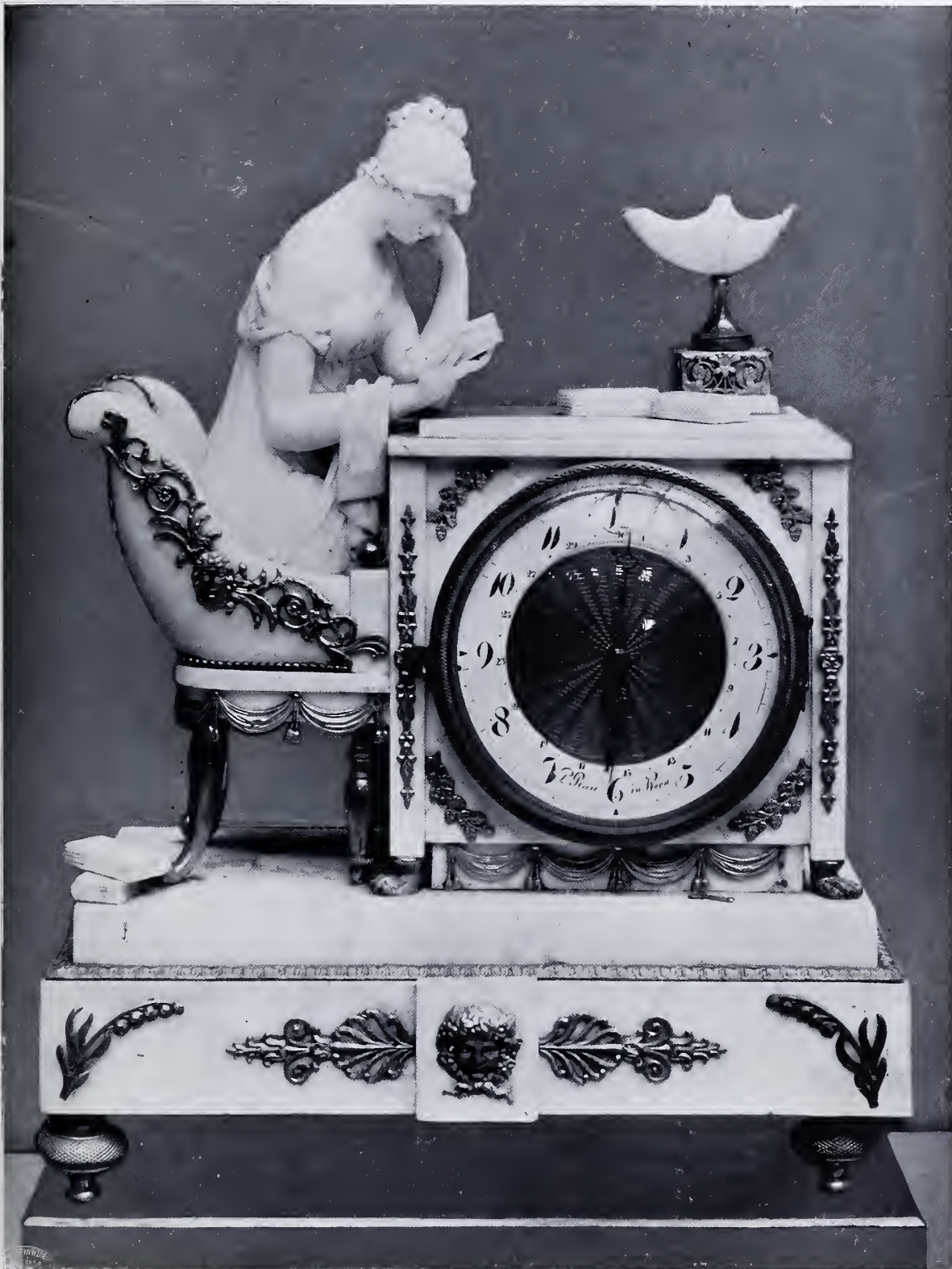
Angliának a maga eredeti bútorstílusai mind megfeleltek a klíma, az éghajlat követelményeinek; tölgyfája, dió- vagy bükkfája eléggé tömören volt vájva ahhoz, hogy a nedves klíma meg ne ártson neki, és a kandallótűz közelségétől se vetemedjék meg. Ezek a tömör, néha szinte nehéz »old English« és »early Tudor« (ó-angol és korai Tudor) stílusok, mikor Anglia még nem sokat érintkezett más országokkal, békében legalább nem. A VIII. Henrik és Erzsébet kora aztán már szoros összeköttetésbe hozta a meghódított gyarmatokkal; onnan idegen fák, mahagoni, rózsafa, palisander kerülnek Angliába; a »late Tudor«-on már ezeket is látni és a gömbölyű vonalú faragást is, amire a tölgyfa a maga kemény és különösen egyenes, merev rostú voltával nem alkalmas, úgy hogy a régi angol tölgybutor faragása rendszeren szögletes vonalú mintákat mutat.

A régi angol idők egyik jellemző vonása, hogy a tölgyerdők óriási kiterjedése szinte szükségessé tette az irtást, így aztán a tölgyfa úgyszólván mindenütt jelenlevő a régi házakban, mint ajtó, mint gerendázat, mint konyhai tányéros polc, mint asztal, ágy, karosszék és mint falburkolat. És amilyen szenvedhetetlenül csunya az új tölgyfa a maga durvaszalú, sárga felületével, olyan nemesen szép aztán megfeketülve. És micsoda helyeken látni ezt a kincset érő fekete tölgyfát! Coventryben a szegények háza van ilyen fejedelmeknek való anyaggal burkolva és gerendázva! Ha pedig a ritkasággyűjtő meg akarná venni, milyen drága lenne belőle csak egy négyszöglábnyi is!

De jöttek — mint mondtam — az angol műipar történetében is idők, mikor a nemzeti jellegű faanyag, a „heart of oak“ helyébe idegen anyagok kezdtek kapósak lenni és az angol bútoripar kapadozni kezdett idegen stílusok után. Ezek között van az a kor, mikor, mintegy százötven évvel ezelőtt, a japán lakkmunkákat kezdték utánozni. Rövid ideig tartott, hála Istennek és az ebbe az átmeneti korbá tartozó munka mind igen ritka, igen drága és igen csunya. A japán, fantasztikus, légies rajz, az ő könnyű vonalú, könnyű anyagú bútoraikon helyén van, de mikor súlyos, masszív angol tölgyfára teszik, bizony groteszk. John Bull hímes japán köntösben.

A „Queen Anne“ stílus azt az igen jellegzetes vonást mutatja (XVIII. század eleje), hogy faragás ugyan nincs a bútor felületén, de azért az ó-angol, Tudor és Jacobean (a Jakabok korabeli) stílusok egyenes vonalai erős görbületekkel vannak megtörve, különösen ott, ahol a lábak csatlakoznak a tárgy főtömegéhez. Ezt látni a bútorfélén ugyanúgy, mint pl. az ezüst teáskészletek kannáin, amelyekeken szintén a láb vonala dönti el főképp, hogy Queen Anne stílus-e vagy sem?

Az az összeköttetés, melyben Anglia Indiával, Kínával, az afrikai partokkal áll, nagyon természetesen belevitte itt-ott az angol izlésbe a hindu, kínai, mór és egyiptomi stílusokat is, de érdekes, hogy noha egész szobákat utánoztak nagy ügyességgel, azért, hogy kivetette magából a közizlés újra, mint olyant,

301. ALABASTROM-ÓRA.
XIX. SZÁZAD ELEJE.

PENDULE EN ALBÂTRE.
ORNÉE DE BRONZE. XIXe SIÈCLE.

1.

6.
3.

2.

302.

7.

8.

4.

5.

9.

302. HÁROM CSÉSZE, 1., 4., 5. PORCELLÁN,
BÉCSI GYÁR, XVIII. ÉS XIX. SZÁZAD.
AJÁNDÉKOZTA: HATVANY JÓZSEFNÉ.

2. FEDELES EDÉNY, PORCELLÁN. } BÉCSI GYÁR,
3. TÁNYÉR, PORCELLÁN. } XVIII. SZÁZAD.

6., 7., 8., 9. CSÉSZÉK, JAPÁNI PORCELLÁN.
AJÁNDÉKOZTA: HOPP FERENC.

1., 4., 5. TROIS TASSES AVEC SOUCOUPES
EN PORCELAINE DE VIENNE
DON DE Mme JOSEPH DE HATVANY.

2., 3. TERRINE ET ASSIETTE
EN PORCELAINE DE VIENNE XVIIIe SIÈCLE.

6., 7., 8., 9. COUPES EN PORCELAINE DU JAPON
DON DE M. FRANÇOIS HOPP.

303.

1.

2.

3.

4.

5.

303. 1., 3., 4., 5. MÁZAS MAJOLIKA-TÁLAK.
MAGYAR, XVII. SZÁZAD.
2. MAJOLIKA-TÁL.
ZSOLNAY VILMOS MUNKÁJA.
AJÁNDÉKOZTA: ÖZV. BR. LIPTHAY BÉLÁNÉ.

1., 3., 4., 5. PLATS EN FAÏENCE ÉMAILLÉE.
HONGRIE, XVIIe SIÈCLE.
2. PLAT EN FAÏENCE
DE ZSOLNAY.
DON DE Mme LA BARONNE BÉLA LIPTHAY.

304.

304. POHÁR, SERLEGEK ÉS KUPA.
ARANYOZOTT EZÜST.
MAGYAR. XVI. ÉS XVII. SZÁZAD.

GOBELETS ET CANNETTE EN VERMEIL.
HONGROIS, XVIe ET XVIIe SIÈCLE.

305.

305. KÉT ASZTALDÍSZ, TATAI ÉS HOLICSI GYÁR,
KUPA, MÁZAS MAJOLIKA, MAGYAR, XVIII. SZÁZAD.

DEUX SURTOUT DE TABLE EN FAÏENCE
FABRIQUES DE TATA ET DE HOLICS, XVIIIe SIÈCLE
POT EN FAÏENCE EMAILLÉE,
HONGROIS, XVIIIe SIÈCLE.

307.

306., 307. 1., 4. MÁZAS CSERÉPEDÉNYEK.
RÉGI MEXIKÓI MUNKÁK.
2. ÓNMÁZAS KANCSÓ, MAGYAR, XVI–XVII. SZÁZAD.
3. FÜLES EDÉNY, MÁZATLAN CSERÉP,
NÉPVÁNDORLÁSKORI.
AJÁNDÉKOZTA A VERSECCI MÚZEUM.

1., 4. VASES EN TERRE CUIE, MEXIQUE.
2. PLAT EN TERRE VERNISSÉE.
HONGROIS, XVI–XVIIe SIÈCLE.
3. VASE EN TERRE CUIE DE L'ÉPOQUE
DE LA MIGRATION DES PEUPLES,
DON DU MUSÉE DE VERSECEZ.

308.

308. FALSZÓNYEG SZÍNES GYAPJÚBÓL,
FLAMAND, XVI. SZÁZAD.

TAPISSERIE FLAMANDE, XVIe SIÈCLE.

309.

309. CIMERES ARANYLAKK-DOBOZ, JAPÁN,
AJÁNDÉKOZTA: GRÓF SZÉCHÉNYI BELA.

CASSETTE AVEC ARMOIRES, LAQUE DU JAPON,
DON DE M^r LE COMTE BÉLA SZÉCHÉNYI.

310.

310. ASZTAL, GÓTIKUS, MAGYAR,
XVI. SZÁZAD.

TABLE DE STYLE GOTHIQUE, HONGROISE
XVIe SIÈCLE.

311.

311. FEDELES TÁL ÉS TEÁS KANNA, PORCELLÁN,
BÉCSI GYÁR, XVIII. SZÁZAD.

TERRINE ET THÉIÈRE EN PORCELAINÉ
DE VIENNE, XVIIIe SIÈCLE.

312.

312. TÁL, HERENDI
PORCELLÁN, 1843.
AJÁNDÉKOZTA:
SARBÓ ARTURNÉ.

PLAT EN PORCELAINE
DE HEREND, 1843. DON DE
Mme A. DE SARBÓ.

313.

313. KÁVÉSKANNA,
MÁZAS,
KEMÉNYCSERÉP.
BAYREUTH, XVIII.
SZÁZAD.

CAFÉIÈRE EN
TERRE DE-PIPE
EMAILLÉE. BAYREUTH,
XVIIIe SIÈCLE.

314.

314. BORJÚBŐR-KÖTÉS,
XVI. SZÁZAD.

RELIURE EN
VEAU, XVIe SIÈCLE.

amely nem sarjadva az ország szükségleteiből, nem is lehet annak igazán megfelelő soha. A forró országok kerülnek a kipárnázott bútort, bútoranyaguk síma fa, sás, gyékény, díszük csont- és ércberakás, mert mindez hűvös; Anglia szereti a megtörtlen, tömeges, egyenes vonalú dolgokat, amelyek mintegy kizárják a léghuzamot.

Egy-egy nemzet iparművészetének nagy emberei azután azok, akik az öntudatlanul, talán elszórtan lappangó apró nemzeti vonásokat öntudatosra teszik, azokból a legszebbeket keresik ki, használják fel és fejlesztik tovább. Az angol bútoriparban ezek Sheraton, Chippendale, Heppelwhite és Adams. Különösen a két első az, akiknek a neve igazán egy-egy fejezet az angol műtörténetben. Sheraton készítményeinek jellemző anyaga a mahagonifa, szép, érett, sötétvörös színben; ebbe aztán a világos krémszínű selyemfa (satinwood) keskeny csíkjai vannak beletéve.

A Chippendale-bútorok anyaga is főként mahagoni; még sötétebb sokszor a Sheratonnál, úgy hogy Chippendale-mahagoni alatt éppen ezt az egészen vöröset értjük; ezen nem berakás, hanem domború faragás a dísz, azonkívül, ha a bútor üveglapokkal van ellátva, akkor ezeket faragott mahagoni-vonalak lécezük; ezeknek az alakja, hajlása és beosztása óriási változatosságra nyújt alkalmat.

A Heppelwhite- és az Adams-stílus szép, egyenes, nyugodt vonalakat mutatnak; az utóbbi klasszikusabb a kettő közül; mindakettőnél jellemző az, hogy még ahol kárpitozott bútorról van is szó, a szövet mintája is nyugodt, nem valami fantasztikus, nem ritka például a két színben, vagyis inkább egy szín két árnyalatában csíkozott kelme, egyforma szélességű csíkokkal, az, amelyet a francia ipar pékin-nek nevez; de sokkal gyakoribb az apró, konvencionális mintájú génuai bársony.

Nagyon természetes, hogy ma, amikor nem vagyunk oly mereven szigorúak abban, hogy egy-egy szoba a mennyezettől a szőnyegig mind barok, vagy góth vagy renaissance legyen, díszítő tárgy gyanánt egy-egy damaskusi, indiai vagy kínai dísz tárgy teljes joggal foglal helyet az angol stílus otthonokban is, de jellemzően bizonyítja a Schopenhauer teóriáját: „Aus seiner eigenen Haut kann keiner heraus“ az, hogy hiába, minden délre, keletre való izlésbeli elkóborlás után az angol bútoripar is teljes erővel tért vissza megint a magáéhoz. Idegen országoknak azért egymás stílusait ismerni mindig nagy tanulság, mert a más nemzeteké között mindig van, amely a mienkkel inkább rokon mint a többi, és arra mindig nyújtanak útmutatást, hogyan fejlesszük a még nyersarany állapotában levő nemzeti motívumokat.

EGYHÁZMŰVÉSZETI TANFOLYAM.

AZ EGYHÁZMŰVÉSZETI kiállítással kapcsolatban megjelent cikkeinkben bőven kifejtettük már az egyházi művészet fejlesztésének nagy fontosságát. Kétségtelen, hogy a templomok és felszerelésüknek művészi megoldása jótékony hatással van a hívők lelkére, a legmagasztosabb művészi feladatok megoldására serkenti a művészt, s végeredményében azt a szoros kapcsolatot képes megteremtteni a művész és az egyház között, melyet a közelmúlt általános művésziatlensége már-már teljesen megszakított.

Az egyházművészet fejlesztése javarészt a fogyasztóközönség — a papság — vállain nyugszik. A papság tájékoztatására Ausztria kultuszminiszteriuma legutóbb rendezett Wienben egy tájékoztató egyházművészeti kurzust, mely nem remélt sikerrel folyt le e hó elején. E tanfolyamról részletes ismertetést közöl az Egyházi Műiparban Eigner Sándor. Cikkéből a következőket közöljük:

A tanfolyam az egyetemen tartott előadásokból, templomok, múzeumok, műtermek és műhelyek látogatásából állott. Előadást tartottak a tér problémája

PÁRNÁZOTT KAROSSZÉK 1710.

ANGOL BÚTOR.

és az oltár térbeli hatásáról (dr. Graus János); mi a stíl (Dr. Kralík Richard); a történeti építkezési módok ismertetőjeleiről (Dr. Neumann Vilmos); az emlékművek fenntartásának történetéről (Dr. Schnerich Alfréd); a művészi szabadság és törvényszerűségről (Dr. Szvoboda Henrik); a miseruha és a kehely történeti alakváltozatairól (Velics László); az emlékművek gondozásának jelenlegi állapotáról (Dr. Dréger); a modern építészet terminológiájáról (Dr. Holey).

Ezen előadások mellett a tanfolyam résztvevői sorra látogatták Wiennek a művészet szempontjából nevezetesebb templomait, egyes művészek műterméit, az egyházművészettel foglalkozó iparosok és gyárosok műhelyeit. Végül a miniszterium segítségével mellett a Leo-Gesellschaft művészosztálya egy gyakorlati tájékoztatót aján-

dékozott a lelkészeknek, mely az egyházi művészettel foglalkozó modern művészek nevelt tartalmazza.

Az osztrák vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak célja volt e kurzus által közelebb hozni a lelkészkedő papságot a produkáló művészekhez, s megmutatni nekik, hogyan és hol szerezzék be az igazán művészi egyházi szerelvényeket és bútortárat. Hogy pedig a templomba csak művészi tárgyakat helyezzenek el, kell, hogy a valódi műtárgyak ismertetőjeleivel tisztában legyenek. A lefolyt kurzus főbb eszméiből a következőket emelhetjük ki:

A műtárgynak belső tartalmát csak egy szellemileg képzett egyén adhat s éppen ezért szükséges a művész közreműködése, ha egy művészi miseruha, kehely, szentségtartó, oltárkép vagy más beszerzéséről van szó. A mesterember is alkothat műtárgyat, ha technikailag ügyesen képzett s meg tudja érteni a művészt, akinek közreműködése nélkül művészi beccsel bíró tárgynak elkészítése el nem képzelhető. A műtárgynak önállóan is kell lennie, vagyis a másolatoknak, bármily nagy értékű műtárgy után készültek is, művészi becsük nincs és nem is lehet, mivel nélkülözik azt a sajátos individuális jelleget, melylyel mindennek, ami az Isten házában helyet foglal, bírnia kell.

A műtárgynak szépek, sőt legszebbnek kell lennie, míhelyt egyházi használatra szánt tárgyról van szó, kell, hogy a formai megjelenés és az anyag nemessége között meglegyen a kellő összhang. Az anyag, legyen az értékes vagy nem, mindig a maga teljes őszinteségében jelenjen meg a műben. A nemes anyagnak minden értéktelen utánzása mellőzendő.

Végül fontos és megszívlelendő dolog, hogy az értéketlen, de olcsó gyári munkáknál értékesebbek a művészi értékkel bíró s mégis méltányos árban beszerezhető munkák. Az ajándékozó laikusok izléstelenségét korlátozni, s a templomok stílusának a mai étellel való összeforrását előmozdítani kell hogy törekvése legyen a lelkészkedő papságnak.

Mint láthatjuk, követésre méltó példát mutatott az osztrák kultuszminiszterium ezen tanfolyam rendezésével. Hogy az iflyajta tanfolyam minálunk is sikerrel járna, s megvolna az üdvös eredménye, abban nem kételkedhetünk, látva azt a lelkes fölbuzdulást, melyet szomszéd testvéreinknél eredményezett.

Aki a gyalogútra hajló folyóka szépségét meg nem érzi, nem fogja megérezni a miloi Vénus szépségét sem.

(RUSKIN.)

Nem mindig jó, ami szépnek mutatkozik.

(LIONARDO DA VINCI.)

IPARMŰVÉSZETI TERVEK DÍJAZÁSA NÉMETORSZÁGBAN (EISENACHER ORDNING).

MULT ÉVFOLYAMUNKBAN (241. oldal) részletesen ismertettük a német iparművészeti egyesületek szövetségének díjszabási tervezetét. Az általános határozmányokat, melyeket Eisenachban a kiküldött bizottság szövegezett meg, a szövetségi gyűlés több módosítással elfogadta s egyben megbízást adott a bizottságnak, hogy ezek értelmében egy részletes díjszabást dolgozzon ki, mely a legközelebbi szövetségi gyűlésen kerül tárgyalás alá.

A bizottság hozzászólás és tájékoztatás végett az összes egyesületeknek megküldötte a részletes díjszabási tervezetet az elfogadott általános határozmányokkal együtt. E körlevélben utal arra a nagy fontosságra, mellyel a terv, költségvetés, részletrajz és segédminta bír. Felhívja az érdekeltek figyelmét arra a körülményre is, hogy a tervezet nemcsak a tervező-rajzoló érdekeit tartja szem előtt, ki a készítő számára dolgozik, hanem a készítőét is, ki eddig sokszor volt olyan helyzetben, hogy a megrendelő- vagy kereskedőnek tervekbe mutatott be anélkül, hogy ezekért külön díjazásra számíthatott volna.

Az általános határozmányok szövege a következő:

Iparművészeti tervezések díjszabásának alaptételei:

E tételek alapján csak akkor igényelhető díjazás, ha a végzett munkák ezen díjszabásra való írásbeli utalással végeztettek.

1. §. *Tervezet, költségvetés, műhelyrajz.*

Valamely iparművészeti tárgy terve gyanánt szerepel minden rajz és minta, melynek alapján a szakértő a tervet megvalósíthatja. Rajznak tekintetik minden sík ábrázolás.

Minden írásos kimutatás, mely tételenként sorolja fel valamely iparművészeti munka összköltségeit, költségvetésnek tekintendő. Műhelyrajz minden rajz, mely a közvetlen kivételre szolgál. Ugyanezen célnak szolgáló segédminta a műhelyrajzzal egyenértékű.

2. §. *Meg nem rendelt tervek és költségvetések.*

Meg nem rendelt avagy önként felajánlott tervek nem díjazandók. Mihelyt azonban elfogadtatnak, vagy az elfogadó kívánságára változtat rajtuk a készítő, díjazandók.

3. §. *A díjazás módja.*

A díjazás a tervezet, költségvetés, műhelyrajz, vagy időtartam tételei szerint számíttatik.

4. §. *Tervezet díjtételei.*

A terv díja a költségvetésben megállapított költségek századrészei szerint számíttatik.

5. §. *Költségvetés díjtételei.*

A költségvetés elkészítésének díja a terv díjának egy tizedrésze.

6. §. *Műhelyrajzok és segédminták díjtételei.*

A műhelyrajzok és segédminták díja legalább fele a terv díjának.

7. §. *Időtartam szerinti díjazás.*

Az időtartam szerinti díjazás a munkaórák számához viszonyul. Az első munkaóra legkisebb díja 5 márka, minden következő óra legkisebb díja 3 márka. Megkezdett órák teljeseznek tekintendők. Időtartam szerinti díjazásnak van helye, ha a kiviteli költségek 50 márkánál kisebbek.

Szintúgy akkor is, ha csupán tervre van szükség (költségvetés és műhelyrajz nem kívántatik). Ugyanez áll akkor is, ha csupán műhelyrajz avagy segédmintáról van szó.

8. §. *A díjak esedékessége.*

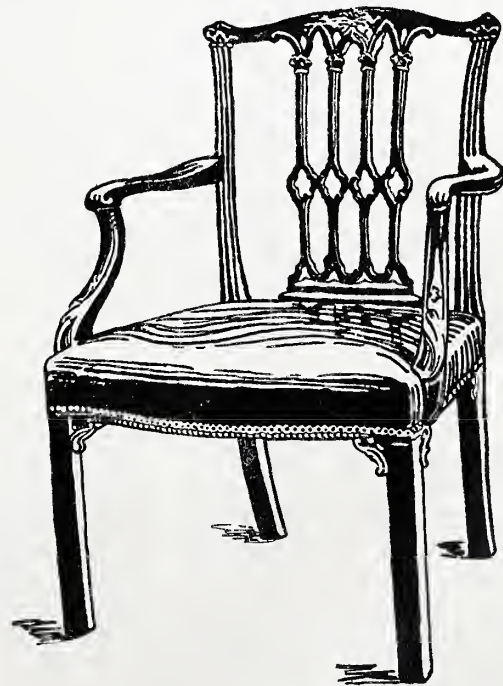
A díjak kétharmada a tervek vagy költségvetések átadásakor, maradéka legkésőbb három hónap múlva esedékes.

9. §. *Különdíjak.*

Utazásokért, munkafelügyeletért, szakvéleményért s más, a jelen díjszabásban fel nem említett munkákért a 7. §-ban foglalt idődíj számíttandó. Az első óra díja magasabb mint a többié, egész napra legalább 20 márka számíttandó. E díjak az utazás, csomagszállítás és segéd-erők díjával egyetemben azonnal esedékesek.

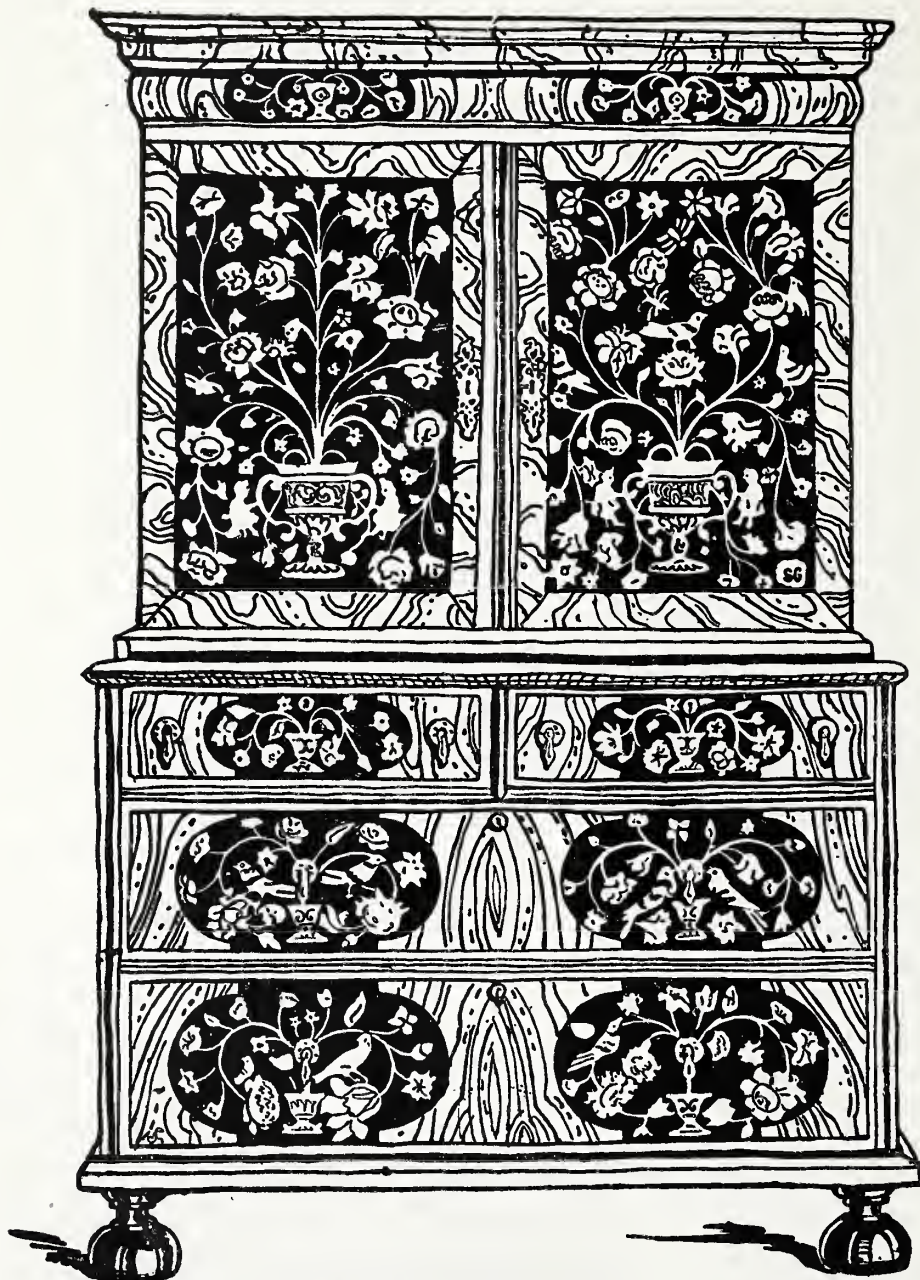
10. §. *Választott bíróság.*

A jelen díjszabásból eredő vitás kérdésekben választott bíróság dönt, ha a felek — a rendes bírói eljárás kizárásával — eleve alávetik magukat ítéletének. Minden fél

QUEEN ANNE (1715.)
KORABELI SZÉK.

ANGOL
BÚTOR.

BERAKOTTDÍSZŰ DIÓFA-SZEKRÉNY 1687.

ANGOL BÚTOR.

egy tagot nevez meg, ezek maguk között egy harmadikat választanak elnökül. A választott bíróságnak 4 héten belül kell ítélnie; tagjai a 7. §-ban meghatározott időszerinti díjazást igényelhetik.

Díjszabás.

I. A díjak megállapításánál kézi- és gépmunka között különbséget kell tenni. A kézimunkával egyenértékű az egyetlen készítmény, a gépmunkával a tömeggyártmány.

II. Az egyetlen készítmény másolatáért járó díjazás alapelvül a következők: az egyetlen készítmény máso-

latáért járó díjnak legalább akkorának kell lennie, mint amekkora a tárgy előállításának költsége. A terv tehát mindaddig díjazandó, míg az egyes ismétlésekért járó díjak együttvéve legalább elérik az előállítási költséget.

III. Textil munkák.

Egyetlen készítményeknél, míhelyt nem futómintáról van szó, a díj a kiviteli költségek 20 százalékában állapítandó meg. Minden más munka idődíjazásnak van alávetve.

IV. Grafikus munkák, falképít. A textil-munkák díjszabása szerint díjazandók.

V. Bőr- és könyvmunkák. A textilmunkák díjszabása szerint díjazandók.

VI. Üvegezés, üvegfestés, mozaik. A terv és részletrajz díjai ebben a csoportban legalább is egyformák legyenek; műüvegezésnél a készítési költségeknek legalább 20, más munkánál legalább 40%-a számítandó.

VII. Díszítő festészet és plasztika. A díjak e csoportban terv- és részletrajz számára egyformák s a kiviteli költségeknek legalább 20%-át teszik.

VIII. Nemesfém munkák. Gépmunka számára készült tervezetek csak idő szerint számíthatnak; kézimunkák tervezetei idő szerint díjazandók; más arany- és ezüstmunkák a kiviteli költségek 20%-a szerint számíthatnak. Edíjak számításánál a drágakövek értéke nem számítható be a kiviteli költségekbe.

IX. Nem nemesfémből készült munkák. Kézimunkatervezetek a kiviteli költségek 25%-ában számíthatók. Tömegmunka idő szerint számíthatók.

X. Kerámia. Oly tervek, melyek csak egy meglévő forma

díszítését mutatják, a VII. szakasz alapján számíthatók. Minden más terv idő szerint számítható.

XI. Fa munkák. Egyes darabok a kiviteli költségek 20%-ával díjazandók; gépmunka idő szerint díjazandó.

XII. Fokozatok. Az időszerinti díjazásban fokozatok nincsenek. A kiviteli költségek szerint számított díjak azonban e költségek növekedtével csökkennek. Az erre vonatkozó táblázat szerint 1000 márka összköltségig 100%; — 9000—10.000 márkáig 50%; — 400.000 márkán túl 30% jár a terv díjazásáért. A közbeeső tételek 100% és 40% között oszlanak meg.

A MAGYAR IPARMŰVÉS ZET ÚTTÖRŐI.

IRTA: VÁRNAI SÁNDOR.

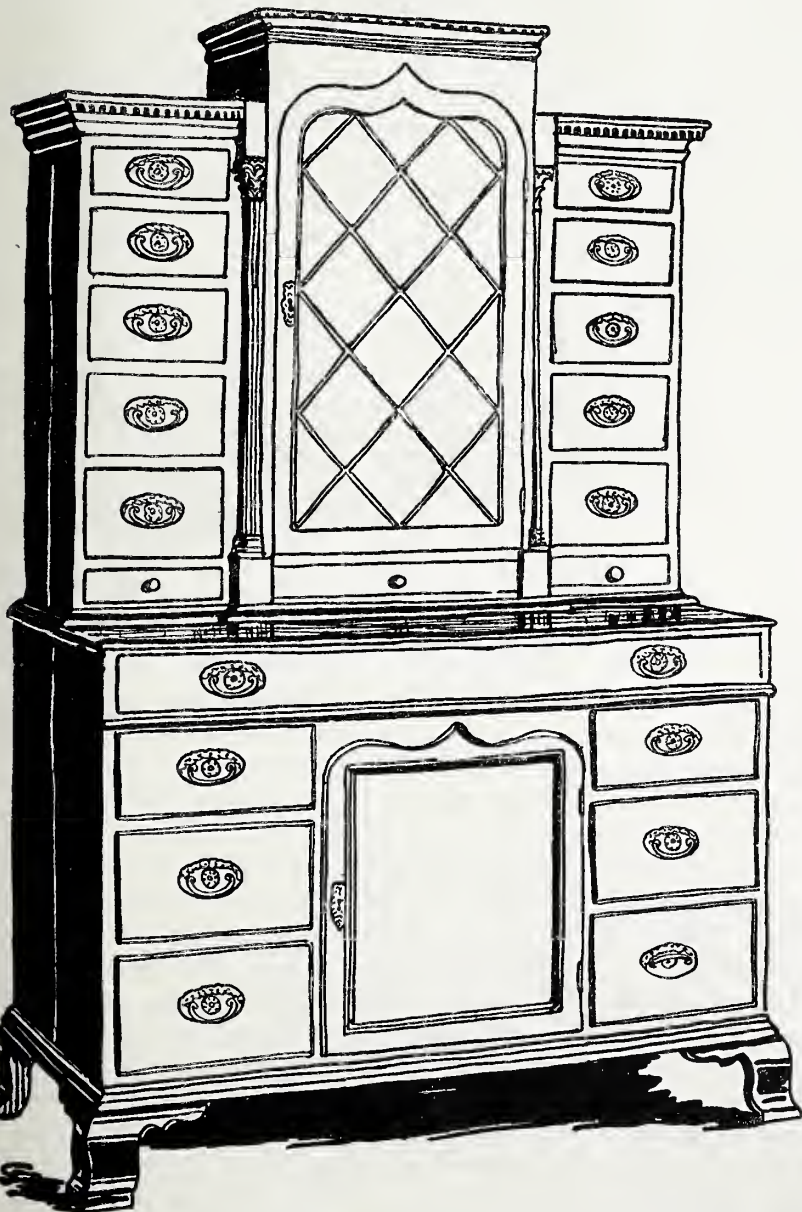
II.

BUDAPEST FŐVÁROS műrégészeti emlékei közt a száz év előtti művészeti és gazdaságtörténeti viszonyokra alig vet egy is oly élénk és jellemző fényt, mint a pesti görög

ekklézsia templomának multja és karaktere. Bármily disztelen és ridegen józan is a száz év előtti Pest ez architekturai alkotása, de híven kifejezi azt a kort, mely inspirálta, az apró érdekek

korszakát, a minden eszménytől önzően elzárkozó kispolgáriasság szürke gondolatvilágát. Igaz, hogy a görög templom építésénél, mint azt az alapítólevélben kifejezett intencióból is látjuk, főleg a pár évvel előbb emelt bécsi görög templom ízlése és méretei voltak irányadók, de még sokkal mélyebb nyomokat hagytak hátra rajta azok a viszontagságos küzdelmek és vajadások, melyek közt a megszületett eszme testté vált, s művészeti viszonyaink akkori kezdetlegességei. Érdekes ránk nézve építőművészetünk ez emléke már azért is, mert a régi Pest egyik legjelesebb mestere, Jung nevéhez fűződik. Műtárgyai közt nem egy volt, mely jellemző tulajdonságaiban mutatta a XVIII-ik századkori Pest műiparának fejlettségét s ízlését.

Az építési föltételek szerint a görög hitközség 45.000 frtot kötött le szerződésileg Jungnak az építésért, beleértve ebbe anyagot, fuvart, állványokat, szerszámokat, kőfaragó, ács, asztalos, lakatos, üveges és bádogos munkát, meghatározott részletekben. Jung

CHIPPENDALE TERVE UTÁN KÉSZÜLT
KÖNYVSZEKRÉNY 1765.

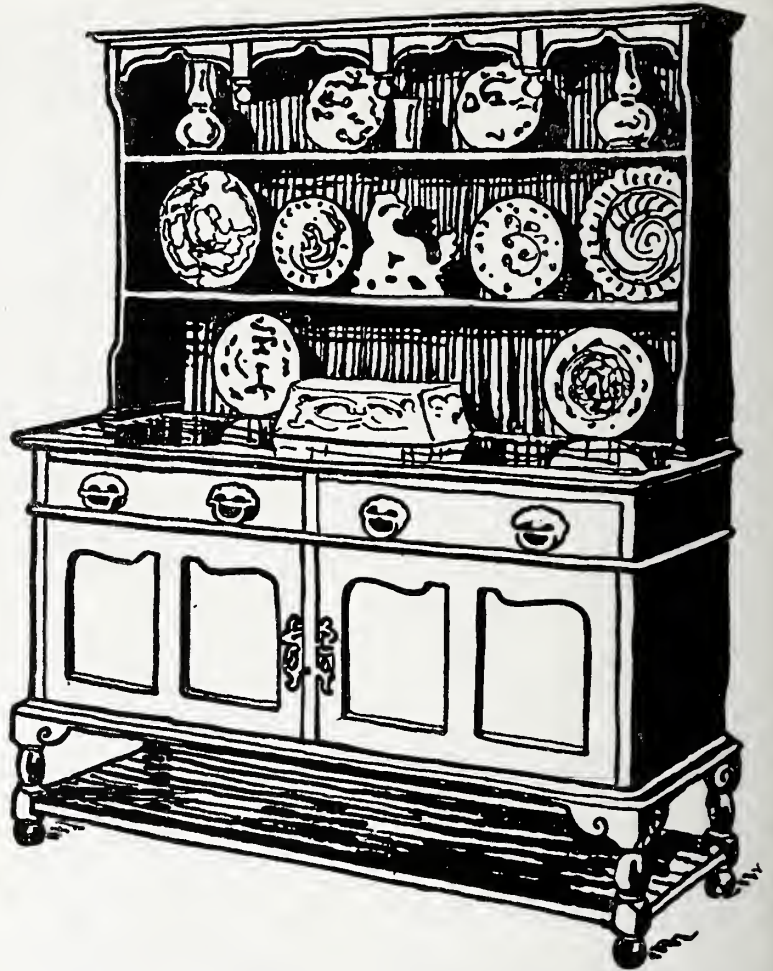
ANGOL
BŰTOR.

viszont kötelezte magát a templomot 2 év után használható állapotban, 3 év után pedig teljesen készen adni át, azonkívül 9 évig szavatosságot vállalt az építkezésért, úgy hogy az ez idő alatt szükségessé válható javítási és tatarozási munkálatokat díjtalanul tartozott teljesíteni.

Időközben a szerződés annyiban módosult, hogy egy torony helyett kettőnek építését határozták el, aminél fogva a költségeket is 15.000 frttal fölemelték a Junggal kötött pótszerződésben. Ez természetesen jelentékenyen késleltette a munkát s így esett, hogy az építést Jung még 1799-ben sem fejezte be. Finanziális nehézségek is állottak elő, a templomra aláírt önkéntes adományok késedelmesen folytak be, ami nem egyszer okozott nagy zavarokat, s hosszabb-rövidebb időre fennakasztotta a munkát. Amellett Jung alszerződésai hiányosan voltak megkötve, tele voltak kibúvókkal, ingadozó magyarázatoknak engedtek helyet, úgy hogy nem sok idő múlva a perek egész garmadája szakadt a vállalkozó nyakába, aki elvállalt kötelezettségeinek semmi irányban sem tudott pontosan megfelelni s maga Jung is pörrel támadta meg a hitközséget 1799-ben.

Nem akarunk bővebben időzni itt ez áldatlan viszály ecsetelésénél, mely szomorú világításban mutatja az ipari munka és az építőművészet helyzetét nálunk a XVIII. és XIX. század fordulóján. Kicsinyeskedés és kapzsiság, lelkiismeretlenség és korlátoltság nehezdedtek rá művészeti viszonyainkra, azok uralkodtak a művészi gondolat fölött s elnyomták ennek minden szabadabb szárnyalását.

Az alkalmazott művészet szempontjából figyelmet érdemlő részletét képezte a görög templom építésének a ma már rég eltűnt ballusztrád, mely csak 1801-ben került a templom elé az építészeti igazgatóság határozatából,

TÖLGYFA-POHÁRSZÉK 1690.

ANGOL BÚTOR.

hogy a hetivásárosok forgalma ne rontsa a templom környékét s hogy annak frontja szabadabban érvényesülhessen. A díszes kőballusztrádot egymásba fonódó, félkörbe futó, szépen mintázott, alacsony loggiák képezték, melyeket vasrácsok kötöttek össze a templom oldalával. A jellegzetes rajzú és ornamentikájú ballusztrád eredeti terve megvan még Pest város levéltárában s a régi pesti kőfaragó munka jeles alkotására vall, mely méltó volt e hajdan virágzó iparágunk jó híréhez s ahhoz a nagy lendülethez, melyet ez a szakma a XVIII. századkori Pesten, a mai Kőfaragó-utca táján elterült »Lapicida« nevű városrész helyén koncentrált kőfaragómesterek legjelesebbjeiben ért el. Sajnos, a ballusztrád eltávolításának idejéről, vagy a régi Pest architektúrájának mindenesetre érdekes emlékét képező eset-

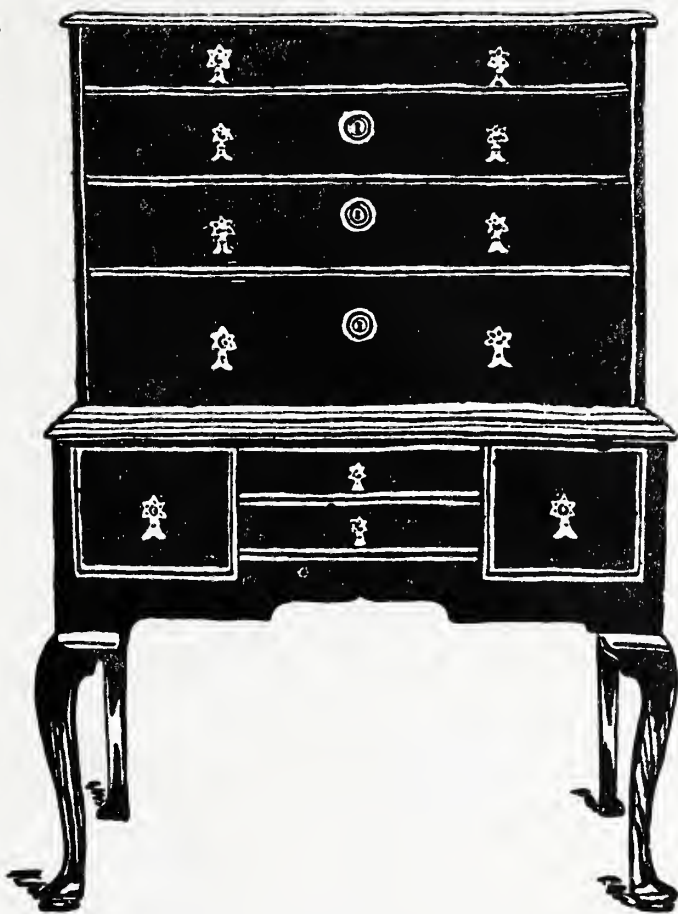
leges maradványai hollétééről hiányzik a bővebb adat.

Éppúgy nem tudjuk, hova tűnt a pesti görög templom másik nevezetesege, a főoltár és szentély kapuja fölött elhelyezett s a művész nevének kezdőbetűivel ellátott, koronát tartó galamb, mely annyi perpatvarnak és visszavonásnak lett okozója a hívek két táborra, a görögök és macedon-oláhok közt. Az bizonyos, hogy ez a galamb a templom befejezése után, 1803-1804 körül, került oda, s hogy művészi munka lehetett, nemcsak készítőjének bejegyzett névbetűi bizonyítják, hanem az a féltő gond is, mellyel őrizték s eltávolítása után visszahelyezésére súlyt fektettek a hitközség tekintélyes tagjai, ámbár sokkal valószínűbb, hogy ennél nemzetiségi és dogmatikai szempontok játszottak első-sorban szerepet.

A galamb, mint a szentlélek szimbóluma, bizonyára vallásos ikonológiai vonatkozásba hozható a templommal, bár sok jel mutat arra, többek közt mindenképp a csőrében tartott korona, hogy ez esetben inkább a két testvéremzetnek, a görög és macedon-oláhnak a közös templom közös áldozattal való építésében megnyilatkozó egyetértését, hosszú harcok és surlódások után bekövetkezett kiengesztelődését akarta jelképezni.

Úgyde a görög egyház nem ismeri el a képeket és faragványokat a vallásos imádat tárgyaiul. Úgy látszik, e körül tört ki a harc, mely sok huzavona, pro és kontra folytatott szóvita után oda vezetett, hogy a község a helytartótanács és a karlócai pátriárka döntését hívta fel arra, hogy van-e helye eszmeileg a galambnak a görög egyház istentiszteleti helyén. Ám mielőtt még a döntés beérkezett volna, néhány túlbuzgó görög titkos összefogásokban elhatározta a galamb eltávolítását s rábirta Popovics Dénes budai püspököt, hogy utasítsa Theodor Hadzsi Georgievics lelkészt a galamb levételére.

Titkon, éjnek idején, a legnagyobb csendben foganatosították ezt az intézkedést 1806.

ANGOL BÚTOR.

FIÓKOS SZEKRENY DIÓFÁBÓL 1700.

dec. 27-én. Ép szent karácsony ünnepén, a béke és szeretet megszentelt napján dobták az üszköt a község hitéletébe.

A merénylet nem maradt megtorlatlanul. Amint másnap a hitközség oláh tagjai megtudták a náluk nélkül tett intézkedést, megrohanták papjukat, szidalmazták, szakállát megtépdesték, szemébe köptek, elvették tőle a templom kulcsait s eltiltották a templomtól is.

Különös, hogy a szelídség és ártatlanság jelvénye alatt vonult be az évekig dúló belviszály a pesti görög egyház kebelébe.

A kijátszott hívek demonstráltak a galamb elvitele ellen, de már késő volt, nem értek el semmi eredményt. Sem az egyházi, sem a világi hatóságoknak nem volt kedvük beleavatkozni a vitába s újra felszítani a szenvedélyeket. Legbölcsebb volt még amit tehettek, hogy fejet hajtsanak a bevégzett tények előtt. Így aztán,

bár a metropolita beismerte, hogy egyházi és dogmatikai szempontból nem emelhető kifogás állati vagy történelmi ábrázolatoknak a templomban való elhelyezése ellen s ennél fogva a galamb ottléte sem sérthette a vallásos érzést és kegyeletet, mégis úgy döntött a helytartótanács, hogy a műemlékeltávolításába inkább bele kell nyugodni, semmint hogy visszahelyezése által újabb elégtelenségnek szolgáltatson tápot. Mindössze abban számoltak a másik tábor érzékenységével is, hogy elrendelték, miképp az üresen hagyott tér csak közösen választandó képpel vagy ábrázolattal legyen betöltendő, amiben mindkét fél megegyezik.

Aligha csatlódunk, ha föl tesszük, hogy a régi Pest ez emlékezetes műtárgya később a templom hátsó épület - falában nyert állandó elhelyezést, legalább erre mutat a görög templom mögött elhúzódó utca máig is fennmaradt Galambutca elnevezése. Ami az alkotó művészt illeti, azt kétségkívül az akkortájt Pesten és Budán működő jelesebb szobrászok valamelyikében kell keresnünk. Ilyenek voltak Budán az Új-utcában Held, ugyanott a Kígyó-utcában Kurzweil, továbbá Weber. Pesten a külvárosi Hajós-utcában Salm s a Sebestyén-téren lakó

Pauer, a Kristóf-szobor alkotója. Azonkívül Mahr vagy Majer Henrik és Frank Lőrinc akadémiai szobrászok, akikről tudjuk, hogy a görög templom építésénél, illetőleg díszítésénél szintén közreműködtek, mert Mahr özvegyének még férje halála után is tekintélyes

követelése maradt Junggal, mint fővállalkozóval, szemben, Frank pedig a templom belsejében levő korinthusi oszlopsor elkészítését vállalta magára.

Frank sem készülhetett el idején munkájával, tekintve Jung tétovázó és kétszínű magatartását s azt, hogy a nagy nyomorban élő művésztől minden anyagi forrást megvont. Frank hat egész és nyolc fél oszlopfőre szerződött Junggal, amazokat 4 aranyával, ezeket 8 frtjával számítva. Hogy mily kevés keresetet biztosított ez a munka a nyomorgó mű-

CHIPPENDALE TERVE UTÁN KÉSZÜLT
ÍRÓSZEKRENY 1770.

ANGOL
BUTOR.

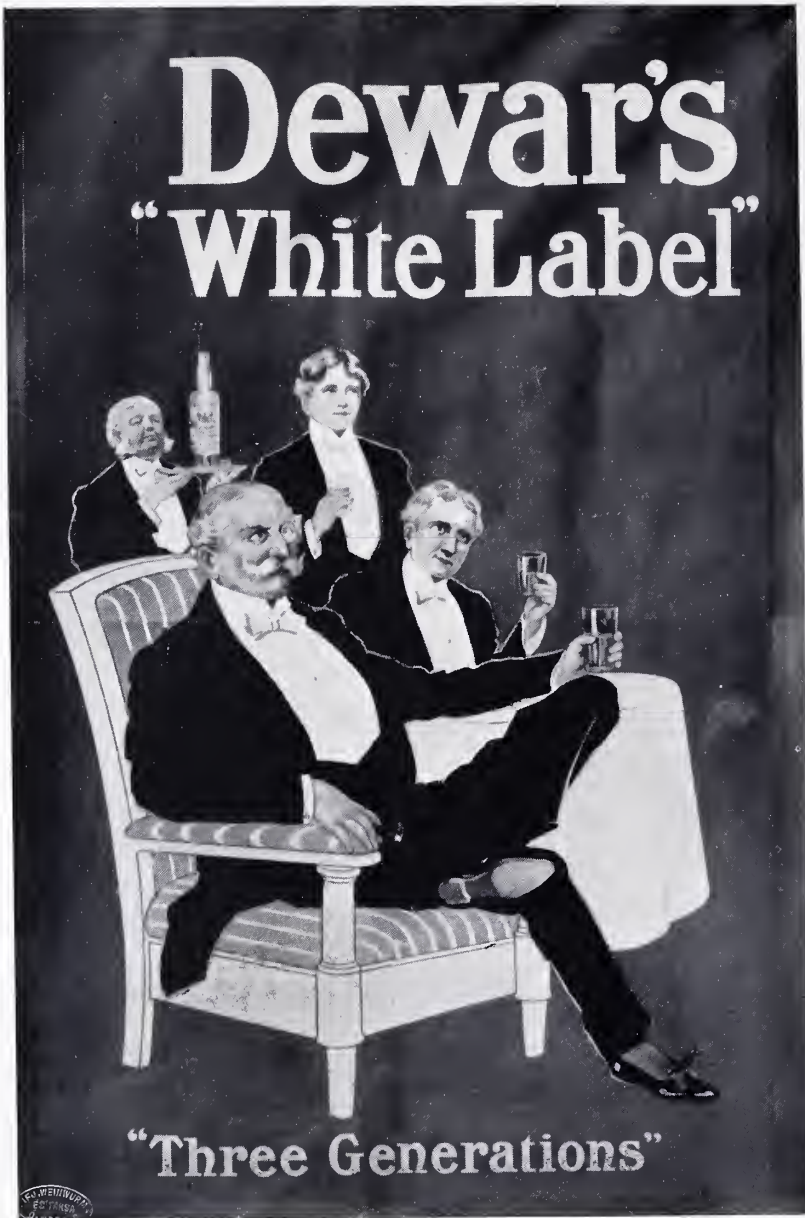
vésznek, kitűnik abból, hogy saját számítása szerint napi 15 kr. tiszta keresetet tudott csak kimutatni az elvállalt ár mellett. De Jung még ezt sem akarta kifizetni, mindenféle kibúvóval élt, tagadta a megrendelést, majd az oszlopsor tiszta korinthusi jellegét vont kétségbe. De a tanúkul felhívott szakértők Frank mellett bizonyították s munkáját művészi tekintetben kifogástalannak találták. Jungnak az össze-

315. AZ ORSZ. IPARMŰVÉSZETI MŰZEUM
KIÁLLÍTÁSÁNAK RÉSZLETE.

DÉTAIL DE L'EXPOSITION
DU MUSÉE DES ARTS DÉCORATIFS.

316.

316. SZERZŐJE
ISMERETLEN.

AUTEUX
INCONNU.

317.

317. TERVEZTE:
JOHN HASSAL.

AFFICHE PAR
JOHN HASSAL.

8.

318. TERVEZTE:
BUSHEL.

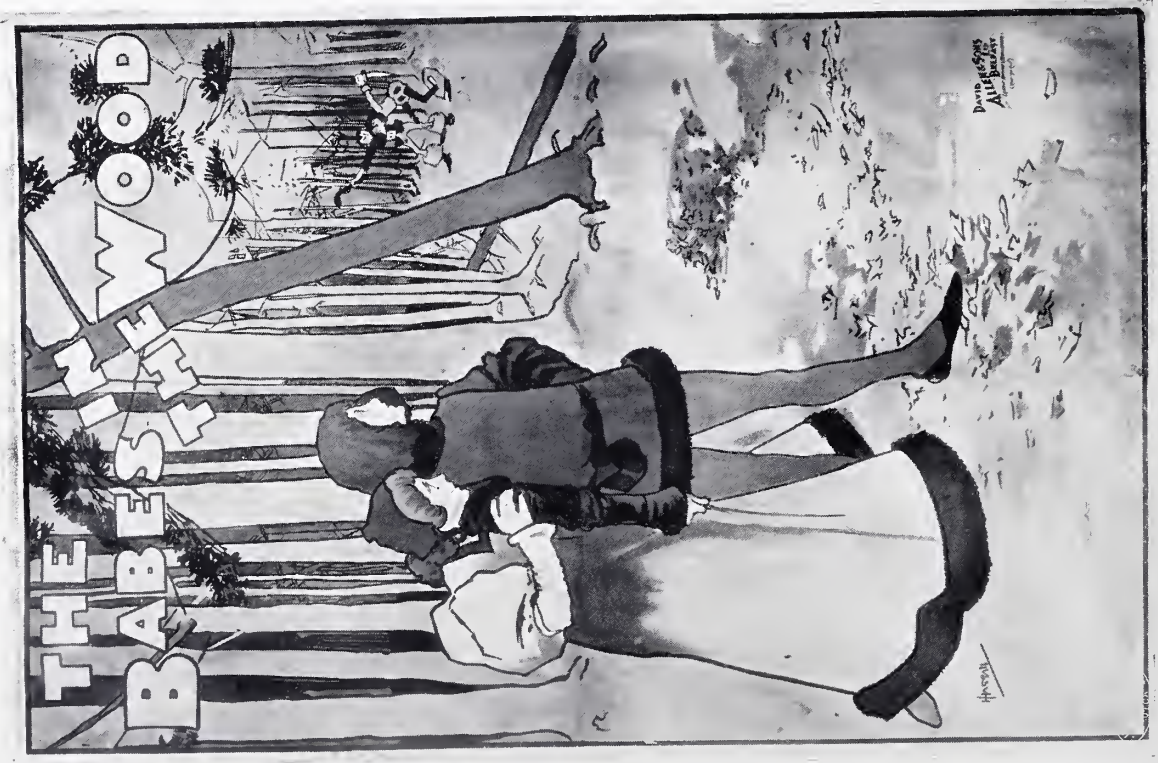
AFFICHE PAR
BUSHEL.

319.

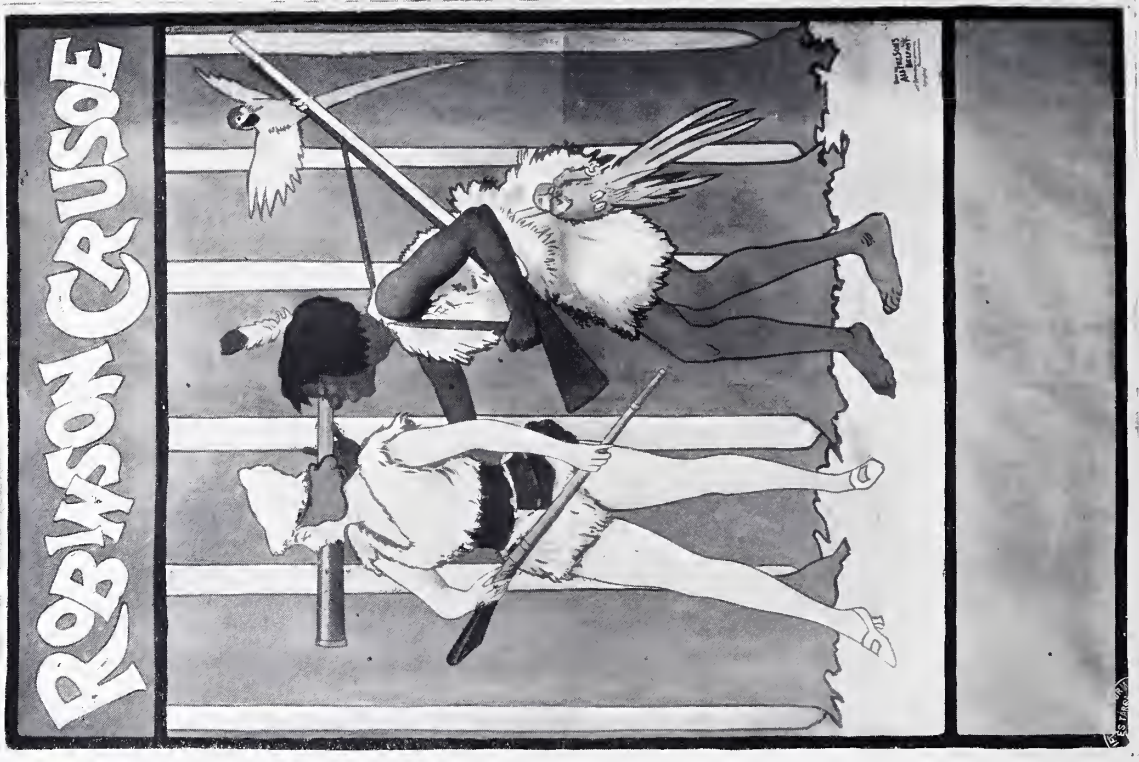
319. SZERZŐJE
ISMERTLEN.

AUTEUX
INCONNU.

320.

320., 321. TERVEZTE :
JOHN HASSAL.

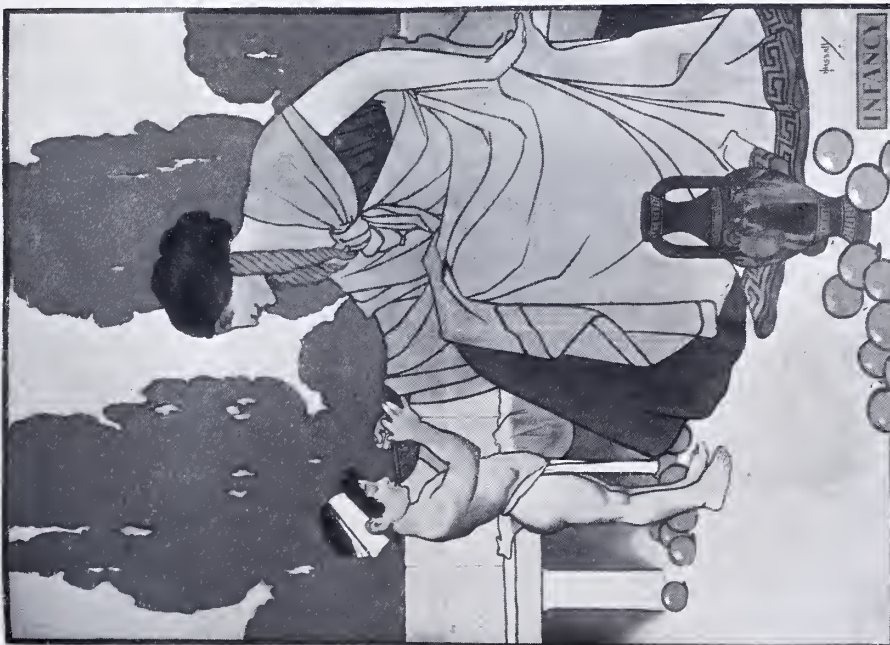

321.

DEUX AFFICHES PAR
JOHN HASSAL.

323.

322.

AFFICHES PAR
JOHN HASSAL.

322., 323. TERVEZIE :
JOHN HASSAL.

324.

324. TERVEZTE :
JOHN HASSAL.

AFFICHE PAR
JOHN HASSAL.

325.

THE
VACUUM CLEANER

HELP!

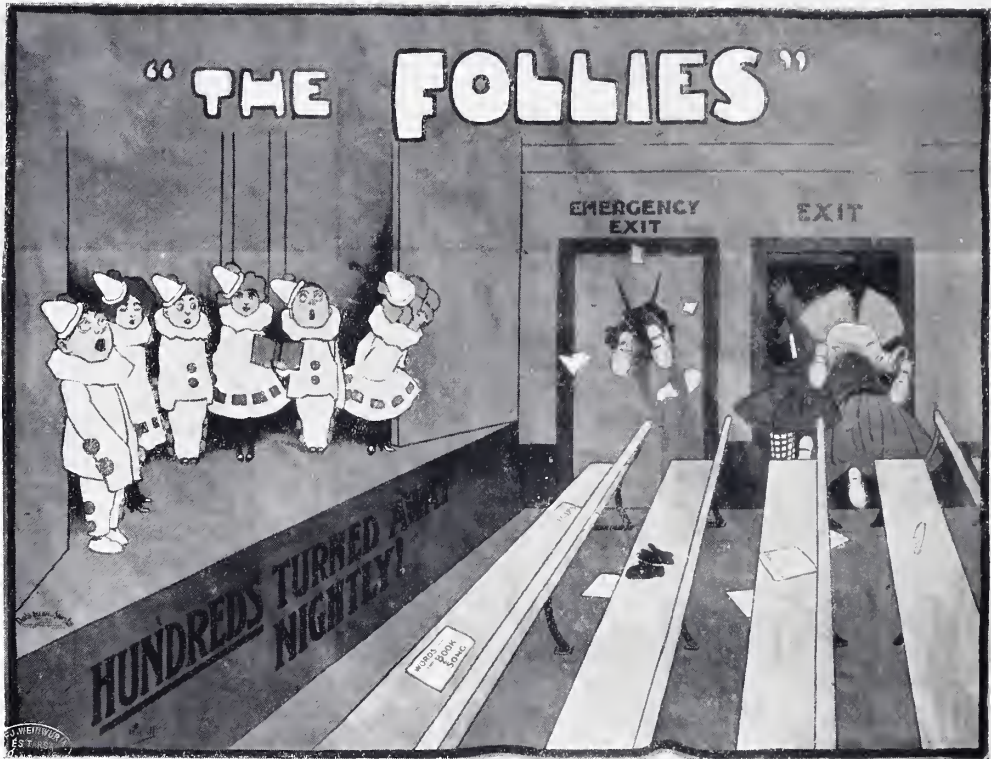
John Hassal
Illustrator

**APPLY 25 VICTORIA STREET S.W.
FOR ESTIMATES IN DETAIL FREE**

325. TERVEZTE :
JOHN HASSAL.

AFFICHE PAR
JOHN HASSAL.

326.

327.

“SINDBAD” BY J. HICKORY WOOD AND ARTHUR COLLINS

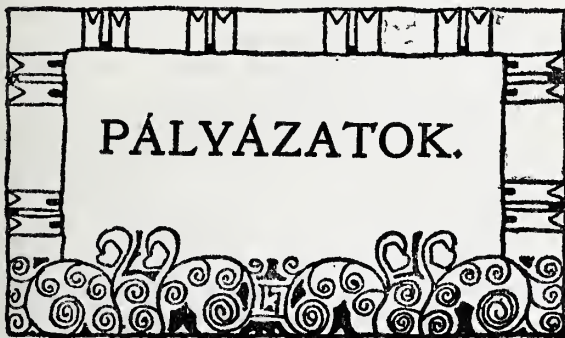
326., 327. TERVEZTE : JOHN HASSAL.

DEUX AFFICHES PAR JOHN HASSAL.

hívott bizottság előtt ünnepélyes kézzeladással kellett Frank szerződése épségben tartását megígérnie.

Ámde ez sem használt sokat; Jung és Frank között az együttműködés lehetetlennek bizonyult, gyakori heves összekoccanások zavarták meg viszonyukat s a pör végre is elkerülhetetlenné vált az akkor épp a szabadkai templom tervezésével elfoglalt Jung s a nagy inségében dolgozni is alig tudó Frank közt. Perei túléltek Jungot, aki 1809-ben már nem élt, örökösaitől pedig (fia ügyvédi pályára lépett) az utána maradt csekély vagyont is lefoglalták a vele

összeköttetésben állt ki nem elégített hitelezők. Ilyenek voltak a magyar iparművészeti viszonyok a múlt század első s a megelőző század utolsó éveiben Pesten. Elfeledett nevek, melyeknek viselőit életükben a nyomor romantikája vette körül, végtelen nehéz munka- és megélhetési viszonyok, melyek csirájokban ölték el a legnagyobbra törő ambíciókat. Csoda-e, ha ily körülmények között a művészeti és műipari haladás csak lassan, fáradtságosan tör utat magának, hogy ráüsse bélyegét a kisvárosias Pest fejlődésére és csinosodására?

PÁLYÁZAT VERSENYDÍJRA. A Magyar Automobil Klub az 1909. évi június havában tartandó „Prinz Heinrich-Fahrt“ automobilverseny alkalmából adományozandó versenydíjak egyikét adja s ennek vázlatos tervét az Orsz. M. Iparművészeti Társulattal együttesen hirdetett pályázat útján akarja beszerezni. A pályázat feltételei a következők:

1. Tervezzenek versenydíjjal alkalmas olyan emléktárgyat, amely 2700 koronáért elkészíthető legyen. Ebben az összegben bennefoglaltatik a végleges kivitel alapjául szolgáló minta tiszteletdíja is.

2. A tervezett tárgy anyaga lehet ezüst, bronz s egyéb fém. Esetleg alkalmazható kő, zománc, gyöngyház, teknősbéka, szaru, csont, stb.

3. A pályaterv a végleges kivitelnek megfelelő nagyságú plasztikus (gipsz, plasztilin, viasz) és annyira kidolgozott vázlat legyen, hogy abban nem csupán a kifejezett eszme, hanem a pályázónak a mintázásban való jártassága is megítélhető legyen.

4. Minden pályaműhöz költségvetést kell mellékelni, amelyben a pályázó kötelezően jelentsse be, hogy megbízás esetén mily anyagból készíti és mely áron

vállalja a tervezett versenydíjnak három havi határidőn belül való szállítását.

5. Pályázhatnak minden magyar állampolgár.

6. A pályázat titkos. Ennélfogva lássa el minden pályázó tervét valamely jelíggel és jelíges levéllel.

7. A pályaműveket 1909. február hó 3-ig kell beküldeni az Orsz. M. Iparművészeti Társulat igazgatóságához (Üllői-út 33–37.).

8. A pályabírószám hat tagból áll. Elnöke az Orsz. M. Iparművészeti Társulat elnöke, 3 tagját a Társulat, 2 tagját pedig a M. Automobil-Klub küldi ki.

9. A Társulat a M. Automobil-Klubbal együttesen 3 pályadíjat tűz ki, és pedig:

I. díj 300 korona

II. „ 200 „

III. „ 100 „

10. A Társulat az összes pályaműveket legalább 3 napig kiállítja. A pályázókat pedig figyelmezteti, hogy pályaterveiket a döntéstől számított 30 napon belül vitessek el, mert ezen az időn túl nem vállal értök felelősséget.

11. A díjazott pályatervek tulajdonjoga az Orsz. M. Iparművészeti Társulatot illeti meg.

Budapest, 1908. december havában.

AZ ORSZ. M. IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT
ELNÖKSÉGE.

ELDÖLT PÁLYÁZATOK. A Dávidházy Kálmán debreceni bődíszműves által kiírt pályázatot november hó 9-én tartott ülésén döntötte el az erre a célra kiküldött bíráló bizottság. Beérkezett 50 pályázótól 277 pályamunka, amelyek közül a 100 koronás első díjat Koszega István, a 60 koronás második díjat Wessely Vilmos festő, a 40 koronás harmadik díjat Örkény István és Szendrői Dezső iparművészek pályamunkájára kapták. Dávidházy ezeken kívül több pályatervet megvásárolt.

A temesvári kereskedelmi és iparkamara szűkebb pályázatot írt ki a kamarai terület

kiállításain kitűnt iparosoknak és kereskedőknek jutalmazására szolgáló kiállítási érem mintájára és az ehhez tartozó oklevél rajzára. A Kamara elnöksége az Iparművészeti Társulatot kérte fel, hogy bíráló bizottságot alakítson, amely a beérkezett pályamunkákról véleményt mondjon. A pályázatra, amelynek feltételei szerint az oklevél rajzára csupán a m. királyi képzőművészeti főiskola, az érem mintájára pedig csakis az orsz. iparművészeti iskola növendékei pályázhattak, összesen 63 pályamű érkezett be. A bíráló bizottság meglepéssel konstataálta, hogy a pályázat általában figyelemreméltó művészi kvalitásokat mutat, amelyek több növendék komoly tudásra valló munkájában nyilvánulnak meg. A bizottság először az érempályázatról mondott véleményt és a 250 koronás első díjra, valamint a kivittel való megbízatásra G r e f f Lajos, az 50 koronás második díjra S t e i n b a c h János, megvételre pedig I m r e Gábor, M ó r o c z Dénes, F e k e t e Oszkár és E r b i t s Gyula iparművészeti iskolai növendékek pályamunkáit ajánlotta. Ezekon kívül megdicsérte K o l l á t o r Henrik és K e r e s z t e s Kálmán munkáit.

Az oklevélre beérkezett pályamunkák közül a bizottság a 150 koronás első díjra és a kivittel való megbízatásra B e r o n Gyula, az 50 koronás második díjra M a r k ó Lajos, megvételre pedig S z a l a y Gy., K ö v e s d y Géza és D i e n e s János képzőművészeti főiskolai hallgatók munkáit ajánlotta.

A társulat a felsorolt pályamunkákat a bizottság véleménye kíséretében döntés végett elküldte a temesvári kamara elnökségének.

H E L Y R E I G A Z Í T Á S. Lapunk legutóbbi számának Pályázatok rovatában megjelent egy ebédlő-, egy hálósoba butorzatára és intarziás, apróbb famunkákra szóló pályázati felhívás. A pályázat határideje az említett közlés szerint 1909 december 28-dika, holott a pályázat már a folyó 1908. évi december hó 28-dikán jár le, a mit ezennel az érdekelt tervezőművészek figyelmébe ajánlunk.

Boldogok a tisztaszívűek, mert meglátják a szépet mindenben.

(RUSKIN.)

A futólagos szemlélő sokszor csúnyának tart valamit: ha pontosabban s szeretettel szemlélné, meglátná a szépségeit.

(HANS THOMA.)

Nem az a baj s a társadalmi elégtelenségnek nem az az oka, hogy a munkás rosszul táplálkozik, hanem az, hogy nem telik öröme a munkában, mellyel kenyerét keresi. Nagyra vagyunk a munkafelosztás elvével; pedig nem a munka van felosztva, hanem az ember. Az a kevés értelem, mit egy-egy emberben meghagynak, nem elég arra, hogy egy egész gombostűt, vagy egy egész szeget készítsen, hanem abban merül ki, hogy élete fogytáig vagy gombostűfejet vagy szögfejet készít. Gyárvarosainkban mindent gyártunk, csak embert nem.

(RUSKIN.)

A L E X A N D E R B E R N Á T: Művészet; a művészet értékéről; a művészi nevelésről. Franklin-Társulat. E címen egy igen érdekes és aktuális munka jelent meg, melyben a szerző a művészi neveléssel a mai társadalom és iskola szempontjából foglalkozik. A művelt laikushoz szól, ismerteti a mai kor művészietlenségét, annak okait s mindjárt megmutatja azt is, hogy hol kellene ezen visszás állapotokon segíteni, hogyan kellene a művészi érzés nevelését belevinni az iskola keretébe.

Eszmemenetét röviden a következőkben ismertetjük: a XIX-ik században kifejlődtek mindazok a tudományok, melyek a művészettel foglalkoznak. Magával a művészettel azonban, vagyis érzelmi szükségleteinkkel, mindeddig vajmi keveset törődtek. Ebben hibás a társadalom, meg főként az iskola, mely ugyan fejleszti az értelmet, de elhanyagolja a figyelem által irányított látás kiművelését.

Ezután meghatározza a művészet lényegét, rámutat forrására s hatásaira. Benne szabaddá válik alkotóképességünk, benne ébredünk egyéniségünk tudatára s magunk-érzésünk nemesítése által megteremtjük lelkünk harmóniáját. Ezért kell vele foglalkoznia az iskolának, de nem mint t a n t á r g g y a l, hanem mint neveléssel. Itt nem az ismeret fontos, hanem az esztétikai érzés keltése, ennek pedig egyetemesnek, a művészet minden ágára kiterjedőnek kell lennie, a művészi nevelésnek pedig valószínűségi lelki élményekben (cselekvés, szemlélet, érzés) kell alakulnia, nem a pusztán szóbeli közlésre. Itt elsőrangú fontosságú a rajztanítás, melynek a tanuló szemlélet- és érdekköréhez kell kapcsolódnia; az öntevékenységet kell benne megőriznie; aktív szemléletre kell szoktatnia, mely összehasonlítás szerzi meg az erős emlékképeket. Ezen alapszik a tiszta, határozott, objektív látás, mely felkelti az esztétikai érzést. Esztétikai nevelésünknek alkalmazkodnia kell az egyéniség fejlődéséhez s így a gyermeket nem az objektív szemlélet, hanem a — szubjektív természetű — játék vezeti a művészet előcsarnokába.

A középiskolában a konkrét tapasztalati alapnak fenntartásával kell az elvont felé haladnunk. A természet legközönségesebb jelenségeiben kell a szépséget felfedeznünk s a művészet legfőbb alkotási módjainak kell izlésünket nemesítenünk. A múzeumokban arra kell biztatnunk a tanulókat, hogy saját szemükkel lássanak és saját lelkükkel érezzenek.

Ezen túl következik az idevágó elvont gondolkodásnak, az eszmélkedésnek nevelése. Az érzés megszüntével

kezdődik a gondolat munkája s ezzel eljutunk a műtörténet és esztétikához; reflexiókkal kapcsolódik szemléletünk — az elvont gondolkodás megállapítja a vezérlő gondolatokat, melyekkel a szemlélet egyesül s szellemivé nemesül. A művészettörténeti ismeret nem rontja az érzést, hanem élesíti, finomítja, nemesíti látásunkat, ha helyesen tanultuk.

E nevelésben a rajztanár az első szó. A természet tanulmányozása és reprodukálása — modern kézzel — az ő feladata; a modern nyelvek tanára pedig éreztesse meg tanulóival a modern művek szépségét. Ezután vezessen a klasszikus-filológus a műtörténetbe, a történelem tanára pedig illessze be a művészetet a világtörténelmi hatalmak és tények sorába. A magyar nyelv-tanár pedig összefoglalva a rajz-, a történet- és a modern nyelv-tanár munkáját, a poétika tanítását bővítsé ki általános esztétikai tanítással.

E kis, de komoly munka új, helyes és megvalósítható eszmét pendít meg; mi csak ajánlhatjuk mindazoknak, kik egy egészséges művészeti élet kialakulását óhajtják, hogy olvassák el, fáradságukat bőségesen fogja megjutalmazni.

KOZMA LAJOS EXLIBRIS KÖTETE, harminc exlibriszel 1909. februárjában jelenik meg. A könyv kétféle kiadásban lát napvilágot. Az egyik puha kötésben tokkal, a másik merített papíron valódi pergamenkötésben: a szerző sajátkezű rajzával a címtáblán, — számozva. A rendes kiadás kötetje 2 korona. Az amateur-példányoké 20 korona. Az előfizetési összegek A HÁZ építőművészeti folyóirat szerkesztőségébe küldendők, Budapest, VI. ker., Hajós-utca 32. szám alá.

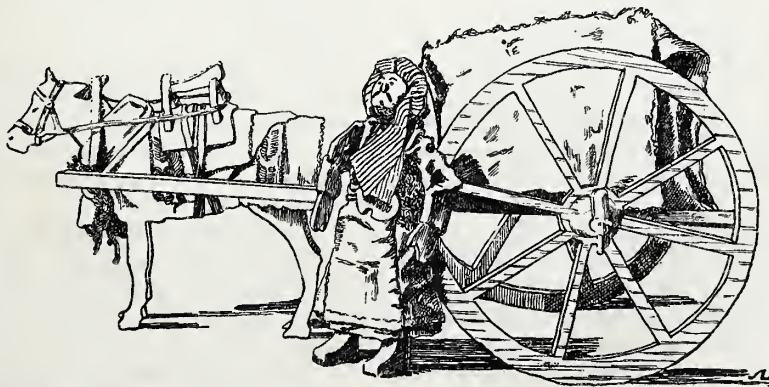
MUTATÓ AZ ÚJ IPARTÖRVÉNYHEZ. Dr. Dóczy Sámuel, az országos iparegyesület ügyésze, Tematikus mutató az új ipartörvénytervezethez címen igen gyakorlati füzetet írt, mely jóra való segítőeszközként használható. Célja a füzetnek az, hogy megkönnyítse a tájékozódást az ipartörvénytervezet 817. szakaszában és ennek összehasonlítását a ma érvényben levő ipartörvénnyel, továbbá az osztrák és német törvénnyel. Ezt az által ér el, hogy megjelölve a tervezet minden szakaszának alfabétikus rendbe foglalt tartalmát, melléje állítja az ez időszert ért érvényben levő magyar, osztrák és német törvény megfelelő szakaszának számjelzését. A füzet Benkő Gyula udvari könyvkereskedőnél (Dorottya-utca 2.) jelent meg és ára 1 korona 20 fillér.

AZ AMERIKAI NYILVÁNOS MÚZEUMOKRA fordítható összegek nagysága már szinte hihetetlen — európai fogalmak szerint. De ott is a nagy emelkedés csak az újabb időben történt. Ezelőtt, még 20—30 év előtt csak Bostonban és New-Yorkban volt az Egyesült Államoknak két nagyobb múzeuma; jelenleg tíz nagy városban van 1—1, azonkívül a kisebbekben és sok helyen, amelyeknek évi jövedelmei 600.000 és 3.000.000 közt mozognak, s amelyek sokféle és gazdagon berendezett művészeti iskolákkal is bírnak. Mostanában a worcesteri (Massachusetts) múzeum vagyona Steph. Salisbury hagyatékából 13 millió koronával gyarapodott, úgy hogy évi jövedelme 700.000 koronára rúg!

MŰTÁRGYAK LOPÁSA az utolsó időben feltűnően gyakori. A nürnbergi Germán múzeumból 2400 koronát érő több tárgy veszett el; a bécsi Harrach-képtárból egy Van Dyck-féle gyermekarc képet, s a következő napon a Lichtenstein-képtárból egy elefántcsont domborművet idegenítettek el. Franciaországban is az ily lopások mód fölött szaporodnak.

NEMZETKÖZI MŰVÉSZETI TŐZSDÉT akar az amerikai sokszoros milliomos, Pierpont Morgan. Szándéka az, hogy az európai különböző nagyobb múzeumok között csererendszert teremtsen, amiáltal oly intézetek, amelyek a művészet egyes ágaiban, pl. festőiskolák munkáiból sokkal rendelkeznek, ilyeneket más, hiányzó műtárgyért cserébe adhatnának. Morgannak az a nézete, hogy ily módon minden múzeumnak meg lesz a lehetősége arra nézve, hogy gyűjteményeit könnyebben és aránylag olcsón teljesebbé tehesse, mint az a mostani nemzetközi művészeti piac zifált viszonyai közt lehetséges.

A BERLINI HOHENZOLLERN-KUNSTGEWERBEHAUS SZIRONTAI LHOTKA JELMEZBABA-KIÁLLÍTÁSÁBÓL. ISTVÁN RAJZA.

A BERLINI HOHENZOLLERN-KUNSTGEWERBEHAUS JELMEZBABA-KIÁLLÍTÁSÁBÓL.

SZIRONTAI LHOTKA ISTVÁN RAJZA.

MŰVÉSZETI CÉLOKRA fordított összegekről közölt kimutatások szerint: Franciaországban, 39 millió lakosra 14 millió frank esik, tehát fejéenként 0.4 frank vagyis 40 fillér, Németországban, 61 millió lakosra 12 millió márka (14.400.000 korona) esik, tehát fejéenként 0.2 márka vagyis 24 fillér.

JELMEZBABÁK ÉS PLASZTIKUS KARIKATURÁK KIÁLLÍTÁSÁT rendezte a berlini Hohenzollern-Kunstgewerbehaus november havában. Most, hogy a régi világ művészetét s erre az időre emlékeztető mindenféle apróbb holmikat mindinkább megbecsülik, a régi minták nyomán készült jelmezes babákat és tréfás figurákat is kezdik belevonni a lakás díszítésére való csecsebecsek közé. Belátják, hogy lehet egy babának kiöltöztetésénél is művészi ízlést érvényesíteni s a színes miniatúr emberkéket csakúgy díszíthetik és élénkíthetik a szobát, mint pl. valamely váza, vagy hímzés. A kiállítás Berlinben nagy érdeklődést keltett s máris akadt néhány szemfüles cég, mely utánozta az eszmét és hasonló kiállítást rögtönzött. A bemutatott tárgyakról Szirontai Lhotka István, Berlinben élő honfitársunk néhány fölvetelt készített, amelyeket a füzetünkben mutatunk be.

NÉMET NÉPMŰVÉSZET. Németországban e szó „Volkskunst“, többet foglal magában, mint amit mi népművészetnek értünk. Beletartozik a városi, polgári művészet is, amely a történelmi stílusoktól többé-kevésbé befolyásoltan bizonyos helyi és faji vonásokat mutat föl az egyes régi városok házaiban. Elsősorban a ház és azután annak a belső berendezése az, amit a németek tanulmányoznak. Az angol példa után indulva a német

nemzeti művészetet a maguk művészi multjából akarják kifejleszteni. Hogy hogyan? azzal még nincsenek egészen tisztában. Lichtwark, aki Hamburgban ezen a téren is úttörő, a helyi tradíciókon és művészi nyomokon haladva tartja lehetségesnek a helyi stílus kialakulását. A birodalom többi részében még jóformán csak az anyaggyűjtésnél tartanak s mindinkább fokozódó érdeklődéssel fordulnak a parasztművészet felé — nemcsak egyesek, hanem egyesületek, társulatok is, melyeknek kitűzött célja a működési területükön található parasztművészeti anyag felkutatása, megmentése a pusztulástól. E munka nyomában mind nagyobb irodalom keletkezik, úgy hogy ma már alig múlik el hónap, melyben a folyóiratok vagy önálló munkák ne foglalkoznának a népművészettel s O. Schwindrazheim kísérletet tett már arra is, hogy a német parasztművészetet jellemző tulajdonságai szempontjából elemezze.

A mi szempontunkból két dolog érdekelhet minket. Az egyik: hogy a népies díszítő elemeink nagy része megvan a németeknél is — azt mondhatjuk, internationalis — ebből pedig következik, hogy a nemzeti jelleget ne csak az elemekben, vagy ne elsősorban azokban keressük; a másik: hogy a népies művészet a házból, az építésből fejlődött s hogy a ház és lakás az, mely a klimatikus, társadalmi és faji szükségleteknek megfelelően alakult ki. A nemzeti művészetnek az építészetből kell kiindulnia s a népművészetben kell felépülnie.

HAMISÍTOTT MŰKINCSEK. Münchenben óriási érdeklődés kíséretében tárgyalnak most egy nagystílusú festményhamisítási bűnpört, amely élénken bevilágít e különös iparág sötét üzelmeibe. A mesterség nem új. Már Krisztus születése előtt a második században is művelték. Az apuliaiak számos híres etruszk vázát hamisítottak. De a mostani hatalmas méretű szélhámoskodás csak ebben az időszakban volt lehető, amikor határtalan a kereslet a régiségek iránt. Szóval az emberek hiszékenységében rejlik a bűnnek az oka. Majd minden második olaszországi utas abban a tudatban vásárol valami ereklyét, hogy igazi tárgy jut a tulajdonába, pedig csaknem valamennyi esetben áldolgot adnak el az idegeneknek.

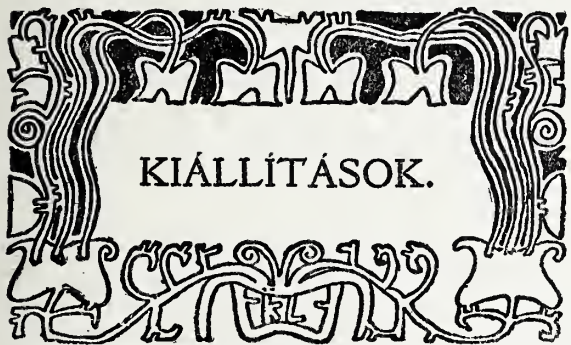
Jelenleg temérdek egyiptomi régiséget gyártanak. Még mumiákat is készítenek. Egyszer Nitokris királyné hamisított mumiáját annyi aranyért vették meg, amennyit a sulya nyomott. A belgák és csehek »középkori« üvegneműeket csinálnak. Teheránból »ősi« ékszereket szállítanak.

Az üzem olyan kiterjedt arányú és olyan veszedelmes, hogy egyes múzeumokban külön osztályt létesítenek, amelyekben a közönség kitérő példányok bemutatása útján a hamisításokról a kellő kioktatásban részesül.

A hamisítási eljárás éppen nem egyszerű. Kitérő természettani és vegytani jártasságot és gazdag műtörténelmi meg régészeti tapasztalatokat kíván; azonkívül

alaposan kell ismerni az egyes művészet munkásságát és a technika minden fortélyát.

Végezetül megemlítjük, hogy a hamisítók rendkívül figyelmesen követik a művészeti divatot. Botticellit gyártanak, ha Botticelli festményei vannak felszínen és perzsa apróságokat, ha azokat kedvelik. Napjainkban buzgón készítenek kicsiny képekkel ellátott, »tizennyolcadik századbeli és a tizenkilencedik század elejéről való« elefántcsontokat, amelyek nagyon kapos cikkek.

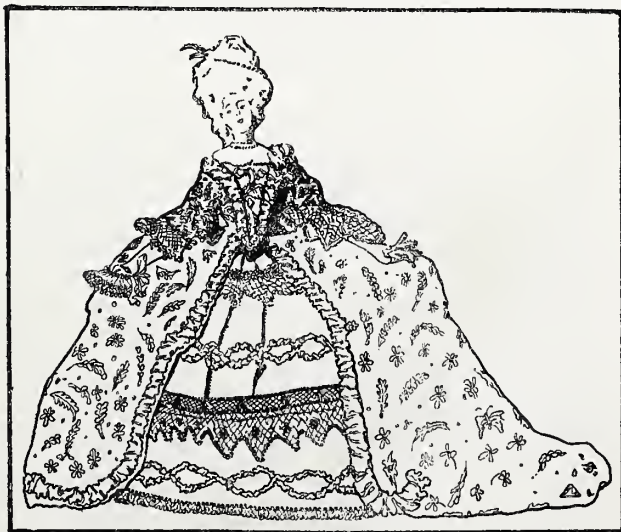
A MAGYAR IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT KARÁCSONYI VÁSÁRA november hó 21-én nyílt meg, egyidejűleg az Iparművészeti Múzeum vásárlás és ajándékozás útján szerzett újabb mőtárgyainak kiállításával. Éppen e körülménynél fogva a vásár ezidén szűkebb helyre szorult, úgy hogy csupán a kiállítási csarnok egyik oldalfolyosóját foglalja el. A társulat céljának megfelelően, hogy t. i. a közönség karácsonyi ajándéknak alkalmas, kisebb művészi holmikat vásárolhasson, az üveges szekrények csupa ilyen dolgokkal vannak megtöltve. Első helyen említjük a pozsonyi Izabella háziiparegylet hírmzéseit, továbbá a Magyar Kereskedelmi r.-t. régi hírmzésekből és varrottasokból álló gyűjteményét, a mezőkövesdi hírmzéseket, a Balatoni szövetség rátétes népiipari munkáit, Telegdy Ilona kalotaszegi népviseletű bábúit, Benczúr Ida, Ürmössyné Benczúr Elza és Kopits János magyaros díszítésű festett dobozait, a Szontágh nővérek csetneki csipkéit, Nagy Ida vet csipkéit, Fischhof Jenő, Tull Viktor, Reich és Nikolits, Antalfy Ferenc, Platthy Irén, Mihálich Gizella bőrmunkáit, a képzőművészeti főiskolában Nadler Róbert tanár vezetése alatt működő gyakorlatműhely bőrbatik-munkáit, a gödöllői szövőipari telep szőnyegeit és gobelínjeit, a mármarosi szövő- és hírmzőtanfolyam munkáit, a Zsolnaggyár eoziinjait, a Szandrik-ezüstárúgyár készítményeit, Árkay Sándor kovácsolt vasmunkáit, Imregh Pál domborított fémmunkáit, Mlínek Adolf ötvösmunkáit, amelyek Horti Pál és Hendrich Antal tervei szerint készültek, Weisz Lipót ötvösmunkáit, Benczúr Béláné peddíg-fonásos üvegeit, Kedves Stefánia svédcsöttéseit, Rauscher Lujza selyembatikjait, Opper Magda bársonyait és bőrbatik-munkáit, Konderth Mária hírmzett miseruháját, Sovánka színes üvegeit, Buthy János és Csuri

János színezett szarúmunkáit, az Ács-Staig-féle szekszárdi cserapeket, a Wessely Vilmos tervei szerint Hegybánya-Szelánán készült játékokat és még számos amateur-kiállító applikált, hírmzett munkáit, vasalt bársonyait és bőrmunkáit. Különös említést érdemel a gazdag bronz-kollekció, amelyben neves szobrászaink, mint Telcs Ede, ifj. Vastagh György, Markup Béla, Füredi Richárd, Lúpola Yrjö, Holló Barnabás, Bezerédi Gyula, Beszédes László, Damkó József, Gárdos Aladár, Zala György, Róna József, Sós Géza mintái után készült szobrok szerepelnek.

A karácsonyi vásár nyitva van hétköznapokon, hétfő kivételével, délelőtt 9-től esti 7 óráig, vasárnap délelőtt 9-től délután 1 óráig. Belépő-díj nincs.

A MŰHELY KIÁLLÍTÁSA AZ URÁNIÁBAN.

A Műhely művészek és iparművészek egyesülete állandó kiállítást szervez művészeti és iparművészeti tárgyakból az Uránia kigyóteri helyiségeiben, mely december hó 12-én nyílik meg. Célja az, hogy az iparos és művész egy megbízható és állandó kereskedelmi központban álljon a közönség rendelkezésére, ahol egyrészt kész produktumokat talál egybegyűjtve, másrészt pedig a kívánságának megfelelő rendeléseket foganatosíthatja. Csatlakoztak a szervezethez az orsz. magy. iparművészeti iskola gödöllői szőnyegszövő telepe, az igazságügyminisztérium felügyelete alatt álló kassai iparművészeti műhelyek, a herendi porcellángyár, a korondi agyagipar-intézet, az éremkedvelők egyesülete stb. S tárgyalás folyik más létező iparművészeti telepek csatlakozása és életre keltése érdekében is. A műhely tagjainak alkotásai csupán itt kerülnek kiállításra. E tekintetben kivételt képez az Iparművészeti Társulat, amelynek kiállításain nemcsak együttesen, de külön-külön is szerepelhetnek. Elismerni kívánja ez által a Műhely a Társulatot, mint a hazai iparművészeti törekvések legfelsőbb fórumát, másrészt pedig jelezni

A BERLINI HOHENZOLLERN-KUNSTGEWERBEHAUS, IELMEZBABA-KIÁLLÍTÁSÁBÓL.

SZIRONTAI LHOTKA ISTVÁN RAJZA.

kívánja, hogy szervezkedésével csupán kiegészítő tevékenységet akar kifejtteni a Társulat mellett.

Jelenlegi kiállításán kilenc szoba látható Vigand-Thoroczkai, Lakatos, Vas, Fehérkúthy és Dózsa tervei után. Gobelinek és szőttesek a Körösfői vezetése alatt álló gödöllői szőnyegszövőktől. Bőrmunkák Lakatos terve nyomán a kassai intézettől, Nádler tanártól és tanítványaitól. Kézimunkák Undi Karolától, Mirkovszkynétől, Rauscher Lujzától, Kedves Stefánitól stb. Üvegképek Múhicstól és Majorostól. Bronzok és apró iparművészeti tárgyak az Iparművészeti Társulattól. Peddíg-fonások Benzúr Bélánétól. Gazdag népművészeti gyűjtemény Keszthelyről, Pozsonyból és Máramaroszigetről. Az iparművészeti iskola nyomdászati tanműhelyében készült beléspapírokból dobozok, könyvek, legyezők stb. Képzőművészeti alkotásokat állítottak ki: Rippl-Rónai József a Műhely elnöke, Körösfői-Kriesch Aladár, Nagy Sándor és néhány fiatal gödöllői művész. Az installáció munkálatait vezette Tátray Lajos műépítész. A kiállítást legközelebbi fűzetünkben részletesen ismertetjük.

AZ ORSZÁGOS MAGYAR IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT JÖVŐ ÉVI TAVASZI LAKBERENDEZÉSI KIÁLLÍTÁSA ügyében az érdekelte butoriparos kiállítók részvételével értekezlet volt, amelyen a mesterek bejelentették, hogy a műhelyekben a munkások kizárása folytán beszüntetett munka újra megindult s így számítani lehet arra, hogy a kiállításra szánt lakásberendezések nemsokára elkészülnek. Ennek alapján az értekezlet abban állapodott meg, hogy a tavaszi lakásberendezési kiállítás március hó végén nyílják meg és, amennyiben az Iparművészeti Múzeum kiállítási programjával összeegyeztethető, október hó közepéig maradjon nyitva. A kiállításra szánt tárgyak beküldésének határidejét az értekezlet március hó 10 ére tűzte ki. A Társulat e kiállításával együtt az Orsz. Iparművészeti Iskola újabban szervezett háziipari osztályának munkáit is mutatják be,

úgy mint csipkéket, függönyöket, női blúzokat stb.-ket, amelyek ez alkalommal először kerülnek Budapesten bemutatkozásra.

AZ IPARMŰVÉSZETI KARÁCSONYI KIÁLLÍTÁS SZEGEDEN. A „Szegedi Képzőművészeti Egyesület” december 18-ától 27-éig a szegedi kultúrpalotában az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat és az Orsz. M. Kir. Iparművészeti Iskola segítségével „Népművészeti és csipkekiállítás” rendez. A kiállítás, mely naponként reggel 9-től este 6 óráig ingyen lesz megtekinthető, bemutatja úgy a Társulat, mint az iskola népművészeti gyűjteményeit és főleg azokat a csipkéket, amelyek hazánk nevesebb csipkeiskoláiból (Budapest, Eperjes, Körömcébánya stb.) az utóbbi időben készültek. Dr. Czákó Elemér és Ascher Alajos a kiállítás ideje alatt Szegeden az iparművészet köréből merített tárgyú felolvasásokat tartanak.

GYERMEKRAJZOK AZ ORSZ. IPARMŰVÉSZETI MÚZEUMBAN. December hó 5-től 10-ig érdekes kiállítás volt az orsz. iparművészeti múzeum első emeleti nagytermében, amelyben sz. főv. elemi iskoláknak az idei londoni rajzoktatási kongresszusról visszaérkezett rajz-kollekciójával együtt egy kiváló newyorki elemi iskolának ugyancsak a londoni rajzoktatási kongresszuson kiállítva volt rajzsorozatait mutatták be. Az amerikai kollekció képzeletből készült illusztratív, továbbá szemlélet után készült távlati, virág stb. rajzokból és számos díszitményi tervezetből állott. A kiállításnak célja volt alkalmat adni arra, hogy a sz. főv. tanítók összehasonlíthassák a budapesti elemi iskolai rajzitanítást az amerikaiával s hogy az összehasonlításból meríthető tanulságokat a fővárosi rajzitanítás javára fölhasználhassák. A kiállítás kapcsán Györgyi Kálmán rajzoktatási szakfelügyelő a székesfővárosi tanítóknak négy előadást tartott, amelyeken párhuzamot vont az amerikai és a budapesti rajzitanítás módszerei között.

Az emberek azt hiszik, hogy mint a nyelv és az iny, épp úgy magától képződik az érzékszerv is, amellyel a műtárgyakat élvezzük: műtárgyokról pedig épp úgy mondhatunk ítéletet, akár az ételről. És nem érik föl ésszel, hogy a művészet igazi élvezéséhez való felemelkedéshez egészen más műveltség kell.

(GOETHE.)

A sok puszta részlet, mely egy nagy egészbe nem olvad, ujoncmunka jele. A bevégzett alkotásnál a részletek egységbe olvadnak, egy végcélt szolgálnak.

(RUSKIN.)

Csak arra hat a műtárgy, akiben van finom érzés és fantázia. Mindkettőre szüksége van a művésztnek is, a nézőnek is, csak különböző mértékben.

(EUGÈNE DELACROIX.)

Élvezetnek ugyanaz: előadást hallani a művésztől vagy megenni egy plumpudding receptjét.

(W. M. HUNT.)

Engedd a munkást képzelődni, erejét olyanon próbálni, mit maga talál ki. Ha eleinte csetlik-botlik is, utóbb emberré emelkedik, ki gondolkozó lény gyanánt dolgozik. Addig csak fogaskerek volt, eleven körző.

(RUSKIN.)

Csak azt csüddölöm, hogy kritikussaim mindig jobban tudják mint én, hogy mit akartam csinálni.

(MUNKÁCSY MIHÁLY.)

A laikusok manapság azzal rontják meg az élvezetüket, hogy azt hiszik: kritizálniuk kell, ahelyett hogy átadnák magukat a szép élvezetének.

(E. I. HÄHNEL.)

THÉK ENDRE KITÜNTETÉSE. A magyar műiparosok egyik legelsőjét érte a királyi elismerés: Thék Endre udvari tanácsos lett. Szakadatlan munkában eltöltött emberöltő áll Thék Endre mögött, akinek neve közel négy évtizeden át forrott össze szorososan a magyar ipari mozgalmakkal. Az ő nagy lelkesedése, ki nem apadó munkakedve, szakértelme és ritka szónoki képessége vezető szerepet biztosított neki az iparostársadalomban; de szociális és humanitárius téren is jelentékeny sikereket ért el sokoldalú és agilis munkálkodásával. Kitüntetése általános örömet keltett a magyar társadalomban, amelynek minden rétegéből elhalmozták üdvözlésekkel. A közbecsülésnek eme spontán megnyilatkozásában természetesen részt vett az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat is, amelynek elnöksége levélben üdvözölte Thék Endrét, aki a választmányának a Társulat alapítója, tehát közel negyedszázad óta tagja.

JUNGFER GYULA †. A magyar művészeti ipar egyik igazi, vérbéli mesterét veszítette el. Jungfer Gyula, a magyar vasművesség klasszikus képviselője, november hó 26-án költözött el az élők sorából. A vas művészeti megoldozását, amely tradíció volt a családjában, ő olyan magas fokra emelte, amelyhez fogható messze földön alig lehetett találni. A megboldogult ipari életünknek általánosan tisztelt és szeretett alakja volt, aki egész életét, minden gondolatát és akaratát művészete ápolásának és fejlesztésének szentelte s így nevével együtt a magyar vasművesség hírének is világszerte ismertté tette. Halála, amelyet hosszas betegeskedés előzött meg, széles körben keltett mély részvétet. Temetésén szaktársai, tisztelői, köztük közéletünk sok kitűnősége, nagy számmal jelentek meg.

Az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat, amelynek az elhunyt régebben választmányi tagja volt, a gyászoló családhoz meleghangú részvétiratot intézett.

AZ ÖNTÖTT VASNAK a művészeti iparban egy időben nagy szerepe volt. Készült belőle a legkülönbébb ipari tárgy: asztalka, írószerszám, képráma, lámpa-alj, konzol és sok egyéb más, nikkelezéssel, aranyozással, fényesen és tompán; és használata meg is maradt, míg az anyag és stílszerűség elvének szigorú alkalmazása a vasöntés technikáját a művészeti ipar köréből ki nem zárta, és a szegény öntött vas is a túlzásnak, illetőleg a művészeti

előítéletek egyikének lett áldozata. Az öntött vasat ezentúl csak mint az olcsó, a stílszerűtlen, a divatját multá dolgok készítésénél használták; sőt ha valami öntött vasból készült, azt már csak ezért is, mint el nem fogadható, kereken visszautasították. Mint technika tehát művészeti tekintetben megszűnt, ki volt tagadva.

És mi történik ma? Az anyagszerűség és a szerkezet kérdésének szigorú idejében? Kísérletek történnek az öntött vasnak a művészeti iparba való visszafogadására s a technikának rehabilitálására. Münchenben a legkülönbébb balkon és kertrácsok, villamos oszlopok, kutak, sírlapok, sőt kis domborműves lapok készültek — művészeti tervek alapján. És hasonló kísérletek történtek egyebütt is Délnémetországban. Híradásul erről egyelőre ennyit közlünk.

ISMERETTERJESZTŐ ELŐADÁSOK. Az Országos Magyar Iparművészeti Múzeumban 1909. évi január hó 7-től március hó 4-éig, minden csütörtökön délután 5 órakor ismeretterjesztő előadások lesznek. Az előadók és az előadások tárgyai a következők: Január 7-én Sárosi Bella: A csipke multja és jelene. Január 14-én, Margitay Ernő: Izléstelenségek országa. Január 21-én, Rerrich Béla: A renaissance-kor kertjeinek művészete. Január 28-án, Rerrich Béla: A modern kert művészete. Február 4-én, február 11-én, Gróh István: Bizánci stílus falképeink. Február 18-án, Mihálik Gyula: A magyar népművészet s a modern művészet. Február 25-én, március 4-én, Pekár Gyula: A magyar viselet fejlődése. Belépő díj nincsen.

ANGOL IPARMŰVÉSZET. Vaj Péter gróf, apostoli protonotárius, december hó 10-én az Iparművészeti Múzeum dísztermében előadást tartott a modern angol iparművészetről. Nagy tetszéssel fogadott előadása bevezetésében vázolta Anglia hatalmas kulturális és gazdasági föllendülését a tizenkilencedik század első felében, mellyel a múkincsek beözönlése, az izlés fejlődése s annak a luxusnak meghonosodása járt, mely a műipar virágzásának első föltétele. Az angol népnek a realitás iránt való erős érzelme követelte, hogy a műipar a legkitűnőbb anyagot dolgozza föl mesteri kivittel. A forma szinte másodsorba került emellett. Az anyag jelentősége döntő befolyással volt az angol stílus kialakulására. Az előadó egymásután ismertette a különböző anyagokat, a kő, fa, érc, nemes fém, cserép, porcellán szerepét az angol dekoratív művészetben. A történelmi fejlődést magyarázva, részletesen a Viktória királynő uralkodása idejére eső három korszakkal foglalkozott. Az első korszak ipari alkotásai: berendezések, dísz tárgyak, vázák, órák, lámpások, noha éppenséggel nem nevezhetjük szépeknek, legalább célirányosak s őszintén fejezik ki koruk szellemét. A rákövetkező kor az egész század legsivárabb korszaka. Az ötvenes évek nemcsak izléstelenek, de gyártmányait nem egyszer föltűnési vágy jellemzi. Itt kerekedik fölül az anyag kultusza, a nagy felületek, a masszív hatások szándékos keresése. A harmadik korszak hozza meg a nagy átalakulást az esztétizmus alapján, az ideális szépre való törekvést, még a legközönségesebb használati tárgynál is. Itt kerültek a homloktérbe azok a nagy művészek,

Burne Jones, Whistler, Walter Crane, akik leglényesebben fejezték ki nemzetük művészi törekvéseit. Anglia iparművészete formában, színben, ízlésben ezt az artisztikus áramlatot s e művészek fantáziájának gazdagságát tükrözteti vissza.

A LAKÁS BERENDEZÉSE ÉS MŰVÉSZI DÍSZÍTÉSE KÖZÖTTI ROKONSÁG címmel december hó 11-én tartott előadást Szécsén Ferenc, az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat titkára a budapesti szobafestők és mázólok szövetségének meghívására. Előadásában foglalkozott a modern iparművészeti mozgalmak irányjaival és ama főbb elvekkel, amelyek érvényesítését ez az irány célul tűzte ki. Ismertette azokat a művészi feladatokat, amelyek egyszerűbb és gazdagabb lakások berendezésénél megoldásra várnak és részletesen megfestette az ilyen lakásoknak képét az architektónikus kiképzés, a butorok megalkotása és a díszítő elemek alkalmazása szempontjából. Végül hangsúlyozta, hogy a magyar nép művészetében keressük azt a forrást, amelyből merítenünk kell, hogy iparművészetünk jövődjét nemzeti irányba tereljük.

BUDAPEST ÉPÜLETEINEK VIRÁGGAL VALÓ DÍSZÍTÉSÉT Gelléri Mór kir. tanácsos, az Orsz. M. Iparművészeti Társulat választmányának legutóbb tartott ülésén szóvá tette és indítványozta, hogy a Társulat hathatós mozgalmat kezdjen a kitűzött cél megvalósítása érdekében. A választmány az indítványt elfogadta és megbízta az elnökséget, hogy az érdekelt szakegyesületeket hívja meg közös értekezletre, a tervezett akció részleteinek megvitatása végett. Az ecélből alakítandó bizottságban a Társulatot Alpár Ignác és Zsolnay Miklós alelnökök, dr. Bartóky József, Gelléri Mór, Maróti Géza, a M. Mérnök- és Építész-Egyesületet Rerrich Béla, a M. Építőművészek Szövetségét Almási Balogh Loránd és dr. Hülli Dezső, az Orsz. Kertészeti Egyesületet pedig Hein János, Pecz Armin, Pásztor Mór és Ráde Károly képviselik, tagja a bizottságnak még Angyal Dezső, a M. Kir. Állami Kertészképző Iskola igazgatója. A bizottság első ülését december hó 18-án tartja.

IPARMŰVÉSZETI ELŐADÁSOK A VIDÉKEN.

Az Orsz. M. Iparművészeti Társulat a Szombathelyi Közművelődési Egyesület és a Debreceni Kereskedelmi és Ipar-kamara meghívására Szombathelyen és Debrecenben előadásokat rendez. Debrecenben december hó 5-én Lyka Károly a Művészet és ízlés az iparban. 15-én Czákó Elemér dr. Ízlés hibák címen tartanak előadást, Szombathelyen december 5-én és 12-én megfordított sor-

rendben lesznek ugyancsak ez előadások. Pozsonyban Suján Pál tanár, a modern iparművészetről november 28-án tartott előadást. E helyen említjük, hogy Eperjesen, az ottani Tulipán-Egyesület kiállításának alkalmából, Ascher Alajos, az orsz. iparművészeti iskola titkára, a csipke történetéről, fejlődéséről és technikáiról november hó 16-án olvasott fel nagyszámú közönség előtt.

MAGYARDÍSZÚ LEVÉLPAPIROKAT hozott forgalomba az Eggenberger-féle könyvkereskedés. A díszítményeket ifj. Vastagh Györgyné Benczúr Olga tervezte a mezőkövesdi hímzésekből merített motívumokból. Egy 25 levélpapírt magában foglaló doboz ára 3 kor.

AKI „ELVBŐL“ NEM VESZ MAGYAR ÁRÚT. Újabb adat egyes kereskedőink iparpártolásáról, akik azzal az ürüggyel, hogy nincs vevőjük magyar portékára, mereven elzárkóznak minden elől, ami magyar, még akkor is, ha a magyar munka jóságát és olcsóságát kénytelenek elismerni. Megtörtént, hogy egyik előkelő belvárosi díszmúrárukereskedőhöz beállított egy törekvő magyar iparos, aki komoly igyekezettel azon van, hogy jó áruival kiszorítsa innen a selejtes osztrák és más külföldi készítményeket. Be is mutatta a mintáit — írókészletek modelljeit — a szóban forgó kereskedőnek, akinek tetszését az ízléses, jól kidolgozott és olcsó dolgok annyira megnyerték, hogy megelégedve a szokásos óvatosságról, elővett egy rendelőívet és nagyobb megrendelést kezdett beleírni. Eközben azonban megkérdezte az iparostól, melyik céget képviseli?

— A magamé — volt a válasz.

— Hogy, hogy?

— Hát úgy, hogy ezeket a holmikát magam készítem a műhelyemben itt Budapesten.

Erre a kereskedő széttépte a megrendelőlapot és ridegen kijelentette: „Magyar iparostól elvből nem vásárlók“.

Milyen jó volna, ha a magyar közönség meg „elvből“ nem vásárolna az ilyen kereskedőnél!

BÜKKERTI MARISKA RAJZA.

SORSOLÁS. Az Orsz. M. Iparművészeti Társulat, mint minden évben, úgy ezidén is sorsolást rendez tagjai között, akik külön díj nélkül, tagsági jegyük folyó számával vesznek részt a sorsoláson. A f. évi sorsolás, amelyen 2500 korona értékű tárgyakat sorsolnak ki, december hó 14-én lesz. A Társulat igazgatósága a nyertő tagokat külön-külön értesíti, úgy hogy nyerményeiket még karácsony előtt átvehetik. Lapunk legközelebbi számában a sorsolás eredményét közöljük.

A SZÉKESFŐVÁROS IPARRAJZISKOLÁJA.

IRTA: LYKA KÁROLY.

GYAKRAN visszagondolok egy emlékeztető kiállításra, amelynek nemsokára negyedszázados jubileumát ülheti meg az, akinek kedve lesz hozzá. Nekem métermértékül szolgál annak kimérésére, hogy tulajdonképpen hova is érkezünk el azóta. Fölélesztgetem képeit; valamennyi közt néhány lakásberendezés benyomása kísért legelevenebben emlékezetemben: szörnyen agyonkárpítózott, „stilszerű“ lakások, szerteszéjjel pedig úgynevezett kézimunka. Szorgos ujjacskák munkája, a legdívatosabb divatlapok mintái nyomán. Dilettánsok, akik nem akartak „elmaradni“, taplóból való fényképereteket, pamutból nyírt kanárimadarakat állítottak ki. Ez volt az a kor, amikor javában virágzott egy rejtélyes műfaj, amelyet ma már meg se értünk, mert gyarló agyvelőnk egyetlen fiókjában sem helyezhető el. E műfaj a dísz tárgy. Definíciójával adósunk marad az öreg Larousse és az ifjú Pallas-lexikon. Ma már csak halványan sejtjük, hogy a dísz tárgy hivatva volt a magyar családban is a művészetet képviselni. Tehát a való égi mását. E célból a dísz tárgyat céltalanul kellett készíteni, nehogy gyakorlati használata lekoptassa róla a nimbust. Dísz tárgyat mindenféle anyagból lehetett alkotni: hajból, havanna-gyűrűből, porcellánból és textil-anyagokból. A főszempont az volt, hogy ne aljasuljon napi életünk szolgálójává. A dísz tárgy tehát felülemelkedett a perc nyomorult aktualitásain s az emberek csak annyiban érintkeztek vele közvetlenül, hogy nagytakarítás alkalmával pamuttal, ócska kefékkel, fújtatóval, tollseprővel s más hasonló lenge szerszámmal eltávolították róla a port. Magas pódiumáról a dísz tárgy gögösen tekintett le a közönséges életet élő emberkékre...

Felejthetetlen emlékek! Hova lettek?

Mert ime, a lakásberendező művész nem épít többé architektonikus kőformákból bútort s a kanári, a hajfestmény, a rokokó porcellán-pasztornő és a lombfűrész-szülte dísznévjegy-tartó szebb hazába költözött s abba hagyta

napi életünk fölékesítését. Asztalosaink — sajátságos — nem a valónak égi mását gyarlják többé, hanem reális székeket, amelyeken — ülni lehet. A szekrények homlokzatáról lehanyatlott a korintusi oszlop. A kárpitos csüggedten tekint a mennyezetétől megfosztott nyoszolyára. Asztalok keletkeztek, amelyeket nem aranyozott oroszlánok tartanak. És a kézimunka, a házi művészkedés e klenódiuma nem fizet elő többé a bécsi divatlapokra.

Szóval, valami nagy változás történt Fiume és Alsó-Kubin közt. E nagy darab földről elsöpörték a „dísz tárgy-korszak“ művészetét. Vajda János hátborsóztató verse jutna eszünkbe, ha a világ e kiraboltatása egyáltalán hatna ránk. De, sajátságos, e nagy felfordulás nem nyilallik a szívünkbe. Kitünően érezzük magunkat. Mi több: beállunk e hadrend sorába. Mi is döngetjük a szekrények klasszikus oszlopaít. Mi is kérjük hölgyismerőseinket, hogy ne hímezzenek eredeti Waldmüllereket a párnákra. Művészek, műkedvelők egyaránt kinttek abból az 1885-ös kiállításból. Nyíltan folyik a hadjárat az iparművészeti kiállításokon. És örvendetes módon folyik az aknamunka a rossz, a hamis, a lelketlen, a tudatlan művészet ellen a fővárosi iparrajziskolában. Emberek, akik a maguk kezével dolgozzák meg a falat, fát, vasat, szövetet, üveget, agyagot, azután olyanok, akik ugyan nem a lakásberendezést, a művészi ipart választották életpályául, hanem otthonukat akarják a maguk ízlése szerint emberségessé formálni s ezt az ízlést igazán művészi nevelni — ennek a két kategóriának közös iskolája a fővárosi iparrajziskola. Bár megsokszorosodnék a vidéken is mentül szaporábban.

Évek óta figyelemmel kísérem, tanulmányozom a székesfővárosi iparrajziskolát éppen az ímént felvetett szempontból. Mert nem csekély öröm látni, hogy egy egészséges elv mint köti, növeli, érleli gyümölcseit. Az alapvető elv: az okos, céltudatos, alapos rajz. Valaki e szó hallatára a gumi és törlő fagyos

korrektségű csodáira gondolhatna, amelyek csupán a tisztasági érzéket hozzák emócióba s amelyek az igazi rajzhoz úgy aránylanak, mint egy izom-preparátum az élő emberhez. A szépirási szabályok szerint kifent gipsz-álarcok — hiven a litografált minták nyomán — valóban nem adhatnak értéket. De a rajz ezeralakú, mindent behálóz, és csaknem azt mondhatnók, hogy az emberi kéz minden tevé-vevésének irányítója. Lehet rajzolni ceruzával papiroson, de lehet mintázófával agyagon, pamuttal a szövöszéken, színes üveggel az ablakon, patrónnal a falon, pörölyvel a vason. Ami a gőzgépen a regulátor, az a rajz a művészetben és művészkedésben. Még sokkal több. Mert úgy ahogy e termékekben tanítják, emberséges nevelőeszköz is. Előbb látni, aztán nézni tanít. Rávisz minket arra, hogy megfigyeljük, elemezzük, átkutassuk azt, ami élénk kerül. Tehát a magunk talpára állít, a magunk emberségébe vetett bizalmat növeli. Ekképpen majdnem morális erejűnek mondhatnók. Az iparrajziskola nyilvános rajz- és mintázóterméiben a növendékek kicsinyenagya, amatőrje és kézművese ebben az irányban szerzi meg rajztudását, minden későbbi munkálkodásának biztos alapját. A munkaterem növendékei megmenekülnek attól a veszedelemtől, hogy merő papirosrajz révén holt sémákat sajátítsanak el. Mert mihelyst túl vannak az elemek elemein, festéket fognak ecsetjükre, hüvelykujjukkal mintázzák az agyagot, átstilizálják természeti modelljeiket mindenféle anyag jelleme szerint: fallfestésre, párna-applikációvá, edénydísszé, szőnyegmintává. Mint alakul át, mint él új meg új életet az így felfogott rajz ezeken az anyagokon, mint válik formálójukká, művészi elemükké! Akik e nyilvános munkatermekben így kóstolnak bele a rajz lelkébe, a formák gyönyörűségébe, azokat megmentett embereknek tekinthetjük: ők válnak majd a lakását szépítő, a helyes érzéssel válogató, az igazán jó holmit igazán megbecsülő publikummá. E falankszra bizton számíthat fejlődő művészetünk.

De ez csupán egy kategória. És csupán egy kis része annak a mintegy 800 növendék-

nek, akik az oroszlanutcai piros házban dolgoznak. Mert az iskolának egyéb, igen fontos célja is van, amelyet soknullás számokkal kifejezhető gazdasági érdekek súlyosbitanak. Az iskola csak részben nevel a modern művészet színvonalán álló amatőröket, dilettánsokat. A növendékek másik, túlnyomó része egyenest az életpályáját teszi itt értékesebbé. A sokféle tanfolyamon, amely itt egységes vezetés mellett folyik, szorgalmasan dolgozik a maga kiképzésén inas, munkás meg önálló iparos is.

Ha már túl van a rajz elemein, megtanulja a rajznak a saját mestersége területén való alkalmazását. Dekoratív festők, edény- és üvegfestők, üvegművesek fejlesztik rajztudásukat oly irányban, hogy a gyakorlati életben, künn a műhelyekben, jobb, értékesebb, nemesebb izlésű munkát készíthessenek. Kőrajzolók, sokszorosítók, fényképészek megint külön osztályban kapják a nekik való oktatást. Viaszt, agyagot formálnak mások. Természetesen nem elvontan, nem elméletileg folyik e tanulás, hanem műhelyszerűen. Az agyagban dolgozó például mindjárt ki is égeti munkáját a kemencében, sőt színes mázzal ékesítheti, amelyhez maga stilizálja a mintát. Egy osztály a szőnyegszövés minden fajta technikáját műveli. De nem csak csomóz. Mert a munka szomszédságában folyik a textil-tervezés tanítása is. Fémművesek, lakatosok, gépészek a szorosán vett rajzon kívül a nekik hasznos szakrajzban, a szerkezetek ismeretében, ügyes alkalmazásban kapnak oktatást. Asztalos, kőműves, kőfaragó, szobafestő, fazekas, szabó, mind nem csupán az általános rajzig jut, hanem megtanulja a forma és dísz oly alakítását, ami által munkája értéke hirtelenül megsokszorosodik, mert művészi értéke nagyobbá lesz. E sokféle tanfolyam, amelynek felsorolása kis katalógus volna, külön jelentőséggel bír azért, hogy aláfalazza e kézművesek, ez iparművészek anyagi jólétét, könnyebbé teszi megélhetésüket, nagyobb teret nyit boldogulásuknak. Akiben van gazdasági érzék, tudni fogja azt is, mit jelent ez. S mérlegelni fogja azt is, hogy az ily emberek keze által feldolgozott anyag mily rohamosan növekszik értékében. A mi szempontunkból azonban

még ki kell emelnünk, hogy a gárda, amely évről-évre kikerül ennek az iskolának falai közül, mily hathatósan járul hozzá iparunk, iparművészetünk művészi megnevesítéséhez. Mert nem sokra mennénk, ha a haladást mindössze csak az jelentené, hogy néhány kitünő művésztalented is megjelent immár Magyarországon látóhatárán, s hogy e néhány talentum jeles terveket készít. Súlyt kell helyeznünk az egész, az általános színvonal mentül kiadósabb emelésére. Az utolsó, a legszegényebb műhelyig kell e haladás áldásainak elérkeznie. Igaz, feszült munkával dolgozik e fontos feladatok teljesítésén Ágotai Lajos igazgató céltudó vezetése mellett az iparrajziskolának tanári testülete. De mi mást jelentene, ha az országban még száz ilyen intézetünk volna!

Ha még megemlítjük, hogy az intézet a fővárosi népiskolai és iparostanonciskolai tanítóknak rajzban való továbbképzéséről is gondoskodik s ezzel hathatósan előbbre viszi a fővárosi rajzoktatás ügyét, röviden vázoltuk az iparrajziskola programját és jelentőségét: az e füzetben bőven reprodukált mun-

kák felvilágosítást adnak az eddig elért eredményről is. Ha mi ezeket nagyra becsüljük, talán elfogultaknak látszunk. Azt vélhetné valaki, hogy kelleténél jobban szeretjük ezt az intézményt, mert a miénk és mert a maga nemében egyetlen. De megnyugtathatjuk magunkat. A külföld kritikus szeme is megvizsgálta és kiválóan ismerte fel. Meglehetősen rideg és közömbös nyugati fórumok is érdeklődni kezdtek iránta, s a legjobb angol szaklap, a „The Studio“, külön kölcsönkérte az iskola munkamutatóanyagait reprodukcióra. Ahol úgy értenek a kéz finom munkájához, mint Angliában, ott az ily kritikának nem közönséges a becse.

Régi gyenge iparunk, anyagaink potom értékesítése, a nyolcvanas évek izlésének ernyedtsége homályos árnyékká válik, ha ily egészségessé nevelhetjük iparunkat, kézművészségünket, dílettánsainkat. Az Iparrajziskola máris kidagadt korlátolt kereteiből. Azt mondhatjuk, hogy égetően sürgős a megnagyobbitása. Még sürgősebb példájának országos követése.

A MŰHELY KIÁLLÍTÁSA.

... Járom a Műhelynek kigyótéri helyiségében megnyitott második kiállítását, s elgondolkozom azon, hogy mennyire fejlődött tökeerőre, vezetés szempontjából ez a fiatal egyesülés. Élvezem a Tátray Lajos installációját, érzem a Czako Elemér szervező, energikus kezének erejét.

A művészeti élet minden megnyilvánulását felölelő kiállítás mégsem elégít ki. A művészek egyrésze mintha fáradtabb, szintelenebb volna, mintha megakadt volna a fejlődés. Multban tett ígéretek be nem váltódtak, s elfoglalt pozíciókról visszavonulás, hátrálás történt... Hogy miért? arra is rátérek.

Ez a legjobb esetben stagnálásnak mondható állapot már az előcsarnokban észlelhető... Nem értem a zsűrit. Én például Fűrlinger

Rezsőt határozottan visszautasítottam volna, mert hiányzik belőle a minőség.

Erősebb mérték alkalmazható a cserepek befogadásánál is, amelyeknél nem ártana olyan művésznek a keze, akiben van valami invenció. Ha nem volna Wesselynek néhány, művészeti szempontból érdekes, kivételben azonban másodrendű ékszere, Tarjának egy csomó kitünő technikával készült dolga, ha nem látnék néhány színben nagyon finom Zsolnay-vázát, akkor az első helyiség színvonala menthetetlen volna... Így ezek tartják...

Következik Toroczkai-Vigand Edének az ebédloje. Beállították a kirakatba, amelynek sivar nagy ablakán mintha kiesnék az egész szoba. Teledobálták mindenféle szőnyeggel, párnával. Máramarosszigeti átlagmunkák borítják a benne lévő árúpolcot. A sarokban meg

egy fehér Meidinger-kályha éktelenkedik, amelynek kurta vascsövénél csak a volt Uránia itt felejtett ócska csillára éktelenebb. A berendezés nem kész. A székek kárpitozása helyén ürességek tátonganak, s a bántóan magas mennyezet rendkívül „használ“ a bemutatató „előnyösségének“ . . . Ez a rendezés rovására esik . . . Maga Vigand a régi, a kereső ember, aki ha hibásan víztartóval köti is össze az óráját, ad egy művészetben finom tálalót cserébe. Ezen a kiállításon természetes, hogy az interiór művészi hatásáról beszélni se lehet épen a helyosztása miatt. Nem tehetek róla, de gondolkodóba kell esnem afelett, hogy érdemes-e vendégművésznék lenni egyáltalán. S nem volna-e jobb, ha olyan iparos készítette volna ezeket a bútorokat, aki átérzi a munkája finomságát, például: Mocsay?

A második terem a gödöllőieké. Itt engem, aki a Körösfői Aladár művészetbeli nagyságát és a mostani kiállításon szereplő alkotásait már régen ismerem, és nem mától fogva tudom, hogy Nagy Sándornak mi a művészetbeli rangja, egy ember lep meg különösen. Ez Zichy István gróf, nem a pikturái, de a dekoratív munkássága révén. Sidló Ferencnek a relievói, az Undi Karla tervei, vázlatai is örvendetes meglepetések. Annál kevésbé az a Juhász Árpád rajza, amellyel a zavarossága, a nivótlansága miatt sehogyse tudok megbarátkozni.

Akkor, amidőn az egész gödöllői művészgárda kivonul és a tudását mutatja be, a gyengébbek bizvást otthon hagyhatók lennének . . . Ebben a teremben vannak apró bronzok is. A szobrok nagyobb része ismerős az Iparművészeti Társulat kiállításaiából. Kiválik közülök a Damkó József medítáló szerzetese, amelynek van finomsága, hangulata, amely tényleg intim szobadisz. A falak mentén húzódik végig az Éremkedvelők Egyesületének plakettkiállítása. Van köztük néhány amatőr-példány, ezek a legkülömbek. Ám mert nálunk a művészetben a vademberek fitogtatási vágya még mindig dominál, számozva vannak, és nem eladók. A hitványabbját megveheti az, aki akarja.

Harmadiknak Lakatos Artúr következik. Fogadósobájában minden erejét és gyengesé-

gét megmutatja. És akárhogy vizsgálgom, kénytelen vagyok beismerni a művész mivoltát. Nagyon erős a színérzéke, interióralkotási képesség is van benne, mindennel megpróbálkozik. Feltétlenül érdeme, hogy az igazságügyminisztérium felügyelete alatt álló kassai iparúzó telepek munkásságában magasabb szempontok érvényesülnek. A bútoraival azonban nem szerencsés. A konstrukciójuk igen gyenge, a lombfűrésztechnikától megszabadulni nem képes, elég ha e téren az asztalaira utalok. És még van valami, ami bántólag hat reám. Ez az elmúlt korok stílusában lévő hibás elemek átvétele, amelyeket túlozva ad vissza. Aki az ülőbútorokat, különösen a székek ülőkéje és támlája között lévő aránytalanságot megfigyeli, igazat kell hogy adjon nekem . . . A bőrmunkái, textiltervei annál jobbak. Itt a technika ismerése elsőrangú dekoratív talentummal párosul.

Fehérkuthy és Dósa a kiállítás keretén belől négy szoba berendezésével szerepelnek. Ezek közül az ebédlő legjobban sikerült. Színből ugyan kissé komor, de a tektonika tökéletes, a térnek kihasználása megfelelő. Ugyanezeket az előnyöket találom az uri szobánál is, ahol a bőr színe az artisztikumával lep meg. Megoldatlannak látom azonban a félig kárpitozott karosszékek kérdését, amely vérszegénnyé teszi a megjelenésüket. Az olcsó szobák megoldása pedig csupán a használhatóság szempontjából elégít ki . . . Úgy látszik, hogy itt is bajja vált régen együttműködő iparostársak távolmaradása.

Vas Béla a kiállításon két szobával állja a versenyt. Az egyik egy ebédlő, ahol erő van. Összhatásban egyike a legszerencsésebbeknek. Apró raffineriák is emelik, mint ahogy tényleg a legkedvezőbb az elhelyezése. A sárga, kék és szürke színek uralkodnak benne, azonkívül elsőrangú a tömegbeli hatása. A dekoratív elemeknél — a nagy szekrény emberfejeinél — a magyarság felé törekvő ornamentikában renesszánsz és modern német elemek is visszakísértének, s a kárpitozás ragasztással dolgozik, — mindegy, ez a szoba jó, s aki nézi, annak gyönyörűsége telik benne, még akkor is, ha a Blaskovits Irén bőrből készült virág-

GOBELIN, RIPPL RÓNAI JÓZSEF TERVE UTÁN
KÉSZÜLT A SZ. FŐVÁROSI IPARRAJZISKOLA
SZÖVŐIPARI MŰHELYÉBEN.

cserepét is észre veszi. A hálószobában már az anyag, a bútorbeli tudás az, amely előtérbe nyomul, és egy kérdés, annak a kérdése, miért nincs ennek a két interiőrnek felfogásban valami csekély kis közössége? Olyan valami, ami az előbb említett két művésznél rögtön a szemünkbe ötlük.

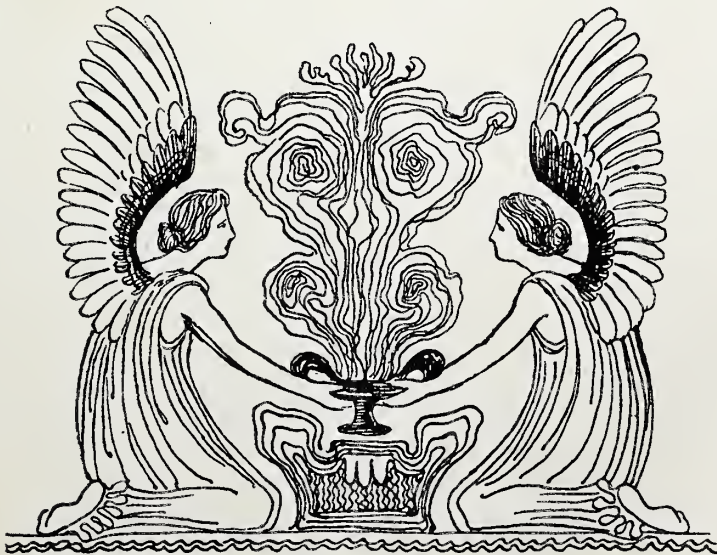
Nem lehet az a feladatomban, hogy a műhely minden szereplőjével külön-külön foglalkozhassam. Éppen ezért a mindig elsőrangúak közül Dékány Árpád professzort említem meg, aki a maga mezején silányabb konkurrenciá dacára is korlátlan úr. Annyira úr, hogy felesleges róla tovább beszélni. Szinben nagyon meleg batikokat láttam Rauscher Lujzától, Nádler Róbert pedig tanítványainak bőrmunkáival tölt meg egy fülkét.

Akarattal hagytam usolsónak a Weszely Vilmos művészi játékaikat, Majoros Károlynak az üvegmunkáit, a melyeket Muhits, Nagy Sándor és a saját tervei után készített. Weszely apróságai annyira átgondolt, ötletes, magyar holmik, hogy nemcsak azok vették észre, akiknek ez kötelességük, de a publikum is, amely szétrakodta őket. Majoros Károly

pedig megmutatja, hogy az ipar hogy nemesedik pompázó művészetté tudás, szeretet és rátermettséggel . . . Ime, valami kis izelítő a középkor művészi tisztességéből.

. . . Ha az Imregh fémmunkáit, a Belmonte Leó gobelin ügyességét említem meg, azt hiszem, nagyjában végeztem volna a dekoratív művészettel.

A kiállításnak segítségére jöttek piktorok is. Gulácsy, mint mindig, most is tele van hangulattal, melódiával, sok, nagyon sok színbeli finomsággal . . . A többiekről, akik szintén jók és erősek, nem beszélek . . . Megrémít azonban a segítségnek az a módja, amelyben Márffy meg Czigány részesítették Dósa Lukácsot. Ember legyen aki kiheveri. Mert én legalább ennyi nagyképűséget, lehetetlenséget nem láttam együtt soha . . . Amikor a festékesláda színei egymásba folynak csendesen . . . Eszembe jutnak a nagyok, az idegenek, a modernek . . . És ahogy gondolkodom, nézve hazánk emez ifjú óriásainak ténykedését, elfog a mentől gyorsabban való menekvés vágya . . . Ha ez művészet, akkor túri bögre legyen a fejem. De nem az. MARGITAY.

NÁDLER RÓBERT RAJZA.

A KERAMIKA ÉS ÜVEG MŰVÉSZELETÉHEZ.

IRTA: CSIZIK GYULA.

IPARÁGAKNÁL, amilyenek a keramika és az üveg, úgy a gyáriparnak, mint a kis- vagy kéziparnak a művészettel szemben táplált igényeit nem mindig könnyű megállapítani. Eme igényeknek mértéke kétségtelenül nem egyenlő egyiknél és másiknál; sőt nem is mindig marad ugyanaz. Szemünk előtt mennek végbe a gyári iparnak hódításai az iparnak a művészettel határos és közös területén. A határ- mesgye egyre változik; változtatja azt a művészi kézipar, de amannak egyre nagyobbodó területéből visszahódítani emez már szinte semmit sem tud.

Tudja mindenki, hogy a keramika és üvegipar nem egészen művészi jellegű; vagyis hogy nem minden művészi ipar, ami keramika vagy üveg. De világos az is, hogy e kettő mindegyikének (és másoknak is, mint például a vasművesség, textilipar, faipar stb.) művészi és nem művészi része nem ugyanegy elv vagy mérték szerint állapítható meg. Az egyiknek a nem művészi része — mondjuk a technikai — a nagyobb, a fontosabb; a másiknak művészi téren kínálkozik az erő- kifejtésre több és figyelemreméltebb alkalma. És látszólag kétfelé választható egymástól ez a két csoport mindegyik iparágnál. De nyomatékkal legyen mondva, hogy ez a kettéválasztás lényegében nem sokatmondó és semmit sem használ. Mert van egy kapocs, amely a kettőt mégis mindig összetartja; még pedig olyasvalami, aminek révén a technikai is művészivé lesz és ami nélkül a művészet el sem lehet. Ez pedig nem más, mint az anyag igaz volta, valóság, kapcsolatban a helyes megmunkálással. Az anyagnak megfelelő, tehát minden anyagi feltételnek és a célnak is megfelelő megmunkálása még a mindennapi értelmezés, a közfelfogás szerint a művészet körébe nem tartozó készítményt vagy alkotást is a művészet körébe emelheti. Nyilvánvaló lesz ezáltal a hozzá nem értők előtt is, hogy művészi voltát az üveg- és kerámiai tárgynak nemcsak a díszítés, az

ornament vagy egyéb alárendelt részlet teszi, hanem elsősorban az imént említett anyagi alakítás; ez az első, a fő; a művészi megmunkálásnak másik része: a díszítő, csakis másodrendű dolog; tehát az elsőnek alárendeltje. Nem szabad a formát a díszítéstől függővé tenni, aszerint alakítani akarni; fordítva: a díszítő elemnek kell alkalmazkodni a formához, az alakításhoz. Igazítsuk mindjárt helyre azt a tévedést, amely szerint művészi csak a díszített dolog lehet. Korántsem. Éppen a legújabb idők keramikai és üvegipari produkciójában akadunk ilyen külön nem díszített, mégis kiválóan művészi termékekre. Keramikai téren ott vannak a francia Delaherche, a Dammouse, a Bigot-féle, aztán a japáni, művészi technikával készült magastűző köedény-félék, amelyeket csakis művészi voltak miatt mások is több-kevesebb sikerrel utánoztak. Mindezekben alkalmazott külön dekoráció egyáltalában nincs is; ami az edényeken művészi hatású, az a forma, az anyagi technika kezelése és ennek eredményeként elért oly szinhatások, amelyek eddig jóformán ismeretlenek voltak. Kétségtelenül új fölfogásról tanuskodik a technikai — itt vegyi — folyamatnak ilyen közvetlenül a művészet céljaira való felhasználása; a franciák azért joggal beszélnek az „art du feu“ keramikai csoportjáról. És ott van továbbá a lüszter mint díszítő elem, a Zsolnay-féle eoizin.

Ami pedig az üveget illeti, nem jellemző-e, hogy napjainkban, művészi törekvéseink hatása alatt éppen a használati üvegtárgyak színvonalára emelkedett? az az üvegnemű, amelyről most az a fölfogásunk, hogy műipari tekintetben ez a fontosabb és nem a díszes, a luxus-üveg. Fokmérője az üveg művészetének is többé nem a dísz szolgáló és nem használható, hanem a használati üvegnemű, akár díszített akár nem. Mert a használati üvegnemű az ő dísztelenségével százszor annyi művészetet rejthet magában a bármily gazdagon díszített luxusüvegnél — ha t. i. művészi.

Nem a dísz határoz, hanem az egésznek művészi megoldása. Ami pedig különösen a díszet illeti, ma oda jutottunk, hogy inkább kevesebb, de az alakhoz jól alkalmazkodó ornamentet kívánunk; ennek a kevesebbnek jó hatását becsüljük legtöbbször. Úgy látszik, mintha izlésünk változnék, finomodnék vagy érzékenyebb kezdene lenni. Nem kutatjuk most, hogy ennek a jelenségnek mik az okai; egyik legfontosabb oka kétségkívül minden egyébtől függetlenül: az anyag művészi alakítására irányuló törekvés hatásában keresendő. A termelés virtualitásának java részét leginkább ez veszi igénybe, s mellette a többinek szerepe alábbszáll; aminek aztán az a következménye, hogy figyelmünk is erre fordulván, ítéletünk is ebben a tekintetben lesz követelőbb és finomodik. — A díszítésnek túlhalmozását ma az üvegnek és a kerámiának csakis olcsó „dísz tárgyain“ találjuk még, visszamaradás csak itt van, minden egyéb javult. Ezeknek az egyenlőtlenségeknek oka pedig a gyárípar. A tárgynak azért, hogy a vásáron kelendőséggel bírjon, minél olcsóbb módon való sokszorosítása rossz és káros visszahatással van a művészi iparra. Hiszen igen természetes, hogy a gazdasági érdekeket a művésziakkal nem mindig lehet összeegyeztetni, mert úgy amint például az anyag művészi alakítása gazdaságilag véve nehézség, tehát egyszersmind hátrány is, úgy viszont a gazdaságilag előnyöket nyújtó gyárípar — mint mondtuk — a művészet szempontjából tekintve, annak érdekeit befolyásolja hátrányosan. De ebben a tekintetben, vagyis ezért nemcsak a gyárípar, hanem a kereskedelem is felelős. A gyár azt készíti, aminek kelendősege van; így tehát a kereskedő irányításainak enged, ez pedig nem a művészetet nézi, hanem a keresetet. Hogy ily viszonyok között a kerámika és üveg művészi jelentősége szenved, az világos.

Kivételesen itt természetesen egyrészt a kézművesiparos és az ily ipari tárgyaknak művészi előállításával foglalkozó művészegyén, akik művészi ipari tárgyaik készítésével nem a tömegprodukción szolgálnak és másrészt oly színvonalú művészeti ipartelepek

mint a mi Zsolnayné, a kopenhágai kir. porcellángyár vagy a rórstandi porcellánmanufaktúra, továbbá az amerikai Tiffany cég, a francia E. Gallé, az olasz Salviati és a már említett keramisták, stb. Itt az olcsó tömegprodukción ki van zárva; de az is, ami nagyobb mennyiségben készül, megtartja művészi jellegét. A baj kútforrása tehát a vásárra, a piacra szánt olcsó portékának gyártásában, illetőleg minőségében van.

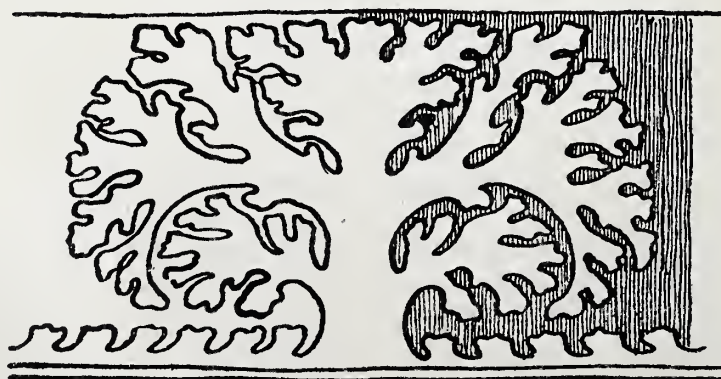
Ezt tudva, a bajon látszólag könnyen azzal lehetne segíteni, hogy a műipari iparüzemeket kézművességgé változtatnók. És erre gyakran tényleg van is hajlandóság. Hogy azonban ez mily ferde felfogásra vall, azt itt fejtegetni nem kell. Ami kézműipar, az nem lehet gyárípar, és amit a kézművesiparos művészi alkot, azt a gyárípar alkotni nem képes. A gyárípar legfeljebb amannak sokszorosítását vállalhatja el, feltéve, hogy a tárgy erre alkalmas és hogy vele gyárílag úgy lehet elbánni, hogy anyagi és művészi jellege ezáltal csorbát ne szenvedjen. Csakhogy a bökkenő éppen itt van. Míhelyt ez a két iparüzem egymással versenyre kel, mindegyik elhibázza a dolgot. Versenyezni nekik egyáltalában nem kell és nem is szabad. Bármily kifogástalanul készíti el a gyárípar például a vörösréz kézi domborítását, sőt az egyes kalapácsütéseket a sokszorosítás bármiféle módján és akármennyire igyekszik másolni, vagy a keramikai gyár a kézi festést a mosdótálon, korsón vagy az evőedénykészleteken és végre az üvegyár mondjuk a zománccfestést az üveg-edényen — művészi tekintetben egyik sem fogja elérni azt, amit voltaképpen akar, t. i. a művészi iparos kezemunkájának nyomait, vonásait, hanem ennek tökéletlen másolatát, utánzatát, pótlását nyújtja, ami művészileg ki nem elégíti. A gyárípari olcsó keramikai produktum tehát dekorációjának legbecsesőbbjét, a művész kezeirását kénytelen nélkülözni; az üvegproduktum pedig éppen azért mivel pl. az említett zománccfestésnek e módján megfelelő gépi eljárás nincsen, kézi festést vagyis dekorációt ad ugyan, csakhogy tömegprodukción s egyszersmind olcsóságra törekedvén, olyat nyújt, ami minden inkább mint művészi.

Az következík ebből, hogy a művészi iparnak és a gyári iparnak megvannak a saját különös útjai és eszközei, amelyekről eltérni nekik nem szabad. Kinek-kinek a magáé; másra ne törekedjék. A művészi ipar gyári üzemének azért megvan vagy lehet sajátos művészete; és ha nincsen meg, arra szert kell tennie. De vegye figyelembe, hogy művészileg egészen mást kell produkálnia mint a kézművesnek, az egyes műiparosnak; s megint hiba lenne utóbbtól, ha az előbbi munkájának művészetét igyekeznék gyakorolni. A nagyipar céljai és ennek megfelelően eszközei is — újra mondjuk — tehát egészen mások. Feladatának teljesítése is tehát más úton, más erők igénybevételével fog végbemenni. Neki mindenekelőtt külön erre a célra begyakorolt tervező vagy rajzoló művészekre van szüksége; ezek nélkül törekvései manapság eredménytelenek maradnak; s ez áll úgy a kerámia valamint az üvegyipar művészi részére nézve. A gyáripar nagy mennyiségben és a kereskedelem céljaira dolgozik; neki tehát úgynevezett mustrákra van szüksége. És a verseny eszméje hozza magával, hogy mindegyik gyár eredeti, önálló, saját mustrákkal óhajt rendelkezni. De ezeket a mustrákat, amelyeknek azonban mindig a gyár, a telep — mondhatni — egyéni vonásaival kellene bírni, csak önállóan gondolkozó és képes oly mű-

vészek tudják előteremteni, akik a műipari iparnak céljaival és a szükséglettel tisztában vannak és akik a művészetet a mindennapi élet szükségleti — akár kerámikai, akár üveg — tárgyaival összeegyeztetve, egyiket a másikkal érvényre juttatva dolgoznak és alkotnak.

Művészi ipart a gyáripar csak ily feltételek mellett üzhet, mert máskülönben csak vásári portékát produkál, ami a művészi ipar névre nem érdemes. A sikernek ez az egyedüli és kizárólagos módja és útja. A minták kiválogatásának, a belőlük elcsent részletek összealkalmazásának, variálásának és változtatásának művészileg sem értelme, sem értéke vagy haszna nincsen. Hogy a munkának ez a módja mit eredményez, az minden nagyobb kiállításon látható. Ha más nem, ez biztosan hátramaradást okoz.

Elmondottuk ezeket e néhány sorban. Magyar művészi iparunknak, amely a külföldi művészi ipar mellett, vagy vele szemben önállóság tekintetében gyöngelábon áll, ezeket mindig szem előtt kellene tartani. Erősödése csak önállósága révén fog jelentkezni; és különösen az üveg és a kerámia terén; mert alig van művészi iparág, amely anyagiságának annyira alá lenne rendelve, attól oly függésben volna, mint a kerámia és az üveg, amely művészi két iparágunk hazánkban jövője lehet.

NÁDLER RÓBERT RAJZA.

328.

328. NYILV. RAJZTANFOLYAM.
TANÁR CSIZIK GYULA.

VIRÁGTANULMÁNYOK.
ÉTUDES DE FLEURS.

329.

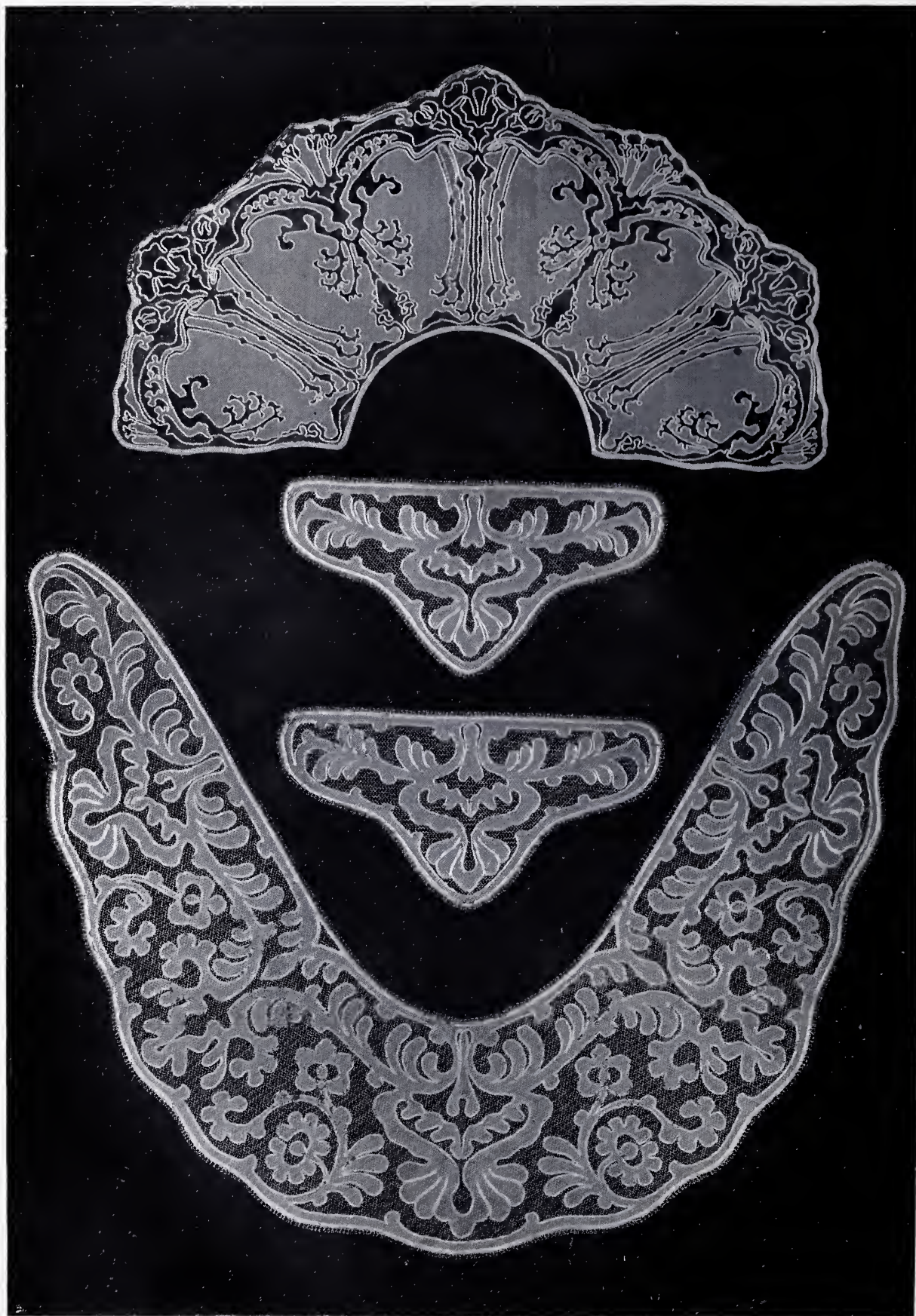

329. ÜVEGFESTŐK RAJZOSZTÁLYA.
TANÁR KÖLBER DEZSŐ.

PILLANGÓTANULMÁNYOK.
ÉTUDES DE PAPILLONS POUR VITRAUX.

SZÉKESFŐVÁROSI IPARRAJZISKOLA.

330.

330. NŐI MUNKATEREM.
TANÁR ÖZV. MIRKOVSKY GÉZÁNÉ.

GAZE-LEGYZŐ GÉPVARRÁSOS DÍSZÍTÉSSEL.
GALLÉR ÉS KÉZELŐK, APPLIKÁCIÓ.
DENTELLES EN GAZE POUR ÉVENTAILS.

SZÉKESFŐVÁROSI IPARRAJZISKOLA.

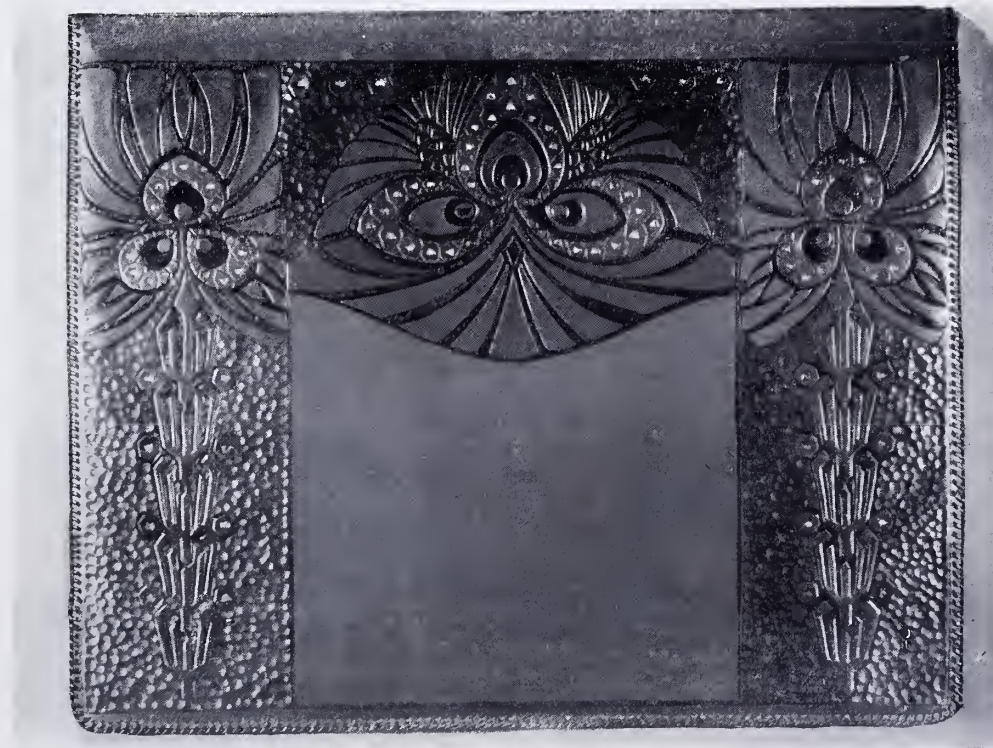
331.

331. SZOVÓIPARI TANMŰHELY.
CSOMÓZOTT SZÓNYEG.
TERVEZTE LAKATOS ARTUR TANÁR.

PROJET D'UN PETIT TAPIS.

332.

332. NŐI MUNKATEREM.
TANÁR VÉRTES REZSÓ.

BÓRMAPPÁ VÉSETT ÉS
KOPOGTATOTT DÍSZÍTÉSSEL.
TRAVAIL EN CUIR.

SZÉKESFŐVÁROSI IPARAJZISKOLA.

333. SZÖVŐIPARI TANMŰHELY.
GOBELIN ELLENZŐ.
TERVEZTE MAYER ANTAL TANÁR.

PARAVENT DÉCORÉ
D'UN GOBELIN.

SZÉKESFŐVÁROSI IPARRAJZISKOLA.

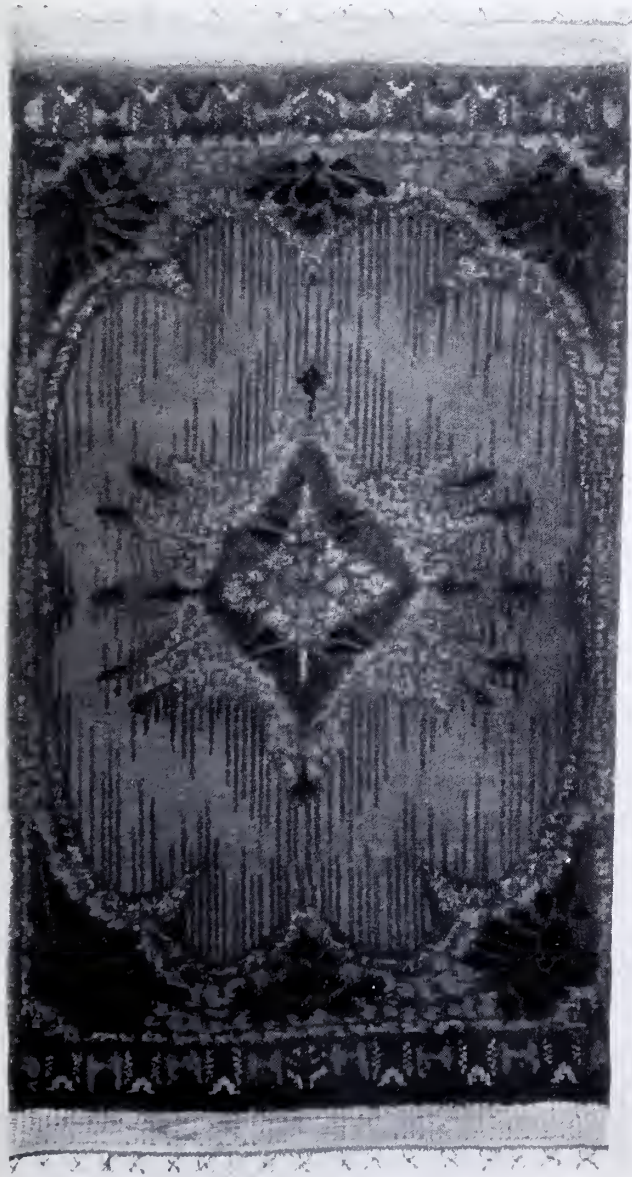
FAYENC DISZEDENYEK

334.

334. AGYAGIPAROSOK
TANFOLYAMA,
TANÁR
VÉRTES REZSÓ.

MAJOLIKA EDÉNYEK
TERVEI.
ÉTUDES DE POTERIES
EN FAIENCE.

336.

TERVEZTE LAKATOS ARTUR.

335., 336. SZÖVŐIPARI TANFOLYAM.
CSOMÓZOTT SZŐNYEGEK.
PROJETS POUR TAPIS.

TERVEZTE MAYER ANTAL.

SZÉKESFŐVÁROSI IPARAJZISKOLA.

337.

337. ÜVEGFESTŐK
RAJZOSZTÁLYA.
TANÁR
KÖLBER DEZSŐ.

LÁTKÉP
A MARGIT-HÍDRÓL
ÜVEGMOZAIK.

338.

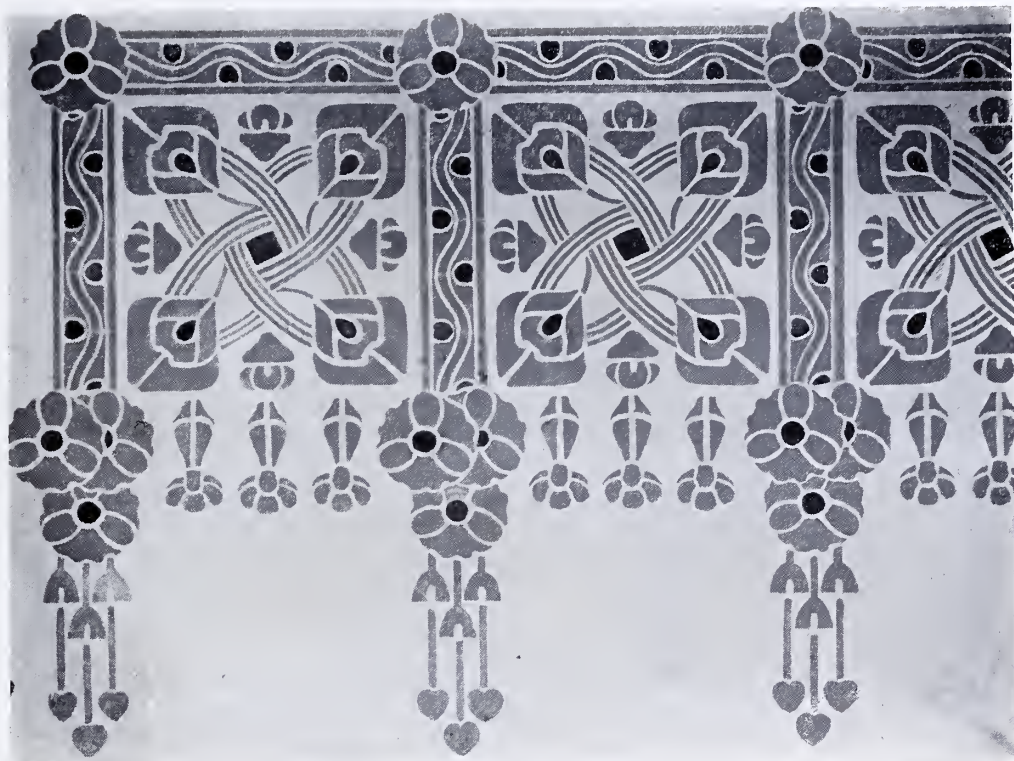
338. SZÉLMALOM. ÜVEGMOZAIK.

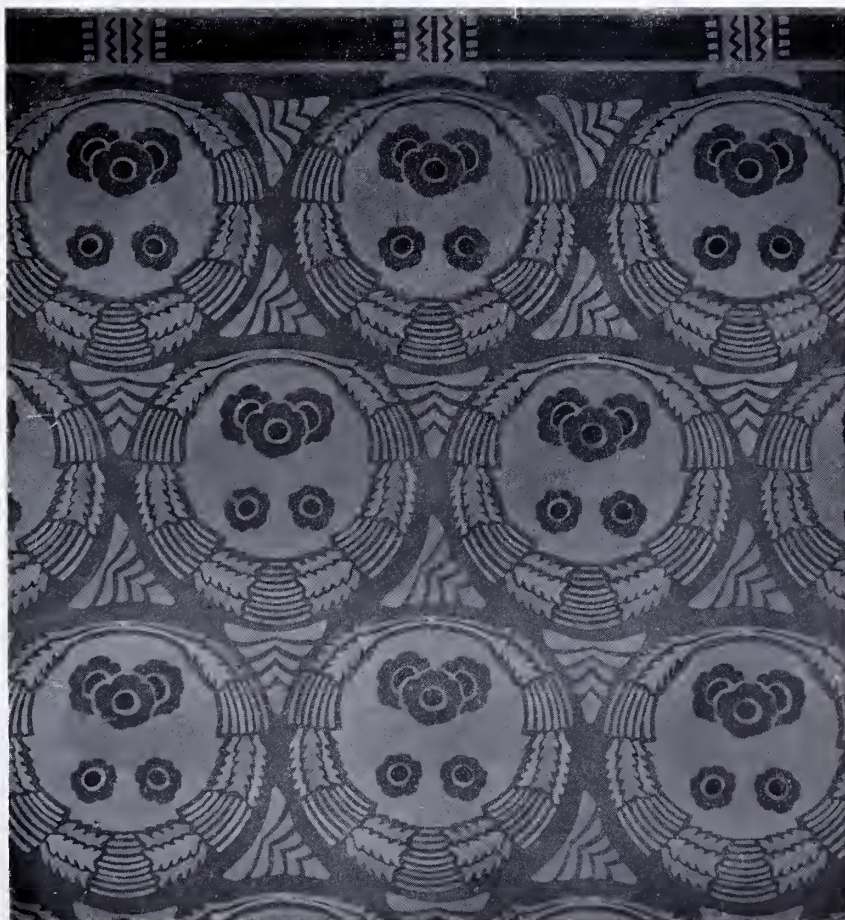
ÉTUDES POUR VITRAUX.

SZÉKESFŐVÁROSI IPARRAJZISKOLA.

339.

340.

339-340. SZOBA-
FESTŐK TÉLI
TANFOLYAMA.
TANÁR
NAGY LÁZÁR.

SABLONOZOTT
FRIZ ÉS FALI-
MINTA.
ÉTUDES DE
PEINTURE
DÉCORATIVE.

SZÉKESFŐVÁROSI IPARRAJZISKOLA.

341.

342.

341., 342. ASZTALOSOK
RAJZOSZTÁLYA.
TANÁR
MENYHÉRT MIKLÓS.

POHÁRSZÉK ÉS
KÖNYVSZEKRÉNY.
PROJETS POUR UN
DRESSOIR ET POUR
UNE BIBLIOTHÈQUE.

BUDAPEST MINT VIRÁGVÁROS. Lapunk októberi számában már jelentettük, hogy az Országos Magyar Iparművészeti Társulat választmánya Gelléri Mór indítványára elhatározta, hogy Budapest házainak és utcáinak virággal való díszítése érdekében a többi érdekelt szakegyesületekkel karöltve mozgalmat indít. A társulat az akció vezetésére bizottságot alakított, amely Bartók József miniszteri tanácsos elnöklésével december hó 18-án tartotta első ülését. Ezen jelen voltak: Angyal Dezső kir. tanácsos, a kertészeti tanintézet igazgatója, az Országos Magyar Kertészeti Egyesület részéről: Petz Ármán, Pásztory Miklós, Ráde Károly és Hein János, a Magyar Mérnök- és Építész-Egyesület részéről: Rerrich Béla, a Magyar Építőművészek Szövetsége részéről: Hüttl Dezső és Almási Balogh Loránd, az Iparművészeti Társulat részéről: Gelléri Mór kir. tanácsos, választmányi tag, továbbá Györgyi Kálmán igazgató és Szécsén Ferenc titkár. Bartók elnök ismertette az indítványt és konstátálta, hogy a Kertészeti Egyesület már évek óta munkálkodik ebben az irányban a rendelkezésére álló eszközökkel. A mostani mozgalomnak az a célja, hogy az illetékes faktorok közös akciójával az ügynek elhatározó lökést adjanak és a propagandát szélesebb mederben folytassák. Ezért kérték fel az érdekelt szakegyesületeket is a közreműködésre. Az elnök javaslatára a bizottság elhatározta, hogy a mozgalomnak a fővárost és a földművelésügyi minisztériumot is megnyerni kívánja. Ezért felkéri Bárczy polgármestert és Isemann kertészeti igazgatót, hogy a bizottság munkájában részt vegyenek. A földművelésügyi miniszterhez pedig felterjesztést intéz, hogy magát a bizottságban képviseltesse és az akciót támogassa. Nagyon fontosnak tartja a bizottság az ügynek a sajtó útján való propagálását s ezért a fővárosi újságíró egyesületeket is csatlakozásra kéri fel. Beható tárgyalások után a bizottság abban állapodott meg, hogy állandósítja magát és legközelebb előadót választ, aki a határozatok végrehajtásáról gondoskodik. Az akció irányára és eszközeire nézve a bizottság egyelőre kimondta, hogy mindenekelőtt az állam és a főváros tulajdonát képező középületek, továbbá az előkelő közintézetek házainak virággal való díszítését óhajtja elérni, hogy ezzel a közönségnek jó példát mutasson és vele az ügyet megkedveltesse. A bizottság az illetékes körökkel való közvetlen érintkezés útján óhajtja ezt a szándékát megvaló-

sítani. A propaganda egyik leghatásosabb eszköze gyanánt pedig népszerű modorban megírt ismertető füzetet ad ki, amelyet a lehető legszélesebb körben akar terjeszteni. Ez a füzet tájékoztatná a közönséget a díszítésre használható növények természetéről, helyes kezeléséről és a művészi díszítés módjairól. Ezenkívül a bizottság megkeresi a főváros hatóságait, hogy pályázatok útján — amint az a külföld nagyobb városaiban szokásos — buzdítsa a közönséget a virágdíszítésre, megjutalmazva a szép és olcsó díszítéseket. Az Iparművészeti Társulat pedig a saját hatáskörében írjon ki pályázatot művészi virágtartórácsok és ládák terveire, míg a kertészeti egyesület szintén a maga körében a kertészek és virágtermelők közt rendezzen versenyeket. A bizottság legközelebbi ülését január hó elején tartja, amikor az akció további folytatását fogja megbeszélni.

Hogy mily rokonszenvvel fogadják sokfelé a virágkultusz felkarolására irányuló mozgalmat, annak bizonyosága az, hogy máris számosan levélben üdvözölték Gelléri Mórt, mint a mozgalom megindítóját. Egyik-másik levél megszívlelni való újabb eszméket vet föl, amelyek megvalósítása mindenesetre előbbre vinné Budapestnek virágkultuszát. Az üdvözlő levelek egyikéből, melyet az Abbáziában üdülő Zilzer Antal festőművész neje írt Gellérinek, közöljük a következő érdekes részt:

„Engedje meg, mélyen tisztelt tanácsos úr, hogy e gyönyörű eszméhez, mely gyermekkorom óta vágyaim netovábbja volt — mindenhol és mindenütt virágot láthatni — s melynek megvalósítását a cseh fürdőekben láttam, hol ablak, erkély nincs virág nélkül, egy szerény gondolatjal járuljak.

A gyermek legrajongóbb ösztönszerű kedvelője a virágoknak. Az ő ártatlan viruló lelkében is rügyezik, fakadozik minden szép érzés, a nagy Ismeretlen — az élet felé. S úgy mint ez később a legszebb virágait a léleknek letarolja, úgy a gyermek is öntudatlan barbarizmussal a virágot, hogy tulajdonába vehesse, gyönyörködhessek benne, vagy másoknak kedveskedjék vele, letöri, leszakítja, ahol csak szerét ejtheti.

Fejlesszük ez ösztönszerű szeretetet öntudatossá! Erre a legjobb talaj az iskola. A főváros által fenntartott iskolák ablakaiból ne hiányozzék a virág soha.

Ha a tanító a fakadó, nyíló virágra figyelmezteti, szemléltetve oktatja a gyermeket s ez minden új levélkének, bimbónak megtanul örülni, sohasem fogja többé erőszakosan a virág életét megrövidíteni, mert önmagát is gyönyörűségtől fosztaná meg.

Ebben a zsenge korban kellene a gyermeket a virágok kegyeletes szeretetére tanítani, ezek ápolására oktatni. Virágokat, növényeket, melyek nem kényesek, ellentállók, kellene a gyermekek közt szétosztani, gondjaikra, szeretetükre bízni. A virágok bizonyos időközökben az iskolába hozandók s a tanító vagy esetleg egy szakértő kertész — a legszebben fejlődő virág, növény kis gondozóját egy kényesebb, nagyobb körülményekintést igénylő virággal megajándékozza s ezzel fáradozását megjutalmazza s féltő szeretetét az iránt fokozza.

A nagykereskedők, műkertészek szívesen áldoznának e célra, felajánlván a növényeket, ez a legjobb tőke-

NÁDLER RÓBERT RAJZA.

befektetés, maguknak nevelnek vevőt ezzel, mert ezekből fejlődnek az igazi virágkedvelő közönség, akik lelkiismeretből, gyönyörűségéből díszítenék lakásaikat virágokkal.

5—10 év múlva nem volna Budapesten ablak virág nélkül, a gyermekek vinnék bele a családba azok ápolását, kedvelését, sok szép derűs órát szerezve maguknak és családjuknak.

Továbbá felolvasások keretében, vagy műkedvelőknek kurzusokban s a nagy kertészetekben, fűvészkertekben, üvegházakban kellene a virágkedvelőknek szemléltető oktatást nyújtani.

Ne vegye rossz néven mélyen tisztelt tanácsos úr, hogy becses idejét ily módon bátorkodtam megrovidíteni, de miután a mozgalom a nagyközönségnek szól, mint

egy cseppje e nagy tengernek óhajtottam a gyönyörű ezimének, szerény ajánlatommal szolgálni.”

E helyen még följegyezzük azon örömdetes tényt, hogy a székesfőváros illetékes körei máris komolyan foglalkoznak a Társulat által megindított akció támogatásának kérdésével. A lapok egybehangzó híradása szerint ugyanis a fővárost mérnöki hivatal s a kertészeti igazgatóság javasolták a tanácsnak, hogy a főváros kétezer korona díjat tűzön ki a legszebben díszített ablakok, erkélyek tulajdonosának a jutalmazására. A kétezer koronából műtárgyakat vásárolnak s e műtárgyakkal jutalmazzák azokat, kik ablakaikat a legszebben díszítették virágokkal.

A fővárosnak eme áldozatkészsége folytán méltán

remélhetjük, hogy a budapesti házak tulajdonosai egymással nemes versenyre fognak kelni.

MATLEKOVITS SÁNDOR ÜNNEPLÉSE. Az Országos Iparegyesület december hó 6-án ünnepelte érdemes elnökét negyvenéves tagságának évfordulója alkalmából. Az ünnepségből kivette részét közgazdasági életünk minden számottevő tényezője s így az Országos Magyar Iparművészeti Társulat is, mely Alpár Ignác elnökkel és Györgyi Kálmán igazgatóval képviseltette magát az ünnepélyen. Nem a mi hivatásunk, hogy Matlekovits Sándor áldásos munkásságát részletesen ismertessük. Ismeri őt és hervadhatlan érdemelt az egész ország; tudja mindenki, aki nemzet-

gazdasági kérdésekkel foglalkozik, hogy mit köszönünk fáradhatatlan és eredményes munkásságának. Az Orsz. M. Iparművészeti Társulat választmányának tíz év óta tagja s mint ilyen sok fontos kérdésben közreműködött a Társulat irányításában. Szívvel kívánjuk, hogy eredményes és hasznos tevékenységével még sokáig előmozdíthassa a magyar ipar és kereskedelemnek érdekelt.

TELCS EDE jeles művészünk a Képzőművészeti Társulat idei téli nemzetközi műkiállításán két kitüntetésben részesült. Neki ítelték a lipótvárosi kaszinó 1000 koronás díját s a vallás- és közoktatásiügyi miniszter az állami nagy aranyérmes szintén neki adományozta. Telcs

méltán megérdemelt kitüntetése általános meglepetést keltett azokban a körökben, amelyek csöndes, de odaadó munkásságát és művészi tudását ismerik és becsülik.

ALPÁR IGNÁC, az Orsz. M. Iparművészeti Társulat alelnöke újabban ismét fényes sikert ért el. A Pesti Hazai I. Takarékpénztár Egyesület a Váci- és Deák-utca sarkán építendő palotájának terveire szűkebb pályázatot hirdetett, amelyen nyolc magyar és két külföldi — Ohmann (Bécs) és Möhring (Berlin) — építőművész vett részt. E pályázatot ottágú nemzetközi bíráló-bizottság döntötte el, mely egyhangú határozattal az első díjat Alpár Ignác tervének ítélte oda. A második díjat Hüttl Dezső, a harmadikat pedig a berlini Bruno Möhring kapta. Alpár e pályázaton újból bebizonyította a nagy feladatok

NÁDLER RÓBERT RAJZA.

megoldására való rátermettségét s örvendhetünk, hogy terve megvalósításával fővárosunk egy komoly, művészi alkotással gazdagodik majd.

NÁDLER RÓBERT rajzaiból közlünk néhány szemelvényt e számunkban. Nádler tanár munkásságát, aki az Orsz. Képzőművészeti Főiskolában az iparművészeti rajz és tervezés professzora, a közönség jobbjára csak a Képzőművészeti Társulat kiállításairól ismeri. Kevésbé ismeretesek az iparművészet körébe tartozó tervezetei. Csak újabban, hogy a maguk nemében eredeti bőrbatik munkáival mind sürűbben szerepel az Orsz. M. Iparművészeti Társulat kiállításain, kezdik széles körben méltányolni Nádlernek finom ízlését, találékonyságát, széleskörű művészi képzettségét. Örvendünk, hogy a jeles

művész szívességéből iparművészeti és grafikus munkáinak gazdag sorozatából néhány szemelvényt mutathatunk be olvasóinknak.

OSZTRÁK CSIPKEBOLT BUDAPESTEN. Alig hogy felütötte fejét a magyar csipke érdekében megindult mozgalom, megjelent a szemfüles osztrák szomszéd, hogy ezt a zsenge törekvést — mielőtt még szárnyra kapna — a maga fejlettségének súlyával elnyomja. Tisztességes verseny ellen nem is lehetne szavunk, de már az ellen tiltakozunk, hogy a magyar közönséget megtévesztő címekkel, fölírásokkal félrevezessék. A bécsi „Verein zur Förderung der Spitzenindustrie in Oesterreich“ üzletet nyitott Budapesten a belvárosban „Csipkeipart művelő egyesület“ cég alatt, amelynek külseje egy fia betűvel sem árulja el, hogy belül osztrák holmikat árusítanak, magyart meg egyáltalában nem. Úgy látszik, a bécsiek itt is hívek akarnak maradni ahhoz a többször bevált módszerükhöz, hogy magyar vállalkozást sejtető címekkel férjenek hozzá a gyanútlan magyar közönség erszényéhez. Figyelmeztetünk mindenkit, hogy ennek az újabb fogásnak ne üljenek fel.

Nem lehetne-e az idegen vállalatot arra kötelezni, hogy a maga valóságos címét használja cégnek, nehogy a megtévesztő felírás olyanokat vonzzon a boltba, akik éppen nem akarnak osztrák árút venni?

Kétségtelen, hogy a jelen esetben a magyar közönség megtévesztéséről van szó, miért is felhívjuk az illetékes hatóságot arra, hogy az osztrák vállalatot a törvényadta eszközökkel a tisztességes verseny korlátai közé szorítsa.

VÁSÁRLÁSOK A KIRÁLY SZÁMÁRA. Az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat karácsonyi vásárán Ő Felsője számára a következő műveket vásárolták meg: „Szarvas“, mintázta Markup Béla, bronzba öntötte Tarján és Paar; „Hajléktalanok“, Gárdos Aladár szoborműve, öntötte Harasztli József; grés-váza Zsolnaytól; bőrbatik könyvtábla a „Költők Albuma“ című munkával, Nádler Róberttől; limgesi zománckép Hibján Samutól. — A vásárló-bizottság tagjai voltak: gróf Apponyi Lajos magyarországi udvarnagy, Raditsics Jenő és K. Lippich Elek min. tanácsosok és Szegedi Maszák Aladár kormánytanácsos. — A megvett műtárgyak értéke 2900 korona.

Sohase feledkezsetek meg az anyagról, mellyel dolgoztok s mindig arra használjátok, amire igazán való; ha az anyag korlátoz benneteket ahelyett, hogy támogatna, akkor még nem tanultátok meg a mesterségteket.

WILLIAM MORRIS.

Az iparművészethez a munkakedv, az anyag, forma, eredetiség, a fáradtságos munka szeretete hozzátartozik. Enélkül nem keletkezhetik semmi igazán jó. Ezt érzi a szemlélő is. Az örömmel végzett munka tehát az iparművészetben valósággal üzleti kérdés.

DR. F. NAUMANN.

HUSZKA JÓZSEF, *Az Istenfa*; tanulmány, 8°, 68 oldal, 121 képpel. Budapest, Pátria, 1908. Ára 3 kor. — A magyar ornamentika fáradszóró gyűjtőjének és kutatójának dolgozata ez; ornament-monográfia, amennyiben az egész dolgozat egy a magyar ornamentikában is otthonos és több válfajával megjelenő jelentékeny motívummal foglalkozik. Nevezetesen az istenfának az ornamentikában mutatkozó változatait, alakulását és ott előforduló alakjait, azok származását és szerepét tárgyalja. Az idevágó művészettörténeti anyag gazdag tárából vett példák összehasonlításával és magyarázatával arra a következtetésre jut, hogy a magyar ornamentika istenfalakjait magukkal hozták őseink s azok ezer éven át használatban voltak s ma is élnek. Ez így a dolog történeti vagy régészeti oldala, mint ilyen, a gyakorlati művészetet s a magyar ornamentajzolókat nem »látszik« érinteni. Csakhogy aki a dolgot így fogja föl, az alaposan téved. A magyar ornamentnek alaki mivoltával legyen tisztában az, aki magyar ornamentet rajzol, tervez és felhasznál, különben munkája az együgyű másolásnál nem sokkal áll magasabb színvonalon. Tartalmat adni valaminek értelem nélkül nem lehet. Ennek igazságát igazolja a már forgalomba jutott úgynevezett magyar tervezeteink értelmetlensége, erőtlensége, a zamat, a jelleg hiánya, amely tervezeteknek legnagyobb része a magyar ízlést bizony ki nem elégíti s amelyeket magyarnak csak az mond, akinek a magyarról fogalma sincsen, vagy akít a felhasznált formális anyag tartalma, jelentősége, származása nem »látszik« érinteni. Az igénytelen ornament-motívum is kultúrelem, amelyet meg kell becsülnünk és ismernünk. Ha ezt nem tesszük vagy elmulasztjuk, akkor megtörténhetik, hogy ma vagy holnap már a szomszéd foglalja le a sajátunkat és tervez kénye-kedve szerint magyar ornamentikát, amely a magunkétól majd egy cseppet sem fog különbözni. Mindenképpen érdekünk tehát, hogy a magyart nemcsak alakilag, hanem tartalmilag is jobban megismerjük mint eddig. Azért, amennyiben Huszka József e dolgozata a magyar ornamentikába több világosságot visz, azt nekünk mindjobban érthetővé teszi, ajánljuk azt a magyar művészetet foglalkozók figyelmébe.

GRÓF VAY PÉTER, *Kelet művészete és műízlése*; nagy 8°, 285 oldal, két színes műlappal és tizenkét műmelléklettel. Budapest, Franklin-társulat kiadása, 1908. Ára füzve 16 kor.

Előrebocsátjuk, hogy a könyv címe és tartalma nem fődik egymást. A könyvben Khína és Japán művészetét tárgyalja és ismerteti a szerző, tehát Kelet csak egy részének művészetét; de Kelet nekünk nemcsak ez a két ország, hanem Ázsiában a Kaspi tengeren túl még Persia, Afganisztán, Arábia, India, Nepal, Sziám stb., azonkívül Közép-Ázsia nagy területei; ez mind Kelet; sőt keleti ország nekünk, azaz az európai kultúrának még az európai török és szomszédai is.

Amit szerző Khína és Japán művészetéről e vastkos kötetben megírt, azt bírálni itt sem röviden, sem hosszasan nem lehet. Sorainknak célja az, hogy hazai nyelvünkön írt ilyen munkára folyóiratunk olvasóközönségét figyeljessék. Aki úgy, mint szerző, a nevezett idegen országokban járt és sokat tapasztalt, a saját szemével látottakat pedig ott, ahol csak tehetette, kiegészítette, annak meg lehet hallgatni előadásait az országok művészetéről és érdemes elolvasni erről szóló könyvét.

Amit Khína és Japán művészetének eszméiről, eszményeiről, a művészet szelleméről az első résznek ismertető jellegű leírásaiban építészeti, festészeti és művészipari dolgokról, a virágkultuszról, népművekről, az életművészetéről stb. ír, az mind igen szép és vonzó olvasmány. Könyvünknek ez az első része a népszerűbb, bár nem lehet mondani, hogy a másik, a művészetfejlődést tárgyaló főrész ne volna népszerű célzattal megszerkesztve és megírva. De a dolog természeténél fogva is ez a második, a történeti, bármilyen elevenség van is benne, mégis a történeti összefüggés, a folytonosság szemmel tartásának fárasztó volta miatt és a tárgy természete miatt is nagy olvasóközönségünknek — pedig úgy gondoljuk, hogy szerző ezt tartotta szem előtt — kissé fárasztó lesz. Hogy ennek nem szerző az oka, hanem maga a tárgy, az világos. Előadás tekintetében tehát csakis elismerés illeti szerzőt. De mindjárt itt egy kifogásunkat nem hallgathatjuk el; tudniillik azt, hogy kevés az illusztráció; ebben az ismerető könyvben több, — sok képet kívántunk volna. Senki sem tagadhatja, hogy több kép az előadást is vonzóbbá tette volna. A mellékelt 9 táblán összesen 81 tárgy van ábrázolva, ami bizony a kínai és japán művészet esztetikájának és történetének ismertetéséhez nagyon kevés. Műalkotásokról szóló történeti adatok biztosabb nyomot hagynak hátra bennünk, ha a tárgyak képeit

is látjuk; ha egyszer a szöveg a fontosabb is és a kép csak kiegészítő, máskor fődolog, vagy fontosabb a kép, amit a szöveg csak magyaráz: de jó kép, az majdnem mindig kell. A mellékelt 9 tábla, két színes és hét közönséges fekete autotípia kivitele nem kifogástalan; jobbak lehetnének. A könyv egyéb nyomdai kivitele tetszetős, jó a papírja is. Ezek dacára azonban a munka, mint a Kelet világa két országának, Khínának és Japánnak művészetéről magyar nyelven írt első terjedelmesebb s a tárgy teljesebb képét visszaadó munka (Zichy Antal tanulmánya a japáni művészetéről ugyan már 30 évvel ezelőtt jelent meg, de aránytalanul rövidebb) a művészetkedvelő magyar olvasóközönség figyelmére számot tarthat.

A JAPÁN MŰVÉSZETRŐL szóló egy másik munkát is bemutatunk: O. Münsterberg, *Japan's Kunst*; nagy 8°, 140 oldal, 161 szöveggéppel és nyolc színes táblával. Braunschweig, G. Westermann, 1908. Ára kötte 5.40 kor.

Münsterbergnek nemrégén lett teljessé a japán művészet történetéről írt háromkötetes munkája, amely úgy terjedelménél, mint áránál fogva is nem a szélesebb rétegeket szolgálja. Utóbbi célnak akar megfelelni ez a kisméretű könyv. De bár tárgya lényegében mindakettőnek ugyanegy, emez a másiknak mégsem rövid kivonata; foglalatja is más; szigorúan korszakokra osztotta szerző az anyagot ebben, míg a nagy munka technikák szerint oszlík több részre és azokon belül vonul el előttünk a történeti egymásután gazdagsága. Az előttünk fekvő kisebb munkának egyik főerdeke gazdag illusztrációs részében rejlik: egy-egy korszak keretében ott látjuk a jellemző képeket, amelyek a szöveget jól egészítik ki. Bár ennek a kisebb könyvnek megvannak az előzményei is a nagyobb szemben és határozottan kimondott célja a japáni művészetnek csakis újabb alkotásaival ismerős nagyközönség tájékoztatása, részünkről a nagyközönségnek is inkább a nagyobb, különösen pedig magyar olvasóközönségünknek a fent említett magyarnak és a Münsterberg-félének együttes olvasását is ajánlanók. Ez az együttes tanulmányozás a tárgynak közelebbi megismerésének csak javára fog szolgálni; írásmód, tárgyi dolgok és illusztráció is ilyképpen jól egészítik ki egymást.

NÄDLER RÖBERT RAJZA.

CSÍZIK GYULA.

A FÉMDÍSZÍTÉSNEK EGY ÚJ TECHNIKÁJÁT ismerteti feltalálója, A. Kahlbrandt, a Kunstgewerbeblatt f. évi 2. számában : az Albetto-technikát. A technika, amint mondja, nem új, de e fajta módon díszített fémtárgyak még nem kerültek sem kiállításra, sem a kereskedelmi forgalomba. Az eljárás egy a fémalapba olvasztott fémkompozíciónak alkalmazása, amely fémkompozíció (a rajz) a fémalap rozsdásodása alkalmával is tiszta marad. Az eljárás nem drága ; és az Albetto nem repedezik ki, mint például a zománc. Tartós, változatlan és könnyen alkalmazható. A fémdíszítésnek nevezett módja rézre, sárgarézre, bronzra, acélra vagy vasra és úgy luxus- mint használati tárgyakra alkalmas. Mivel alapját a vésés képezi, vele alkalma nyílik ennek a gyakorlatban másodrendű díszítő eljárásnak alkalmazására is.

A VASKÁLYHA. A modern lakásberendezés az utóbbi időben sok változáson ment keresztül ; majdnem minden díszé átalakult vagy egészen új formát kapott. Csak egyik fontos részét nem, vagy csak alig érintette az újabb áramlat : ez a vaskályha. A fűtőeszköznek alapfeltétele a célszerűség : legyen kicsiny, de fűtőképessége mégis nagy, melegejlesztése a fűtőanyag minimumával

legyen elérhető, melegségszolgáltatása egyenletes és tartós legyen, szabályozhatósága is kívánatos, szüksége továbbá a fűtőanyag égésével járó kellemetlen szagnak és füstnek nyom nélkül való elvezetése, valamint a hamunak célszerű eltávolíthatása stb. Sok követelés ez és csakis technikai természetű. Már most, hogy ezeknek az esztétikai követelményekkel való összeegyeztetése milyen nehéz dolog, azt mutatja a gyakorlat ; a vaskályhának művészi megoldását már nem egyszer kísérelték meg, de valami jó eredményre e kísérletek eddig nem vezettek. Művészi elemeket a kandallóalakú és színbeli megoldása használt fel ; de a kandalló Közép-Európában csak dekoráció és nem megfelelő fűtőeszköz. Lakóhelyiségeink fűtésének kérdésénél a nyílt lángú kandalló nem is jöhet számításba. Praktikus és művészi megoldásra eddigelé csak a szobában álló cserép, vagy vaskályha adott alkalmat. A vaskályhának művészi megoldása azonban eddigelé csak nem sikerült. Csak legújabbán kísérelte meg a mannheimi vaskályhagyár újabb és helyes művészi elvek szerint megszerkesztett kályhaformáknak készítését és a piacra hozását. Ezeknek a töltőkályháknak belső szerkezete a régi, csak montírozásuk új. (Egynéhánynak a képét l. a Kunstgewerbeblatt f. é. 2-ik számában.) Alakjuk a kályha céljának megfelelő ; egyes részeinek — művészileg is — kiemelése és feladata szembeötlő. A főtest, vagyis a melegégterjesztő főtest, amelynek alaki megoldásával van vagy lehet szava a művésznek, öntött vasból való ; díszítése természetesen az öntés technikájából adódó, t. i. egyszerű, s ezen maga a díszítő elem is kiváltképpen a tagozás kiemelése vagy támogatása céljára van alkalmazva. Látnivaló ebből is, hogy a művészi alakmegoldás építészeti szerkezet természetű. Ilyen értelemben az ajtók is a dekoratív diszpozíció alárendeltjei. Kétségen kívül ezekkel az új kályhákkal a kályha racionális megoldásának feladata esztétikai tekintetben is jó lépéssel előrehaladt.

Az a nemzet, mely ipari munkásaiba a munka szeretetét bele tudja nevelni, joggal remélheti, hogy a művészetben vezető szerepet fog vinni.

A régi iparművészetnek volt hagyománya, azaz voltak munkásai, akiknek a művészetük benne volt a kisujjukban.

A tervező művész nevelje a műhelyt, melyben dolgoztat.

Nincs semmink, ami a XVII-ik század munkájával versenyezhetne, azzal a munkával, amelyben nemcsak a nagy közügyesség volt meg, hanem a bútordarab rendeltetésének határozott ismerete is.

DR. FRIEDRICH NAUMANN.

A munkás gyorsan dolgozhatik, de gyorsasága nem a sietségnek, hanem az érett megfontolásnak eredménye.

STEPHEN WEBB.

*Egyhez-máshoz kicsi voltam ?
A szívemből hozzátoldtam.*

*Mit szívvel alkotsz, túlél, megmarad ;
De hasztalan a tett és akarat,
Ha nincsen benn' hited, szerelmed és
Ha működésed csak mesterkedés.*

*Kis homokórád hamar lepörög,
De mit sziveddel alkottál, örök.
Idő mulását nem ismeri az,
Mit ihlet szült s mit étet : az Igaz.*

K. LIPPICH ELBK.

LICHTWARK ALFRÉD-nek neve nálunk sem ismeretlen. Az újabb művészeti megmozdulásnak egyik főembere ő jelenleg; egyéniségének ereje, az előadásában és írásalban nyilvánuló hatás tartózkodása helyén (Hamburg) túl is messze érezhető, úgy német földön, mint másutt. Sokoldalú működésének jótékony hatását első sorban Hamburg érzi, ahol 1886 óta a Kunsthalle-nek igazgatója, sok jó dolognak iniciálója, megteremtője és istápolója, az esztétikai kultúrának ágilis és szerencséskezű úttörője. Ottani működésének ismertetését olvashatja az érdeklő a „Kunst für Alle“ folyóiratban (f. é. november 15-iki szám).

A MAGA NEMÉBEN ma még eredetinek nevezhető, kétségtelenül helyes törvényjavaslatot fogadott el a szász törvényhozás nemrégiben. A törvény értelmében a rendőri hatóságok feljogosíttnak, hogy feltűnő és az egyes épületet vagy helyet, sőt az egész tájképet zavaró és hatását rontó reklámokat, felírásokat, befestéseket eltávolítsanak. Hasonló rendeletet alkottak Weimar-ban is.

NEM IS MAGÁÉRT A TÉNYÉRT, hanem inkább azért, mivel annyiszor ismétlődik, jegyezzük föl, hogy a párisi Louvre M. Séguin hagyatékából ismét kiváló műtárgyak gyűjteményével gazdagodott. Ez alkalommal részint unikumok, elefántcsont munkák, porcellánvázák, melyek között 30.000—50.000 frank értékűek is vannak, továbbá órák, szelencék, stb. birtokába jutott.

A művészet az, mely a legszemléltetőbben bizonyítja be: milyen nagy az ember, ha a természettel egyesülni tud s hogy milyen semmi önönmagában, mikor elszakadt a természettől.

Arról is, amit szeretsz, arról is, amit nem szeretsz, megmondom, mit érsz, — mert látom, a szépségnek milyen eszméje él a lelkedben.

A közönséges ember felismeri azt, ki őnála kíválobb, de utánózni csak azokat a tulajdonságait tudja, melyekkel az ő csekélyebb értelmi tehetsége érintkezhetik.

CORRADO RICCI, az olasz közoktatásügyi minisztérium művészeti szakosztályának főnöke intézkedett, hogy Olaszország különféle vidékeinek valamennyi műtárgyáról katalógusok készíttessenek. A katalógus illusztrált lesz és az egész ország valamennyi műalkotásának teljes sorozatát fogja tartalmazni.

RÉGI MESTERSÉGEK ISMERTETÉSÉNEK sorozatát kezdte meg az Art et décoration folyóirat f. évi októberi számában a „poterie“-vel azaz a fazekasmesterséggel. A bretagnei régi fazekasmesterséget mutatja be írásban és képben dr. Chasnet. Fájjalja az ősi iparnak mindinkább mutatkozó pusztulását, a haladásnak engedve helyet, ezzel egyszerű mind a mélabús Bretagne-nak is vesztését okozva. A régies ipari mesterségek pusztulnak mindenütt és, ami természetes, eredeti alakjukban többé semmiféle eszközzel és módon fel nem támaszthatók. Így van ez mindenütt: nálunk is és Németországban és így van Ausztriában, Svájcban, Olaszországban és egyebütt. A cikk ugyan csak a bretagnei helyi érdekű fazekasság kímüléséről szól, de általános érdekű; szépek a szöveget kísérő jó rajzok.

1909-RE STOCKHOLMBAN rendezendő svéd művészeti és iparkiallítást terveznek. Az utolsó 1897-ben volt.

A PÁRISI MUSÉE GALLIERA ZSŰRIJE elhatározta, hogy a legközelebbi díszítőművészeti kiállítását 1909-ben tartja meg speciális programmal; és pedig kizárólag az üveg montirozásának és kristályüveg modern készítményeinek bemutatásával. Lesz azonkívül egy retrospektív osztály is, amelynek anyaga a XIX-ik századig fog terjedni.

ÉRDEKES KIÁLLÍTÁST TERVEZNEK a jövő évre Londonban. Az 1841. óta fennálló heti folyóirat a „Punch“ fejlődését fogják bemutatni, és pedig a hosszú évek során közölt rajzoknak, eredeti kéziratoknak, képeknek, tárgyakkal, valamint minden a folyóiraatra vonatkozó dolognak kiállításával.

Mindenki saját magát keresi a művészetben, az okos is, a buta is. És ha meg nem találja benne, azt mondja: kontárkodás.

Ez a „művészeti kritika“.

Mikor van a művészeti alkotás befejezve?

Ha már nem beszél olyat, ami fölösleges.

A művészeti élvezet gyönyörűsége nem jár ki ingyen. Előbb egy hosszú küzdelmet kell győzedelmesen befejeznünk: a sok lényegtelennek zsarnoksága ellen való szabadságharcot.

K. LIPPICH ELBK.

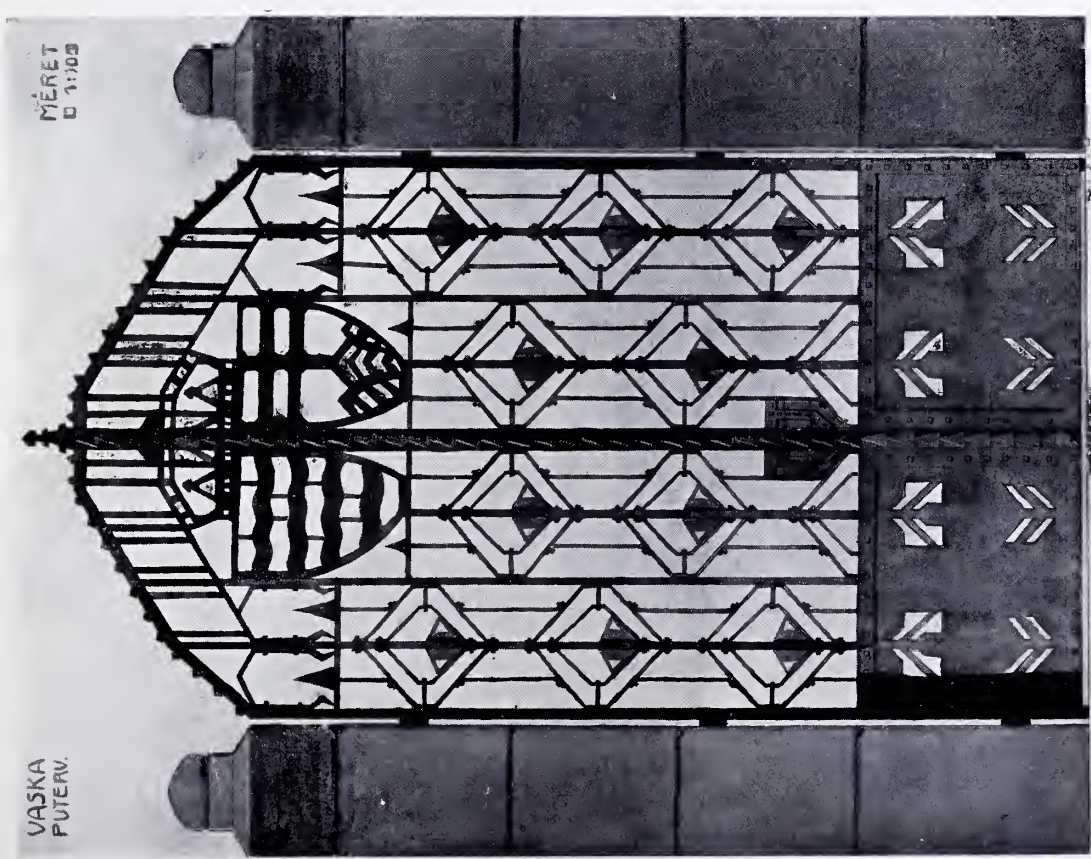
NADLER RÓBERT RAJZA.

MÉRLET
D 1:100

VASKA
PÜTERV.

343.

Magyar Iparművészet.

TERVEZET

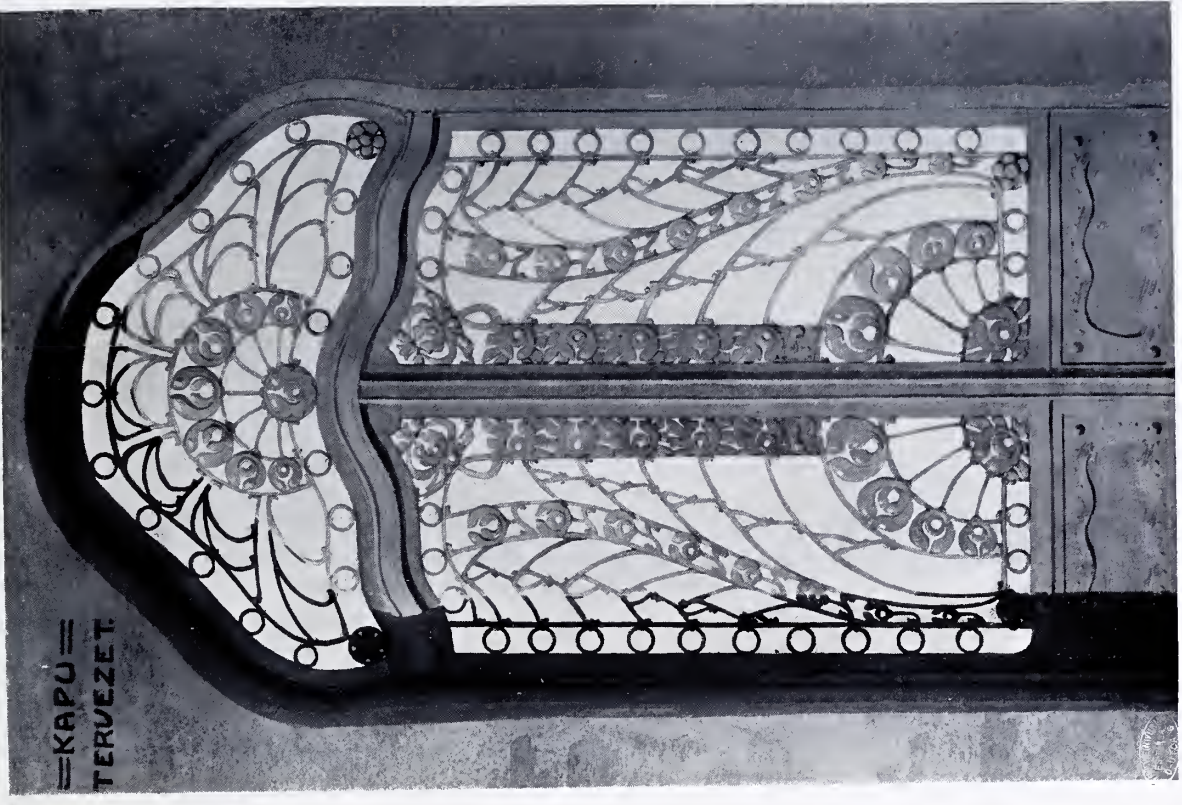
343., 344. MŰLAKATOSOK SZAKCSOPORTJA.
TANÁR HENDRICH ANTAL.

SZÉKESFŐVÁROSI IPARRAJZISKOLA.

344.

KAPU
TERVEZET.

KOVÁCSOLT VASKAPÚK.
ÉTUDES POUR PORTES EN FER FORGÉ.

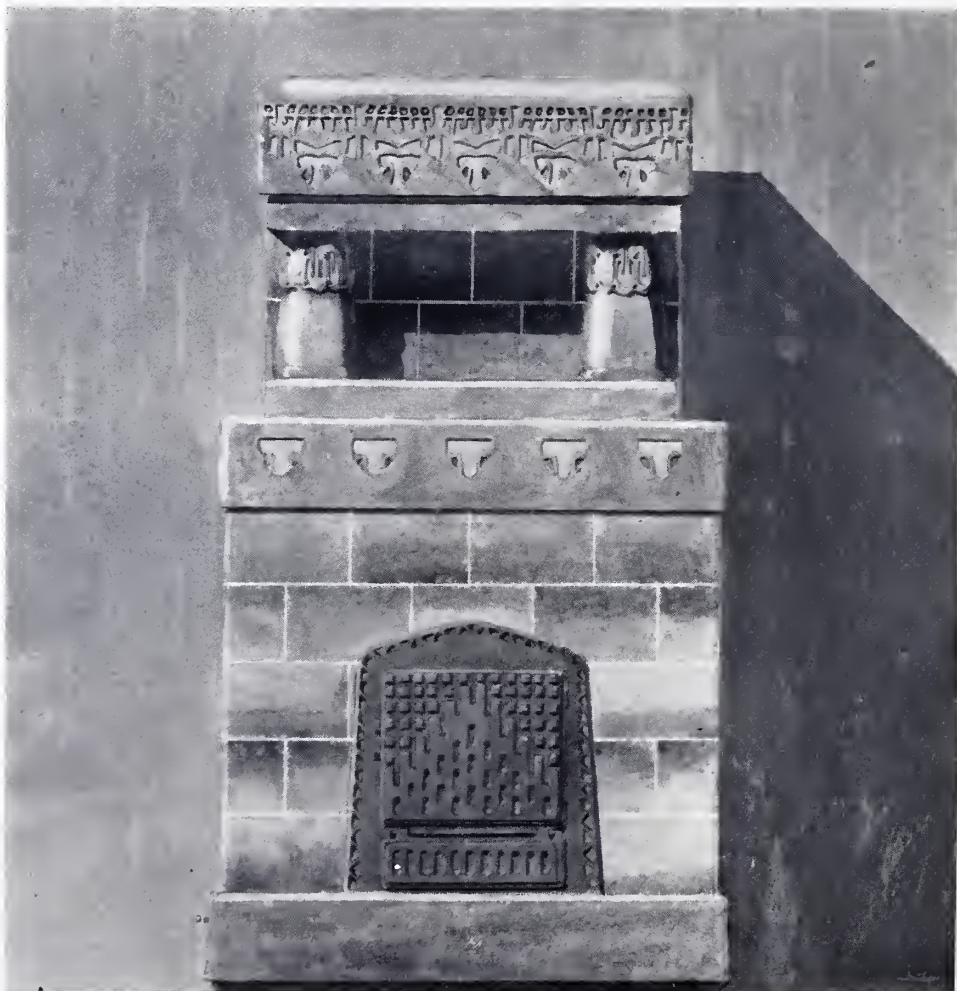
345.

345. GRAFIKUSOK RAJZOSZTÁLYA.
TANÁR VÉRTES REZSŐ.
SZAKOKTATÓ HELBING FERENC.

HOMLOKDÍSZ.
DESSINS D'ART GRAPHIQUE.

346.

346. AGYAGIPARI TANFOLYAM.
TANÁR VÉRTES REZSŐ.

KANDALLÓ-CSERÉPKÁLYHA
PRÉSELT DÍSZÍTÉSSEL.
PROJET DE POËLE EN FAÏENCE.

SZÉKESFŐVÁROSI IPARRAJZISKOLA.

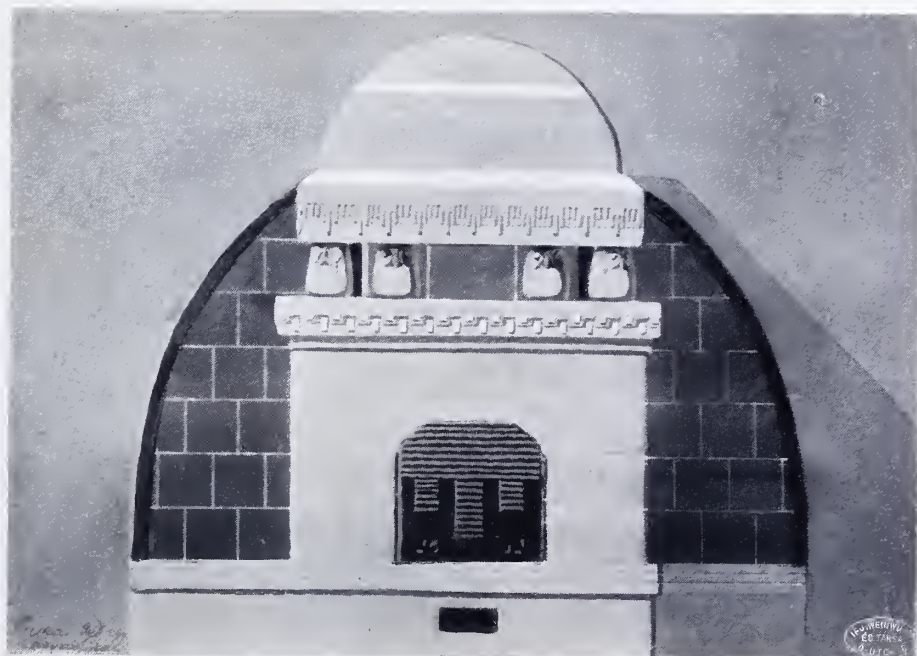
347.

347. GRAFIKUSOK RAJZOSZTÁLYA.
TANÁR VESZTRÓCZY MANÓ.
SZAKOKTATÓ HELBING FERENC.

HOMLOKDÍSZ.
DESSINS D'ART GRAPHIQUE.

348.

348. AGYAGIPARI TANFOLYAM.
TANÁR VÉRTES REZSŐ.

KANDALLÓ-KÁLYHA,
MÉLYÍTETT ÉS DOMBORÚ DÍSZÍTÉSSEL.
PROJET DE POËLE.

SZÉKESFŐVÁROSI IPARRAJZISKOLA.

349.

350.

351.

349-351.
NŐI MUNKATEREM.
TANÁR VÉRTES REZSŐ.

PLASZTIKUS
ÁLLATTANULMÁNYOK.
ÉTUDES D'ANIMAUX.

352.

352., 353. IPAROSOK ALAKRAJZI CSOPORTJA.
TANÁR FRENOSZIL SÁNDOR.

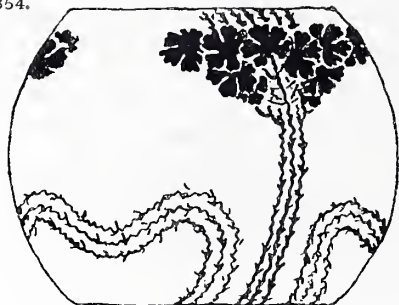

353.

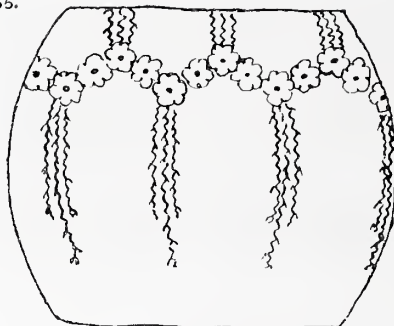
AKTTANULMÁNYOK.
ÉTUDES D'APRÈS NATURE.

SZÉKESFŐVÁROSI IPARRAJZISKOLA.

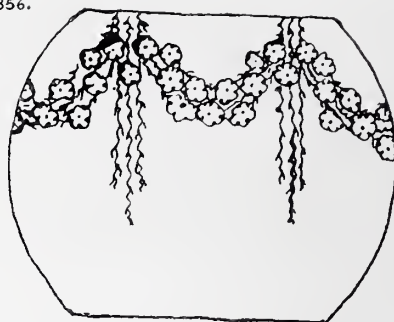
354.

355.

356.

357.

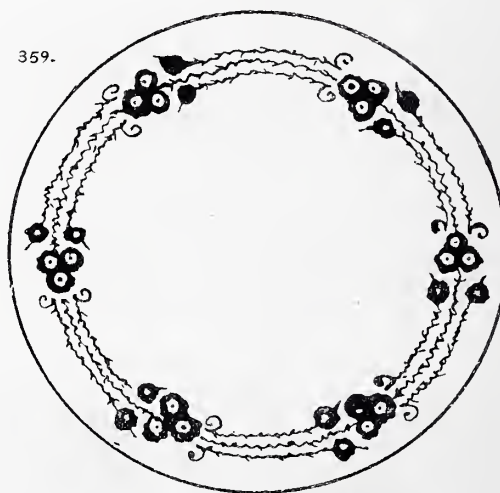
354—359. AGYAGIPARI
TANFOLYAM.
TANÁR VÉRTES REZSŐ.

MAJOLIKA EDÉNYEK
TERVEI.
PROJET DE VAISSELLE
EN FAÏENCE.

358.

359.

SZÉKESFŐVÁROSI IPARRAJZISKOLA.

360

361.

362.

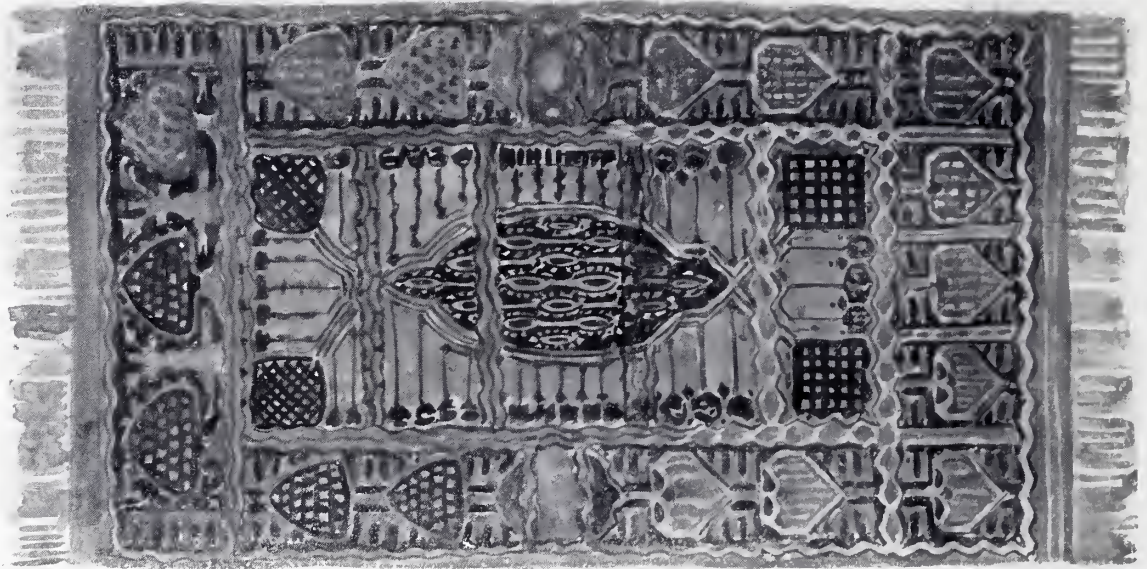
363.

360—364. INKRUSZTÁLT (FÁBA ERESZTETT
EZÜST SODRONY) DÍSZÍTMÉNYEK.
TERVEZTE NÁDLER RÓBERT.

INCRUSTATIONS DE FILS
D'ARGENT EN BOIS.

364.

364. CSOMÓZOTT SZŐNYEG TERVVÁZLATA.
NÁDLER RÓBERT.

PROJET DE TAPIS.

365.

365.
ABLAKFÜLKE.
TERVEZTE
NÁDLER RÓBERT.

FENÊTRE DANS
UNE NICHE.

80130

